Havaalanı Kavşağı EGS Business Park Blokları B2 Blok Kat: 16
34149 Yeşilköy Bakırköy / İSTANBUL

Telefon
+90 212 468 34 00

Faks
+90 212 468 34 44

E-Posta
iletisim@istka.org.tr

www.istka.org.tr

2014 - 2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI

2014 - 2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI

İSTANBUL KALKINMA AJANSI

İSTANBUL KALKINMA AJANSI

2014 - 2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI

2014-2023 İstanbul Bölge Planı Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu tarafından
30.12.2014 tarih ve 2014/1 sayılı karar ile onaylanmıştır.

İSTANBUL KALKINMA AJANSI

2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI

PLAN KOORDİNATÖRLERİ

Doç. Dr. Abdülmecit KARATAŞ
Burcu ÖZÜPAK GÜLEÇ

PLANLAMA EKİBİ (ALFABETİK SIRAYLA)

Aslı SİLAHDAROĞLU BEKMEN
Bahriye AK TUTANÇ
Betül CELEP
Esra ÖNCÜL
Fatih PİŞKİN
Hakan SİPAHİOĞLU
İbrahim Can AKBAYIR
Dr. Neşe TÜRKSEVEN
Dr. Osman ALTAY
Serkan KORKMAZ ARSLAN
Zeren ALPAGUT BARKANA
Zeynep ŞİŞKOLAR

Havaalanı Kavşağı EGS Business Park Blokları B2 Blok
Kat: 16 34149 Yeşilköy Bakırköy / İSTANBUL
T: +90 212 468 34 00 **F:** +90 212 468 34 44
www.istka.org.tr

"İki büyük dünyanın buluşma noktasında, Türk vatanının süsü, Türk tarihinin serveti,
Türk milletinin gözbebeği İstanbul,
bütün vatandaşların kalbinde yeri olan bir şehirdir..."

M. K. Atatürk

SUNUŞ

Ülkelerin ekonomik yapılarında yaşanan hızlı dönüşüm, artan enerji tüketimi ile birlikte doğal kaynaklar üzerinde oluşan baskı, nüfus yapısında değişimler ve hızlı siyasi dönüşümler, tarihsel olarak farklı anlamlar yüklenen kalkınma kavramına yeni yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde devletlerin başarısı, bu küresel dinamiklere uyum sağlamalarına ve ulusal hedeflerini gerçekleştirmek için bu dinamikleri doğru kullanmalarına bağlıdır. Devletin kalkınma alanındaki rolünün yeniden tanımlanması, katılımcılığı ve yerinden yönetimi esas alan bir planlama anlayışının gelişmesini sağlamıştır. Ülkeler içerisinde farklı bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması hala önemli olmakla birlikte, bölgelerin küresel rekabet potansiyellerini kullanmasını ve ülkenin kalkınmasında sürükleyici rol oynamasını sağlayacak politika ve stratejiler önem kazanmıştır.

Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları ve hazırladıkları bölge planları, bölgelerin sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini ve sektörel hedefleri belirlemekte ve bu hedeflerin tüm toplum tarafından sahiplenilerek hayata geçirilmesine yönelik kapsamlı bir stratejik çerçeve ortaya koymaktadır. İstanbul Kalkınma Ajansı'nın koordinasyonunda hazırlanan 2014-2023 İstanbul Bölge Planı, ulusal düzeyde üretilen plan, politika ve stratejiler ile yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirleyen, İstanbul'un ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen gelişme eksenleri, öncelik alanları, strateji, hedef ve tedbirleri içeren ve tüm paydaşlarımızla birlikte katılımcı yöntemlerle hayata geçirilmesi hedeflenen üst ölçekli bir plan niteliğindedir.

2014-2023 İstanbul Bölge Planımızın "*Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla, Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul*" vizyonu, paydaşlarımızın ve başta gençler olmak üzere vatandaşların katılımı ile belirlenmiştir. Bu vizyonu gerçekleştirmek üzere belirlenen gelişme eksenleri ve stratejiler, İstanbul Kalkınma Ajansı'nın kalkınma alanındaki çok boyutlu yaklaşımını yansıtmaktadır. İSTKA, kalkınmayı ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla, kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi gibi alanları da içeren bütüncül bir kavram olarak görmektedir. Toplumun tüm kesimlerinin potansiyelini harekete geçirecek, verimlilik, yenilikçilik, sürdürülebilirlik, bilimsellik, çevreye ve kültürel değerlere duyarlılık ve katılımcılık gibi temel değer ve çalışma ilkelerini benimseyen bir kalkınma anlayışıyla hareket etmektedir.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın hazırlanmasına katkı sunan tüm paydaşlarımıza ve Ajans çalışanlarına teşekkürlerimi sunar, Plan'da belirlenen stratejilerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalarda tüm paydaşlarımızın katkı, katılım ve işbirliklerinin artarak devamını dilerim.

Vasip ŞAHİN

İstanbul Valisi
İstanbul Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

İstanbul Kalkınma Ajansı olarak "Küresel kent İstanbul için çalışan, insan odaklı ve çevreye duyarlı, etkili ve yön veren bir çözüm merkezi olma" vizyonu ile sürdürülebilir kalkınmada öncü olma ve İstanbul'u bir marka şehir haline dönüştürme hedefi ile hareket etmekteyiz. Bu hedefe bağlı olarak İstanbul'da ekonomik ve sosyal kalkınma üzerinde etkili olan aktörler ve İstanbullularla birlikte katılımcı bir süreç içerisinde hazırladığımız 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nı sizlere sunmanın mutluluğunu yaşamaktayız.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı, İstanbul'un ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişimini sağlamaya yönelik olarak belirlenen 3 temel eksen üzerinde yükselen 23 öncelik ve 57 stratejiden oluşmaktadır. Ekonomik gelişme ekseni, *küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı bir İstanbul ekonomisi* yaratmak üzere oluşturulmuştur. Sosyal gelişme ekseni, ekonomik alanda yaratılan kazanımların sosyal gelişmeyi de beraberinde getirmesi ve İstanbul'da bütüncül kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacı ile *adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum* olarak belirlenmiştir. İstanbul'un 2023 yılında insanların keyifle yaşayıp üretebilecekleri, özgürlük ve yaratıcılıklarını hem bireysel gelişimleri ve hem de toplumsal refahın üretimi için en iyi şekilde kullanabilecekleri bir kent olması amaçlanmaktadır. Bu amaçla, İstanbul Bölge Planı vizyonunu oluşturan üçüncü ana eksen *keyifle yaşanan, özgün kentsel mekânlar ve sürdürülebilir çevre* olarak belirlenmiştir.

İstanbul Kalkınma Ajansı olarak mali destek programlarımız ve diğer çalışmalarımızla Bölge Planı'nın ortaya koyduğu stratejileri uygulamaya yönelik adımlar atmaktayız. Sosyal İçerme ve Toplumsal Bütünleşme, Bilgi Odaklı Ekonomik Kalkınma, Çevre ve Enerji Dostu İstanbul, Engelsiz İstanbul, Afetlere Hazırlık, Çocuklar ve Gençler, Yenilikçi İstanbul, Bağımlılıkla Mücadele ve Kadın İstihdamının Artırılması mali destek programlarımız bu çalışmalarımız hakkında sunabileceğimiz örneklerdendir. Mali destek programlarına ek olarak İstanbul'daki kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamayı ve bölgesel dinamikleri harekete geçirerek İstanbul'un sosyal ve ekonomik kalkınmasına destek olmayı hedeflemekteyiz. Bu amaçla, bölgesel analiz, araştırma, politika ve strateji geliştirme faaliyetleri ile İstanbul'un tanıtımına yönelik faaliyetler yeni operasyonel önceliklerimizi oluşturmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, İstanbul'un kalkınmasına hizmet edecek yerli ve yabancı yatırımları desteklemek üzere yürüteceğimiz faaliyetler 2023 İstanbul vizyonunun hayata geçirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın hazırlanması sürecinde ve *Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla, Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul* vizyonunu gerçekleştirmek için yürüttüğümüz çalışmalarda şimdiye kadar bize desteğini esirgemeyen tüm paydaşlarımıza ve İstanbullulara şahsım ve çalışma arkadaşlarım adına teşekkür ederim.

Doç. Dr. Abdülmecit Karataş

İstanbul Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

İÇİNDEKİLER

Sunuşlar ... 6
Tablolar ... 12
Şekiller ... 16
Haritalar ... 18
Tanımlar ... 20
Kısaltmalar ... 22
YÖNETİCİ ÖZETİ ... 24
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI İLKELERİ ... 32
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI HAZIRLIK SÜRECİ ... 36
Paydaş Analizi – Kurumsal Ağ Analizi ... 39
Mevcut Durum Analizinin Hazırlanması ... 39
2023 İstanbul Vizyonunun Belirlenmesi ... 40
Strateji ve Hedeflerin Belirlenmesi – Tematik Toplantılar ... 43
Plan'ın Nihai Hale Getirilmesi ... 45
Stratejik Önceliklendirme ve Uygulama - #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası – 2 ... 45
İSTANBUL'A GENEL BAKIŞ ... 46
Genel Bakış ... 48
Bölge'ye İlişkin Genel Göstergeler ... 49
İstanbul'un Genel Rekabet Düzeyi ve Yaşam Kalitesi ... 57
Bölge'nin Çevre Bölgelerle İlişkisi ... 64
2023 İSTANBUL VİZYONU ... 68
GELİŞME EKSENLERİ ... 72
KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ ... 76
Küresel Ekonomide Stratejik Aktör ... 82
Küresel Değer Zincirinde Rekabetçi Konum ... 110
Sanayide Dönüşüm ... 134
Artan Ar-Ge ve Yenilik ... 142
Nitelikli Girişimcilik ... 166
Dönüşen İşgücü, Gelişen ve Artan İstihdam ... 178
Kentsel İmaj ve Etkin Tanıtım ... 192
ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM ... 202
Her Yaş İçin Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim ... 208
Sosyal Bütünleşme ... 232
Dinamik Nüfus ... 252
Sağlıklı Toplum, Kaliteli ve Akredite Sağlık Hizmetleri ... 270
Güvenli Kent ... 280
Güçlü Kurumsal Kapasite, İyi Yönetişim ... 290
İstanbul'a Aidiyet ve Kentlilik Bilinci ... 306
KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE ... 314
Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Katılımcı Planlama ... 320
Mekânsal Kalite, Özgün Tasarım ... 338
Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm ... 350
Korunan İstanbul Belleği ve Kültürel Miras ... 360
Etkin Afet Yönetimi ... 370
Sürdürülebilir Ulaşım ve Erişilebilirlik ... 380
Sürdürülebilir ve Etkin Lojistik Altyapısı ... 406
Kaliteli ve Sürdürülebilir Çevre ... 422
Çevre Dostu Enerji ... 446
MEKANSAL ETKİLEŞİM VE GELİŞİM ŞEMALARI ... 458
FİNANSMAN ... 464
PERFORMANS GÖSTERGELERİ ... 468
KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME ... 478
KAYNAKÇA ... 484
EKLER ... 494

TABLOLAR

Tablo 1. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı, Gelişme Eksenleri, Öncelik Alanları ve Stratejiler 30

Tablo 2. Tematik Toplantı Listesi 42

Tablo 3. İstanbul Bölgesi'ne İlişkin Temel Göstergeler 54

Tablo 4. Küresel Endekslerde İstanbul 63

Tablo 5. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Gelişme Eksenlerini Yatay Kesen Konular 75

Tablo 6. Bazı Ülke-Ülke Gruplarına Göre Büyüme Tahminleri, (%) 84

Tablo 7. İstanbul'da Bölge Merkezi Bulunan Çokuluslu Şirketler, Hitap Ettikleri Bölge ve Ülke Sayıları, 2013 87

Tablo 8. 1954-2012 Yılları Arası Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Faaliyette Bulundukları İllerin Sektörlere Göre Dağılımı 89

Tablo 9. İTO'ya Yeni Kayıt Yaptıran Firmalarda Yabancı Yatırımcı Sayısına Göre Dağılım, 2007-2012 90

Tablo 10. İTO'ya Yeni Kayıt Yaptıran Firmalarda Yabancı Sermaye Değerine Göre Dağılım, 2007-2012, (TL) 90

Tablo 11. İTO'ya Yeni Kayıt Yaptıran Firmalarda Yabancı Yatırımcı Sayısı ve Yabancı Sermaye Değerine Göre Dağılım, 2011-201 91

Tablo 12. İstanbul'da Yatırım Teşvik Belgelerinin Yıllara ve Sermayeye Göre Dağılımı 92

Tablo 13. Bölgesel Teşvik Uygulamaları Kapsamında İstanbul'da Desteklenen Yatırım Konuları 93

Tablo 14. Türkiye'de ve İstanbul'da Kamu Yatırımları, 2009-2012 93

Tablo 15. Türkiye'de ve İstanbul'da İstihdamın Ana Sektörlere Dağılımı, (%), 2008-2012 94

Tablo 16. Türkiye'de ve İstanbul'da İşgücü, İstihdam ve İşsizliğin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı, (%), 2012 94

Tablo 17. İstanbul'da İhracatın Fasıllara Göre Dağılımı, 2008-2012, ABD Doları 96

Tablo 18. İstanbul'da İthalatın Fasıllara Göre Dağılımı, 2008-2012, ABD Doları 97

Tablo 19. İstanbul'un En Çok İhracat Yaptığı İlk 5 Ülke 97

Tablo 20. İstanbul'un En Çok İthalat Yaptığı İlk 5 Ülke 98

Tablo 21. OECD Sınıflamasına Göre İstanbul İmalat Sanayi İhracatının ve İthalatının Teknoloji Seviyesi 98

Tablo 22. İstanbul Dış Ticaretinin Gümrüklere Dağılımı, 2012, Milyon ABD Doları 100

Tablo 23. İstanbul'a ve Türkiye'ye Gelen Yabancı Sayıları, 2000-2012 102

Tablo 24. Türkiye ve İstanbul'da İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları, 2011 112

Tablo 25. SGK Kayıtlarına Göre Türkiye ve İstanbul'da Sigortalı ve İşyeri Sayıları, 2009-2012 113

Tablo 26. İstanbul'da NACE Kısımlarına Göre Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları, 2012 113

Tablo 27. İstanbul'da NACE Faaliyetlerine Göre Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları, 2012 114

Tablo 28. İstanbul'da NACE Faaliyetlerine Göre Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları, 2012 114

Tablo 29. Türkiye ve İstanbul'da Yerel Birim ve Çalışan Sayıları, Ciro, Maaş ve Ücretler 115

Tablo 30. İstanbul'da Kapasite Raporlarında En Çok Kodlanan İlk 5 Ürün 116

Tablo 31. İstanbul'da Kapasite Raporlarında En Çok Kodlanan İlk 5 Faaliyet 116

Tablo 32. İstanbul'da İhracat Sektörlerinde Uzmanlaşma, 2002 ve 2012 120

Tablo 33. Değişim Payı Yaklaşımı ile Sanayi Alt Sektörleri Rekabet Analizi 121

Tablo 34. Ağırlıklı Toplama Analizi ile Rekabetçi İlk 10 Sektör Sıralaması 122

Tablo 35. Değişim Payı Yaklaşımı ile Hizmet Alt Sektörleri Rekabet Analizi 122

Tablo 36. Ağırlıklı Toplama Analizi ile Rekabetçi Sektör Sıralaması 123

Tablo 37. İstanbul'un Öncelikli Hizmet Sektörleri 123

Tablo 38. İstanbul'da 3 Yıldız Alan Faaliyetler, 2012 125

Tablo 39. İstanbul'da Varlık Gösteren Diğer Sektörler, 2012 126

Tablo 40. İstanbul'da Potansiyel Hizmet ve Sanayi Kümeleri, 2012 127

Tablo 41. Cari Fiyatlarla Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer İçindeki Payları 136

Tablo 42. İstanbul'daki Organize Sanayi Bölgeleri 137

Tablo 43. İstanbul'daki Küçük Sanayi Siteleri 137

Tablo 44. İstanbul'daki Organize Sanayi Bölgeleri Doluluk Oranları 137

Tablo 45. Temel Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İstatistikleri, 2012 147

Tablo 46. İstanbul Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Verileri 148

Tablo 47. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performans Endeksi Sıralaması 149

Tablo 48. Teknoloji Bölgeleri Performans Endeksi Sıralaması, 2009-2011'de Faaliyete Geçen TGB'ler 150

Tablo 49. İstanbul Ar-Ge İstatistikleri 150

Tablo 50. GYÜE İstanbul Üniversiteleri Toplam Puan ve Sıralamaları 151

Tablo 51. Belge Verilen Ar-Ge Merkezlerinin Sektör Bazındaki Bilgileri 155

Tablo 52. Ar-Ge Merkezlerinde Gerçekleşen Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı, (Milyon TL) 156

Tablo 53. Ar-Ge Merkezleri Verileri İstanbul-Türkiye Karşılaştırması 156

Tablo 54. Finansman Kaynağına Göre Ar-Ge harcamaları, (%) 158

Tablo 55. Küresel Şehirler ve Çeşitli Kategorilerdeki Puanları 169

Tablo 56. Türkiye'nin ve İstanbul'un Özet İşgücü Verileri, ('000) 180

Tablo 57. Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma, İşsizlik ve İstihdam, (%) 181

Tablo 58. İstihdamın Ana Sektörlere ve Cinsiyete Göre Dağılımı, ('000) 181

Tablo 59. İstanbul'daki ve Türkiye'deki Çalışanların İşteki Durumuna göre Dağılımı, ('000) 182

Tablo 60. Eğitim Durumuna Göre İşgücü, İstihdam Edilenler ve İşsizler, ('000), (%) 183

TABLOLAR

Tablo 61. Yaş Gruplarına Göre İşsizlik, ('000), (%) ... 184

Tablo 62. Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Oranı, (%) ... 210

Tablo 63. Nüfusun Eğitim Düzeyi ve Okuryazarlık Durumu ... 211

Tablo 64. Türkiye ve İstanbul'da Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları, 2012-2013 ... 213

Tablo 65. OECD Ülkeleri ve Türkiye Eğitim Kademelerine Göre Özel Öğretimin Payı, 2010, (%) ... 213

Tablo 66. Derslik ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayısı ... 216

Tablo 67. Yükseköğretimde Öğrenci ve Öğretim Elemanı Sayısı, 2011-2012 ... 219

Tablo 68. Yıllara göre Gini Katsayısı Değişimi (2006-2011) ... 234

Tablo 69. Hanelerin Gelir-Gider Durumuna Göre Oranları, % ... 235

Tablo 70. İstanbul Göreli Yoksul Tablosu ... 235

Tablo 71. 15-19 Yaş Arası Eğitime Devam Etmeyen Gençlerin Oranı ... 239

Tablo 72. İstanbul Kadın Sığınma Evleri ... 241

Tablo 73. SYDV ve İBB Yardım Sayıları ve Tutarları, 2012 ... 241

Tablo 74. Dezavantajlı Gruplara Hizmet Veren Kurumların Dağılımı ... 243

Tablo 75. Ölüm İstatistikleri ... 257

Tablo 76. Göç Verileri Açısından İstanbul ve Türkiye Karşılaştırması ... 263

Tablo 77. Göç Etme Nedenine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı ... 265

Tablo 78. İstanbul Genel Asayiş İstatistikleri ... 282

Tablo 79. İstanbul'da Bulunan Genel Müdürlükler ... 292

Tablo 80. İstanbul'da Bulunan Bölge Müdürlükleri ... 292

Tablo 81. İstanbul'da Bulunan İl Müdürlükleri ... 293

Tablo 82. İstanbul'da Bulunan Daire Başkanlıkları ve Temsilcilikler ... 293

Tablo 83. İstanbul İl Özel İdaresinin 2013 Yılı Yatırım Programı Dağılımı ... 294

Tablo 84. İBB Daire Başkanlıkları ve İBB'ye Bağlı Şirketler ... 294

Tablo 85. 2013 Yılı Yatırım Projelerinin Ana Hizmet Alanlarına Göre Dağılımı ... 295

Tablo 86. Türkiye'de Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı ... 296

Tablo 87. Vakıf Gelirleri ve Gelirlerin Kaynaklara Göre Dağılımı, (Milyon TL) ... 297

Tablo 88. İstanbul Vakıfları Varlıklar Toplamı, (Milyon TL) ... 298

Tablo 89. İstanbul Vakıfları Gayrimenkulleri ... 298

Tablo 90. Dünya Bankası Dünya Yönetişim Göstergeleri ... 299

Tablo 91. İstanbul'da Yıllara Göre Yerleşim Alanı Büyüklüğü ve Toplam Alana Oranı ... 323

Tablo 92. İstanbul Makroformunu Etkileyen Faktörler, 1950-2013 ... 324

Tablo 93. İstanbul Bölgesinde Ofis Alanlarının Dağılımı, 2011 ... 326

Tablo 94. İstanbul'da Konut Alanları ile İlgili Genel Değerler ... 331

Tablo 95. İstanbul Bölgesi Avrupa ve Anadolu Yakalarında Donatı Alanları ... 342

Tablo 96. İstanbul Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri ... 383

Tablo 97. Yolculuk Talebinin Ulaşım Türlerine Göre Dağılımı, 2006-2023 ... 384

Tablo 98. Ulaşım Türlerine Göre Günlük Taşınan Yolcu Sayıları ... 393

Tablo 99. Mevcut Raylı Sistem Hatları, 2012 ... 395

Tablo 100. İstanbul'da Denizyolu Taşımacılığı ... 396

Tablo 101. Atatürk Havalimanı 2012 Yılı Toplam Yük Trafiği, (Bagaj+Kargo+Posta), (ton) ... 410

Tablo 102. Sabiha Gökçen Havalimanı Toplam Yük Trafiği, (Kargo+Bagaj+Posta), (Ton), 2006-2012 ... 411

Tablo 103. Sabiha Gökçen Havalimanı 2012 Yılı Toplam Yük Trafiği, (Bagaj+Kargo+Posta), (Kg) ... 411

Tablo 104. İstanbul 2. Çevre Yolu Taşıt Trafiği, 2012 ... 414

Tablo 105. TCDD 1. Bölge Müdürlüğü Hat Kesimlerine Göre Taşınan Yük Miktarı, (Net Ton Km), 2012 ... 415

Tablo 106. İstanbul'da Yıllara Göre Toplanan Katı Atık Miktarları, 2008-2012 ... 432

Tablo 107. İstanbul'da ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi ... 450

Tablo 108. Yıllar ve Sektörler İtibarıyla Kamu Yatırımları Bütçeleri ... 466

Tablo 109. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Araştırma ve Envanter Çalışması Hedefleri ... 481

Tablo 110. 2014-2023 İstanbul Bölge Planının Plan, Fizibilite ve Strateji Çalışması Hedefleri ... 482

Tablo 111. Değerlendirme Kriterleri ... 504

Tablo 112. İstanbul'da Sigortalı Çalışan Sayısına Göre 3 Yıldız Alan Faaliyetler, 2012 ... 505

Tablo 113. İstanbul'da Sigortalı Çalışan Sayısına Göre 3 Yıldız Alan Diğer Faaliyetler, 2012 ... 506

Tablo 114. İstanbul'da Varlık Gösteren Diğer Sektörler, 2012 ... 506

Tablo 115. İstanbul'da Potansiyel Hizmet Kümelerinin Bilgi Yoğunlukları ... 507

Tablo 116. İstanbul'da Potansiyel İmalat Sanayi Kümelerinin Teknoloji Yoğunlukları ... 508

ŞEKİLLER

Şekil 1. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Hazırlık Süreci....38

Şekil 2. #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası Web Sitesi ve Anket Formu....39

Şekil 3. #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası Web Sitesi ve Twitter Aracı....40

Şekil 4. #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası Web Sitesi ve Kampanya Videosu....41

Şekil 5. İstanbul Benim Vizyon Toplantısı Ana Oturumları....42

Şekil 6. Tematik Çalıştaylarda Toplantı Düzeni....43

Şekil 7. Tematik Çalıştaylarda Grup Çalışmaları....44

Şekil 8. Yuvarlak Masa Toplantıları....44

Şekil 9. Türkiye'de Düzey 2 Bölgeleri Arası Rekabet Endeksi, 2012....60

Şekil 10. İstanbul Rekabet Endeksi, 2012....61

Şekil 11. Türkiye Ekonomisinin Büyüme Hızı, 1998 Bazlı Sabit Fiyatlarla, (%)....84

Şekil 12. İstanbul ve Türkiye'de Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer, ABD Doları....85

Şekil 13. Türkiye ve İstanbul'da GSYH'nin Sektörel Dağılımı, (%)....86

Şekil 14. Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler), Milyar ABD Doları....88

Şekil 15. Türkiye'de ve İstanbul'da Dış Ticaretin Yıllara Göre Dağılımı, 2002-2012, Milyon ABD Doları....95

Şekil 16. Türkiye İthalatının Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre Dağılımı, Milyar ABD Doları....98

Şekil 17. İstanbul'daki Serbest Bölgelerin Ticaret Hacimlerinin Dağılımı, 2008-2012, Milyon ABD Doları....99

Şekil 18. İstanbul'a ve Türkiye'ye Gelen Yabancıların Oranı, 2000-2012....101

Şekil 19. Milliyetlerine Göre İstanbul'a Gelen Yabancılar, 2012....102

Şekil 20. Türkiye ve İstanbul'da Yerel Birim ve Ciro....115

Şekil 21. Türkiye ve İstanbul'da Çalışan Sayıları ve Maaş/Ücretler....116

Şekil 22. İhracatta Yerli ve Yabancı Katma Değer Oranları, 2009....117

Şekil 23. Seçilmiş Ülkelerde Küresel Değer Zincirlerine Katılım Oranı, 2009....118

Şekil 24. Türkiye İmalat Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlükler, 2000 ve 2009....119

Şekil 25. Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları, (Milyon TL-Cari Fiyatlarla)....144

Şekil 26. Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları/GSYH, (%)....145

Şekil 27. Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı, (%)....153

Şekil 28. Özel Kesim Ar-Ge İşgücünün Eğitim Durumuna Göre Dağılımı....154

Şekil 29. Ar-Ge Harcamalarında Özel Sektörün Payı....154

Şekil 30. Kurulan Firma Artış Hızı, 2011/2012, (%)....168

Şekil 31. İç Talep Potansiyeli, 2011, (%)....169

Şekil 32. Bölgelerde Gerçekleşen Fuarlar, 2010-2012, (%)....170

Şekil 33. Ana Sektörlere Göre Çalışan Sayısındaki Değişim....182

Şekil 34. Türkiye & İstanbul Nüfus Değişimi, ('000), (%)....255

Şekil 35. Bağımlı Nüfus Dağılımı, Türkiye, İstanbul, 2009-2012....261

Şekil 36. Dönemler İtibariyle İstanbul'un Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Göç Hızı....263

Şekil 37. Geniş Yaş Gruplarına Göre İstanbul'a Göç Eden Nüfus....265

Şekil 38. Geniş Yaş Gruplarına Göre İstanbul'dan Göç Eden Nüfus....265

Şekil 39. Gebe ve Bebek Başına Yıllık Ortalama İzlem Sayısı....272

Şekil 40. 20 Yaş Üstü Obez Bireylerin (Vücut Kitle İndeksi≥30) Uluslararası Karşılaştırması....273

Şekil 41. Sağlık Hizmetlerinde İnsan Kaynağı....275

Şekil 42. İstanbul Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlülerin Suç Türlerine Göre Dağılımı (2010)....284

Şekil 43. İstanbul'da Suç Konusunda Endişe Oranları....284

Şekil 44. Atatürk Havalimanı Yolcu Sayısı, 2002-2012....386

Şekil 45. Boğaz Köprülerinden Geçen Günlük Ortalama Araç Sayıları, 1973-2011....389

Şekil 46. Salıpazarı-Karaköy Limanı Gelen-Giden Toplam Yolcu Sayısı, 2002-2012....391

Şekil 47. Ulaşım Türlerine Göre Günlük Taşınan Yolcu Sayıları....393

Şekil 48. İstanbul'da Denizyolu Taşımacılığı....395

Şekil 49. Atatürk Havalimanı Yük Trafiği, (Bagaj+Kargo+Posta), (Ton), 2002-2012....410

Şekil 50. İstanbul Boğazı Gemi Geçiş İstatistikleri....413

Şekil 51. TEM Otoyolu Kesitlere Göre Ortalama Günlük Trafik Hacmi, 2011....414

Şekil 52. Yıllara Göre Şehre Verilen Su Miktarı, (Bin m³/yıl)....426

Şekil 53. İstanbul'un Aldığı Yağışlar ve Barajlara Yağmurlardan Gelen Su Miktarı, 2000-2012....426

Şekil 54. İstanbul'da Yıllara Göre Arıtılan Atık Su Miktarı (milyon m³), 2002-2012....433

Şekil 55. Anadolu Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Sektörlere Göre Dağılımı (adet)....434

Şekil 56. Anadolu Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Debilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (m³/gün)....434

Şekil 57. Avrupa Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Sektörlere Göre Dağılımı (adet)....434

Şekil 58. Avrupa Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Debilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (m³/gün)....434

Şekil 59. İstanbul'da Yıllara Göre Abone Sayısı ve Elektrik Tüketim Miktarı ('000)....449

Şekil 60. İstanbul'da ve Türkiye'de Kullanım Yerlerine Göre Elektrik Tüketimi....450

ŞEKİLLER

Şekil 61. İstanbul'da Doğalgaz Kullanıcı Sayısı ve Tüketim Bilgileri 451

Şekil 62. İstanbul'da Çöp Gazından Üretilen Elektrik Enerjisi Miktarı (MWh) 452

Şekil 63. Türkiye'nin Enerji Yoğunluğu Trendinin Bazı AB Ülkeleri ile Karşılaştırılması 453

HARİTALAR

Harita 1. İstanbul İli İdari Sınırları Haritası 48

Harita 2. TR10 İstanbul Bölgesi Çevresinde Yer Alan Diğer İBBS Düzey 2 Bölgeleri 64

Harita 3. İstanbul'da Sigortalı Çalışan Sayısının ve İşyeri Sayısının İlçelere Dağılımı, 2012 128

Harita 4. İstanbul'da İşyeri Sayısının ve İşyeri Sayısındaki Değişim Oranının İlçelere Dağılımı, 2012 129

Harita 5. Sahip Oldukları Firma Sayılarına Göre İstanbul TGB'leri 146

Harita 6. İstanbul Üniversiteleri 152

Harita 7. İstanbul Ar-Ge Merkezleri 157

Harita 8. İstanbul İlçelerinde Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayı ve Oran Dağılımı 212

Harita 9. İstanbul İlçelerinde İlköğretim Derslik ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayıları 217

Harita 10. İstanbul İlçelerinde Ortaöğretim Derslik ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayıları 218

Harita 11. İstanbul İlçelerinde Yaşam Kalitesi 236

Harita 12. İlçeler Geneli Engelli Sayıları ve Engelli Bakım Parası Alanların Dağılımı 238

Harita 13. İstanbul Geneli SYDV Tarafından Yapılan Yardımlar ve Hane Sayıları (Ocak-Aralık 2012) 242

Harita 14. Nüfus Yoğunluğu, Artışı ve Azalışı 256

Harita 15. Bağımlı Nüfus 261

Harita 16. İstanbul'un Aldığı ve Verdiği Göç 264

Harita 17. İlçelere Göre Hastanelerin Dağılımı 274

Harita 18. İstanbul Genelinde Bin Kişiye Düşen Suç Sayısı 283

Harita 19. İstanbul'un Kentsel Gelişimi 322

Harita 20. İstanbul'da Nüfus, Hizmetler ve Sanayi Yoğunluğunun Dağılımı 325

Harita 21. İstanbul'da Ticaret ve AVM Alanlarının Dağılımı 327

Harita 22. İstanbul'da Merkezi İş Alanı ve Merkezler 328

Harita 23. İstanbul'da Sanayi Alanları ve OSB'ler 329

Harita 24. İstanbul'da Konut Alanları, Kapalı Konut Alanları ve Rezidans Alanlarının Dağılımı 330

Harita 25. İstanbul'da Büyük Ölçekli Projeler 332

Harita 26. İstanbulluların En Çok Yaşamak İstediği İlçeler 341

Harita 27. İstanbul'da Kentsel Açık Alanlar 344

Harita 28. İstanbul Bölgesinde Üst Ölçekli Kentsel Tasarım Projeleri ve Yarışmalar 345

Harita 29. İstanbul'da Bazı Kentsel Dönüşüm Alanları 353

Harita 30. İstanbul Sit Alanları ve Dünya Miras Alanları 363

Harita 31. İstanbul Bölgesinde Riskli Alanlar 373

Harita 32. İstanbul'un Diğer Bölgeler İle Ulaşım Bağlantıları 385

Harita 33. İstanbul'un Uçuş Bağlantıları 387

Harita 34. İstanbul'un Karayolu Ağı 388

Harita 35. İstanbul'da Ana Güzergahlardaki Trafik Yoğunluğu 389

Harita 36. İstanbul Deniz Otobüsleri Dış Hatları 392

Harita 37. İstanbul'un Mevcut ve Planlanan Raylı Sistem Ağı 394

Harita 38. İstanbul'da Planlanan Bisiklet Yolları 397

Harita 39. İstanbul'da Mevcut Lojistik Odaklar 408

Harita 40. İstanbul İçin Önerilen Lojistik Bölgeler ve Marmara Denizi Lojistik Bağlantıları 409

Harita 41. İstanbul'da Havzalar ve İçme Suyu Kaynakları 425

Harita 42. İstanbul'da Bulunan Plajlar ve Kirlilik Oranları 428

Harita 43. İstanbul'da Bulunan Orman ve Maden Alanları 429

Harita 44. İstanbul'da Bulunan Hava Kalitesi İzleme İstasyonları ve 2012 Ölçüm Değerleri 436

Harita 45. 2014-2023 Marmara Bölgesi Mekânsal Etkileşim Şeması 460

Harita 46. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Mekânsal Gelişme Şeması 462

TANIMLAR

Doğurganlık Hızı: 15-44 yaş arasında, doğurma çağındaki her 1.000 kadın başına düşen canlı doğum sayısıdır.

Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi: Yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır.

Enerji Yoğunluğu: Enerji verimliliği göstergelerinden birisi olan enerji yoğunluğu, enerji tüketimi (tep, joule) ile finansal bir gösterge olan GSYH ve katma değer arasındaki oran olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak bakıldığında güvenilir bir gösterge olarak değerlendirilmekle birlikte kayıt dışı ekonomi oranının yüksek olduğu ülkelerde değerlendirme yapılırken dikkatli olunması gerekmektedir.

Evrensel tasarım: Tüm ürünlerin ve çevrelerin, yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi tarafından kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünselleşme sağlayan bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Yaklaşım, ürün tasarımından, mimarlığa ve kentsel tasarıma, çevre kontrolü sağlayan basit sistemlerden, karmaşık bilgi teknolojilerine kadar değişen ölçekleri kapsamaktadır.

Göreli yoksulluk: İçinde yaşanılan toplum tarafından makul olarak nitelendirilen yaşam standartlarının altında yaşayan insanların durumudur. Göreli yoksulluk tanımında bireylerin yoksulluğu toplumun ortalama gelirinin belirli bir yüzdesinin altında olup olmaması ile belirlenmektedir.

Gri Su: Foseptik atığı içermeyen, duştan, küvetten, lavabolardan gelen evsel atık sudur.

Gri Su Geri Kazanımı Sistemi: Gri suyu toplayıp, kullanım suyu olacak kalitede arıtıp, tekrar kullanılmasını sağlayan sistemlerdir.

İstihdam Edilen Nüfus: İstihdamda olanlar; "referans haftasında işbaşında olanlar" ve "referans haftasında işbaşında olmasa bile, bir işi olanlar" olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Referans haftasında bir ücret veya elde edeceği kâr karşılığı, ücretli-maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak bir saat bile olsa herhangi bir işte çalışmış olanlar, istihdamda kabul edilmektedir. Bir iş ya da meslekte bilgi veya beceri kazanmak amacıyla belirli bir menfaat (ayni ya da nakdi gelir, sosyal güvence, yol parası, cep harçlığı, bahşiş vb.) karşılığında çalışanlar da istihdamda kabul edilmektedir. Referans haftasında iş başında olmayanların istihdamda kabul edilip edilmeyecekleri kişinin "işteki durumuna" göre belirlenmektedir.

İşgücüne Katılım Oranı: İşgücüne katılım oranı, toplam işgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa bölümünden elde edilmektedir. Diğer bir deyişle bu oran, çalışabilecek durumda olan nüfusun ne kadarının çalışmak istediğini ölçmektedir.

İşsiz Nüfus: İşsiz nüfus, hanehalkı işgücü anketlerine katılanlar arasında istihdam edilenler sınıfına girmeyen ve son üç ay içerisinde herhangi bir biçimde iş arama girişiminde bulunmuş ayrıca iş bulması halinde iki hafta içerisinde iş başı yapması mümkün olan kimseleri ifade etmektedir. İşsizlik oranı hesaplanırken esas alınan nüfusu teşkil ederler.

İşsizlik Oranı: İşsizlik, işsiz nüfusun toplam işgücüne oranı olarak tanımlanmıştır. İşsiz sayılabilmek için sadece çalışmayı arzulamak yetmez. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tanımına göre işsiz sayılabilmek için aktif olarak iş aramak gerekir. İşsiz miktarını iki temel dinamik belirler: İşgücü arzı ve talebi. İşgücü arzı talepten daha hızlı artarsa, istihdam artsa bile işsizlik artar. İşgücü arzı sabitken, istihdam azalırsa işsizlik yine artar.

Kaba Doğum Hızı: Belli bir yıl içinde her 1000 nüfus başına düşen doğum sayısıdır.

Kaba Ölüm Hızı: Belli bir yıldaki ölüm sayısının, o nüfusun aynı yıldaki yaşanan birey-yıl sayısına bölünmesidir. Genellikle 1000 nüfus için ölüm sayısı olarak gösterilir.

Korumalı İşyeri: Normal işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engelliler için mesleki rehabilitasyon ve istihdam oluşturmak amacıyla, Devlet tarafından ilgili mevzuatta teknik donanımın sağlandığı ve mali yönden desteklendiği, çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği işyeridir.

Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus: Günlük yaşam gereksinimleri, yasal bir düzenlemeye dayalı olarak kurulan özel ya da tüzel kurum/kuruluşlarda kısmen ya da tamamen karşılanan, bireysel karar ve davranışlarında yetkili otoritenin kurallarına göre hareket eden, ancak bireysel harcamalarına karar verebilen kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda yaşayan nüfusa kurumsal nüfus denir. Bu tanıma göre; okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane ve hapishane ile kışla ve ordu evlerinde ikamet edenler kurumsal nüfusa dahildir ve bu kişiler işgücü istatistiklerinde kapsam dışı tutulmuştur. Çalışma çağındaki nüfus kurumsal yerlerde değil, hanelerde ikamet eden sivil nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus olarak tanımlanmıştır.

Mavi Bayrak: Plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Bu ödül; deniz suyunun temizliğini, çevre yönetimine önem verildiğini, çevre bilincinin oluşturulmasına yönelik etkinliklerin yapıldığını, plaj ve marinayı kullananların ihtiyaçlarına cevap verecek donanım ve güvenliğin sağlandığını garanti etmektedir.

Mutlak Yoksulluk: İnsanların yaşamları için gerekli olan asgari düzeyde barınma, gıda ve giyim masraflarını karşılayabilecekleri gelir düzeyini elde edememesi durumudur.

Örgün Eğitim Sistemi: Okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır.

Toplam Doğurganlık Hızı: Bir kadının, doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) yaşayacağı ve belirli yaşa özel doğurganlık hızını takip edeceği varsayımı altında doğurabileceği ortalama canlı doğan çocuk sayısıdır.

Toplam İşgücü: İşgücü, bir ülkede çalışma çağında yani 15 ve üzeri yaşta, istihdam edilenler ile işsizlerin toplamını ifade etmektedir. Mevcut dönemde istihdam edilenlerin yanı sıra, istihdam edilmek arzusunda olan işsizler de işgücü içinde değerlendirilmektedir. İşgücünün ölçümü konusundaki uluslararası standartlar ILO tarafından belirlenmiştir. Toplam işgücü, bir açıdan bu ülkede çalışma potansiyeline ve motivasyonuna sahip olan insanların toplamı olarak da algılanabilir. Bu anlamda toplam işgücünün ülkedeki insan kaynağına ve ekonomik potansiyele işaret eden bir yönü vardır.

Yeşil Bina: Yapının arazi seçiminden başlayarak yaşam döngüsü çerçevesinde değerlendirildiği, bütüncül bir anlayışla ve sosyal ve çevresel sorumluluk anlayışıyla tasarlandığı, iklim verilerine ve o yere özgü koşullara uygun, ihtiyacı kadar tüketen, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmiş, doğal ve atık üretmeyen malzemelerin kullanıldığı katılımı teşvik eden, ekosistemlere duyarlı yapılardır.

KISALTMALAR

- **a.g.e.:** Adı Geçen Eser
- **AB:** Avrupa Birliği
- **ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- **ADNKS:** Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
- **AFAD:** Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
- **AHL:** Atatürk Havalimanı
- **Ar-Ge:** Araştırma Geliştirme
- **ASKON:** Anadolu Aslanları İşadamları Derneği
- **ASPB:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- **AYEDAŞ:** Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
- **BDDK:** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- **BEDAŞ:** Boğaziçi Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
- **BETAM:** Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
- **BM:** Birleşmiş Milletler
- **BÜ:** Boğaziçi Üniversitesi
- **CO:** Karbonmonoksit
- **CO_2:** Karbondioksit
- **ÇEDBİK:** Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği
- **DB:** Dünya Bankası (World Bank)
- **DEKTMK:** Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi
- **DSÖ:** Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
- **DTÖ:** Dünya Ticaret Örgütü
- **EPDK:** Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- **EPO:** Avrupa Patent Ofisi
- **ERG:** Eğitim Reformu Girişimi
- **EUROSTAT:** Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
- **EÜAŞ:** Elektrik Üretimi Anonim Şirket
- **G20:** Dünyanın En Gelişmiş 20 Ekonomisi
- **GİTES:** Girdi Tedarik Stratejisi
- **GSKD:** Gayri Safi Katma Değer
- **GSYH:** Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla
- **GYÜE:** Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi
- **GZFT:** Güçler Zayıflıklar Fırsatlar Tehditler
- **ha:** Hektar
- **ICSID:** Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Center for Settlement of Investment Disputes)
- **IFC:** Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation)
- **IMF:** Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
- **İBB:** İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- **İBBS:** İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması
- **İFM:** İstanbul Uluslararası Finans Merkezi
- **İGDAŞ:** İstanbul Gaz Dağıtım Anonim Şirketi
- **İGEP:** İçgöç Entegrasyon Projesi
- **İMP:** İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi
- **İSKİ:** İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
- **İSO:** İstanbul Sanayi Odası
- **İSTKA:** İstanbul Kalkınma Ajansı
- **İTO:** İstanbul Ticaret Odası
- **İTÜ:** İstanbul Teknik Üniversitesi
- **İÜ:** İstanbul Üniversitesi
- **JICA:** Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı
- **kg:** Kilogram
- **KKO:** Kapasite Kullanım Oranı
- **KOBİ:** Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
- **KOSGEB:** Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
- **KSS:** Küçük Sanayi Sitesi
- **KW:** Kilowatt
- **MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı
- **MİA:** Merkezi İş Alanı
- **MTA:** Maden Tetkik Arama
- **MÜSİAD:** Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
- **MW:** Megawatt
- **NACE:** Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
- **NO_2:** Azotdioksit
- **OECD:** Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
- **OSB:** Organize Sanayi Bölgesi
- **OSBÜK:** Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu
- **ÖSYM:** Yüksek Öğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
- **ÖSYS:** Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı
- **PISA:** Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
- **PM_{10}:** Partikül Madde
- **RES:** Rüzgâr Enerjisi Santrali
- **SEGE:** Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Endeksi
- **SGK:** Sosyal Güvenlik Kurumu
- **SO_2:** Kükürtdioksit
- **SYDV:** Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
- **TEDAŞ:** Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
- **TGB:** Teknoloji Geliştirme Bölgesi
- **THSK:** Türkiye Halk Sağlığı Kurumu
- **TİM:** Türkiye İhracatçılar Meclisi
- **TOBB:** Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- **TOKİ:** Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
- **TTO:** Teknoloji Transfer Ofisi
- **TUSKON:** Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
- **TÜBİTAK:** Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
- **TÜGİAD:** Türk Genç İşadamları Derneği
- **TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- **TÜREB:** Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği
- **TÜRKONFED:** Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
- **TÜSİAD:** Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
- **TZE:** Tam Zaman Eşdeğer
- **UNCTAD:** Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
- **UNDP:** Birleşmiş Milletle Kalkınma Programı (United Nations Development Program)
- **UNESCO:** Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UN Educational, Scientific and Cultural Organization)
- **USAK:** Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
- **USD:** Amerikan Doları
- **WB:** Dünya Bankası (World Bank)
- **YEGM:** Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü
- **YÖK:** Yükseköğretim Kurulu
- **YTÜ:** Yıldız Teknik Üniversitesi

YÖNETİCİ ÖZETİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

TR10[1] İstanbul Bölgesi'ne hizmet etmek amacı ile 10/11/2008 tarihli ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA), 2009 yılının ikinci yarısından bu yana İstanbul Bölgesi'nin bölgesel gelişimini hızlandırmak ve kalkınmada sürdürebilirliği sağlamak üzere aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Küresel kent İstanbul için çalışan, insan odaklı ve çevreye duyarlı, etkili ve yön veren bir çözüm merkezi olma vizyonuna sahip olan İSTKA; katılımcılığı benimseyerek ortak aklı temsil etmek; işbirliği ağlarının merkezinde yer alarak kaynakları İstanbul için ortak değere dönüştürmek misyonu ile hareket etmektedir.

İSTKA, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunda vurgulandığı üzere kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur. Bu çerçevede Ajans, görevleri arasında yer alan bölge plan ve programlarının uygulanması faaliyetini sürdürmektedir.

Bir önceki Plan döneminde, İSTKA tarafından hazırlanan 2010-2013 İstanbul Bölge Planı'nın, 2010 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanmasından itibaren, Ajans faaliyetlerini Plan'da ortaya konan öncelikli amaç ve hedefler doğrultusunda yürütmüştür. Bu dönemde, Bölge Planı'nın hayata geçirilmesine yönelik mali destek programlarının tasarımı ve yönetimi; bölgesel araştırma, analiz ve raporların hazırlanması; tanıtım ve yatırım destek faaliyetleri, işbirliği ve ortaklık faaliyetleri gibi birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Yerelde yapılan analizler ve geliştirilen stratejiler ulusal kalkınma planına, diğer ulusal strateji belgelerine ve uygulamalara girdi sağlamıştır.
2013 yılı itibarıyla Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın plan sürecinin sona ermesinin ardından ülkemizin 2014-2018 dönemi ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerini ortaya koyan ve bu hedefleri somutlaştırmak üzere uzun vadeli stratejiler geliştiren Onuncu Kalkınma Planı ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda hazırlanmıştır. Eş zamanlı olarak, 2014-2023 İstanbul Bölge Planı, 3194 sayılı İmar Kanunu çerçevesinde Kalkınma Bakanlığı'nın 15/11/2012 tarihli ve 6277 sayılı yazısına istinaden İSTKA tarafından hazırlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı (bkz. EK 1) ve BGUS (Taslak) ile öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olacak şekilde, Türkiye'nin 2023 hedeflerine hizmet etmek üzere ve İstanbul 2023 Vizyonu bağlamında hazırlanan İstanbul Bölge Planı, İstanbul'un sosyoekonomik gelişme eğilimlerini, gelişme potansiyelini, öncelikli müdahale alanlarını ve sektörel hedeflerini ortaya koyan; başta yerel yönetimler olmak üzere kamu kurumlarının hazırlayacakları stratejik planları da yönlendiren üst ölçekli bir plan niteliğindedir. Planların kapsadıkları alan ve amaçları açısından planlama kademelerinin ve bu kademelerin ilişkilerinin belirlendiği 3194 sayılı İmar Kanunu'na göre Bölge Planı, ulusal kalkınma planının altında yer alan yerel ölçekteki en üst plandır. Bu bağlamda, Bölge Planı İstanbul'un sosyoekonomik kalkınmasını sağlamak amacıyla ulusal düzeyde üretilen plan, politika ve stratejiler ile yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirlemektedir.

İSTKA, kalkınmayı çok boyutlu; ekonomik gelişmenin yanında sosyal hakların gelişmesi, kalkınırken çevreye duyarlı olunması, kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi gibi daha geniş alanları içeren bütüncül bir kavram olarak görmekte ve toplumun tüm kesimlerinin potansiyelini harekete geçirecek bir kalkınma anlayışıyla hareket etmektedir. Ajans, faaliyetlerinde ve projelerinde verimlilik, yenilikçilik, sürdürülebilirlik, bilimsellik, çevreye ve kültürel değerlere duyarlılık ve katılımcılık gibi temel değer ve çalışma ilkelerini benimsemektedir. Bu ilkelerden *katılımcılık* ilkesi doğrultusunda İSTKA, bölgesel politikaların belirlenmesinde, yerel paydaşların katılımına zemin oluşturacak bir platform olmayı hedeflemektedir. Nitekim İSTKA tarafından yürütülen 2014–2023 İstanbul Bölge Planı hazırlık çalışmalarında yerel sahiplenmenin, sürdürülebilirliğin ve etkinliğin sağlanması için planlama sürecinde katılımcılık ilkesi gözetilmiş; planın stratejik amaç ve hedeflerine ulaşmak amacıyla paydaşların sürece katılımı sağlanmıştır.

Bu çerçevede, İSTKA, 2014-2023 İstanbul Bölge Planı hazırlıklarında, İstanbul'da bulunan kamu kurumu, sivil toplum kuruluşu ve özel sektör temsilcilerinden oluşan paydaşların yanı sıra İstanbul halkının da karar alma süreçlerine azami düzeyde katılım ve katkılarını sağlayarak İstanbul'un geleceğinin, bizzat İstanbullular tarafından tasarlanmasını amaçlamıştır. İstanbul'un 2023 vizyonu ile bu vizyona ulaşmak için strateji ve hedefleri ortaya koyan İstanbul Bölge Planı'nın katılım süreci aşağıda verilmiştir.

1. Mevcut Durum Analizi: 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın hazırlık süreci, İstanbul'un sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, mekânsal gelişimi, potansiyel risk ve fırsatlarına dair mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla, Ajans uzmanları tarafından hazırlanan detaylı bir Mevcut Durum Analizi ile başlamıştır.

2. #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası: Plan'ın hazırlığında hayata geçirilen yaygın katılımcı süreç, bir sosyal medya kampanyası ile başlatılmıştır. İstanbulluların 10 sene sonrası için nasıl bir İstanbul hayal ettiklerini paylaşabilmesi amacıyla başlatılan dijital kampanyada, İstanbul için ortaya konacak 2023 vizyonuna katılım sağlayan herkesin öneri ve katkılarının sosyal medya ve internet üzerinden toplanması hedeflenmiştir. #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası, www.istanbulbenim.org internet sitesinden, www.facebook.com/istka facebook sayfasından, https://twitter.com/istkaorgtr Twitter sayfasından ve #istanbulbenim hashtag'i ile Twitter üzerinden yürütülmüştür.

3. İstanbul Benim Vizyon Toplantısı: 2014-2023 İstanbul Bölge Planı vizyonu ve vizyon senaryoları, yereldeki paydaşların katılımı ile gerçekleştirilen İstanbul Benim Vizyon Toplantısı ile belirlenmiştir.

4. Tematik Toplantılar: İstanbul Benim Vizyon Toplantısı'nda geliştirilen vizyon doğrultusunda, 2013 Mayıs ayı boyunca 12 konu başlığında Tematik Çalıştaylar düzenlenmiştir. Her birine 25-30 uzman paydaşın katılımı ile gerçekleştirilen Tematik Çalıştaylara ek olarak, 2 konu başlığında da 10-15 paydaşın katılımıyla Yuvarlak Masa Toplantıları düzenlenmiştir. Kamu, özel sektör, üniversite, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarını temsilen alanında uzman paydaşların katıldığı çalıştaylarda Bölge Planı vizyonuna ulaşmak için stratejik amaç ve hedefler belirlenmiştir.

5. Bölge Planı'nın Ajans Tarafından Nihai Hale Getirilmesi: Yaklaşık 2000 kişilik geniş katılımlı sürecin tamamlanmasının ardından İSTKA, Ajans uzmanları tarafından hazırlanan Mevcut Durum Analizi ve süreç boyunca paydaşlar tarafından geliştirilen vizyon, stratejiler, hedefler ve diğer fikir ve önerileri derlemek, değerlendirmek ve belirli bir potada eritmek üzere çalışmış ve 2014-2023 İstanbul Bölge Planı nihai hale getirilmiştir.

İstanbul Bölge Planı vizyonu ve vizyon senaryoları 29 Nisan 2013 tarihinde gerçekleştirilen İstanbul Benim Vizyon Toplantısı ile belirlenmiştir. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı vizyonu *Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla, Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul'*dur. İstanbul'un ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişimini sağlamaya yönelik olarak belirlenen 3 temel eksen üzerinde yükselen 2023 vizyonunun yapı taşları 23 öncelik ve 57 stratejiden oluşmaktadır.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı ile ortaya konan vizyonunun ekonomik gelişme ekseni, *küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı bir İstanbul ekonomisi* yaratmak üzere oluşturulmuştur. 2023'e doğru İstanbul'un, küresel değer

[1] Avrupa Birliği'ne uyum kapsamında yürürlüğe giren İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBBS) göre İstanbul, TR1 İstanbul, TR10 İstanbul ve TR100 İstanbul olmak üzere her üç düzeyde de bölge olarak tanımlanmıştır. İstanbul Kalkınma Ajansı'nın görev alanı olan İstanbul Bölgesi, İstanbul il sınırlarını kapsamaktadır.

zincirlerine eklemlenmenin ötesinde küresel ekonomide söz sahibi olması için birbirini destekleyen 7 öncelik alanı ve 19 strateji belirlenmiştir. İstanbul'un yenilik, yaratıcılık ve yüksek katma değerli faaliyetlerde bir küresel çekim merkezi olması, Bölge'ye çekilecek nitelikli işgücü ve yatırımlarla bu dinamizmin hızlanarak küresel değer zincirlerinde güçlü bir yer edinmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte, İstanbul bir taraftan hizmet kalitesini dünya standartlarına yükselterek küresel rekabette yerini alırken, diğer taraftan sanayi alanında da rekabet gücünü artırabilmek üzere kalıcı bir dönüşümü gerçekleştirecektir. İstanbul ekonomisinde bu dönüşümü kalıcı kılmak için Bölge'de Ar-Ge ve yeniliği artırmak ve girişimcilik ekosistemini güçlendirerek nitelikli girişimciliği desteklemek öncelik alanları olarak belirlenmiştir. Yenilik ve yaratıcılık odaklı büyümeyi seçen İstanbul, insan kaynağını da buna paralel olarak geliştirerek bu dönüşüme hazırlamayı, artan istihdam olanaklarıyla Bölge'nin yaratıcı ve yenilikçi insanlar için çekim merkezi olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Küresel bir kent olma iddiasını ortaya koyan İstanbul, kentsel imaj yönetimi ve etkin tanıtımla çekim gücünü artırarak, başta turizm, finans, lojistik, sağlık ve eğitim alanlarında olmak üzere çekim merkezi olmayı hedeflemektedir.

Ekonomik alanda yaratılan kazanımların sosyal gelişmeyi de beraberinde getirmesi ve İstanbul'da bütüncül kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacı ile *adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum* olarak belirlenen sosyal gelişme ekseni, 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın dayandığı ana gelişme eksenlerindendir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden yoğun göç baskısına maruz kalan, kentleşmeye paralel olarak yoksulluk, işsizlik, gelir adaletsizliği ve bölgesel dengesizlikler ile karşı karşıya olan İstanbul'da, ekonomik gelişmenin odağında olan küresel merkez olma hedefi bu sorunlarda derinleşme riskini de beraberinde getirmektedir. İstanbul'un 2023 yılında barışçıl, müreffeh, toplumun tüm kesimlerini din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kapsayan, adil bir kent haline gelebilmesi için bu risklerin azaltılması gerekmektedir. Buradan hareketle İstanbul'da sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için 7 öncelik alanı ve 17 strateji belirlenmiştir. Sosyal bütünleşmeyi sağlayabilmek için toplumdaki tüm bireylerin ekonomik, politik, sosyal, kültürel hayata katılımlarının önündeki engellerin kaldırılarak adil ve kapsayıcı bir toplum oluşturulması; eğitim ve sağlık gibi temel sosyal hizmetlere herkesin erişiminin sağlanması ve İstanbul'un küresel hedefleri göz önünde bulundurularak bu hizmetlerin kalitesinin artırılması ve uluslararası standartlara kavuşturulması hedeflenmektedir. İstanbul'un en güçlü yanlarından biri olan sosyal ve kültürel çeşitliliği ve kozmopolit yapısı korunurken ortak yaşama kültürü ve İstanbulluluk bilinci gelişmiş sağlıklı bir toplumun oluşturulmasına ve İstanbul'da güven içinde yaşanmasına çalışılacaktır. Tüm bunlar gerçekleştirilirken, İstanbul'un dinamik nüfus yapısını koruyarak 2023'e kadar demografik fırsat penceresinden faydalanması; aynı zamanda İstanbul'da yer alan kurum ve kuruluşlarda kapasitenin güçlendirilmesi ve iyi yönetişimin uygulanması öncelik alanları olarak belirlenmiştir. 2023'e doğru İstanbul, herkese fırsat eşitliği sunan, kapsayıcı bir toplum; mutluluk, huzur ve güven içinde yaşanan bir kent olarak, ekonomik ve sosyal kalkınmanın beraber ilerlediği bir yer olacaktır.

İstanbul'un 2023 yılında, İstanbullular için olduğu kadar küresel kent olmanın gerekliliği olarak da insanların keyifle yaşayıp üretebilecekleri, özgürlük ve yaratıcılıklarını hem bireysel gelişimleri ve hem de toplumsal refahın üretimi için en iyi şekilde kullanabilecekleri bir kent olması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, İstanbul Bölge Planı vizyonunu oluşturan üçüncü ana eksen *keyifle yaşanan, özgün kentsel mekânlar ve sürdürülebilir çevre* olarak belirlenmiştir. İstanbulluların yaşam kalitelerini yükseltirken sosyal ve ekonomik süreçlere katılımlarını kolaylaştırmak, aynı zamanda kent yaşamı içinde doğa ile iç içe yaşam sürebilmelerini sağlamak üzere 9 öncelik alanı ve 21 strateji belirlenmiştir. Plan döneminde işbirliği ve katılımcılığı esas alan kapsayıcı ve bütüncül bir planlama anlayışıyla İstanbul'un akıllı ve sürdürülebilir kentsel gelişmesi hedeflenmektedir. Bu süreçte, İstanbul'un özgünlüğünün kaynağı olan tarihi ve kültürel mirasın ve İstanbul belleğinin yanı sıra çevre ve doğal mirasın da korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. İstanbul'un çarpık kentleşme yapısının, kentsel donatılar ihmal edilmeden; kalite, evrensel tasarım, özgünlük, estetik ve mimari kaygılar gözetilerek dönüşümünün sağlanması ve afetlere hazırlıklı hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Lojistik alanında uluslararası bir merkez olması hedeflenen İstanbul'un hem kent içi ve hem de diğer bölge ve ülkelere ulaşım ve erişilebilirliği artırılacak, kentin sürdürülebilir gelişimini sağlayan ve lojistik alanında rekabetçiliğini destekleyen ulaşım sistemi, lojistik altyapısı ve hizmetleri geliştirilecektir. İstanbul'da yapılaşma baskısı altında kalan doğal kaynaklar, su havzaları, ormanlık alanlar ve kent içinde kalan yeşil alanlar ve parklar korunarak sürdürülebilir gelişimleri sağlanacak; çevre dostu enerjinin kullanımı ve sürdürülebilir atık yönetimi benimsenecektir. 2023 yılında İstanbul, keyifle yaşanan, özgün kentsel mekânları ve sürdürülebilir çevresiyle, yaratıcı ve yenilikçi insanların potansiyelini özgürce ortaya koyabilecekleri bir kent olacaktır.

Katılımcı bir süreç sonucunda hazırlanan 2014-2023 İstanbul Bölge Planı gelişme eksenleri, öncelik alan ve stratejileri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1 2014-2023 İstanbul Bölge Planı, Gelişme Eksenleri, Öncelik Alanları ve Stratejiler

YARATICI VE ÖZGÜR İNSANLARIYLA, YENİLİK VE KÜLTÜR KENTİ; ÖZGÜN İSTANBUL		
KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ	**ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM**	**KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE**
KÜRESEL EKONOMİDE STRATEJİK AKTÖR • İstanbul'un ekonomik anlamda küresel çekim merkezi olması • İstanbul'un dış ticaretinin güçlendirilmesi **KÜRESEL DEĞER ZİNCİRİNDE REKABETÇİ KONUM** • İstanbul'un küresel rekabet gücünü ortaya koyabileceği ve uluslararası değer zincirinde yüksek katma değerli işlevler edineceği sektörlerde uzmanlaşması ve bu sektörlerin geliştirilmesi **SANAYİDE DÖNÜŞÜM** • Sanayide ileri teknoloji kullanan, yüksek katma değer üreten ve nitelikli işgücü istihdam eden bir üretim yapısının oluşturulması **ARTAN AR-GE VE YENİLİK** • Ar-Ge ve yenilik çalışmalarında paydaşlar arası işbirliği, paylaşım ve koordinasyonu teşvik edecek inisiyatifler, ara yüz mekanizmaları ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi • Ar-Ge ve yenilik kültürünün toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılarak toplumsal bilinç ve farkındalık oluşturulması • İstanbul'un Ar-Ge ve yenilik alanlarında insan kaynağı kapasitesinin artırılması • Ar-Ge ve yenilik alanlarında finansal kaynakların çeşitlendirilmesi, artırılması ve finansmana erişimin kolaylaştırılması	**HER YAŞ İÇİN YÜKSEK STANDARTLARDA VE YARATICI EĞİTİM** • Eğitime erişilebilirliğin ve eğitim kalitesinin artırılması • Eğitimde yöntem ve ders içeriklerinde iyileştirilmeler yapılması • Mesleki eğitimin cazip ve iş piyasasının ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi • Hayat boyu öğrenme kültürünün geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması • Yükseköğretime erişimin ve kalitesinin artırılması ve İstanbul'un öğrenci ve öğretim üyeleri için uluslararası çekim merkezi olması **SOSYAL BÜTÜNLEŞME** • Gelir adaletsizliği ve yoksullukla hak temelli mücadele edilmesi ve dezavantajlı grupların sosyal bütünleşmesinin sağlanması • Engellilerin ekonomik ve sosyal hayata katılımının önündeki engellerin kaldırılması ve hayata tam katılımlarının sağlanması • Çocuk ve gençlerin bilişsel, fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimleri desteklenerek iyi olma hallerinin artırılması • Yaşlıların ihtiyaç duyduğu hizmetlerin (sağlık, sosyal hizmet, rekreasyon, bakım vb.) onları toplumun dışına itmeyecek ve onların bilgi ve tecrübelerinden faydalanılmasını sağlayacak ve yaşam kalitelerini koruyacak bir yaklaşımla sunulması • Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadının güçlendirilmesi • Aile kurumunun erkek ve kadının müşterek sorumluluğu altında korunmasının ve güçlendirilmesinin sağlanması	**SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME, KATILIMCI PLANLAMA** • Sürdürülebilir bir kentsel gelişmenin ve akıllı büyümenin sağlanması, kentsel fonksiyonların dağılımında mekânın etkin kullanılması • Katılımcılığı esas alan, işbirliğine dayalı, kapsayıcı ve bütüncül bir planlamanın yaygınlaştırılması **MEKÂNSAL KALİTE, ÖZGÜN TASARIM** • Kentsel fonksiyon alanlarının kalitesinin, adil dağılımının ve İstanbullulara sunulan seçeneklerin artırılması • Kentsel kimlikle uyumlu yüksek kalitede tasarımın, mekânsal özgünlük ve çeşitliliğin sağlanması **BÜTÜNCÜL VE KAPSAYICI KENTSEL DÖNÜŞÜM** • İstanbul'da kentsel dönüşümün bütüncül bir planlama ile bölgesel ihtiyaçlar ve yaşam biçimini dikkate alarak, bölge içi gelişmişlik dengesini sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi • Sanayinin kente getirdiği yükü azaltacak, mekânsal dönüşümün sağlanması **KORUNAN İSTANBUL BELLEĞİ VE KÜLTÜREL MİRAS** • İstanbul belleğini oluşturan öğelerin, somut ve somut olmayan kültürel mirasın tarihi kentsel peyzaj yaklaşımıyla korunması • Tarihi alanların ve kentsel mirasın yaşayan alanlar olarak korunması ve İstanbullular tarafından sahiplenilmesinin sağlanması **ETKİN AFET YÖNETİMİ** • Yaşam ve mekân kalitesi yüksek güvenli İstanbul yaratmak üzere; afet yönetim sisteminin etkinleştirilebilmesi

YARATICI VE ÖZGÜR İNSANLARIYLA, YENİLİK VE KÜLTÜR KENTİ; ÖZGÜN İSTANBUL		
KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ	**ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM**	**KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE**
NİTELİKLİ GİRİŞİMCİLİK • Girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, girişimci niteliğinin artırılması • Girişimcilik odaklı destek mekanizmalarının ve altyapılarının iyileştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, bu desteklere erişimin kolaylaştırılması • İstanbul Girişimcilik Ekosistemi içindeki mevcut işbirliklerinin geliştirilmesi ve yeni işbirliklerinin kurulması, ekosistemin nitelikli bilgiye hızlı ve güvenli erişiminin sağlanması **DÖNÜŞEN İŞGÜCÜ, GELİŞEN VE ARTAN İSTİHDAM** • İstihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması • İşgücü arz ve talebinin eşleştirilmesinin kolaylaştırılması • İşgücünün değişen ekonomik yapıya paralel olarak dönüşümünün sağlanması • İstihdamın mevcut koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik boyutunun güçlendirilmesi • İş ortamının yeniliği, yaratıcılığı ve kapsayıcılığı destekleyecek şekilde iyileştirilmesi **KENTSEL İMAJ VE ETKİN TANITIM** • İstanbul'un tanıtımı ve kentsel imajına ilişkin kurumsal yapılanma, işbirlikleri ve bütüncül bir stratejisinin geliştirilmesi • İstanbul'un tanıtımı ve imajının geliştirilmesine ilişkin faaliyetlerinin artırılması ve daha etkin bir şekilde yürütülmesi • Kentsel imajın iyileştirilmesi ve tanıtımı için önemli yerel imkân ve değerlerin korunarak kullanılması, ilgili hizmetler ve altyapının iyileştirilmesi	**DİNAMİK NÜFUS** • Nüfusun dinamik ve üretken yapısının korunması ve geliştirilmesi **SAĞLIKLI TOPLUM, KALİTELİ VE AKREDİTE SAĞLIK HİZMETLERİ** • Erişilebilir, etkili ve etkin sağlık hizmetleri sunulması, bu hizmetlerin İstanbul'un küresel hedeflerini destekleyici şekilde geliştirilmesi ve sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumun korunması **GÜVENLİ KENT** • İstanbul'da kent güvenliğinin ve güvenlik algısının iyileştirilmesi **GÜÇLÜ KURUMSAL KAPASİTE, İYİ YÖNETİŞİM** • Üniversiteler, yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarında kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi • Birey, toplum, kurum ve kuruluşlar arasındaki çok yönlü ilişkilerin uluslararası iyi yönetişim ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi **İSTANBUL'A AİDİYET VE KENTLİLİK BİLİNCİ** • İstanbul'a dair kapsayıcı, çok kültürlü ve diyaloğu destekleyen bir aidiyet geliştirilmesi İstanbulluluk bilincinin sağlanması	**SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIM VE ERİŞİLEBİLİRLİK** • Toplu ulaşım altyapı ve hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması • Yaya ve bisiklet ulaşımının iyileştirilmesi ve teşvik edilmesi • İstanbul'a erişim olanaklarının iyileştirilmesi • Ulaşım talebinin etkin yönetimi ve mevcut ulaşım altyapısının verimli kullanılması **SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ETKİN LOJİSTİK ALTYAPISI** • Lojistik altyapısı ve hizmetlerinin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi ve etkinliğinin artırılması **KALİTELİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE** • Sürdürülebilir havza ve su kaynakları yönetiminin sağlanması • Orman ve tarım alanlarının korunması ve geliştirilmesi • Deniz ve kıyı alanlarının korunması ve kalitenin artırılması • Hava kalitesinin kontrolü ve iyileştirilmesi • Katı atık ve atık suların azaltılması ve sürdürülebilir yönetimi • Endüstriyel faaliyetlerde kaynak kullanımı ile atık oluşumunun azaltılması ve sürdürülebilir atık yönetiminin sağlanması **ÇEVRE DOSTU ENERJİ YÖNETİMİ** • Enerji verimliliğinin sağlanması ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması

2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI İLKELERİ

2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI İLKELERİ

Katılımcılık

Plan'dan etkilenen tüm kesimlerin hazırlık sürecine ve Plan'ın uygulamasında kararlara katılımı esastır.

Yaşam odaklılık

Yalnızca insanı değil, İstanbul'un tüm fauna ve florasının devamını gözeten, doğayla denge içerisinde yaşamayı hedefleyen, stratejilerinde kaynakları tüketmeden geliştirerek kullanan niteliktedir.

Yerellik

İstanbul'un özgün değerlerini, yerel özelliklerini hedeflerinde dikkate almakta, geliştirmekte, bu değer ve özelliklere saygı göstermekte, değerlerin geçmişten geleceğe kesintisizliğini hedeflemektedir.

Etkinlik

Kullanılan kaynaklar ile planlanan sonuçlar arasında dengeyi gözetmektedir.

Çeşitlilik

Bireylerin yaşamını zenginleştirmekte ve her alanda seçenekler sunmaktadır.

Eşitlik ve Denge

Fırsatlardan tüm toplumun faydalanabilmesini hedeflemektedir.

Enerji

Bireyler, dostluklar, aileler, mahalleler, toplum ve kentin bütünü için etkileşim sunan ilişkileri, ağları ve mekânları güçlendirmekte, İstanbul'un dinamizmiyle ilişkiyi kurmaktadır.

Bütüncüllük

İstanbul'u çevresi ile birlikte bütüncül olarak değerlendirmekte, yalnızca ulusal değil, uluslararası çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemin bir parçası olarak dikkate almaktadır.

Bilimsellik

Alınan kararlarda ve üretimde disiplinler arası, bilgi temelli yaklaşımı temel almaktadır.

2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI HAZIRLIK SÜRECİ

Şekil 1 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Hazırlık Süreci

İstanbul Kalkınma Ajansı, yönetim anlayışında ve çalışmalarında iyi yönetişim ilkelerini temel alan bir yaklaşımla hareket etmektedir. Bu bağlamda; iyi yönetişimin unsurlarından olan katılımcılık, açıklık, şeffaflık, etkileşim ve hesap verme kültürü Ajans çalışmalarının esasını oluşturmaktadır. İstanbul Kalkınma Ajansı, 2014-2023 İstanbul Bölge Planı hazırlık sürecinde katılımcılığı esas almış, tüm kesimlerin Plan hazırlığının her aşamasına aktif olarak katılmaları için gerekli faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Plan hazırlanırken, bir katılım planı çerçevesinde; kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin, özel sektör temsilcilerinin ve konusunda uzman kişilerin katılımı yanı sıra vatandaş katılımını da sağlamak üzere yöntemler kullanılmıştır. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Hazırlık Sürecine 2000'den fazla kişinin katılımı sağlanmıştır.

Bölge Planı süreci aşamaları Şekil 1'de görülmektedir.

Paydaş Analizi – Kurumsal Ağ Analizi

2014-2023 İstanbul Bölge Planı katılım sürecinde, İstanbullularla ve kurumsal paydaşlarımızla hangi aşamalarda bir araya gelineceği, hangi konularda ve düzeyde katkılarına başvurulacağı tasarlanırken Paydaş Analizi ve Kurumsal Ağ Analizi kullanılmıştır.

Paydaş Analizi kapsamında bölgedeki paydaşların İstanbul'un sosyo-ekonomik kalkınması sürecindeki etki ve önemi değerlendirilerek;

- Planı büyük ölçüde etkileyebilecek ve planın başarısı için önemli olan *anahtar paydaşlar*,
- Plan'ın etkilediği, planın uygulanması sonucunda fayda veya zarar görecek *birincil paydaşlar*,
- Plan'ın uygulanmasında ara rolü olan *ikincil paydaşlar* belirlenmiştir.

Ayrıca İstanbul'daki kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği, iletişim ve etkileşim durumunu belirleyerek görselleştirmek, istatistiksel modellemesini yapmak, İSTKA'nın konumuna ilişkin çıkarımlar yapmak ve bilgi üretmek amacıyla Kurumsal Ağ Analizi çalışması yapılmıştır.

Bu çalışma kapsamında Kurumsal Ağ Analizi Anket Formu hazırlanarak İstanbul Bölgesi'nde bulunan 400 kurum/kuruluşa iletilmiştir. Analiz için PAJEK ve UCINET Sosyal Ağ Analizi programları kullanılmıştır. Analiz sonucunda toplam 624 kurum/kuruluşun iletişim ve ilişki durumu görselleştirilmiştir.

Mevcut Durum Analizinin Hazırlanması

İstanbul'un mevcut durumunu anlamaya yönelik tespit ve analizler Plan'ın strateji ve hedeflerinin altlığını oluşturmaktadır. Mevcut durum analizi kapsamında ikincil veri kaynakları ile mevcut strateji belgeleri incelenmiş, İstanbul'a dair güncel veriye ulaşılmaya çalışılmış, bu veriler analiz edilmiştir.

İstanbul Bölgesi için farklı kurum ve kişiler tarafından gerçekleştirilmiş çok sayıda araştırma ve çalışma bulunmaktadır. Ajansımız tarafından da Doğrudan Faaliyet Desteği ve Mali Destek Programları kapsamında desteklenmiş araştırmalar bulunmaktadır. Bir taraftan da 2010-2013 döneminde Ajansımız tarafından gerçekleştirilen ve yayına dönüştürülen araştırmalar mevcuttur. Mükerrer bir çabaya neden olmamak için, öncelikle bu çalışmalar incelenmiş, veri ve yöntem açısından güvenilir olan kaynaklar planda mevcut durumun tespitinde kaynak olarak kullanılmıştır.

Bunun yanı sıra uluslararası, ulusal ve yerel strateji belgeleri incelenmiş, yerel ve merkezi planlar ile taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar Mevcut Durum Analizi çalışmalarında değerlendirilmiş olup, bu belgelerin Bölge Planı stratejileri ile ilişkisinin kurulması hedeflenmiştir.

Ayrıca kurum ve kuruluşlardan güncel veri, plan ve Bölge Planı'na kaynak oluşturabilecek diğer çalışmalar talep edilmiştir. Hâlihazırda ilgili araştırma ve veri bulunmayan ya da verisine ulaşılamayan alanlarda, paydaşlarımızın bilgi ve görüşlerine başvurulmuş; uzmanlarımız tarafından mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

İstanbul'un mevcut durumunu, küresel konumunu, fırsat ve potansiyelleri anlamak için elde edilen veriler karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiş, başta rekabetçilik, kümelenme ve mekânsal olmak üzere analizler gerçekleştirilmiştir. Bu bilgilerin ve analizlerin tematik başlıklar altında toplandığı kapsamlı bir Mevcut Durum Analizi hazırlanmıştır.

2023 İstanbul Vizyonunun Belirlenmesi

1. #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası – 1

2014-2023 İstanbul Bölge Planı katılım sürecinde yalnızca kurumsal temsiliyet değil, aynı zamanda bireylerin sürece katılımı da hedeflenmiştir. Bu nedenle, plan hazırlık sürecinin ötesinde, plan uygulama sürecinde de devam edecek üç basamaklı sürdürülebilir bir sosyal medya kampanyası planlanmıştır. İlk kampanyada 2023 İstanbul vizyonunu belirlerken başta gençler olmak üzere, İstanbulluların gelecek beklentilerinin ve hayallerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir. Böylece İstanbullularca hem Plan'ın hem de İstanbul'un sahiplenmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Kişilerin sürece doğrudan katılımını sağlamak amacıyla bir sosyal medya kampanyası düzenlenmiştir. Kampanya sloganı olarak hem kişiselleştirici hem de sahiplendirici etkiye sahip olan "İstanbulBenim"; bu sloganın yanında kampanya mottosu olarak da "Onu hayal etme sırası senin" tercih edilmiştir.

Kampanya kapsamında tanıtım videosu ile bir mikrosite hazırlanmıştır. Websitesi ismi olarak sloganı vurgulamak için "istanbulbenim.org" ismi kullanılmıştır. İstanbulluların gündelik hayatlarında sıklıkla karşılarına çıkan otobüs, tramvay ve metrobüs içlerinde bulunan güzergah bilgi sistemi tasarımı, akbil dolum makineleri ekran tasarımı gibi karakteristik tasarım öğelerinden ilham alınarak İstanbullular'ın aşina olduğu bir web sitesi tasarımı yapılmıştır.

Web sitesinde katılım için en önemli alan anket girişi olmuştur. İstanbullular'a "2023'teki İstanbul'u nasıl hayal ediyorsun?" sorusu sorulmuş, katılımcı profilinin analiz edilmesine imkan verecek şekilde "isim, soyisim, yaş, cinsiyet, telefon numarası, e-mail" gibi temel bilgiler alınmıştır (bkz. Şekil 2). Ayrıca kampanya web sitesi içinde hazırlanan "Twitter" aracı ile kullanıcıların daha kolay Tweet atması hedeflenmiştir (bkz. Şekil 3).

Şekil 2 #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası Web Sitesi ve Anket Formu

Şekil 3 #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası Web Sitesi ve Twitter Aracı

Kampanya videosu web sitesi açılırken kullanıcılara otomatik olarak sunulmuş, sitede kendilerinden nasıl bir katkı beklendiği ifade edilmeye çalışılmıştır. Videoda çeşitli yaş gruplarından İstanbullular, 2023 İstanbul hayallerini anlatmıştır (bkz. Şekil 4).

Şekil 4 #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası Web Sitesi ve Kampanya Videosu

Kampanya için hazırlanan mikrositeyi 10.000 kullanıcının ziyareti ve sitede 1.000 anlamlı anketin doldurulması hedeflenmiştir. Kampanya süresince toplam 14.515 kişi 20.304 kez web sitesini ziyaret etmiştir. Kullanıcıların web sitesinde ortalama kalış süresi 1 dakika 50 saniyedir. Kampanya web sitesini ziyaret eden kullanıcılar 1.464 başarılı form doldurmuşlardır. Kampanya için oluşturulan reklam görselleri 2.454.566 kez görüntülenmiştir.

Kampanya 22 Mart-26 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, 16 Mayıs tarihinde en çok beğeni alan 5 ifade sahibinin helikopter ile İstanbul'u gezmesi sağlanmış, 20 katılımcı ise Plan hazırlık sürecinde düzenlenen tematik toplantılara davet edilmiştir. #İstanbulbenim Kampanyası Sonuç Raporu hazırlanmış olup, Ajansın web sitesinde yayımlanarak kamuoyunun değerlendirmesine açılmıştır.

2. İstanbul Benim Vizyon Toplantısı

İstanbul Bölge Planı vizyonu, 29 Nisan 2013 tarihinde İstanbul Modern Sanat Müzesinde 38 paydaşın katılımı ile gerçekleştirilen bir toplantı ile belirlenmiştir. Toplantıda alt grup çalışmaları ile öneri 2023 İstanbul vizyonları, vizyon bileşenleri ve senaryoları ortaya konmuştur. Toplantıda değerlendirilmek üzere #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası katılımcılarının 2023 İstanbul'unu nasıl hayal ettikleri bilgisi paylaşılmıştır.

Şekil 5 İstanbul Benim Vizyon Toplantısı Ana Oturumları

Tablo 2 Tematik Toplantı Listesi

TOPLANTI KONUSU	TARİH	KATILIMCI SAYISI
Yaşanabilir Kentler ve Kentsel Dönüşüm Çalıştayı	24 Mayıs 2012	29
Mekânsal Gelişme ve Mekânsal Planlama Çalıştayı	3 Ekim 2012	27
Yerelde Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Ve Kalkınma Politikasının Yönetişimi Çalıştayı	4 Ekim 2012	19
Girişimcilik Ekosistemi Çalıştayı	8 Mayıs 2013	23
Ar-Ge ve Yenilik Çalıştayı	9 Mayıs 2013	32
Sürdürülebilir Kaynak ve Atık Yönetimi Çalıştayı	10 Mayıs 2013	34
Ulaşım ve Erişilebilirlik Çalıştayı	13 Mayıs 2013	30
Toplum Sağlığı ve Sağlık Hizmetleri Yuvarlak Masa Toplantısı	14 Mayıs 2013	20
İstanbul'da İstihdam Çalıştayı	15 Mayıs 2013	28
Sosyal İçerme Çalıştayı	17 Mayıs 2013	29
Ekonomik Yapı Çalıştayı	20 Mayıs 2013	25
Kent Güvenliği Yuvarlak Masa Toplantısı	21 Mayıs 2013	11
İstanbul'da Yatırım Ortamı Çalıştayı	23 Mayıs 2013	17
İstanbul'da Eğitim Çalıştayı	24 Mayıs 2013	29
Sanayinin Dönüşümü Çalıştayı	27 Mayıs 2013	31
Özgün Kent Kimliği Çalıştayı	29 Mayıs 2013	27
İstanbul'un Tanıtımı Çalıştayı	30 Mayıs 2013	33

*Hedef katılımcı sayısı Tematik Çalıştaylar için 20-30, Yuvarlak Masa Toplantıları için 10-15 kişidir.

Paydaşların İstanbul Vizyonuna ulaşmak için bir araya geldikleri konferansın ilk bölümü olan İstanbul'un Değişim Gündemi Oturumunda akımlar belirlenmiştir. Beyin fırtınası yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada bir moderatör kolaylaştırıcılığında fikirler katılımcılar tarafından art arda ifade edilmiş, kısa sürede birbiriyle etkileşim içerisinde çok sayıda fikir sıralanmıştır.

Toplantının ikinci bölümünde ise İstanbul 2023 vizyonunu belirlemek üzere iki oturum, ortak akıl yaratmayı amaçlayan katılımlı bir planlama metodolojisi olan Arama Konferansı yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Vizyon Kavramları ve Vizyon Netleştirme Oturumlarında katılımcılar küçük çalışma gruplarına bölünerek, moderatör tarafından verilen görevi kendi grupları içerisinde çalışmış ve daha sonra bu ara çalışmalar geniş katılımcı grubuna sunularak ortak bir değerlendirme yapılmıştır. Katılımcılar, Arama Konferansı yönteminin gerektirdiği düzenle çalışarak, küçük gruplarda ve ana oturumlarda görüşlerini dile getirmiştir. İstanbul Benim Vizyon Toplantısı Sonuç Raporu, katılımcıların görüşlerinin alınmasının ardından Ajansın web sitesinde yayımlanarak kamuoyunun değerlendirmesine açılmıştır.

Strateji ve Hedeflerin Belirlenmesi – Tematik Toplantılar

2023 İstanbul Vizyonuna ulaşmak için Mevcut Durum Analizi çalışmaları kapsamında belirlenen 17 tematik konuda toplantı düzenlenerek uzman paydaşların görüşüne başvurulmuştur (bkz. Tablo 2 ve EK 6). Toplantının konusuna, strateji başlıkları ve paydaş sayısına göre toplantı Tematik Çalıştay ya da Yuvarlak Masa Toplantısı olarak gerçekleştirilmiştir. Düzenlenen bu tematik toplantılarda 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın tematik konu başlıkları kapsamındaki tespit ve değerlendirmelerin alınması, Plan'ın strateji ve hedeflerinin paydaşlar ile belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tematik Çalıştaylar 16-34 uzman paydaşın katılımı ile İstanbul WOW Kongre Merkezi'nde, fikir tepsisi ve dünya kafe (world cafe) yöntemleri karma olarak kullanılarak alt grup çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. Toplantıların öncesinde konuya ilişkin Mevcut Durum Özet Raporu katılımcılarla paylaşılmış, toplantı açılışında ise bu konuda bir teknik sunum gerçekleştirilmiştir. Kullanılan yöntemler dinamik bir etkileşim ortamını oluşturmak, konu ile ilgili bütünleştirilmiş, ortak fikirlere ulaşmak üzere belirlenmiş, konuya özel toplantı akışı planlanmıştır.

Fikir tepsisi yöntemi ile yürütülen grup çalışmalarında, bir masa etrafında oturan katılımcılardan moderatör tarafından açıklanan oturum sorusu ile ilgili, önlerindeki post-it'lere her iki dakikada bir fikir yazmaları ve tepsi olarak kullandıkları A-3 kağıdına yapıştırmaları istenmiştir. Her süre sonunda fikir tepsileri sağ taraftaki katılımcıya iletilmiş ve bu işlem katılımcıların tüm fikirlerini tepsiye yapıştırmalarına kadar sürdürülmüştür. Grupta oluşan fikirlerin tamamı, yine aynı grup tarafından konsolide edilmiştir. Çalışmanın devamında, her gruptan seçilen sözcüler grubun fikirlerini tüm katılımcılara ortak değerlendirme için sunmuştur.

Şekil 6 Tematik Çalıştaylarda Toplantı Düzeni

Dünya cafe (world cafe) yöntemi ile yürütülen grup çalışmalarında ise moderatör tarafından açıklanan soru, gruplar içerisinde sohbet edilerek cevaplanmış, grup öneri ve görüşleri belirlenmiştir. Moderatörün işaretiyle masalardaki katılımcılar bir kişi haricinde yer değiştirmiş ve toplantının önceden tasarlanan akışına uygun olarak, yeni masalarda farklı kişilerle ya aynı soruyu ya da farklı bir soruyu tartışmışlardır. Masada kalan katılımcı yeni gelenlere bir önceki grupta konuşulanları aktarmış, böylece yeni tartışma bir önceki grupta konuşulanların üzerine kurulmuştur. Tartışmalar tamamlandıktan sonra sohbetlerde ortaya çıkan fikirler, öneriler ve alınan kararlar masada kalan katılımcı tarafından bütün katılımcılarla ortak değerlendirme için paylaşılmıştır.

Şekil 7 Tematik Çalıştaylarda Grup Çalışmaları

Tüm çalışmalarda, her masada bir kolaylaştırıcı hem yöntem konusunda yardımcı olmak, hem de fikirleri not etmek için yer almıştır. Böylece sunulmayan fikirlerin daha sonra strateji ve hedefler oluşturulurken değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Şekil 8 Yuvarlak Masa Toplantıları

Yuvarlak Masa Toplantıları ise Ajans Eğitim Salonunda, 11-20 uzman paydaşın katılımıyla, fikir tepsisi ve beyin fırtınası yöntemleri ile yürütülmüştür. Tematik Toplantıların sonuç raporları hazırlanmış, katılımcılarla paylaşılmış, gelen görüşler doğrultusunda revize edilerek, Ajansın web sitesinde yayımlanarak kamuoyunun değerlendirmesine açılmıştır.

Plan'ın Nihai Hale Getirilmesi

Mevcut Durum Analizi ile Katılım Süreci sonunda elde edilen görüş ve öneriler değerlendirilerek 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Vizyonu, Öncelik Alanları, Strateji ve Hedefleri 27.06.2013 tarihli Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu toplantılarında görüşülmüştür. Ajans web sitesinde Plan ve tüm plan hazırlık dokümanları kamuoyunun görüşüne açılmış, tüm kesimlerin Plan'a dair görüşleri toplanmıştır. Plan ve diğer hazırlık belgeleri ile ilgili görüş ve öneriler doğrultusunda Plan'ın kapsamı revize edilerek, Plan nihai hale getirilmiştir.

Stratejik Önceliklendirme ve Uygulama - #istanbulbenim Sosyal Medya Kampanyası – 2

Plan'da katılımcı bir süreçle ortaya konan önceliklerin ve stratejilerin önceliklendirilmesi ile uygulamaya yönelik yönlendirmenin sağlanması, Plan'ın paydaşlar tarafından sahiplenilerek kendi faaliyetlerine ve yaşamlarına yansıtılması için ikinci bir Sosyal Medya Kampanyası düzenlenmiştir. Kampanya aynı zamanda karar almada söz hakkı vererek yerelde ortak akla ulaşılması, İstanbul aidiyetinin ve hesap sorabilirliğin arttırılması hedeflenmiştir.

Plan stratejileri üst konu başlıkları altında toplanarak, teknik terimler sadeleştirilmiştir. Plan'ın mikrositesinde oylamaya imkân veren, interaktif bir tasarım ile site ziyaretçileri tarafından stratejilerin önceliklendirilmesi ve isteyen ziyaretçilerin katkılarının alınması sağlanmıştır. İkinci kampanyanın hedefi; 50.000 ziyaretçi ve 5.000 önceliklendirmedir.

İSTANBUL'A GENEL BAKIŞ

İSTANBUL'A GENEL BAKIŞ

Genel Bakış

Bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla 22 Eylül 2002 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile hayata geçirilen İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'na göre Türkiye'de Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistiki Bölge Birimi tanımlanmıştır. Bu sınıflama çerçevesinde İstanbul; TR1 İstanbul, TR10 İstanbul ve TR100 İstanbul olmak üzere her üç düzeyde de bölge olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, İstanbul Bölge Planı çerçevesinde "Bölge" kavramı her üç düzeyde bölge sınıflandırmasını kapsamakla birlikte genel olarak TR10 Düzey 2 Bölgesi'ni ifade etmekte olup, diğer bölgelerle karşılaştırmalarda çoğunlukla Düzey 2 bölgeleri ele alınmıştır.

İstanbul Bölgesi, Türkiye'nin kuzeybatısında, 28^0 01' ve 29^0 55' doğu boylamlarıyla 41^0 33' ve 40^0 28' kuzey enlemleri arasında kalmakta olup, kuzeyde Karadeniz, doğuda Kocaeli Sıradağları'nın yüksek tepeleri, güneyde Marmara Denizi ve batıda ise Ergene Havzası'nın su ayrım çizgisi tarafından sınırlanmaktadır. İstanbul Boğazı, Karadeniz ve Marmara Denizi'ni birleştirmekte; Asya Kıtası'yla Avrupa Kıtası'nı birbirinden ayırmakta ve İstanbul kentini de ikiye bölmektedir. İstanbul'un karasal alanı doğu ve güneydoğudan Kocaeli'nin Karamürsel, Gebze, Merkez ve Kandıra ilçeleri; batı ve kuzeybatıdan Tekirdağ'ın Çorlu, Çerkezköy ve Saray ilçeleri topraklarıyla çevrilidir.[2] "5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun" çerçevesinde 32 olan İstanbul'daki ilçe sayısı ise 39'a çıkarılmıştır (bkz. Harita 1).

Harita 1 İstanbul İli İdari Sınırları Haritası

[2] TÜİK, Bölgesel Göstergeler TR10 İstanbul, 2009

Sahip olduğu çok özel stratejik coğrafi konum, merkezinde bulunduğu bölgenin farklı ülke ve milletleri ile köklü tarihi ilişkileri, barındırdığı tarihi ve kültürel zenginlik, dinamik nüfus yapısı ve ekonomik potansiyeli, İstanbul'u sadece Türkiye'nin değil Dünyanın da en önemli metropol bölgelerinden biri haline getirmiştir.

İstanbul'un Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Avrupa'nın yanı sıra, Karadeniz ve Akdeniz ülkelerini birbirine bağlayan tarihi geçiş yolları üzerindeki stratejik konumu İstanbul'un bölgesel gelişimine katkıda bulunacak unsurların başında gelmektedir. Bölge bir yandan Avrupa ile Asya kıtalarını en kısa kara ve deniz yolları ile birbirine bağlamakta, diğer yandan Karadeniz ülkelerini Akdeniz'e bağlayan deniz yollarına en hâkim konumda bulunmaktadır. Avrupa Birliği tarafından geliştirilen 10 temel ulaşım aksından biri olan ve Dresden'den başlayan 4. Pan Avrupa Koridoru İstanbul'da sona ermektedir. Yine Avrupa Birliği tarafından tarihi İpek Yolu'nu yeniden canlandırmak amacıyla 1993 yılından itibaren geliştirilmeye başlanan ve Avrupa'dan Çin ve Uzakdoğu'ya kadar uzanan TRASECA (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru) Programı kapsamında İstanbul üzerinden karayolu ve demiryolu bağlantıları öngörülmektedir. Türkiye'nin en önemli ithalat ve ihracat limanları olan Haydarpaşa ve Ambarlı Limanları ile ulusal ve uluslararası düzeyde ülkenin başlıca hava ulaşım merkezi olan Atatürk Havalimanı İstanbul'da yer almaktadır.

Ayrıca, Kapıkule Sınır Kapısı'ndan Türkiye topraklarına giren Edirne-İstanbul kara ve demiryolu bir yandan Avrupa ile bağlantıyı sağlarken, diğer yandan İstanbul'un sadece ülke içindeki değil, Avrupa ve Orta Doğu'daki önemini de güçlendirmektedir.

İstanbul; Marmara Bölgesi içerisinde yer alan ve Türkiye'nin en hızlı gelişen illerinden başta Kocaeli ve Tekirdağ olmak üzere Balıkesir, Bursa, Bilecik, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Sakarya ve Yalova ile yakın ekonomik ilişkiler içerisinde olup Bölgenin ekonomik ve sosyal gelişiminin temel belirleyicisi konumundadır. Birçok sanayi ve hizmet sektörünün bu bölgede kümelenmesi İstanbul'un söz konusu illerle yakın ilişkilerinde en önemli etkendir. İstanbul'daki sanayi ve hizmet faaliyetleri zamanla tüm bölgeye yayılarak, Marmara'yı ülkenin en dinamik gelişme odağı ve çekim merkezi yapmıştır. Bununla birlikte, İstanbul'un bu iller ile giderek artan ve çeşitlenen ilişkileri, başta artan ulaşım talebi olmak üzere birçok sorunu da beraberinde getirmiştir.

Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı ve kentlerin ülkelerin ekonomik gelişiminde en temel unsur haline geldiği günümüzde, Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte birini barındıran İstanbul, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişiminin merkezi haline gelmiştir. 1950'lerden itibaren yaşanan hızlı kentleşme sürecinde İstanbul; bir yandan değişen fonksiyonlar ve gelişim dinamikleri ile ülke içerisinde üstlendiği özel sorumluluğu yerine getirmeye çalışırken, diğer yandan artan göç ve şehrin kontrolsüz, parçalı ve dağınık bir şekilde büyümesinin beraberinde getirdiği kentin özgün doğal ve tarihi yapısının zarar görmesi, ulaşım ve çevre altyapısının yetersiz kalması, kaçak yapılaşma ve yetersiz sosyal hizmetler gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İstanbul ve yakın etkileşim içerisinde olduğu çevre iller; kentleşme oranının, nüfus ve nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu iller arasında olup, büyük oranda göç almaya devam etmektedir.

Bölge'ye İlişkin Genel Göstergeler

İstanbul Büyükşehir Belediyesi verilerine göre İstanbul göller dahil olmak üzere 5.464 km^2'lik yüzölçümü ile toplam 785.347km^2 olan Türkiye yüzölçümü içerisinde %0,7'lik bir paya sahiptir. TÜİK verilerine göre 2012 yılı sonu itibarıyla Türkiye'deki toplam belediye sayısı 2.931 iken, İstanbul sınırları içerisinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri olarak toplam 40 belediye yer almaktadır. Türkiye'deki 957 ilçeden 39'u ve 34.434 köyün 151'i İstanbul'da yer almaktadır.

Nüfus ve Demografi

TÜİK tarafından düzenlenen nüfus ve demografi verilerine göre 2012 yılında İstanbul'un nüfusu 13.854.740 olup, 75.627.384 olan Türkiye nüfusunun %18,3'ünü oluşturmaktadır. İstanbul nüfusunun %49,8'ini

(6.897.832) erkekler, %50,2'sini (6.956.908) ise kadınlar oluşturmaktadır. İstanbul nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise, %23,2'sinin 0-14 yaş aralığında, %71'inin 15-64 yaş aralığında, %5,7'sinin ise 65 yaş ve üstünde olduğu, Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında çalışma çağındaki nüfus oranının biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Nüfusun yaş yapısındaki değişimi, nüfusun genç/yaşlı olduğunu veya yaşlanma sürecinde olup olmadığını ortaya koyan göstergelerden biri olan medyan yaş ise Türkiye'de 30,1 iken İstanbul'da 30,7'dir. İstanbul'da medyan yaşın Türkiye genelinden yüksek olması İstanbul'da doğurganlık hızının düşmesiyle ilişkilendirilebilir. Türkiye genelinde %77,3 olan şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ise İstanbul'da %99,0'dır. Türkiye yüzölçümünün küçük fakat nüfusunun önemli bir bölümünü barındıran İstanbul'un nüfus yoğunluğu (2.666 kişi/km²) Türkiye ortalamasının (98 kişi/km²) 27 katıdır. İstanbul'da %1,7 olan yıllık nüfus artış hızı ise %1,2 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. Kaba doğum hızı İstanbul'da ‰15,7 ve Türkiye'de ‰16,7 olup, toplam doğurganlık hızı ise İstanbul'da 1,77 ile Türkiye ortalamasının (2,08) altındadır. İstanbul'da %40,8 olan toplam yaş bağımlılık oranı ise Türkiye genelinde %48,0'dır. İstanbul'daki ortalama hanehalkı büyüklüğü (3,6), Türkiye ortalamasının (3,8) altında kalmaktadır.

İstanbul'un nüfus ve demografik yapısı 1950'lerden itibaren Türkiye genelinde yaşanan nüfus artışı, hızlı şehirleşme ve iç göçten önemli derecede etkilenmiştir. Hızlı nüfus artışı ve göç ile birlikte şehir daha geniş bir alana plansız ve kontrolsüz bir şekilde yayılmış; gecekondulaşma ve kaçak yapılaşma artmış; toprak, hava, su ve gürültü kirliliği gibi ciddi çevre sorunları ortaya çıkmaya başlamış ve kamu hizmetlerinin sunumunda büyük sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. Son yıllarda İstanbul nüfusu üzerinde göçün etkisi geçmiş dönemlere kıyasla azalmakla birlikte, İstanbul önemli oranda göç alıp vermeye devam etmesi nedeniyle nüfus hareketlerinin çok fazla olduğu bir bölge olmaya devam etmektedir. Diğer bölgelere kıyasla nüfusu hızla yaşlanan bir bölge olmasının yanı sıra, yaşanan sosyoekonomik dönüşümle birlikte küçülen hane halkı büyüklüğü dikkat çekicidir.

İşgücü ve İstihdam

İstanbul'daki işgücü 5.063 milyon olup bu rakam toplam Türkiye işgücünün %18'ini oluşturmaktadır. İşgücüne katılma oranı ise İstanbul'da %51,2 iken Türkiye genelinde %50,0'dır. Kadının işgücüne katılma oranı Bölge'de %28,6, Türkiye genelinde ise %29,5'tur. İstanbul'daki toplam işsiz nüfus 570 bin kişi olup, Türkiye'deki toplam işsiz nüfusun %22,6'sını oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de %9,2 olan işsizlik oranı Bölgede daha yüksek olup %11,3 civarındadır. Bu çerçevede, İstanbul'daki istihdam oranı Türkiye ortalaması olan %45,4'ün altında %45,3 olarak tespit edilmiştir. %26,3 olan Bölge'deki kadın istihdam oranı ise Türkiye ortalaması olan %24,5'in üstünde kalmaktadır. İstanbul'da 2009 yılında %14,3 olan kadın işsizlik oranı, %10,8 olan Türkiye genelindeki oranının üstünde yer almaktadır. Benzer şekilde, İstanbul'da %20,4 olan 20-24 yaş arası genç nüfus işsizlik oranı da %19,0 olan Türkiye ortalamasının üstündedir. İstanbul'da istihdam edilen nüfus 4,493 milyon ile Türkiye'de istihdam edilen toplam nüfusun %18,1'ini oluşturmaktadır. İstihdam edilen nüfusun sektörlere göre dağılımına bakıldığında ise Türkiye'de sırasıyla %49,4, %26,0 ve %24,6 olan hizmetler, sanayi ve tarım sektörlerinin paylarının İstanbul'daki dağılımının ise %62,7, %36,7 ve %0,3 olduğu ve Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında İstanbul'da hizmetler sektörünün yanı sıra sanayi sektörünün de oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını barındıran İstanbul istihdam olanakları açısından da büyük fırsatlar barındırmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye genelinde olduğu gibi İstanbul'da da başta kadın ve genç işsizliği olmak üzere, işsizlik başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle istihdam olanaklarının geliştirilmesinin yanı sıra kayıt dışı istihdamın kayıt altına alınması ve kadının işgücüne katılımının artırılması öncelikler arasındadır. Hizmet sektörlerinin ağırlığının arttığı ekonomik dönüşüme rağmen, sanayi sektörü sunduğu istihdam olanakları açısından kayda değer bir yer tutmaya devam etmektedir. Bu dönüşüm sürecinin önemli bir boyutunu Bölgenin küresel rekabet gücünün artırılması çerçevesinde işgücü piyasasının çeşitliliğinin ve etkinliğinin artırılması oluşturmaktadır. Bu çerçevede, bir yandan ekonomik büyüme ve dönüşüm sürecinin yeni istihdam olanakları yaratmasının sağlanması, diğer yandan ise mevcut işgücünün katma değeri yüksek hizmet sektörlerinin ihtiyaçları doğrultusunda dönüşümü önem kazanmaktadır.

Sağlık

İstanbul'da, bebek ölüm hızı (‰7,0) ve neonatal ölüm hızı (‰3,3) Türkiye genelinden (‰7,0, ‰7,7) daha düşüktür. Türkiye'deki toplam 1.276 hastanenin 214'ü İstanbul sınırları içerisindedir. Bu hastanelerin toplam yatak kapasitesi ise 30.219 olup, Türkiye'deki toplam hastane yatak kapasitesinin %16,0'ını oluşturmaktadır. 100.000 kişi başına düşen hastane yatak sayısında ise İstanbul (222), Türkiye (252) ortalamasının altında kalırken, 10.000 kişi başına düşen yoğun bakım yatak sayısında 3,1 ile Türkiye ortalamasının (2,8) üzerinde yer almaktadır. 100.000 kişiye düşen uzman hekim, diş hekimi ve eczacı sayılarında İstanbul (148; 50 ve 45) Türkiye (88; 28 ve 0,35) ortalamasının üzerinde, hemşire ve ebe sayısında ise İstanbul (118), Türkiye (182) ortalamasının altında kalmaktadır.

Hızlı nüfus artışı İstanbul'da sağlık hizmetlerine olan talebi de yıllar içerisinde önemli ölçüde artırmıştır. Sunulan hizmetlerin çeşitliliği ve niteliği göz önüne alındığında, bu talebin yalnızca İstanbul'dan değil, diğer şehirlerden ve artan şekilde yurtdışından gelmekte olduğu görülmektedir. Sunulan sağlık hizmetleri artan nüfusun gereksinimlerini yeterli ölçüde karşılayamamaktadır. Bunun yanı sıra sağlık tesisleri ve hizmetlerinin kent içinde dengesiz dağılımı bir diğer sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İstanbul hastaneler, tıp merkezleri, poliklinikte özel sektör yatırımlarının yoğunluğu, sağlık donatılarında yüksek teknoloji altyapısı, sağlık personeli içinde uzman hekim yoğunluğu ile öne çıkmaktadır. Birinci basamak sağlık hizmeti sunan sağlık ocağı başına düşen nüfusta ilçe dağılımlarına bakıldığında, özellikle nüfusu fazla olan ilçelerde sağlık ocağı başına düşen nüfusun Türkiye ortalamasının çok üstünde kaldığı görülmektedir. Aile hekimliği uygulamasının hayata geçirilmesi ve kamu sağlığı merkezleri ile birinci basamak sağlık hizmetlerinin verim ve kalitesinin artırılması öncelikli hedefler arasındadır. Öte yandan, sosyal hizmet boyutunun yanı sıra İstanbul'un hizmet kalitesi ve fiyatlar bakımından Avrupa düzeyinde rekabet edebilir seviyede oluşu ile medikal turizm açısından önemli bir gelişme potansiyeli taşıdığından da bahsetmek mümkündür.

Eğitim

İstanbul'un okuryazar nüfus oranı %93,1 ile Türkiye ortalaması olan %93,3'ün altında yer almaktadır. İstanbul'da %20,3 olan 3-5 yaş arası nüfusta okul öncesi net okullaşma oranı %30,9 olan Türkiye ortalamasının çok altında kalmaktadır. Bununla birlikte, ilköğretim ve ortaöğretimdeki okullaşma oranlarında İstanbul(%99,5 ve %71,4) Türkiye (%98,7 ve %67,4) genelinden daha iyi bir performans sergilemektedir. İlköğretim ve ortaöğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayılarında ise İstanbul (25 ve 18) Türkiye (20 ve 16) ortalamasının oldukça üzerindedir. Bununla birlikte, Türkiye'de derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretimde 43 ve ortaöğretimde 37 iken, İstanbul'da sırası ile 37 ve 31'dir. Yükseköğretime bakıldığında ise Türkiye genelinde 173 üniversitede okuyan toplam 2.352.056 öğrencinin %16,7'sine denk gelen 394.221 öğrencinin İstanbul'daki 51 üniversitede öğrenimine devam ettiği görülmektedir. Yükseköğretimde öğretim üyesi ve toplam öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları ise İstanbul'da sırasıyla 37,1 ve 35 iken, Türkiye genelinde 47,1 ve 35,7'dir.

İstanbul'da hem örgün hem de yaygın eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Örgün eğitimde özellikle zorunlu eğitim dışında kalan okul öncesi ve ortaöğretim kademelerinde okullaşma oranlarının istenilen düzeyde olmadığı göze çarpmaktadır. Okul öncesi eğitime erişimin hızla artırılması, kaliteli bir eğitim için ihtiyaç duyulan yeni okul ve ilave dersliklerin yapılması ve öğretmen sayısının artırılması İstanbul'un orta vadede eğitimle ilgili temel öncelikleri arasındadır. Yükseköğretim kademesinde ise, hem çok sayıda üniversitenin varlığı, hem de öğretim üyesi ve öğ-

retim elemanlarının İstanbul'da yoğunlaşması İstanbul için ekonomik ve sosyal anlamda çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Yaygın eğitim faaliyetleri kapsamında kurum sayısı ve belge alan kursiyer sayısı ise İstanbul nüfusu ile karşılaştırıldığında oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Bununla birlikte, mevcut işgücünün niteliklerinin yükseltilmesi ve işgücü piyasasının beklentilerini karşılayacak kalifiye işgücünün yetiştirilebilmesi için hâlihazırda muhtelif kurumlarca verilen eğitimlerin, daha planlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, eğitim hizmeti veren kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması ve örgün ve yaygın eğitim faaliyetlerinin kapsamlı ve bütüncül bir şekilde hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla ele alınması büyük önem arz etmektedir.

Ekonomik Göstergeler

İstanbul 2008 yılındaki hesaplamalara göre 14.591$ olan kişi başına gayri safi katma değer ile 9.384$ olan Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Benzer şekilde kişi başına ithalat ve ihracatta da Bölge (9.906$ ve 4.509$) Türkiye ortalamasının (3.223$ ve 1.805$) üzerindedir. Aralık 2011 sonu itibarıyla son 12 aylık TÜFE İstanbul'da %6,78 Türkiye genelinde ise %6,16 olarak gerçekleşmiştir. BDDK verilerine göre, 2013 yılı sonu itibarıyla, 11.138 olan Türkiye'deki toplam banka şubesinin 3.311'i İstanbul'da faaliyet göstermektedir. 2013 yılı itibarıyla, Türkiye'de 789.447.816 TL olan toplam banka mevduatının %44,2'lik kısmını oluşturan 349.109.845 TL İstanbul'da faaliyet gösteren bankalarda kayıtlıdır. Benzer biçimde, aynı dönemde 859.111.665 TL olan Türkiye'de bankaların kullandırdığı toplam nakdi kredinin %35,5'lik kısmını oluşturan 330.821.228 TL İstanbul'daki bankalardan kullandırılmıştır. TÜİK verilerine göre 2009 yılında Türkiye genelinde kurulan 44.472 şirket ve kooperatifin 15.839'u ve Türkiye genelinde kapanan 10.395 şirket ve kooperatifin 5.274'ü İstanbul'da yer almaktadır. 2012 yılı itibarıyla iş kayıtlarına göre Türkiye'de toplam 3.474.992 olan girişimin 829.119'u İstanbul'da yer almaktadır. Sektörlerin cari fiyatlarla gayri safi katma değer oranına bakıldığında ise, hizmetler sektörünün %73,1 ile İstanbul'da en ağırlıklı sektör olduğu ve %64,3 olan Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde olduğu, İstanbul'da %26,7 olan sanayi sektörünün payının ise Türkiye ortalaması olan %27,2'nin altında kaldığı görülmektedir. Tarım sektörü ise Türkiye genelinde %8,5 paya sahipken, İstanbul'daki payı sadece %0,2'dir. Benzer şekilde İstanbul, 23.794.964 hektar olan Türkiye'deki toplam işlenen tarım alanının sadece %0,3'üne denk gelen 71.656 hektarlık kısmını barındırmaktadır. Kişi başına bitkisel üretim, canlı hayvan ve hayvansal ürün değeri ise Türkiye genelinde sırasıyla 1.162 TL, 840 TL ve 652 TL iken, Bölgede sadece 23 TL, 27 TL ve 10 TL'dir.

Stratejik konumu, artan nüfusu ve hızlı kentleşme ile birlikte İstanbul, diğer birçok alanda olduğu gibi Türkiye'de endüstriyel ve ticari faaliyetler için de bir çekim merkezi haline gelmiştir. Bununla birlikte, küresel ölçekte ve Türkiye genelinde yaşanan ekonomik dönüşüm sürecine bağlı olarak İstanbul ekonomisi de hizmetler sektörünün ağırlığının giderek arttığı yoğun bir dönüşüm süreci içerisinde bulunmaktadır. Bu kapsamda, kültür ve turizm, lojistik, finans ve finans sektörünü kapsayan üst düzey hizmetler sektörleri gelişme potansiyeli taşıyan ve/veya rekabet düzeyi yüksek öncelikli sektörler olarak, İstanbul'un orta vadede gelişimini etkileyecek ve küresel kentler arasında hak ettiği yeri almasına katkı sağlayacak hizmet sektörleri olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu sektörlerin gelişimini engelleyen veya kısıtlayan koşulların ortadan kaldırılmasına yönelik projelerin hayata geçirilmesi, hizmet ekonomisi olma yolunda ilerleyen İstanbul'un gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, sanayi sektörlerinden hizmetler sektörüne dönüşümün olabildiğince etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için hizmet sektörlerinin rekabetçilik düzeylerinin artırılması oldukça önemlidir. Tarım ve hayvancılık sektörü ise gayri safi katma değer içindeki payı, toplam istihdam içerisindeki oranı, tarım ve hayvancılık için kullanılan arazilerin büyüklüğü gibi unsurlar açısından değerlendirildiğinde, İstanbul'un ekonomik yapısı için ağırlıklı bir öneme sahip değildir. Bununla birlikte, ülke nüfusunun büyük bir bölümünü barındıran kent, tarım ve hayvancılık ürünleri için çok önemli bir pazar oluşturmaktadır.

Ulaşım

Karayolları Genel Müdürlüğü verilerine göre 2013 yılı itibarıyla Türkiye'nin uzunluğu toplam 2.127 km olan otoyol ağının %14'ünü oluşturan 303 km'si, toplam uzunluğu 63.255 km olan il ve devlet yolu ağının %0,883'ünü oluşturan 559 km'si ve toplam uzunluğu 8.324 olan demiryolu ağının 199 km'si İstanbul sınırları içerisinde bulunmaktadır. Buna mukabil, TÜK verilerine göre 2012 yılı itibarıyla Türkiye genelinde 17.033.413 olan toplam motorlusayısının %18'unu oluşturan 3.065.465 motorlu araç ve bunların içerisinde, Türkiye'de 8.648.875 olan toplam otomobil sayısının %24'ünü oluşturan 2.099.775 otomobil İstanbul'da kayıtlı bulunmaktadır. Bin kişi başına düşen otomobil sayısı Türkiye genelinde ortalama 114, İstanbul'da 145'dir. Bir milyon nüfusta trafik kazası, trafik kazasında ölen ve yaralanan sayıları ise 2011 yılında İstanbul'da sırasıyla 1.019,17 ve 1.520 olarak gerçekleşmiş olup, 1.764,51 ve 3.186 olan Türkiye ortalamalarının oldukça altındadır. TÜİK verilerine göre 2012 yılında İstanbul'da havayolları ile taşınan yolcu sayısı ise 59.778.014 olup Türkiye genelinde taşınan yolcu sayısının % 45'ini oluşturmuştur. Sadece dış hatlarda taşınan yolcu sayısı dikkate alındığında bu oran %53'e yükselmektedir.Denizyolu ile yolcu taşımacılığında da İstanbul önemli bir potansiyele sahiptir. TDİ verilerine göre İstanbul Limanı 2012 yılında toplam 582.190 kurvaziyer yolcusuna hizmet vermiştir. Bununla birlikte özellikle şehiriçi taşımacılığında bu potansiyel yeterince etkin kullanılamamaktadır.

Stratejik bir konumda bulunan ve Türkiye'nin dünyaya açılan kapısı olan İstanbul'da, en önemli sorunların başında ulaşım altyapısının yetersizliği gelmekte ve İstanbul'un birçok alanda sahip olduğu potansiyeli etkin bir şekilde kullanabilmesini engellemektedir. Hızlı ve konforlu toplu taşıma sistemlerinin yokluğunda, artan özel araç sahipliği İstanbul'un ulaşım altyapısı açısından en büyük risklerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ulaşım altyapısı oldukça dengesiz gelişmiş olup, kara ulaşımının payı %87 civarındadır. Deniz ulaşımı ve raylı sistemlerin oranı ise oldukça düşük kalmaktadır. Son yıllarda yapılan önemli yatırımlarla raylı sistemlerin payının uzun vadede artması beklenmektedir. Ulaşım türleri arasındaki entegrasyonun yetersizliği önemli sorunlar arasındadır. İstanbul'un ulaşım sisteminin, sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda, kentsel yaşam kalitesini artıran, toplumun tüm kesimleri için yüksek düzeyde erişilebilirlik sağlayan bir sistem olarak geliştirilmesi şehrin önceliklerinden birini teşkil etmektedir. Uzun vadede sürdürülebilir bir ulaşım sisteminin oluşturulması için ise raylı sistemlerin ağırlıklı olduğu toplu taşımacılığın yaygınlaştırılması, deniz taşımacılığının etkinleştirilmesi, kent içi ve uluslararası yük ve yolcu taşımacılığının kent içi ulaşıma etkisini azaltacak şekilde, karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu gibi farklı ulaşım türlerinin etkin bir şekilde entegrasyonunun yanı sıra, mevcut karayolu altyapısının rasyonel bir şekilde kullanımına yönelik çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Çevre ve Enerji

2010 yılı itibarıyla, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı Türkiye genelinde %88, İstanbul'da %91'dir. Belediyelerde kişi başına temin edilen su miktarı ise Türkiye genelinde 2.016 litre/kişi/gün, İstanbul'da ise 195 litre/kişi/gün olarak tespit edilmiştir. İstanbul'da %91 olan atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı, Türkiye ortalaması olan %62'nin oldukça üzerindedir. İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı ve içme ve kullanma suyu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı İstanbul'da sırasıyla %100 ve %87'ye ulaşmış olup, Türkiye'de ise %99 ve %54 olarak gerçekleşmiştir. Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı İstanbul'da %91, Türkiye'de ise %62'dir. Katı atık hizmeti verilen belediye nüfusunun toplam nüfusa oranı Türkiye'de %99, İstanbul'da ise %100'dür. Bölgede kişi başına toplam elektrik tüketimi 2.398 kWh, Türkiye'de ise 2.490 kWh'dir. Kişi başına mesken ve sanayide elektrik tüketimi İstanbul'da 756 kWh ile 658 kWh olup, Türkiye'de ise sırasıyla 592 kWh ve 1.177 kWh'dir.

Yüksek nüfus artışı ve buna bağlı olarak gelişen hızlı ve plansız

şehirleşme, endüstrilerin yer seçiminde yapılan hatalar ve hızla artan araç sayısının neden olduğu çevresel sorunlar İstanbul'un önemli sorunları arasında yer almaktadır. Hava kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, su kaynakları ve havzalarının korunması, su hizmetleri ve atık yönetiminin iyileştirilmesi, gürültü kirliliğinin engellenmesi Bölge'nin çevreye ilişkin öncelikleri arasında yer almaktadır. Çevreye ilişkin çeşitli uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin gerektirdiği düzenleme ve uygulamalar, Bölgede çevrenin durumunun iyileştirilmesi için de bir fırsat oluşturmaktadır. Bölge'de yer alan kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler bünyesindeki çevreye yönelik yeniden yapılandırmalar, bu kurumlar arasında çevreye ilişkin işbirliğinin geliştirilmesi ve çevre konusunda bilincin artırılması, çevre sorunlarının giderilmesine ilişkin kapsamlı bir eylem planının hazırlanması ihtiyacı bulunmaktadır. Bölge, enerji üretimi bakımından potansiyel taşımamakla birlikte, nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle enerji tüketimi için büyük bir pazar konumundadır. Başta ulaştırma, sanayi, konut ve hizmet sektörleri gibi alanlarda olmak üzere enerji verimliliğinin geliştirilmesi ve enerji tasarrufunun sağlanmasının yanı sıra temiz enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılarak çevresel etkilerinin azaltılması, Bölge için son derece önemli hususlardır.

Tablo 3 **İstanbul Bölgesi'ne İlişkin Temel Göstergeler**

	Değişken	İstanbul	Türkiye	Yıl	Birim	Kaynak
1	**Genel Göstergeler**					
	Yüzölçümü (Göller Dahil)	5.461	785.347	2012	km²	İBB
	Belediye Sayısı	40	2.931	2012	adet	TÜİK BG 2012
	İlçe Sayısı	39	957	2012	adet	TÜİK BG 2012
	Köy Sayısı	151	34.434	2012	adet	TÜİK BG 2012
2	**Nüfus ve Demografi**					
	Toplam Nüfus	13.854.740	75.627.384	2012	kişi	TÜİK
	Kadın Nüfus	6.897.832	37.671.216	2012	kişi	TÜİK
	Erkek Nüfus	6.956.908	37.956.168	2012	kişi	TÜİK
	0-14 Yaş Aralığındaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	23,2	24,9	2012	%	TÜİK
	15-64 Yaş Aralığındaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	71,0	67,6	2012	%	TÜİK
	Yaşlı Nüfusun (65+) Toplam Nüfusa Oranı	5,7	7,5	2012	%	TÜİK
	Medyan Yaş	30,7	30,1	2012	Yıl	TÜİK
	Şehir Nüfusu	13.710.512	58.448.431	2012	kişi	TÜİK
	Şehir Nüfusunun Toplam Nüfusa Oranı	99,0	77,3	2012	%	TÜİK
	Nüfus Yoğunluğu	2.666	98	2012	km²	TÜİK
	Yıllık Nüfus Artış Hızı	1,7	1,2	2012	‰	TÜİK
	Kaba Doğum Hızı	15,7	16,7	2012	‰	TÜİK
	Toplam Doğurganlık Hızı	17,7	20,80	2012	‰	TÜİK
	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	40,8	48,0	2012	%	TÜİK
	Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	3,6	3,8	2012	kişi	TÜİK
3	**İşgücü ve İstihdam**					
	İşgücüne Katılma Oranı	51,1	50,0	2012	%	TÜİK
	Kadının İş Gücüne Katılma Oranı	28,6	29,5	2012	%	TÜİK
	Toplam İşgücü	5.063	27.339	2012	bin	TÜİK
	İşsizlik Oranı	11,3	9,2	2012	%	TÜİK
	Kadın İşsizlik Oranı	14,3	10,8	2012	%	TÜİK
	20-24 Yaş Arası Genç İşsizlik Oranı	20,4	19,0	2012	%	TÜİK
	Toplam İşsiz Nüfus	0,570	2,518	2012	milyon	TÜİK
	İstihdam Oranı	45,3	45,4	2012	%	TÜİK
	Kadın İstihdam Oranı	26,3	24,5	2012	%	TÜİK
	İstihdam Edilen Toplam Nüfus	4,493	24,821	2009	milyon	TÜİK
	Hizmetler Sektörünün Toplam İstihdamdaki Oranı	62,7	49,4	2009	%	TÜİK
	Sanayi Sektörünün Toplam İstihdamdaki Oranı	36,7	26,0	2009	%	TÜİK
	Tarım Sektörünün Toplam İstihdamdaki Oranı	0,6	24,6	2009	%	TÜİK
	Yıllık Ortalama Brüt Kazanç	1.755	1.512	2006	TL	TÜİK
4	**Sağlık**					
	Bebek Ölüm Hızı	7	7,7	2011	‰	Sağlık Bakanlığı
	Neonatal Ölüm Hızı	3,3	4,6	2011	‰	Sağlık Bakanlığı
	Gebe Başına Ortalama İzlem Sayısı	3,4	4,3	2011	adet	THSK
	Bebek Başına Ortalama İzlem Sayısı	7,8	8,1	2011	adet	THSK
	Sezaryen Doğum Oranları	53	47	2011	%	Sağlık Bakanlığı
	Hastane Sayısı	214	1.410	2011	adet	TÜİK Bİ
	Hastane Yatak Sayısı	30.219	188.047	2011	adet	TÜİK Bİ
	100.000 Kişi Başına Toplam Hastane Yatak Sayısı	222	252	2011	adet	TÜİK Bİ
	10.000 Kişiye Düşen Yoğun Bakım Yatak Sayısı	3,1	2,8	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	100.000 Kişiye Düşen Pratisyen Hekim Sayısı	42	53	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	100.000 Kişiye Düşen Uzman Hekim Sayısı	148	88	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	100.000 Kişiye Düşen Ebe ve Hemşire Sayısı	118	182	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	100.000 Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	50	28	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	100.000 Kişiye Düşen Eczacı Sayısı	45	35	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	1.000.000 Kişiye Düşen BT Cihazı Sayısı	14,6	16,7	2011	adet	Sağlık Bakanlığı
	1.000.000 Kişiye Düşen MR Cihazı Sayısı	12,8	10,5	2011	adet	Sağlık Bakanlığı
	Acil Yardım İstasyonu Başına Düşen Nüfus	76.541	43.968	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	Acil Yardım İstasyonu Başına Düşen Vaka Sayısı	1.917	1.568	2011	adet	Sağlık Bakanlığı
	112 Acil Yardım Ambulansı Başına Düşen Nüfus	61.298	27.015	2011	kişi	Sağlık Bakanlığı
	Ambulans Başına Düşen Vaka Sayısı	969	1.551	2011	adet	Sağlık Bakanlığı
5	**Eğitim**					
	Okuryazar Nüfus Oranı	93,1	93,3	2012	%	TÜİK ADNSK
	Okul Öncesi Net Okullaşma Oranı (3-5 Yaş Arası)	20,3	30,9	2012-3	%	2012
	Okul Öncesi Eğitim Öğrenci Sayısı	141.795	1.077.933	2012-3	kişi	MEB
	İlköğretimde Net Okullaşma Oranı	99,5	98,7	2012-3	%	MEB
	İlköğretim Öğrenci Sayısı	1.909.960	11.160.896	2012-3	kişi	MEB
	İlköğretimde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	25	20	2012-3	%	MEB
	İlköğretimde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	43	30	2012-3	%	MEB
	Ortaöğretimde Net Okullaşma Oranı	71,4	67,4	2012-3	%	MEB
	Ortaöğretim Öğrenci Sayısı	945.792	4.995.623	2012-3	kişi	MEB
	Ortaöğretimde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	18	16	2012-3	kişi	MEB
	Ortaöğretimde Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	37	31	2012-3	kişi	MEB
	Yükseköğretim Öğrenci Sayısı	394.221	2.352.056	2011-2	kişi	MEB
	Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı	37,1	47,1	2011-2	kişi	ÖSYM
	Toplam Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayısı	35	35,7	2011-2	kişi	ÖSYM
	Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayısı	21.888	115.798	2011-2	kişi	ÖSYM
	Üniversite Sayısı	51	147	2012	adet	ÖSYM

	Değişken	İstanbul	Türkiye	Yıl	Birim	Kaynak
6	**Ekonomik Göstergeler**					
	Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer	14.591	9.384	2008	$	TÜİK Bİ
	Kişi Başına İthalat	9.096	3.223	2011	$	TÜİK Bİ
	Kişi Başına İhracat	4.509	1.805	2011	$	TÜİK Bİ
	TÜFE (Aralık 2012/Aralık 2011)	6,78	6,16	2012	%	BDDK
	Toplam Banka Şubesi Sayısı	3.311	11.138	2013	adet	BDDK
	Toplam Banka Mevduatı	349.109.845	789.447.816	2013	bin TL	BDDK
	Toplam (Nakdi) Kredi Miktarı	330.821.228	859.111.665	2013	bin TL	BDDK
	Kurulan Şirket ve Kooperatiflerin Toplam Sayısı	15.839	44.472	2009	adet	TÜİK Bİ
	Kapanan Şirket ve Kooperatiflerin Toplam Sayısı	5.274	10.395	2009	adet	TÜİK Bİ
	İş Kayıtlarına Göre Toplam Girişim Sayıları	829.119	3.474.992	2012	adet	TÜİK Bİ
	Cari Fiyatlarla Hizmetler Sektörü Gayri Safi Katma Değer Oranı	73,1	64,3	2008	%	TÜİK Bİ
	Cari Fiyatlarla Sanayi Sektörü Gayri Safi Katma Değer Oranı	26,7	27,2	2008	%	TÜİK Bİ
	Cari Fiyatlarla Tarım Sektörü Gayri Safi Katma Değer Oranı	0,2	8,5	2008	%	TÜİK Bİ
	Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler	71.656	23.794.964	2012	hektar	TÜİK Bİ
	Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri	23	1.162	2012	TL	TÜİK Bİ
	Kişi Başına Canlı Hayvanlar Değeri	27	840	2012	TL	TÜİK Bİ
	Kişi Başına Hayvansal Ürünler Değeri	10	652	2012	TL	TÜİK Bİ
7	**Ulaşım**					
	Otoyol Uzunluğu	303	2.127	2013	km	KGM
	İl ve Devlet Yolu Uzunluğu	559	63.255	2013	km	KGM
	Demiryolu Uzunluğu	199	8.324	2012	km	TCDD
	Toplam Motorlu Araç Sayısı	3.065.465	17.033.413	2012	adet	TÜİK
	Otomobil Sayısı	2.099.775	8.648.875	2012	adet	TÜİK
	Bin Kişi Başına Özel Otomobil Sayısı	145	114	2012	adet	TÜİK
	Bir Milyon Nüfusta Trafik Kaza Sayısı	1.019	1.764	2011	adet	TÜİK BG 2011
	Bir Milyon Nüfusta Trafik Kazasında Ölen Sayısı	17	51	2011	kişi	TÜİK BG 2011
	Bir Milyon Nüfusta Trafik Kazasında Yaralanan Sayısı	1.570	3.186	2011	kişi	TÜİK BG 2011
8	**Çevre ve Enerji**					
	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	91	88	2010	%	TÜİK BG 2010
	Belediyelerde Kişi Başına Temin Edilen Su Miktarı	195	2016	2010	litre/kişi/gün	TÜİK BG 2010
	Atık Su Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı	91	62	2010	%	TÜİK BG 2010
	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı	100	99	2010	%	TÜİK BG 2010
	İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı	87	54	2010	%	TÜİK BG 2010
	Katı Atık Hizmeti Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı	100	99	2010	%	TÜİK BG 2010
	Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi	2.398	2.490	2011	kWh	TÜİK BG 2011
	Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi	756	592	2008	kWh	TÜİK BG 2011
	Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi	658	1.177	2011	kWh	TÜİK BG 2011

İstanbul'un Genel Rekabet Düzeyi ve Yaşam Kalitesi

Teknolojik gelişmelerle birlikte hızlanan küreselleşme sürecinde, şirketlerin olduğu kadar ülkeler ve bölgelerin de rekabet gücünü belirleyen unsurların başında bilgi ve teknolojinin kullanımı ve uzmanlaşma gelmektedir. Bu doğrultuda bir yandan Ar-Ge ve Yenilik ön plana çıkarılarak üretim yapısının güçlendirilmesi, diğer yandan sosyal yapının küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunması ve rekabet gücüne katkıda bulunacak şekilde değişiminin sağlanması önem kazanmış; bu kapsamda da eğitim ön plana çıkmıştır.

Küresel rekabetin yoğunluk kazandığı günümüzde, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimini farklı boyutları ile bir bütün olarak ele alan ve 2014-2018 dönemini kapsayan *Onuncu Kalkınma Planı*'nda da yeniliğin bu anlamda artan önemine paralel olarak Türkiye'nin büyüme performansının daha ileri seviyelere taşınması ve yenilikçi üretim yapısıyla güçlendirilmesinin amaçlandığı belirtilmiş; *"Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Büyüme"* dört gelişme ekseninden biri olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, dünyada farklı ülke ve bölgelerin rekabet gücünün tespit edilmesi, gerek ulusal ve bölgesel gelişim politikalarına yön vermek gerekse ulusal ve uluslararası yatırımcılara kararlarında rehberlik etmek açısından önem kazanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen uluslararası çalışmalar arasında ön plana çıkan çalışmalardan biri Dünya Ekonomik Forumu tarafından gerçekleştirilen *"Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi"*dir. 2012-2013 yıllarını kapsayan endekste İsviçre 5,72 endeks puanıyla ilk sırada yer almakta olup, Singapur (5,67), Finlandiya (5,55), İsveç (5,53), Almanya (5,48) ve ABD (5,47) ilk altı ülke arasında yer almaktadır. Türkiye ise 4,45 endeks puanıyla 144 ülke arasında bir önceki sıralamaya göre 17 basamak atlayarak 43. sıraya yükselmiştir. Alt endekslerden "Yenilik ve Kapsamlılık Faktörleri (Inovation and Sophistication Factors)" bağlamında ise Türkiye 50. sırada yer bulmuştur.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (*IMD*) tarafından hazırlanan ve 59 ülkenin rekabet gücü performansını 327 kriter bazında ayrıntılı olarak inceleyen ve ilk 3 sırayı Honk Kong, ABD ve İsviçre'nin aldığı *"Dünya Rekabet Yıllığı 2012"* sıralamasında ise Türkiye 39. sırada yer almaktadır. Diğer yandan, düşük rekabet gücüne rağmen Türkiye'nin, AB ülkelerinden İspanya, İtalya, Portekiz, Romanya, Bulgaristan ve Slovakya, gelişmekte olan ülkelerden Brezilya ve Arjantin ile bölge ülkelerinden Rusya ve Ukrayna'nın üzerinde yer alması dikkat çekicidir.

Rekabet edebilirlik, AB çerçevesinde de özellikle 2000 yılında gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi'nde alınan kararlarla birlikte önem kazanmaya başlamıştır. *Lizbon Zirvesi*'nde alınan kararlarla AB'nin 2010 yılına kadar dünyanın en rekabet edebilir, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomisi olması hedeflenmiştir. Sonraki süreçte ise AB'nin uyum ve bölgesel politikalarının bu doğrultuda geliştirilmesine yönelik adımlar atılmış ve tahsis edilen fonların bu çerçevede kullanılmasına çalışılmıştır. *Lizbon Stratejisi*'nin devamında 2010 yılında Avrupa Birliği *"Avrupa 2020 Stratejisi"*ni kabul etmiştir. Strateji ile AB ve üye ülkeler nezdinde alınacak tedbirler ile uygulanmak üzere büyüme için 3 temel itici güç ortaya koymuştur: 1) Akıllı Büyüme (bilgi, yenilik ve bilgi toplumunu güçlendirme), 2) sürdürülebilir büyüme (üretimin daha etkin hale getirilmesi ve rekabet düzeyini geliştirilmesi), 3) kapsayıcı büyüme (işgücüne katılımın artırılması, işgücü becerilerinin geliştirilmesi ve yoksullukla mücadele). Bu çerçevede 2020 yılına kadar Avrupa Birliği 20-64 yaş arası nüfusun %75'inin istihdam edilmesi, AB GSYH'nin %3'ünün Ar-Ge için harcanması, 20/20/20 iklim/enerji hedeflerinin tutturulması, okuldan erken ayrılmaların %10'un altında tutulması, genç nüfusun en az %40'ının bir akademik diplomaya sahip olmasının sağlanması gibi hedefler belirlemiştir.

Türkiye'de ise özellikle AB'ye üyelik süreciyle hızlanan bölgesel kalkınma politikalarındaki dönüşüme bağlı olarak, bölgelerin rekabet

düzeylerinin ölçülmesi önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çerçevede, Kalkınma Bakanlığı, üniversiteler ve bazı sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan çalışmalarda ülke genelinde farklı iller ve bölgelerin karşılaştırmalı rekabet gücünün ölçülmesi hedeflenmiştir. Söz konusu çalışmalar, İstanbul'un ülke içerisinde diğer il ve bölgelerle karşılaştırıldığında sahip olduğu yüksek rekabet düzeyini ve aynı zamanda zayıf yönlerini de ortaya koymuştur.

Konuya ilişkin başlıca araştırmalardan birisi 2003 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen *"İllerin SosyoEkonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"* 2011 yılında güncellenmiştir. İllerin, coğrafi bölgelerin ve istatistiki bölge birimlerinin sosyoekonomik gelişmişlik seviyelerinin karşılaştırmalı olarak belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada "Kalkınmada Öncelikli Bölgeler"in belirlenmesinde, kamu kaynaklarının tahsisi, özel sektör yatırımlarının yönlendirilmesinin yanı sıra mekân bazında yapılan planlama çalışmalarında daha etkin ilkelerin belirlenmesi ve tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak da amaçlanmıştır. 81 ilin kapsandığı araştırma; demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride, çoğunluğu 2009-2010 yıllarına ait 61 değişken kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin seçiminde ilin ülke içindeki ekonomik ağırlığı ve potansiyeli, sosyal gelişmişlik seviyesi, ortalama bireysel refah düzeyi, il ölçeğinde ekonomik ve sosyal gelişmişlik ile bireysel refah arasındaki kümülatif denge ve veri teminine ilişkin süreklilik hususları gözetilmiştir. Yeni SEGE çalışmasında önceki SEGE çalışmalarında olduğu gibi Temel Bileşenler Analizi kullanılarak, il sıralamaları elde edilmiştir. Bu analiz yöntemi, bir örneğe ait çok sayıda birbiriyle ilişkili değişkeni boyut indirgeme yöntemiyle bağımsız yeni bir değişken haline getirerek illerin göreli performansını ortaya koymaktadır. Çalışmada, ilk sırada yer almış olup önceki SEGE'deki yerini korumuştur. İstanbul'u Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa takip etmektedir.

Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi (EDAM) ve Deloitte tarafından hazırlanan ve 2009 yılında yayımlanan "Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi" başlıklı çalışma ise bölgelerin rekabet güçlerini artırmaya ve markalaşmalarına katkıda bulunmayı, yatırım alanlarına ve değiştirilmesi gereken politikalara dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında değişen küresel ortamda firmalar arası rekabet, ülkeler arası rekabet ve bölgesel rekabetçilik farklı boyutları ile irdelenmiş, "İl Bazında Rekabetçilik Endeksi" gibi endekslerin oluşturulmasında aşağıdaki değişkenler kullanılmıştır:

- Ekonomik Canlılık ve Etkinlik
- Emek Piyasası
- Yaratıcılık
- İnsan Sermayesi
- Fiziki Altyapı
- Sosyal Sermaye

Çalışma sonucunda hazırlanan endekste İstanbul 97,8 endeks puanıyla Ankara'nın (100,0) ardından 2. sırada yer almıştır. İstanbul'u İzmir (87,3), Kocaeli (80,8) ve Eskişehir (80,5) takip etmektedir. Endeksin alt bileşenleri incelendiğinde ise, İstanbul "Ekonomik Etkinlik ve Canlılık", "Emek Piyasaları" ve "Fiziki Altyapı" endekslerinde ilk sırada; "Yaratıcı Sermaye" ve "Sosyal Sermayesi" endekslerinde ise Ankara'nın ardından 2. sırada yer almaktadır. Ankara ve Eskişehir'in 100 endeks puanıyla ilk iki sırayı paylaştığı "İnsani Sermaye Endeksi"nde ise İstanbul'un 11. sırada yer alması ise oldukça dikkat çekici olup, bu sonuçta İstanbul'daki öğrenci ve öğretmen oranlarının doğu şehirleri düzeyinde olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) tarafından hazırlanan İller arası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010 çalışmasında ise 81 ilin rekabetçilik düzeyleri aşağıda yer alan dört ana değişkene göre karşılaştırmalı ve kapsamlı olarak incelenmiştir:

- Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi
- Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik
- Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli
- Erişilebilirlik

Çalışma sonucunda 81 il arasında İstanbul'un 86,01 endeks değeri ile Türkiye'nin en rekabetçi ili olduğu ortaya konmuştur. İstanbul önceki yıllara göre yerini korumuştur. Endekste İstanbul'u sırasıyla Ankara (49,73), İzmir (42,72), Bursa (35,10) ve Kocaeli (33,82) takip etmektedir. İllerarası Rekabetçilik Endeksi ile aynı zamanda İstanbul'un açık ara önde olduğu ve Türkiye'deki diğer illerle arasında bir kopma olduğu tespit edilmiştir. Endekste İstanbul, Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi dışında bütün alt endekslerde ilk sırada yer almaktadır.

İstanbul alt endeksler detayında incelendiğinde diğer 80 ilden farklı olarak ilin rekabetçiliğinde en yüksek paya %29,1 oranı ile Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik Alt Endeksi'nin sahip olduğu; bunu sırasıyla %27,55 oranı ile Erişilebilirlik Alt Endeksi'nin ve %25,5 ile Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli Alt Endeksi'nin takip ettiği görülmektedir. Beşeri Sermaye ve Yasam Kalitesi değerindeki payı ise %18 oranındadır. Alt endekse ait değişkenler incelendiğinde Kişi Başına Düşen Öğretim Üyesi Sayısı'nda 14.; Bir Doktora-Tıpta İhtisas Programından Mezun Olan Kişi Sayısı bakımından 2. ; Mesleki ve Teknik Okul Mezun Sayısı'nda ve Şehirleşme Oranı'nda 1.; ve 1000 Kişi Başına Düşen Alışveriş Merkezi Büyüklüğüne ait sıralamada 2. sıradaki konumunu koruduğu görülmektedir. İstanbul; Kişi Basına Elektrik Tüketim Miktarı bakımından 1 sıra gerileyerek 3. sırada yer alırken, İslenen Suç Sebebiyle Kişi Basına Ceza İnfaz Kurumu'na Giren Kişi Sayısına ilişkin sıralamada 43. sıradan 45. sıraya gerilemiştir. 2009-2010 sonuçlarına göre Kişi Başına Düşen Mevduat Miktarı bakımından ilk sıraya yükselen İstanbul, Kişi Başına Düşen Otomobil Sayısı bakımından 4. sıradan 5. sıraya gerilemiştir.

İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen *"İstanbul'da Bilgi Odaklı Küresel Rekabet* Projesi" kapsamında İstanbul Üniversitesi tarafından Türkiye'deki 26 bölge, iller ve İstanbul'daki ilçeler için rekabet endeksleri hazırlanmıştır. Bölge ve iller için yapılan çalışmada Temel Göstergeler, Ekonomik Etkinlik ve İnovasyon olmak üzere üç ana başlık altında toplam 338 gösterge kullanılmıştır. Temel Göstergeler'de demografik yapı (18 gösterge), altyapı (10 gösterge), ulaşım (20 gösterge), sağlık (15 gösterge), eğitim (51 gösterge), güvenlik (51 gösterge), sosyal yaşam (21 gösterge) alt başlıkları altında 144 gösterge yer almıştır. Ekonomik Etkinlik'te makroekonomi (49 gösterge), işgücü piyasası (11 gösterge), dış ticaret-sanayi (19 gösterge), finansal piyasalar (22 gösterge), turizm (25 gösterge) ve tarım (10 gösterge) alt başlıkları altında toplam 136 göstergeye yer verilmiştir. İnovasyon'da ise İnovasyon (27 gösterge), girişimcilik (14 gösterge), yükseköğretim (11 gösterge) ve teknolojik altyapı (6 gösterge) alt başlıkları altında toplam 58 gösterge yer almıştır. Düzey 2 Bölgeleri arasında 73,4 toplam enkdeks puanıyla TR10 İstanbul Bölgesi'nin ilk sırada yer aldığı endekste, 2. sırayı TR51 Ankara (52,1), 3. sırayı ise TR31 İzmir (45,6) almıştır (bkz. Şekil 9). İstanbul, Ankara ve İzmir İller Arası Rekabet Endeksi'nde de benzer puanlarla yine ilk üç sırada yer almaktadır.

Alt endeksler bazında bakıldığında Temel Göstergeler'in tümünde TR10 İstanbul Bölgesi 26 bölge ortalamasının üstünde değerlere sahiptir. İstanbul ulaşım, sağlık ve sosyal yaşam alanında 26 bölge arasında ilk sırada demografik yapı ve altyapı sıralamasında ise ikinci sırada yer almaktadır. Temel göstergeler bazında rekabet düzeyi oldukça yüksek olan İstanbul eğitim alanında ise düşük performans sergilemektedir. Ekonomik Etkinlik'te ise tarım dışındaki tüm göstergelerde 26 bölge ortalamasının üzerinde yer alan İstanbul, makroekonomi, dış ticaret, sanayi ve finans alanında ilk sırada, turizm endeksinde ise 3. sırada yer almaktadır. İnovasyon başlığı altında ise İstanbul inovasyon, girişimcilik ve teknolojik altyapı alanında ilk sırada, yükseköğretim alanın da ise Ankara'nın ardından 2. sırada gelmektedir.

İstanbul'daki ilçelerin rekabet düzeylerinin karşılaştırıldığı *2012 İstanbul Rekabet Endeksi*'nde ise Temel Göstergeler ve Ekonomik Etkinlik ana başlıkları altında 101 gösterge kullanılmıştır.

Şekil 9 Türkiye'de Düzey 2 Bölgeleri Arası Rekabet Endeksi, 2012

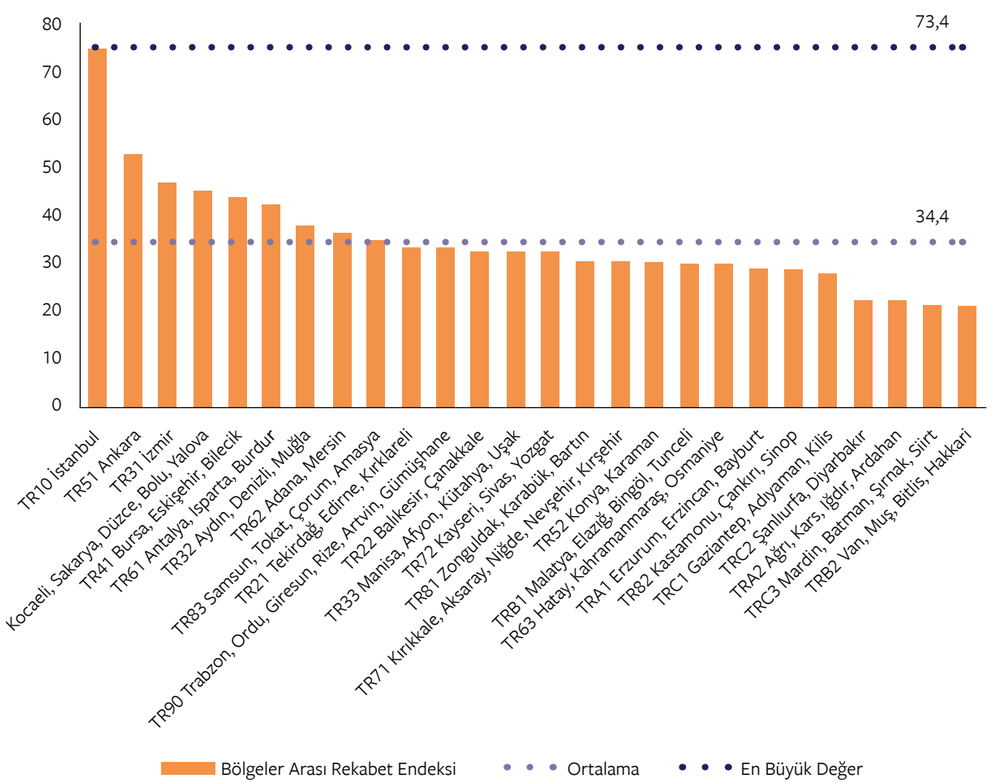

Kaynak: 2012 Küresel Rekabet Endeksi – Türkiye

Temel Göstergeler'de demografik yapı (16 gösterge), altyapı (8 gösterge), eğitim (22 gösterge), sağlık (7 gösterge) ve sosyal yapı (6 gösterge) alt başlıkları altında 59 gösterge yer almıştır. Ekonomik Göstergeler'de ise ulaşım (7 gösterge), ekonomik yapı (25 gösterge) ve turizm (10 gösterge) alt başlıklarında toplam 42 göstergeye yer verilmiştir. Hazırlanan rekabet endeksinde ilk 5 sırada Kadıköy, Beşiktaş, Fatih, Şişli ve Bakırköy yer almıştır (bkz. Şekil 10). Alt endeksler bazında bakıldığında ise Demografik Yapı Endeksi'nde Kadıköy, Beşiktaş, Bakırköy; Eğitim Endeksi'nde Beşiktaş, Kadıköy, Üsküdar; Sağlık Endeksi'nde Çatalca, Beykoz, Tuzla; Sosyal Yaşam Endeksi'nde Beyoğlu, Şişli, Kadıköy; Ekonomik Etkinlik Endeksi'nde Şişli, Fatih, Kadıköy; Turizm Endeksi'nde Fatih, Beyoğlu, Beşiktaş; Ulaşım ve Erişilebilirlik Endeksi'nde Kadıköy, Bakırköy ve Beşiktaş ilk üç sırada yer alan ilçelerdir.

Şekil 10 İstanbul Rekabet Endeksi, 2012

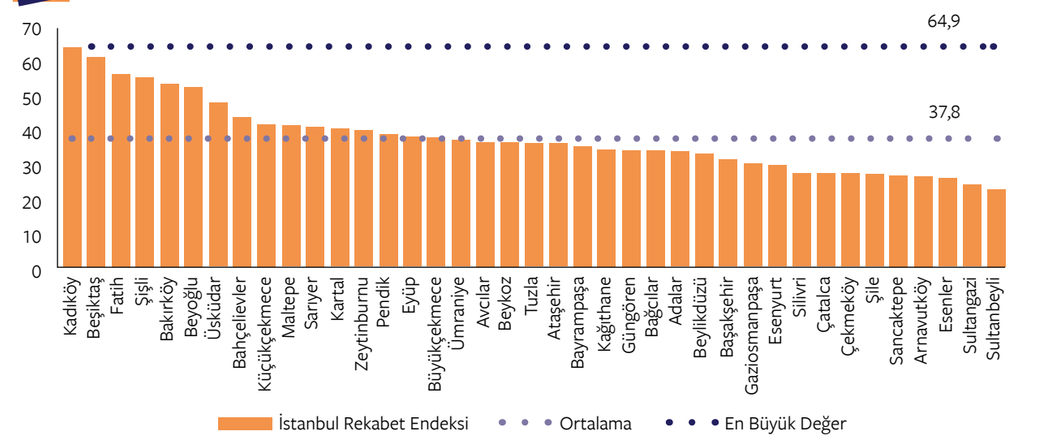

Kaynak: 2012 Küresel Rekabet Endeksi – Türkiye

Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında bir yandan bölgelerin sahip oldukları yerel kaynakları en etkin şekilde kullanmaları, diğer yandan ekonomik gelişimine katkıda bulunacak her türlü bölge dışı kaynağın bölgeye çekilmesinde sağladıkları başarı önem kazanmıştır. İstanbul gibi ülkenin ekonomik ve sosyal gelişiminde kilit bir rol üstlenen bölgelerin yalnız ulusal ölçekte farklı bölgeler ile değil, küresel ölçekte diğer bölgelerle olan rekabeti de çok önemlidir. Bu çerçevede, ulusal ölçekte sahip olunan rekabet gücünün bilinmesinin yanı sıra küresel ölçekteki konumu ve rekabet düzeyinin bilinmesi, İstanbul'un kendi bölgesel gelişim stratejisi çerçevesinde küresel ölçekte üstlenebileceği sorumlulukların tespit edilmesinde önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, *Küreselleşme ve Dünya Kentleri Araştırma Ağı* (*GaWC*) tarafından ilk olarak 1998 verileriyle yapılan çalışma ile 122 kent "küresel ağ bağlanırlığı" ölçümlerine göre Alfa, Beta ve Gama kentleri olarak sınıflandırılmış ve bu listede İstanbul, Gama dünya kentleri arasında yer almıştır. Çalışma, metodolojisi değiştirilerek 2000, 2004, 2008 ve 2012 verileriyle yeniden gerçekleştirilmiş ve İstanbul son yıllarda kazandığı küreselleşme ivmesi sonucu, 2004 sıralamasında Beta; 2008 sıralamasında ise "büyük ekonomik bölge ve ülkeleri dünya ekonomisi ile entegre eden çok önemli dünya kentleri" olarak tanımlanan Alfa kategorisine yükselmiştir. 300'den fazla kenti içeren 2012 sıralamasında İstanbul dört Alfa kategorisi (Alfa++, Alfa+, Alfa, Alfa-) arasında Alfa- kategorisi içinde yer almıştır. Alfa++ kategorisinde ise sadece Londra ve New York bulunmaktadır.

İlk defa 2008 yılında *the American Journal Foreign Policy* dergisi, danışmanlık firması *A. T. Kearney ve the Chicago Council on Global Affairs*'in ortak çalışması sonucu hazırlanan *Küresel Şehirler Endeksi,* kentleri iş etkinliği, beşeri sermaye, bilgi alışverişi, kültürel deneyimler ve siyasete katılım olarak 5 başlık altında çeşitli göstergeler ile değerlendirmiş ve ne kadar küresel olduklarını ortaya koymaya çalışmıştır. 66 kentin değerlendirmeye alındığı 2010 ve 2012 yılında güncellenen çalışmanın sonucuna göre New York ve Londra ilk iki sıradaki yerlerini korumuştur. 3. sırayı ise 2008 ve 2012 yıllarında

Paris, 2010 yılında ise Tokyo almıştır. Pekin ve Şangay'ın ise gelecek 10-20 yıl içinde bu şehirleri zorlayacağı vurgulanmıştır. İstanbul ise 2008 yılında 27. sırada yer bulduğu listede 2010 yılında 41. sıraya gerilemiş 2012 yılında ise 37. sıraya yükselmiştir. Çalışmada İstanbul'un zengin ve deneyimli imparatorluk geçmişiyle Doğu'yu ve Batı'ya bağladığına, Ankara ile birlikte hızlı bir şekilde bir küresel politika merkezi haline gelmekte olduğuna dikkat çekilmiştir.

City Private Bank tarafında basılan *The Knight Frank Global Cities Survey* benzer şekilde dünyanın en küresel 25 kentini ortaya koymayı amaçlamıştır. 2011 yılında 4. defa gerçekleştirilen çalışmada New York ve Londra yerlerini korumuştur. Listedeki ilk 25 kent arasında yer almayan İstanbul ise devam eden sıralamada 27. olmuştur. Ekonomik aktivite, politik güç, hayat kalitesi, bilgi ve etki gibi dört alt kategoriye sahip olan endeksin politik güç kategorisinde İstanbul da 9 sırada yer almıştır. STK ve siyasi organizasyon merkezlerinin, büyükelçilikler ve düşünce kuruluşlarına ev sahipliği yapmanın dikkate alındığı bu kategorinin ilk üç sırasında ise Washinghton, D.C., New York ve Brüksel yer almıştır.

The Z/Yen Group tarafından hazırlanan ve 2013 yılında 13.sü yayımlanan Küresel Finans Merkezleri Endeksi (The Global Financial Centres Index - GFCI) finans merkezlerini insanlar, iş ortamı, altyapı, pazar erişimi ve genel rekabet olmak üzere 5 başlık altında yer alan 96 faktöre göre değerlendirmektedir. Değerlendirmede kullanılan faktörlere her yıl yenileri eklenerek geliştirilmektedir. GFCI endeksi uluslararası finans hizmetlerinde çalışanlarına yönelik internet anketlerinden elde edilen verilere göre hazırlanmaktadır. GFCI 2013'te Londra, New York ve Honk Kong ilk üç sıradaki yerlerini korumuşlardır. İstanbul ise bir önceki yıla göre 25 puan daha fazla almasına rağmen 1 sıra gerileyerek 57. sırada yer almıştır. Bununla birlikte ankete katılanların gelecek birkaç yıl içinde daha önemli bir finans merkezi olacağını düşündükleri ilk 10 şehir arasında yakın bölgesindeki Moskova ile birlikte İstanbul da yer almaktadır. Ortadoğu şehirleri alt endeksinde de yer alan İstanbul bu kapsamda Dubai, Katar, Riyad ve Abu Dabi'den sonra gelmektedir.

Economist Inteligence Unit tarafından hazırlanan *"The Green City Index"* 2012 yılında dünyada 120'den fazla kentin çevresel performansını değerlendirmiştir. Değerlendirmeye alacağı kentleri büyüklük ve önemine göre seçen endeks bu kentleri çevreci yönetim, karbondioksit salınımı, enerji, binalar, ulaşım, atıklar ve arazi kullanımı, su, hava kalitesi gibi 8-9 başlık altında toplanan 30 göstergeye göre değerlendirmiştir. İskandinav şehirleri Kopenhag, Stockholm ve Oslo'nun sırasıyla ilk üç sırada yer aldığı endekste İstanbul ise 25. sırada yer almıştır. Atık ve arazi kullanımı dışında bütün kategorilerde ilk beş arasında yer alan Kopenhag'ın özellikle çevreci yönetim anlayışına ve bu alandaki istikrarlı politikalarına dikkat çekilmiştir.

Master Card tarafından ilk defa 2010 yılında hazırlanmaya başlanan *Küresel Destinasyonlar Şehir Endeksi* küresel ölçekte en fazla turist çeken şehirleri sıralamaktadır. 132 şehrin değerlendirildiği endeksin 2013 sıralamasında Bangkok (15,98 milyon) Londra'yı (15,96 milyon) küçük bir farkla geçerek ilk sıraya yerleşmiştir. Londra'yı ise sırasıyla Paris (13,92 milyon), Singapur (11,75 milyon), New York (11,52 milyon), İstanbul (10,37 milyon), Dubai (9,89 milyon), Kuala Lumpur (9,20 milyon), Honk Kong (8,72 milyon) ve Barcelona (8,41 milyon) takip etmektedir. Uluslararası turist sayısı açısından 6. sırada yer alan İstanbul bu alandaki turizm gelirlerinde ise 8,6 milyar ABD Doları ile 11. sırada yer bulabilmiştir. Turist sayısı açısından 5. sırada gelen New York ise 18,6 milyar ABD Doları turizm geliriyle ilk sırada yer almıştır. Endekse göre şehirlerin uçuş bağlantı sayıları ve sefer sıklığının dikkate alındığı hava ulaşımı bağlantı düzeyinde (air travel connectivity) ise 132 şehir arasında İstanbul 2009-2013 yılları arasında en hızlı gelişimi sergileyerek ilk sıraya yerleşmiştir.

Numbeo tarafından 2013 yılında hazırlanan ve küresel ölçekte 126 şehrin değerlendirildiği *Hayat Kalitesi Endeksi*'nde ilk üç sırayı Zürich, Canberra ve Denver almıştır. İstanbul ise listenin 68. sırasında bulunmaktadır. Yine Numbeo tarafından hazırlanan *Tüketim Gücü Endeksi*'nde (*Purchasing Power Index*), ilk üç sırada Doha, Zurich ve Houston bulunmakta olup İstanbul 57. sırada bulunmaktadır.

Sağlık Endeksi'ne göre (*Health Care Index*) (*Safety Index*) en sağlıklı kentler arasında Bankgog ilk sırada İstanbul ise 18. sırada bulunmaktadır. *Güvenlik Endeksi'nde* ise İstanbul en güvenli kentler arasında 59. sırada bulunmakta olup en güvenli kent olarak Tokyo ilk sırada yer almıştır. *Trafikteki Seyahat Süresi* (Traffic Commute Time Index)'te İstanbul 100 şehir arasında ilk sırada gelmektedir. İstanbul'u Hindistan şehirleri Mubai ve Pune takip etmekte olup listenin diğer ucundaki Canberra'da ulaşım süreleri en düşüktür. Jacarta (Endonesya), Mubai (Hindistan) ve Kahire (Mısır)'ın ilk üç sırada yer aldığı Kirlilik Endeksi'ne göre (Pollution Index) İstanbul 30. sırada bulunmakta olup Belfast (UK) ise en az kirli şehirdir. *Emlak Fiyatlarının Gelire Oranı Endeks'i*nde ise en büyük orana Tiflis sahip olup İstanbul 69. sırada yer almaktadır.

İstanbul'un üstlendiği yeni işlevler neticesinde sosyal ve ekonomik dönüşümünü hızla tamamlaması, küresel ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ağına etkin bir şekilde entegre olabilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, OECD tarafından hazırlanan İstanbul Metropoliten Alan İncelemesi Çalışması'nda (2008) da vurgulandığı üzere, İstanbul'un küresel kent olarak konumlandırılmasında rekabet düzeyi yüksek finans, kültür-turizm ve lojistik gibi hizmet sektörleri önemli potansiyel barındırmaktadır. Bölgenin hizmet sektörünün sunduğu olanakların yanı sıra özellikle düşük katma değerli ve emek yoğun nitelikli imalat sanayi faaliyetlerini diğer bölgelere yayarken, gelişmiş teknoloji kullanan katma değeri yüksek imalat sanayi faaliyetleri için bölgesel düzeyde merkez olma özelliğini pekiştirmesi gerekmektedir.

Tablo 4 **Küresel Endekslerde İstanbul**

Endeks	Hazırlayan Kurum	Yıl	Toplam Kent Sayısı	1.Kent	2. Kent	3.Kent	İstanbul'un Sırası	Bir Önceki Endeks Sırası
The World According to GaWC 2010	Globalization and World Cities Research Network	2010	300+	London (Alpha++)	New York (Alpha++)	Honk Kong (Alpha+)	Alpha-	Alpha (2008)
Global Cities Index	A.T. Kearney	2012	66	New York (6,35)	London (5,79)	Paris (5,48)	37.	41. (2011)
The Global Financial Centres Index (GFCI)	The Z/Yen Group	2013	76	London (807)	New York (787)	Honk Kong (761)	57. (626)	56. (2012)
The Green City Index	The Economist Intelligence Unit	2012	120	Copenhagen (87.31)	Stockholm (86.65)	Oslo (83.98)	25. (45.20)	-
Global Destination Cities Index	MasterCard	2013	132	Bangkok (15.98 mil)	London (15.96 mil)	Paris (13.92 mi)l	6. (10.37 mil)	5. (2012)
Quality of Life Index Rate	Numbeo	2013	126	Zurich (227.95)	Canberra (226.85)	Denver (214.88)	68. (84.19)	35. (2012)

Bölge'nin Çevre Bölgelerle İlişkisi

İBBS Düzey 2 Bölgeleri bazında İstanbul'un iki bölge ile karasal sınırı bulunmaktadır. Doğusunda Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerini kapsayan TR42 Düzey 2 Bölgesi, batısında ise Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerini kapsayan TR21 Düzey 2 Bölgesi yer almaktadır. Ayrıca, güneyinde yer alan Bursa, Eskişehir ve Bilecik illerini kapsayan TR41 Düzey 2 Bölgesi ile Balıkesir ve Çanakkale illerini kapsayan TR22 Düzey 2 Bölgesi Marmara Denizine kıyısı bulunan diğer bölgelerdir (bkz. Harita 2).

Bölge; Orta Asya, Orta Doğu ve Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan karayolu ve demiryolu ulaşım güzergâhları ile Marmara Denizi limanlarını birbirine ve dünya limanlarına ve Karadeniz'i açık sulara bağlayan uluslararası denizyolu ulaşım güzergâhlarını çevresindeki bölgeler ile paylaşmaktadır. Ayrıca, Bölge'de yer alan uluslararası hava ve deniz limanları da yüksek kapasiteleriyle çevre bölgelere hizmet sunmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu bölgelerden her birinin ulaşım ve lojistik alanında mevcut altyapı yatırımlarının, tasarlanan veya yürütülen projelerinin diğerleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkileri olmaktadır.

Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının genel/bölgesel merkezlerinin, borsaların, önemli eğitim, kültür ve sağlık kuruluşlarının Bölgede konumlanması, tüm ülke ile olduğu gibi çevre illerle olan ilişkileri daha da artırmaktadır.

İstanbul metropoliten alanında, nüfus, sanayi, ticaret ve hizmetlerin

Harita 2 TR10 İstanbul Bölgesi Çevresinde Yer Alan Diğer İBBS Düzey 2 Bölgeleri

büyümesi, TR42 ve TR21 gibi art bölgelerinin gelişimini de beraberinde getirmiştir. Nüfus ile birlikte artan tüketim, günübirlik, haftasonu veya geleneksel turizm talebi, tedarik ve fason üretiminin, bu bölgelerin ekonomik büyümesinde önemli bir rolü bulunmaktadır.

İstanbul Bölgesi'nde kuzey-güney yönündeki coğrafi kısıtlar, mekânsal büyümenin doğu-batı yönünde gelişmesine yol açmış, Bölgenin sınırlarını aşarak TR42 ile TR21 Düzey 2 Bölgelerine doğru ilerlemesine neden olmuştur. Ayrıca, bir yandan İstanbul'da artan yatırım ve işletme maliyetleri ile sanayinin desantralizasyonu politikaları, diğer yandan da Bölge'ye yakınlık talebi, işletmelerin üretimlerini kısmen veya tamamen çevre bölgelere kaydırmalarına yol açmıştır. Bunun bir sonucu olarak, TR42 Düzey 2 Bölgesinde Gebze-Düzce hattında, TR21 Düzey 2 Bölgesinde ise Çerkezköy-Çorlu-Lüleburgaz hattında, İstanbul firmalarına ait veya bu firmalara fason üretim yapan sanayi işletmeleri konumlanmıştır. Söz konusu eğilim halen devam etmekte olup; bölge ekonomilerini etkileşim halinde tutmaktadır.

Mal ve hizmet akışları ile işgücü ilişkilerinin yoğun olduğu bölgeler *işlevsel ekonomik alanları* oluşturmaktadır. Büyük nüfus ve ekonomik faaliyet yoğunlaşmalarının yaşandığı bir merkez ve bu merkezle yoğun bağlantıları bulunan çevre bölgelerden oluşan işlevsel ekonomik alanlar ise metropoliten alanlar olarak tanımlanmaktadır. İstanbul Bölgesi, bu anlamda ülkemizin en büyük metropoliten alanıdır.

İstanbul metropoliten alanının işlevsel alanını belirlemeye yönelik yapılan bir akademik çalışmada[3]; İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi (İMP) ve İBB Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü (KDM) tarafından yapılan anket çalışmaları analiz edilerek, yoğun iş ilişkisi bulunan bölgeler ile anlamlı bir büyüklükte işgücü akışına sahip bölgeler tespit edilmiş ve İstanbul metropoliten alanının iş akışları temelli işlevsel alanının İstanbul Bölgesi ile birlikte Kocaeli ve Tekirdağ'dan, işgücü akışları temelli işlevsel alanının ise İstanbul Bölgesi ile birlikte Kocaeli ilinin Gebze ilçesinden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Söz konusu çalışmada iş ilişkisi yoğunluğu; hammadde ve nihai ürün akışları bazında incelenmiştir. Bölge'deki firmaların %27'si hammadde tedariğini İstanbul dışındaki illerden temin etmekte olup; söz konusu firmaların %19'u Kocaeli, %15'i Tekirdağ olmak üzere toplam %51'i Marmara Bölgesi'nden alım yapmaktadır. Diğer önemli bir tedarikçi il ise Bursa'dır. Öte yandan, firmaların %36'sı ürettikleri ürünlerin satış ve dağıtımını İstanbul dışındaki illere yapmaktadır. Bahse konu firmaların alıcılarının %10'u Bursa, %7'si Kocaeli, %4'ü ise Tekirdağ'da, dolayısıyla da önemli bir kısmı Marmara Bölgesi'nde yerleşiktir. Bununla birlikte, Ankara (%14) ve İzmir (%13), İstanbul'un en fazla satış yaptığı iller olarak kendi komşu illerinin önüne geçmektedir. Kendi ekonomik dinamikleri olan Bursa'nın İstanbul'dan bağımsız bir metropoliten alan olarak tanımlanması nedeniyle, İstanbul'un iş akışları temelli işlevsel alanı içerisinde yalnızca Kocaeli ve Tekirdağ yer almaktadır.

İşgücü akışları incelendiğinde ise; çevre illerden İstanbul'a gelen işgücünün toplam içinde önemli bir yer tutmadığı anlaşılmaktadır. Pendik ilçesinde sanayi sektörü çalışanlarının sadece %7'si, hizmet sektörü çalışanlarının da %10'u Gebze ilçesinden gelmektedir. Silivri ilçesinde ise, çalışan hizmet sektörü personelinin sadece %3,3'ü Çorlu ilçesinden gelmektedir. Diğer yandan, Gebze ilçesinde çalışan personelin %38'i, İzmit'te çalışanların %0,08'i, Yalova'da çalışanların %0,03'ü, Çorlu'da çalışanların %1'i, Çerkezköy'de çalışanların ise %0,9'u İstanbul'da yaşamaktadır. Dolayısıyla İstanbul ile sadece Gebze ilçesi arasında anlamlı bir işgücü akışı olduğu görülmektedir.

İstanbul Bölgesi'nin sosyal ve kültürel olanaklar yönünden göreli üstünlüğü, nitelikli işgücünün hareketliliğine olan etkileri açısından Bölge'de yapılan yatırımların güçlü yönü iken, çevre bölgelere kaydırılan veya bu bölgelerde yapılan yatırımlar zayıf yönünü oluşturmaktadır.

İstanbul Bölgesi'nin aldığı ve verdiği göç açısından da karasal sınırı bulunan İBBS Düzey 2 Bölgeleri ile yoğun bir ilişkisi bulunmakta-

[3] Bulu, Melih; Karataş, Abdülmecit; Kaya, Hüseyin; (2009), İstanbul'un İşlevsel Alanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:X I, Sayı:I, s. 309-326

dır. Bölgenin 2009 yılında en çok göç aldığı bölgeler sıralamasında; TR42 Düzey 2 Bölgesi %7,1 ile üçüncü, TR21 Düzey 2 Bölgesi ise %4,4 ile beşinci sıradadır. Bölgenin en çok göç verdiği bölgeler sıralamasında ise; TR42 Bölgesi %9,9 ile ikinci sırada olup, TR21 Bölgesi %6,8 ile dördüncü sıradadır.

Bölge, 2008 yılında 22.201 göç aldığı TR42'ye 33.322 göç vermiş; 12.470 göç aldığı TR21'e ise 23.643 göç vermiştir. 2009 yılında ise, 27.556 göç aldığı TR42'ye 34.418 göç vermiş olup; 17.178 göç aldığı TR21'e 23.725 göç vermiştir. Böylece, İstanbul 2008 ve 2009 yıllarında işlevsel alanı kapsamındaki bölgelere net göç veren bir metropoliten alan niteliği göstermiştir.

Sonuç olarak, İstanbul Bölgesi hem içinde bulunduğu coğrafi bölge olan Marmara Bölgesi kapsamındaki İBBS Düzey 2 Bölgeleri ile, hem de ülkenin tamamı ile yoğun ekonomik ve sosyal ilişki içindedir. Bu çerçevede, Bölge'nin etkileşim halinde olduğu çevre bölgelerle işbirliği hem İstanbul Bölgesi, hem de çevre bölgeler için alınacak kararlar ve yapılacak planlamalar açısından önem taşımaktadır.

2023 İSTANBUL VİZYONU

2023
İSTANBUL VİZYONU

YARATICI VE ÖZGÜR İNSANLARIYLA, YENİLİK VE KÜLTÜR KENTİ; ÖZGÜN İSTANBUL

İstanbul 2023 yılında, küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı ekonomisi; adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplumu; keyifle yaşanan, özgün kentsel mekânları ve sürdürülebilir çevresiyle; hem İstanbullular için "mutluluk alanı", hem de potansiyellerini ortaya koymaya, hayallerini gerçekleştirmeye ve daha fazlası için ilham almaya ihtiyaç duyan her dil, din, ırk ve cinsiyetten insanın aklına gelen ilk şehir olacaktır.

2023 İstanbul'u, dünya ile ilişkileri daha da gelişmiş, rekabet gücünü artırarak uluslararası değer zincirinde yüksek katma değerli işlevler edinmiş, yaratıcı ve yenilikçi insanların birlikte çalıştığı, tüm dünya vatandaşlarının yaşamak ve çalışmak istediği, Doğunun da Batının da merkezidir. Tüm beşeri ve fiziki yatırımlarında sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve yüksek yaşam kalitesini hedef alan, kaynaklarını akıllıca yöneten, yönetirken birlikte karar veren akıllı kenttir. İstanbul'un yaratıcı enerjisi ile sorunlar işbirliği içerisinde çözülecek, kararlar birlikte alınacaktır; İstanbulların şehri, bir iyi yönetişim merkezi olacaktır.

Yaşayanların kendini ayrıcalıklı hissettiği, keyifle yaşadığı, gururla İstanbulluyum dediği; özgün değerlerine sahip çıkan, tarih, kültür, medeniyet bilincini koruyarak sürdüren, geliştirerek geleceğe taşıyan bir kent olacaktır.

Farklı ülke vatandaşlarını, farklı sosyoekonomik grupları, farklı görüşleri kapsayıcı İstanbul, hoşgörülü iş ve yaşam ortamlarıyla; çoğulculuğuyla beslenen, çeşitliliğiyle gelişen bir hoşgörü ve diyalog kenti olacaktır.

İstanbullular özgürlüğü tüm alanlarda yaşayacak; bilgiye erişimde, fiziksel erişilebilirlikte, yerel katılımda, ekonomik alım gücünde engeller ortadan kaldırılacaktır.

Dinamizmiyle planlı gelişen ve dönüşen İstanbul'da keyifli bir yaşama ortam sağlayan fiziksel çevre, ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp, kalite ve konfor, yüksek tasarım kalitesi ile özgünlük sunacaktır.

Konforlu ve hızlı şehir içi ulaşımı ile yaya olarak kentten keyif alınan, her yaş grubunun ve dezavantajlı grubun güvenle ve konforla hareket ettiği İstanbul'a tüm Dünya'dan erişim daha da kolaylaşacaktır.

İstanbul'un mahalleleri arasında refah, sosyal ve kültürel imkanlar ve sanatsal faaliyetlerin dağılımında denge sağlanacak, çeperleri merkezi ile birlikte gelişecektir.

İstanbul, çevreye ve yaşama saygının her alanda hissedildiği, çevre kalitesinin yükseltildiği, sadece insanların değil, tüm yaşamın özgürce geliştiği bir kent olacaktır.

2023 İstanbul Vizyonunun 3 temel bileşeni bulunmaktadır;

1. KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ
2. ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM
3. KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

GELİŞME EKSENLERİ

GELİŞME EKSENLERİ

2014-2023 İstanbul Bölge Planı, *Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla, Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul* vizyonuna ulaşmak üzere 3 ana gelişme ekseni altında, 23 öncelik alanı, 57 strateji, 476 hedef ve bazı konularda tedbirler içerecek şekilde hazırlanmıştır. Bölge Planı, önümüzdeki dönemde hazırlanacak strateji belgeleri ve eylem planları vasıtasıyla Bölge'nin yol haritasını ortaya koymuştur. İstanbul Bölge Planı'nın kurgusu aşağıda görülmektedir.

Kapsamlı bir mevcut durum analizi, paydaş görüşleri ve bizzat İstanbulluların katkılarıyla yaygın katılımcı bir süreçle hazırlanan Bölge Planı'nda, İstanbul'un ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişimini dengeli bir biçimde ele almak üzere belirlenen 3 gelişme ekseni şu şekildedir:

1. Küresel Ekonomide Söz Sahibi, Yüksek Katma Değer Üreten, Yenilikçi ve Yaratıcı Ekonomi
2. Adil Paylaşan, Kapsayıcı ve Öğrenen Toplum
3. Keyifle Yaşanan, Özgün Kentsel Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre

İstanbul'un Plan döneminde ulaşmak istediği güçlü ekonomik yapı *küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı ekonomi* gelişme ekseninde ele alınmıştır. 2023'e doğru İstanbul'un yenilik, yaratıcılık ve yüksek katma değerli faaliyetlerde küresel çekim merkezi olması ve küresel değer zincirlerinde rekabetçi bir konum edinmesi amaçlanmaktadır. Bu dönüşümü gerçekleştirecek yaratıcı ve nitelikli insanların yetiştirilmesi ve Bölge'ye çekilmesi; İstanbul'un ekonomi dinamizmini hızlandırmak amacıyla Ar-Ge, yenilik ve nitelikli girişimciliğin desteklenmesi öncelik alanları olarak belirlenmiştir. Tüm bunları destekleyecek biçimde, İstanbul'un imaj yönetiminin ve tanıtımının etkin biçimde yapılması da öncelik alanları arasında yer almıştır.

Adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum gelişme ekseninde, 2023'te İstanbul'un sosyal yapısını güçlendirmek ve insani gelişimi hızlandırmak amacıyla öncelik, strateji ve hedefler belirlenmiştir. İstanbul'un dinamik nüfus yapısını korumak ve tüm İstanbulluların ekonomik, politik, sosyal, kültürel hayata katılımlarını sağlayabilmek amacıyla eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçların sağlanması ve bu alanlarda hizmet kalitesinin artırılması öncelik alanları arasındadır. Toplumun daha adil ve kapsayıcı bir yapıya kavuşarak ortak yaşama kültürünün ve İstanbulluluk bilincinin güçlendirilmesine imkân tanıyacak strateji ve hedefler belirlenmiştir. İstanbul'da yer alan kurum ve kuruluşlarda kapasitenin güçlendirilmesi ve iyi yönetişimin uygulanması sosyal yapı ekseninde öncelik alanı olarak yer almıştır.

Keyifle yaşanan, özgün kentsel mekânlar ve sürdürülebilir çevre ekseninde kapsayıcı ve bütüncül bir planlama anlayışıyla İstanbul'un akıllı ve sürdürülebilir kentsel gelişimini sağlamak amaçlanmıştır. İstanbulluların sosyal ve ekonomik süreçlere katılımlarının doğadan kopmadan ve yüksek yaşam kalitesi gözetilerek sağlanması; İstanbul'un tarihi ve kültürel mirasının ve İstanbul belleğinin korunması öncelik alanları arasında yer almıştır. İstanbul'da kentsel fonksiyon alanlarının adil dağılımı; özgünlük, çeşitlilik ve yüksek kalitede tasarımların artırılmasına yönelik hedefler geliştirilmiştir.

İstanbul'da kentsel dönüşüm ve afetlere hazırlık mekânsal gelişme ekseninin önemli öncelik alanlarındandır. Ulaşım ve erişilebilirlik, lojistik altyapı ve hizmetlerin güçlendirilmesi mekânsal gelişme ekseninde ele alınmıştır. Bu eksende ayrıca, atık yönetimi, yenilenebilir enerji kaynakları ile enerji verimliliğine yönelik strateji ve hedefler de yer almaktadır.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı, 3 ana gelişme eksenini temel almakla birlikte bu eksenleri yatay kesen konular ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 5). Bu konular içinde en fazla öne çıkanlar aşağıda görülmektedir:

- Beşeri Sermaye
- Yaşam Kalitesi
- Sürdürülebilirlik
- İşbirliği, Koordinasyon ve Ağlar
- Kurumsallaşma ve Kurumsal Kapasite
- Yaratıcılık ve Yenilikçilik

Tablo 5 **2014-2023 İstanbul Bölge Planı Gelişme Eksenlerini Yatay Kesen Konular**

	Beşeri Sermaye	Yaşam Kalitesi	Sürdürülebilirlik	İşbirliği, Koordinasyon ve Ağlar	Kurumsallaşma ve Kurumsal Kapasite	Yaratıcılık ve Yenilikçilik
Küresel Ekonomide Söz Sahibi, Yüksek Katma Değer Üreten, Yenilikçi ve Yaratıcı Ekonomi						
Küresel Ekonomide Stratejik Aktör						
Küresel Değer Zincirinde Rekabetçi Konum						
Sanayide Dönüşüm						
Artan Ar-Ge ve Yenilik						
Nitelikli Girişimcilik						
Dönüşen İşgücü, Gelişen ve Artan İstihdam						
Kentsel İmaj ve Etkin Tanıtım						
Adil Paylaşan, Kapsayıcı ve Öğrenen Toplum						
Her Yaş İçin Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim						
Sosyal Bütünleşme						
Dinamik Nüfus						
Sağlıklı Toplum, Kaliteli ve Akredite Sağlık Hizmetleri						
Güvenli Kent						
Güçlü Kurumsal Kapasite, İyi Yönetişim						
İstanbul'a Aidiyet ve Kentlilik Bilinci						
Keyifle Yaşanan, Özgün Kentsel Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre						
Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Katılımcı Planlama						
Mekânsal Kalite, Özgün Tasarım						
Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm						
Korunan İstanbul Belleği ve Kültürel Miras						
Etkin Afet Yönetimi						
Sürdürülebilir Ulaşım ve Erişilebilirlik						
Sürdürülebilir ve Etkin Lojistik Altyapısı						
Kaliteli ve Sürdürülebilir Çevre						
Çevre Dostu Enerji Yönetimi						

KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ

KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ

Teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte ekonomik olarak bütünleşen ve küreselleşen bir dünya meydana gelmekte, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında işbirliği imkânları genişlemekte; ülkeler arasında mal, emek ve sermaye hareketleri artmaktadır. Bu bağlamda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de küresel ekonomiye entegrasyon yönünde politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Türkiye'nin dünyaya açılan penceresi konumundaki İstanbul, ekonomik faaliyetler ve istihdam açısından ülke ekonomisine en büyük katkıyı sağlayan bölgemiz olmasının yanı sıra, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi, 3. Havalimanı, Marmaray gibi makro ölçekli projelerle sadece bölgesel değil küresel bir oyuncu olma iddiasını ortaya koymuştur. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı ile ortaya konan vizyonun belkemiğini oluşturan üç ana eksenden ilkinde, 2023 İstanbul'u küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı bir ekonomi olarak öngörülmektedir. 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ile "2023 yılında 500 milyar ABD Doları ihracata ulaşarak, ülkemizin dünya ticaretinde lider ülkeler arasında yer alması" olarak belirlenen vizyon çerçevesinde 2023 yılında Türkiye'nin dünya ihracatından aldığı payın %1,5'e ulaşması ve Türkiye'nin dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında yer alması hedefleri ortaya konmuştur. Ülkemizin ekonomik merkezi konumundaki İstanbul'a bu hedefler doğrultusunda çok büyük görevler düşmektedir. Bugün Türkiye'nin 152 milyar ABD Doları seviyesindeki ihracatının yarısından fazlasının İstanbul kaynaklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, hedeflenen ihracat seviyesine ulaşmak ancak İstanbul'un ihracat performansının artmasıyla mümkün olacaktır. Benzer şekilde, dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olabilmek için Türkiye tüm bölgeleriyle topyekûn büyüme ve kalkınma gayretine girerken; uluslararası sermayenin ve işgücünün Türkiye'ye giriş kapısı olan İstanbul'a ülkenin dünya ile ekonomik entegrasyonunu sağlamanın ötesinde bir küresel merkeze dönüşerek küresel üretim ve yatırım kararlarını şekillendirme görevi düşmektedir. Bölge'nin yenilik ve yaratıcılık odaklı gelişimine katkıda bulunacak nitelikli işgücü ve yatırımların Bölge'ye çekilerek, İstanbul'un yenilik ve yaratıcılıkta bir küresel çekim merkezi olması, ekonomide pozitif dışsallıklar yaratarak sadece Bölge ekonomisinin değil ülke ekonomisinin de kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Türkiye ekonomisinin lokomotifi İstanbul'da yabancı sermaye akışında önemli artışlar yaşanmakta, Bölge'ye yüksek teknoloji transferi artmakta ve yüzyıllar boyunca ticaret yollarının kesişiminde bulunan Bölge uluslararası ticaret hacmini genişleterek Türkiye dış ticaretinin kilit noktası olmayı sürdürmektedir. İstanbul 2023 yılına hazırlanırken halihazırda varolan çekim gücünü artırarak, başta turizm, finans, lojistik ve eğitim alanlarında olmak üzere küresel çekim merkezi olmayı; *özgün kentsel mekânları ve sürdürülebilir çevresiyle* yerli ve uluslararası işgücünün keyifle yaşayıp üretebileceği, yenilikçi ve yaratıcı bir ekonomiye dönüşmeyi hedeflemektedir.

İstanbul'un küresel ekonomide söz sahibi olmasının ön koşulu ekonomik anlamda bir çekim merkezi olmanın yanı sıra uluslararası değer zincirinde yüksek katma değerli işlevler edinmesidir. Günümüzde birçok ürün ve hizmet, fikir aşamasından piyasaya sunumlarına ve sonrasında verilen hizmetlere kadar farklı ülkelerin katkısı ile meydana gelmekte, bu üretim sürecinde ülkeler değere yaptıkları katkı oranında kazanç elde etmekte ve küresel ekonomiyi yönlendirme gücünü kazanmaktadır. İstanbul'un ekonomide daha güçlü bir yapıya kavuşması, uzun vadede küresel rekabet gücünü ortaya koyabilmesi için kaynakların öncelikli sektörlere aktarılarak uzmanlaşmanın sağlanması ve bu sektörlerin gelişiminin önündeki engellerin bertaraf edilmesi gerekmektedir. İstanbul'un tarih boyunca küresel ekonomide karşılaştırmalı üstünlük sahibi olduğu sektörler kadar yeni gelişmekte olan ve uzun vadede yüksek katma değer yaratma potansiyeli taşıyan sektörlerin de tespit edilerek önceliklendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, İstanbul ekonomisinin yenilik ve yaratıcılık odaklı büyümesi ve mevcut rekabet gücünün, yenilik ve yaratıcılığa elverişli bir ekonomik yapıya geçilerek artırılması hedeflenmektedir.

Tarih boyunca ülkemiz sanayisinin temellerinin atıldığı ve geliştiği İstanbul'da, gelişmenin bir basamağı olarak hizmetler sektörünün ağırlığı artmaktadır. Cari açığın azaltılmasında hizmetler sektörünün olumlu bir katkısı olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, İstanbul'un hizmetler sektörünün hem Bölge hem de ülke ekonomisine yaptığı katkının artırılması; fakat aynı zamanda Bölge ekonomisinde köklü bir geçmişi ve hala hatırı sayılır bir payı olan sanayi üretiminin rekabetçi bir yapıya ulaşması için mevcut sanayi yapısının dönüşümü gerekmektedir. Bugün İstanbul, teknoloji yoğunluğu yüksek imalat sanayi ürünlerinde net ithalatçı konumundadır ve geliştirilmek istenen sektörler de dahil olmak üzere ithalata bağımlı üretim ve ihracat yapar durumdadır. Diğer bir deyişle, İstanbul'da sanayi sektörü kente getirdiği tüm maliyetlerle kıyaslandığında katma değeri düşük üretim yapmakta, Ar-Ge ve yenilik alanlarında geri kalmaktadır. Onuncu Kalkınma Planı'nın "yenilikçi üretim, istikrarlı büyüme" ekseniyle de vurgulanan küresel ekonomide rekabet edebilen bir sanayi hedefi doğrultusunda Türkiye'de gerçekleşecek sanayi dönüşümünün İstanbul'dan başlaması ve İstanbul'da teknoloji, yenilik ve Ar-Ge'ye ağırlık verilerek katma değeri yüksek üretim yapısına geçilmesi gerekmektedir. Türkiye Sanayi Strateji Belgesi'nde ortaya konan "orta ve yüksek teknolojili ürünlerde Avrasya'nın üretim üssü olmak" vizyonu ile "Türk Sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojili ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümü hızlandırmak" hedefiyle uyumlu olarak *sanayide dönüşüm* İstanbul için önemli bir öncelik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir ülkenin sahip olduğu Ar-Ge ve yenilik kapasitesi ile o ülkenin küresel rekabet gücü, uluslararası ticaret hacmi, uzun dönemli ve sürdürülebilir ekonomik büyümesi gibi birçok gösterge arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu sebeple, Ar-Ge ve yenilik çalışmaları tüm dünyada ön plana çıkmış ve bu çalışmalara ayırılan fonlar hızlı bir artış göstermiştir. Türkiye'nin Ar-Ge ve yenilik alanlarındaki vizyonu 2011-2016 Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi'nde "Ürettiği bilgi ve geliştirdiği teknolojileri, ülke ve insanlığın yararına yenilikçi ürün, süreç ve hizmetlere dönüştürebilen Türkiye" olarak belirlenmiştir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü tarafından 2013 yılında yayınlanan Global Yenilik Endeksi'ne göre Kuzey Afrika-Batı Asya (NAWA) bölgesinde yer alan ülkemiz bölgesinde 10., dünyada ise 68. sırada yer almıştır. Ülkemizde benzer bir çalışma İstanbul Kalkınma Ajansı'nın desteği ile İstanbul Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. "Küresel Rekabet Endeksi 26 Bölge-81 İl" adlı bu çalışma İstanbul'un Türkiye'nin en yenilikçi bölgesi olduğunu göstermektedir. İstatistikler Türkiye ekonomisinin daha çok emek yoğun, orta ve düşük seviye teknoloji kullanan, düşük katma değerli bir üretim yapısına sahip olduğunu ve bu yapının Türkiye'nin dış ticaret performansını ve ekonomik büyümesini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ülkemizin orta gelir ya da orta teknoloji tuzağı olarak adlandırılan bu durumdan kurtulup yüksek gelir grubunda bulunan ülkeler arasına girebilmesi ve 2023 yılı için belirlenen ekonomik hedeflere ulaşabilmesi ancak Ar-Ge ve yenilik çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılacak yüksek katma değerli, ileri teknolojili ürün ve hizmetlerin üretimi ve ihracatı ile mümkün olabilecektir. Bu amaçla, Türkiye ekonomisinin lokomotifi olan İstanbul'un yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı bir ekonomik yapıya geçmesi, 2023'e kadar küresel rekabette takipçi değil yeniliğin üretildiği bir merkez olması hedeflenmektedir. Bu yapıya ulaşmış bir Bölge ekonomisi, Türkiye ekonomisine sağlayacağı destek kadar elde edeceği rekabet gücü ile küresel ekonomide söz sahibi olacaktır.

Bir bölgedeki ekonomik dinamizmin, endüstriyel yenilenmenin ve yaratıcı yıkımın oluşumunu belirleyen birincil faktörlerden olan girişimcilik bu özellikleriyle büyüme, verimlilik, yenilik ve istihdam politikalarının önemli bir bileşenidir. 2008'de başlayan ve etkileri halen devam eden küresel ekonomik kriz gibi dönemlerde ise girişimciliğin bu rolü çok daha belirgin bir biçimde ön plana çıkmakta, etkili bir işleyişe sahip olduğu bölge ve ülkelere ciddi atılım fırsatları sunmaktadır. Dolayısıyla küresel bir şehir olan İstanbul'un diğer tüm konularda olduğu kadar girişimcilikte de merkezi bir rol üstlenmesi ulusal ve bölgesel kalkınma hedefleri açısından önem arz

etmektedir. Buna karşın ekonomik büyüklük açısından dünyanın ilk 20 ülkesi içinde yer alan Türkiye, Legatum Enstitüsü'nün 2012 Refah Endeksi'nin "girişimcilik ve fırsatlar" kategorisinde 55. sırada yer almaktadır. İstanbul girişimcilik ekosisteminin yaratıcı çıktılar verecek şekilde işleyebilmesi için Bölge'de uygulanan politikalar, finans olanakları, kültürel yapı, destekleyici faaliyetler, beşeri sermaye ve pazar gibi bileşenlerin her birinde eksiklikler giderilmeli, güçlü yönler değerlendirilmelidir. 2012 verilerine göre ülkemizdeki uluslararası sermayeli firmaların %57'si, yerli firmaların ise %38'i İstanbul'da bulunmaktadır. Türkiye bazında oluşturulan Üniversitelerarası Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi 2012 sıralamasında ilk 10'da 5, ilk 50'de 18 adet İstanbul merkezli üniversite mevcuttur. Bunun yanı sıra İstanbul'un orta vadede bölgesel, uzun vadede küresel bir finans merkezi olması yönünde çalışmalar da devam etmektedir. Dolayısıyla nitelikli eğitim, uluslararası sermaye ve prestijli organizasyonların buluşma noktası olarak İstanbul'da küresel anlamda üst düzey bir girişimcilik aktivitesi potansiyeli bulunmaktadır. Bu dinamizmin getirdiği avantajları girişimciliğin toplumsal faydalarını artırmak ve sosyal girişimcilik, kadın girişimciliği, genç girişimciliği, eko-girişimcilik segmentlerinde de değerlendirebilmek için ekosistemin doğrudan ve dolaylı etkileşim içinde olduğu unsurlarla birlikte değerlendirilerek *nitelikli* bir yapıya kavuşması öncelikli bir alan olarak belirlenmiştir.

İstanbul, Türkiye nüfusunun %18,3'ünü, toplam istihdamın ise %18,1'ini barındırmakta; diğer bir deyiş ile Türkiye'de yaşayan her beş kişiden biri İstanbul'da yaşamakta ve her beş çalışandan biri de İstanbul'da istihdam edilmektedir. Türkiye'nin en kalabalık bölgesi ve en büyük işvereni olan İstanbul'da istihdam yaratılması, işgücü niteliğinin ve yaratıcılığının iyileştirilmesi ve işsizliğin azaltılması en temel ekonomik öncelikler arasındadır. İstanbul'da hizmetlerin payının artması ve sanayide gerçekleşmesi hedeflenen dönüşüm, başta öncelikli sektörler olmak üzere tüm sektörlerde nitelikli eleman ihtiyacını doğurmaktadır. Dolayısıyla, İstanbul'da mevcut işgücünün ekonomik yapıya paralel olarak dönüşmesi, ulusal ve uluslararası nitelikli ve yaratıcı işgücünün Bölge'ye çekilmesi kaçınılmaz bir gereksinim olarak ortaya çıkmakta; gerek işletmeler ölçeğinde gerekse ekonominin genelinde bu dönüşümü mümkün kılacak düzenlemelerin hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir. İstanbul'un 2023 yılı için hedeflediği yenilikçi ve yaratıcı ekonomiyi, 2014-2023 İstanbul Bölge Planı vizyonuna da yansıyan *yaratıcı ve özgür insanlar* gerçekleştirecektir. Dolayısıyla İstanbul'un yenilik ve yaratıcılık odaklı ekonomik büyüme hedefi yaratıcı ve yenilikçi insanların yetiştirilmesi, Bölge'ye çekilmesi ve Bölge'nin yaratıcılık potansiyelinin artması üzerine kurulmuştur. Bu açıdan İstanbul, istihdamda yaratıcı ve nitelikli insanlar için bir çekim merkezi olmayı hedeflemektedir.

Tarih boyunca taşı toprağı altın kabul edilmiş olan İstanbul, geniş ve aktif özel sektör, girişimcilik ve istihdam imkanlarının genişliği, sosyal ve kültürel imkanların Bölge'de yoğunlaşması nedenleriyle yoğun iç göç alan bir merkez konumundadır. Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları nedeniyle İstanbul diğer bölgelerden göç almaya devam etmekte; bu da İstanbul'da işsizlik sorununu artırmaktadır. 2012 yılında Türkiye genelindeki işsiz nüfusun yaklaşık 5'te biri İstanbul'da yaşamıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nda ortaya konan "yüksek gelir grubu ülkeler arasına girmiş ve mutlak yoksulluk sorununu çözmüş bir ülke" amacı doğrultusunda İstanbul'da öncelikli sektörlerin gelişimine paralel olarak istihdam olanaklarının geliştirilmesi, işgücünün ekonomideki dönüşüme hazırlanması ve tüm bunların adaletli gelir dağılımı ve yüksek yaşam kalitesi gözetilerek gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bölge'de ekonomik alanda yaratılan büyüme, yaşam standartlarını iyileştirdiği, fiziki ve beşeri sermayeyi beraber geliştirdiği ölçüde kalkınmayı sağlayacaktır. Nitekim *adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum* gelişme ekseniyle ekonomideki dönüşümün insan ve toplum boyutu ile ekonomik ve sosyal yapı bütüncül bir şekilde ele alınmaktadır.

Dünya nüfusunun büyük bir bölümünün kentlerde yaşadığı ve küresel rekabette kentlerin ağırlıklı bir rol oynamaya başladığı çağımızda, kentlerin etkin bir şekilde tanıtılması ve imajının geliştirilmesi kentsel rekabet gücünün artırılması açısından önem kazanmaktadır. Tanıtım ve imajın geliştirilmesi hizmetler sektörünün öne çıktığı günümüz kentsel ekonomilerinde olduğu gibi İstanbul'da da turizm olanaklarının en iyi şekilde kullanılarak hem turist sayısı hem de turizm gelirlerinin artırılmasına büyük katkı sağlamakta; yabancı sermaye ile nitelikli ve yaratıcı insan gücünün kente çekilerek yerel üretim süreçlerinin etkinleştirilmesi için önemli fırsatlar sunmakta; kentte üretilen veya tasarlanan ürünlerin kent ile birlikte markalaşmasını sağlayarak ihracat gelirlerinin artmasına hizmet etmektedir. Kentin tanıtımının artırılması ve imajının geliştirilmesi sadece ekonomik kazanımlar açısından değil; kentin ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte ekonomik, politik, sosyal ve kültürel birçok alanda üstlendiği rolleri, diğer şehir ve bölgeler ile geliştirdiği ilişkileri daha etkin bir şekilde sürdürmesini sağlamakta, kente ve kentte yaşayanlara olduğu kadar ülkeye de özgüven ve prestij sunmaktadır. Stratejik konumu, köklü tarihi, kültürel mirası ve çeşitliliği, dinamik sosyal ve ekonomik yapısı ve son dönemde sergilediği başarılı ekonomik performansı, İstanbul'un hem bölgesel hem de küresel anlamda çekim merkezi olma hedefini güçlendirmektedir. Tanıtım faaliyetleri ise İstanbul'un sahip olduğu potansiyelin, değer ve imkânların en iyi şekilde kullanılarak bu hedefe ulaşılması, yerel kalkınmanın sağlanması ve İstanbul'un imajının geliştirilmesi için daha da önem kazanmaktadır. Bu süreçte, İstanbul'un tanıtımı ve imajının geliştirilmesine ilişkin faaliyetlerin bütüncül, stratejik ve uzun vadeli bir bakış açısıyla ele alınarak kent markası yaratılması doğrultusunda etkin bir şekilde yürütülmesi önem arz etmektedir.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı ile ortaya konan *Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla, Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul* vizyonunun ekonomik gelişme ekseni, küresel ekonomide söz sahibi, yüksek katma değer üreten, yenilikçi ve yaratıcı bir İstanbul ekonomisi yaratmak üzere oluşturulmuştur. 2023'e doğru İstanbul, küresel değer zincirlerine eklemlenmenin ötesinde küresel ekonomide söz sahibi konuma ulaşacak, yenilik ve yaratıcılık odaklı büyüyerek hem sanayisi hem hizmetleriyle güçlü bir ekonomik yapıya dönüşecek ve ekonomik alanda yaratılan kazanımların sosyal gelişmeyi de beraberinde getirmesi ve bütüncül kalkınmayı gerçekleştirmesi için gayret edilecektir.

KÜRESEL EKONOMİDE STRATEJİK AKTÖR

KÜRESEL EKONOMİDE STRATEJİK AKTÖR

786 milyar dolarlık gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) ile bugün dünyanın en büyük 16. ekonomisi konumunda olan Türkiye, 2001 krizinden bu yana, 2009 haricinde, her sene güçlü büyüme kaydetmiştir. Özellikle, 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla %9,2 ve %8,5 olarak gerçekleşen büyüme oranlarıyla dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmuştur. Bu hızlı büyümede ekonomik alanda yapılan reformlar ile kamu maliyesi ve finans sektörünün güçlü bir yapıya kavuşması etkili olmuştur. 2012 yılında küresel piyasalarda, özellikle de ekonomik ilişkilerimizin güçlü olduğu AB'de yaşanan riskler ve belirsizlikler ve bunlara ek olarak Türkiye ekonomisinde cari açığın GSYH'ye oranının oldukça artmasından dolayı ekonomi yönetimi, önleyici tedbirler alarak yeniden dengeleme yapmıştır. Türkiye ekonomisinin sürdürülebilir bir dengeye kavuşması amacıyla ılımlı ekonomik politikalar uygulanmış ve büyüme oranı %2,2 oranında gerçekleşmiştir.

2013-2015 dönemini kapsayan Katılım Öncesi Ekonomik Program ve Orta Vadeli Program'da Türkiye'nin önümüzdeki döneme yönelik büyüme oranı 2013 yılı için %4, 2014 ve 2015 yılları için ise %5 olarak tahmin edilmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye'nin önümüzdeki birkaç yılda potansiyel büyüme hızına yakın bir büyüme hızı yakalayacağı öngörülmektedir. Tablo 6'da çeşitli kuruluşların Türkiye ile bazı ülke ve ülke gruplarına ilişkin 2013-2014 büyüme tahminleri görülmektedir. Bu tahminlere göre, Türkiye'nin 2013 yılında %3,1 ila %3,6 oranında; 2014 yılında ise %3,7 ila %5,4 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Şekil 11 Türkiye Ekonomisinin Büyüme Hızı, 1998 Bazlı Sabit Fiyatlarla, (%)

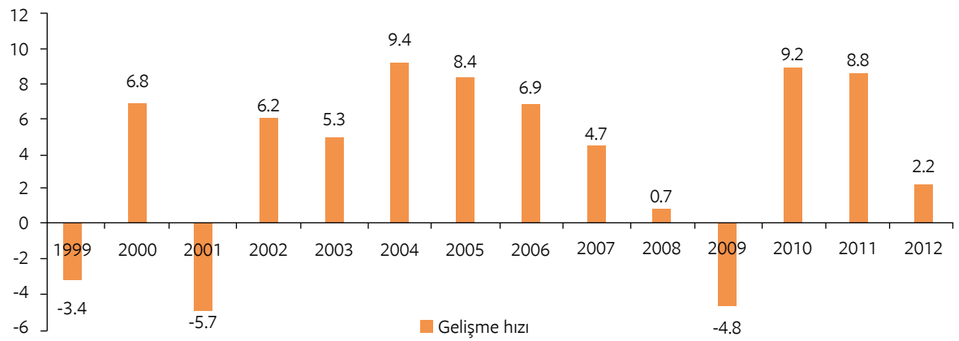

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar, 2013

Tablo 6 Bazı Ülke-Ülke Gruplarına Göre Büyüme Tahminleri, (%)

		Türkiye	Avro Bölgesi	ABD	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin
IMF	2013	3,4	-0,3	1,9	3,0	3,4	5,7	8,0
	2014	3,7	1,1	3,0	4,0	3,8	6,2	8,2
OECD	2013	3,1	-0,6	1,9	2,9	2,3	5,3	7,8
	2014	4,6	1,1	2,8	3,5	3,6	6,4	8,4
DB	2013	3,6	-0,6	2,0	2,9	2,3	5,7	7,7
	2014	4,5	0,9	2,8	-4,0	4,5	6,5	8,0
BM	2013	3,2	-0,3	2,1	3,3	4,4	6,7	8,3
	2014	5,4	0,9	2,3	4,5	4,4	7,2	8,5

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Ekonomik Görünüm Bülteni, Temmuz 2013

İstanbul'un Türkiye Ekonomisindeki Yeri

İstanbul, geçmişten günümüze Türkiye ekonomisinin geçirdiği tüm dönüşümlerde merkezi rol oynamıştır. Bunda, İstanbul'un yurtdışından gelen akımların ülkemize giriş kapısı olması kadar, yurt içinde yaratıcılık ve yeniliğin odaklandığı, girişimciliğin yoğunlaştığı bir merkez olmasının etkisi büyüktür. Türkiye nüfusunun %18,3'ünün yaşadığı ve toplam istihdamın %18,1'ini yaratan İstanbul GSKD'ye yaptığı %27,65'lik katkı ile İBBS Düzey 2 Bölgeleri arasında büyük bir farkla ilk sırada yer almaktadır. İstanbul'un GSKD'ye yaptığı büyük katkı, kişi başına GSKD'ye de yansımaktadır. TÜİK Bölgesel İstatistiklerine göre 2008 yılında hesaplanan kişi başına GSKD'de Türkiye ortalaması 9.384 ABD Doları iken, İstanbul'da kişi başına düşen GSKD 14.292 ABD Doları seviyesindedir[4] (bkz. Şekil 12). İller bazında GSYH ve GSKD paylarının son olarak hesapladığı 2008 yılından bu yana Türkiye ekonomisinde sürdürülen yapısal reformlar ve ekonominin daha güçlü bir yapıya kavuşması göz önüne alındığında, İstanbul'un ülke ekonomisine yaptığı katkının artarak sürdüğü tahmin edilmektedir.

İstanbul yurdun dört bir yanıyla doğrudan etkileşim halinde bir cazibe merkezidir. TÜRKONFED'in "Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye" adlı raporunda birbirine komşu iller olan Şanlıurfa ve Diyarbakır arasındaki ticari ilişkinin, bu iki ilin İstanbul'la olan ilişkilerinden daha zayıf olduğuna dikkat çekilmesi bu savı doğrulamaktadır. Yine aynı raporda İBBS Düzey 2 Bölgelerinin kişi başı gelirleri ABD kişi başına milli gelirine oranlanmış ve bu oranların yıllar bazındaki değişimine bakılmıştır. Ortaya çıkan tablo, 2004-2011 arası dönemde İstanbul'un

Şekil 12 İstanbul ve Türkiye'de Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer, ABD Doları

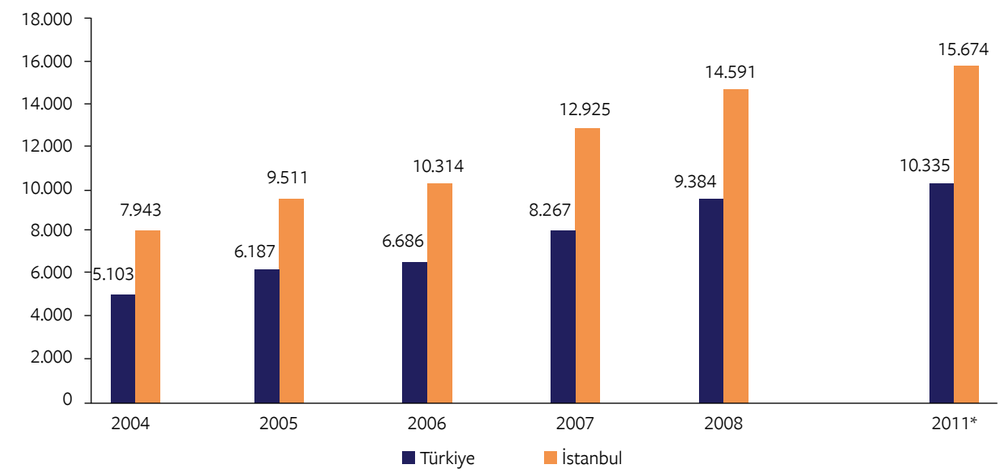

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2013
*TÜRKONFED Tahminidir

[4] Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) tarafından 2011 yılı için hesaplanan kişi başına gelir İstanbul'da 15.674 ABD Doları iken, Türkiye ortalaması ise 10.335 ABD Doları seviyesinde hesaplanmıştır.

kişi başına düşen gelirde tüm bölgeler arasında birinciliği koruduğu ve aynı zamanda kişi başına milli gelir artış hızında da lider olduğunu göstermektedir (2012, s. 77-78). İstanbul'un bu derece hızlı gelişimi ve yurt çapındaki güçlü etkileşimi onu başka bölgeleri, bilhassa da komşu bölgelerini de kalkındıran bir bölge haline getirmiştir.

Sektörel Dağılım

Şekil 13'te Türkiye'de ve İstanbul'da katma değerin 3 ana sektöre dağılımı gösterilmektedir. Üretim kompozisyonu incelendiğinde yıllar içinde tarımın ve sanayinin toplam katma değer içindeki paylarının azaldığı, hizmetlerin payında ise artış olduğu görülmektedir. Türkiye'nin en gelişmiş ve kentleşmiş bölgesi olan İstanbul, hizmetler sektöründe Türkiye ortalamasının üzerinde, tarım sektöründe ise altında bir katkı yapmaktadır. Burada İstanbul'u Türkiye genelinden ayıran, İstanbul'da tarımın payının yok denecek kadar az olması ve Türkiye genelinin aksine tarımda GSKD'nin sadece oran olarak değil değer olarak da azalmış olmasıdır. Bölgelerin birim nüfus başına sanayi sektörü hasılasına bakıldığında TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Yalova, Bolu, Düzce) ve TR21 (Tekirdağ, Kırklareli, Edirne) bölgelerinin önde geldiği görülecektir. Bu bölgelerin ortak özelliği ise kendi gelişme dinamiklerinin yanı sıra İstanbul'un itici gücünden faydalanmalarıdır. Nitekim İstanbul mevcut sanayi yapısı bakımından sınıra dayandığından gelen ilave üretim talebi çevre bölgelere dağıtılmaktadır. Kaldı ki metropollerin gelişim safhalarının olumlu bir sonucu olarak İstanbul ekonomisinin yaklaşık %75'ini hizmet sektörü oluşturmakta; ve bu durum İstanbul'u İBBS Düzey 2 Bölgeleri arasında bölge ekonomisinde hizmetler payının en yüksek olduğu bölge durumuna getirmektedir.

Şekil 13 Türkiye ve İstanbul'da GSYH'nin Sektörel Dağılımı, (%)

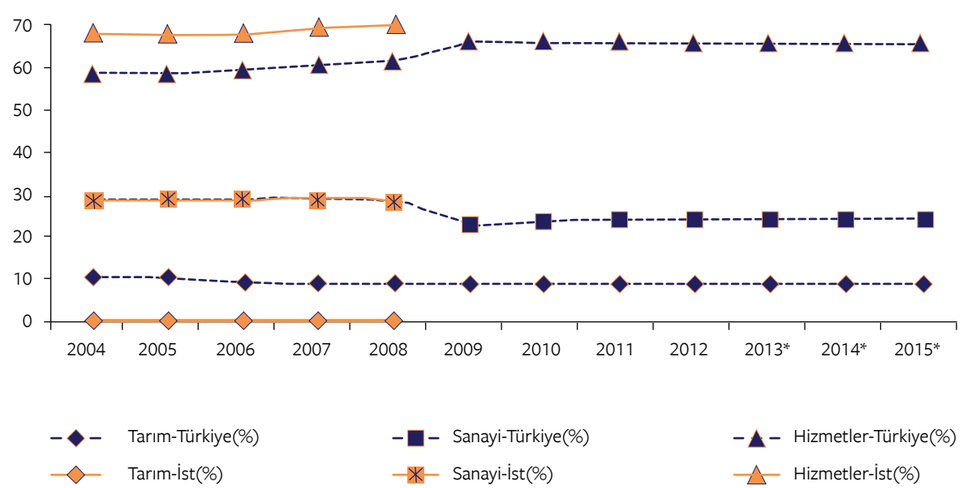

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2013
* Kalkınma Bakanlığı Tahmini

Küresel Rekabet Edebilirlik

Ülkemizin ekonomik merkezi konumundaki İstanbul, dünya metropollerinin kıyaslandığı küresel endekslerde de sıklıkla yer almaktadır. PricewaterhouseCoopers tarafından yapılan ekonomik projeksiyonda, İstanbul'un 2025 yılında dünyanın en yüksek büyüme hızına sahip 4. kenti olarak 367 milyar ABD Doları tutarında GSYH'ye ulaşacağı ve Avrupa'da 4., dünyada ise 28. sıraya yükseleceği öngörülmektedir (UK Economic Outlook, 2009). McKinsey Global Institute tarafından yapılan bir çalışmada ise, İstanbul'un 2025 yılında hanehalkı geliri 20.000 ABD Doları üzerinde olan çekim merkezi kentler sıralamasında 22. sırada, gelişmekte olan çekim merkezleri arasında ise 11. sırada olacağı öngörülmektedir (Urban World: Mapping the Economic Power of Cities, 2011).

Şehirlerin rekabet edebilirlikleri konusunda ekonomik büyüklük ve büyüme oldukça önemli faktörler olsa da, günümüzde çok daha bütüncül tanımlar göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle iş piyasasının durumu, hukuki yapı, insan kaynağı kalitesi hatta yaşam kalitesi gibi ölçütler birçok çalışmada yer almaya başlamıştır. 2012 yılında New York, Londra ve Singapur'un ilk üç sırada yer aldığı *Küresel Kentlerin Rekabetçilik Karşılaştırması* adlı çalışmada, İstanbul 74. sırada yer almış; alt başlıkların sıralamaları bazında ise en yüksek dereceleri küresel cazibe (22. sırada) ve finansal olgunluk (33. sırada) faktörlerinde elde etmiştir (Citigroup, 2012).

İstanbul'da Konumlanmış Küresel Şirketlerin Bölge Merkezleri

İstanbul'un sergilediği büyüme ve halen büyüme potansiyeline sahip olması, ulaşılabilirliği ve bir havayolu ağ merkezi olması, yabancı yatırımın artmasını sağlamış ve İstanbul 2011 yılında %70 artış sergileyerek Avrupa'da en çok doğrudan yabancı yatırım çeken 8. şehir olmuştur (Ernst&Young, 2012). İstanbul, pek çok uluslararası şirketin Doğu Avrupa, Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika'daki operasyonlarını yürütmek için seçtiği bölgesel bir merkezdir.

Tablo 7, İstanbul'da bölge merkezi bulunan çok uluslu şirketleri, bunların kapsadıkları bölgeleri ve bu merkezlerden yönetilen ülke sayılarını göstermektedir. 2013 yılına ait verilere göre 26 çok uluslu şirket Doğu Avrupa'dan Orta Asya'ya uzanan geniş bir coğrafyaya hitap eden bölge merkezlerini İstanbul'da konumlandırmayı seçmiştir.

İstanbul, yerli sanayi ve hizmet firmalarının da genel merkezlerini taşımak için tercih ettikleri bir çekim merkezidir. 2012 yılında İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından yayımlanan Türkiye'nin "Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" sıralamasına İstanbul'dan 198 kuruluş girmiştir. İlk 100 içinde ise İstanbul'dan 49 sanayi kuruluşu bulunmaktadır.

Tablo 7 İstanbul'da Bölge Merkezi Bulunan Çokuluslu Şirketler, Hitap Ettikleri Bölge ve Ülke Sayıları, 2013

	Şirket Adı	Ülke	Bölge
1	COCA COLA	90	Avrasya ve Afrika
2	GE HEALTHCARE	80	Orta Asya, Orta Doğu, Afrika, Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu
3	MICROSOFT	76	Orta Doğu, Afrika
4	INTEL	67	Orta Doğu, Afrika
5	UNILEVER	36	Kuzey Afrika, Orta Doğu, Rusya, Ukrayna
6	VERIFONE	30	Balkan Ülkeleri, İsrail
7	GLAXO SMITH KLINE	30	Orta Doğu, Afrika
8	SCHNEIDER ELECTRIC	27	Orta Doğu ve Balkan ülkeleri
9	ERICSSON	22	Orta Doğu

Tablo 7 **İstanbul'da Bölge Merkezi Bulunan Çokuluslu Şirketler, Hitap Ettikleri Bölge ve Ülke Sayıları, 2013**

	Şirket Adı	Ülke	Bölge
10	CARGILL	20	Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Türki Cumhuriyetler
11	VOLVO	18	Orta Doğu, Afrika ve Türki Cumhuriyetler
12	BASF	18	Orta Doğu, Kuzey Afrika
13	PEPSICO	14	Yunanistan, Kıbrıs, Sırbistan, Bosna Hersek, Kosova, Makedonya, Hırvatistan, Slovenya
14	ROCHE	14	Hindistan, Mısır, Fas, Cezayir, Tunus, BAE, Suudi Arabistan, Ürdün
15	HENKEL	14	Kenya, Tanzanya, İran, Mısır, Tunus, Cezayir, İsrail, Körfez Ülkeleri, BAE, Suudi Arabistan
16	P&G	11	Doğu Avrupa, Orta Doğu, Afrika
17	BSH	11	Orta Asya Bölgesi, Irak, Kıbrıs
18	PFIZER	10	Kafkaslar ve Orta Asya Bölgesi
19	MASTERCARD	10	Güney Doğu Avrupa
20	NOVO NORDİSK	9	Yakın Doğu Ülkeleri
21	LG ELECTRONİCS	9	Fas, Mısır, İsrail, Suriye, Tunus, Cezayir, Lübnan, Libya
22	ADOBE	9	Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, İsrail, Kosova, Makedonya, Karadağ, Sırbistan
23	BENETTON	7	Gürcistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Kıbrıs
24	CEVA LOGISTICS	6	Balkan Ülkeleri, Mısır, Orta Asya
25	MULTITURKMALL	6	Rusya, Libya, Gürcistan, Iran
26	VISA	2	İsrail ve Romanya

Kaynak: T.C. Başbakanlık, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, Temmuz 2013

Yabancı Yatırımlar

2012 yılında Türkiye'ye giren doğrudan yabancı yatırımlar 2009-2010 yıllarına göre çok büyük artış göstermiş olmasına rağmen 2011 yılının gerisinde kalmıştır (bkz. Şekil 14). Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü'nün (UNCTAD) verilerine göre Türkiye 2012'de en çok yatırım çeken ülkeler sıralamasında dünyada 24. sırada, yüksek gelir grubundaki gelişmekte olan ülkeler arasında ise 8. sırada gelmiştir (2013 Dünya Yabancı Sermaye Raporu).

Şekil 14 **Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Fiili Girişler), (Milyar ABD Doları)**

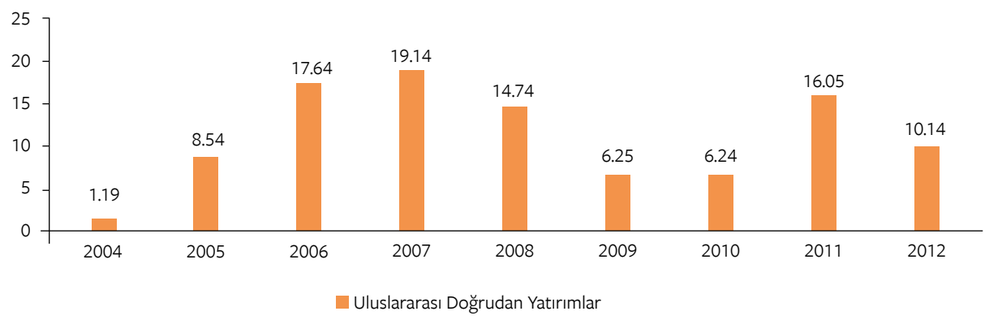

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Şubat 2013

1954-2012 yılları arasında ülkemizde 32.604 adet uluslararası sermayeli şirket faaliyet göstermiştir. Bu şirketlerin illere dağılımında ilk sırayı 18.968 şirket ile İstanbul almaktadır. Tablo 8, 1954-2012 yılları arasında ülkemizde faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin illere ve sektörlere dağılımını göstermektedir. Buna göre, yabancı sermayeli şirketlerin yoğunlaştıkları sektörlerde *toptan ve perakende ticaret* açık ara öndedir. Bunu sırasıyla, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri; imalat sanayi; ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri takip etmektedir. 1954-2012 arasında İstanbul'da, sıralamada kendisinden hemen sonra gelen Antalya'dan yaklaşık 5 kat daha fazla uluslararası sermayeli şirket faaliyet göstermiştir.

Tablo 8 **1954-2012 Yılları Arası Uluslararası Sermayeli Şirketlerin Faaliyette Bulundukları İllerin Sektörlere Göre Dağılımı**

Sektör	İstanbul	Antalya	Ankara
Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	153	86	25
Madencilik ve Taşocakçılığı	263	28	125
İmalat Sanayii	2.932	230	282
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	256	32	24
Tekstil Ürünleri İmalatı	330	6	8
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	374	23	20
Makine ve Teçhizat İmalatı	250	8	36
Motorlu Kara Taşıtı, Römork, Yarı-Römork İm.	103	0	10
Diğer İmalat	1.619	161	184
Elektrik, Gaz ve Su	446	42	152
İnşaat	1.250	660	244
Toptan ve Perakende Ticaret	7.109	598	598
Oteller ve Lokantalar	666	583	76
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	1.840	417	111
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	287	10	10
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	2.940	877	342
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1.082	189	142
Toplam	**18.968**	**3.720**	**2.107**

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Şubat 2013

Tablo 9 İTO'ya Yeni Kayıt Yaptıran Firmalarda Yabancı Yatırımcı Sayısına Göre Dağılım, 2007-2012

Sıra	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Almanya	Almanya	Almanya	İran	İran	İran
2	Hollanda	Hollanda	İran	Almanya	Almanya	Almanya
3	İngiltere	İran	Azerbaycan	Azerbaycan	Azerbaycan	Azerbaycan
4	Fransa	Azerbaycan	Hollanda	Amerika	Amerika	Suriye
5	İran	Fransa	İngiltere	Hollanda	İngiltere	Irak
1	454	451	358	636	1.200	1.335
2	370	358	263	334	455	394
3	226	170	150	178	242	205
4	166	125	117	107	158	159
5	147	121	116	106	149	144
Toplam	**3.071**	**2.941**	**2.532**	**3.044**	**4.639**	**4.539**

Kaynak: İTO, İstanbul'da Yabancı Sermaye Göstergeleri, 2012

2012 yılında İstanbul Ticaret Odası'na (İTO) yeni kayıt yaptıran firma kuruluşunda katılım gösteren yabancı yatırımcıların ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, Orta Doğu ülkeleri toplam yatırım değeri içerisinde %51,7 ile ilk sırada gelmektedir. Orta Doğu ülkelerini sırasıyla AB ülkeleri (%35,2), diğer Avrupa ülkeleri (%5,6) ve Uzak Doğu Asya ülkeleri (%4,3) izlemektedir.

Ülkeler detayında incelendiğinde, yabancı katılımcı sayısının dağılımında ilk 5 sırayı İran (%29,4), Almanya (%8,7), Azerbaycan (%4,5), Suriye (%3,5) ve Irak (%3,2) almıştır. Tablo 9 incelendiğinde, İran, Almanya ve Azerbaycan'ın son 5 yıldır yabancı yatırımcı sayısı bakımından ilk 3 sırayı aldıkları görülmektedir.

2012 yılında İTO'ya yeni kayıt yaptıran firmalarda yabancı sermayenin değeri bakımından ilk 5 sırayı Lübnan (%37,3), Lüksemburg (%16,4), İran (%8,7), Almanya (%4,6) ve Avusturya (%4,5) almıştır. Tablo 10 incelendiğinde, 2007'den bu yana yabancı sermaye payı bakımından ilk 5'e giremeyen Lübnan ve Lüksemburg'un 2012 yılında ilk 2 sırayı aldıkları görülmektedir.

Tablo 10 İTO'ya Yeni Kayıt Yaptıran Firmalarda Yabancı Sermaye Değerine Göre Dağılım, 2007-2012, (TL)

Sıra	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Hollanda	Almanya	Almanya	İspanya	Fransa	Lübnan
2	Irak	Bahreyn	İngiltere	Hollanda	İran	Lüksemburg
3	Fransa	Hollanda	Kore	Birleşik Krallık	Almanya	İran
4	Kore	Azerbaycan	Hollanda	İran	İskoçya	Almanya
5	Almanya	Hindistan	İtalya	St Kitts & Nevis	Kuveyt	Avusturya
1	51.456.758	92.256.452	56.512.178	156.780.046	883.318.272	534.513.043
2	41.441.222	84.250.121	28.130.589	147.851.640	90.347.133	234.953.617
3	37.920.057	43.312.659	26.006.450	64.719.326	87.706.038	124.444.758
4	30.871.000	33.692.300	25.165.574	64.033.321	61.783.155	65.873.230
5	25.972.968	32.018.350	19.143.030	48.473.500	53.809.223	63.943.619
Toplam	**410.315.784**	**533.067.135**	**376.541.260**	**823.352.513**	**1.735.399.674**	**1.431.306.962**

Kaynak: İTO, İstanbul'da Yabancı Sermaye Göstergeleri, 2012

Tablo 11 İTO'ya Yeni Kayıt Yaptıran Firmalarda Yabancı Yatırımcı Sayısı ve Yabancı Sermaye Değerine Göre Dağılım, 2011-2012

Yeni Kayıt Yapılan	2011		2012	
Yabancı Ortak Sayısı	4.639		4.539	
Toplam Yabancı Sermaye Değeri	1.735.399.674 TL 914 Milyon ABD Doları		1.431.306.962 TL 801 Milyon ABD Doları	
	Sektörler	% Pay	Sektörler	% Pay
Yabancı Yatırımcı Sayısı İtibariyle	Elektrik Elektronik ve Bilişim	12,93	Elektrik Elektronik ve Bilişim	12,71
	İnşaat	7,72	İnşaat	7,47
	Müşavirlik Hizmetleri	7,70	Müşavirlik Hizmetleri	7,05
Yabancı Sermaye Değeri İtibariyle	Banka-Sigorta	52,82	Banka-Sigorta	45,23
	Kimya, Plastik, Kauçuk	6,37	Sağlık-Eğitim	11,65
	Ulaştırma	5,40	Madencilik	5,63
	Ülkeler	% Pay	Ülkeler	% Pay
Yabancı Yatırımcı Sayısı İtibariyle	İran	25,87	İran	29,41
	Almanya	9,81	Almanya	8,68
	Azerbaycan	5,22	Azerbaycan	4,52
	Amerika	3,41	Suriye	3,50
Yabancı Sermaye Değeri İtibariyle	Fransa	50,90	Lübnan	37,34
	İran	5,21	Lüksemburg	16,42
	Almanya	5,05	İran	8,69
	İskoçya	3,56	Almanya	4,60

Kaynak: İTO, İstanbul'da Yabancı Sermaye Göstergeleri, 2012

Yabancı yatırımcıların tercih ettikleri sektörler incelendiğinde, en çok yabancı yatırımcı çeken sektörler sırasıyla elektrik elektronik ve bilişim (%12,7), inşaat (%7,5) ve müşavirlik hizmetleri (%7,1) olmuştur. Yabancı yatırım değeri açısından sıralama yapıldığında ise sırasıyla banka-sigorta (%45,2), sağlık-eğitim (%11,7) ve madencilik (%5,6) gelmektedir.

Yatırım Teşvikleri

2009-2012 yılları arasında İstanbul'da düzenlenen yatırım teşvik belgelerinin sayısı, yarattıkları sabit yatırımlar ve istihdam ile Türkiye genelindeki yüzdesi Tablo 12'de görülmektedir. Buna göre 2012 yılında İstanbul, Türkiye genelindeki yatırım teşvik belgelerinin %13,3'ünü almış olmasına rağmen, bu yatırım teşvikleri sadece %8,8 oranında sabit yatırımlara ve %12,5 oranında istihdama dönüşmüştür. Yatırım teşvik belgelerinin sermaye türlerine göre dağılımı incelendiğinde, bu durumun daha çok yabancı sermayenin Türkiye içinde aldığı belge adedi payından daha az sabit yatırım ve istihdam payı yaratmasından kaynaklandığı görülmektedir. Buna rağmen, İstanbul'da yabancı sermayeye verilen yatırım teşvik belgesi adedi ve Türkiye içindeki oranı her geçen yıl artış göstermiştir. 2012 yılında yabancı sermaye, yerli sermayeye göre belge başına daha fazla sabit sermaye yatırımı gerçekleştirirken, istihdam bakımından bu durumun tersi söz konusudur.

Yeni Yatırım Teşvik Sistemi'nde bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi-

Tablo 12 İstanbul'da Yatırım Teşvik Belgelerinin Yıllara ve Sermayeye Göre Dağılımı

	Belge Adedi	Türkiye(%)	Sabit Yatırım (Mil. TL)	Türkiye(%)	İstihdam	Türkiye(%)
2009 Toplam	**291**	**12,39**	**2.617**	**8,54**	**10.234**	**11,89**
Yabancı Sermaye	16	9,76	353	2,98	753	4,43
Yerli Sermaye	275	12,59	2.264	12,05	9.481	13,73
2010 Toplam	**367**	**8,64**	**9.993**	**15,66**	**18.001**	**11,76**
Yabancı Sermaye	23	10,80	395	4,95	1.003	5,92
Yerli Sermaye	344	8,53	9.598	17,19	16.998	12,48
2011 Toplam	**474**	**10,66**	**5.815**	**10,52**	**17.148**	**13,51**
Yabancı Sermaye	30	13,89	244	2,55	823	8,38
Yerli Sermaye	444	10,49	5.572	12,19	16.325	13,94
2012 Toplam	**576**	**13,27**	**5.049**	**8,75**	**18.499**	**12,54**
Yabancı Sermaye	33	13,98	386	5,49	846	5,76
Yerli Sermaye	543	13,23	4.662	9,21	17.653	13,29

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Yatırım Teşvik İstatistikleri, 2013

ne yönelik olarak, teşviklerin bölgesel düzeyde farklılaştırılmasına dayanan "Bölgesel Teşvik Uygulamaları" kapsamında 1. Bölgede yer alan İstanbul'da desteklenen yatırım konuları Tablo 13'te sunulmaktadır.

Kamu Yatırımları

Son yıllarda İstanbul'da kamu yatırımları hem değer hem oran olarak azalmıştır. İstanbul'un *muhtelif illere yapılan yatırımlar* kapsamındaki yatırımlar da dahil olmak üzere toplam kamu yatırımlarından aldığı pay 2009 yılında %19,9 iken, 2012'ye gelindiğinde bu oran %10'a gerilemiştir. İstanbul'un vergi gelirlerine yaptığı katkı[5] ile kıyaslandığında kamu yatırımlarından aldığı payın oldukça düşük olduğu; yine de diğer illere nazaran 2012 yılında Ankara'dan sonra 2. sırada geldiği görülmektedir. Önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilmesi planlanan makro ölçekli projeler ve kamu-özel işbirliği kapsamında gerçekleştirilecek projelerle İstanbul'un kamu yatırımlarından aldığı payın artacağı öngörülmektedir. İstanbul'a yapılan kamu yatırımlarının sektörlere dağılımında en yüksek oran *ulaştırma-haberleşme* alanında, en düşük oran ise (2011 yılı hariç) *turizm* alanında gerçekleşmiştir.

İstanbul'da İşgücü ve Yabancı Çalışanlar

OECD ülkelerinin birçoğunda metropoliten bölgelerin milli gelire katkısı bölgenin nüfusunun ülke nüfusu içindeki payına kıyasla daha yüksektir. Bunun temelinde, bu bölgelerin ekonomik ve demografik yapısı sonucunda oluşan dışsallıklar ve küresel ekonomiyle olan güçlü bağlantıları yer almaktadır. Nüfus ve katma değer bakımından ülke ekonomisine yaptığı büyük katkıyla İstanbul'un bahsi geçen kalıba bir örnek teşkil ettiği görülmektedir.

[5] İstanbul Defterdarlığı ve Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerine göre 2010'dan bu yana İstanbul'un hem genel bütçe gelirlerine hem de vergi gelirlerine yaptığı katkı artmıştır. 2012 yılında vergi gelirleri içinde İstanbul, 123,7 milyar TL ve %44,4'lük pay ile İBBS düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada gelmektedir. İstanbul'un genel bütçe gelir tahsilatı içindeki payı ise %40,5'tir.

Tablo 13 Bölgesel Teşvik Uygulamaları Kapsamında İstanbul'da Desteklenen Yatırım Konuları

İstanbul'da Desteklenen Yatırım Konuları
Derinin tabaklanması, işlenmesi (sadece İstanbul Deri İhtisas OSB ve Tuzla OSB'de yapılacak yatırımlar)
İlaç/eczacılıkta ve tıpta kullanılan kimyasal ve bitkisel kaynaklı ürünlerin imalatı
Sınai kalıp
Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı
Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı
Tıbbi aletler hassas ve optik aletler imalatı
Öğrenci yurtları
Eğitim hizmetleri (okul öncesi eğitim hizmetleri dahil, yetişkinlerin eğitilmesi ve diğer eğitim faaliyetleri hariç)
Hastane yatırımı, huzurevi
Atık geri kazanım ve bertaraf tesisleri

Kaynak: 2012/3305 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, Ek 2-B

Yukarıda değinilen üretim kompozisyonundaki değişime paralel olarak, İstanbul'da özellikle 2000'lerden itibaren tarım istihdamı sürekli azalmakta, buna karşın sanayi ve hizmetler istihdamı artmaktadır. Tablo 15, 2008-2012 yılları arası Türkiye'de ve İstanbul'da istihdamın sektörel dağılımını göstermektedir. Buna göre 2012 yılında İstanbul'da istihdamın %62,7'si hizmetler sektöründe çalışırken, Türkiye genelinde hizmet istihdamı bu değerin yaklaşık 13 yüzde puan gerisindedir. İstanbul'da sanayi istihdamının payı ise %36,7 ile Türkiye geneli sanayi istihdamının yaklaşık 10 puan üzerindedir.

Plan döneminde küresel bir çekim merkezi olmayı amaçlayan İstanbul'un ekonomik yapısı çektiği işgücünün niteliğini de etkilemektedir. Tablo 16'da işgücü, istihdam ve işsizliğin Türkiye ve İstanbul'da eğitim durumuna göre dağılımı görülmektedir. TÜİK verilerine göre, İstanbul'da lise ve yüksekokul mezunlarının hem istihdam ve hem de işgücündeki toplam payı Türkiye genelindeki toplam payının üzerindedir. İlkokul mezunları ve okuma-yazma bilmeyenlerin toplam payı ise Türkiye genelindeki toplam payının altındadır. İşsizlik rakamları incelendiğinde ise her iki grupta, İstanbul ve Türkiye genelindeki oranların birbirine oldukça yakın olduğu; fakat öğretim seviyesi detayına inildiğinde diğer öğretim seviyelerinin aksine yükseköğretim mezunlarının İstanbul'da işsiz-

Tablo 14 Türkiye'de ve İstanbul'da Kamu Yatırımları, 2009-2012

	2009		2010		2011		2012	
	Yatırım (Bin TL)	Oran (%)	Yatırım (Bin TL)	Oran (%)	Yatırım (Bin TL)	Oran (%)	Yatırım (Bin TL)	Oran (%)
Türkiye	27.458.727		33.832.966		36.400.287		44.434.287	
İstanbul	3.585.032	13,06	4.079.774	12,06	2.820.020	7,75	2.559.243	5,76
İstanbul (Muhtelif İller) dahil)	5.483.809	19,97	5.399.610	15,96	3.963.950	10,89	4.458.020	10,03

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımları Verileri, 2013

Tablo 15 Türkiye'de ve İstanbul'da İstihdamın Ana Sektörlere Dağılımı, (%), 2008-2012

	2008		2009		2010		2011		2012	
	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul
Tarım	23,67	0,4	24,63	0,3	25,15	0,4	25,48	0,5	24,6	0,6
Sanayi	26,81	40,1	25,31	37,7	26,23	39,9	26,46	39,8	26,0	36,7
Hizmetler	49,52	59,5	50,07	62,1	48,61	59,6	48,06	59,6	49,4	62,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2013

lik oranının Türkiye genelinden daha yüksek olduğu görülmektedir (bkz. Dönüşen İşgücü, Gelişen ve Artan İstihdam).

2011 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yabancılara[6] verilen çalışma izinlerinin illere dağılımında, İstanbul 7.760 kişi ile Türkiye'de verilen yabancı çalışma izinlerinin %45,9'unu almıştır. İstanbul'da çalışan yabancıların eğitim durumlarına ve çalıştıkları faaliyet alanlarına göre detay veri bulunmamakla birlikte, Türkiye genelinde ekonomik faaliyete göre dağılım incelediğinde *eğitim* ve *konaklama*nın açık ara önde geldiği görülmektedir. En fazla çalışma izni verilen ilk 5 ekonomik faaliyet ve bunların toplam izinler içinde aldıkları yüzdeler şu şekilde gerçekleşmiştir: eğitim (%12,5), konaklama (%11,9), havayolu taşımacılığı (%5,4), yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri (%5,4) ve toptan ticaret (%5,1). Türkiye'de eğitim düzeyine göre yabancılara verilen çalışma izinlerinin dağılımında ise üniversite mezunları %39,6 ile en büyük grubu oluşturmakta; bunu %23,3 ile lise mezunları takip etmektedir. Yüksekokul ve üstü eğitim düzeyine sahip yabancı çalışanların toplam yüzdesi ise %55,4'tür (Çalışma Hayatı istatistikleri, 2011).

Dış Ticaret

Türkiye dış ticaretinin kilit noktası konumundaki İstanbul'da 2012 yılında faaliyet gösteren 29.427 firma tarafından toplam 76,6 milyar ABD Doları tutarında ihracat yapılmıştır. 36.575 firma tarafından toplam 119,6 milyar ABD Doları tutarında ithalat yapılmıştır. Türkiye toplam ihracatının %50,5'i, ithalatın ise %50,6'sı İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da ihracat yapan firma sayısı ülke genelinin %52,1'i, ithalat yapanlar ise %56,3'ünü oluşturmaktadır (Ekonomi Bakanlığı, Dış Ticaret İstatistikleri, Ocak 2013). İstanbul'un Türkiye dış ticaretindeki payının tarihsel gelişimi Şekil 15'de görülmektedir.

Tablo 16 Türkiye'de ve İstanbul'da İşgücü, İstihdam ve İşsizliğin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı, (%), 2012

	İşgücü		İstihdam		İşsiz	
	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye	İstanbul
Okuma-Yazma Bilmeyen	4,3	0,9	4,5	0,9	1,8	0,9
Lise Altı	57,2	51,0	57,5	50,6	54,1	53,9
Alt Toplam	**61,5**	**51,9**	**62,0**	**51,5**	**55,9**	**54,8**
Lise ve Dengi Meslek Okulu	20,3	23,3	19,9	23,3	24,1	23,1
Yükseköğretim	18,3	24,8	18,1	25,1	20,0	22,1
Alt Toplam	**38,6**	**48,1**	**38,0**	**48,4**	**44,1**	**45,2**

Kaynak TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2013

[6] 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda "yabancı" Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi olarak tanımlanmaktadır.

İstanbul sanayi üretiminin geniş bir ürün yelpazesinde ihracat kapasitesi vardır. TÜİK Dış Ticaret Veri Tabanına göre 2012 yılında İstanbul dış ticaretinin fasıllara göre dağılımında ilk beş sıra şöyledir[7]: ihracatta kıymetli taşlar ve mücevherat (%20,6), demir ve çelik (%9,5), örme giyim eşyası ve aksesuarı (%9,1), kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar (%6,8), elektrikli makine ve cihazlar (%5,9). İthalatta ilk 5 fasıl ise kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar (%12,6); mineral yakıtlar ve mineral yağlar (%12,4); elektrikli makina ve cihazlar (%8,6); demir ve çelik (%8,2); motorlu kara taşıtları, motorsikletler ve diğer kara taşıtlarıdır (%7,5). İstanbul dış ticaretinin yıllar içinde sektörel dağılımında ilk 5 sırayı alan fasıllar ve bunlara ait ihracat ve ithalat değerleri Tablo 17 ve Tablo 18'de görülmektedir.

En önemli dış ticaret ortağımız hala AB olmasına rağmen, son yıllarda dış ticaretimizde Orta Doğu ülkelerinin ağırlığı artmaya başlamış, ticaret yaptığımız coğrafya genişlemiştir. Tablo 18, 2010-2012 yılları arasında İstanbul'un en çok ihracat yaptığı ilk 5 ülkeyi, bu ülkelere yapılan ihracatın İstanbul'un toplam ihracatı içindeki oranını ve Türkiye'den aynı ülkeye yapılan ihracatta İstanbul'un yüzdesini göstermektedir. Tablodaki dikkat çekici bir husus, 2010 ve 2011 yıllarında ihracat değeri bakımından 10. sırada gelen İran'ın 2012 yılında İstanbul'un en çok ihracat yaptığı ülke konumuna gelmiş olmasıdır. İstanbul ihracatındaki payı %2,5'lardan %10,5 seviyesine yükselmiştir. Türkiye'den İran'a yapılan toplam ihracatta İstanbul'un payı 2011'de %44,3'ten 2012'de %81,5'e yükselmiştir.

Şekil 15 Türkiye'de ve İstanbul'da Dış Ticaretin Yıllara Göre Dağılımı, 2002-2012, Milyon ABD Doları

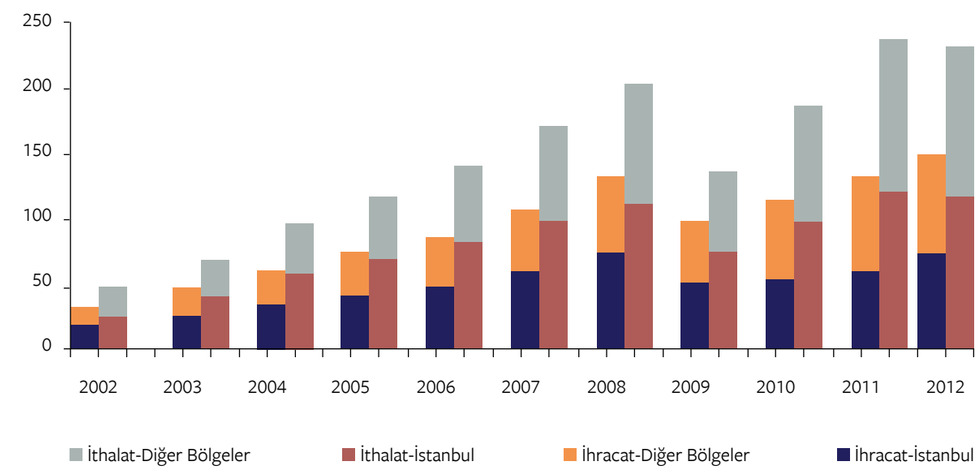

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret Veri Tabanı, 2013

[7] Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) 2012 yılı verilerine göre, İstanbul'un ihracatının sektörlere dağılımında ilk 5 sırayı hazırgiyim ve konfeksiyon (%19,9), çelik (%14,8), elektrik-elektronik ürünler (%10,3), kimyevi maddeler ve mamulleri (%9,9) ve tekstil ve hammaddeleri (%6,2) almaktadır. İstanbul'dan yapılan ihracatın Türkiye'nin aynı sektörde yaptığı toplam ihracata oranı incelendiğinde değerli maden ve mücevherat %93,24 ile ilk sırada gelmektedir. Bunu gemi ve yat (%80,7), deri ve deri mamulleri (%77,5) ve hazırgiyim ve konfeksiyon (%75,3) takip etmektedir.

Tablo 17 İstanbul'da İhracatın Fasıllara Göre Dağılımı, 2008-2012, ABD Doları

Sıra	2008	2009	2010	2011	2012
1	Demir ve çelik	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	Kıymetli taşlar ve mücevherat
2	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	Kıymetli taşlar ve mücevherat	Demir ve çelik	Demir ve çelik	Demir ve çelik
3	Motorlu kara taşıtları, traktörler vb.	Demir ve çelik	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Örme giyim eşyası ve aksesuarı
4	Elektrikli makina ve cihazlar	Elektrikli makina ve cihazlar	Kıymetli taşlar ve mücevherat	Elektrikli makina ve cihazlar	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.
5	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	Elektrikli makina ve cihazlar
1	11.221.446.257	5.818.126.215	6.527.990.259	6.998.641.698	15.750.709.644
2	6.619.311.528	5.608.519.422	5.773.032.696	6.776.100.622	7.256.767.826
3	6.314.276.147	5.211.860.950	4.148.117.289	4.989.788.372	6.945.398.911
4	5.540.691.999	4.577.118.786	3.596.813.276	4.295.894.644	5.178.453.653
5	5.312.432.460	4.257.292.198	3.499.125.448	3.848.318.641	4.573.032.318

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret Veri Tabanı, 2013

İstanbul'un 2012'de en çok ihracat yaptığı ilk 5 ülke sırasıyla İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Almanya, İngiltere ve Rusya'dır.

Tablo 19, 2010-2012 yılları arasında İstanbul'un en çok ithalat yaptığı ilk 5 ülkeyi, bu ülkelere yapılan ithalatın İstanbul'un toplam ithalatı içindeki yüzdesini ve Türkiye'nin aynı ülkeden yaptığı ithalatta İstanbul'un yüzdesini göstermektedir. İstanbul'un en çok ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 2010'dan bu yana Çin ilk sırada, Almanya ise ikinci sırada gelmektedir. İlk 5'teki diğer ülkeler de (İtalya, ABD, Rusya) son 3 yıl boyunca değişmemiştir.

Şekil 16'da Türkiye ithalatının geniş ekonomik grupların sınıflamasına göre dağılımı görülmektedir. İthalatın en büyük kalemini ara malı ithalatı oluşturmaktadır. Türkiye sanayi üretiminin ithalata bağımlılığından kaynaklanan ve dış ticaret açığının seneler içinde tırmanmasına yol açan bu durumun İhracata Dönük Üretim Stratejisi kapsamında Ekonomi Bakanlığı'nın koordinasyonunda yürütülen Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) ile yavaşlatılması hedeflenmektedir (GİTES ve Eylem Planı, 2013-2015). İstanbul'da da ithalatın yüksek olma nedenlerinden biri imalat sanayinin yoğun olarak ithal ara malları ve hammaddeye dayalı üretim yapmasıdır.

Emek yoğun üretime dayalı sektörlerde ihracat potansiyelimiz güçlüdür; Tablo 20'den anlaşılacağı üzere İstanbul yüksek ve orta teknolojiye dayalı ürünlerde net ithalatçı durumundadır. Bu aynı zamanda İstanbul'da ihracatın ithalatı karşılama oranının Türkiye genelinin altında seyretmesinin nedenlerinden biridir. Türkiye dış ticaret açığında İstanbul kaynaklı ticaretin payı son 3 yılda düşme eğiliminde olsa da 2012 yılı itibariyle %51,1 gibi yüksek bir seviyededir (TÜİK, Dış Ticaret Veri Tabanı, 2013).

Ülkemizde serbest bölgeler, ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası tica-

Tablo 18 İstanbul'da İthalatın Fasıllara Göre Dağılımı, 2008-2012, ABD Doları

Sıra	2008	2009	2010	2011	2012
1	Demir ve çelik	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar vd.	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.
2	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Elektrikli makina ve cihazlar	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar vd.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar vd.
3	Elektrikli makina ve cihazlar	Mineral yakıtlar, mineral yağlar vd.	Elektrikli makina ve cihazlar	Elektrikli makina ve cihazlar	Elektrikli makina ve cihazlar
4	Mineral yakıtlar, mineral yağlar vd.	Demir ve çelik	Demir ve çelik	Motorlu kara taşıtları, traktörler vb.	Demir ve çelik
5	Motorlu kara taşıtları, traktörler vb.	Motorlu kara taşıtları, traktörler vb.	Motorlu kara taşıtları, traktörler vb.	Demir ve çelik	Motorlu kara taşıtları, traktörler vb.
1	14.574.710.586	10.546.635.156	11.859.056.628	14.696.216.447	15.058.870.709
2	14.058.248.957	9.425.974.283	11.345.745.546	14.408.725.455	14.804.361.342
3	10.706.645.497	7.396.828.399	9.189.035.201	10.347.428.933	10.240.373.664
4	10.311.077.736	6.925.751.708	8.282.678.810	10.183.774.316	9.826.586.879
5	8.262.217.123	5.759.659.296	7.808.479.889	10.156.707.469	9.020.754.820

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret Veri Tabanı, 2013

reti geliştirmek amacıyla 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile kurulmuştur. Türkiye genelindeki 19 adet serbest bölgeden 1990 yılında kurulan İstanbul Atatürk Havalimanı ve İstanbul Trakya Serbest Bölgeleri ve 1992 yılında kurulan İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi İstanbul'da bulunmaktadır. 2008-2010 yılları arasında ticaret hacmi bakımından ilk sırada yer alan İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi, 2011 yılında Ege Serbest Bölgesinin ardından 2. sırada, 2012 yılında ise Ege ve Mersin Serbest Bölgelerinin ardında 3. sırada gelmiştir (Ekonomi Bakanlığı web sitesi, Erişim Eylül 2013). İstanbul AHL Serbest Bölgesi ise 2008 yılından bu yana ticaret hacmi bakımından serbest bölgeler arasında ilk 5'te yer almaktadır (Ekonomi Bakanlığı, Serbest Bölgeler İstatistikleri).

Tablo 19 İstanbul'un En Çok İhracat Yaptığı İlk 5 Ülke

2010 İhracat				2011 İhracat				2012 İhracat			
Ülke	Değer Milyon ABD Doları	Oran	Türkiye Sektör (%)	Ülke	Değer Milyon ABD Doları	Oran	Türkiye Sektör (%)	Ülke	Değer Milyon ABD Doları	Oran	Türkiye Sektör (%)
Almanya	5.633,3	10,6	49,1	Almanya	6.918,1	11,3	49,59	İran	8.087,1	10,6	81,5
İngiltere	3.842,8	7,2	53,1	İngiltere	4.352,7	7,1	53,40	BAE	6.875,2	8,9	84,1
İtalya	2.419,4	4,6	37,2	İtalya	3.146,9	5,1	40,08	Almanya	6.518,9	8,5	49,6
BAE	2.349,6	4,4	70,5	Rusya	2.886,3	4,7	48,16	İngiltere	4.764,7	6,2	54,8
Fransa	2.322,3	4,4	38,4	Fransa	2.714,5	4,4	39,88	Rusya	3.398, 5	4,4	50,9

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 20 İstanbul'un En Çok İthalat Yaptığı İlk 5 Ülke

2010 İthalat				2011 İthalat				2012 İthalat			
Ülke	Değer Milyon ABD Doları	Oran	Türkiye Sektör (%)	Ülke	Değer Milyon ABD Doları	Oran	Türkiye Sektör (%)	Ülke	Değer	Oran	Türkiye Sektör (%)
Çin	12.441,5	12,6	72,4	Çin	15.599,9	12,6	71,9	Çin	14.997,9	12,5	70,4
Almanya	11.080,3	11,3	63,1	Almanya	14.469,5	11,7	62,9	Almanya	13.601,1	11,4	63,6
Rusya	8.352,3	8,5	38,7	ABD	8.319,2	6,7	51,9	İtalya	8.092,1	6,8	60,6
ABD	6.187,3	6,5	50,2	İtalya	7.873,2	6,4	58,5	ABD	7.372,1	6,2	52,2
İtalya	5.700,0	5,8	56,2	Rusya	5.863,5	4,7	24,5	Rusya	5.954,9	4,9	22,4

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Şekil 16 Türkiye İthalatının Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre Dağılımı, Milyar ABD Doları

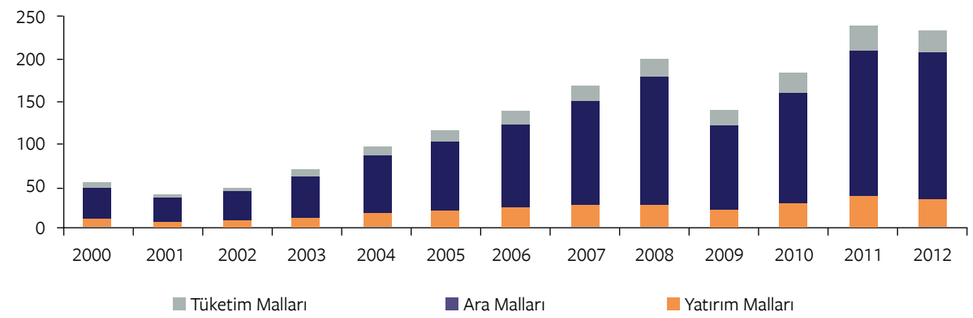

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 21 OECD Sınıflamasına Göre İstanbul İmalat Sanayi İhracatının ve İthalatının Teknoloji Seviyesi

	İhracat Toplam	Yüzde	İthalat Toplam	Yüzde	Fark	İhracatı/İthalat
Düşük	577.847.487	8,81	883.538.982	3,22	305.691.495	65,40
Orta-düşük	1.299.148.339	19,81	1.289.961.880	4,70	-9.186.459	100,71
Orta-yüksek	3.878.559.522	59,14	15.093.003.689	54,95	11.214.444.167	25,70
Yüksek	802.526.733	12,24	10.202.677.017	37,14	9.400.150.284	7,87
Toplam	**6.558.082.081**	**100,00**	**27.469.181.568**	**100,00**	**20.911.099.487**	**23,87**

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanından hesaplanmıştır

Şekil 17 İstanbul'daki Serbest Bölgelerin Ticaret Hacimlerinin Dağılımı, 2008-2012, Milyon ABD Doları

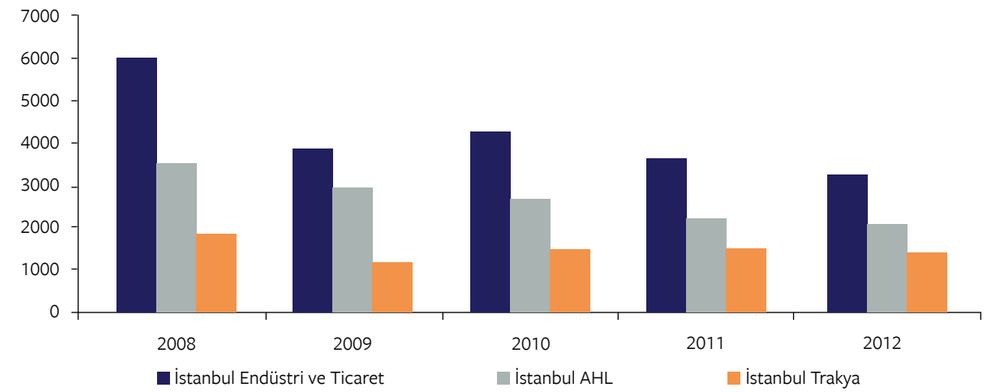

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, Serbest Bölge İstatistikleri, 2013

Lojistik

İstanbul tarih boyunca hem bir varış, hem de aktarma noktası olmuş, ticaret yollarının kesişimde konumlanmış bir merkezdir. Lojistik alanında güçlenmemiz İstanbul gibi ekonomik faaliyetin yoğunlaştığı bir metropolde günlük ekonomik hayatın akışını kolaylaştırdığı kadar, İstanbul'un üstlendiği ulusal ve bölgesel işlevleri yerine getirebilmesi için de elzemdir. İstanbul, lojistik altyapısını ve hizmetlerini geliştirerek hem ticaret faaliyetlerinin daha etkili ve verimli işlemesini sağlayacak, hem de küresel bir merkez olmanın gereği olarak lojistikte bir üs haline gelecektir. Onuncu Kalkınma Planı'nda İstanbul'un havayolu sektöründe uluslararası bir aktarma ve bakım-onarım merkezi olmasının destekleneceği belirtilmiştir. Ayrıca, İstanbul'un mevcut iki havalimanı kapasitelerinin artırılmasına ek olarak 3. Havalimanı projesine start verilmiştir. Başta dış ticaretin güçlendirilmesi ve küresel bir çekim merkezi olma hedefleri olmak üzere İstanbul'un 2023 için hayal ettiği ekonomik yapıya güçlü bir lojistik sektörü olmadan ulaşması mümkün değildir (bkz. Sürdürülebilir ve Etkin Lojistik).

İstanbul dış ticaretinde 2012 yılına kadar değer olarak en fazla ihracat Halkalı, Ambarlı ve Erenköy gümrüklerinden yapılmıştır. 2012 yılında ise Atatürk Havalimanı da ilk 3 sıraya girmiştir. İthalatın en yoğun yaşandığı ilk 3 gümrük ise sırasıyla Atatürk Havalimanı Kargo, Halkalı ve Ambarlı gümrükleridir. 2012 yılında İstanbul dış ticaretinin gümrüklere dağılımı Tablo 22'de görülmektedir.

Finans

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerine göre, Türkiye'de faaliyet gösteren 49 bankanın 46'sının genel merkezi İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'da bulunan genel merkezlerden 11'i kalkınma ve yatırım bankası, 31'i mevduat bankası ve 4'ü katılım bankasıdır. Ayrıca, Türkiye'de faaliyet gösteren 44 yabancı banka temsilciliğinin tümü İstanbul'da bulunmaktadır. 3.272 banka şubesi ile İstanbul, Türkiye'deki tüm banka şubelerinin %29,8'ini bulundurmaktadır. 2012 yılı itibariyle şube başına en az nüfusun düştüğü il, 4.163 kişi ile İstanbul'dur. 2012 yılında Türkiye'de toplanan mevduatın %46,1'i, verilen toplam nakdi kredilerin ise %39,3'ü İstanbul'daki bankalarda gerçekleşmiştir. Banka

mevduat ve kredilerinin illere göre dağılımına bakıldığında, İstanbul'un hem mevduatta hem de kredide ilk sırada geldiği görülmektedir (Finansal Türkiye Haritası ve 2012 BDDK Faaliyet Raporu) .

İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi haline getirilmesi hedefi doğrultusunda İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmış ve 2009 yılı Ekim ayında yürürlüğe konmuştur. Onuncu Kalkınma Planı'nda Türkiye'de mali piyasalara ilişkin yapılacak düzenlemelerde İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olması hedefinin gözetileceği ve plan dönemi sonunda İstanbul'un Küresel Finans Merkezleri Endeksi'nde ilk 25 içinde yer almasının hedeflendiği vurgulanmaktadır.

İFM Stratejisi ve Eylem Planı ile İstanbul'un öncelikle bölgesel, nihai olarak da küresel bir finans merkezine dönüştürülmesi öngörülmektedir. Türkiye sermaye piyasasındaki borsaları tek çatı altında toplayan Borsa İstanbul, Nisan 2013 itibariyle faaliyete geçmiş, İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olması hedefi doğrultusunda önemli bir adım atılmıştır. İFM Stratejisi ve Eylem Planı'nda, İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi olması için, uluslararası standartlarda işleyen bir hukuk altyapısının oluşturulmasına, finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılmasına, vergi sisteminin basitleştirilmesine ve etkinleştirilmesine, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin geliştirilmesine, fiziksel ve teknolojik altyapının güçlendirilmesine, nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılayacak bir eğitim altyapısının sağlanmasına ve dünya ölçeğinde tanıtım ve izleme yapacak bir organizasyon yapısının oluşturulmasına yönelik öncelik ve eylemler belirlenmiştir (İFM Stratejisi ve Eylem Planı, 2009).

Tablo 22 İstanbul Dış Ticaretinin Gümrüklere Dağılımı, 2012, Milyon ABD Doları

Gümrük Adı	İhracat Değeri	İstanbul İhracatındaki Payı	Türkiye İhracatında Payı	İthalat Değeri	İstanbul İthalatındaki Payı	Türkiye İthalatında Payı
Halkalı	20.947,4	32,4	13,7	16.722,1	21,9	7,1
Ambarlı	10.922,7	16,9	7,2	16.196,9	21,3	6,9
A.H.L. Yolcu Salonu	10.086,7	15,6	6,6	1.398,4	1,8	0,6
Erenköy	9.497,4	14,7	6,2	11.186,3	14,7	4,7
A.H.L. Kargo	8.070,2	12,5	5,3	19.152,5	25,1	8,1
Sabiha Gökçen Havaalanı	2.234,3	3,5	1,5	1.038,7	1,4	0,4
Çerkezköy	783,8	1,2	0,5	2.037,3	2,7	0,9
Haydarpaşa	718,4	1,1	0,5	4.021,2	5,3	1,7
Pendik	532,1	0,8	0,4	114,2	0,2	0,1
A.H.L. S. Bölge	186,1	0,3	0,1	284,4	0,4	0,1

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Turizm

İstanbul tarihten günümüze bir turizm merkezi olma vasfına sahip olup yürürlükte olan Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ve Turizm Merkezleri listesine göre kentte 19 turizm merkezi bulunmaktadır. Bu merkezlerin 18'i ise kent turizmi, 1 tanesi ise motor sporları temalıdır. İstanbul'un turist çekme potansiyelini gösteren Şekil 18'de, 2000-2012 yılları arası İstanbul'a gelen yabancıların Türkiye'ye gelen tüm yabancılara oranı yer almaktadır. 2012'de Türkiye'yi ziyaret eden yabancıların %30,8'i İstanbul'a gelmiştir.

2000 yılından bu yana İstanbul'a gelen yabancı sayısı her geçen yıl artış göstermiştir. Tablo 23'de görüldüğü gibi 2011 ve 2012 yıllarında İstanbul'u sırasıyla 8.057.879 ve 9.381.670 yabancı ziyaret etmiştir. 2011 ile kıyaslandığında 2012 yılında Türkiye'ye gelen yabancı sayısı %3,2 oranında azalırken, aynı dönemde İstanbul'a gelen yabancı sayısı %16 artmıştır.

Şekil 19, 2012 yılında İstanbul'a gelen yabancıların milliyetlerine göre dağılımını göstermektedir. Buna göre İstanbul'u en çok ziyaret eden ilk 5 ülke Almanya (%11,4), Rusya (%5,7), ABD (%5,2), İngiltere (%4,7) ve Fransa (%4,7) olmuştur. Ülkelere göre yabancı ziyaretçi sayılarının, son üç yıl değerleri incelendiğinde, 2012 yılında 2011'e göre sadece İspanya ve Türkmenistan'dan gelen ziyaretçi sayısında azalma görülürken; diğer ülkelerden gelen ziyaretçi sayılarında artış yaşanmıştır. 2012 yılı için dikkat çekici bir husus, Arap ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısının önceki yıla göre %51 oranında artmış olmasıdır.

Yabancı ziyaretçiler İstanbul'a en çok yaz aylarında (özellikle Temmuz) gelirken, en az ziyaretçi kış aylarında (özellikle Ocak) gelmektedir.

Şekil 18 İstanbul'a ve Türkiye'ye Gelen Yabancıların Oranı, 2000-2012

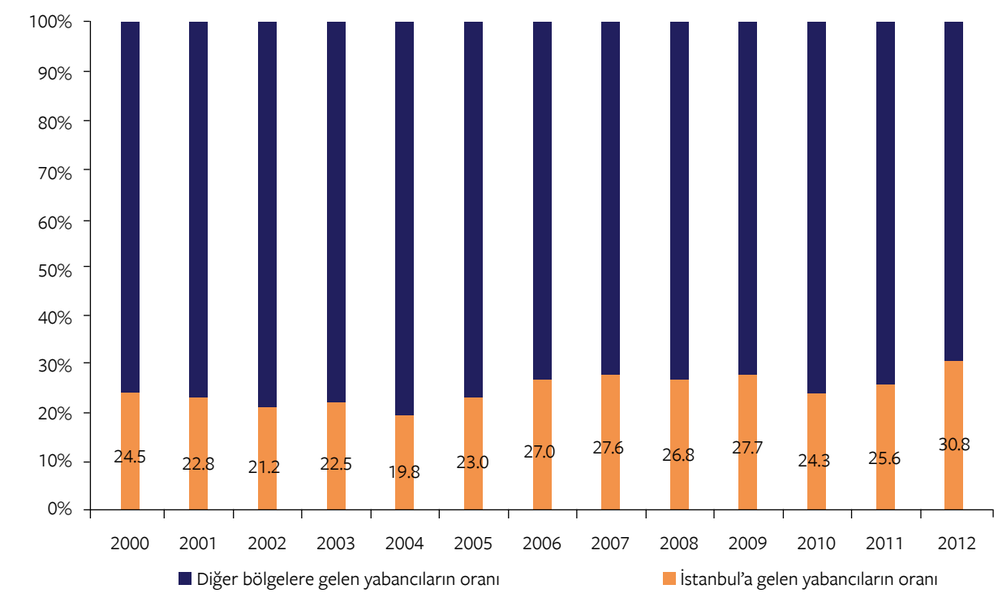

Kaynak: İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri, Erişim Temmuz 2013

Tablo 23 İstanbul'a ve Türkiye'ye Gelen Yabancı Sayıları, 2000-2012

	İstanbul	Değişim %	Türkiye	Değişim %
2000	2.557.560		10.428.153	
2001	2.653.190	3,7	11.618.969	11,4
2002	2.808.728	5,9	13.256.028	14,1
2003	3.151.734	12,2	14.029.558	5,8
2004	3.473.144	10,2	17.517.610	24,9
2005	4.849.353	39,6	21.124.886	20,69
2006	5.346.658	10,3	19.819.833	-6,2
2007	6.453.553	20,7	23.341.074	17,7
2008	7.049.234	9,2	26.336.677	12,8
2009	7.509.741	6,5	27.077.114	2,8
2010	6.960.980	-7,3	28.632.204	5,7
2011	8.057.869	15,8	31.456.076	9,9
2012	9.381.670	16,4	30.439.612	-3,2

Kaynak: İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri, Erişim

Şekil 19 Milliyetlerine Göre İstanbul'a Gelen Yabancılar, 2012

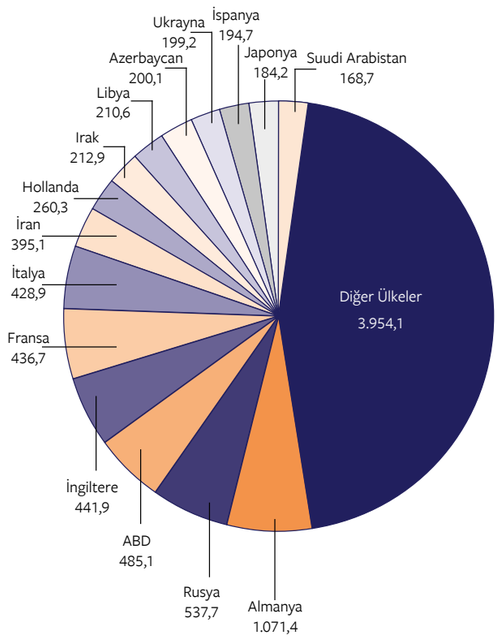

Kaynak: İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012 İstanbul İstatistikleri

Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin yaşandığı günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle İstanbul'da 2009'dan 2012 yılına kadar bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe sigortalı çalışan sayısı ve firma sayısı ivmeli bir şekilde artmıştır. 2012'de Türkiye bilgi ve iletişim teknolojileri istihdamının yaklaşık yarısı, bu alanda faaliyet gösteren işyerlerinin de %44,8'i İstanbul'dadır. Onuncu Kalkınma Planı'nda ülkemizin uluslararası bir veri iletim merkezi haline gelmesi hedefi konmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün rekabetçiliği göz önünde bulundurulduğunda; bu hedefe paralel olarak, İstanbul'un bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe ülke ve yakın bölge merkezi olması öngörülmektedir (bkz. Küresel Değer Zincirinde Rekabetçi Konum).

Sağlık

Sağlık sektörü ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Sağlıklı Toplum, Kaliteli ve Akredite Sağlık Hizmetleri.

Eğitim

Eğitim sektörü ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Her Yaş için Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul'un Ekonomik Anlamda Küresel Çekim Merkezi Olması

Dünya ekonomisine entegrasyonunu büyük ölçüde sağlamış ve ekonomide aktif bir dünya kenti olmuş olan İstanbul, Plan döneminde bu konumunun ötesine geçerek küresel ekonomide söz sahibi olmayı amaçlamaktadır. Küresel ekonomide stratejik bir aktör olabilmek, dünya ekonomisinde düşük nitelikli mallar tedarik eden ve sadece irtibat bürolarının bulunduğu bir kent olmakla ulaşılacak bir hedef değildir. İstanbul'un bunu başarabilmesi doğru büyüme stratejisini takip etmekten geçmektedir. İstanbul 2023'e kadar yaratıcılık ve yenilik odaklı ekonomik büyümeyi seçmiştir. Bu amaçla İstanbul, bölgeye bilgi ve teknoloji transferini artırmak; yeniliğin, yaratıcılığın ve yüksek katma değerli faaliyetlerin yoğunlaştığı bir merkez olmak istemektedir. Bunu sağlayabilmek için, İstanbul'da bu dönüşümü yaratma potansiyeli olan yerli ve uluslararası nitelikli yatırımların ve işgücünün çekilmesi suretiyle ekonomik gelişimin hızlandırılması hedeflenmektedir. Bu yoğunlaşma yenilik ve yaratıcılık adına pozitif dışsallıklar yaratarak ekonominin tüm kesimlerinde katma değeri yüksek faaliyetleri artıracaktır. Bu açıdan İstanbul'un bir küresel merkez olması büyük önem arz etmektedir. İstanbul, bölgesel ve küresel kararların verildiği, geniş bir coğrafyaya hitap eden bölge merkezlerini çekmeyi hedeflemektedir. Böylelikle İstanbul bölgesel ve küresel karar alma süreçlerine dahil olmanın yanı sıra yeni istihdam ve yatırım olanakları yaratabilecektir. Tüm bu nedenlerle, İstanbul'da yatırım ortamı ve iş yapabilirliğin iyileştirilmesi büyük önem arz etmektedir. İstanbul'da yaşam kalitesinin yükseltilmesi ise hem ekonomide verimliliği hem de İstanbul'un çekim gücünü artırmak adına önemlidir.

2023'te İstanbul'un küresel ekonomide stratejik aktör olabilmesinde finans, turizm, lojistik, sağlık ve eğitim gibi yüksek katma değerli ve yüksek gelir getiren sektörler kilit rol oynayacaktır. Hem bölgesel dinamiklerle öne çıkmış, hem de ulusal politikalarla desteklenmiş bu sektörlerin, ulusal ve yerel ölçekte detaylandırılan stratejilerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Dünyanın sayılı finans merkezlerinden biri olmayı hedefleyen İstanbul'da finansal hizmetler, finansman mekanizmalarının etkinliğini sağlayarak ekonominin genel işleyişinde hayati rol oynamakta; aynı zamanda yüksek gelir ve istihdam yaratmaktadır. İstanbul, Türkiye'nin finansal hizmetlerinin kümelendiği bölge olarak, bu sektörde küresel merkez olma potansiyeli taşımaktadır. İFM Stratejisi ve Eylem Planı ile İstanbul'un öncelikle bölgesel, nihai olarak da küresel bir finans merkezine dönüştürülmesi öngörülmektedir. İstanbul'un finansal hizmetlerde bir küresel merkez olması için hazırlık sürecinin tamamlanarak, İFM projesi tam olarak hayata geçirilmelidir.

Hedef 1. İstanbul'un öncelikli sektörlerine destek verecek yatırımlar başta olmak üzere, büyüme ve istihdam yaratacak ve kente yük getirmeyecek ulusal ve uluslararası yatırımların İstanbul'a çekilmesi

Hedef 2. Yatırımları cazip hale getirecek düzenlemelerin yapılması ve bürokratik hizmet birimlerinin kalitesinin artırılması

Hedef 3. İstanbul'a gelecek olan yatırımcıların yatırım alanlarına yönlendirilmesi ve bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması

Hedef 4. İstanbul'un yatırım ortamının uluslararası tanıtımının yapılarak yatırımların sayısının artırılması ve yatırımlarda uluslararası işbirliklerinin desteklenmesi

Hedef 5. Küresel şirketlerin bölge merkezlerini İstanbul'a taşımalarının sağlanması

Hedef 6. Yerli ve uluslararası nitelikli ve yaratıcı işgücünün çekilmesi için İstanbul'da yaşam kalitesinin iyileştirilmesi

Hedef 7. Yatırımcılara cazip yatırım alanları, serbest bölgeler, teknoparklar ve ihtisas bölgelerinin sağlanması

Hedef 8. İstanbul'da özel sektörün yatırımlardaki payının artırılması ve kamu yatırım projeleri ile özel sektörün gelişiminin desteklenmesi

Hedef 9. İstanbul'da yatırımcıların ve işgücünün kendilerini, sermayelerini, fikri ve sınai mülkiyetlerini güvende hissedecekleri güvenli ve öngörülebilir bir ortamın yaratılması

Hedef 10. Toplumda yabancı dil becerisinin yaygın hale getirilmesi ve mesleki yabancı dil becerisinin artırılması

Hedef 11. Mevcut işgücüne yönelik uluslararası denklik çalışmalarının yapılması

Hedef 12. İstanbul'un yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak ekonomide kayıtdışılığın azaltılması, haksız rekabetin ve gelir kaybının önlenmesi

Hedef 13. İstanbul'un yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak ulaşım ve teknoloji altyapısının güçlendirilmesi

Hedef 14. İstanbul'un uluslararası finans merkezi olarak geliştirilmesi projesi (İFM) doğrultusunda İstanbul'da finans sektörünün yapısının güçlendirilmesi ve rekabetçiliğinin artırılması için yerelde yapılması gereken tüm alt ve üstyapı yatırımlarının tamamlanması; İFM projesinin hayata geçirilmesi

Hedef 15. Turizm alanında yatırımlara ağırlık verilmesi ve İstanbul'un küresel turizm merkezleri ile rekabet düzeyi yüksek bir cazibe merkezi ve marka kent olmasının sağlanması

Hedef 16. İstanbul'un havayolu sektöründe uluslararası bir aktarma ve bakım-onarım merkezi olması hedefini de kapsayacak şekilde, İstanbul'un lojistik sektöründe altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi ve uluslararası rekabet gücünün artırılması

Hedef 17. İstanbul'daki yükseköğretim kurumlarının, uluslararası standartlarda kaliteli eğitim ve araştırma imkânları sunarak öğrenciler ve nitelikli akademisyenler için uluslararası çekim merkezi olması

Hedef 18. İstanbul'da sağlık turizmi, sağlık hizmetleri ve sağlık Ar-Ge'si yatırımlarının artırılması; sağlık sektörünün rekabetçiliğinin artırılarak İstanbul'un bu alanda küresel bir merkez olması

Hedef 19. İstanbul'un bilgi ve iletişim teknolojilerinde küresel rekabet gücünü artırarak, ülke ve yakın bölge merkezi olması

Strateji 2. İstanbul'un Dış Ticaretinin Güçlendirilmesi

Tarih boyunca, ülkemizin kalkınmasında çok önemli bir yer tutan İstanbul'un dış ticaretinin güçlendirilmesi, Plan döneminde İstanbul'un küresel ekonomide stratejik aktör olabilmesini sağlayacak ana stratejilerden biridir. Özellikle imalat sanayisi ithalata dayalı üretim yapan İstanbul'da, ihracat gelirlerinin artırılması dış ticaret açığının azaltılmasını sağladığı kadar, ihracatçı sektörlerle büyük istihdam ve gelir yaratmaktadır. İhracata dayalı büyüme stratejisini benimsemiş olan ülkemiz, 2023 yılında dünya ihracatından aldığı payı %0,8'den %1,5'e yükseltmeyi hedeflemektedir. Türkiye ihracatının yaklaşık yarısını tek başına gerçekleştiren İstanbul için bu hedef dünya dış ticaretinden daha büyük bir pay alarak küresel ekonomide söz sahibi olmak bakımından önemlidir.

Düşük nitelikli ve düşük teknolojiyle üretilen ürünlerin getirisinin de düşük olacağı ve bu tür ürünlerde uzun vadede rekabetçiliğin korunamayacağından dolayı; İstanbul'un bu dinamizmden faydalanması ve yüksek katma değerli, teknoloji yoğunluğu yüksek ürün ve hizmetlerin payını artırması hedeflenmektedir. İhracatın artırılması için İstanbul ekonomisinin büyük bir yüzdesini oluşturan KOBİ'lerin de harekete geçirilmesi gerekmektedir. Dış pazarlara girişte en çok zorluk yaşayan bu kesim başta olmak üzere yerli firmaların uluslararasılaşmasının ve dış pazarlara erişiminin kolaylaştırılması hedeflenmektedir.

İstanbul'da hizmetler sektörünün ekonomideki ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizde cari açığın kapanmasında İstanbul'un hizmetler sektörü büyük potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla, hem mal hem de hizmet sektörlerindeki ihracat potansiyelini en iyi şekilde değerlendirebilmek için yol haritası niteliğinde İstanbul'un Dış Ticaret Strateji Belgesinin oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Hedef 1. 2023 Türkiye İhracat Stratejisi'yle uyumlu olarak İstanbul'un Dış Ticaret Strateji Belgesinin oluşturması

Hedef 2. 2023 Türkiye İhracat Stratejisi'nde belirtilen hedefler doğrultusunda İstanbul'un mal ve hizmet ihracatının artırılması

Hedef 3. İhracatta katma değeri yüksek, orta ve yüksek teknolojiye dayalı ürünlerin payının artırılması

Hedef 4. Dış ticarette ülke ve ürün çeşitlenmesinin sağlanması

Hedef 5. İstanbul'un öncelikli sektörlerinin desteklenerek, varsa ithalata bağımlılıklarının azaltılması

Hedef 6. Enerji ithalatının payını azaltmaya yönelik olarak İstanbul'da yenilenebilir enerji üretiminin artırılması

Hedef 7. İstanbul'un dış ticarette erişilebilirliğini artıracak lojistik altyapısının ve hizmetlerinin iyileştirilmesi

Hedef 8. İstanbul'da gümrük altyapısının ve hizmetlerinin güçlendirilmesi

Hedef 9. Başta küçük ve orta ölçekli işletmeler olmak üzere uluslararasılaşmanın teşvik edilmesi ve İstanbul'daki üreticilerin uluslararası pazarlara giriş konusunda bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması

KÜRESEL DEĞER ZİNCİRİNDE REKABETÇİ KONUM

İstanbul'un Üretim Yapısı

İTO'ya kayıtlı faal firma sayıları 2006 yılından günümüze kadar her sene artış göstermiş, Nisan 2013 itibariyle 333.709 firmaya ulaşmıştır (İTO Bilgi Bankası). 2012 yıl sonu itibariyle Türkiye geneli ticaret siciline kayıtlı mevcut 1.516.814 firma (A.Ş, Ltd. Şti, Koll. Şti, Kom. Şti., Kooperatif, Şahıs İşletmesi) ile İstanbul İli Ticaret Sicili Müdürlüğü'ne kayıtlı mevcut 577.745 firma bulunmaktadır.

Tablo 24'te İstanbul'da ve Türkiye'de iş kayıtlarına göre girişim[8] sayılarının Avrupa Topluluğu'nda ekonomik faaliyetlerin istatistiki sınıflamasındaki (NACE) kısımlara (faaliyet grubu) göre dağılımı verilmektedir. Bölge içinde aldıkları paya göre sıralandığında öne çıkan ilk beş sektör toptan ve perakende ticaret (%34,1), imalat (%15,4), ulaştırma ve depolama (%12,7), mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (%7,1) ve konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleridir (%6,9). İstanbul'un Türkiye genelinde aldığı paya göre sıralama yapıldığında ilk 5 sektör bilgi ve iletişim (%44,3), idari ve destek hizmet faaliyetleri (%36,8), finans ve sigorta faaliyetleri (%36,4), insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri (%34,8) ve elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımıdır (%32,6).

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerine göre İstanbul'da kayıtlı çalışan sayıları ve işyeri sayıları 2009'dan 2012'ye kadar her sene artış göstermiştir. Bu dönemde kayıtlı çalışan sayısı %30 artarken, işyeri sayısı da %25,7 oranında artmıştır (bkz. Tablo 24).

Tablo 24 Tablo 1. Türkiye ve İstanbul'da İş Kayıtlarına Göre Girişim Sayıları, 2011

NACE Rev.2 Kısımları	İstanbul	Bölge Payı	Türkiye	Ülke Payı
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motorsikletlerin onarımı	270.955	%34,1	1.256.855	%21,6
İmalat	122.418	%15,2	397.739	%30,8
Ulaştırma ve depolama	101.054	%12,7	585.726	%17,3
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	56.477	%7,1	177.707	%31,8
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	55.096	%6,9	291.616	%18,9
İnşaat	54.487	%6,9	215.530	%25,3
Diğer hizmet faaliyetleri	49.835	%6,3	235.498	%21,2
Finans ve sigorta faaliyetleri	15.457	%1,9	42.412	%36,4
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	14.437	%1,8	39.229	%36,8
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	14.343	%1,8	41.175	%34,8
Gayrimenkul faaliyetleri	12.857	%1,6	43.683	%29,4
Bilgi ve iletişim	12.369	%1,6	27.933	%44,3
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	9.416	%1,2	39.710	%23,7
Eğitim	3.990	%0,5	16.662	%23,9
Madencilik ve taşocakçılığı	1.161	%0,2	6.394	%18,2
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	842	%0,1	2.585	%32,6
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	454	%0,1	1.709	%26,6
Toplam	**795.648**	**%100,0**	**3.422.163**	**%23,3**

Kaynak: TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2011

[8] TÜİK, girişimi birinci derecede karar alma özerkliğine sahip olan, piyasa için mal ve hizmet üreten bir organizasyon biçimi olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, girişim bir veya birden fazla yerde yine bir ya da birden fazla faaliyet yürütebilir.

Tablo 25 SGK Kayıtlarına Göre Türkiye ve İstanbul'da Sigortalı ve İşyeri Sayıları, 2009-2012

	Sigortalı Sayısı		İşyeri Sayısı	
Yıl	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye
2009	2.873.005	9.656.806	359.500	1.232.105
2010	3.169.201	10.707.426	388.089	1.336.958
2011	3.466.228	11.711.826	417.581	1.445.912
2012	3.745.483	12.676.929	451.957	1.547.971

Kaynak: SGK, 2009-2012

SGK verisi NACE kodlu faaliyetler ve bu faaliyetlerin gruplandırılmasıyla oluşan kısımlar olmak üzere 2 düzeyde incelenmiştir. İstanbul'da sigortalı çalışanların ve işyerlerinin NACE kodlarına göre kısımlara dağılımı, bölge içindeki yüzdeleri ve Türkiye genelinde aynı sektör içindeki oranları Tablo 25'te gösterilmektedir. Buna göre, 2012 yılında İstanbul'da en çok kayıtlı istihdam sırasıyla *i*) imalat, *ii*) toptan ve perakende ticaret, *iii*) inşaat, *iv*) idari ve destek hizmet faaliyetleri ve *v*) ulaştırma ve depolama sektörlerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de aynı sektörde çalışan sayısıyla kıyaslandığında, *finans ve sigorta* faaliyetlerinde Türkiye genelinde sigortalı çalışanların %54,9'unun İstanbul'da olduğu görülmektedir. Sıralamada 2. gelen *bilgi ve iletişim* sektöründe Türkiye istihdamının %51,6'sı İstanbul'da gerçekleşmekte iken; bunu sırasıyla gayrimenkul faaliyetleri (%48,9), mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (%45,1) ve toptan ve perakende ticaret (%35,8) izlemektedir.

SGK kayıtlarına göre 2012 yılında İstanbul'da en fazla işyerinin faaliyet gösterdiği sektörler sırasıyla *i*) toptan ve perakende ticaret, *ii*) imalat, *iii*) inşaat, *iv*) ulaştırma ve depolama ve *v*) mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetlerdir. Türkiye'de aynı sektörde faaliyet gösteren şirket sayısıyla kıyaslandığında, Türkiye bilgi ve iletişim sektöründeki firmaların %44,8'inin İstanbul'da faaliyet gösterdiği; bunu sırasıyla, gayrimenkul faaliyetleri (%43,1), imalat (%36,1), mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (%35,2) ve toptan ve perakende ticaretin (%31,8) izlediği görülmektedir.

Tablo 26 İstanbul'da NACE Kısımlarına Göre Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları, 2012

NACE Rev.2 Kısımları (Faaliyet Grupları)	Sigortalı Sayısı	Bölge Payı	Türkiye Payı	İşyeri Sayısı	Bölge Payı	Türkiye Payı
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	5.384	0,2	4,1	824	0,2	5,4
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	3.747	0,1	2,6	276	0,1	4,4
İmalat	1.002.461	26,8	28,7	94.825	20,9	36,1
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme	16.857	0,5	15,9	7.827	1,7	19,7
Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme	6.148	0,2	8,3	310	0,1	6,5
İnşaat	423.254	11,3	22,2	36.287	8,0	19,5
Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı	642.368	17,2	35,8	125.748	27,8	31,8
Ulaştırma ve Depolama	275.587	7,4	29,7	35.276	7,8	24,3
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	198.176	5,3	31,2	26.780	5,9	28,1
Bilgi ve İletişim	84.381	2,3	51,6	6.449	1,4	44,8
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	86.388	2,3	54,9	6.300	1,4	30,1
Gayrimenkul Faaliyetleri	11.594	0,3	48,9	3.640	0,8	43,1
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	277.638	7,4	45,1	34.006	7,5	35,2
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	282.090	7,5	30,2	32.695	7,2	27,2
Eğitim	1.772	0,1	19,5	68	0,02	15,1
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	159.497	4,3	23,3	6.605	1,5	23,9
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor	88.634	2,4	27,5	6.781	1,5	28,5
Diğer Hizmet Faaliyetleri	26.440	0,7	34,3	4.144	0,9	29,0
Hane Halklarının İşverenler Olarak Faaliyetleri	144.688	3,9	31,7	18.632	4,1	31,2
Uluslararası Örgütler ve Temsilciliklerin Faaliyetleri	6.820	0,2	51,1	4.200	0,9	44,2
İtfaiye Hizmetler ve Trafik Kontrolü ile İlgili İşler	1.228	0,03	29,7	188	0,04	35,0
Toplam	**3.745.152**	**100**	**29,55**	**451.861**	**100,0**	**29,2**

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, 2009-2012 Yılları Verilerinden Hesaplanmıştır.

Tablo 27 İstanbul'da NACE Faaliyetlerine Göre Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları, 2012

Sigortalı Çalışan Sayısına Göre				İşyeri Sayısına Göre		
NACE Rev.2 Faaliyetleri		Başatlık	Kümülatif	NACE Rev.2 Faaliyetleri	Başatlık	Kümülatif
47	47 Perakende ticaret (Motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç)	8,9	8,9	47 Perakende ticaret (Motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç)	15,6	15,6
14	14 Giyim eşyalarının imalatı	7,3	16,2	46 Toptan ticaret (motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç)	10,2	25,8
46	46 Toptan ticaret (motorlu taşıtlar ve motosikletler hariç)	7,0	23,2	49 Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	6,3	32,1
41	41 Bina inşaatı	6,8	30,1	56 Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	5,5	37,5
56	56 Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	4,3	34,3	14 Giyim eşyalarının imalatı	5,4	42,9
85	85 Eğitim	4,3	38,6	41 Bina inşaatı	4,5	47,5
49	49 Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	4,2	42,8	43 Özel inşaat faaliyetleri	3,2	50,7
70	70 İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri	4,0	46,8	81 Binalar ve çevre düzenlemesi faaliyetleri	3,1	53,8

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, 2009-2012 Yılları Verilerinden Hesaplanmıştır.

Tablo 26, NACE kodlu faaliyetler detayında sigortalı çalışan ve işyeri sayılarına göre İstanbul'un ekonomisinde en başat ilk 8 faaliyeti göstermektedir. Sigortalı çalışan sayısına göre sadece bu 8 faaliyet alanında, İstanbul'daki tüm sigortalı çalışanların %46,8'i istihdam edilmektedir. İstanbul'da işyeri sayısı bakımından en başat ilk 8 sektör, toplam işyerlerinin %53,8'ini oluşturmaktadır.

İstanbul'daki sektörleri Türkiye içindeki büyüklüğüne göre sıralayan Tablo 27'ye göre Türkiye'de sinema filmi, video ve televizyon programları yapımcılığı sektöründe sigortalı çalışanların %84,1'i İstanbul'da bulunmaktadır. Aynı sektörde Türkiye genelinde faaliyet gösteren işyerlerinin de %76'sı İstanbul'dadır. Türkiye geneline göre İstanbul'da oldukça büyük olan diğer sektörler Tablo 27'de görülmektedir.

Tablo 28 İstanbul'da NACE Faaliyetlerine Göre Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları, 2012

Sigortalı Çalışan Sayısına Göre				İşyeri Sayısına Göre	
NACE Rev.2 Faaliyetleri		Büyüklük	NACE Rev.2 Faaliyetleri		Büyüklük
59	Sinema filmi, video ve TV programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama	84,1	59	Sinema filmi, video ve televizyon programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri	76,0
78	İstihdam faaliyetleri	64,9	14	Giyim eşyalarının imalatı	71,8
21	Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	61,1	32	Diğer imalatlar	57,4
60	Programcılık ve yayıncılık faaliyet.	60,9	90	Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	51,8
58	Yayıncılık faaliyetleri	59,9	15	Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	51,2
64	Finansal hizmet faaliyetleri	59,5	62	Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	50,1
32	Diğer imalatlar	59,0	21	Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	49,1
73	Reklamcılık	59,0	17	Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	47,6

Kaynak: SGK, 2009-2012 Yılları Verilerinden Hesaplanmıştır.

Tablo 29 Türkiye ve İstanbul'da Yerel Birim ve Çalışan Sayıları, Ciro, Maaş ve Ücretler

	Yerel birim sayısı (Bin)			Çalışanlar sayısı (Bin)			Ciro (Milyar TL)			Maaş ve ücretler (Milyar TL)		
	TR	TR10	%	TR	TR10	%	TR	TR10	%	TR	TR10	%
2010	2.488,1	618,8	24,9	10.197,3	3.123,5	30,6	1.925,6	726,1	37,7	123,3	47,9	38,9
2009	2.635,2	638,3	24,2	9.526,8	2.940,0	30,9	1.640,2	618,5	37,7	102,6	40,3	39,3

Kaynak: TÜİK, 2010 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

Verimlilik ve Kapasite Kullanımı

İstanbul'da işgücünün, ülke genelinde ne kadar ciro yarattığı ve ne kadar ücret/maaş alabildiği, çalışanların verimliliği ve üretimin katma değeri hakkında bilgi vermektedir. TÜİK tarafından yayınlanan 2010 Yılı Sanayi ve Hizmet İstatistikleri'ne göre İstanbul'da 618.818 yerel birim[9] faaliyet göstermiştir. 2010 yılında bu işyerlerinde 3.123.531 kişi istihdam edilmiş ve 726.141.363.746 TL değerinde ciro yaratılmıştır. Tablo 29'da, 2009'dan 2010'a hem Türkiye hem İstanbul'da yerel birim sayısı azalırken; çalışan[10] sayısı, ciro, maaş ve ücretlerin arttığı görülmektedir. İstanbul'un Türkiye içinde aldığı yüzde ise 2009-2010 döneminde fazla değişmemiştir.

2010 yılında İstanbul'da faaliyet gösteren yerel birimler Türkiye genelinin %24,9'unu oluşturmalarına rağmen Türkiye'de yaratılan toplam ciroya %37,7 oranında katkı yapmışlardır. Benzer şekilde, Türkiye'de çalışan sayısının %30,6'sının bulunduğu İstanbul, ülkedeki maaş ve ücretlerden çok daha büyük bir yüzde (%38,9) almaktadır (bkz. Şekil 20 ve 21).

İTO tarafından yapılan İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması'na göre 2011 yılında kapasite kullanım oranı (KKO) ortalama %66,2 olarak gerçekleşmiş ve 2010 yılı KKO'sunun (%64,2) üzerinde seyretmiştir. Üretim değeri ağırlıklı (tartılı) olarak hesaplanan KKO ise 2011'de %70,9 olarak gerçekleşmiş; 2010 yılı KKO'sunun (%73,8) gerisinde kalmıştır. Sektörlerin KKO'ları incelendiğinde *tekstil, hazırgiyim ve ayakkabı* sektörünün en yüksek KKO'ya (%68,5); *kağıt, kağıt ürünleri ve basım sanayi*nin ise en düşük KKO'ya (%62,6) sahip olduğu görülmektedir. Üretim değeri ağırlıklı KKO sıralamasında ise en üst sıradaki sektör değişmezken, en düşük KKO *demir çelik sanayisi*nde gerçekleşmiştir.

Şekil 20 Türkiye ve İstanbul'da Yerel Birim ve Ciro

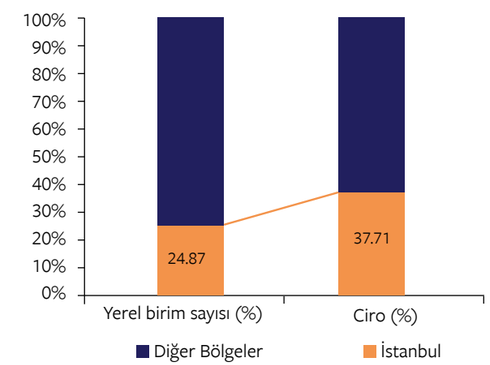

Kaynak: TÜİK, 2010 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

[9] TÜİK'in tanımına göre "yerel birim sayısı"; referans dönemde aktif olan girişimlere bağlı olarak faaliyet gösteren birimlerin sayısıdır. TÜİK Sanayi ve Hizmet İstatistikleri'ne ücretli çalışanı olmayan yerel birimler de dahil edilmektedir.

[10] TÜİK'in tanımına göre "çalışanlar sayısı" ücretle çalışanların yıllık ortalama sayısına iş sahibi ve ortaklarla, ücretsiz çalışan aile fertlerinin ve çırakların yıllık ortalama sayısının eklenmesi ile bulunmaktadır. Çalışanlar ve istihdam edilenler arasında TÜİK'in tanım ve veri kapsamı farkından dolayı İstanbul'da çalışanların Türkiye geneline oranı 2010 yılında %30,6 olarak hesaplanırken, aynı yıl istihdam edilenlerin farklı çıkmaktadır.

Tablo 30 İstanbul'da Kapasite Raporlarında En Çok Kodlanan İlk 5 Ürün

Sıra	NACE Kodu	Açıklama	Kapasite Raporu 2012	Kapasite Raporu 2011
1	14.14.30.00.01	Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; pamuktan, örgü veya tığ işi	900	791
2	14.14.23.00.00	Kadınlar veya kız çocukları için bluz, gömlek ve bluzlar, örgü veya tığ işi (kroşe) hariç)	644	523
3	14.19.12.10.00	Eşofmanlar; örgü veya tığ işi tekstilden	587	489
4	14.13.34.70.00	Kadınlar veya kız çocukları için elbiseler (kot elbise dahil); örgü veya tığ işi	490	392
5	13.91.19.10.00	Örgü (triko) veya tığ işi (kroşe) kumaşlar (havlı kumaşlar hariç)	476	357

Kaynak: TOBB, Sanayi Veritabanı, Erişim Temmuz 2013

Şekil 21 Türkiye ve İstanbul'da Çalışan Sayıları ve Maaş/Ücretler

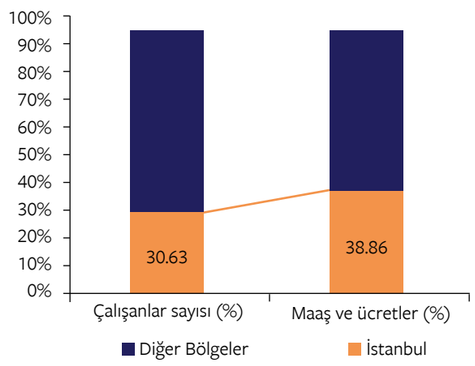

Kaynak: TÜİK, 2010 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

Araştırmada 2006-2011 yılları arasında firmaların tam kapasite ile çalışamama nedenleri arasında ilk sırayı *talep yetersizliği* almıştır. *Finansman güçlüğü* 2011 yılına kadar kapasite kullanımına etki eden 2. önemli faktör iken, 2011 yılında *pazarlama sorunlarının* ardından 3. sırada gelmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Sanayi Veritabanı'na göre, bir sanayi tesisinin mevcut makine parkı, personel yapısı ve kullandığı üretim teknolojisi ile ne kadar üretim yapabileceğini gösteren kapasite raporlarının 2012'de illere dağılımda İstanbul, 16.341 rapor ile Türkiye genelinde %25,6 pay almıştır. 2011 ve 2012 yıllarında İstanbul kapasite kullanım raporlarında en çok kodlanan ilk 5 ürün değişmemiştir. Bu ürünler ve alınan kapasite raporu sayısı Tablo 30'da görülmektedir.

Benzer şekilde, faaliyet bazında incelendiğinde 2011 ve 2012 yıllarında İstanbul kapasite raporlarında en çok kodlanan ilk 5 faaliyet değişmemiştir. Bu faaliyetler ve bunlar için alınan kapasite raporu sayısı Tablo 31'de gösterilmektedir.

Tablo 31 İstanbul'da Kapasite Raporlarında En Çok Kodlanan İlk 5 Faaliyet

Sıra	NACE Kodu	Açıklama	Kapasite Raporu 2012	Kapasite Raporu 2012
1	14.14	İç giyim eşyası imalatı	1619	1386
2	14.13	Diğer dış giyim eşyaları imalatı	1491	1273
3	14.19	Diğer giyim eşyalarının ve giysi aksesuarlarının imalatı	933	743
4	22.29	Diğer plastik ürünlerin imalatı	849	669
5	13.91	Örgü (triko) veya tığ işi (kroşe) kumaşların imalatı	744	622

Kaynak: TOBB, Sanayi Veritabanı

Küresel Değer Zinciri

Bir ülkenin küresel rekabet zincirinde yer alabilmesi yerli üretim ve hizmetlerin uluslararasılaşmasına, küresel rekabet gücünün artmasına ve bu şekilde farklı ülkelere yayılmış olan üretim süreçlerine dâhil olabilmesine bağlıdır. Küresel değer zinciri, nihai malların ticareti kadar aramalların ve hizmetlerin ticaretini de içermekte; küresel değer zincirine eklemlenmek uzmanlaşmayı ve yüksek katma değer yaratımını zorunlu kılmaktadır. Dış ticareti yapılan aramalların nihai ürüne dönüştükten sonra tekrar dış ticarete dâhil olabileceği, dolayısıyla geleneksel yöntemlerle ölçülen dış ticaretin çifte sayıma yol açabileceğinden hareketle oluşturulan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)-Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) İstatistik Veritabanı ülkemizin küresel değer zincirindeki konumunu görebilmek açısından önemlidir.

Ülkelerin küresel değer zincirine katılımını ölçmek için ihracat, yerli katma değer ve yabancı katma değer bileşenlerine ayrılarak incelenebilir. Şekil 22'den görüleceği üzere ülkelerin büyüklükleri, ekonomide hizmetler sektörünün payı, sahip oldukları doğal kaynaklar vb. birçok faktör ihracatın yerli katma değer ve yabancı katma değer bileşenlerini etkilemektedir. Şekil, Türkiye'nin 1 birimlik nihai ürün ihracatının %78'inin yerli katma değer, %22'sinin ise yabancı katma değer ile üretildiğini göstermektedir.

Şekil 22 İhracatta Yerli ve Yabancı Katma Değer Oranları, 2009

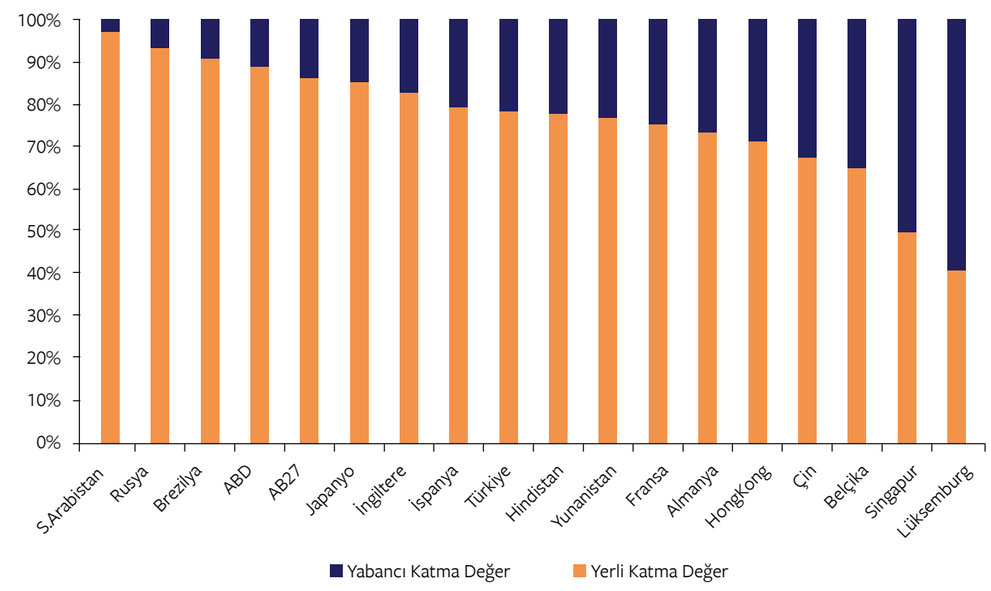

Kaynak: OECD-DTÖ TİVA Veri Tabanı, Erişim Temmuz 2013

Ülkelerin küresel değer zincirine ne derece eklemlendiğini ölçebilmek için küresel değer zinciri katılım oranı hesaplanmaktadır. Bu parametre, Türkiye'nin ihracatında yabancı katma değerin payı ile yabancı ülkelerin ihracatında Türkiye kaynaklı katma değerin toplamından oluşmaktadır. Çeşitli ülkelerin küresel değer zincirine katılım oranlarının gösterildiği Şekil 23'e göre Türkiye'nin küresel değer zincirine katılma oranı %38'dir. Bunun %16'lık kısmı yabancı ülke nihai ürün ihracatında Türkiye'nin yapmış olduğu katma değeri göstermekte olup, ülkemiz ihracatında yabancı katma değerin payı bunun üzerinde gerçekleşmiştir (%22). Türkiye'nin küresel değer zincirlerine eklemlenirken hem ülke içindeki; hem de yabancı ülkeler tarafından kullanılan katma değerini yükseltmesi gerekmektedir.

Şekil 23 **Seçilmiş Ülkelerde Küresel Değer Zincirlerine Katılım Oranı, 2009**

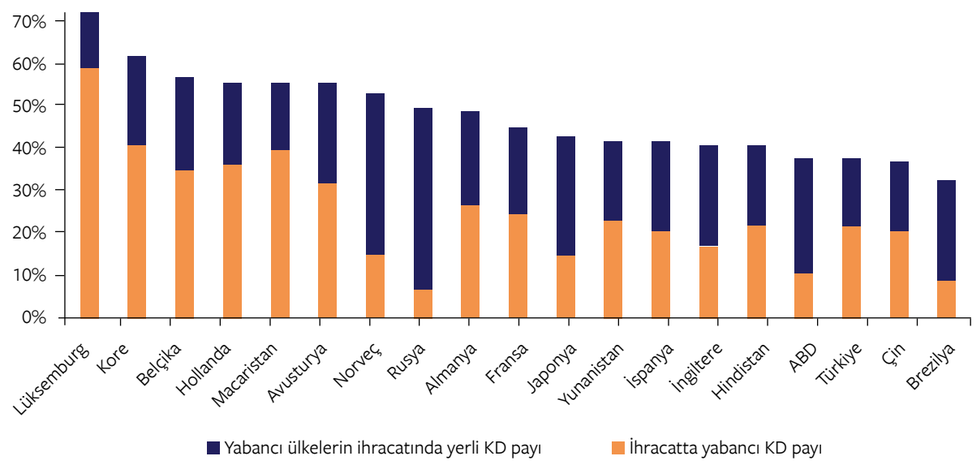

Kaynak: OECD-DTÖ TİVA Veri Tabanı ve Ülke Notları, ErişimTemmuz 2013

İhracatta Rekabetçilik: İstanbul'un Karşılaştırmalı Üstünlükleri

Bir ülkenin hangi sektörlerde/ürünlerde rekabet üstünlüğüne sahip olduğunu anlamak için sektör ihracatında dünyaya kıyasla ne derece uzmanlaştığını gösteren karşılaştırmalı üstünlükleri incelenebilir. Bu parametrenin 1'in üzerinde değer alması, ülkenin o sektörde dünyaya kıyasla daha uzmanlaşmış olduğu şeklinde yorumlanır. Ülkemizin 2000 ve 2009 yıllarında imalat sanayi ürünlerindeki karşılaştırmalı üstünlük durumu Şekil 24'te verilmektedir. Buna göre 2009 yılında Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu 3 alan *i*) tekstil ürünleri, deri ve ayakkabı, *ii*) ana metal ve fabrikasyon metal ve *iii*) ulaşım araçları imalatıdır. 2009 yılında Türkiye'nin bu sektörlerde dünya sıralamasındaki yeri incelendiğinde; tekstil ürünleri, deri ve ayakkabı imalatında 4. sırada; ana metal ve fabrikasyon metal imalatında 7. sırada; ulaşım araçları imalatında ise 13. sırada geldiği görülmektedir (OECD-DTÖ Veri Tabanı). Türkiye'nin 2000 ve 2009 yıllarındaki durumu mukayese edildiğinde, 2009'da gıda, içecek ve tütün imalatındaki karşılaştırmalı üstünlüğün kaybedilmiş olduğu görülmektedir. Ulaşım araçları imalatında ise bu durumun tam tersi söz konusudur.

Şekil 24 **Türkiye İmalat Ürünlerinde Karşılaştırmalı Üstünlükler, 2000 ve 2009**

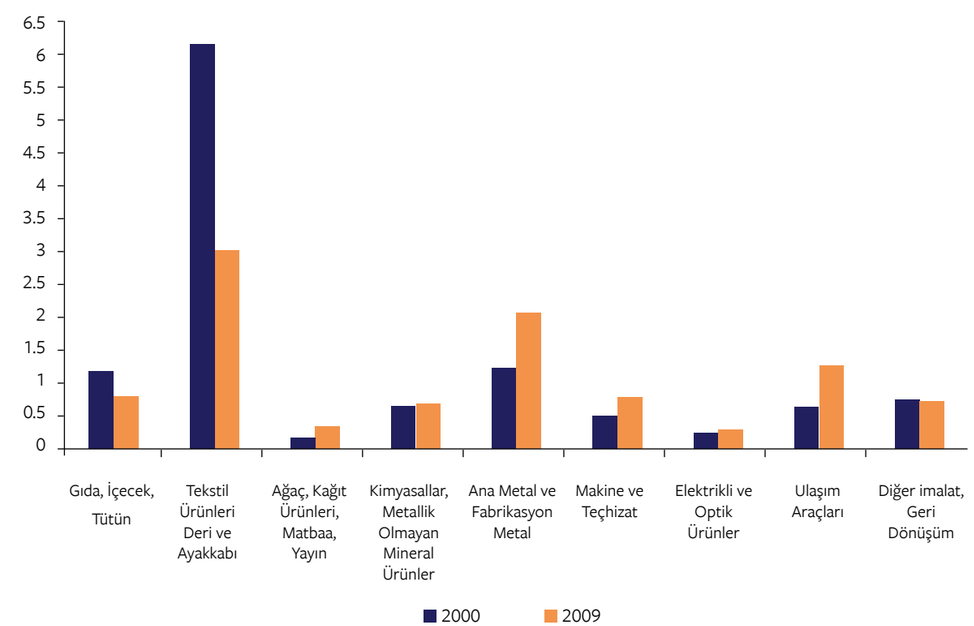

Kaynak: OECD-DTÖ TİVA Veri Tabanı, Erişim Temmuz 2013

İstanbul'un ülke içindeki karşılaştırmalı üstünlüklerini belirleyebilmek amacıyla ihracat sektörlerindeki uzmanlaşması Ballassa endeksi ile incelenmiştir. 2012 yılında İstanbul'un ihracatında uzmanlaşmanın en yoğun olduğu ilk 5 faaliyet *i*) giyim eşyası, *ii*) ana metal sanayi, *iii*) basım ve yayın, *iv*) büro muhasebe ve bilgi işleme makinaları ve *v*) *eğlence, kültür ve sporlar ilgili faaliyetler*dir. Uzmanlaşma görülen faaliyetler Tablo 32'de renklendirilirken, 2002'den 2012'ye uzmanlaşmanın artması yukarı okla; düşmesi ise aşağı okla ifade edilmektedir.

Tablo 32 **İstanbul'da İhracat Sektörlerinde Uzmanlaşma, 2002 ve 2012**

ISIC Rev.3 Kodu	Faaliyetler	Ballassa 2002	Ballassa 2012	Artış Azalış
1	Tarım ve hayvancılık	0,27	0,28	
2	Ormancılık ve tomrukçuluk	0,51	0,37	
5	Balıkçılık	0,34	0,39	
10	Maden kömürü , linyit ve turb	1,10	1,51	
13	Metal cevherleri	0,66	0,96	
14	Taşocakçılığı ve diğer madencilik	0,52	0,62	
15	Gıda ürünleri ve içecek	0,60	0,52	
16	Tütün ürünleri	0,02	0,96	
17	Tekstil ürünleri	1,00	0,97	▼
18	Giyim eşyası	1,34	1,57	
19	Dabaklanmış deri, bavul, el çantası, saraciye ve ayakkabı	1,23	1,47	
20	Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç); hasır vb. örülerek yapılan maddeler	0,53	0,82	
21	Kağıt ve kağıt ürünleri	1,18	1,17	
22	Basım ve yayım; plak, kaset vb.	1,11	1,56	
23	Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar	0,12	0,43	
24	Kimyasal madde ve ürünler	1,06	1,01	
25	Plastik ve kauçuk ürünleri	1,18	1,08	
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünler	1,11	0,90	▼
27	Ana metal sanayi	1,29	1,57	
28	Metal eşya sanayi (makine ve teçhizatı hariç)	1,07	0,93	▼
29	Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat	1,03	0,98	▼
30	Büro, muhasebe ve bilgi işleme makinaları	1,53	1,55	
31	Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makina ve cihazlar	0,82	1,11	▲
32	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları	1,69	0,52	▼
33	Tıbbi aletler; hassas optik aletler ve saat	0,98	1,04	▲
34	Motorlu kara taşıtı ve römorklar	0,42	0,30	
35	Diğer ulaşım araçları	1,11	1,15	
36	Mobilya ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer ürünler	1,21	1,34	
51	Atık ve hurdalar	1,03	1,02	
74	Diğer iş faliyetleri	0,63	0,59	
92	Eğlence, kültür ve sporla ilgili faaliyetler	1,40	1,55	

Kaynak. TÜİK Dış Ticaret Veritabanından hesaplanmıştır.

Sektörel Rekabetçilik

Sektörel müdahale alanlarının tespiti, sektör performansını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve politika geliştirmeye zemin hazırlayacak verilerin derlenmesi amacıyla günümüzde ülke ve şehir ekonomilerinin rekabetçiliği sektörel bir bakış açısı ile de incelenmektedir. İstanbul ekonomisine sanayi sektörlerinin ciddi katkısı ve katma değeri yüksek sektörlerde uzmanlaşmanın önemi göz önünde bulundurulduğunda sektörlerin rekabet düzeylerinin belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İstanbul sanayi ve hizmet alt sektörlerinin rekabet düzeylerinin belirlenmesi ve rekabet üstünlüğüne sahip sektörler içerisinde bir sıralama yapılabilmesi için İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından sektörel rekabet çalışması gerçekleştirilmiş; bu çalışmada *değişim payı yaklaşımı* (*shift-share analizi*) ve çok kriterli analiz yöntemlerinden *ağırlıklı toplama analizi* gibi niceliksel yöntemlere yer verilmiştir[11].

Değişim payı yaklaşımında bir bölgede meydana gelen sektörel gelişimleri üç kategoride incelemek mümkündür. Bunlar ülkedeki eğilimler sonucu, sektörel eğilimler sonucu ve bölgenin kendine has özellikleri sonucu meydana gelenler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bölgenin kendine has özellikleri sonucu meydana gelen gelişmeler o sektörün bölgedeki *rekabetçilik bileşeni* olarak değerlendirilmektedir. Ağırlıklı toplama analizi ise diğer çok kriterli analiz yöntemleri gibi çeşitli kriterler ışığında belirli faktörleri sıralamak için kullanılır. Ağırlıklı toplama analizinde kullanılan ağırlıkları belirlerken, objektif bir değerlendirme yapabilmek amacıyla herhangi bir karar alıcının görüşüne başvurulmadan ağırlıkları istatistiki bir şekilde belirlemeyi mümkün kılan *entropi yaklaşımı* tercih edilmiştir.

Sanayi alt sektörleri rekabet çalışmasında öncelikle TÜİK tarafından yayımlanan Türkiye ve İstanbul'da 2009 ve 2010 yılları *sektörel ciro* verisi baz alınarak *değişim payı yaklaşımı* uygulanmıştır.

Tablo 33'te görüleceği üzere, bu analiz neticesinde herhangi bir sıralama yapılmaksızın bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı, kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması, ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı, içeceklerin imalat ı, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı, ana metal sanayi, kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı ile tekstil ürünleri imalatının rekabet gücüne sahip sektörler olduğu görülmektedir. Tablo 33 ayrıca bu sektörlerde gerçekleşen büyümede sektörel rekabet gücünün etkisini göstermektedir.

Tablo 33 **Değişim Payı Yaklaşımı ile Sanayi Alt Sektörleri Rekabet Analizi**

Sektörler	Büyümede sektörel rekabet gücünün etkisi (%)
Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	62,83
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	51,96
Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (mobilya hariç)	34,13
İçeceklerin İmalatı	30,02
Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı	28,29
Ana Metal Sanayi	23,99
Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	21,88
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	0,11

[11] İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından 2006 yılında yüzyüze mülakatlar, odak grup toplantıları gibi veri toplama yöntemleri ile Elmas modeli analizi gerçekleştirilmiştir.

Analizin uygulandığı 1 yıllık periyodun, sektör üzerindeki tesirlerin gözlemlenmesi açısından kısa bir süre olduğu ve 2009 yılında küresel krizin ülke ve bölge ekonomisi üzerinde etkilerinin ciddi bir şekilde hissedildiği göz önünde bulundurularak, farklı göstergeleri temel alan ikinci bir analize ihtiyaç duyulmuştur. Ağırlıklı toplama analizinde, sanayi alt sektörleri rekabet çalışması için İstanbul özelinde yayımlanan 2010 yılına ait *yerel birim sayısı, çalışan sayısı, maaş ve ücretler, ciro ve maddi mallara ilişkin brüt yatırım* verileri ile 2012 *ihracat* verisi, 2011 yılı *faydalı model başvuru sayısı*, 2011 yılı *patent başvuru sayısı* kullanılmıştır. Bu verilere ek olarak, 2008 yılına ait Türkiye için yayımlanan *su tüketimi miktarı* ve *atıksu deşarj miktarı* ile 2005 yılına ait *enerji tüketim miktarları* ve *tehlikeli atık miktarları* verileri *Herfindahl-Hirschman endeksi* kullanılarak İstanbul'a indirgenmiştir. Bu göstergeler ile gerçekleştirilen analizin sonucunda İstanbul'da en rekabetçi 10 sanayi sektörü Tablo 34'de yer almaktadır.

Tablo 34 Ağırlıklı Toplama Analizi ile Rekabetçi İlk 10 Sektör Sıralaması

Sıralama	Sektör	Değer
1	Ana Metal Sanayi	0,25
2	Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	0,10
3	Giyim Eşyalarının İmalatı	0,09
4	B.y.s. Makine ve Ekipman İmalatı	0,09
5	Tekstil Ürünlerinin İmalatı	0,07
6	Fabrikasyon Metal Ürünlerinin İmalatı	0,05
7	Elektrikli Teçhizat İmalatı	0,05
8	Gıda Ürünlerinin İmalatı	0,05
9	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	0,04
10	Diğer Metalik Olmayan Ürünlerin İmalatı	0,04

Çevresel ve ekonomik veriler kullanılarak gerçekleştirilen her iki analiz neticesinde İstanbul için başta ana metal sanayi, kauçuk ve plastik imalatı, giyim eşyaları imalatı, makine ve ekipman imalatı, tekstil ürünleri imalatı sektörleri rekabet üstünlüğüne sahip sektörler olarak belirlenmiştir. İstanbul'un ekonomisinde hizmetler sektörünün ağırlığının her geçen gün artması ve kaynakların odaklanarak etkin kullanımının önemi göz önünde bulundurulduğunda hizmet sektörlerinin rekabet potansiyelinin belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla, SGK tarafından yayımlanan 2009 ve 2012 yıllarında Türkiye ve İstanbul'da *sigortalı çalışan sayıları* baz alınarak değişim payı yaklaşımı uygulanmıştır (bkz. Tablo 35). Herhangi bir sıralama yapılmaksızın bilgi ve iletişim, eğitim, finans ve sigorta, medya, turizm ve kültür ile sağlık sektörlerinin İstanbul için rekabet gücüne sahip sektörler olduğu belirlenmiştir.

Tablo 35 Değişim Payı Yaklaşımı ile Hizmet Alt Sektörleri Rekabet Analizi

Sektör	Büyümede sektörel rekabet gücünün etkisi
Bilgi ve İletişim	34,01
Eğitim	22,63
Finans ve Sigorta	14,72
Medya	13,91
Turizm ve Kültür	13,42
Sağlık	0,62

Çalışmada sadece sigortalı çalışan sayılarının kapsama alınması, emek yoğun olmayan ve/veya Ar-Ge yoğun sektörlerin rekabet potansiyelleri açısından yanıltıcı sonuçlar doğurabileceğinden hareketle değişim payı yaklaşımı ile kıyaslanabilecek bir diğer analize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, TÜİK tarafından yayımlanan 2010 Sanayi ve Hizmet İstatistikleri ile 2010 İş İstatistikleri verilerinden derlenen *yerel birim sayısı, çalışan sayısı, maaş ve ücretler* kriterleri temelinde *entropi* yaklaşımı ile ağırlıklandırılarak ağırlıklı toplama analizi yapılmış ve hizmet sektörlerinin rekabet potansiyelleri sıralanmıştır (bkz. Tablo 36).

Tablo 36 Ağırlıklı Toplama Analizi ile Rekabetçi Sektör Sıralaması

Sıralama	Sektör	Değer
1	Lojistik	0,24
2	Gayrimenkul ve İnşaat	0,19
3	Üst Düzey Hizmetler	0,18
4	Finans ve Sigorta	0,14
5	Turizm ve Kültür	0,13
6	Sağlık	0,05
7	Bilgi ve İletişim	0,03
8	Eğitim	0,03
9	Medya	0,01

Hizmet alt sektörlerinde nicel veri problemi sebebiyle çok kriterli analizler yapmak oldukça güçtür. Finans ve sigorta sektöründe ciro ve maddi mallara ilişkin brüt yatırımlar verisi bulunmadığından, finans ve sigorta sektörü analiz dışında tutularak ve bahsi geçen veriler diğer sektörler için kullanılmış ve analiz tekrarlanmıştır. Bunun sonucunda, finans ve sigorta dışındaki rekabetçi hizmet sektörleri sıralaması değişmemiştir.

İstanbul'un küresel rekabette güçlü bir konuma ulaşabilmesi için rekabetçi olduğu, yüksek katma değerli sektörlerde uzmanlaşması gerekmektedir. Ajansımız tarafından gerçekleştirilen sektörel rekabetçilik çalışması ve sektörlerin mevcut durum analizi sonucunda belirlenen İstanbul'un öncelikli hizmet sektörleri Tablo 37'de görülmektedir.

Tablo 37 İstanbul'un Öncelikli Hizmet Sektörleri

İstanbul'un Öncelikli Hizmet Sektörleri	
Finansal Hizmetler	Bilgi ve İletişim
Turizm ve Kültür	Üst Düzey Hizmetler
Lojistik	Medya[12]
Eğitim	Yaratıcı Endüstriler[13]
Sağlık	Gayrimenkul ve İnşaat

Gerçekleştirilen her iki analiz ile İstanbul'da hemen hemen tüm hizmet alt sektörlerinin rekabet potansiyeline sahip oldukları görülmekle birlikte; finans ve sigorta, turizm ve kültür, lojistik, sağlık, eğitim ve bilgi ve iletişim sektörleri İstanbul'un küresel ve bölgesel hedeflerine paralel olarak öncelikli sektörler olarak öne çıkmıştır (bkz. Küresel Ekonomide Stratejik Aktör). Bu hedefleri destekleyici biçimde, üst düzey hizmetler, medya, yaratıcı endüstriler ile gayrimenkul ve inşaat sektörlerinin de rekabet gücünün yüksek olduğu tespit edilmiş ve öncelikli sektörler arasında yer almıştır.

Sanayi alt sektörlerinde veri yetersizliği nedeniyle benzer bir önceliklendirme yapılamamakla birlikte; analiz sonucunda rekabetçi oldukları tespit edilen sanayi sektörleri üzerine daha detaylı sektörel araştırmalar yapılması ve uzun vadede gelecek vaat eden rekabetçi sektörlerin ulusal ve yerel politikalarla desteklenmesi gerekmektedir.

[12] Kimi kaynaklarda bilgi ve iletişim sektörü içerisinde de değerlendirilen medya sektörü yayımcılık faaliyetleri, sinema filmi, video ve TV programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri, programcılık ve yayıncılık faaliyetleri gibi İstanbul'da oldukça gelişmiş sektörleri içerisinde barındırdığından rekabet potansiyeli oldukça yüksektir.

[13] Birleşmiş Milletler Yaratıcı Ekonomi 2010 raporuna göre Türkiye hem 2002 hem 2008 yıllarında, yaratıcı ürünler ihracatında dünya çapında 18. sırada gösterilmiştir. UNCTAD, yaratıcı endüstrileri şu şekilde sınıflandırmaktadır: Kültürel Alanlar; Geleneksel Kültür Ürünleri; Sahne Sanatları; Görsel-İşitsel Yayınlar; Yeni Medya; Yaratıcı Hizmetler; Tasarım; Yayıncılık ve Basılı Medya; Görsel Sanatlar.

İstanbul'da Sanayi ve Hizmet Kümeleri

Halihazırda bir çekim merkezi olarak İstanbul, birçok firmanın genel merkezine ev sahipliği yapmakta ve Türkiye'de çalışanların büyük bir kısmını istihdam etmektedir. İstanbul'da hem istihdam hem de işyeri sayısı bakımından Türkiye'ye kıyasla birçok sektörde firma yoğunluğu ve istihdamda uzmanlaşma gözlemlenmektedir. Bu sektörler arasında, firma sayısı ve istihdam açısından yığınlaşmaların daha yoğun olduğu sektörlerin kümelenmeye yatkın olabileceklerinden hareketle, İSTKA tarafından yürütülmekte olan kümelenme çalışmasının ilk aşamasında İstanbul'daki sektörel yığınlaşmaları tespit etmek amaçlanmıştır. İstatistiki veri analizi yapılarak sektörel yığınlaşmaların olduğu faaliyet alanları tespit edilmiş ve potansiyel küme gruplarına ayrılarak incelenmiştir. Kümelenmenin gerçekte mevcut olup olmadığını, mevcut ise hangi gelişim evresinde olduğunu anlamak için bir sonraki aşamada saha çalışması yapılacak ve İstanbul'un rekabetçi kümelerinin yol haritaları hazırlanacaktır. Analizin ileride yapılacak daha detaylı kümelenme çalışmalarına yol gösterici olması ve küme yol haritaların hazırlanmasında zemin teşkil etmesi hedeflenmektedir.

Yığınlaşmaların tespitinde, Türkiye'de sektörel bazda küme tespit çalışmalarında sıkça kullanılan *3 Yıldız* yöntemi uygulanmış; fakat sadece istihdam verisi kullanarak hesaplanan parametrelere bağlı kalmamak adına analiz firma sayısı ile tekrarlanmıştır (yöntem için bkz. EK 2). Buna göre, İstanbul'da hem istihdamda uzmanlaşmaya hem de firma yoğunluklarına göre yüksek derecede yığınlaşma tespit edilen ve 3 yıldız ile derecelendirilen faaliyetler Tablo 38'de[14] görülmektedir.

Tablo 38'den görüleceği üzere 3 yıldız alan 23 faaliyetin 16'sı hizmet, 7'si ise sanayi sektörüdür. Kısım bazında incelendiğinde, finansal hizmetler, üst düzey hizmetler, bilgi iletişim teknolojileri, turizm, ticaret, lojistik, yaratıcı endüstriler ve imalat faaliyetlerinin 3 yıldız aldığı görülmektedir.

Tablo 39, uzmanlaşma katsayısı yüksek değer almasına rağmen, İstanbul'da büyük istihdam yaratamaması nedeniyle 3 yıldız alamayan faaliyetleri göstermektedir. Bu durum genellikle uzmanlaşma katsayısı veya firma yoğunluğu oldukça yüksek olan bir sektör bölgede başat sayılmadığında görülmektedir. Başat olmamasına rağmen İstanbul'da varlık gösteren bu sektörlerin emek yoğun olmayan ve/veya yeni kümelenmekte olan sektörler arasından çıkması muhtemeldir.

[14] Küme tespiti ana faaliyet grupları üzerinden yürütüldüğü için kümeyi oluşturan fakat farklı sektörler altında sınıflandırılmış alt faaliyet grupları gözden kaçabilmektedir. Örneğin, 85 NACE kodlu eğitim, 3 yıldız ile derecelendirilen bir sektör olarak çıkmamasına rağmen, eğitim altında sınıflandırılan *yükseköğretim*in İstanbul'da kümelenme potansiyeli olduğu bilinmektedir. Faaliyet sınıflandırmasından kaynaklanan bu bilgi kaybını giderebilmek adına, analiz hem 2 hem de 4'lü kırılımdaki verilerle tekrarlanmış; sonuçlar Tablo 38'de topluca verilmiştir. Tabloda koyu tonlar 2'li, açık tonlar ise 4'lü kırılımda 3 yıldız alan sektörleri ifade etmektedir.

Tablo 38 İstanbul'da 3 Yıldız Alan Faaliyetler, 2012

NACE Rev.2 Faaliyet Kodu		Uzmanlaşma	Büyüklük	Başatlık	Firma Yoğunluğu	Büyüklük	Başatlık
64	Finansal hizmet faaliyetleri	*	*	*	-	+	-
32	Diğer imalatlar	*	*	*	+	+	+
73	Reklamcılık	*	*	*	+	+	+
14	Giyim eşyalarının imalatı	*	*	*	+	+	+
62	Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	*	*	*	+	+	+
70	İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri	*	*	*	+	+	+
18	Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	*	*	*	+	+	+
46	Toptan ticaret	*	*	*	+	+	+
79	Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizm.	*	*	*	+	+	+
15	Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	*	*	*	+	+	+
69	Hukuki ve muhasebe faaliyetleri	*	*	*	-	+	+
52	Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler	*	*	*	+	+	+
22	Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	*	*	*	+	+	+
56	Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	*	*	*	-	+	+
43	Özel inşaat faaliyetleri	*	*	*	+	+	+
47	Perakende ticaret	*	*	*	+	+	+
49	Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	*	*	*	+	+	+
59	Sinema filmi, video ve TV programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama	*	*	*	+	+	-
85	Eğitim	*	*	*	-	+	+
13	Tekstil ürünleri imalatı	*	*	*	+	+	+
28	Makine ve teçhizat	*	*	*	+	+	+
68	Gayrimenkul	*	*	-	+	+	+
81	Binalar ve çevre düzenlemesi faaliyetleri	-	*	*	+	+	+

Tablo 39 İstanbul'da Varlık Gösteren Diğer Sektörler, 2012

NACE Rev.2 Faaliyet Kodu		Uzmanlaşma Katsayısı	Firma Yoğunluğu
78	İstihdam faaliyetleri	*	+
21	Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	*	+
60	Programcılık ve yayıncılık faaliyetleri	*	-
58	Yayıncılık faaliyetleri	*	+
50	Suyolu taşımacılığı	*	+
51	Havayolu taşımacılığı	*	+
53	Posta ve Kurye Faaliyetleri	*	+
65	Sigorta, reasürans ve emeklilik fonları (zorunlu sosyal güvenlik hariç)	*	-
90	Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	*	+
66	Finansal hizmetler ve sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler	*	-
77	Kiralama ve leasing	*	-
61	Telekomünikasyon	*	-
91	Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer	*	-
17	Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	*	+
74	Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	*	+
26	Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	-	+
27	Elektrikli teçhizat imalatı	-	+

Bir sektörün girdi-çıktı ilişkilerinin güçlü olduğu sektörlerle birlikte konumlanması, bu sektörleri bulunduğu bölgeye çekerek birlikte kümelenmeleri muhtemeldir. O nedenle kümelenme potansiyeli incelenirken, yukarıda bahsi geçen sektörlerden bir arada konumlanması beklenenler gruplandırılmıştır. İstanbul'da potansiyel hizmet ve sanayi kümeleri Tablo 40'da görülmektedir.

Bir kümenin rekabetçiliğini etkileyen en önemli unsurlardan biri bilgiyi kullanabilme ve yenilik üretebilme kapasitesidir. İstanbul'un incelenen sektörlerdeki rekabetçilik düzeyi ve katma değer seviyesi ile ilgili fikir vermesi açısından üretimde teknoloji ve bilgi yoğunlukları Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin (EUROSTAT) sınıflandırmasına göre değerlendirilmiştir. Buna göre, İstanbul'da potansiyel hizmet kümelerinin tamamına yakınının bilgi-yoğun hizmetlerden oluştuğu; sanayide ise düşük teknolojiden yüksek teknolojiye geniş bir yelpazede potansiyel kümelenmelerin olduğu görülmektedir (bkz. Ek.1).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından 2006 yılında hazırlanmış olan *Sanayi Kümelenmesi Çalışmasın*a göre İstanbul'da Tekstil ve Hazır Giyim, Deri, Plastik, Elektrik-Elektronik, Makina Teçhizat, Matbaa, Ana Metal ve Otomotiv sektörlerinde kümelenmelerin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 40 İstanbul'da Potansiyel Hizmet ve Sanayi Kümeleri, 2012

Küme Grubu	Sektör
Yaratıcı endüstriler	18 Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması
	58 Yayıncılık faaliyetleri
	59 Sinema filmi, video ve TV programı yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama
	60 Programcılık ve yayıncılık faaliyetleri
	61 Telekomünikasyon
	73 Reklamcılık
	74 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler
	90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetler
Finansal Hizmetler	64 Finansal hizmet faaliyetleri
	65 Sigorta, reasürans ve emeklilik fonları
	66 Finansal hizmetler ve sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	61 Telekomünikasyon
	62 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler
	26 Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı
Lojistik	49 Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı
	50 Suyolu taşımacılığı
	51 Havayolu taşımacılığı
	52 Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler
	53 Posta ve Kurye Faaliyetleri
Üst Düzey Hizmetler	62 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler
	69 Hukuki ve muhasebe faaliyetleri
	70 İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetler
	73 Reklamcılık
	77 Kiralama ve leasing
	78 İstihdam faaliyetleri
Eğitim	85 Eğitim
Turizm	56 Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri
	79 Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri
	90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri
	91 Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer
Gayrimenkul ve İnşaat	68 Gayrimenkul faaliyetleri
	43 Özel inşaat faaliyetleri
Tekstil-Hazırgiyim ve Deri	13 Tekstil ürünleri imalatı
	14 Giyim eşyalarının imalatı
	15 Deri ve ilgili ürünlerin imalatı
	74 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler
Diğer İmalat Kümeleri	17 Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı
	18 Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması
	21 Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı
	22 Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı
	26 Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı
	27 Elektrikli teçhizat imalatı
	28 B.y.s. makine ve teçhizat imalatı
	32 Diğer imalatlar

İlçelere Dağılım

Harita 3, 2012 yılında sigortalı çalışanların ve işyerlerinin İstanbul'un ilçelerine dağılımını göstermektedir. 2012 yılında Şişli ve Kadıköy hem çalışan sayısı hem de işyeri sayısı bakımından en kalabalık ilçeler olurken; Şişli firma sayısı bakımından en az büyüyen ilçeler arasında yer almış, Kadıköy'de ise işyeri sayısında azalma gözlemlenmiştir. Hem işyeri hem de sigortalı çalışan sayısı yönünden yoğunluk gözlemlenen diğer ilçeler Ümraniye, Fatih, Beşiktaş, Bağcılar, Beyoğlu ve Zeytinburnu olmuştur. Harita 4'ten görüleceği üzere İstanbul'da 2012 yılında 4 ilçe dışında tüm ilçelerde işyeri sayısı artmıştır. En büyük artışın gözlemlendiği ilçeler, işyeri sayısının en fazla olduğu ilçelerden farklıdır. İşyeri sayısında en büyük artış Başakşehir ve Sancaktepe ilçelerinde gerçekleşmiş; özellikle Başakşehir'de oldukça dikkat çekici bir genişleme görülmüştür. İşyeri sayısında hızlı artışın görüldüğü diğer ilçeler Beylikdüzü, Ataşehir, Sultangazi, Arnavutköy, Çekmeköy, Esenyurt ve Esenler'dir. Kadıköy, Güngören, Gaziosmanpaşa ve Sarıyer 2012 yılında işyeri sayısında azalma görülen ilçelerdir.

Harita 3 İstanbul'da Sigortalı Çalışan Sayısının ve İşyeri Sayısının İlçelere Dağılımı, 2012

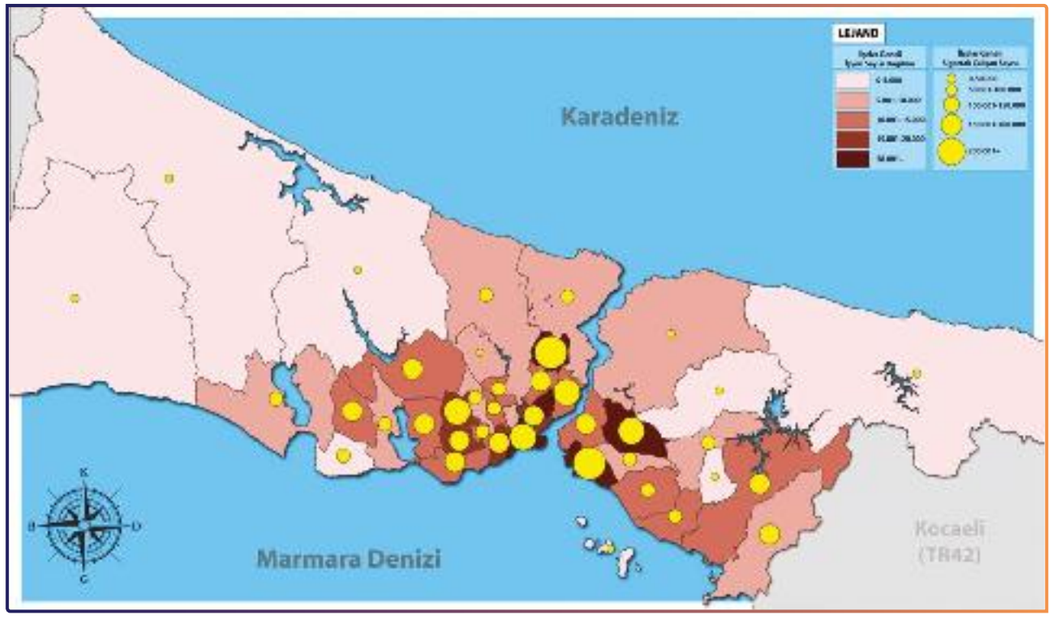

Kaynak: SGK'dan alınan 2012 yılı sigortalı çalışan sayısı ve işyeri sayısı kullanılarak hazırlanmıştır.

Harita 4 İstanbul'da İşyeri Sayısının ve İşyeri Sayısındaki Değişim Oranının İlçelere Dağılımı, 2012

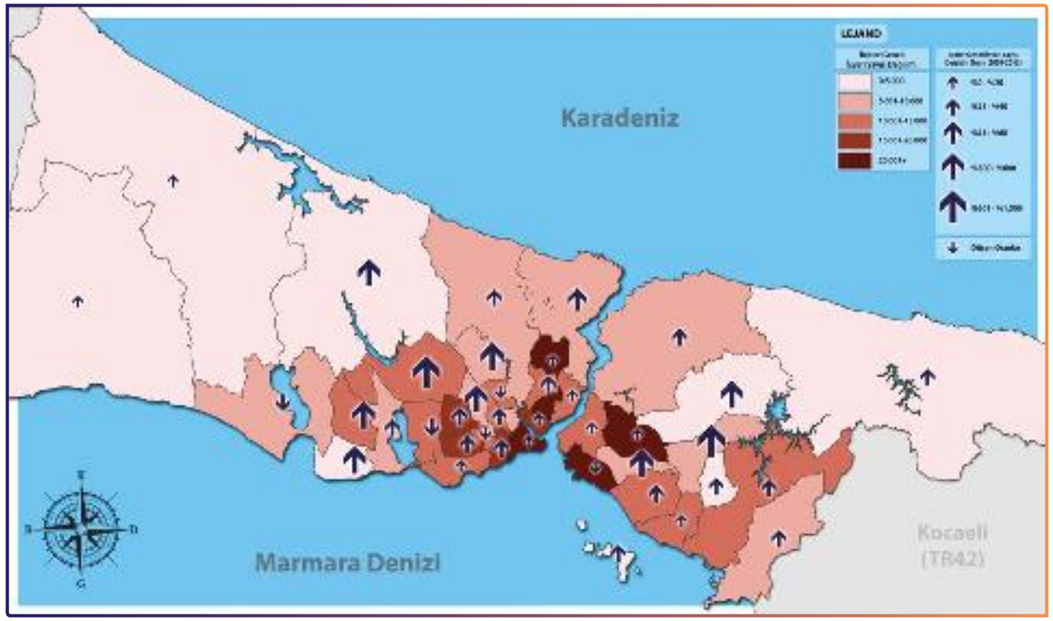

Kaynak: SGK'dan alınan 2012 yılı işyeri sayısı kullanılarak hazırlanmıştır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul'un küresel rekabet gücünü ortaya koyabileceği ve uluslararası değer zincirinde yüksek katma değerli işlevler edineceği sektörlerde uzmanlaşması ve bu sektörlerin geliştirilmesi

Bir ülkenin küresel rekabet zincirinde yer alabilmesi yerli üretim ve hizmetlerin uluslararasılaşmasına, küresel rekabet gücünün artmasına ve bu şekilde farklı ülkelere yayılmış olan üretim süreçlerine dâhil olabilmesine bağlıdır. Küresel değer zinciri, nihai malların ticareti kadar ara malların ve hizmetlerin ticaretini de içermekte; küresel değer zincirine eklemlenmek uzmanlaşmayı ve yüksek katma değer yaratımını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, İstanbul'un uzun vadede küresel rekabette güçlü bir konuma ulaşabilmesi için uluslararası değer zincirinde yüksek katma değerli işlevler edinmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda İstanbul'un tüm sektörler yerine, öncelikli sektörlerde uzmanlaşması ve kaynakların bu alanlarda değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

İstanbul'un rekabet üstünlüğüne sahip olduğu sektörlere ağırlık verilirken, özellikle yaratıcılık ve yenilik odaklı gelişen ve uzun vadede yüksek katma değer yaratma potansiyeli taşıyan yeni faaliyet alanlarının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İstanbul'un yeni gelişmekte olan alanlarda küresel rekabet edebilirlik kapasitesinin araştırılması ve potansiyel görülen alanların geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, Ar-Ge, yenilik ve yaratıcılığın desteklenerek mevcut rekabet gücünün artırılması; özgün tasarımların, uluslararası marka yaratımının, bilgi ve teknoloji yoğun ürün ve hizmetlerin üretilmesine elverişli bir ekonomik yapıya geçilmesi hedeflenmektedir.

Hedef 1. İstanbul üzerine detaylı ekonomik araştırmalar yapmaya imkân verecek tüm istatistiki verilerin toplandığı bir veri bankası oluşturulması ve periyodik olarak güncellenmesi

Hedef 2. İstanbul'da uzun vadede küresel rekabet potansiyeli taşıyan yeni sektörlerin belirlenebilmesine yönelik olarak detaylı sektörel analizlerin yapılması ve bir rekabet strateji belgesi oluşturulması

Hedef 3. Turizm, finans, lojistik, yaratıcı endüstriler ve Ar-Ge yoğun sektörler başta olmak üzere İstanbul'da rekabet gücü yüksek olan öncelikli sektörlerin istihdam ve üretim paylarının artırılması

Hedef 4. Katma değeri, teknoloji ve bilgi yoğunluğu yüksek ürün ve hizmetler için Ar-Ge, yenilik ve yaratıcılık odaklı üretim yapısının benimsenmesi

Hedef 5. Öncelikli sektörlerin kapasite kullanımının ve verimlilik düzeylerinin artırılmasının desteklenmesi

Hedef 6. Öncelikli sektörlerde girişimciliğin desteklenmesi

Hedef 7. Öncelikli sektörlerde uluslararası standartların (üretim, hizmet, kalite, sağlık standartları vb.) benimsenmesi

Hedef 8. Öncelikli sektörlerde İstanbul'da sanayi ve hizmet kümelerinin desteklenmesi, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması

Hedef 9. Öncelikli sektörlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünün yetiştirilmesi ve bölgeye çekilmesi

Hedef 10. Başta ulaşım ve bilişim altyapısı olmak üzere öncelikli sektörlerin tüm altyapı eksikliklerinin giderilmesi

Hedef 11. İstanbul'un yüksek katma değerli ürün ve hizmetlerle küresel değer zincirinde üst sıralarda yer alabilmesi için özgün tasarım faaliyetlerinin ve uluslararası marka yaratımının teşvik edilmesi

Hedef 12. Öncelikli sektörlerde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli firmalarda kurumsal kapasitenin artırılması; işbirliği ve ağ oluşumunun desteklenmesi

Hedef 13. Kamu kurum ve kuruluşları ile öncelikli sektörler arasında iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi

Hedef 14. Öncelikli sektörlerin ulusal ve uluslararası finansal kaynaklara erişiminin kolaylaştırılması

SANAYİDE DÖNÜŞÜM

SANAYİDE DÖNÜŞÜM

Türkiye sanayisi ileri teknoloji üretimi ve kullanımında gelişmiş ülke sanayilerinin oldukça gerisinde yer almaktadır. AB(27) ülkelerinde ileri teknoloji ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı %15,6 olurken Türkiye'de bu oran 2011 yılındaki %1,6 seviyesinden 2012 yılında %1,5'e gerilemiştir (EUROSTAT, 2012). OECD tarafından yayınlanan verilere göre ise 2007 yılında Türkiye'de orta teknoloji ürünlerin toplam ürün ihracatı içerisindeki payı %32,1, ileri teknoloji ürünlerin ise %4,5'tir. Türk sanayisinin içinde bulunduğu bu durum istihdam ettiği insan gücüne de yansımaktadır. İleri ve orta teknoloji üretim sektörlerinde çalışan işgücünün toplam işgücüne oranı 2007 yılında %3,6, 2008 yılında ise %3,9 olmuştur (EUROSTAT, 2008). Benzer şekilde bu oran da, gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Ülke sanayisine paralel olarak İstanbul sanayisinin de ileri teknoloji üretiminde ve kullanımında geri kalmış olmasının ortaya çıkardığı sorunlardan biri de düşük katma değerli üretim yapısıdır.

İstanbul'da üretilen toplam GSKD'nin %26,7'si sanayi sektörü, %73,1 gibi büyük bir kısmı ise hizmetler sektörü tarafından üretilmektedir (TÜİK, 2008). Türkiye'de üretilen toplam GSKD'nin %27,2'sinin sanayi sektörü tarafından üretildiği dikkate alındığında İstanbul sanayisinin %26,7 ile Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Tablo 41, Türkiye'de ve İstanbul'da üretilen GSKD'nin sektörel dağılımının 2004-2008 yılları arasındaki değişimini karşılaştırmalı olarak göstermektedir.

İstanbul'da üretilen GSKD içerisinde sanayi sektörünün payı azalmakla birlikte İstanbul sanayisi ülke genelindeki ağırlığını ve önemini hala korumaktadır. Türkiye'de sanayi sektörü tarafından üretilen toplam GSKD'nin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde İstanbul'un %27,1 ile başı çektiği, onu %10,3 ile TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinin takip ettiği görülmektedir.

İstanbul'da hizmetler sektörünün ön plana çıktığı ve daha fazla katma değer ürettiği, sanayi sektörünün ise emek yoğun, düşük ve orta teknolojili üretim yapan ve düşük katma değer üreten bir yapıya sahip olduğu açıkça görülmektedir. İstanbul'un sahip olduğu bu ekonomik yapı aynı zamanda Bölge'nin ve Türkiye'nin dış ticaret performansını da olumsuz etkilemektedir. Sanayi sektörünün üretim için ihtiyacı olan enerjiyi yüksek maliyetler ile ithal etmesi ancak buna karşılık düşük katma değerli ürünler ihraç etmesi dış ticaret açığı verilmesine yol açmaktadır (bkz. Küresel Ekonomide Stratejik Aktör). Bu durum ise Türkiye'nin makroekonomik riskini artırmakta ve büyüme performansını olumsuz etkilemektedir.

Sanayinin kent genelindeki dağılımına bakıldığında İstanbul'da toplam 8 adet organize sanayi bölgesi (OSB) ve 9 adet küçük sanayi sitesi (KSS) olduğu görülmektedir. Bu OSB ve KSS'lerde, İstanbul'da faaliyet gösteren işletmelerin %6,1'i bulunmakta ve İstanbul'daki istihdamın %8,3'ü gerçekleşmektedir. Tablo 42 ve Tablo 43'de İstanbul OSB ve KSS'lerindeki faal firma sayıları ve bunların yarattığı istihdam sunulmaktadır.

İstanbul OSB'lerinin önemli bir özelliği de %100 doluluk oranlarına sahip olmalarıdır. Toplam 2.129 hektar alana sahip olan İstanbul'daki OSB'lerde 1.731 parsel bulunmaktadır ve bunların tamama yakını tahsis edilmiştir. Tablo 44, İstanbul'daki OSB'lerin alan, parsel sayısı ve doluluk oranlarını göstermektedir.

Tablo 41 Cari Fiyatlarla Sektörlerin Gayri Safi Katma Değer İçindeki Payları

	Türkiye			İstanbul		
	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)
2004	10,71	27,97	61,32	0,38	28,90	70,72
2005	10,62	28,04	61,34	0,37	29,20	70,43
2006	9,37	28,22	62,40	0,30	29,10	70,60
2007	8,53	27,77	63,70	0,24	27,49	72,26
2008	8,46	27,20	64,34	0,21	26,71	73,08

Kaynak TÜİK, Bölgesel İstatistikler Veritabanı, 2008

Tablo 42 İstanbul'daki Organize Sanayi Bölgeleri

OSB Adı	İlçesi	Çalışan Sayısı	Üretimdeki Firma Sayısı	Ağırlıklı Sektörler
İkitelli	Başakşehir	160.000	26.285	Metal, Plastik, Otomotiv, Tekstil, Gıda
İstanbul Anadolu Yakası	Tuzla	5.800	129	Metal, Oto Yan Sanayi, Makine
İstanbul Deri	Tuzla	5.000	723	Deri, Kimya, Makine, Metal, Tekstil
Birlik	Tuzla	2.350	63	Kimya, Metal, Plastik, Oto Yan Sanayi
İstanbul Tuzla Kimya Sanayicileri	Tuzla	3.365	145	Kimya, Plastik Mamülleri, Makine, Metal, Mobilya, Oto Yan Sanayi, Gıda
İstanbul Dudullu	Ümraniye	28.081	2.313	Beyaz Eşya Yan Sanayi, Demir Çelik, Oto Yedek Parça, Elektrik Elektronik, Mobilya Dekorasyon
İstanbul Tuzla	Tuzla	2.660	70	Metal, Kalıp, Dövme, Plastik, Gıda
İstanbul Beylikdüzü	Beylikdüzü	20.000	237	Makine, Tekstil, Plastik, Kimya, Demir Dışı Metaller
Toplam		**227.256**	**29.965**	

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB Bilgi Sitesi, 2013

Tablo 43 İstanbul'daki Küçük Sanayi Siteleri

KSS Adı	İlçesi	Çalışan Kişi Sayısı	Faal Firma Sayısı
İmes KSS.	Ümraniye	7.525	1.037
Modoko KSS.	Ümraniye	3.000	600
Kadosan Oto San. KSS.	Ümraniye	3.009	659
Oto Tamircileri KSS	Şişli	7.760	1.940
Birlik KSS.	Büyükçekmece	1.366	254
Doğu KSS.	Bağcılar	6.000	300
Evren Oto KSS	Esenyurt	2.450	514
Silivri KSS	Silivri	355	135
Şile KSS.	Şile	103	51
Toplam		**31.568**	**5.490**

Kaynak: İstanbul Valiliği, İl Koordinasyon Müdürlüğü, İl Koordinasyon Kurulu Toplantısı Brifingi, Ağustos 2012.

Tablo 44 İstanbul'daki Organize Sanayi Bölgeleri Doluluk Oranları

Organize Sanayi Bölgesi Adı	Alan (ha)	Parsel Sayısı	Doluluk Oranı (%)
İstanbul Beylikdüzü	160	254	100
İkitelli	700	290	100
İstanbul Dudullu	265	261	100
İstanbul Tuzla	60	153	100
İstanbul Deri	741	364	99,5
Birlik	51	85	100
İstanbul Tuzla Kimya Sanayicileri	72	167	100
İstanbul Anadolu Yakası	80	157	100
Toplam	**2.129**	**1.731**	**Ort: 100**

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, OSB Bilgi Sitesi, 2013

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Sanayide ileri teknoloji kullanan, yüksek katma değer üreten ve nitelikli işgücü istihdam eden bir üretim yapısının oluşturulması

Türkiye'nin orta ve düşük teknolojili, emek yoğun ve düşük katma değer üreten mevcut sanayi yapısı ile 2023 hedeflerine ulaşmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Bu sebeple Türkiye ve Bölge sanayisindeki mevcut yapının hızla ileri teknoloji kullanan, yüksek katma değer üreten, nitelikli işgücü istihdam eden, bilgi yoğun bir üretim yapısına dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu dönüşümün gerçekleştirilebilmesi için Bölge'de faaliyet gösteren sanayi alt sektörleri arasında ileri teknoloji kullananların desteklenmesi, düşük ve orta düzey teknoloji kullanan alt sektörlerde ise Ar-Ge ve Yenilik çalışmalarının teşvik edilmesi hedeflenmektedir. Bölge sanayisinin yüksek katma değer üretmesini sağlayabilmenin yollarından biri de tasarım ve markalaşmadır. Bu amaçla sanayinin tüm alt sektörlerinde markalaşma ve endüstriyel tasarım çalışmalarının teşvik edilmesi yüksek katma değerli bir sanayi sektörü için hayati önem taşımaktadır. Hiç kuşkusuz ileri teknoloji kullanan bir üretim yapısına dönüşüm ancak bu teknolojiyi kullanabilecek, iyi eğitilmiş, nitelikli bir işgücü ile mümkün olabilecektir. Bu amaçla bir taraftan dönüşen sanayinin ihtiyaç duyacağı insan kaynağının yetiştirilmesi diğer taraftan ise sanayide istihdam edilmiş mevcut işgücünün dönüşümün gerektirdiği teknolojik ve diğer mesleki beceriler ile donatılması gerekmektedir.

İstanbul sanayisinde dönüşümün gerçekleşebilmesi ancak kamu ve sanayi firmaları arasındaki etkin iletişim ve işbirliği ile mümkün olabilecektir. Bu amaçla firma sahiplerinin dönüşüm süreçleri, bu süreçlerde yapılması gerekenler ve sanayide dönüşümün işletmelerine sağlayacakları kazançlar hakkında bilgilendirilerek teknolojik ve mekânsal dönüşüm konularında yönlendirilmeleri sağlanmalıdır. Sanayide hedeflenen dönüşümü sağlayacak bir başka etken de aynı sektörde faaliyet gösteren firmaların bir araya getirilerek üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve daha verimli çalışmalarının sağlanması olacaktır. Bu amaçla kümelenme çalışmalarının teşvik edilerek firmalarda verimliliğin, rekabet gücünün ve yüksek katma değer üretme kapasitesinin artırılması için gerekli altyapının oluşturulması önem taşımaktadır.

Bölge'de faaliyet gösteren sanayinin bir bölümünün İstanbul'un en önemli doğal kaynaklarından biri olan su havzaları içinde konuşlanmış olması, özellikle tarihi yarım adadaki tarihsel mekânlar içerisinde ve çevresinde bu mekânları olumsuz etkileyecek faaliyetlerde bulunması ve şehir merkezlerinde sokaklar içerisinde sıkışmış, konutsal alanlar ile iç içe ve emek yoğun bir üretim yapısına sahip olması şehre nüfus, lojistik, güvenlik, ulaşım ve daha birçok altyapı yükü getirmektedir. Dolayısı ile sanayide dönüşüm çalışmalarının mekânsal boyutu da dikkate alınarak İstanbul'da kentsel dönüşüm çalışmaları ile eşgüdümlü ve bütünleşik politikalar çerçevesinde yürütülmesinin dönüşüm sürecinin başarıya ulaşmasında önemli katkısı olacaktır (bkz. Bütünsel ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm).

Hedef 1. Düşük ve orta düzey teknoloji kullanılan sanayi alt sektörlerinde Ar-Ge ve Yenilik çalışmalarının teşvik edilmesi

Hedef 2. Sanayide tasarım ve markalaşmanın teşvik edilmesi

Hedef 3. Dönüşen sanayi alt sektörlerinde ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünün yetiştirilmesi, mevcut sanayi işgücünün dönüşümün gerektirdiği teknolojik ve diğer mesleki beceriler ile donatılması

Hedef 4. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firma sahiplerinin teknolojik ve mekânsal dönüşüm konularında yönlendirilmesi, sanayide dönüşüme yönelik farkındalık ve gönüllülük oluşturulması

Hedef 5. Kümelenme çalışmaları ile sanayide verimliliğin, rekabet gücünün ve katma değerin artırılması

Hedef 6. Sanayide dönüşümün mekânsal boyutu da dikkate alınarak İstanbul'da kentsel dönüşüm çalışmaları ile eşgüdümlü ve bütünleşik politikalar çerçevesinde yürütülmesinin sağlanması.

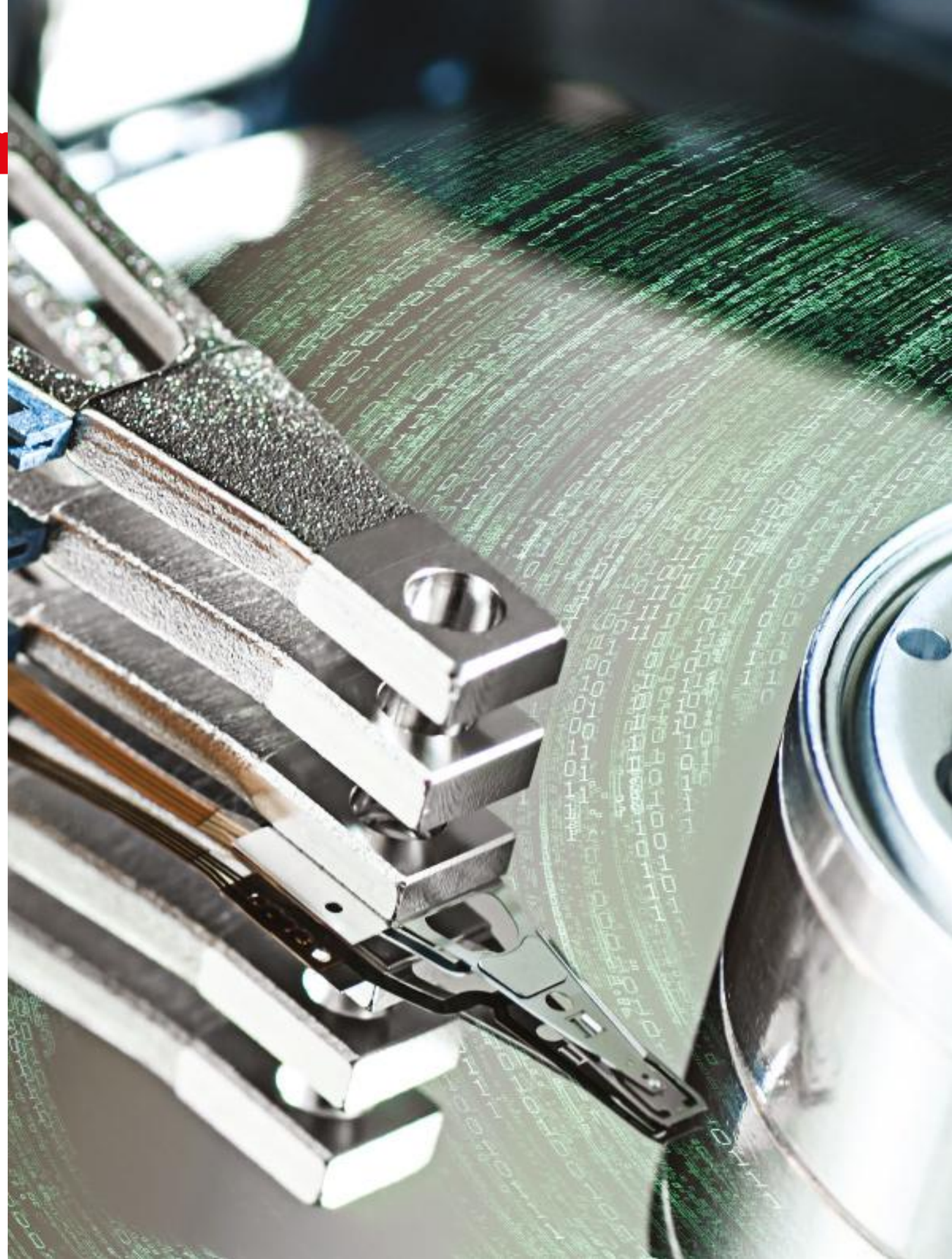

ARTAN AR-GE VE YENİLİK

Türkiye'nin küresel rekabet gücünü artırabilmesi, dünya pazarlarında katma değeri yüksek ürünler ile söz sahibi olabilmesi ve mevcut dış ticaret yapısından kaynaklanan olumsuzlukları aşarak uzun dönemli, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlayabilmesi için önümüzdeki dönemde Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının hızla artırılması gerekmektedir. Son yıllarda gösterdiği olumlu gelişmelere rağmen Türkiye'nin yenilik performansı gelişmiş dünya ekonomileri ile karşılaştırıldığında henüz istenilen düzeyde değildir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (World Intellectual Property Organization) tarafından yayınlanan 2013 Global Yenilik Endeksi'ne göre ülkemiz yüz üzerinden 36,03 puanla Kuzey Afrika Batı Asya (NAWA-North Africa Western Asia) bölgesinde 10., dünya genelinde ise 68. sırada yer almıştır. Avrupa Birliği tarafından hazırlanan AB Yenilik Birliği Skor Tahtası 2011 Raporu'na göre ise AB(27) ülkelerinin yenilik endeks değeri 0,539 iken Türkiye için bu değer 0,213 olarak hesaplanmıştır. The Economist Intelligence Unit (EIU) 2009 yılı dünyanın en yenilikçi ülkeleri sıralamasında Türkiye 5,42 puanla 82 ülke arasında 52. sırada yer alarak dünya ortalaması olan 6,28'in altında kalmıştır.

Ar-Ge Harcamaları

Ar-Ge ve yenilik çalışmaları geçtiğimiz yıllarda birçok ülkede ön plana çıkmış ve bu çalışmalara ayrılan fonlar tüm dünyada hızlı bir artış göstermiştir. Ülkemizde de Ar-Ge harcamaları 2008 yılında baş gösteren ve etkileri hala devam etmekte olan ekonomik kriz ortamına rağmen her sene daha da artarak 2011 yılında 11.154 Milyon TL'ye ulaşmıştır. Şekil 25, 2002-2011 yılları arasında ülkemizde gerçekleşen Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge harcamalarındaki artışı göstermektedir.

Şekil 25 Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları, (Milyon TL-Cari Fiyatlarla)

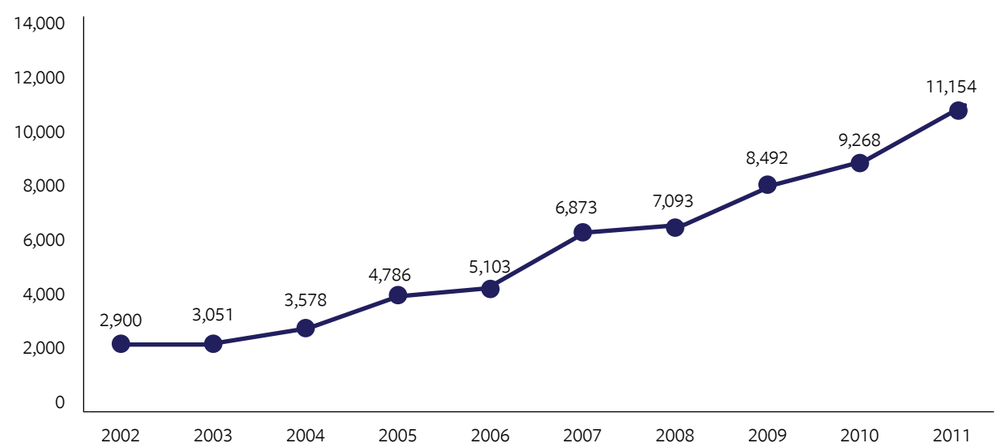

Kaynak: TÜİK, 2011 Bilim, Teknoloji ve Yenilik verilerinden derlenmiştir.

Şekil 26 Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları/GSYH, (%)

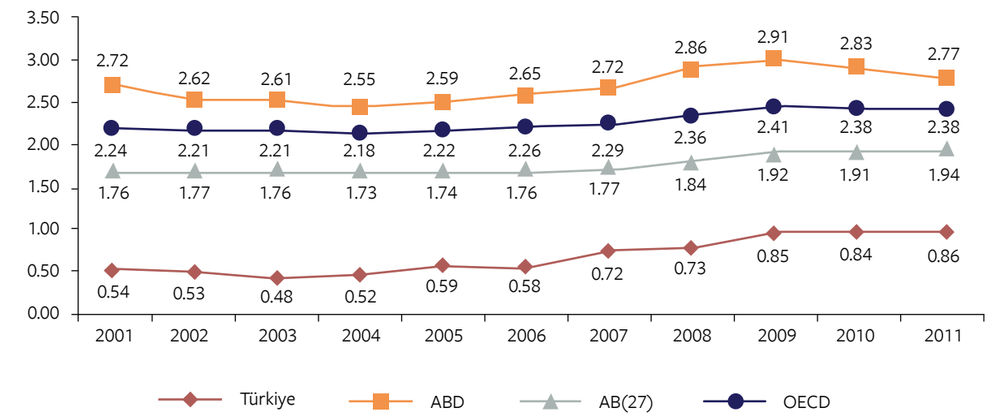

Kaynak: OECD, 2012 Main Science and Technology Indicators verilerinden derlenmiştir.[16]

2011 yılında İstanbul'da gerçekleşen Ar-Ge harcama tutarı bir yıl öncesine göre %29,3 artarak 2.142 Milyon TL'ye ulaşmıştır. (2010: 1.657 Milyon TL)

Ar-Ge ve yenilik performansının ölçümünde kullanılan önemli göstergelerden biri de bir ülkenin gayri safi yurtiçi Ar-Ge harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasılasına (GSYH) oranıdır. Bu oran ülkemizde 2002 yılı öncesinde sıfıra yakın iken 2002 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiş ve 2011 yılı itibarıyla %0,86'ya ulaşmış olsa da ülkemizin 2023 yılında dünyanın ilk on ekonomisi arasına girme hedefinin ortaya konduğu Ulusal Yenilik Sistemi 2023'de belirtilen %3'lük hedefin[15] oldukça altında bulunmaktadır. Şekil 26, 2001-2011 yılları arasında Ar-Ge harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranındaki değişimi Türkiye, ABD, AB(27) ve OECD için karşılaştırmalı olarak vermektedir.

2011 yılında İstanbul'da gerçekleşen Ar-Ge harcama tutarının Türkiye'deki toplam Ar-Ge harcaması içerisindeki payı %19,2; GSYH'ya oranı ise %0,17 olmuştur.

[15] İlgili hedef 27 Aralık 2011 tarihinde yapılan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)'nın 23. toplantısında alınan 2011/101 no'lu "Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Yılı Hedefleri" kararında belirlenmiştir.
[16] OECD ülkelerine ait 2011 verisi henüz yayınlanmadığı için 2010 yılı verisi kullanılmıştır.

Teknoloji Transfer Arayüz Mekanizmaları

Ülkemizin orta gelir ya da orta teknoloji tuzağı olarak adlandırılan yapısal durumdan kurtulup üst gelir grubunda bulunan ülkeler arasına girebilmesi ve 2023 yılı için ortaya konan ekonomik hedeflere ulaşması Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının başarısına ve bu çalışmaların ülke ekonomisine sağlayacağı katkı ile mümkün olabilecektir. Bu katkının sağlanmasında Bölge'de yürütülen Ar-Ge ve yenilik çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılacak yüksek katma değerli, ileri teknoloji ürün ve hizmetlerin ticarileştirilerek Bölge ve ülke için ekonomik değer yaratması önem taşımaktadır. Bu amaçla üniversite ve özel sektör arasında teknoloji transferinin gerçekleşmesini ve bu teknolojinin ticarileştirilmesini sağlayacak teknoloji transfer arayüz mekanizmalarının önemi gittikçe artmaktadır. Günümüzde bu işbirliğinin gerçekleştirildiği yerlerin başında teknoloji geliştirme bölgeleri (TGB) gelmektedir. 2013 yılı itibarı ile İstanbul'da İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ), İstanbul Üniversitesi (İÜ) ve Boğaziçi Üniversitesi (BÜ) kampüsleri bünyesinde dört, biri ise kurulma aşamasında olan (Teknopark İstanbul) toplam beş adet TGB bulunmaktadır. Bu özelliği ile İstanbul, Türkiye'nin Ankara'dan sonra en çok TGB'ye sahip ikinci bölgesidir. Harita 5, sahip oldukları firma sayılarına göre İstanbul'daki TGB'lerin dağılımını göstermektedir.

Harita 5 Sahip Oldukları Firma Sayılarına Göre İstanbul TGB'leri

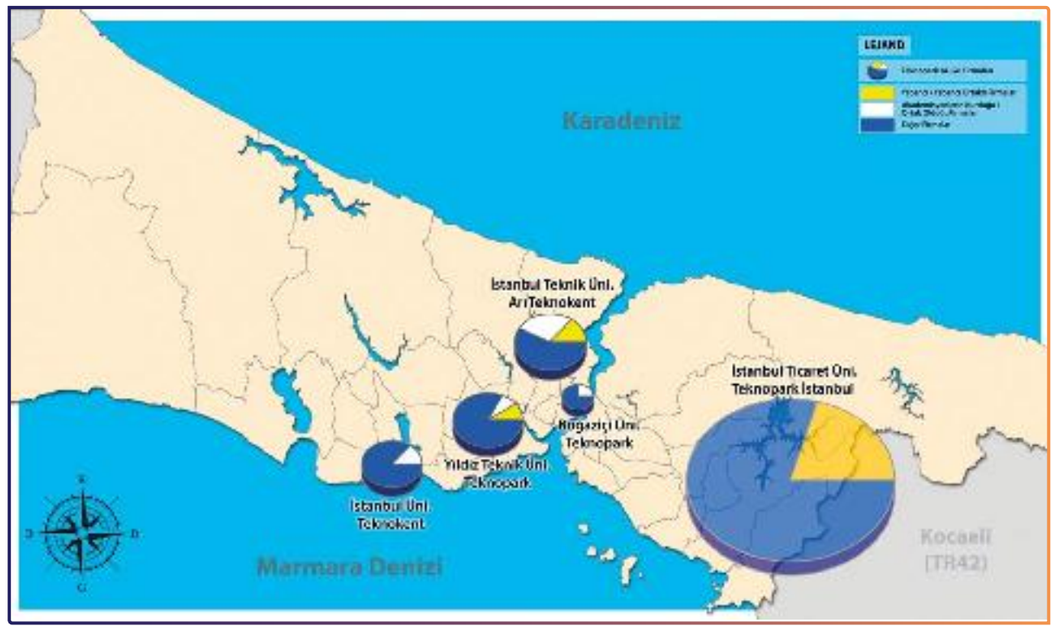

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2013 Yılı Verilerinden Derlenmiştir.
Not: Teknopark İstanbul'a ait gösterim bu TGB'nin 2023 hedefleri[17] doğrultusunda hazırlanmıştır. Teknopark İstanbul'un 2013 yılı Eylül ayında 5 blok ve 62 bin metrekarelik bir alanda toplam 80 firma ile açılması, bu firmalar içerisinde yabancı ortaklı firma oranının ise %10 civarında olması beklenmektedir. Ayrıca, kuluçka merkezinde 30 firma bulunması ve bunların 15 tanesinin akademisyenler tarafından kurulan firmalar olması beklenmektedir.

[17] 2023'te Teknopark İstanbul'un toplam alanının 900 bin metrekare olması, yabancı ortaklı firma oranının %15-20'ye çıkması, teknoparkta 1.000 firma, kuluçka merkezinde 400-500 civarında kuluçka firması ve 40 bin IT personeli olması beklenmektedir. Akademisyenler tarafından kurulan firmaların kuluçka merkezlerinde faaliyet göstermesi planlanırken, bu tür firmaların sayısı ile ilgili bir tahmin bulunmamaktadır.

TGB'ler bünyesinde faaliyet gösteren firmaların faaliyette bulundukları sektörler kadar ortaklık yapıları da İstanbul'un Ar-Ge ve yenilik performansının artırılmasında etkili bir faktördür. İstanbul'da bu alanlarda faaliyet gösteren yabancı firma sayısının artırılmasında, İstanbul'a daha fazla uluslararası finansman kaynağının çekilmesinde ve uluslararası işbirliği olanaklarının geliştirilmesinde bu bölgelerde kurulacak yabancı/yabancı ortaklı firma sayısı önemli rol oynayacaktır. Bu açıdan İstanbul TGB'lerinin yeterli seviyede olmadıkları ve önümüzdeki yıllarda çok daha fazla yabancı/yabancı ortaklı firmayı bünyelerine dahil etmeleri gerektiği görülmektedir (bkz. Tablo 45). Üniversitelerde Ar-Ge ve yenilik çalışmalarını yürüten akademisyenlerin bu çalışmaları ekonomik kazanca dönüştürebilmelerindeki önemli alternatiflerden biri de şirketleşme ve kurdukları şirketler üzerinden ekonomik faaliyetlerde bulunmaktır. Ar-Ge ve yeniliğe dayalı girişimciliğin teşvik edildiği, başta akademisyenler olmak üzere tüm girişimcilere gerekli olanakların sunulduğu altyapılardan biri de TGB'lerdir. İstanbul'daki tüm TGB'lerde yeterli seviyelerde olmasa da akademisyenlerin kurduğu/ortak olduğu firmalar bulunmaktadır (bkz. Tablo 45). Bu bağlamda İstanbul TGB'lerinde faaliyet gösteren firmalar arasında bu tür firmaların sayısının artırılması Bölge'nin Ar-Ge, yenilik ve bu çalışmalara bağlı girişimcilik performansının artırılmasında olumlu katkılarda bulunacaktır.

Tablo 45, 2012 yılı itibarı ile İstanbul'un sahip olduğu TGB'ler açısından Türkiye'deki yerini göstermektedir.

Tablo 46'da ise İstanbul'da faaliyet gösteren dört TGB'ye ait temel veriler sunulmaktadır. Altyapı çalışmaları devam eden TGB ise İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin kurucu ortakları oldukları Teknopark İstanbul'dur.

Tablo 45 Temel Teknoloji Geliştirme Bölgeleri İstatistikleri, 2012

	TÜRKİYE	İSTANBUL
Toplam Firma Sayısı	**2.174 Adet**	**339 Adet**
Yabancı/Yabancı Ortaklı Firma Sayısı	70 Adet	26 Adet
Yönetici Şirket Personeli Sayısı	274 Kişi	56 Kişi
Ar-Ge Personeli Sayısı	16.015 Kişi	4.103 Kişi
Destek Personeli Sayısı	3.483 Kişi	761 Kişi
Toplam Çalışan Sayısı	19.498 Kişi	7.008 kişi
Devam Eden Proje Sayısı	5.703 Adet	841 Adet
Tamamlanan Proje Sayısı	10.661 Adet	1.558 Adet
Patent Sayısı	322 Adet	151 Adet
Toplam Gerçekleşen İhracat	890 Milyon ABD Doları	99,73 Milyon ABD Doları

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri 2013, yayınından derlenmiştir.

Tablo 46 İstanbul Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Verileri

	İTÜ Arı Teknokent (2012)	YTÜ Teknopark (2013)	İÜ Teknokent (2012)	BÜ Teknopark (2013)	TOPLAM
Toplam Ar-Ge Firma Sayısı	**121**	**112**	**83**	**23**	**339**
Yabancı/Yabancı Ortaklı Firma Sayısı	16	10	0	0	26
Akademisyenlerin Kurduğu/ Ortak Olduğu Firma Sayısı	36	9	11	8	64
Firmalardaki Toplam Personel Sayısı	4.800	1.855	250	103	7.008
Devam Eden Proje Sayısı	223	459	83	76	841
Tamamlanmış Proje Sayısı	1.275	202	26	55	1.558
Yönetici Şirket Personeli Sayısı	25	20	3	8	56
Ar-Ge Personeli Sayısı	2.050	1.642	310	101	4.103
Destek Personeli Sayısı	637	51	70	3	761
Patent Sayısı (Kümülatif)	148	1	0	2	151
Toplam Gerçekleşen İhracat (Kümülatif)	**87,78 Milyon ABD Doları**	**10,47 Milyon ABD Doları**	**2,1 Milyon TL***	**0,3 Milyon ABD Doları**	**99,73 Milyon ABD Doları**

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (2013) yayınından derlenmiştir.
*31.12.2012 TCMB Döviz Satış Kuru ile ABD Dolarına çevrilerek toplama eklenmiştir.

İstanbul'daki TGB'lerin mevcut durumunu ortaya koyan bir başka önemli gösterge de Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2011 yılı verileri kullanılarak hazırlanan Teknoloji Bölgeleri Performans Endeksi sıralamasıdır. Bu endekse[18] göre İTÜ 54,56 puan ile Türkiye'de ikinci İstanbul'da ise birinci sırada yer almıştır. Tablo 47, İstanbul'daki TGB'lerin sıralamalarını ve aldıkları puanları göstermektedir.

İTÜ dışındaki diğer TGB'lerin üst sıralarda yer alamamalarının başlıca sebebi Türkiye'deki diğer TGB'lere kıyasla daha yakın zamanlarda faaliyete başlamış olmalarıdır. Bu açıdan TGB'lerin kuruluş yılları baz alınarak hazırlanan puan tablolarını değerlendirmek daha doğru olacaktır. 2009-2011 döneminde faaliyete geçen TGB'lerin sıralamasına bakıldığında Yıldız Teknik Üniversitesi'nin birinci, Boğaziçi

[18] TGB Performans Endeksi'nin oluşturulmasında üç kategoride, altı boyutta ve 14 alt başlıkta veri toplanarak bu veriler normalizasyona tabi tutulmuştur. Birinci boyut olan Devlet Destekleri ve Yönetici Şirket Harcamalarının endeks içerisindeki ağırlığı %20'dir ve bu boyut altında, yönetici şirketlere sağlanan destekler, firmalara sağlanan muafiyetler ve yönetici şirket harcamaları verileri kullanılmıştır. İkinci boyut olan Ar-Ge Yetkinliğinin endeks ağırlığı %25'tir ve bu boyut için kullanılan veriler Ar-Ge Projeleri, Firmaların Ar-Ge Harcamaları ve Firmaların Yurtiçi Ar-Ge Gelirleridir. Üçüncü boyut olan İhracat ve Firma Kompozisyonunun ağırlığı %20 kullanılan verileri ise Firmaların İhracat Verileri ve Firma Kompozisyonudur. Dördüncü boyut olan Fikri Mülkiyet Haklarının ağırlığı %15, kullanılan verileri ise Yurtiçi Patent Başvuru/Tescil Sayısı, Uluslararası Patent Başvuru/Tescil Sayısı ve Faydalı Model/Marka Tescil Sayısıdır. Beşinci boyutta Kuluçka Hizmetleri ve Teknoloji Transfer Ofisi Hizmetleri toplam %8 ağırlıkla değerlendirilirken altıncı boyutta İşbirliği ve Etkileşim Başlığı altında Üniversite-Sanayi İşbirliği, Firmalar Arası İşbirliği ve Uluslararası İşbirlikleri toplam %12 ağırlık ile değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo 47 Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performans Endeksi Sıralaması

Üniversite	Sıra	Toplam Puan	Devlet Destekleri ve Yönetici Şirket Harcamaları (%20)	Ar-Ge Yetkinliği (%25)	İhracat ve Firma Kompozisyonu (%20)	Fikri Mülkiyet Hakları (%15)	Kuluçka ve TTO Hizmetleri (%8)	İşbirliği ve Etkileşim (%12)
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	2	54,56	9,17	11,71	14,97	7,66	2,39	8,66
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	11	39,62	12,43	11,56	8,04	3,44	0	4,1
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ	12	38,61	10,18	15,38	6,8	3,72	0	2,54
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	23	29,65	12,59	3,63	8,29	0,61	0,26	4,27

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013

Üniversitesi'nin ikinci, İstanbul Üniversitesi'nin ise yedinci sırada olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 47). Bu sıralama bize İstanbul'da faaliyet gösteren TGB'lerin bölgenin potansiyeline uygun olarak önümüzdeki yıllarda performansları ile ülke çapında çok daha üst sıralarda yer alacaklarını göstermektedir.

Önümüzdeki yıllarda TGB'lerin belirli alanlarda uzmanlaşarak daha küçük ve sektörel bir yapıya dönüşmesi beklenmektedir. Bu yapıya uygun olarak ihtisas TGB'leri İstanbul'un önümüzdeki dönemde üniversite-özel sektör işbirliği ve teknoloji transferi açısından gelişme göstereceği alanlardan biri olacaktır.

Mevcut yapı içerisinde üniversitelerde yürütülen Ar-Ge ve yenilik çalışmalardan elde edilen fikri hakların korunması ve yönetimi, çıktıların ticarileştirilmesi ve Bölge ekonomisine katkıda bulunmasında önemli rol oynayan bir başka ara yüz mekanizması da üniversiteler ve teknoparklar bünyesinde faaliyet gösteren teknoloji transfer ofisi (TTO)lardır. 2013 yılı içerisinde TÜBİTAK tarafından açılan çağrı kapsamında 36 üniversite proje başvurusunda bulunmuştur. Proje başvurularının değerlendirilmesi sonucunda 10 üniversitenin (Anadolu Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi) desteklenmesine karar verilmiştir. Bu 10 üniversitenin 8'inin İstanbul'da faaliyet gösteriyor olması (Boğaziçi, Koç, Özyeğin, Sabancı, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi) İstanbul'daki TTO'ların önümüzdeki dönemde üniversite-özel sektör işbirliğinin geliştirilmesinde çok daha aktif ve etkili bir rol oynayacaklarını göstermekte olup Sanayi ve Sanayi-Ticaret Odaları illerindeki TTO'lar ile koordinasyon ve işbirliği içinde olunması gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 48 Teknoloji Bölgeleri Performans Endeksi Sıralaması, 2009-2011'de Faaliyete Geçen TGB'ler

Üniversite	Sıra	Toplam Puan	Devlet Destekleri ve Yönetici Şirket Harcamaları (%20)	Ar-Ge Yetkinliği (%25)	İhracat ve Firma Kompozisyonu (%20)	Fikri Mülkiyet Hakları (%15)	Kuluçka ve TTO Hizmetleri (%8)	İşbirliği ve Etkileşim (%12)
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	1	39,62	12,43	11,56	8,04	3,44	0	4,1
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ	2	38,61	10,18	15,38	6,8	3,72	0	2,54
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ	7	29,65	12,59	3,63	8,29	0,61	0,26	4,27

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013

Fikri Haklar

Ar-Ge ve yenilik alanlarındaki önemli konulardan biri de çalışmalar sonucunda ortaya çıkan fikri hakların korunması ve yönetimidir, çünkü çıktıların hak sahipleri için gelir yaratabilmesi ancak bu hakların korunup doğru yönetilebilmesi ile mümkündür. Dolayısı ile bir ülkenin sahip olduğu patent sayısı o ülkenin Ar-Ge ve yenilik performansı kadar bu çalışmaları ne ölçüde gelire ve ekonomik değere çevirebildiğinin de göstergesi olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin uluslararası patent performansı gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça geri durumdadır. OECD Factbook 2013 verilerine göre Türkiye'nin 2010 yılı triadik patent sayısı 34,58 iken bu rakam Japonya'da 15.066,5, AB(27)'de 14.124,06, ABD'de ise 13.837,36 olmuştur. EUROSTAT 2011 verilerine göre ise Avrupa Patent Ofisi (EPO)'ne yapılan milyon nüfus kişi başına patent başvuru sayısı Türkiye'de 6,11 iken AB(27)'de 107,45 olmuştur. Bununla birlikte TÜİK tarafından yayınlanan marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım alanlarındaki başvuru ve tescil verileri İstanbul'un bu alanlarda diğer bölgelerden açık ara önde olduğunu ve fikri hakların korunması ile ilgili olarak üst düzey bilinç seviyesine sahip olduğunu göstermektedir (bkz. Tablo 49).

Tablo 49 İstanbul Ar-Ge İstatistikleri

	Marka		Patent		Faydalı Model		Endüstriyel Tasarım	
	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil	Başvuru	Tescil
Adet	49.989	26.524	1.939	490	1.517	1.010	3.974	3.693
Türkiye İçindeki Pay (%)	51,4	50,6	42,7	47,8	40,7	45,0	50,5	50,8

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü, 2012 verilerinden derlenmiştir.

Üniversiteler

Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının yürütüldüğü kurumların başında üniversiteler gelmektedir. Ülkemizdeki üniversitelerin yenilikçilik ve girişimcilik özelliklerinin teşvik edilmesi amacı ile TÜBİTAK tarafından hazırlanan Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi[19] (GYÜE) çalışmasına göre ilk 50 sırada yer alan üniversitelerin 14'ü, ilk on üniversitenin ise 5'i İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Tablo 50, bu beş üniversitenin 2012 ve 2013 yılları sıralamalarını ve aldıkları toplam puanları göstermektedir.

Tablo 50 GYÜE İstanbul Üniversiteleri Toplam Puan ve Sıralamaları

Üniversite	2012		2013	
	Sıra	Toplam Puan	Sıra	Toplam Puan
SABANCI ÜNİVERSİTESİ	1	**84**	2	85,8
BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ	4	**69**	4	76,3
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	5	**67**	5	72,5
ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ	6	**65**	7	67,4
KOÇ ÜNİVERSİTESİ	8	**57**	8	61,7

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi, 2013 verilerinden derlenmiştir.

Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının bilgi yoğun, üst düzey teknoloji ve araştırma teknikleri kullanımı gerektirmesi sebebi ile üniversitelerdeki yüksek lisans ile doktora ve üstü programları, bu çalışmaların sürdürülebilirliği için ön lisans ve lisans programlarına göre çok daha fazla önem arz etmektedir. 2011-2012 öğretim yılı itibarı ile İstanbul'daki üniversitelerde eğitim gören ön lisans ve lisans öğrenci sayısı 327.014 iken yüksek lisans ve doktora ve üstü programlarda eğitimlerine devam eden öğrenci sayısı 67.207'dir. İstanbul üniversitelerinin nüfus yoğunluğuna paralel olarak Avrupa yakasında, özellikle Şişli-Beşiktaş-Beyoğlu bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İstanbul'daki üniversitelerin öğrenci sayılarına göre dağılımı Harita 6'da gösterilmektedir.

TÜBİTAK'ın Türkiye'nin araştırmacı veri tabanını oluşturmak amacıyla oluşturduğu Araştırmacı Bilgi Sistemi (ARBİS)'e kayıtlı araştırmacı sayısı İstanbul'da 18.582'dir. En çok araştırmacı, 4.953 kişi ile İTÜ ve 4.522 kişi ile İstanbul Üniversitesi'nde görev yaparken söz konusu üniversiteleri Yıldız Teknik (2.271), Marmara (2.200) ve Boğaziçi Üniversiteleri (1.833) takip etmektedir (TÜBİTAK, 2012 Araştırmacı Bilgi Sistemi).

İstanbul'daki üniversiteler bilimsel yayın sayısı bakımından incelendiğinde, 2013 yılı itibarıyla İstanbul Üniversitesi'nin 2.031 yayınla Türkiye'de ilk sırada, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 980 yayınla 7. sırada, Marmara Üniversitesi'nin 855 yayınla 11. sırada yer aldığı görülmektedir. Öğretim üyesi başına bilimsel yayın sayısı olarak ise Sabancı Üniversitesi 1,54 yayın ile Türkiye'de 4. sırada, Doğuş Üniversitesi 1,50 yayın ile 7. sırada, Özyeğin Üniversitesi 1,22 ile 14. sırada, Koç Üniversitesi 1,17 ile 18.sırada ve Boğaziçi Üniversitesi 1,16 ile 19. sırada yer almaktadır (YÖK, 2013 Yılı Yayın İstatistikleri).

[19] Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi üniversitelerin ve YÖK, TÜBİTAK, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Türk Patent Enstitüsü, KOSGEB, TTGV ve TÜBA olmak üzere 8 kurumun katkısıyla hazırlanmıştır. Endeks ile üniversiteler, bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği, fikri mülkiyet havuzu, işbirliği ve etkileşim, girişimcilik ve yenilikçilik kültürü ile ekonomik katkı ve ticarileşme boyutları altında 23 göstergeye göre sıralanmıştır. Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliği boyutunun gösterge sayısı 6, ağırlığı %20, Fikri Mülkiyet Havuzu boyutunun gösterge sayısı 4, ağırlığı %15, İşbirliği ve Etkileşim boyutunun gösterge sayısı 5, ağırlığı %25, Girişimcilik ve Yenilikçilik Kültürü boyutunun gösterge sayısı 4, ağırlığı %15, Ekonomik Katkı ve Ticarileşme boyutunun gösterge sayısı 4, ağırlığı ise %25'tir. Her boyuta ait göstergelerin ve veri sağlayan kurumların listesine Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın internet sitesinden ulaşılabilir.

Harita 6 İstanbul Üniversiteleri

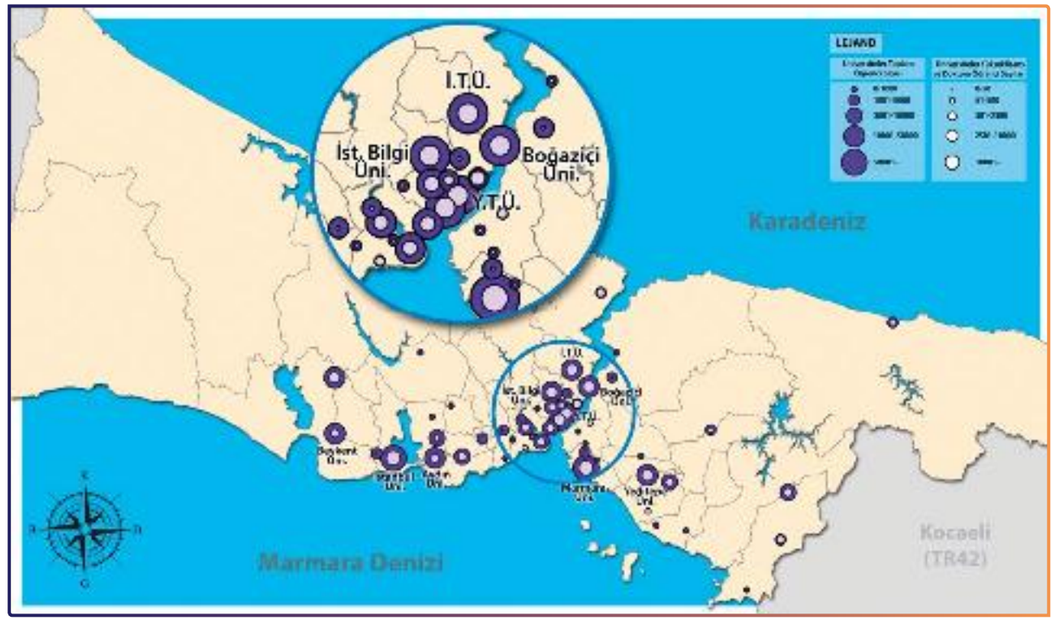

Not: Birden fazla kampüste eğitim veren üniversitelerin merkez kampüsleri gösterilmektedir.
Kaynak: ÖSYM ve YÖK 2012 ve 2013 Verilerin Derlenmiştir.

Özel Sektör

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Ar-Ge ve yenilik çalışmaları üniversiteler dışında özel sektör ve kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye'deki Ar-Ge harcamalarının sektörel dağılımının yıllar içerisinde gösterdiği değişimi incelendiğinde 2008 yılına kadar devam eden üniversiteler ile özel sektör arasındaki farkın 2008 yılı itibarı ile kapanmaya başladığı, kamu harcamalarının ise fazla değişiklik göstermeyerek toplam harcamalardan %11 civarında pay aldığı görülmektedir. Şekil 27, ülkemizde 2003-2011 yılları arasında gerçekleşen yıllık Ar-Ge harcamalarının sektörel dağılımını göstermektedir.

2011 yılında gerçekleşen 11.154 Milyon TL'lik toplam harcamanın 5.073 Milyon TL ile %45,5'i yükseköğretim, 4.817 Milyon TL ile %43,2'si özel sektör, 1.264 Milyon TL ile %11,3'ü de kamu kesimi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde Ar-Ge harcamalarının büyük bir kısmı özel sektör tarafından gerçekleştirilirken ülkemizde özel sektörün Ar-Ge harcamalarına katkısı henüz istenen seviyede değildir. Türkiye'de özel sektör Ar-Ge harcamalarının toplam Ar-Ge harcamaları içerisindeki payını AB (27) ülkeleri ile karşılaştırdığında ülkemizdeki

Şekil 27 Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı, (%)

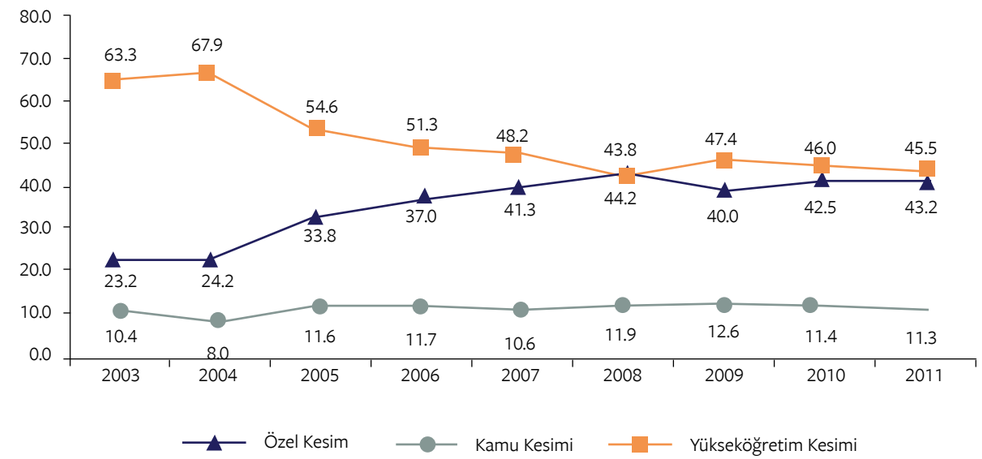

Kaynak: TÜİK, 2011 Bilim, Teknoloji ve Yenilik verilerinden derlenmiştir.

firmaların olmaları gereken seviyeden daha geride kaldıklarını görülmektedir (bkz. Şekil 29).

Türkiye'nin 2023 yılı hedeflerini ortaya koyduğu Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Belgesi'nde özel sektöre ayrı bir önem verilmiş ve bu sektör için iki alt hedef belirlenmiştir. Bunlardan ilki özel sektör tarafından gerçekleştirilecek Ar-Ge harcamalarının GSYH'ye oranının 2023 yılında %2'ye ulaşmasıdır.[20] 2011 yılında özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcaması toplamı 4.817 Milyon TL'ye ulaşmış ancak bu harcamanın GSYH içindeki payı %0,4 ile sınırlı kalmıştır. Bir diğer hedef ise özel sektörün 2023 yılında Tam Zaman Eşdeğer (TZE) olarak toplam 180 bin araştırmacı istihdam etmesidir. 2011 yılı sonu itibarı ile özel sektörde çalışan araştırmacı sayısı TZE olarak 30.404 kişi olmuştur. 2011 yılı sonu itibarı ile özel sektörün göstermiş olduğu Ar-Ge performansı, bu sektörün 2023 Yılı hedeflerine ulaşmada kat edeceği uzun bir yolu olduğunu göstermektedir. Benzer bir durum Bölge'deki özel sektör için de geçerlidir. 2011 yılı itibarı ile Bölge'de Ar-Ge birimi bulunan firma sayısı 1.462, Ar-Ge birimlerinde çalışan personel sayısının toplam personel sayısına oranı ise % 0,8'dir. Bölge ekonomisi ve işgücünün ülke içindeki ağırlığı ve önemi dikkate alındığında, özel sektör için belirlenen 2023 yılı hedeflerine ulaşmada İstanbul'da faaliyet gösteren özel sektör firmalarının çok daha fazla katkıda bulunması gerektiği aşikârdır.

Özel sektörde çalışan Ar-Ge personelinin öğretim seviyelerine göre dağılımlarına baktığımızda ise en çok lisans mezunlarının tercih edildiği görülmektedir. Lisans mezunlarının toplam istihdam içerisindeki payı TZE olarak %52,2 iken yüksek lisans me-

[20] İlgili hedef 27 Aralık 2011 tarihinde yapılan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)'nın 23. toplantısında alınan 2011/101 no'lu "Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Yılı Hedefleri" kararında belirlenmiştir.

zunlarının payı %17,9, doktora ve üstü mezunların payı ise sadece %3,2 olmuştur (bkz. Şekil 28). Ar-Ge çalışmalarının bilgi, teknoloji ve araştırma tekniklerinin en üst düzeyde kullanıldığı çalışmalar olması sebebi ile bu alanlarda yüksek eğitim seviyesine sahip nitelikli personel çalıştırılması diğer sektörlere kıyasla daha fazla önem taşımaktadır. Sektörde daha fazla yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim almış personelin istihdam edilmesi İstanbul'da yürütülen Ar-Ge çalışmalarının başarıya ulaşmasında önemli katkılarda bulanacaktır.

Şekil 28 **Özel Kesim Ar-Ge İşgücünün Eğitim Durumuna Göre Dağılımı Göre Dağılımı**

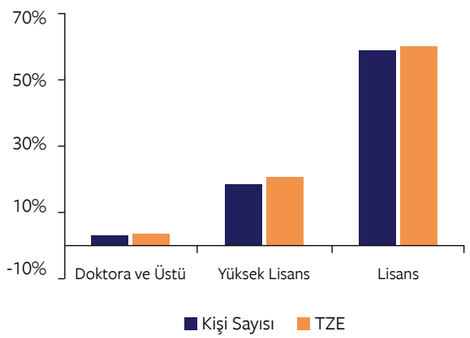

Kaynak: TÜİK, 2011, Bilim, Teknoloji ve Yenilik Verilerinden Derlenmiştir.

Özel sektör Ar-Ge çalışmalarının yürütüldüğü önemli altyapılardan biri de Ar-Ge merkezleridir. Ülkemizde Ar-Ge merkezlerine yönelik başvuru, değerlendirme ve denetim işlemleri 5746 Sayılı Kanun[21] kapsamında Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü'nce yürütülmektedir. Bu kanun kapsamında ülkemizde faaliyet gösteren özel sektörün Ar-Ge alt yapısı oluşturulmuş ve çok sayıda Ar-Ge personeli çalıştıran ve ülkemizin GSYH'daki Ar-Ge payına katkıda bulunan büyük işletmelerin bu çalışmalarını daha da geliştirmelerine ve kendi teknolojilerini üretmelerine imkân sağlanmıştır. Türkiye'de Ar-Ge merkezi belgesi alan firma sayısı 145 iken bu merkezlerin 40'ı İstanbul'da, 20'si Bursa'da, 19'u ise Ankara'da faaliyet göstermektedir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013).

Ar-Ge merkezlerinin sektörlere göre dağılımları incelendiğinde *otomotiv yan sanayii* sektörünün 42 merkez ile başı çektiği, onu 14 merkez ile *bilgi iletişim teknolojileri*, 13 merkez ile *otomotiv ve dayanıklı tüketim malları*, 12 merkez ile de *elektrik, elektronik ve savunma sanayi* sektörlerinin takip ettiği görülmektedir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013).

Şekil 29 **Ar-Ge Harcamalarında Özel Sektörün Payı**

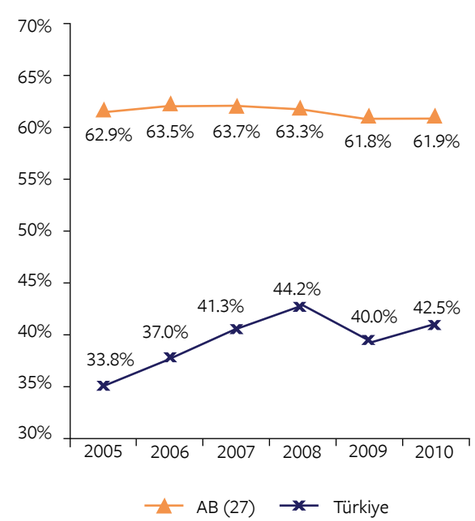

Kaynak: EUROSTAT, 2011, Bilim, Teknoloji ve Yenilik verilerinden derlenmiştir.

[21] 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun 12 Mart 2008 günü 26814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunun amacı: "Ar-Ge ve yenilik yoluyla ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için teknolojik bilgi üretilmesini, üründe ve üretim süreçlerinde yenilik yapılmasını, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesini, verimliliğin artırılmasını, üretim maliyetlerinin düşürülmesini, teknolojik bilginin ticarileştirilmesini, rekabet öncesi işbirliklerinin geliştirilmesini, teknoloji yoğun üretim, girişimcilik ve bu alanlara yönelik yatırımlar ile Ar-Ge'ye ve yeniliğe yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişinin hızlandırılmasını, Ar-Ge personeli ve nitelikli işgücü istihdamının artırılmasını desteklemek ve teşvik etmektir" olarak tanımlanmıştır.

Tablo 51 **Belge Verilen Ar-Ge Merkezlerinin Sektör Bazındaki Bilgileri**

Sektörler	Araştırmacı	Teknisyen	Destek Personeli	TOPLAM
Savunma Sanayi	3.227	410	183	**3.820**
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	1.644	121	93	**1.858**
Otomotiv	1.344	626	229	**2.199**
Otomotiv Yan Sanayi	1.336	1.405	193	**2.934**
Diğer	2.924	1.720	287	**4.931**
Toplam	**10.475**	**4.282**	**985**	**15.472**

Bu merkezlerde istihdam edilen toplam 15.472 kişinin 10.475'i araştırmacı, 4.282'si teknisyen, 985'i ise destek personelidir. Araştırmacıların yoğunluklu olarak çalıştığı sektörlerin başında ise 3.227 araştırmacı ile *savunma sanayi*, 1.644 araştırmacı ile *bilgi ve iletişim teknolojileri* ve 1.344 araştırmacı ile *otomotiv* sektörleri gelmektedir (bkz. Tablo 51).

Türkiye'deki Ar-Ge merkezlerinde gerçekleştirilen Ar-Ge ve yenilik harcamalarına bakıldığında ise *savunma sanayi* ve *otomotiv* sektörlerinin diğer sektörlerin açık ara önünde yer aldıkları görülmektedir. Bu iki sektöre *otomotiv yan sanayi* de eklendiğinde toplam harcamaların yarıdan fazlası bu sektörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak bu üç sektörün 2011 yılındaki harcamalarının 2010 yılına göre azaldığı, bunun yanında *bilgi ve iletişim teknolojileri* ve *diğer* sektörlerin harcamalarının arttığı dikkati çekmektedir. Tablo 52, 2010 ve 2011 yıllarında Türkiye'deki Ar-Ge merkezlerinde gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının sektörlere göre dağılımını göstermektedir.

İstanbul'da faaliyet gösteren özel sektör firmalarının Türkiye ekonomisi için taşıdıkları önem bu sektörün Ar-Ge faaliyetlerinde de kendini göstermektedir. Tablo 53, İstanbul'daki Ar-Ge merkezlerine ait verileri Türkiye ile karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

İstanbul'daki Ar-Ge merkezlerinin Anadolu yakasında Ümraniye, Avrupa yakasında ise Mecidiyeköy-Maslak hattında yoğunlaştığı görülmektedir. Ümraniye'de faaliyet gösteren Ar-Ge merkezleri arasında gerek çalışan sayısı gerekse Ar-Ge harcama tutarı olarak İstanbul'un önde gelen merkezlerinden sekizi yer alırken bu merkezlerin 4'ü telekomünikasyon sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu özelliği ile Ümraniye, önümüzdeki dönemde telekomünikasyon firmalarının Ar-Ge çalışmalarında önemli bir merkez olma potansiyeli taşımaktadır. Mecidiyeköy-Maslak hattında yoğunlaşan Ar-Ge merkezlerinin ise farklı sektörlerde faaliyet gösteren, daha az çalışana sahip ancak yüksek tutarlı Ar-Ge harcaması gerçekleştirilen firmalar olduğu görülmektedir. Harita 7, İstanbul Ar-Ge merkezlerinin 2011 yılı itibarı ile çalıştırdıkları Ar-Ge personel sayısı ve gerçekleştirdikleri Ar-Ge harcamalarına göre dağılımını göstermektedir.

İstanbul'da en çok Ar-Ge merkezine sahip sektör 12 merkez ile bilgi ve iletişim teknolojileri iken onu 4'er merkez ile dayanaklı tüketim malları ve elektrik-elektronik sektörleri izlemektedir. Türkiye'de bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe faaliyet gösteren toplam 14 Ar-Ge merkezinin 12 tanesinin İstanbul'da olması, bölgenin bu sektörde sahip olduğu rekabetçi gücü ve uzmanlığı göstermektedir. EK 3'de İstanbul'da bulunan 40 adet Ar-Ge merkezi faaliyet gösterdiği sektörlere göre sıralanmıştır.

Tablo 52 Ar-Ge Merkezlerinde Gerçekleşen Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı, (Milyon TL)

	2010	Pay (%)	2011	Pay (%)
Savunma Sanayi	480,1	28,1	446,8	26,1
Otomotiv	360,9	21,1	355,1	20,8
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	167,7	9,8	176,9	10,3
Otomotiv Yan Sanayi	160,5	9,4	136,5	8
Diğer	540,6	31,6	611,7	35,8
Toplam	**1.709,9**		**1.727,1**	

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Nisan 2013 Ar-Ge Merkezleri verilerinden derlenmiştir.

İstanbul'da faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge ve yenilik altyapıları ile ilgili bir başka önemli gösterge de *Ar-Ge* ve *kalite kontrol* birimleri olan firma sayılarıdır. İstanbul'da toplam 1.462 firmanın Ar-Ge birimi varken, kalite kontrol birimi olan firma sayısı 5.432'dir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012).

Tablo 53 Ar-Ge Merkezleri Verileri İstanbul-Türkiye Karşılaştırması

	Türkiye	İstanbul	Pay (%)
Ar-Ge Merkezi Sayısı	145	40	27,6
Gerçekleşen Ar-Ge Harcaması 2011 (Milyon TL)	1.727,1	354,7	20,5
Araştırmacı Sayısı	10.475	2.993	28,6
Teknisyen Sayısı	4.282	886	20,7
Destek Personeli	985	231	23,4
Patent Sayısı	1.092	369	33,8
Proje Sayısı*	3.815	722	18,9

*Son raporunda yer alan yürütülen proje sayısı
Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Nisan 2013 Ar-Ge Merkezleri verilerinden derlenmiştir.

Harita 7 İstanbul Ar-Ge Merkezleri

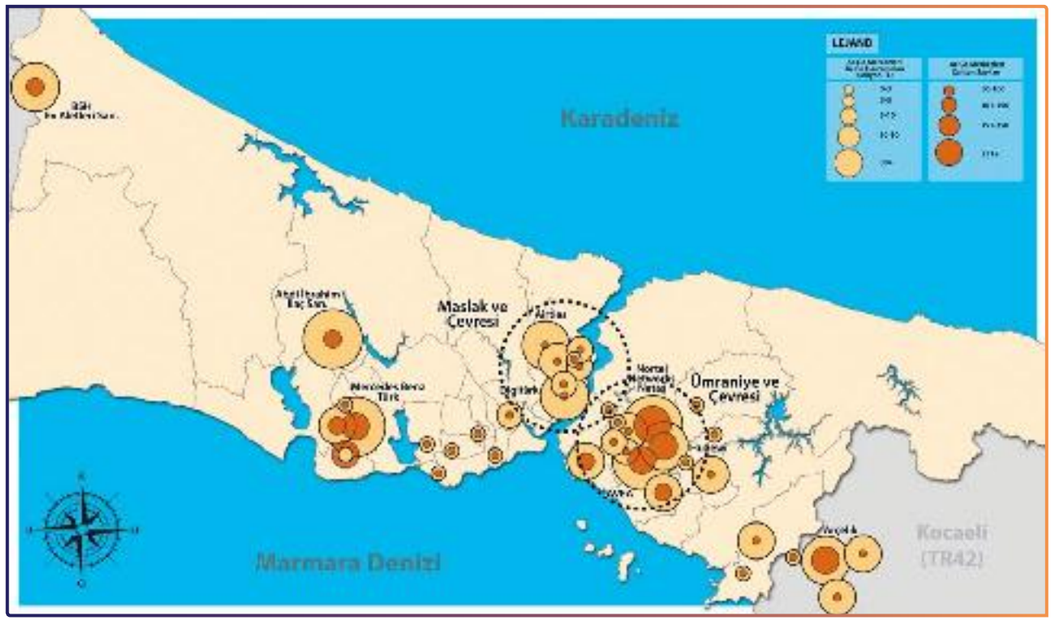

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2013 Yılı verilerinden derlenmiştir.

Finansman

Ar-Ge ve yenilik harcamalarının yüksek tutarlı ve süreklilik gerektiren harcamalar olması, bu çalışmaların sürdürülebilirliğinin sağlanması amacı ile ihtiyaç duyulan finansman kaynaklarının önemini artırmaktadır. Ülkemizde gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının finansman kaynaklarına göre dağılımının yıllara göre değişimi incelendiğinde 2008 yılından beri toplam harcamanın finansmanında en büyük payın özel kesime ait olduğu, onu sırasıyla kamu ve yükseköğretim kesimlerinin takip ettiği görülmektedir (bkz. Tablo 54). Ar-Ge harcamalarının finansmanındaki bu durum AB(27) ülkeleri için de geçerlidir. 2010 yılı itibarı ile AB(27) ülkelerinde özel kesimin toplam finansman içindeki payı %53,9 iken kamu kesiminin payı %34,6, yükseköğretim kesiminin payı ise %0,9 olmuştur. Ülkemizdeki Ar-Ge harcamalarının finansman kaynağına göre dağılımında dikkat çeken en önemli nokta yurt dışı kaynaklardan sağlanan finansmanın yok denecek kadar az olmasıdır. Önümüzdeki yıllarda Ar-Ge harcamalarının finansmanında yurtdışı kaynakların payının artırılmasında Türkiye ekonomisinin yurtdışına açılan penceresi konumunda olan İstanbul Bölgesine büyük bir görev düşmektedir.

Tablo 54 Finansman Kaynağına Göre Ar-Ge harcamaları, (%)

Finansman Kaynağı	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (*)	2009	2010	2011
Özel Kesim	36,21	37,92	43,31	46,05	48,45	47,25	40,97	45,12	45,82
Kamu	57,02	56,96	50,14	48,63	47,07	31,62	33,96	30,82	29,25
Yükseköğretim	-	-	-	-	-	16,17	20,29	19,56	20,85
Diğer Yurtiçi Kaynaklar	5,21	4,75	5,77	4,85	3,98	3,65	3,66	3,67	3,39
Yurtdışı Kaynaklar	1,56	0,37	0,79	0,47	0,51	1,31	1,13	0,83	0,69

*2008 yılı öncesi, Devlet Üniversiteleri tarafından sağlanan finans kaynakları kamu sektörüne, Vakıf Üniversiteleri tarafından sağlanan finans kaynakları ise ticari kesime dahil edilmiştir.
Kaynak: TÜİK, 2011 Bilim, Teknoloji ve Yenilik verilerinden derlenmiştir.

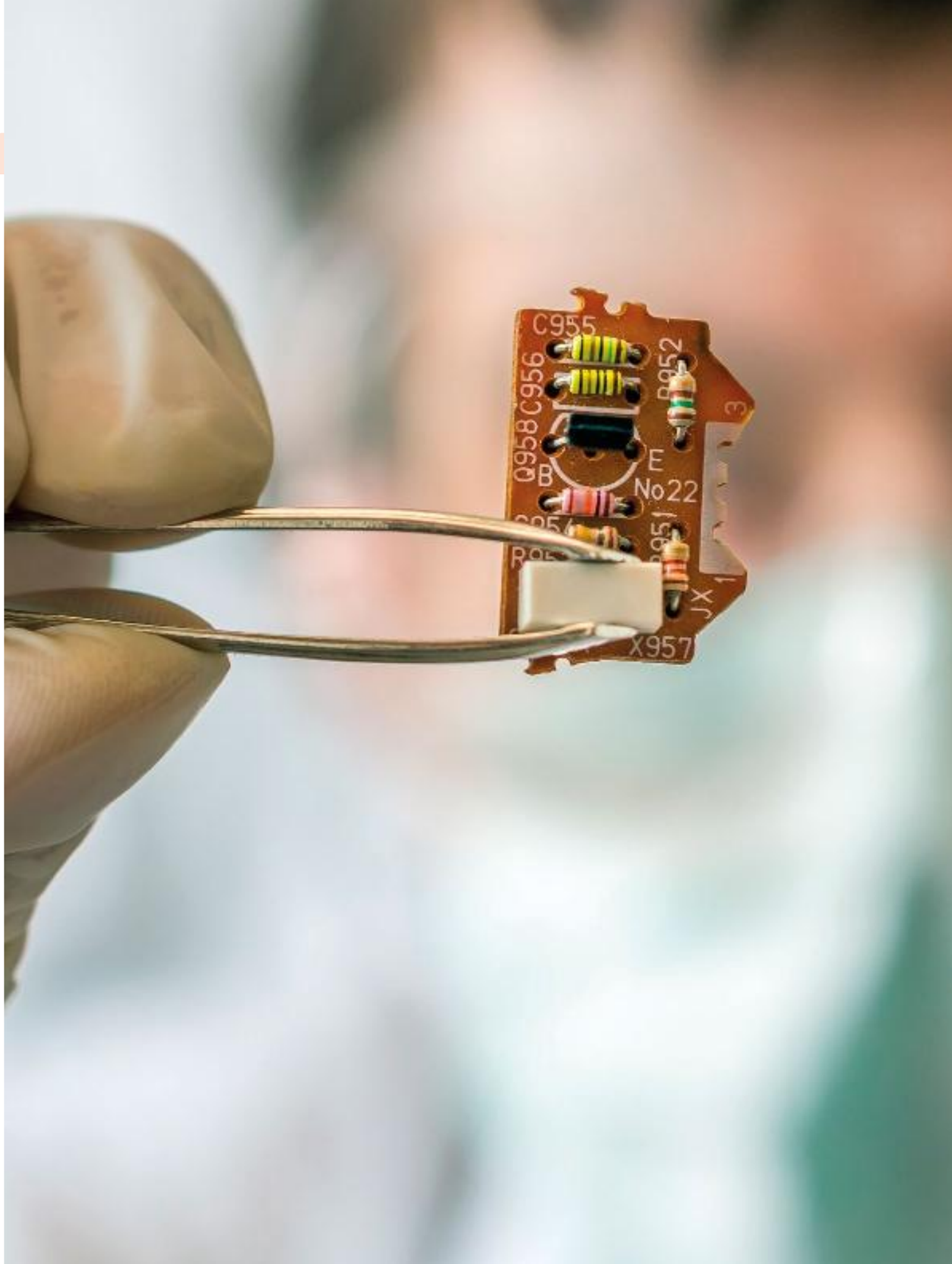

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Ar-Ge ve yenilik çalışmalarında paydaşlar arası işbirliği, paylaşım ve koordinasyonu teşvik edecek inisiyatifler, ara yüz mekanizmaları ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi

Ar-Ge ve yenilik çalışmalarından elde edilen çıktıların ticarileştirilmesi ve ekonomik değer kazanması gerek İstanbul'un gerekse Türkiye'nin ekonomik büyümesine önemli katkılarda bulunacaktır. Özellikle üniversitelerde yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçların iletişim ve işbirliği eksikliği sebebi ile özel sektör ile paylaşılamaması ve üniversite bünyesinde kalması kaynakların verimsiz kullanımına yol açmaktadır. Bu bağlamda Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının yürütüldüğü yerlerin başında gelen üniversiteler ile elde edilen sonuçların ticarileştirilmesini ve ekonomik faaliyetlere çevrilmesini sağlayacak olan özel sektör arasındaki işbirliği önem taşımaktadır. Bu işbirliğinin hayata geçirilmesi amacıyla TGB'ler, TTO'lar, yenilik aktarım merkezleri, kuluçka merkezleri vb. ara yüz mekanizmalarının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Özel sektörün Ar-Ge ve yenilik alanlarındaki performansının artırılması için sektördeki gerek KOBİ gerekse büyük ölçekli firmalar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Serbest piyasa koşulları çerçevesinde firmalar arasındaki rekabet bu işbirliğinin gerçekleştirilmesinde önemli bir engel olarak görülmektedir. Bu sebeple taraflar arasında rekabet öncesi araştırma işbirliklerinin geliştirilmesi ve bu işbirliklerini kolaylaştıracak çalışmaların desteklenmesi tarafların birbirine güvenecekleri bir ortam oluşturulmasını sağlayacaktır. Ülkemizde özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının %62,3'ü 250 ve üzeri çalışanı bulunan büyük ölçekli firmalar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ar-Ge harcamalarının yüksek tutarlı ve süreklilik gerektiren harcamalar olması sebebi ile KOBİ'lerin bu çalışmalara tek başlarına devam etmeleri mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olan KOBİ'lerin de Ar-Ge ve yenilik çalışmalarına daha fazla katılımı özel sektörün hedeflerine ulaşmasında önem taşımaktadır. Bu amaçla büyük ölçekli firmalar ile KOBİ'ler arasında işbirliğini geliştirecek çalışma modelleri desteklenerek KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik performanslarının artırılması, bu çalışmalarda daha fazla yer alarak ülke ve Bölge ekonomisi için daha fazla katma değer üretmeleri gerekmektedir.

Ar-Ge ve yenilik çalışmaları dünyada hızlı bir gelişim göstermektedir. İstanbul'da faaliyet gösteren aktörlerin bu gelişmeleri yakından takip etmeleri ve çalışmalarını bu gelişmeler ışığında yönlendirmeleri gerçekleştirecekleri uluslararası işbirlikleri sayesinde mümkün olabilecektir. Bu bağlamda Bölge'de Ar-Ge ve yenilik çalışmaları yürüten tüm kişi, kurum ve kuruluşların yerelden başlayarak bölgesel, ulusal ve küresel işbirliği kapasitelerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Hedef 1. İstanbul'un yenilik kapasitesinin ve potansiyelinin tespit edilmesi ve yenilik stratejisinin hazırlanması

Hedef 2. Üniversitelerdeki bilgi birikiminin ticarileştirilmesini sağlayacak, özel sektör ve üniversiteler arasında teknoloji transferini gerçekleştirecek ara yüz mekanizmalarının geliştirilmesi

Hedef 3. Üniversitelerdeki gerek eğitim faaliyetlerinin gerekse Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının özel sektör ile eşgüdümlü yürütülmesinin sağlanması

Hedef 4. Rekabet öncesi araştırma faaliyetlerinden başlayarak Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının her aşamasında KOBİ-KOBİ ve KOBİ-Büyük ölçekli firmalar arası işbirliğinin geliştirilmesi

Hedef 5. Bölge'de Ar-ge ve yenilik çalışmaları yapan kişi, kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve işbirliğini artıracak bölgesel ve ulusal ölçekli ağların geliştirilmesi ve yerel ağların uluslararası işbirliği ağlarına katılımlarının teşvik edilmesi.

Strateji 2. Ar-Ge ve yenilik kültürünün toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılarak toplumsal bilinç ve farkındalık oluşturulması

Ar-Ge ve yenilik ekonomik olduğu kadar sosyal yönü de olan ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında uygulanması gereken kavramlardır. Bu kavramların toplum tarafından bir kültür olarak kabul edilerek özümsenmesi, sorunların çözümünde bir düşünce ve yaklaşım tarzı haline getirilmesi, toplumsal gelişmeyi her yönden destekleyecek önemli bir etkendir. Bu bağlamda bir kültür olarak Ar-Ge, yenilik ve yenilikçiliğin toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılarak bu alanlarda toplumsal bilinç ve farkındalık oluşturulması önem taşımaktadır. Bu bilinç ve farkındalığın oluşturulmasında iletişim ve eğitim önemli rol oynayacaktır.

Ar-Ge ve yenilik araştırmalarını uzun vadede teşvik edecek bir başka unsur da toplumun fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda sahip olduğu bilinç düzeyidir. Bu bilinç sadece fikirlerin nasıl korunacağı ile ilgili değil aynı zamanda patent, lisans, ticari marka, telif hakkı gibi araçlar ile korunmuş ürün ve hizmetlerin tüketilmesinde gösterilecek hassasiyeti de içermektedir. Tüketicilerin bu tür ürünleri tercih etmeleri, üreticileri Ar-Ge ve yenilik çalışmalarına daha fazla önem vermeye ve bu çalışmalar için daha fazla kaynak ayırmaya teşvik edecektir. Yenilik kültürünün özel sektör çalışanlarına aşılanması ve özel sektör çalışanlarının iş süreçlerinde yenilikçi bir bakış açısına sahip olmaları öncelikle çalıştıkları firmalara daha sonra ise içinde yaşadıkları topluma ve İstanbul'a değer katmalarını sağlayacaktır. Bu amaçla yenilik bilincinin ölçek farkı gözetmeksizin tüm firmalarda geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Hedef 1. Tüm iletişim kanallarında Ar-Ge ve yenilik konularına yer verilerek kamuoyunun bilgi ve ilgisinin artırılması

Hedef 2. Okul öncesinden başlayarak her eğitim seviyesinde araştırma ve yenilik bilinci oluşturulması ve farkındalık yaratılması

Hedef 3. Yükseköğretim öğrencilerinin Ar-Ge ve yenilik alanlarındaki kariyer fırsatları hakkında bilgilendirilmesi

Hedef 4. Ar-Ge ve yenilik üretimi için fikri mülkiyet haklarının kazanımı ve korunması konusunda ilgili kesimlerin ve toplumun bilinçlendirilmesi

Hedef 5. Yenilik bilincinin ölçek farkı gözetmeksizin tüm firmalarda geliştirilmesi

Strateji 3. İstanbul'un Ar-Ge ve yenilik alanlarında insan kaynağı kapasitesinin artırılması

Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının başarıya ulaşması bu çalışmaları yürüten personelin sahip olduğu eğitim seviyesi, teknik bilgi donanımı ve araştırmacı kişilik özellikleri gibi nitelikler ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda İstanbul'un Ar-Ge ve yenilik alanlarında sahip olduğu insan kaynağı kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu strateji Bölge dışında faaliyet gösteren yetişmiş, nitelikli insan kaynağının Bölge'ye çekilmesi ve Bölge'nin sahip olduğu mevcut Ar-Ge insan gücü sayısının ve niteliğinin artırılması olarak iki farklı eylem alanı içermektedir.

İnsan kaynağı kapasitesinin artırılmasının yolu öncelikli olarak eğitimden geçmektedir. Lisans seviyesinde verilen eğitim hem gençleri Ar-Ge ve yenilik alanlarında kariyer sahibi olmaya teşvik etmede hem de bu alanda çalışacak iş gücünün niteliğini artırmada önem taşımaktadır. Bununla birlikte özellikle özel sektörde istihdam edilen araştırmacılar arasında yüksek lisans, doktora ve üstü mezunlarının ağırlığının artırılması amacı ile bu programlardan mezun olan öğrencilerin özel sektörde çalışmaya özendirilmelerinin, mevcut özel sektör çalışanlarının ise bu programlara katılımlarının desteklenmesinin İstanbul'daki Ar-Ge insan gücünün niteliğinin artırılmasında olumlu katkıları olacaktır.

Ar-Ge, yenilik ve tasarım çalışmaları sonucunda elde edilen çıktıların ticarileştirilmesi ve ekonomik değere dönüştürülmesinde fikri mülkiyet haklarının korunması büyük önem taşımaktadır. İstanbul'da özellikle çalışmalarını üniversitelerde yürüten araştırmacı ve tasarımcıların bu konularda diğer aktörler kadar bilgi sahibi olmadıkları ve bu bilgi eksikliğinin çalışmalarını olumsuz etkilediği gözlemlenmektedir. Benzer şekilde KOBİ sahiplerinin de bu konularda bilgi eksikliğine bağlı olarak çekimser davrandıkları, Ar-Ge, yenilik ve tasarım faaliyetlerine firmalarında gereken önemi göstermedikleri görülmektedir. Bilgi eksikliğinden kaynaklanan bu engellerin aşılabilmesi için Bölge'de bu faaliyetleri gerçekleştiren tüm aktörlerin fikri mülkiyet haklarını nasıl koruyacakları hakkında kapasitelerinin geliştirilmesi ve bu yolla İstanbul'da üretilecek lisans, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescil sayılarının artırılması hedeflenmektedir.

Bölge'deki mevcut Ar-Ge ve yenilik ekosisteminde üniversitelerde yürütülen çalışmalardan elde edilen sonuçlara ait fikri mülkiyet haklarının korunması, bu sonuçların akademisyenler için maddi kazanca çevrilmesi ve akademisyen girişimciliğinin desteklenmesi gibi görevleri yerine getirmede TTO'lar başı çekmektedir. Gerek teknoloji transfer ofislerinin gerekse diğer ara yüz mekanizmalarının çalışmalarında başarıya ulaşabilmesi bu kurumlarda istihdam edilen insan kaynağı kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda teknoloji transfer ara yüz mekanizmalarında çalışan personelin ihtiyaç duyulan tüm konularda yeterli uzmanlık seviyesine sahip olması, bu mekanizmaların başarısı kadar İstanbul'un Ar-Ge ve yenilik alanlarında sahip olduğu insan kaynağı kapasitesinin artırılmasında da önem taşımaktadır.

Hedef 1. Üniversite, özel sektör ve kamu kesiminde çalışan araştırmacı sayısının artırılması

Hedef 2. Özel sektör ve kamu kesiminde çalışan araştırmacılar arasında yüksek lisans, doktora ve üstü mezunlarının ağırlığının artırılması

Hedef 3. Üniversitelerde verilen derslerin Ar-Ge, yenilik, girişimcilik gibi alanları da içerecek şekilde zenginleştirilmesi

Hedef 4. Üniversitelerde özgürlükçü ve yaratıcı ortamın oluşturulması, üniversitelerin daha araştırmacı, yenilikçi ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulmalarının sağlanması

Hedef 5. Özellikle akademisyenlerin ve KOBİ'lerin ürettikleri Ar-Ge ve yeniliğe ait fikri mülkiyet haklarının nasıl korunacağı konusunda bilgilendirilmeleri; patent, lisans, faydalı model ve endüstriyel tasarım başvuru ve tescil sayılarının artırılması

Hedef 6. Başta TTO'lar olmak üzere üniversite-özel sektör işbirliğinin gelişmesini sağlayacak tüm arayüz mekanizmalarında fikri hakların korunması ve yönetimi, akademisyenlerin girişimciliğinin teşvik edilmesi, çıktıların pazarlanması vb. konularda yetişmiş, her iki tarafın ihtiyaçlarına çözüm getirecek yeterlilikte uzman insan kaynağının yetiştirilmesi

Hedef 7. İstanbul'un gerek yabancı gerekse yurtdışında yaşayan Türk bilim insanları için bir cazibe merkezi haline getirilmesi

Hedef 8. Yabancı dil eğitiminin kalitesinin artırılarak yaygınlaştırılması

Hedef 9. Meslek okulları ve meslek yüksekokulları eğitim müfredatlarının özel sektörün ihtiyaç duyduğu ara kademe Ar-Ge işgücünü yetiştirmek üzere çeşitlendirilmesi

Strateji 4. Ar-Ge ve yenilik alanlarında finansal kaynakların çeşitlendirilmesi, artırılması ve finansmana erişimin kolaylaştırılması

Ar-Ge çalışmaları uzun dönemli ve yüksek tutarlı finansman kaynakları gerektiren çalışmalardır. Bölge'deki Ar-Ge çalışmalarında sürdürülebilirliğin sağlanması ve hedeflere ulaşılabilmesi bu çalışmaların uzun vadede finanse edilebilmesine bağlıdır. Aksi takdirde çalışmalar hiçbir sonuca ulaşmadan yarım kalacak ve kaynak israfına yol açacaktır. Bu bağlamda finansal kaynakların çeşitliliği ve yeterliliği ile bu kaynaklara erişim gerek Ar-Ge, gerekse yenilik çalışmalarının başarı ile sürdürülmesinin önündeki önemli engellerden bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de henüz oldukça yeni olan ve desteklenerek geliştirilmesi gereken Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının istenilen seviyelere ulaşmasında kamu tarafından verilecek finansal destekler hayati önem taşımaktadır. Kamunun bu çalışmalara daha fazla finansal kaynak ayırması, çalışmaların hızla artmasını sağlayacak ve kısa zamanda hedeflenen sonuçlara ulaşmayı destekleyecektir. Bununla birlikte Bölge'deki aktörlerin yürüttükleri çalışmaların finansmanını sadece kamu tarafından sunulacak finansal kaynaklara bağlamaları bu çalışmaların sürdürülebilirliğine ket vuracaktır. Bunun önüne geçilebilmesi için çalışmaların finansmanında kamu desteklerine alternatif oluşturacak yeni finansman modellerinin geliştirilmesi, Ar-Ge ve yenilik alanlarında faaliyet gösteren dünyanın önde gelen firmalarının İstanbul'a yatırım yapmalarının sağlanması, uluslararası yatırım fonları ve diğer finansal kaynakların İstanbul'a çekilerek Ar-Ge ve yenilik çalışmaları için daha fazla finansal kaynak yaratılması gerekmektedir.

Hedef 1. Uluslararası finans kaynaklarının Bölgeye olan ilgisinin artırılarak Ar-Ge ve yenilik çalışmalarında finansman olanaklarının genişletilmesi

Hedef 2. Hedef odaklı, performans tabanlı, bürokratik yükü az, kolaylaştırılmış mali destek programları hazırlanması

Hedef 3. Bireysel katılım sermayesi, girişim sermayesi vb. alternatif finansman modelleri geliştirilmesi

Hedef 4. Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinde bulunan kişi, kurum ve kuruluşların çalışmalarında sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla ihtiyaç duydukları finansman kaynaklarına erişim konusunda bilgilendirilmeleri ve kapasitelerinin artırılması

NİTELİKLİ GİRİŞİMCİLİK

NİTELİKLİ GİRİŞİMCİLİK

Girişimci; "değişim arayan, değişime yanıt veren ve fırsatlardan istifade eden kişi" olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde girişimcilik, kendisine olduğu kadar topluma da doğrudan ve dolaylı fayda sağlayan kişi olarak değerlendirilmektedir. Bir başka deyişle; klasik üretim faktörleri olan emek, sermaye ve tabiat faktörlerine "girişimcilik" de dâhil olmuştur. Girişimcilik ekosistemi; istihdam yaratılmasına ve büyümeye katkıda bulunur, mal ve hizmet üretimini artırır, toplumsal refah ve fayda yaratır, kişisel potansiyeli açığa çıkarır ve tüketici için seçenek bulabilme fırsatını yaratır. Türkiye ekonomisinde lokomotif görevi üstlenen İstanbul, girişimcilik konusunda ulusal ve bölgesel kalkınma hedefleri bağlamında merkezi bir rol üstlenmekle birlikte Bölge'de girişimcilik aktivitelerinin gelişme potansiyeli bulunmaktadır. Bu bağlamda finans olanakları, kültürel yapı, destekleyici faaliyetler, beşeri sermaye ve pazar gibi ekosistemin bileşenlerinin her birinde mevcut eksikliklerin giderilmesi ile girişimcilik ekosisteminin nitelikli bir yapıya kavuşması önem arz etmektedir.

Şekil 30 Kurulan Firma Artış Hızı, 2011/2012, %

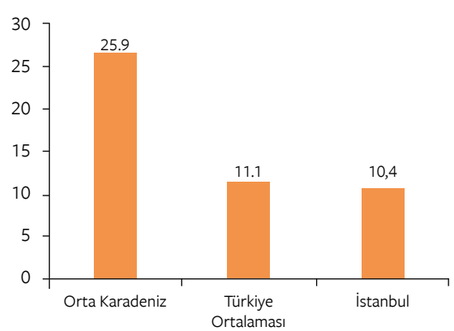

Kaynak: TOBB Verileri kullanılarak İSTKA tarafından hesaplanmıştır.

Şehirler arası girişimcilik endeksine göre İstanbul Türkiye'de birinci sıradadır. 2013 tarihi itibariyle Türkiye geneli ticaret siciline kayıtlı 1,5 milyon firmanın %38'i İstanbul'dadır. Kişi başına düşen girişim sayısındaysa İstanbul'un, Antalya-Isparta-Burdur ve Aydın-Denizli-Muğla bölgelerinin ardından 3. sırada olduğu görülmektedir. TOBB Kasım 2012 verilerine göre kurulan şirketlerin artış hızında %10,4'lük artışla İstanbul Türkiye ortalamasının altında olup lider bölge Amasya-Çorum-Samsun-Tokat'tır. İstanbul şirket kapanma hızındaysa %55'le Türkiye ortalaması olan %52'nin üzerinde kendisine yer bulmuştur.

2010 itibarıyla Türkiye'de kurulan yabancı sermayeli şirketlerin %55,5'i İstanbul'u merkez olarak belirlemiştir. Ancak 2006 yılında "yabancıların İstanbul'a iyi entegre olduğu" yönündeki %59'luk olumlu görüş 2009'da 3 puan azalarak %56'ya inmiştir.

Kısacası İstanbul girişimcilik konusunda ülke içinde lider il olup kimi göstergelerin düşük olmasının ekonomi hacminin büyüklüğünden kaynaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla İstanbul Girişimcilik Ekosistemi'nin kıyaslanması ve rekabet halinde olması gereken ölçek küresel boyuttadır.

McKinsey Global Institute'ün 2012'de yayınladığı Kentsel Dünya Raporunda İstanbul 2025'te toplam 6 trilyon dolarlık GSYH üretecek 20 kentten biri olarak gösterilmiştir. Ayrıca İstanbul'un da dâhil olduğu bu kentlerin dünya %4'le büyürken %7,6'lık bir büyüme oranına sahip olacağı belirtilmektedir. Refah Raporu 2012'ye göre de İstanbul Mumbai, Yeni Delhi ve Rio'yla birlikte önemi hızla artan bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Gelişmekte olan bölgelere doğru bir önem kayması olduğu öne sürülen raporda Sao Paolo, Mexico City ve İstanbul'a dikkat çekilmiştir. İstanbul 10 senelik öngörüde en önemli küresel şehirlerinden biri olarak görülmezken önemi en hızlı artan şehirler sıralamasında 16. sıradadır. Bölgesel anlamda İstanbul en çok Dubai ile kıyaslanmakta olup İstanbul'un bu şehir ile rekabet halinde olduğu görülmektedir. Ernst&Young verilerine göre ise İstanbul 2011 yılında %70 artışla Avrupa'da en çok doğrudan yabancı yatırım çeken 8. şehir olmuştur. Bu artışta İstanbul'un büyüme potansiyeli ve ulaşılabilirliğinin önemine dikkat çekilmiştir.

Tablo 55 Küresel Şehirler ve Çeşitli Kategorilerdeki Puanları

Sıra	Şehir	Genel	Ekonomik Güç	Fiziksel Sermaye	Finansal Olgunluk	Kurumsal Etkililik	Sosyal ve Kültürel Karakter	Beşeri Sermaye	Çevresel ve Doğal Felaketler	Küresel Cazibe
1	New York	71,40	54,00	92,00	100,00	85,80	95,00	76,50	66,70	35,70
2	Londra	70,40	41,90	90,20	100,00	83,80	92,50	75,60	75,00	65,10
3	Singapur	70,00	46,00	100,00	100,00	87,80	77,50	69,80	87,50	43,20
74	İstanbul	45,50	39,60	65,20	50	49	68,30	48,50	33,30	24,10
118	Dakka	27,07	33,90	20,50	16,70	41,8	20,00	36,30	16,70	2,50
119	Lagos	27,60	29,60	39,3	16,70	23,20	22,50	44,20	33,30	2,80
120	Tahran	27,20	25,70	42,9	16,70	21,20	15,80	40,6	66,70	1,30

Kaynak: Economist İstihbarat Birimi, 2012

Economist İstihbarat Birimi'nin (Economist Intelligence Unit) Küresel Şehir Rekabetçiliği Endeksi'ne göre İstanbul ekonomik güç sıralamasında dünyada 41.'dir. Altyapı, kurumsal etkililik ve beşeri sermaye sıralamalarında ilk 60'a giremeyen İstanbul, finansal olgunlukta 33., sosyal ve kültürel karakterde 55. ve küresel cazibede 22. sıraya yükselmiştir.

Küreselleşme ve Dünya Şehirleri Araştırma Ağı'na göre İstanbul, 55 küresel metropol arasında reklam, muhasebe, finans ve hukuk alanında *ileri seviye hizmet üreten* firmaların varlığı açısından 41. ancak uluslararası ağlarla ilişki sıralamasında 178 metropol arasında 140. sıradadır. Yine aynı gruba göre İstanbul 433 metropol arasında piyasa değerinde 89., kârlılıkta 67. sıradadır. Bu sıralama 2006 yılında sırasıyla 65 ve 89'unculuk şeklindedir.

Yukarıdaki veriler, İstanbul'un girişimcilik ekosisteminin küresel ölçekte çok yüksek bir potansiyeli bulunduğunu ancak mevcut durum itibarıyla bölgemizin bu potansiyelini kullanmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte İstanbul 26 Düzey 2 Bölgesi içinde iç talep potansiyelinin de açık ara en yüksek olduğu ildir. Bu talep potansiyeli, İstanbul'un enflasyon oranının en düşük olduğu Düzey 2 bölgesi olduğu da göz önünde bulundurulduğunda girişimciler için büyük bir avantaj sergilemektedir.

Şekil 31 İç Talep Potansiyeli, 2011, %

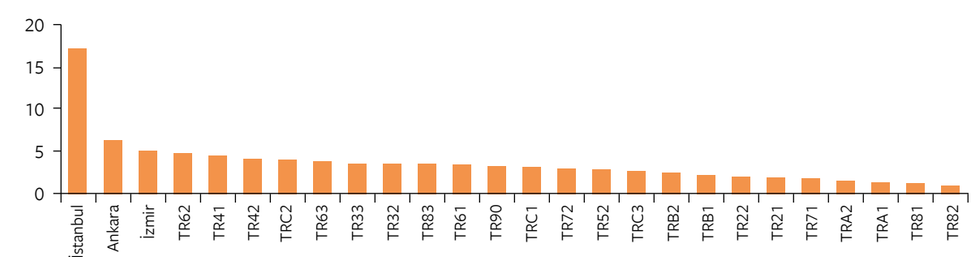

Kaynak: TÜİK, 2011

İstanbul'da girişimcilerin kamuyla kuracakları destek ilişkilerinde danışmanlık hizmeti almaya muhtaç kaldıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca sadece mali değil mentorluk gibi desteklere de ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Bir diğer önemli husus ise destek veren kuruluşlarca bu desteklerin etki değerlendirmesinin nitelikli ve şeffaf biçimde yapılması gerekliliğidir. Bölgemizde girişimcilerin desteğe ihtiyaç duyduğu konulardan bir diğeri ise fikri mülkiyet konusudur.

Kamunun teknoloji girişimciliği konusunda ciddi bir ilgisi ve desteği olduğu gözlemlenirken diğer alanlarda gerek destekler gerekse de girişimci farkındalığı yetersizdir. Teknoloji girişimciliği odaklı etkinliklerde de nicelik ve nitelik bakımından hızlı bir artış olduğu, ancak diğer sektörler için uygun sosyal ağ kurma ortamları oluşturulamadığı görülmektedir. Hem girişimcilik altyapılarının güçlendirilmesinde fırsatlar bulunan teknoloji dışı alanların dikkatle belirlenmesi, izlenmesi ve etkinlik ihtiyaçlarının karşılanması hem de tüm etkinlikler içinde yarışmalara özel önem verilmesi gerektiği yapılan paydaş görüşmelerinde belirtilmiştir. Bir diğer önemli etkinlik olan düzenlenen yıllık fuarlar konusunda İstanbul istisnai denilebilecek derecede üstün durumdadır. TOBB'un verilerine göre 2010-2012 yıllarını kapsayan dönemde düzenlenen fuar sayılarına bakıldığında, 582 fuara ev sahipliği yapan İstanbul'da neredeyse diğer 25 bölgenin toplamı kadar fuar düzenlendiği görülmektedir. Girişimcilik ekosisteminin yaşamsal unsurlarından olan girişim sermayesi bağlamında ise şu tablo göze çarpmaktadır: Şubat 2012 itibarıyla Türkiye'de Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları tarafından yatırım yapılan şirketlerin, 23 yatırım ile (%70) ilk sırada Marmara'yı (İstanbul, Bursa, Kocaeli) tercih ettiği görülürken, İç Anadolu Bölgesi (Ankara-Konya-Kayseri) 7 yatırım ile ikinci sırada yer almaktadır. Son olarak Ege Bölgesi'nde (Manisa-İzmir) 2 adet yatırım bulunurken diğer bölgelerimizde bu tür girişim sermayesi örneklerine rastlanmamaktadır.

Şekil 32 **Bölgelerde Gerçekleşen Fuarlar, 2010-2012, %**

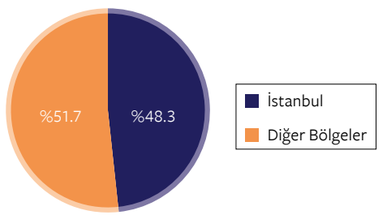

Kaynak: TOBB Verileri kullanılarak İSTKA tarafından hesaplanmıştır.

Girişimci kümelenmelerinde bulunan olanakların hukuk, muhasebe vb. destek yapıları için daha etkin kullanılabilmesi gerektiği ve ayrıca bu destek yapılarının girişimciliğin güncel sorunları konusunda eğitimlere ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Girişimcilerin eğitimi konusunda da ihtiyaç analizlerinin iyi yapılmadığı gibi, aynı zamanda girişimcilerin de çoğu zaman hangi eğitimlere ihtiyaçları olduğunu iyi belirleyemediği görülmektedir. Örgün eğitimde girişimcilik konusuna daha fazla ağırlık verilmesi, bilhassa eğitmenlerin eğitimi gerekmektedir. İstanbul girişimcilik ekosistemi için lisans düzeyinde farklı disiplinlerden öğrencilerin birbirleriyle daha iyi iletişim halinde olabilmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Girişimcilik Kültürünün Yaygınlaştırılması, Girişimci Niteliğinin Artırılması

Kültür; ortak inançlar, değerler, varsayımlar ve tutumlar vasıtasıyla, arzu edilen bir duruma ulaşmak için sergilenecek davranışları belirleyen başlıca unsurdur. Bir bölgenin girişimcilik ekosisteminin küresel değişimlere adaptasyonu ve iç entegrasyonundan başlayarak sorunlarını çözmesi etkili bir girişimcilik kültürünün tesis edilmesiyle mümkündür.

Kültür oluşumunda en büyük paya sahip olan eğitim; mevcut girişimciler, başta gençler olmak üzere girişimci adayları ve girişimcilik ekosisteminin işlerliği açısından önemli roller üstlenen paydaşların tamamı üzerinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla eğitimin ekosistemin bu farklı kesitlerine ulaştırıldığı gibi, bu kişilerin de eğitimin önemine haiz olması mühimdir. Eğitimin, girişimci olma arzusunu engelleyen çeşitli faktörlerle mücadelenin etkili bir aracı olduğu ancak bu mücadelenin farklı yöntemlerle de desteklenmesi gerektiği görülmektedir.

Yarışmalar ise girişimciler için bilhassa önemli olan yenilik ve yaratıcılığı tetikleyen faaliyetlerdir. Girişimci adaylarının ve girişimcilerin potansiyellerinin ortaya çıkarılmasını sağlayan yarışmalar, bu kişilerin paydaşlarıyla etkileşim ve ağ oluşturma faaliyetlerinde bulunması, eğitim ve rehberlik ve hatta finansman ihtiyaçlarının farkına varmalarına da zemin hazırlar.

Hedef 1. Girişimciliğin her eğitim kademesinde kariyer alternatifi olarak sunulması, öğrencilerin girişimcilik potansiyelinin ortaya çıkarılması

Hedef 2. Girişimcilerin eğitim ihtiyaçları konusundaki farkındalıklarının artırılması

Hedef 3. Girişimcilere yönelik eğitim programlarının çeşitlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve içeriğinin zenginleştirilmesi

Hedef 4. Eğitimde girişimcilik odaklı işbirliklerinin ve akademik çalışmaların artırılması

Hedef 5. Girişimcilik ekosisteminin tüm paydaşlarının (öğretmenler, bürokratlar, aileler, medya vb.) girişimcilik hakkında eğitimi ve bilinçlendirilmesi

Hedef 6. Yeni fikir ve girişimcilerin ortaya çıkmasını sağlayan yarışmaların yaygınlaştırılması

Hedef 7. Girişimci olma arzusunu engelleyen psikolojik, toplumsal ve benzeri faktörlerin ortadan kaldırılması; girişimcilik motivasyonunun artırılması

Strateji 2. Girişimcilik Odaklı Destek Mekanizmalarının ve Altyapılarının İyileştirilmesi ve Çeşitlendirilmesi, Bu Desteklere Erişimin Kolaylaştırılması

Girişimcilerin, iş kurabilmek ve ayakta kalabilmek için başta devlet ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere birçok kişi ve kurumun farklı konularda desteğine ihtiyaçları vardır. Bu destekler konvansiyonel mekanizmalar şeklinde sağlanabileceği gibi, ekosisteme katkı sağlayacak yaratıcı modellerin de girişimcilerin hizmetine sunulması gerekmektedir. Bunlar fikir kampları, ortak kullanım alanları gibi destek yapıları şeklinde tezahür edebileceği gibi alternatif finansman olanaklarının artırılması boyutu da düşünülmelidir.

Özellikle dezavantajlı grupların sorunlarının çözümünde günümüzün en etkili araçlarından biri olan sosyal girişimciliğin ve bizzat dezavantajlı gruplar ile gençler ve kadınların girişimcilik faaliyetlerinin küresel rekabet edebilirlik düzeyine çıkarılabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bu hedef grupların girişimcilik kapasitelerinin geliştirilmesinde de destek mekanizmalarının çeşitlendirilmesi ve erişilebilir kılınması önemli bir yer tutmaktadır. Bununla beraber, İstanbul özelinde başta kadınlar, gençler ve dezavantajlı gruplar olmak üzere tüm girişimcilerin başarı oranlarını artırabilmeleri için girişimlerinin tüm fazlarında alanında deneyimli, bağımsız uzmanların tecrübelerinden faydalanması ve ağlarına erişebilmesi gerekmektedir.

Hedef 1. Girişimci fikirlerin alışverişine ve olgunlaştırılmasına imkan veren yapıların (birlikte çalışma alanları, kuluçka merkezleri, hızlandırma programları, teknoloji transfer ofisleri, fikir bankası, fikir destek ofisi, girişimcilik kampları gibi) güçlendirilmesi ve sayılarının artırılması

Hedef 2. Başta kadın girişimciliği, sosyal girişimcilik ve dezavantajlı grupların girişimciliği olmak üzere destek mekanizmalarının daha katılımcı, ihtiyaç odaklı, şeffaf, hızlı ve etkin hale getirilmesi

Hedef 3. Girişimcilerin alternatif finansman olanaklarının (melek yatırımcılık, girişim sermayesi vb.) yaygınlaştırılması, bu doğrultudaki işbirliklerinin geliştirilmesi

Hedef 4. Mentorluk olanaklarının geliştirilmesi ve artırılması

Strateji 3. İstanbul Girişimcilik Ekosistemi İçindeki Mevcut İşbirliklerinin Geliştirilmesi ve Yeni İşbirliklerinin Kurulması, Ekosistemin Nitelikli Bilgiye Hızlı ve Güvenli Erişiminin Sağlanması

Girişimcilerin yeni ortaklar, destekçiler, yetenekler veya yatırımcılarla tanışmalarına; yeni risklerden, eğilimlerden, ihtiyaçlardan, araştırmalardan, fırsatlardan haberdar olmalarına imkan veren girişimcilik odaklı etkinlikler bir girişimcilik ekosisteminin etkili bir biçimde işleyebilmesinin temel koşullarındandır. Bu etkinlikler aynı zamanda girişimcilerin fikirlerini uygulamaya koymadan önce ilgili çevrede nasıl tepkiler aldığını ölçebilmeleri, geçmiş aktiviteleri üzerine geribildirim alabilmeleri gibi birçok ikincil faydayı da beraberinde getirdiği gibi girişimciye tanıtım olanağı da sunar.

Girişimcilik ekosistemi paydaşlarının sorun ve ihtiyaçlarını gerekli mercilere duyurabilmeleri, birbirlerini daha iyi anlamaları ve yukarıda bahsedilen etkinlikleri düzenleyebilmek gibi bireysel kaynaklarıyla gerçekleştiremeyecekleri kimi imkanlara kavuşabilmeleri, ortak hedefler çerçevesinde geliştirdikleri işbirlikleriyle mümkün olabilmektedir. Bu yapıların yenilikçi araçların kullanımı gibi faaliyetlerle güçlendirilmesi, yeni ilgililerin bu işbirliklerine dahil edilmesi ve işbirliği ağlarının ulusal ve uluslararası ölçeklere taşınabilmesi mevcut işbirliklerinin daha etkili işlemesini sağlayacağı gibi yeni işbirliklerinin oluşumuna da imkan tanıyacaktır.

Öte yandan, Bilgi Çağı olarak da tanımlanan içinde bulunduğumuz dönem, pek çok paradigma değişimini de beraberinde getirmiştir. Sosyal medyanın ortaya çıkışıyla her kullanıcının bir içerik sağlayıcıya dönüşebilmesi, bilginin hızla dijitalleşmesi, veri madenciliği çalışmalarıyla verili bilgilerden yeni ve anlamlı bilgilerin ortaya çıkabilmesi gibi olgular neticesinde, "kısıtlı bilgi" döneminden "aşırı bilgi" dönemine geçilmiştir. Bu dönemin çeşitli faydaları olduğu gibi; bilgi kirliliği, bilgi kaynaklarının çokluğu ve koordinasyonsuzluğu gibi problemlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Risklerin en aza indirgenmesi ve fırsatlardan hızlı ve etkili bir biçimde faydalanılmasına dayalı Girişimcilik Ekosistemi de bu değişimden etkilenmektedir. Girişimcilerin ve girişimci adaylarının, finansman sağlayıcıların, politika geliştirici ve uygulayıcıların, sivil toplum kuruluşlarının, insan kaynaklarının ve diğer tüm ekosistem paydaşlarının birbirlerinin ihtiyaçlarına, sorunlarına ve niteliklerine hızlı ve etkin bir biçimde erişebilmesi ihtiyacı kendini hissettirmektedir.

Hedef 1. İstanbul Girişimcilik Ekosistemindeki mevcut yapıların ve işbirliklerinin daha etkin çalışmasının sağlanması, ekosisteme yeni paydaşlar kazandırılması

Hedef 2. Girişimcilik odaklı mevcut ulusal ve uluslararası işbirliklerinin güçlendirilmesi, girişimcilikte model olan ülke, bölge ve yapılarla işbirlikleri kurulması

Hedef 3. Girişimcilerin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyellerine yönelik yeni işbirliklerinin kurulması ve bu işbirliklerinin etkinliğini artıracak yenilikçi araçlar kullanılması

Hedef 4. Girişimcilere ve girişimcilik ekosisteminin paydaşlarına yönelik bilgi kaynaklarının etkinliği ve çeşitliliğinin artırılması, bu kaynaklara erişimin kolaylaştırılması

Hedef 5. Ekosistemin ihtiyaç duyduğu kaynakların envanterinin çıkarılması ve görünürlüğünün sağlanması. Girişimcilerin fırsatlar, imkanlar, beklentiler ve ilgili gelişmeler konusunda sağlıklı bir biçimde bilgilendirilmesi

DÖNÜŞEN İŞGÜCÜ, GELİŞEN VE ARTAN İSTİHDAM

DÖNÜŞEN İŞGÜCÜ, GELİŞEN VE ARTAN İSTİHDAM

Beşeri sermaye ve istihdam konuları daha çok işsizlik sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik yapılan çalışmalar çerçevesinde değerlendirilmekte ve işsizlik bölgemizin, ülkemizin ve dünyanın en önemli sorunlarından biri olarak görülmektedir. İşsizlik ve ona bağlı olarak ortaya çıkan sosyal sorunlar da gelişmişlik farkı gözetmeksizin hemen her bölgenin ve ülkenin öncelikli sorunlarını teşkil etmektedir. İşsizlik gelir yoksunluğu nedeniyle bir yönüyle yoksulluğa yol açarken, diğer yönüyle bireyler üzerindeki olumsuz sosyal-psikolojik etkileriyle sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Ayrıca işsizliğin azaltılıp istihdamın artırılması ekonomik, sosyal ve politik istikrar üzerinden büyüme, yatırım ve üretim artışına uzanan zincirleme etkiye sahiptir. Çünkü işsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan sosyal huzursuzluklar yatırım ve iş kurmak için gerekli olan uygun ortamı olumsuz etkilemektedir.

Her ne kadar işsizlikle mücadelede genel kabul gören en etkin yol ekonomik büyüme olsa da bölgemizde ve dünyada istihdamsız büyüme süreci yaşanmaktadır. Dünya Bankası'nın 2013 Kalkınma Raporunda da belirtildiği gibi son yıllarda ekonomik büyüme istihdama aynı oranda olumlu etki yapamamaktadır. Bu duruma neden olarak ise büyümenin daha çok verimlilik artışı kaynaklı olması gösterilmektedir. Küresel rekabet, firmaları daha az istihdamla daha çok üretmenin yollarını aramaya zorlamıştır.

Diğer taraftan, istihdamla ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin tek yönlü olmadığını da dikkate almak gerekmektedir. Ekonomik büyümenin istihdam yaratmasını beklemek kadar istihdamın artırılmasının da ekonomik büyüme yaratmasını beklemek doğal bir durumdur.

İnsan kaynağının geliştirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesi ve gerekli çalışmaların yapılması işsizlikle mücadelede ekonomi politikaları ile birlikte gözetilmesi gereken bir alandır. İş yaratan, girişimciliği ve yaratıcılığı geliştiren, istihdamı destekleyen, eğitim, mesleki eğitim ve yaşam boyu öğrenme ile işgücünün istihdam edilebilirliğini artıran politikalar bölgemiz ve ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.

İstihdam

Tablo 56 Türkiye'nin ve İstanbul'un Özet İşgücü Verileri, ('000)

2012	TÜRKİYE	İSTANBUL	% IST/TR
Toplam Nüfus	**75.627**	**13.855**	**18,3%**
Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	54.724	9.914	18,1%
İşgücü	27.339	5.063	18,5%
İstihdam edilenler	24.821	4.493	18,1%
İşsiz	2.518	570	22,6%
İşgücüne katılma oranı	50,0%	51,1%	-
İşsizlik oranı	9,2%	11,3%	-
İstihdam oranı	45,4%	45,3%	-
İşgücüne dahil olmayan nüfus	27.385	4.851	17,7%

Kaynak: TÜİK, 2012 İşgücü verilerinden derlenmiştir.

Tablo 57 Cinsiyete Göre İşgücüne Katılma, İşsizlik ve İstihdam, %

2012	Türkiye Erkek	Türkiye Kadın	Türkiye Toplam	İstanbul Erkek	İstanbul Kadın	İstanbul Toplam
İşgücüne katılma oranı	71,0	29,5	**50,0**	73,5	28,6	**51,1**
İşsizlik oranı	8,5	10,8	**9,2**	10,1	14,3	**11,3**
İstihdam oranı	65,0	26,3	**45,4**	66,1	24,5	**45,3**

Kaynak: TÜİK, 2012 işgücü verilerinden derlenmiştir.

İstanbul 13.854.740 kişi ile Türkiye'nin toplam nüfusunun %18,3'ünü, toplam istihdamının ise %18,1'ini barındırmaktadır. Genel bir ifade ile Türkiye'de yaşayan her beş kişiden biri İstanbul'da yaşamakta ve her beş çalışandan biri de İstanbul'da çalışmaktadır.

Türkiye'de ve İstanbul'da işgücüne katılım oranı gerek AB ülkelerinin gerekse OECD ülkelerinin çok altında kalmaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranının çok düşük olmasıdır. Türkiye genelinde kadınların işgücüne katılma oranı %29,5, İstanbul'da %28,6'dır. Bu oranlar 2011 verilerine göre %56,7 olan OECD ülkeleri ortalamasının çok altındadır (bkz. Tablo 57).

İktisadı faaliyet kollarına göre istihdamda Türkiye genelinde çalışanların yaklaşık %25'i tarım alanında istihdam edilirken, bu oran İstanbul'da %0,6 düzeyindedir. Buna karşılık Türkiye genelinde %26 olan inşaat dahil sanayi kolundaki istihdamın oranı İstanbul'da erkeklerde %39,7 kadınlarda %28,5, toplamda ise %36,7'dir (bkz. Tablo 58).

Hizmetler alanında istihdam İstanbul'da %62,7 seviyesinde olup, bu oran Türkiye genelinden yaklaşık %13 daha yüksektir. Diğer taraftan İstanbul'da kadın istihdamının %71'inin hizmetler sektöründe olması dikkat çekmektedir (bkz. Tablo 58).

Tablo 58 İstihdamın Ana Sektörlere ve Cinsiyete Göre Dağılımı, ('000)

	TÜRKİYE			İSTANBUL			İST/TUR(%)
2012	Erkek	Kadın	**Toplam**	Erkek	Kadın	**Toplam**	(%)
Tarım	3.225	2.872	**6.097**	20	6	**26**	0,4%
Sanayi	5.372	1.088	**6.460**	1.303	345	**1.648**	25,5%
Hizmet	8.915	3.349	**12.264**	1.958	861	**2.819**	23,0%
Tarım	18%	39%	**24,6%**	0,6%	0,5%	**0,6%**	-
Sanayi	31%	15%	**26,0%**	39,7%	28,5%	**36,7%**	-
Hizmet	51%	46%	**49,4%**	59,7%	71,0%	**62,7%**	-

Kaynak: TÜİK, 2012 İşgücü verilerinden derlenmiştir.

Şekil 33 Ana Sektörlere Göre Çalışan Sayısındaki Değişim

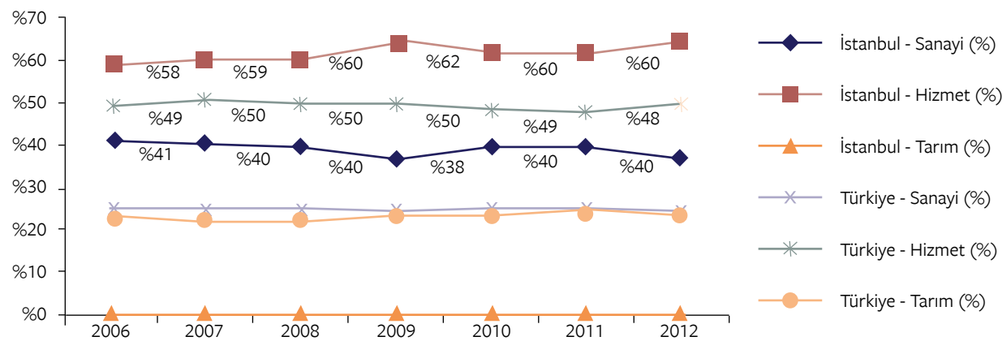

Kaynak: TÜİK, 2012 işgücü verilerinden derlenmiştir.

Yıllar itibariyla ana sektörlerde çalışan oranlarının değişimine bakıldığında; Türkiye genelinde sanayi sektöründe çalışanların oranının düşmekte, tarım sektöründe çalışanların oranının ise artmakta olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 33). Tarımda çalışanların çok az olduğu İstanbul'da hizmetler sektöründe çalışanların oranı 2006-2012 döneminde %27 artışla 2 milyon 218 bin kişiden 2 milyon 819 bin kişiye; aynı dönemde sanayi sektöründe çalışanlar %5 artışla 1 milyon 577 bin kişiden 1 milyon 648 bin kişiye ulaşmıştır.

Türkiye genelinde 2012 yılı itibariyle istihdamın işteki duruma göre dağılımında ücretli ve yevmiyeli kesimin payı %62,9 işveren veya kendi hesabına çalışanların payı %23,9, ücretsiz aile işçilerinin payı ise %13,2'dir (bkz. Tablo 59).

İstanbul'da istihdamın işteki duruma göre dağılımında ücretli ve yevmiyeli kesimin oranı Türkiye genelinin yaklaşık %20 üzerinde, %82 seviyesinde, işveren veya kendi hesabına çalışanların oranı

Tablo 59 İstanbul'daki ve Türkiye'deki Çalışanların İşteki Durumuna göre Dağılımı, ('000)

	2011			%	2012			%
İSTANBUL	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Oran**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Oran**
Ücretli veya yevmiyeli	2.516	930	**3.446**	81,8%	2.620	1.061	**3.681**	82,0%
İşveren veya kendi hesabına	633	99	**732**	17,4%	642	117	**759**	16,9%
Ücretsiz aile işçisi	13	21	**34**	0,8%	18	33	**51**	1,1%
TÜRKİYE	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Oran**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Oran**
Ücretli veya yevmiyeli	11.277	3.599	**14.876**	61,7%	11.652	3.967	**15.619**	62,9%
İşveren veya kendi hesabına	5.028	903	**5.931**	24,6%	5.052	881	**5.933**	23,9%
Ücretsiz aile işçisi	832	2.472	**3.304**	13,7%	808	2.460	**3.268**	13,2%

Kaynak: TÜİK, 2012 İşgücü Verilerinden Derlenmiştir.

Tablo 60 Eğitim Durumuna Göre İşgücü, İstihdam Edilenler ve İşsizler, ('000), (%)

	İŞGÜCÜ				İSTİHDAM EDİLEN				İŞSİZ			
	Türkiye	**%**	**İstanbul**	**%**	**Türkiye**	**%**	**İstanbul**	**%**	**Türkiye**	**%**	**İstanbul**	**%**
Okuma-yazma bilmeyen	1.164	4,3	45	0,9	1.119	4,5	41	0,9	45	1,8	5	0,9
Lise Altı	15.640	57,2	2.580	51,0	14.278	57,5	2.274	50,6	1.362	54,1	308	53,9
Lise ve Dengi Meslek Okulu	5.539	20,3	1.181	23,3	4.931	19,9	1.049	23,3	607	24,1	132	23,1
Yüksek Öğretim	4.996	18,3	1.256	24,8	4.494	18,1	1.130	25,1	503	20,0	126	22,1
Toplam	**27.339**	**100**	**5.062**	**100**	**24.822**	**100**	**4.494**	**100**	**2.518**	**100**	**571**	**100**

Kaynak: TÜİK, 2012 İşgücü Verilerinden Derlenmiştir.

Türkiye genelinden %7 daha düşük, %16,9 seviyesinde, ücretsiz aile işçilerinin oranı ise Türkiye genelinin çok altında, %1,1 seviyesindedir. İstanbul'da ücretli veya yevmiyeli çalışanlar Türkiye genelinin %23,6'sını oluştururken işveren ve kendi hesabına çalışanlar ise Türkiye genelinin %12,8'ini oluşturmaktadır (bkz. Tablo 59).

2011 ve 2012 yılları arasında kıyaslama yaptığımızda hem İstanbul'da hem de Türkiye genelinde ücretli veya yevmiyeli çalışanların sayısı artarken işveren veya kendi hesabına çalışanların sayısının azalmakta olduğu görülmektedir.

Eğitim ve İstihdam İlişkisi

Piyasadaki üreticilerin ihtiyaç duyduğu insan gücü ile mevcut işgücünün bilgi, beceri ve kapasiteleri arasında en uygun bileşimin sağlanabilmesi ve mevcut işgücünün bilgi beceri ve kapasitelerinin piyasadaki gelişmelere ve talebe göre geliştirilmesi mesleki eğitimle yakından ilgilidir.

İşgücünün okuma yazma bilmeme oranı Türkiye genelinde %4,3 iken İstanbul'da %0,9'dur. Toplam işgücü içerisinde eğitimli olanların oranı İstanbul'da Türkiye genelinden daha yüksektir. Yükseköğretim mezunu işgücü İstanbul'da %24,8 iken Türkiye genelinde %18,3'tür (bkz. Tablo 60).

İstanbul'da lise ve dengi eğitime sahip işgücünün istihdam edilme oranı %23,3 iken Türkiye genelinde bu oran %19,9'dur. Diğer taraftan bu gruptaki işsizlerin oranı İstanbul'da %23,1 iken Türkiye genelinde %24,1'dir. Bu durum İstanbul'da eğitimli işgücünün hem talep açısından hem de arz açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yükseköğretim mezunu işsizlerin İstanbul'da oranının %22,1 ile %20 olan Türkiye genelinden yüksek olması İstanbul'da yükseköğretim mezunu işsizlere yönelik de politika belirlemenin önemli olduğunu ortaya koymaktadır (bkz. Tablo 60).

İşsizlik

Sahip olduğu sektörel çeşitlilik ve ekonomik büyüklüğe rağmen işgücü arzını karşılayabilecek yeterli talebi yaratamayan, genç nüfusa sahip ve göç almaya devam eden bir cazibe merkezi konumundaki İstanbul'da işsizlik sorunu her geçen gün daha da ağırlaşmaktadır.

TÜİK verilerine göre işsizlik İstanbul'da 2012 yılında %11,3 iken Türkiye genelinde %9,2 seviyesindedir. Türkiye genelindeki 2 milyon 518 bin işsiz nüfusun %22,6'sını teşkil eden 570 bin işsiz insan İstanbul'da yaşamaktadır. İstanbul'daki işsiz nüfusun 203 bini

Tablo 61 Yaş Gruplarına Göre İşsizlik, ('000), (%)

İSTANBUL	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	İşgücü	İstihdam edilenler	İşsiz	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı %	İstihdam oranı (%)	İşgücüne dahil olmayan nüfus
15-19	983	249	201	47	25,3	19,1	20,5	735
20-24	1.015	596	474	121	58,7	20,4	46,7	420
25-34	2.710	1.897	1.709	188	70	9,9	63	813
35-54	3.583	2.113	1.917	196	59	9,3	53,5	1.470
55+	1.623	209	191	17	12,9	8,3	11,8	1.414
Toplam	**9.914**	**5.063**	**4.493**	**570**	**51,1**	**11,3**	**45,3**	**4.851**

Kaynak: TÜİK, 2012

(%35,6) kadınlardan, 367 bini (%64,4) ise erkeklerden oluşmaktadır. İstanbul'da kadınlar arasındaki işsizlik oranı ise %14,3 ile Türkiye genelinden 3,6 puan daha yüksektir. Erkekler arasındaki işsizlik %10,1 ile Türkiye genelinden 1,5 puan oranında daha düşüktür. İstanbul'da işsiz kalmanın maliyetinin çok yüksek olması nedeniyle iş arayanların istihdam koşullarını daha az dikkate almaları İstanbul'da işsiz erkeklerin oranının Türkiye genelinden daha düşük olmasının nedeni olarak değerlendirilmektedir.

Yaş guruplarına göre işsizlik oranlarına baktığımızda İstanbul'da en yüksek işsizlik oranı %20 ile 20-24 yaş grubunda gözlenmektedir. Bu oran Türkiye geneli ile paralellik arz etmektedir. Veriler arasında 55 yaş üstü gruptaki işsizlik oranı da dikkat çekmektedir. Bu oran Türkiye genelinde %3,7 iken İstanbul'da %8,1 seviyesindedir (bkz. Tablo 60).

Kayıt Dışı İstihdam

SGK'nın yayımladığı Kasım 2012 verilerine göre Türkiye genelinde toplam 18.431.764 kişi olan aktif sigortalının yaklaşık %25'i olan 4.529.698 sigortalı İstanbul'da çalışmaktadır. Sosyal güvenlik kapsamında aylık alan kişi sayısı Türkiye genelinde 10.338.337 kişi iken İstanbul'daki 1.998.749 kişi Türkiye genelinin %19'unu oluşturmaktadır. Aktif sigortalı/pasif sigortalı oranı Türkiye genelinde 1,9 seviyesinde, İstanbul'da ise 2,2 seviyesindedir.

TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde kayıt dışı çalışanların oranı 2012 yılında %39 iken İstanbul'da bu oran %19 seviyesindedir. Türkiye genelinde kayıt dışı çalışma oranının İstanbul'dan fazla olmasının nedeni olarak tarım sektöründe kayıt dışı çalışmanın fazla olması ve İstanbul'da tarımda çalışanların sayısının görece çok düşük olması gösterilebilir.

TÜİK'in yayımladığı 2012 verilerine göre kayıtlı ve kayıt dışı çalışanlar eğitim durumlarına ve cinsiyetlerine göre incelendiğinde hem Türkiye genelinde hem de İstanbul'da kayıt dışı çalışanların %70'ten fazlasının lise altı eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kayıt dışı çalışma oranı da azalmaktadır.

İş Sağlığı ve Güvenliği

Ülkemizde ve İstanbul'da iş sağlığı ve güvenliği düzenlemelerinin etkinliğinin artırılması ile yaşanan pek çok iş kazasının ve meslek hastalığının önüne geçilebilir ve işgücü verimliliğine önemli katkılar sağlanabilir. Ekonomik gelişme ile birlikte iş yerleri, iş türleri, çalışan sayıları artmakta ve bu gelişmeye paralel olarak iş sağlığı ve güvenliği konularında düzenlemelere, bilinçlendirme ve eğitim faaliyetlerine olan ihtiyaç da artmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun iş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin istatistiklerine göre Türkiye genelinde 2011 yılında 62.227 iş kazası yaşanmış olup, 697 meslek hastalığı tespit edilmiştir. Bu vakalara bağlı olarak 1.710 kişi hayatını kaybetmiş, 2.216 kişi ise sürekli iş göremez olmuştur.

İş kollarına göre iş kazaları incelendiğinde 2011 yılında Türkiye genelinde en fazla iş kazasının kömür ve linyit çıkartılması, metalik ve metalik olmayan ürün üretimi, inşaat ve tekstil ürünleri imalatı işlerinde meydana geldiği gözlemlenmektedir. 9.303 iş kazası ve 335.907 saat iş göremezlik süresi ile Türkiye genelinde yaşanan iş kazalarının ve iş göremezlik sürelerinin en büyük kısmı 2011 yılında İstanbul'da yaşanmıştır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstihdamın Artırılması, İşsizliğin Azaltılması

Türkiye genelinden daha yüksek oranda işsizlik barındıran İstanbul'da işgücü için istihdam yaratılması, istihdamın niteliğinin iyileştirilmesi ve işsizliğin azaltılması büyük önem taşımaktadır. Diğer bölgelerde olduğu gibi İstanbul'da da işgücü piyasası işgücü arzını karşılayacak yeterli talebi oluşturamamakta ve ekonomik krizlerden, tarımdan diğer sektörlere geçiş yapmak isteyen vasıfsız işgücünden, sektörlerin teknolojik gelişmelere bağlı dönüşümünden, emek piyasasının iyi organize olmamasından ve verimlilik artışına bağlı olarak işgücü talebinin azalmasından etkilenmektedir.

İstanbul'da işsizliğe neden olan durumların ve çözüm yollarının detaylı bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması önceliğine hizmet eden bir istihdam stratejisine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede işgücü maliyetlerini azaltmaya, sosyal güvenlik haklarını koruyan, kadınlar için işgücü piyasasına girişleri kolaylaştıran esnek çalışma uygulamalarına, teşviklere ve hayat boyu öğrenmeyi ilke edinen aktif işgücü politikalarına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Ayrıca, işgücü maliyetlerini azaltmaya yönelik olarak halihazırda var olan fakat işletmeler tarafından iyi anlaşılamayan çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu nedenle işletmelerin bu alandaki farkındalığını artıracak, teşviklerden yaygın bir biçimde faydalanmalarını sağlayacak bilgilendirme faaliyetlerinin yürütülmesi gerekmektedir.

Hedef 1. İş alanı yaratmanın ve girişimciliğin teşvik edilmesi

Hedef 2. İstanbul istihdam stratejisinin hazırlanması

Hedef 3. Sosyal güvenlik haklarını koruyan güvenceli esnek çalışma uygulamalarının yaygınlaştırılması

Hedef 4. İstihdamı artırmaya yönelik işverenlere sağlanan desteklerin yaygınlaştırılması ve devamlılığının sağlanması

Hedef 5. Hayat boyu öğrenmeye dayalı eğitim faaliyetlerinin istihdamı artırma, işsizliği azaltma ilkesinin gözetilerek yaygınlaştırılması

Hedef 6. Gençlerin iş bulmalarının ve iş kurmalarının kolaylaştırılması

Hedef 7. Kadın istihdamını ve kadınların işgücüne katılımını teşvik edici mekanizmaların hayata geçirilmesi

Strateji 2. İşgücünün Değişen Ekonomik Yapıya Paralel Olarak Dönüşümünün Sağlanması

Uluslararası ticarete yönelik üretimdeki artışın, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışın, Avrupa Birliği katılım sürecinin, rekabet edebilen ve katma değer üreten bir ekonomik yapılanmanın en öncelikli ihtiyaçlarından biri işgücünün değişen ekonomik yapıya paralel olarak dönüşümünün sağlanmasıdır. Sanayinin farklılaştığı, emek yoğun üretimden teknoloji yoğun üretime geçişin ve hizmetler sektörünün payının arttığı bu dönemde gerek işletme ölçeğinde gerekse ekonominin genelinde söz konusu gelişmelere ayak uyduracak düzenlemelerin de hızla hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Türkiye ekonomisinin lokomotifi konumundaki İstanbul'da değişen sosyo-ekonomik yapıya ve farklılaşan üretim ve tüketim biçimlerine paralel olarak insan kaynağının geliştirilmesi ve dönüşümünün sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle iş yaratan, girişimciliği ve yaratıcılığı geliştiren, istihdamı destekleyen, eğitim, mesleki eğitim ve yaşam boyu öğrenme ile işgücünün istihdam edilebilirliğini artıran politikalar bölgemiz ve ülkemiz için büyük önem taşımaktadır.

Hedef 1. Değişen ekonomik yapıya uyumu kolaylaştıracak eğitim modellerinin oluşturulması ve işgücünün niteliğinin artırılması

Hedef 2. Mesleki eğitimin sektörün ihtiyaçlarına göre değişebilen esnek ve nitelikli bir yapıya kavuşturulması, mesleki eğitimin tercih edilebilirliğinin artırılması

Hedef 3. Hayat boyu öğrenme kapsamında sürekli gelişim için iş dünyasının ve eğitim kurumlarının işbirliği yapabileceği modellerin oluşturulması

Hedef 4. Değişen ekonomik yapıya paralel olarak İstanbul üniversitelerinde ihtisas alanlarının oluşturulması

Hedef 5. İşgücünün yabancı dil becerisinin ve teknoloji okuryazarlığının artırılması

Hedef 6. Sanayinin dönüşümüne bağlı olarak işgücünün ileri teknoloji kullanan üretim yapısına ve hizmetler sektörüne adaptasyonunun sağlanması

Hedef 7. Beyin göçünün önlenmesi ve tersine beyin göçünün ihtiyaç duyulan alanlarda teşvik edilmesi

Strateji 3. İşgücü Arz ve Talebinin Eşleştirilmesinin Kolaylaştırılması

İş gücü arzının ve talebinin niteliği en az niceliği kadar önem arz eden bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonominin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikteki bir işgücü arzının talebi karşılama açısından daha olumlu sonuçlar doğuracağı bütün çevrelerce kabul edilmektedir. Diğer taraftan işgücü arzını karşılayabilecek yeterli talebi yaratamayan, genç nüfusa sahip ve göç almaya devam eden bir cazibe merkezi konumundaki İstanbul'da işsizlik sorunu her geçen gün daha da ağırlaşmaktadır. İstihdamı artırmaya ve işsizliği azaltmaya etkisi dolaylı da olsa İstanbul'da işgücü arz ve talebini eşleştirebilmeyi kolaylaştıran altyapının oluşturulmasının yukarıda sayılan sorunların çözümünde kilit rol oynaması beklenmektedir.

Diğer taraftan sektörler ve iş kolları farklılaştıkça işgücü talebinin niteliği de farklılaşmaktadır. Bu nedenle İstanbul'un ihtiyaç duyduğu rekabetçilik artışını sağlayabilmesi için barındırdığı işgücü arz ve talebini nicelik ve niteliksel olarak takibinin ve eşleştirilmesinin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Hedef 1. İstanbul'un öncelikli sektörleri başta olmak üzere bütün sektörlerinin işgücü talebinin ve arzının nicelik ve niteliksel olarak belirlenmesi ve izlenmesi

Hedef 2. İş dünyasının ihtiyacına ve kişilerin tecrübesine, yeteneğine ve ilgisine göre işgücünün yönlendirilebileceği ve rehberlik hizmeti alabileceği mekanizmaların kurulması

Hedef 3. Mevcut iş imkânlarının etkin tanıtımının sağlanması

Hedef 4. İlgili sektörün işbirliği ile mesleki yeterliliklerin belirlenmesi, uygun sınav ve sertifikalandırmanın sağlanması

Strateji 4. İstihdamın Mevcut Koşullarının İyileştirilmesi ve Sosyal Güvenlik Boyutunun Güçlendirilmesi

İstihdamla ilgili meseleleri sadece işgücü için istihdam yaratmakla sınırlı tutmadan, istihdam ile ekonomik büyüme ve sosyal bütünleşme arasında var olan güçlü ve kritik ilişkiyi koruyan çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu ilişkinin işlevselliği, ekonomik büyüme ve sosyal bütünleşme için istihdamın mevcut koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik boyutunun güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kayıt dışı istihdam ülke ekonomisine, rekabete, sosyal güvenliğe, gelir dağılımına, etik değerlere ve örgütlenmeye olan olumsuz etkilerinin yanı sıra çalışanlar açısından çalışanın kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık ve çeşitli kısa vadeli riskler açısından sosyal güvencesiz kalmalarına, uzun vadede ise emeklilik haklarından mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Ayrıca iş kazası veya meslek hastalığı sonucu işçinin uğrayacağı gelir kaybı, tedavi masrafları ve işgücü kaybının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

İş kazası ve meslek hastalıkları kayıt dışı istihdamla olan ilişkisinden bağımsız düşünüldüğünde de büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde ve İstanbul'da iş sağlığı ve güvenliği

düzenlemelerinin etkinliğinin artırılması ile yaşanan pek çok talihsiz iş kazasının ve meslek hastalığının önüne geçilebilir ve işgücü verimliliğine önemli katkılar sağlanabilir. Bunun için toplumda ve iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği kültürünün yaygınlaştırılmasına yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.

Hedef 1. Kayıtlı istihdama ilişkin teşviklerin artırılması, çalışanların ve işverenlerin bilinçlendirilmesi, denetimlerin etkinleştirilmesi

Hedef 2. Çalışanların hakları ve yükümlülükleri hakkında bilgi düzeylerinin artırılması, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri almalarının sağlanması

Hedef 3. İş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilinç seviyesinin artırılması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi

Hedef 4. Psikolojik anlamda iş sağlığının öneminin dikkate alınması, işyerinde psikolojik tacize karşı çalışanların ve işverenlerin bilinçlendirilmesi

Hedef 5. Esnek çalışma şartları oluşturulurken güvenceli esnekliğin sağlanması

Strateji 5. İş Ortamının Yeniliği, Yaratıcılığı ve Kapsayıcılığı Destekleyecek Şekilde İyileştirilmesi

Yeniliği, yaratıcılığı ve kapsayıcılığı gözeten iş ortamları günümüz ekonomilerinin sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamaları ve bunu korumaları için büyük önem taşımaktadır. Çünkü ekonomik, teknolojik ve çevresel faktörlerde hızlı değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerin meydana getirdiği yeni şartlara uyumu ve rekabetin sürdürülebilirliğini sağlamak yeni ürün ve hizmetlerin üretilebilmesi ile mümkün olmaktadır.

İstanbul'un 2023 yılı için hedeflediği yaratıcı ekonomi, yaratıcı ve özgür insanları ile ve onlar için oluşturulan yeniliği, yaratıcılığı ve kapsayıcılığı destekleyen çalışma ortamlarıyla mümkün olacaktır. Dolayısı ile İstanbul'un yenilik ve yaratıcılık odaklı ekonomik büyüme hedefi yaratıcı ve yenilikçi insanların yetiştirilmesi, Bölgeye çekilmesi ve Bölgenin yaratıcılık potansiyelinin artması üzerine kurulmuştur.

Diğer tarafta ise nüfusun büyük bir kısmını oluşturan dezavantajlı gruplar diğer gruplara nazaran daha yüksek oranda işsizlik riski ile karşı karşıyadırlar. İşgücü piyasasına katıl(a)mamak ya da olumsuz koşullarda istihdam edilmek bu gruplara mensup kişilerin yoksulluk riskini artırmakta ve onları ekonomik ve toplumsal hayatın dışına itmektedir. Dolayısıyla dezavantajlı gruplara özel istihdam stratejileri geliştirilmesi ve işyerlerinin dezavantajlı grupların ve kadınların ihtiyaçlarına göre işlevselleştirilmesi gerekmektedir.

Hedef 1. İşyerlerinin mekânsal düzenlemelerinin yaratıcılığı artıracak şekilde tasarlanması

Hedef 2. Çeşitliliği yansıtan, çalışanların niteliklerini ve kısıtlarını dikkate alan hoşgörülü ve kapsayıcı iş ortamlarının oluşmasının teşvik edilmesi

Hedef 3. İşyerlerinde yatay ve dikey iletişimin artırılması, çalışanların karar alma mekanizmalarına katılımının sağlanması, eşitlikçiliğin, şeffaflığın ve kurumsal yönetimin teşvik edilmesi

Hedef 4. Aynı sektörde uzun süreli olarak benzer işleri yapan kişilerin tükenmişliğinin ve körelmesinin önüne geçilmesi

Hedef 5. Farklı kurum ve kuruluşların çalışanları arasında iletişimin artırılması ve etkinleştirilmesi

Hedef 6. İş verimliliği, iş ahlakı ve disiplini konusunda çalışanların bilinçlendirilmesi

Hedef 7. Yenilikçi, yaratıcı fikir sahibi çalışanların teşvik edilmesi, iyi uygulama örneklerinin ödüllendirilmesi

KENTSEL İMAJ VE ETKİN TANITIM

KENTSEL İMAJ VE ETKİN TANITIM

İstanbul'un tanıtımının etkin bir şekilde yapılması ve imajının geliştirilmesinin ekonomik olarak birçok faydası bulunmaktadır. İstanbul'a daha fazla turist çekilerek turizm gelirlerinin artırılması, yurt içi ve yurt dışından yatırımların, nitelikli insan gücünün çekilerek üretim yapısının güçlendirilmesi ile rekabetçiliğinin artırılması; kentte üretilen malların kentle birlikte markalaşarak diğer pazarlara girebilmesi ve tutunabilmesi bunlar arasında önde gelmektedir. Bunun yanı sıra kentin imajının geliştirilmesi kente ve kentlilere prestij ve özgüven kazandırmaktadır.

İstanbul'un kentsel imajının geliştirilmesi ve tanıtım faaliyetlerinin etkinleştirilerek artırılması sonucunda gelişimi desteklenecek ekonomik alanlar, gerek kent ve gerekse ülke için önemli bir yere sahiptir. Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre 2012 yılında Türkiye'ye gelen toplam turist sayısı yaklaşık 29 milyon olup, toplam turizm geliri 36 milyar ABD Doları, gelen turistlerin kişi başına harcaması ise 798 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre İstanbul'a gelen toplam turist sayısı 2002 yılında yaklaşık 2,7 milyondan 2012 yılında 9,4 milyona ulaşmış olup 2012 yılında İstanbul'a gelen turist sayısı Türkiye'ye gelen toplam turist sayısının yaklaşık %28'ini oluşturmuştur. Ekonomi Bakanlığı'na göre 1954-2012 yılları arasında ülkemizde 32.604 adet uluslararası sermayeli şirket faaliyet göstermiştir. Bu şirketlerin illere dağılımında ilk sırayı 18.968 şirket ile İstanbul almaktadır. İTO'ya 2012 yılında 4.539 yeni yabancı katılımcılı firma kayıt yaptırmış olup toplam yabancı sermaye değeri 801 Milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre 2012 yılında yaklaşık 152 milyar ABD Doları olan toplam Türkiye ihracatının neredeyse yarıya yakınını oluşturan 77 milyar ABD Dolarlık kısmı İstanbul'a aittir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na göre 2011 yılında Türkiye'de yabancılara verilen çalışma izni sayısı toplam 16.890 olup bunların %46'ını oluşturan 7.760 yabancı İstanbul'da çalışmaktadır. Türkiye'de verilen toplam çalışma izinleri içerisinde 9.002 kişi lisans veya yüksek lisans derecesine sahiptir (bkz. Küresel Ekonomide Stratejik Aktör).

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İBB, İSTKA, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), Turist Rehberleri Birliği (TUREB), Türkiye Otelciler Federasyonu (TUROFED), TİM, Türkiye İş Adamları ve Sanayicileri Konfederasyonu (TUSKON) bulunduğu merkezi düzeyde ve yerel ölçekte birçok kamu kurumu, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşu İstanbul'un tanıtımı ve imajının geliştirilmesi için faaliyetler yürütmekte veya çalışmalara katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte etkin bir şekilde koordine edilemeyen, uzun vadeli stratejik bir bakış açısı ve iyi planlanmış bir marka kent anlayışıyla yürütülmeyen bu faaliyetler bir bütünlük ve sürdürülebilirlik arz etmemektedir. İSTKA tarafından 29 Haziran 2013 tarihinde ilgili kurum temsilcilerinin katılımıyla düzenlenen İstanbul'un Tanıtımı Çalıştayı'nda bu durumun altı çizilerek ortak vizyon, misyon ve stratejik iletişim planı ve temel stratejilerin eksikliğine değinilmiştir. Konuya ilişkin kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği eksikliği ve özellikle etkili kamu-özel sektör işbirliği mekanizmalarının eksikliği, çalışmalar arasında mükerrerlikler, yönetişim ve katılımcılıkta yaşanan sorunlar tanıtımın etkin bir şekilde yapılmasını engellemektedir. Kentin tanıtımı konusunun sahibi olacak, bu konuda öncelikli olarak muhatap alınacak ve ilgili yönlendirmeleri yapabilecek bir otoritenin veya ilgili bütün kurumların paydaşı olduğu özerk bir üst yapının bulunmayışı bu alandaki sorunların başında görülmektedir.

Tanıtıma dair diğer birçok eksiklik ve ihtiyaç bulunmaktadır. Tanıtım çalışmalarının içeriği, niteliği, kapsam ve yöntemine dair ilgili kurumlar arasında uzlaşmanın olmayışı önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Tanıtımda kullanılacak kapsamlı ve güncel verilere ve bunların ilgili bütün taraflar arasında paylaşımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda ortak bir envanterin hazırlanması gerekmektedir. Benzer şekilde nitelikli tanıtım materyallerinin hazırlanması, dağıtımı ve paylaşımı sıklıkla dile getirilen bir eksikliktir. Kentin tanıtımında internet, sosyal medya ve güncel teknolojilerin etkin kullanılmamakta; özellikle bütün kurumların referans verebileceği ortak bir tanıtım portalı bulunmamaktadır. Tanıtım fonları yetersiz görülmekte ve tanıtımın finansmanında daha fazla kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Tanıtım ve iletişim konusunda uzmanların tecrübelerinden ve profesyonel hizmetlerden daha fazla yararlanılması beklenmektedir. Uluslararası fuarlarda daha fazla yer alarak kentin daha aktif bir şekilde tanıtılması gerekmektedir. Tanıtımda süreklilik ve sürdürülebilirliğin sağlanması, tanıtımda odaklanma ve önceliklendirmenin yapılması ihtiyaçlar arasında öne çıkmaktadır. Sağlık ve eğitim başta olmak üzere inanç, yat, moda, spor, iş, kongre, gastronomi, alışveriş gibi turizm çeşitleri üzerinde de durulması ve İstanbul'un bu alandaki potansiyelinin kullanımı için daha etkin tanıtım faaliyetlerinde bulunulması beklenmektedir. Hedef kitle ve bölgelerin doğru belirlenmesi ve bunlara uygun tanıtım temaları, mesajları, araç ve kanallarının ortaya konması gerekmektedir. Kaynakların yerinde ve etkin kullanımı, farklı dönemlere ve farklı kitlelere uygun ve adapte olabilen eş anlı stratejilerin geliştirilmesi, kentsel pazarlama kapsamında bütünsel imajın, ortak tanıtım konsepti ve sloganın oluşturulması ihtiyaçlar arasında yer almaktadır.

İstanbul'un kentsel imajının iyileştirilmesinde karşılaşılması muhtemel bazı önemli risklerin de belirlenerek sürdürülebilir bir kentsel imaj ve tanıtımın etkinliği için gerekli önlemler alınmalıdır. Turizmin merkezi alanlarda yoğunlaşması, tarihi bina ve alanlardaki aşırı turist sayısı, turist taşıma kapasitesinin belirlenmemesi ve aşılması bunlar arasında öne çıkmaktadır. Bu çerçevede Tarihi Yarımada'nın tamamen otelleşmesi ve yaşayan nüfusun ayrılması, kültürel ve tarihi mirasın zarar görmesi ihtimali artmaktadır. Deprem ve diğer doğal afetler, güvenlik algısının kötüleşmesi, kentteki hayat kalitesi için olduğu kadar kentin imajı için de risk oluşturmaktadır. Nüfus planlamasının yapılamaması, artan göç, ulaşım altyapısının yetersiz kalması da hayat kalitesini düşürerek kentin imajını kötüleştirebilir. Bununla birlikte, artan festivaller ve diğer etkinlikler, olimpiyatlar ve diğer uluslararası etkinliklere adaylık ve ev sahipliği ise kentsel imaj için önemli bir fırsattır. Artan turist sayısı ve turizm kalitesi, özellikle çevre ülke ve bölgelerden gelen turist sayısının artmasına, turizmde çeşitliliğe ve İstanbul'un çeperlerinde kalan turizm bölgelerindeki potansiyel kentsel imajın gelişmesine de büyük katkılarda bulunmaktadır. İstanbul'un köklü tarihi ve kültürel mirası, stratejik konumu; uluslararası alanda yükselen profili ve artan cazibesi; eğitim, sağlık ve finans gibi hizmet sektörlerindeki hızlı gelişimi kentsel imaj için önemli fırsatlar oluşturmaktadır. İstanbul'u konu alan filmler, diziler ve romanlar, bunların çevre ülkelerde ilgiyle karşılanması, AB üyelik süreci gibi faktörler ise İstanbul'un imajının daha da iyi bir noktaya taşınmasında ve tanımın daha etkin bir şekilde yapılmasında kullanılabilecek fırsatlar arasında yer almaktadır.

İstanbul'un birçok özelliği tanıtımında öne çıkarılabilir ve İstanbul için geliştirilecek bütüncül bir tanıtım konseptinin ana unsurları olarak kullanılabilir. İstanbul'un köklü tarihi, kültürel miras ve kültürel çeşitliği ile pekişen eşsizliği, Avrupa Kültür Başkenti olması, 7/24 yaşayan şehir olması, dinamik, genç ve çağdaş yapısı herkes tarafından kabul gören önemli özelliklerdir. Bunun yanı sıra İstanbul Uluslararası Finans Merkezi gibi büyük ölçekli kentsel projeler, İstanbul'un stratejik konumu ve kolay erişilebilirliği, geniş turizm potansiyeli ve turizm çeşitliliği, müzeleri de yine bu özellikler arasındadır. Bu alanda daha geniş bir bakış açısıyla bir turizm potansiyeli envanteri hazırlanması gerekli görülmektedir.

Tanıtım süreçlerinde özellikle yabancı medya kuruluşlarının, kanaat liderlerinin daha etkin bir şekilde kullanılabileceği düşünülmektedir. Marka geliştirme ve kent markası yaratmanın önemi üzerinde durularak bu süreçte ucuzluk yerine kalitenin öne çıkarılması, ulaşım altyapısı ve erişilebilirliğin, daha geniş anlamda hayat kalitesinin artırılması, yerel halkın ihtiyaçlarının da dikkate alınması, güvenlik algısının geliştirilmesi gibi boyutlar önemlidir.

Turistlerin, uluslararası yatırımcıların, nitelikli insan gücünün çekilmesi gibi alanlara yönelik tanıtımın farklılaşabileceği fakat koordineli bir şekilde yürütülebileceği düşünülmektedir. Hedef kitle analizi ve algı araştırmasının yapılması tanıtım faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için önemlidir. Bununla birlikte her halükarda turizm için özellikle harcama potansiyeli olan, yüksek gelir sahibi bölgeler ve ülkelerin, eğitimi yüksek kesimlerin hedeflenmesi gerekmektedir. Çevre ülke ve bölgeler de tanıtım için önemli görülmekte; bununla birlikte yeterince erişilmeyen diğer ülke ve bölgelerin de tanıtımda ihmal edilmemesi gerekmektedir. Hedef kitleler sadece yurt dışını değil yurt içini de kapsamalıdır. Hedef kitlenin özellikleri ve öncelikli turizm sektör ve temalarına göre tanıtım stratejileri, araçları ve mesajları değişebilmektedir. Nitelikli uluslararası yatırımlar için ise Batı Avrupa ve Kuzey Amerika üzerinde odaklanılabilir, yatırım firmaları üzerinde durulabileceği gibi iş ve finans dünyasına ağırlık verilebilir. Nitelikli iş gücü için de özellikle yabancı bilim adamları ve akademisyenler üzerinde durulması gerekmektedir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul'un tanıtımı ve kentsel imajına ilişkin kurumsal yapılanma, işbirlikleri ve bütüncül bir stratejinin geliştirilmesi

Merkezi ve yerel düzeyde birçok kurum İstanbul'un tanıtımı ve imajının iyileştirilmesi için faaliyetler yürütmektedir. Bunun dışında ayrıca birçok kurumun kentin tanıtımında doğrudan görev ve sorumlulukları bulunmamakla birlikte kendi alanlarındaki çalışmalarının İstanbul'un kentsel imajını etkileyebilecek, tanıtımını etkinleştirebilecek çeşitli boyutları bulunmaktadır. Bu şekilde kentin tanıtımına dair dar ve geniş çerçevede ele alınabilecek kurumların İstanbul'a ilişkin tanıtım faaliyetlerini daha etkin bir şekilde gerçekleştirmesi ve kendi çalışmalarını İstanbul'un tanıtımı ve imajının iyileştirilmesine en fazla katkıyı sağlayacak biçimde hayata geçirmeleri için öncelikle kurumsal kapasitelerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilgili bütün kurumlar arasında iletişim ve işbirliğinin artırılarak, kurumların çalışmaları arasında mükerrerliklerin giderilmesi ve birbirini tamamlayacak şekilde koordineli bir biçimde yürütülmesi de önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Kurumların kendi aralarında olduğu kadar yerli ve yabancı diğer kurumlar ile de işbirliklerinin geliştirilmesi tanıtımın etkinleştirilmesi için önemli bir unsur olarak görülmektedir.

Bütün kurumların İstanbul'un tanıtımına dair çalışmalarında referans alabilecekleri, bu çalışmaların genel olarak çerçevesini çizecek ve hedefler ortaya koyacak uzun vadeli bir tanıtım stratejisinin hazırlanması gerekmektedir. Bu strateji ortak bir konsept doğrultusunda, İstanbul'un bütün boyutlarıyla bir marka kent olarak algısının ve imajının geliştirilmesine katkıda bulunacak şekilde tanıtım faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesini sağlayacaktır. Gerek bu stratejinin hazırlanması ve uygulanmasında, gerek ilgili kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun hazırlanasında önemli roller üstlenecek özerk ve esnek çalışabilecek bir birim veya kurumun kurulması eksikliği hissedilen bir gereksinimdir. Yerli ve yabancı kurum ve kişilerin en öncelikli olarak muhatap alabilecekleri bu birimin, tanıtıma ilişkin bazı özel faaliyetlerin yürütülmesinde önemli sorumluluklar üstlenmesi, İstanbul'un tanıtımı ve imajının geliştirilmesini bütüncül bir şekilde ele alması amaçlanmaktadır.

Hedef 1. Tanıtıma ilişkin kurumların bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı, profesyonel hizmet alımı, insan kaynaklarının sayı ve niteliği gibi alanlarda kurumsal kapasitesinin artırılması

Hedef 2. Tanıtıma ilişkin kurumlar arası iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi ve mükerrerliklerin giderilmesi

Hedef 3. Uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi ve tanıtımda etkin kullanılması

Hedef 4. İstanbul'un tanıtımını bütüncül bir şekilde ele alacak özerk bir birimin kurulması

Hedef 5. İstanbul için bütüncül bir kentsel imaj ve tanıtım stratejisinin geliştirilmesi

Tedbir 5.1. Tanıtımda odaklanılacak öncelikli sektör ve temalarının belirlenmesi

Tedbir 5.2. Hedef kitlenin analiz edilmesi, İstanbul'a ilişkin mevcut algının belirlenmesi ve algı değişiminin sürekli izlenmesi

Tedbir 5.3. İstanbul kent markasının tanımlanması ve uygun konumlandırmanın yapılması

Tedbir 5.4. Tanıtımda ortak bir konsept ve sloganın belirlenmesi

Tedbir 5.5. Hedef kitlelere uygun iletişim temaları, mesaj ve kanallarının belirlenmesi

Tedbir 5.6. Tanıtıma ilişkin hedeflerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve revize edilmesi

Strateji 2. İstanbul'un tanıtımı ve imajının geliştirilmesine ilişkin faaliyetlerinin artırılması ve etkin bir şekilde yürütülmesi

Turizm potansiyelinin daha etkin bir şekilde kullanılması ve turizm gelirlerinin artırılması, kente dışardan daha fazla yatırımın ve nitelikli insan gücünün çekilmesi, kentin genel olarak imajının geliştirilmesi gibi farklı boyutları olan kentsel tanıtım için geniş bir yelpazede birçok faaliyet yürütülebilmektedir. İstanbul için hazırlanacak tanıtım stratejisi ve ortak bir tanıtım konsepti çerçevesinde ve belirlenen tanıtım öncelikleri doğrultusunda bu faaliyetlerin hedef kitlelerin mevcut algısı ve özellikleri dikkate alınarak planlanması ve hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda, bir yandan tanıtım faaliyetlerinin belli hedefler doğrultusunda sonuç odaklı ve birbirini tamamlayıcı şekilde yürütülerek etkinliğinin artırılması, diğer taraftan da hedef kitlelere göre çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

İstanbul'un tanıtımını farklı boyutlarıyla ele alan; turistler, yatırımcılar, İstanbul'a çekilmesi amaçlanan nitelikli insan gücü başta olmak üzere İstanbul ile ilgili bilgi almak ve yönlendirilmek isteyen herkesin kullanabileceği, ilgili bütün kurumların referans verebilecekleri ortak bir internet sitesi sıklıkla vurgulanan ihtiyaçların başında gelmektedir. Bu ve benzeri ihtiyaçların dikkate alınarak internet ve sosyal medyanın yanı sıra güncel iletişim teknolojilerin tanıtımda daha etkin ve yaygın bir şekilde kullanılması amaçlanmaktadır. Diğer yandan hem uluslararası etkinlik ve fuarlara katılımın artırılarak, hem de çeşitli alanlarda daha fazla etkinliğe ev sahipliği yapılarak İstanbul'un imajının geliştirilmesi öngörülmektedir. Yerli ve yabancı medyanın yanı sıra insanların görüş ve tercihlerinde etkili olan kanaat önderlerinin doğrudan ve dolaylı tanıtım faaliyetlerinde daha etkin bir şekilde kullanılması amaçlanmaktadır. Tanıtım için farklı hedef kitlelerin ihtiyaçlarını gözeten uygun nitelikli, kapsamlı ve güncel tanıtım materyallerinin hazırlanması, ilgili bütün kurumlarla paylaşım ve dağıtımının yaygınlaştırılmasının sağlanarak hedef kitlelere ulaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda tanıtım materyalleri ve diğer tanıtım faaliyetlerinde kullanılacak veriler için ortak bir envanterin oluşturulması ve güncel tutulması önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Bu alanda sunulan profesyonel hizmetlerden ve deneyimlerden de en iyi şekilde yararlanılarak İstanbul'un tanıtımına yönelik özel reklam kampanyalarının hazırlanması ve daha geniş hedef kitlelerine ulaştırılması önemli hedefler arasında yer almaktadır. Genel olarak tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve yaygınlaştırılması için mali kaynakların artırılması gerekmekle birlikte ayrılan fonların tanıtım için belirlenen hedeflere ulaşmayı sağlayacak şekilde daha etkin bir şekilde kullanılması da amaçlanmaktadır.

Hedef 1. İnternet, sosyal medya ve güncel iletişim teknolojilerinin tanıtımda yoğun kullanılması

Hedef 2. Uluslararası fuarlar ve etkinliklerde tanıtımın artırılması ve iyileştirilmesi

Hedef 3. Düzenlenen ve ev sahipliği yapılan uluslararası etkinliklerin artırılması

Hedef 4. Yerli ve yabancı medya ve kanaat önderlerinin tanıtımda aktif kullanılması

Hedef 5. Hedef kitlelere uygun nitelikli, kapsamlı ve güncel tanıtım materyallerinin hazırlanması, dağıtımı ve paylaşımı

Hedef 6. Tanıtım faaliyetleri ve tanıtımda kullanılacak veriler için ortak bir envanterin oluşturulması

Hedef 7. İstanbul'un tanıtımına yönelik reklam kampanyalarının düzenlenmesi ve yaygınlaştırılması

Hedef 8. Tanıtıma ilişkin finansmanın artırılması ve çeşitlendirilmesi, kaynakların etkin ve yerinde kullanılmasının sağlanması

Strateji 3. Kentsel imajın iyileştirilmesi ve tanıtımı için önemli yerel imkan ve değerlerin korunarak kullanılması, ilgili hizmetler ve altyapının iyileştirilmesi

Kentin turizm, yatırım ve iş imkanları başta olmak üzere her alandaki potansiyelinin en iyi şekilde kullanılması ve rekabet düzeyinin artırılması için kentin ulusal ve uluslararası ortamlarda tanıtımının etkin bir şekilde yapılması ve imajının daha da geliştirilmesi çok önemlidir. Bu anlamda hem içerde ve dışarda kentin imajının geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde doğal, tarihi ve kültürel miras başta olmak üzere kentin özgün değerlerin etkili bir şekilde kullanılması hem de iyileştirilen kentsel imajın ve tanıtım faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için kentin imajı için temel oluşturan bu değerlerin korunması gereklidir. İçeride ve dışarıda tanıtım faaliyetleri ile iyileştirilen kent algısının devam ettirilmesi için ayrıca kenti ziyaret edenlerin etkin bir şekilde bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi, ilgili hizmetlerin beklentilerini karşılayacak kalitede sunulmasının sağlanması gereklidir. Daha geniş anlamda ise kente gelenlerin kentteki artan yaşam kalitesinden memnun kalarak ayrılmalarının sağlanması gerekmektedir. Film, moda, tasarım, radyo ve televizyon, yayıncılık gibi yaratıcı endüstriler; büyük ölçekli kentsel projeler; kentte üretilen ve uluslararası ölçekte marka değerine sahip ürünler kentin tanıtımı ve imajının geliştirilmesi için daha etkin bir şekilde kullanılabilecek diğer yerel kaynaklar arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra bunların kent için oluşturulmaya çalışılan imaj ve algıya uygun bir şekilde gelişiminin sağlanması da amaçlanmaktadır.

Hedef 1. Kente gelenlerin bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesine ilişkin hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve etkinleştirilmesi

Hedef 2. Doğal, tarihi, kültürel mirasın ve diğer özgün değerlerin korunması ve tanıtımda etkin kullanılması

Hedef 3. Kente gelenlerin yoğun kullandıkları altyapı ve hizmetlerin iyileştirilmesi

Hedef 4. Film, moda, tasarım, radyo ve televizyon, yayıncılık gibi yaratıcı endüstrilerin tanıtımda daha etkin kullanılmasının sağlanması

Hedef 5. Büyük ölçekli projelerin kentsel dokuya uygun gelişiminin sağlanması ve tanıtımda etkin kullanılması

Hedef 6. Üretimi veya tasarımı İstanbul'da yapılan küresel marka değerine sahip ürünlerin ortaya konması, etkin tanıtımı ve İstanbul'un tanıtımında etkin kullanılması

ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM

ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM

1970'li yıllar öncesinde kalkınma büyük ölçüde, ulusal gelirdeki artışlarla birlikte anılmıştır. Kalkınmada temel amaç, üretim ve istihdam yapısını, tarımdan ziyade, sanayi ve hizmet sektörleri doğrultusunda dönüştürmek olunca, bu yaklaşıma uygun olarak ülke refahındaki değişimlerin temel göstergesi olarak fert başına milli gelir kullanılmıştır. Ekonomik kalkınmanın tüm topluma yayılmadığı, kaynakların eğitim, sağlık gibi insani yatırımlara yönlendirilmediği, toplumun aktif katılımcı bir şekilde karar alma süreçlerinde yer almadığı uygulamaların yoksulluk, açlık, eğitim ve sağlık sorunları, işsizlik, sosyal çözülme gibi toplumsal riskleri barındırdığı gerçeğinin belirginleşmesi ile kalkınma kavramına yeni bir tanım ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Kalkınmayı, sosyal, kültürel, çevresel ve mekânsal boyutlarıyla da tanımlama amacı taşıyan yeni yaklaşım, ekonomik büyüme kavramı yanında; yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı ve bölgesel dengesizliklerin de kalkınma tanımlarının içinde değerlendirilmesini öne çıkarmıştır.

Bir ülkede milli gelir artışının yüksek oluşu o ülkenin gelişmiş bir ülke olarak adlandırılabilmesi için yeterli değildir. Ekonomik açıdan kalkınmış birçok ülkede sosyal sorunların çözülemediğinin görülmesi üzerine ekonomik büyüme ve insani gelişme arasındaki ilişkinin daha iyi kurulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda oluşturulmuş olan ülkelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin de ortaya konduğu İnsani Gelişme Raporu (İGR) 2013 yılı sıralamasında Türkiye 90. sırada yer almış olup ülkenin insani gelişmişliği ekonomik gelişmişliğin gerisinde kalmıştır. Bu durum ekonomik gelişmeyle insani gelişmenin paralel gitmediğinin göstergelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Diğer yandan Türkiye'nin insani gelişmesini seneden seneye artırdığı gözlenmekte olup 2014-2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nın *Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum* hedefi insani kalkınmaya odaklanmıştır.

İstanbul, ülkenin çeşitli bölgelerinden yoğun göç baskısına maruz kalmakta ve Bölgede kentleşme sürecine paralel olarak ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik, gelir adaletsizliği ve bölgesel dengesizlikler küreselleşmenin etkisiyle derinleşmektedir. Bu nedenle İstanbul'un barışçıl, müreffeh, toplumun tüm kesimlerini din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kapsayan, adil bir kent haline gelebilmesi için; eğitim ve sağlık gibi temel sosyal hizmetlere herkesin erişiminin sağlanması, beslenme ve barınma gibi temel insani ihtiyaçların karşılanması, ortak yaşama kültürü ve kentlilik bilinci gelişmiş sağlıklı bir toplumun oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı ve kentlerin ülkelerin ekonomik gelişiminde en temel unsur haline geldiği günümüzde, Türkiye nüfusunun yaklaşık beşte birini barındıran İstanbul, Türkiye'nin ekonomik gelişiminin merkezi haline gelmiştir. 1950'lerden itibaren yaşanan hızlı kentleşme sürecinde İstanbul; bir yandan değişen fonksiyonlar ve gelişim dinamikleri ile ülke içerisinde üstlendiği özel sorumluluğu yerine getirmeye çalışırken, diğer yandan başta ekonomik sebepler olmak üzere güvenlik, hizmetlere erişim gibi nedenlerle artan göç ve şehrin kontrolsüz, parçalı ve dağınık bir şekilde büyümesinin beraberinde getirdiği sorunlarla karşı karşıyadır. İstanbul'a göç, tek başına bir nüfus hareketi olmayıp beraberinde kentsel uyumsuzluk, gecekondulaşma, sağlıksız çevre, işsizlik, kayıt dışı istihdam artışı, suç oranlarında artış, sokak çocuklarında artış gibi bazı problemleri de ortaya çıkarmaktadır. Ancak göçten kaynaklı olumsuzluklara rağmen sosyal ve kültürel çeşitlilik İstanbul'un en güçlü yanlarından biridir. Bu çerçevede, İstanbul Bölgesinin demografik yapısının barındırdığı risklerin ve fırsatların değerlendirilmesi, bu doğrultuda bölge halkının ihtiyaçlarını karşılama ve bireylerin yaşam standartlarını daha iyi hale getirmeye yönelik başta göç, aile planlaması, yaşlanan nüfus gibi konular üzerine politika ve planların oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Eğitim, beşeri sermaye olarak tanımlanan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ve bireylerin gerekli bilgi, beceri ve yeterliliklerle donatılarak hem kişisel hem de toplumsal refahın artırılması bakımından ekonomik ve sosyal kalkınmanın vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. İstanbul'da yaratıcı, gelişime açık, özgür bakış açısına sahip bireyler yetiştirebilmek kalkınma politikalarının hayata geçirilmesi için kilit role sahiptir. Ekonomik gelişmeyle elde edilen gelirin toplumun geneline fırsat eşitliği sağlayarak dağılımının sağlanabilmesi için İstanbul'da eğitim kalitesinin ve erişilebilirliğinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca İstanbul'un finans, turizm, eğitim, sağlık ve lojistik merkezi olması gibi küresel hedefleri göz önünde bulundurulduğunda, İstanbul ekonomisinde planlanan dönüşümü destekler nitelikte bir eğitim anlayışına geçilmesi bu dönüşümün sosyal anlamda olası negatif etkilerinin azaltılması için önem arz etmektedir. Bu bağlamda kentte yaşayan her vatandaşın bilgi toplumuna uyum sağlayabilecek bilgi ve yeterliliği geliştirmesini, sosyal ve ekonomik hayatın her alanına aktif katılım sağlamasını teşvik ederek kendi geleceğini daha iyi kontrol edebilmesini sağlayacak tüm yetenek, ilgi, bilgi ve nitelikleri kazanması gerekmektedir. Bu nedenle kentte mevcut altyapı eksikliklerinin giderilmesi, toplumun her bireyinin yüksek kalitede eğitim olanaklarına erişiminin kolaylaştırılması, yenilikçi öğrenme fırsatlarının oluşturulması, bireyin yaratıcılığını ortaya çıkarabileceği bir eğitim ortamı sağlanması gerekmektedir.

Kırılganlıkları fazla olan, imkanlara erişimlerinin önünde engeller bulunan dezavantajlı grupların sosyal bütünleşmelerinin sağlanması adil, kapsayıcı bir toplum oluşturabilmenin en önemli şartlarındandır. Şehirde yaşayan her kesime fırsat eşitliğinin sağlanması, başta dezavantajlı gruplar olmak üzere toplumda adalet duygusunun güçlenmesi, kişilerin kendilerini mutlu, huzurlu ve güven içinde hissetmeleri sosyal bütünleşme için büyük önem taşımaktadır. İnsan odaklı kalkınmanın gerçekleşebilmesi için dezavantajlı grupların ekonomik, politik, sosyal, kültürel hayata katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması, sosyal adalet ve refahın daha geniş kitlelere yayılması, herkesin yapabilirlikleri artırılarak özgürce tercih ettiği ve gerçekleştirebildiği bir hayatı yaşaması sosyal bütünleşme için büyük önem taşımaktadır.

İnsani gelişme anlayışı içerisinde kalkınmanın merkezinde insanın olduğu göz önünde bulundurulduğunda birey ve toplumun sağlığının korunması ve geliştirilmesi önem arz etmektedir. Birey ve toplumun sağlıklarını korumak, hastalananların tedavisini yapmak, iyileşmenin tam olmadığı durumlarda başkalarına bağımlı olmadan yaşamayı sağlamak ve toplumların sağlıklarını daha iyi bir duruma getirmek için yapılan planlı çalışmaların tümü sağlık hizmeti kapsamına girmektedir. İstanbul'da sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmanın yanı sıra bu hizmetlerin adil ve tabana yayılan bir anlayışla yaygınlaştırılması, bu sayede İstanbul'da yaşayan herkesin temel haklarından biri olan sağlık hakkına erişimin sağlanması gerekmektedir. İstanbul'da sağlık kurumları için hedeflenen kalitenin ise tüm dünyada kabul edilen standartlara ulaşması başta İstanbullular olmak üzere İstanbul'a gelen yerli ve yabancı hastaların yararına olacaktır. Bu şekilde insani kalkınma ile sağlık arasındaki döngüsel ilişkinin beslenmesi mümkündür.

Şehirlerin yaşam kalitesi göstergelerinden biri de şehirdeki güvenlik ve güvenlik algısıdır. İstanbul gibi megakentlerin yoğun nüfusu ve kültürel farklılığı, düzensiz bir kent gelişimini beraberinde getirmekte, toplumda eşitsizlikler, karışıklık, değişim ve toplumsal denetimin azalmasıyla birlikte suç oranlarının diğer şehirlere göre daha yüksek olmasına sebep olmaktadır. Olabildiğince suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış güvenli bir kent aynı zamanda özgür bir şehrin de ön şartlarından biridir. Kentteki suç oranlarının yanı sıra kişilerin kendilerini emniyette hissetmelerine engel olan bir diğer unsur da suç korkusudur. Bir şehirde yaşayanların suç korkusunun yüksek olması şehirde suç oranlarını yüksek olduğu ve çok fazla suç mağduru olduğu anlamına gelmemektedir. Toplumda bir şekilde gerek medya yoluyla, gerek toplumun heterojen yapısının kaynaşamaması sonucu insanların birbirlerine karşı azalan güven duygusu sebebiyle böyle bir durum ortaya çıkabilmektedir. Genel olarak güvenlik hizmetleri suçun önlenmesi ve sonrasında etkili müdahale edilmesine yönelmekle birlikte güvenlik algısının yönetilmesi de son yıllarda önem verilmesi gereken güvenlik

hizmetlerinden biri olarak önem arz etmektedir. İstanbul'da suç oranlarının azaltılması, dezavantajlı çocukların ve gençlerin suça sürüklenme ve suç mağduru olmalarının önüne geçilmesi, şehirlilerin suça maruz kalma korkusu yaşamadan hayatını devam ettirmesi, bireylerin hak ve özgürlüklerinin farkında olduğu bir ortamda yaşamlarına devam etmeleri sağlanabilmelidir.

Bölgesel kalkınmayı destekleyen önemli unsurlardan biri de bölgede yer alan kurum ve kuruluşların kapasitesidir. İnsan kaynağı, bilgi ve iletişim, projecilik, finansal, fiziksel kapasite gibi birçok alanın toplamı olarak ifade edilebilecek kurumsal kapasite kavramı ekonomik büyümenin topluma dağılması ve sosyal kalkınmaya dönüşmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda özellikle bölgesel kalkınmanın sağlanmasında İstanbul'da faaliyet gösteren yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının sahip olduğu kurumsal kapasite önem arz etmektedir. Kurumsal kapasitesi güçlenmiş İstanbul'da ekonomik büyüme ile elde edilen kazanımlar toplumun geneline yayılacak, Bölge'nin kalkınmasında ve refah düzeyinin artmasında önemli rol oynayacaktır. Bununla birlikte küreselleşme ile birlikte kamu yönetiminde gerçekleşmekte olan dönüşüm, yönetimden yönetişime geçişi ön plana çıkarmıştır. Yönetişim devlet ve vatandaş arasındaki ilişkileri geleneksel idare anlayışından bir adım daha öteye taşıyarak vatandaşların kamu yönetiminde daha aktif ve katılımcı olduğu, daha fazla temsil edildiği, kamu kurumlarının ise daha çok danışan ve işbirliği yapan, daha şeffaf ve hesap verebilir oldukları yönetim süreçleri olarak tanımlanabilir. İstanbul'da iyi yönetişim anlayışı içerisinde yerel ağların geliştirilmesi, yerel aktörler arası etkileşim, katılım, işbirliği ve koordinasyonun artırılması ve birlikte iş yapabilme ve uzlaşma kültürü ile katılımcı yönetim anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir.

İstanbul çok farklı yaşam tarzlarını barındıran kozmopolit yapıya sahip, her zaman göç almış kadim bir şehirdir. İstanbul'un 13 milyonu geçen nüfusunun çoğunluğu göçle gelmiş ya da göçle gelenlerin çocukları olmasına rağmen, İstanbulluluk belirli yaşam biçimine sahip olanların bir diğerini dışlamak için kullandığı bir kimlik haline getirilmiştir. Neredeyse bir ülke büyüklüğündeki şehirde yaşayanların büyük bir bölümü bu kimliği sahiplenmemiş, şehre dair bir aidiyet geliştirmemiş, sahiplenmeyi ve korumayı güçlendirecek, şehri ve hemşerilerini tanıma ve öğrenme fırsatlarını kullanamamıştır. İstanbul'un herkesin farklılıklarıyla beraber huzur içinde birlikte yaşadığı bir şehir olabilmesi için şehirlilerin bütünüyle şehri ve hemşerilerini tanımaları ve kapsayıcı söylem ve uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

2014-2023 İstanbul Bölge Planı ile ortaya konan *Yaratıcı ve Özgür İnsanlarıyla Yenilik ve Kültür Kenti; Özgün İstanbul* vizyonunun sosyal gelişme ekseni, adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum olarak belirlenmiştir. 2023'e doğru İstanbul, şehirde yaşayan hiç kimseyi dışarda bırakmayacak şekilde herkese fırsat eşitliği sunan, insanların kendini huzurlu, mutlu ve güven içinde hissettiği, ekonomik gelişim ile insani kalkınmanın paralel bir seyir izlediği bir kente dönüşecek ve kentte yaşayan herkese yaratıcı ve yenilikçi yönünü öne çıkararak kendini sürekli geliştirme fırsatı sunacaktır.

HER YAŞ İÇİN YÜKSEK STANDARTLARDA VE YARATICI EĞİTİM

HER YAŞ İÇİN YÜKSEK STANDARTLARDA VE YARATICI EĞİTİM

Eğitim ekonomik ve sosyal kalkınmanın vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Beşeri sermaye olarak tanımlanan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ancak eğitim ile mümkün olduğundan, eğitim kalkınma sürecinde getirisi yüksek bir yatırım aracı vazifesi görmektedir. Bir başka ifadeyle, eğitim bireylerin gerekli bilgi, beceri ve yeterliklerle donatılarak hem kişisel hem de toplumsal refahın artırılmasına ciddi katkı sağlamaktadır. Bunun yanında eğitim çok yönlü ve bilinçli vatandaşlar yetiştirilmesini ve birbirine bağlı ve katılımcı toplumlar inşa edilmesini sağlayan bir güçtür (UNESCO ve OECD, 2003).

Dünya Bankası tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Gelecek Nesillerine Yatırım Yapmak: Okuldan İşe Geçiş ve Türkiye'nin Kalkınması Raporu"nda genç ve çalışma çağındaki nüfusu ve eğitim alan yüksek genç nüfusu sebebiyle, Türkiye'nin çalışma çağındaki nüfusunun önümüzdeki on yılda her yıl 800.000'in üzerinde artmaya ve bu üretken nüfusun, demografik pencerenin kapanmaya başlayacağı 2020 yılına kadar büyümeye devam edeceği belirtilmiştir. Bugünün çocuk ve gençlerine yapılan yatırımların, Türkiye'nin bu demografik fırsattan ne ölçüde yararlanabileceğinin belirlenmesinde oldukça önemli bir role sahip olacağı üzerinde durulmaktadır (Dünya Bankası, 2008).

Eğitim ve beşeri sermaye birikiminin ekonomik büyümeye katkısını inceleyen çok sayıda çalışma bulunmakta olup, bunlar arasında Türkiye'deki durumu ele alan çalışmalar da yer almaktadır. Bazı OECD ülkelerinde büyümenin kaynaklarını inceleyen bir çalışmada, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya ve İsveç'te toplam faktör verimliliğinin büyümeye katkısının sermaye birikimi ve istihdamın katkısından daha yüksek olduğu ortaya konmuş ve Türkiye'nin 1972-2003 döneminde zayıf bir büyüme ve verimlilik artışı sergilediği, dolayısıyla beşeri sermayenin niteliğinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Saygılı, Cihan ve Yavan, 2005). Benzer şekilde, Türkiye'nin 1950-2005 dönemindeki 4,5'lik ortalama büyüme hızının 1,1'inin beşeri sermaye kaynaklı olmuş, ancak bu oran gelişmiş ülkelerin altında kalmıştır (Altuğ ve ark., 2006).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ülkelerin sosyal kalkınma düzeyini ortaya koyan 2013 yılı İGR'de Türkiye 90. sırada yer almaktadır. Endeks kapsamında eğitim ile ilgili olarak hesaplamaya dahil edilen en az ortaöğretim almış nüfusun oranı, okulda geçirilmesi beklenen ortalama eğitim süresi, ortaöğretim ve yükseköğretim okullaşma oranı gibi göstergelerde ülkemiz hala gelişmiş ülkeler seviyesini yakalamaktan uzaktır.

Kalkınma sürecinde anahtar role sahip beşeri sermaye birikiminin sağlanması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi için hem ulusal düzeyde hem de İstanbul özelinde eğitim yatırımlarının artarak devam etmesi, eğitime erişimin önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve her kademede eğitim kalitesinin artırılması önem taşımaktadır.

Nüfusun Eğitim Düzeyi

Türkiye'de nüfusun eğitim düzeyine bakıldığında, 2010 yılı itibarıyla en az lise düzeyinde eğitim almış nüfusun toplam nüfus içinde oranı %31 olup OECD ortalaması olan %74'ün gerisinde kalmaktadır. Cinsiyetler itibarıyla bakıldığında hem Türkiye hem de İstanbul'da en az lise düzeyinde eğitim almış nüfusun toplam nüfusa oranı OECD ortalamasının altında kalmaktadır (bkz. Tablo 62). Yaş grupları itibarıyla değerlendirildiğinde ise daha genç yaş gruplarında eğitimli nüfusun arttığı görülmektedir. Yükseköğretim almış nüfusun toplam nüfusa oranı %9,5 ile OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Türkiye'de 1997-2010 döneminde bazı ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte 1997 yılında %8 olan yükseköğretimli nüfus oranı 2010 yılında ancak %9,5'e yükselmiştir.

Tablo 62 Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Oranı, (%)

	İstanbul	Türkiye	OECD
En az lise düzeyinde eğitim almış nüfus	32	31	74
En az lise düzeyinde eğitim almış kadın nüfus	30	26	73
En az lise düzeyinde eğitim almış erkek nüfus	34	36	75

Kaynak: OECD, Bir Bakışta Eğitim, 2012 ve TÜİK, ADNKS 2012 verilerinden derlenmiştir.

Tablo 63 Nüfusun Eğitim Düzeyi ve Okuryazarlık Durumu

Eğitim Düzeyi	İstanbul			Türkiye		
	Genel	Kadın	Erkek	Genel	Kadın	Erkek
Okuma yazma bilmeyen	%2,62	%4,45	%0,80	%4,11	%6,83	%1,40
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	%17,37	%18,14	%16,61	%20,71	%22,33	%19,09
İlkokul mezunu	%20,35	%23,30	%17,43	%22,42	%25,42	%19,43
İlköğretim mezunu	%18,43	%16,32	%20,53	%18,66	%16,38	%20,94
Ortaokul veya dengi okul mezunu	%4,85	%4,17	%5,53	%4,20	%3,29	%5,11
Lise veya dengi okul mezunu	%20,03	%18,51	%21,53	%17,82	%15,19	%20,45
Yüksekokul veya fakülte mezunu	%10,70	%9,99	%11,40	%8,71	%7,42	%10,00
Yüksek lisans mezunu	%1,12	%0,98	%1,26	%0,61	%0,51	%0,72
Doktora mezunu	%0,26	%0,22	%0,31	%0,18	%0,14	%0,22
Bilinmeyen	%4,27	%3,92	%4,61	%2,56	%2,50	%2,63

Kaynak: TÜİK, ADNKS 2012

Nüfusun okuryazarlık durumu bakımından İstanbul, Türkiye'ye göre daha iyi durumda olup nüfusun okuryazarlık durumu cinsiyete ve yaş gruplarına göre önemli farklılıklar göstermektedir. İstanbul'da 2012 yılı itibarıyla okuma yazma bilmeyen kadın nüfusun oranı %4,4 olup okuma yazma bilmeyen erkek nüfus oranının (%0,8) neredeyse 6 katı olduğu göze çarpmaktadır. İstanbul'da nüfusun eğitim düzeyi eğitim kademelerinde Türkiye'ye kıyasla daha yüksek olmakla birlikte halen İstanbul'da okuma yazma bilmeyenler ile ortaöğretim düzeyinin altında eğitim almış nüfusun oranı %60'dır (bkz. Tablo 63).

İstanbul ilçeleri bazında okuma yazma bilmeyenlerin sayı ve oranları farklılık göstermektedir (bkz. Harita 8). 2011 yılı için okuma yazma bilmeyen sayısı en fazla olan ilçeler Bağcılar (21.690), Küçükçekmece (18.945), Ümraniye (15.742), Sultangazi (15.431), Bahçelievler (14.990), Pendik (14.809), Esenler (14.729) olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen sayısının en az olduğu ilçeler ise Adalar (298), Şile (948), Çatalca (1.234), Beşiktaş (1.790), Bakırköy (2.403) ve Silivri (2.527) olmaktadır (İlçeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Harita 11 ve Harita 13).

Harita 8 İstanbul İlçelerinde Okuma Yazma Bilmeyenlerin Sayı ve Oran Dağılımı

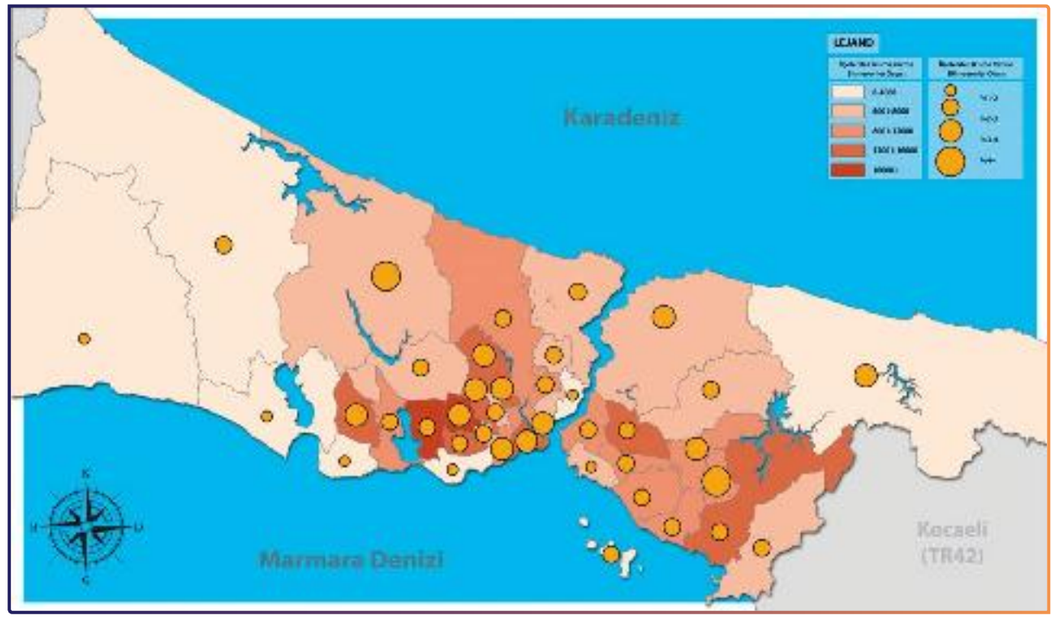

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011 verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Eğitime Erişim

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nunda ilköğretimin bütün vatandaşların hakkı olduğu ve eğitimde kadın-erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanacağı belirtilmektedir. Eğitime erişimin en önemli göstergesi olan okullaşma oranları ülkelerin eğitim sistemlerinin hangi düzeyde olduğunu belirlemek üzere uluslararası karşılaştırmalarda sıklıkla kullanılmaktadır. OECD 2012 Eğitim Göstergelerine göre 2010 yılında Türkiye, okul öncesi kademenin bir kısmını içeren 3-4 yaş grubu okullaşma oranı olan %10,3 ile OECD ülkeleri arasında son sırada yer alırken, ortaöğretime denk gelen 15-19 yaş grubu okullaşma oranı ile (%56,2) de sondan ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye okul öncesi eğitimde %22 brüt okullaşma oranı ile OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır. İstanbul'da ise eğitim kademeleri itibarıyla okullaşma oranları 2012-2013 döneminde ilk ve ortaöğretimde Türkiye ortalamalarının üzerinde iken okul öncesi eğitimde Türkiye'nin altında kalmaktadır (bkz. Tablo 64). İstanbul'da okul öncesi eğitime erişim düzeyi diğer illerle karşılaştırıldığında da, İstanbul'un 4-5 yaş okullaşma oranı itibarıyla 81 il içinde 79. sırada yer alması dikkat çekicidir.

OECD ülkelerinde 5 yaşından itibaren mevcut okullaşma oranlarındaki trendler çerçevesinde eğitim sistemine dahil olan nüfusun eğitimde kalması beklenen ortalama süresi 2010 yılı itibarıyla Türkiye'de 15,3 yıl ile OECD ülkeleri arasında sondan ikinci sırada yer almakta olup, bu süre 14,8 yıl ile kadınlarda daha da düşmektedir. OECD ülkelerinde eğitimde geçirilmesi beklenen ortalama süre 18 yıl olup, bu oran Finlandiya, İzlanda, İsveç, Belçika ve Avustralya gibi ülkelerde 20 yıl ve üstüdür (OECD, Bir Bakışta Eğitim, 2012).

Tablo 64 Türkiye ve İstanbul'da Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları, 2012-2013

	Türkiye		İstanbul	
	Brüt (%)[22]	Net (%)[23]	Brüt (%)	Net (%)
Okul Öncesi Eğitim	-	30,9 (1)	-	20,3 (1)
	-	44,0 (2)	-	28,7 (2)
İlköğretim (3)	108,4	98,7	112,4	99,5
Ortaöğretim (3)	92,6	67,4	106,3	71,4
-Genel Ortaöğretim	51,9	35,1	62,6	37,3
-Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	40,7	32,2	43,7	34,1

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2012-2013 ve Kalkınma Bakanlığı, 2013 Yılı Programı
(1)3-5 yaş çağ nüfusuna göre hesaplanmıştır. (2) 4-5 yaş çağ nüfusuna göre hesaplanmıştır.
(3)Açık ilköğretim ve açık lise öğrencileri dahildir.

Özel Sektörün Eğitime Katkısı

2011-2012 öğretim dönemi itibarıyla Türkiye'de özel öğretime devam eden öğrencilerin payı okul öncesi eğitimde %9,5, ilköğretimde %2,6 ve ortaöğretimde %2,9'dur. Buna göre, OECD ülkelerinde ortalama olarak tüm eğitim kademelerinde özel sektörün eğitime katkısının ülkemizden fazla olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 65). Bazı OECD ülkelerinde 2010 yılı için özel öğretimin payı eğitim kademeleri itibarıyla %60'lara kadar ulaşmaktadır (OECD, Bir Bakışta Eğitim, 2012 ve MEB, Örgün Eğitim İstatistikleri, 2011-2012).

Tablo 65 OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Eğitim Kademelerine Göre Özel Öğretimin Payı, 2010, (%)

Eğitim Kademesi	OECD	Türkiye	
İlkokul	10,3	İlköğretim	2,6
Ortaokul	13,9		
Lise	18,6	Ortaöğretim	2,9

Kaynak: OECD, Bir Bakışta Eğitim, 2012 ve Milli Eğitim İstatistikleri, 2011-2012 verilerinden elde edilmiştir.

Türkiye'de 2001-2002 öğretim döneminde örgün öğretim içinde özel öğretimin payı %2 olup geçtiğimiz 10 yılda önemli bir artış

[22] İlgili öğrenim türündeki tüm öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

[23] İlgili öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

göstermemiştir ve 2012-2013 döneminde yalnızca %3,2'ye yükselebilmiştir (MEB, 2002 ve 2013). İstanbul'da ise özel öğretimin payı Türkiye ortalamasının neredeyse iki katı düzeyinde olup, 2012-2013 dönemi itibarıyla %5,7'dir. Özel öğretime devam eden öğrenciler içinde İstanbul'un payı %30,8 olup, özel okulların %26,9'u İstanbul'da bulunmaktadır. Bu bağlamda İstanbul için eğitimin finansmanında özel sektörün katkısı, kamu kaynaklarının özellikle daha dezavantajlı konumda olan kesimin kaliteli eğitime erişim imkanlarının artırılmasında daha fazla kullanılmasına fırsat yaratabilir.

Mesleki Eğitim

Ekonomik ve teknolojik gelişmenin sağlanması için nitelikli insan gücü yetiştirilmesinin en önemli araçlarından biri mesleki eğitimdir. Mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payı ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Türkiye'de 2010 yılı itibarıyla bu oran %42,9 ile OECD ortalamasına (%44) yakın olsa da bazı OECD ülkelerinde 2010 yılı itibarıyla bu oran %70 düzeyindedir. 2011-2012 öğretim dönemi itibarıyla İstanbul'da ortaöğretim öğrencilerinin %41,1'i mesleki ve teknik liselerde öğrenim görmektedir.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim içindeki payı 2002-2003 döneminde %35,8 iken bu oran 2003 yılından itibaren düzenli artış göstererek 2012-2013 eğitim-öğretim yılında %51'e yükselmiştir. Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı'na göre meslekî ve teknik eğitime olan ilgi artışının nedenlerinden biri 2003 yılında meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş imkânının sağlanması ve yükseköğretime girişteki katsayı eşitsizliğinin giderilmesi olarak belirtilmektedir.

İstanbul'da mesleki eğitimde erişilebilirliğin göstergesi olan net okullaşma oranı 34,1 ve brüt okullaşma oranı 43,7 olup sırasıyla Türkiye değerleri olan 32,2 ve 40,7'i geçmektedir. Bu bağlamda İstanbul'da mesleki eğitime erişilebilirliğin Türkiye'ye göre daha iyi durumda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Mesleki eğitimde eğitimin kalite göstergeleri olan derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları bakımından İstanbul sırasıyla 43 ve 19 değerlerini almakta ve Türkiye değerleri olan 34 ve 15'e göre yüksek seyretmektedir (MEB, Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2012-2013). Bu bağlamda İstanbul'da mesleki eğitim kalitesinin artırılması için öğrenci sayısına oranla daha hızlı derslik ve öğretmen sayısı artışı gerekmektedir.

Okul Terkleri ve Kademeler Arası Geçiş

Eğitime erişim açısından okul terkleri ve kademeler arası geçiş önemli konulardandır. Bilindiği üzere, Türkiye'de 2012 yılına kadar ortaöğretim zorunlu eğitim kapsamı dışında yer almıştır. Bu nedenle zorunlu bir kademe olan ilköğretimde dahi okul terkleri bir sorun teşkil ederken, ilköğretimden ortaöğretime geçişler ve ortaöğretimdeki okul terkleri erişim için daha büyük bir sorun teşkil etmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2011 yılında yapılan bir çalışmada 2009 yılında ilköğretimde sınıflara göre okul terk oranları incelenmiş ve en fazla okul terkinin %27,6 ile 6. sınıfta ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Diğer sınıflarda ise sırasıyla 5.sınıfta %17,3, 4.sınıfta %16,5 olarak görülmektedir. Bu gösterge 5 yıllık (yeni eğitim sisteminde 4 yıllık) temel eğitimin tamamlanmasının ardından öğrencilerin daha etkin bir şekilde izlenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Kademeler arası geçişlerde yaşanan kayıplar, eğitime erişilebilirliğin önünde engel olması bakımından önemli olmaktadır. İstanbul'da 2011-2012 döneminde ilköğretimden 210.054 öğrenci mezun olurken, 2012-2013 döneminde ortaöğretime yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 192.423'tür. Bu durumda ilköğretimden zorunlu olmayan ortaöğretime geçişte 17.631 kişiye denk gelen yaklaşık %8,4 oranında bir kayıp yaşanmaktadır.

Öte yandan, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü 2010-2014 Stratejik Planı'nda 2012 yılına kadar zorunlu eğitim dışında olan ortaöğretim kademesinde eğitim öğretim sürecinde ilişiği kesilen/okulu terk eden, devamsızlık yapan öğrenci oranının, 2014 yılı sonuna kadar %4'ün altına düşürülmesini hedeflemekte olup bu oran ortaöğretimde okul terkleri açısından bir gösterge niteliği taşımaktadır (İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010).

"İlköğretime Zamanında Kaydolmama: Nedenleri ve Önlenmesi İçin Öneriler Araştırması"nın sonuçlarına göre İstanbul, okula kayıtlı olmayan çocuk sayısı bakımından Şanlıurfa, Van, Diyarbakır ve Ağrı illeri ile birlikte en yüksek orana sahiptir. Aynı araştırmada 2007-2008 dönemi itibarıyla 6-13 yaş grubunda Türkiye genelinde ilköğretime kayıt yaptırmayan 408.796 çocuğun %10'unun İstanbul'da olduğu ortaya konmuştur. Bu veriler, ilköğretimde ve özellikle ortaöğretim kademesinde erişim açısından İstanbul gibi bir metropolde hala ciddi sıkıntılar olduğunu ve okul ve öğretmen düzeyinden başlayarak etkin bir takip sistemi ve mücadeleye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (MEB-UNİCEF, 2011).

Eğitimin Kalitesi

Eğitim hakkı sadece erişim ile sınırlı bir kavram değildir; eğitimin kalitesi de eğitim hakkının vazgeçilmez bir bileşenidir. Dolayısıyla, bütün kademelerde öğrencilerin bireysel özellikleri ve ihtiyaçlarına uygun, gelişmelerini ve topluma aktif bireyler olarak katılmalarını destekleyici, hoşgörü ve saygıyı teşvik edici nitelikte bir eğitim sunulması, öğretmenlerin bunu sağlayacak niteliğe ulaştırılmaları, uygun öğrenme ortamlarının ve gerekli donanımın sağlanması kaliteli eğitim için temel koşullar arasındadır (Eğitim Reformu Girişimi, 2012).

Eğitimin kalitesini etkileyen unsurların başında derslik ve öğretmen başına öğrenci sayısı gelmektedir. 2010 yılı itibarıyla OECD ülkelerinde derslik başına ilkokul düzeyinde 21,2 ve ortaokul düzeyinde 23,4 öğrenci düşmektedir. Benzer şekilde, aynı dönemde öğretmen başına öğrenci sayısı ilkokulda 15,9 ve ortaokulda 13,8 düzeyindedir (OECD, 2012). Hem Türkiye hem de İstanbul eğitim kalitesinin temel göstergeleri olan derslik ve öğretmen başına öğrenci sayıları açısından OECD ortalamalarının altında kalmaktadır.

2012-2013 öğretim döneminde Türkiye genelinde derslik başına öğrenci sayısı ilköğretimde 30 ve ortaöğretimde 31 olup, bu gösterge bakımından bölgesel eşitsizlikler bulunmaktadır. Özellikle göç alan bölgelerde bu oranlar Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bunların başında İstanbul Bölgesi gelmekte olup, ilköğretimde ve ortaöğretimde derslik başına öğrenci sayılarında IBBS Düzey 2 bölgeleri arasında ikinci sırada yer almaktadır. İstanbul, öğretmen başına öğrenci sayıları bakımından da Türkiye ortalamasının üzerinde olup, İBBS Düzey 2 Bölgeleri arasında ilköğretimde ikinci ve ortaöğretimde ise beşinci sırada gelmekte olup, oranlar itibarıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesindekilere oldukça yakındır (bkz. Tablo 66).

2011-2012 yılı İstanbul ilçeleri bazında ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde eğitimin kalite göstergeleri olan derslik ve öğretmen başına öğrenci sayıları bakımından da farklılıklar görülmektedir. İlköğretim kademesinde derslik başına öğrenci sayılarının ilçe dağılımlarına bakıldığında derslik başına öğrenci sayısı Esenler İlçesi'nde 78'e kadar çıkmaktadır. Bunu sırasıyla Sultangazi (74), Sultanbeyli (68), Bağcılar (66), Gaziosmanpaşa (65), Bayrampaşa (60) ilçeleri izlemekte olup bu ilçeler İstanbul ortalamasına göre uç değerler göstermekte ve önlem alınması gerekmektedir. Bu bağlamda derslik başına öğrenci sayıları OECD ortalamalarına yaklaştırılmaya çalışılmalıdır (bkz. Harita 9).

2011-2012 yılı İlköğretimde öğretmen başına öğrenci sayısının 36 ve daha fazla olan ilçeler sırasıyla Sultangazi (42), Esenler ve Sultanbeyli (38), Bağcılar ve Esenyurt (37), Gaziosmanpaşa (36) ilçeleri olup bu ilçelerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ortalamaya göre yüksek seyretmektedir. Bu ilçelere önem verilmesi ve öğretmen başına öğrenci sayısının azaltılması gerekmektedir. Adalar, Beşiktaş, Bakırköy ve Kadıköy ilçelerinde ise öğretmen başına öğrenci sayısı 14-15 değerleri alarak İstanbul ortalamalarının altında kalmaktadır (bkz. Harita 9).

Tablo 66 Derslik ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayısı

	Derslik Başına Öğrenci Sayısı		Öğretmen Başına Öğrenci Sayısı	
	İstanbul	Türkiye	İstanbul	Türkiye
İlköğretim	43	30	25	19,5
Ortaöğretim	37	31	18	16

Kaynak: MEB, Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2012-2013

İstanbul İlçelerinde 2011-2012 eğitim-öğretim yılı için ortaöğretim kademesinde derslik başına öğrenci sayısı dağılımına bakıldığında ortalamanın çok üzerinde ve uç değerlere sahip olan ilçeler sırasıyla Esenler (73), Bayrampaşa (72), Sultangazi (66), Esenyurt (61) olup bu ilçelerde derslik başına öğrenci sayısının düşürülmesi için önlemler alınmalıdır. Adalar (13), Şile (22), Beşiktaş (25), Sarıyer (25) olup ortalamanın çok altında değerler alan ilçelerdir. Ortaöğretimde ise öğretmen başına öğrenci sayılarında Kadıköy, Beşiktaş, Üsküdar ilçeleri 14 ve Adalar, Sarıyer, Şile, Beyoğlu ilçeleri 15 ile ortalamanın altında değerler alırken Esenler 48 ile, Sultangazi ise 43 ile ortalamanın çok üzerinde değer almıştır ve bu ilçelerde önlem alınmalıdır (bkz. Harita 10).

İstanbul'da eğitim kademeleri itibarıyla 2011-2012 öğretim döneminde okullardan mezun sayısı ve 2012-2013 döneminde yeni kayıt yaptıran öğrenci sayıları incelendiğinde, zaten uluslararası ortalamaların yanı sıra ülke ortalamaları açısından da yeterli kalitede eğitim hizmeti sunamayan bir görüntüye sahip İstanbul'da, her yıl sisteme yaklaşık 155.000 öğrencinin dahil olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, göstergelerde ve dolayısıyla da eğitim kalitesinde iyileştirmenin sağlanabilmesi için, öğrenci sayısı artışından daha hızlı bir derslik ve öğretmen artışına ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitimin kalitesini belirleyen diğer bir unsur ise öğrencilerin kapasite ve performansı olmaktadır. Ülkelerdeki eğitim kalitesini araştıran ve OECD tarafından PISA Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı adı altında yürütülen araştırmanın 2009 yılı sonuçlarına göre, Türkiye'den belirlenen örneklem dahilinde sınava katılan 15 yaşındaki öğrencilerin 34 OECD ülkesi içinde okuma becerileri, matematik ve fen okuryazarlığı için ayrı ayrı olmak üzere 32. sırada yer almıştır. Yine araştırma sonuçlarına göre Türkiye'deki öğrencilerin yaklaşık yarısı matematik becerisinde ve üçte biri de okuma becerisinde düşük düzeyde başarı göstermiştir. Dolayısıyla öğrencilerin önemli bir kısmının temel becerilerinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (ERG, 2010).

Harita 9 İstanbul İlçelerinde İlköğretim Derslik ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayıları

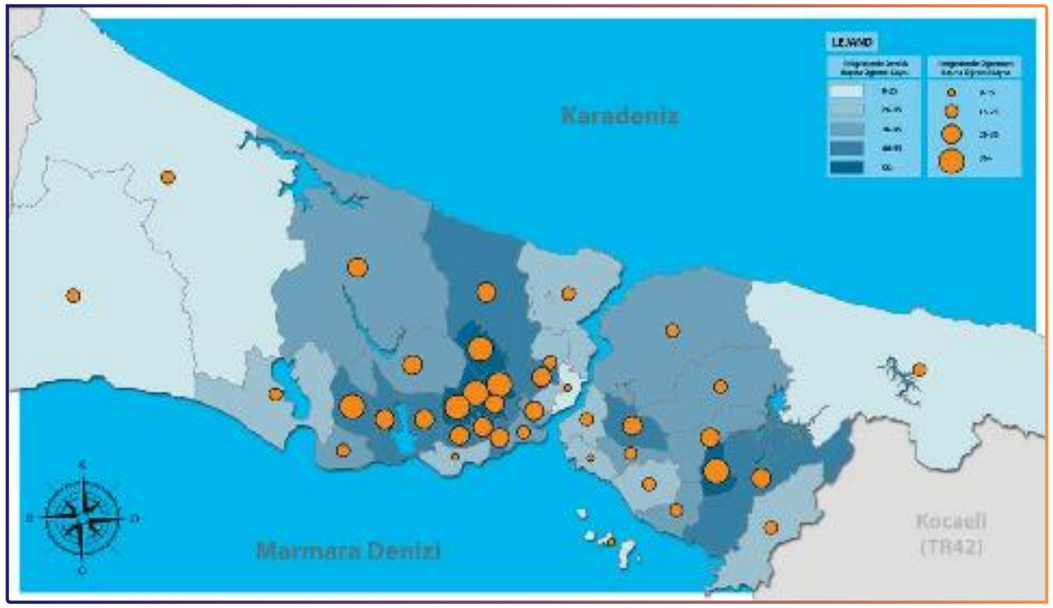

Kaynak: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2011-2012 istatistiki verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Harita 10 İstanbul İlçelerinde Ortaöğretim Derslik ve Öğretmen Başına Öğrenci Sayıları

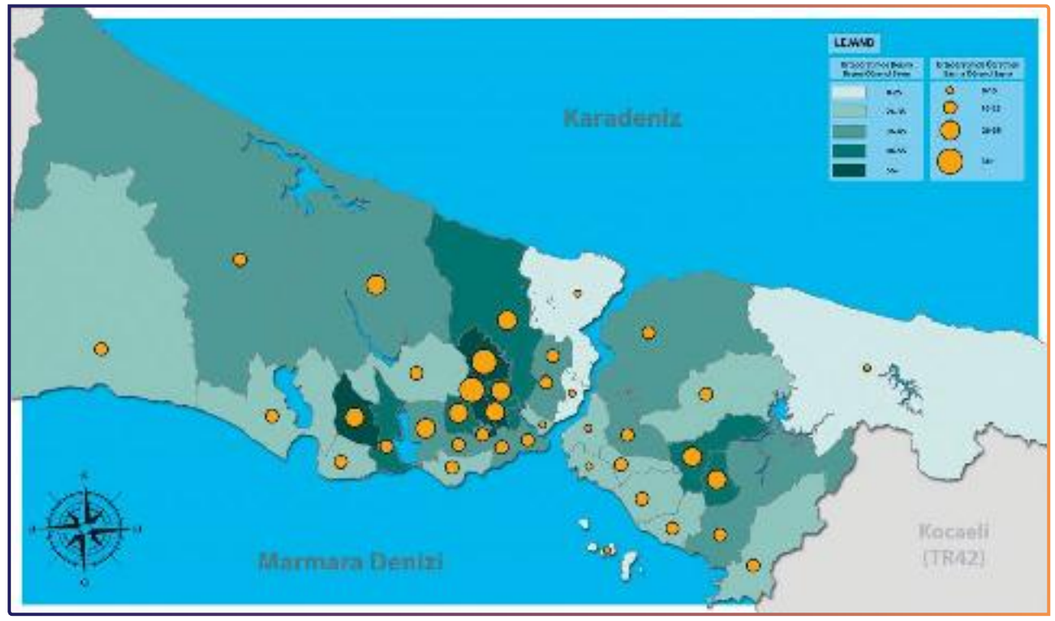

Kaynak: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2011-2012 istatistiki verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Yükseköğretim

2010 yılı itibarıyla Türkiye'de yükseköğretim almış nüfusun 25-64, 25-34 ve 55-64 yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında yaş grupları itibarıyla sırasıyla %13, %17 ve %9 değerlerini aldığı görülmektedir.

2010 yılı için 34 OECD ülkesinin 20'sinde, 25-64 yaş arası nüfusta yükseköğretim almış kişilerin oranı OECD ortalaması olan %30'un üzerindedir. Türkiye ise OECD ülkeleri içinde %13 ile son sırada yer almaktadır. 1997-2010 döneminde bazı ilerlemeler kaydedilmekle birlikte, 1997 yılında %8 olan yükseköğretimli nüfus oranı 2010 yılında yalnızca %13'e yükselmiştir. Öte yandan, bu dönemde %4,6 yıllık ortalama büyüme hızı ile yükseköğretimli nüfusta daha hızlı bir ilerleme kaydedilmiştir. OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında ülkemizde toplumun eğitim düzeyi hala düşüktür.

Türkiye'de yükseköğretime devam eden öğrencilerin ortalama üniversite eğitimini tamamlaması beklenenlerin yüzdesi, teorik tabanlı programlar ve ileri araştırma programlarında sırasıyla %23 ve %0,4 ile OECD ortalamalarının (%39 ve %1,6) altında değer alırken; pratik tabanlı programlar için %19 değeri ile OECD ortalaması olan %11'i geçmektedir.

Tablo 67 Yükseköğretimde Öğrenci ve Öğretim Elemanı Sayısı, 2011-2012

Üniversiteler		Öğrenci Sayısı			Öğretim Elemanı Sayısı		
		Önlisans ve Lisans	Yüksek Lisans	Toplam	Öğretim Üyesi	Diğer Öğretim Elemanı	Toplam
İSTANBUL	Devlet Üniversiteleri	186.015	44.784	230.799	6.512	6.785	13.297
	Vakıf Üniversiteleri	140.999	22.423	163.422	4.115	4.476	8.591
	Toplam	**327.014**	**67.207**	**394.221**	**10.627**	**11.261**	**21.888**
TÜRKİYE	Devlet Üniversiteleri	1.924.068	190.678	2.114.746	43.458	58.352	101.810
	Vakıf Üniversiteleri	208.364	28.946	237.310	6.497	7.491	13.988
	Toplam	**2.132.432**	**219.624**	**2.352.056**	**49.955**	**65.843**	**115.798**

Kaynak: ÖSYM, 2011-2012 Yükseköğretim İstatistikleri verilerinden derlenmiştir.
Açıköğretim öğrencileri ile diğer eğitim kurumları hariçtir.

2013 yılı itibarıyla Türkiye'de 106 devlet ve 67 vakıf olmak üzere toplam 173 üniversite bulunmaktadır. İstanbul'da ise 9 devlet ve 42 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Buna göre, İstanbul başta olmak üzere büyük illerde kurulma eğilimi olan vakıf üniversitelerinin %54'ü ve bütün üniversitelerin %26'sı İstanbul'dadır. 2011-2012 öğretim dönemi itibarıyla İstanbul'da devlet ve vakıf üniversitelerinde toplam 394.221 öğrenci, 10.627 öğretim üyesi ve 21.888 öğretim elemanı bulunmaktadır. İstanbul'daki öğrenciler Türkiye'deki öğrencilerin %16,8'ini, öğretim üyeleri %21,3'ünü ve öğretim elemanları %18,9'unu oluşturmaktadır (bkz. Tablo 67).

2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı'nda yükseköğretim kurumlarının çeşitlendirilmesi ve yükseköğretim sisteminin uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilmesi hedeflenmektedir. OECD ülkelerinde 2011 yılı uluslararası öğrenci sayılarına göre ilk üç ülke Almanya (272.798), Yeni Zelanda (72.796), Avusturya'dır (70.558). İstanbul üniversitelerinde ise uluslararası öğrenci sayısı 8.895 ve uluslararası öğretim üyesi sayısı 263 olup Türkiye üniversitelerindeki uluslararası öğrencilerin (29.488) %30,2'sini ve öğretim üyelerinin (577) ise %45,6'sını oluşturmaktadır (ÖSYM, 2012). Dolayısıyla İstanbul Türkiye'ye uluslararası öğrenci ve öğretim üyelerinin çekilmesinde önemli bir potansiyele sahiptir.

Öğretim üyelerinin sayısı bakımından İstanbul Türkiye'nin %21,3'ünü oluştursa da yükseköğretim elemanlarına ilişkin sayısal veriler, yükseköğretim kurumlarındaki elemanların niteliği hakkında yeterli bilgi vermemektedir. Türkiye Üniversiteleri Öğretim Elemanı Araştırması sonuçlarına göre, öğretim elemanlarının ailelerinin %52,8'inin ortaöğretim altı eğitim düzeyinde olduğu görülmektedir. Ayrıca öğretim elemanlarının %59,7'sinin yabancı dil sorunu bulunduğu, %46'sının ise hiç yurt dışına çıkmadığı belirtilmiş olup uluslararası sınırlamaların söz konusu olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Yükseköğretimde yayın sayıları ve öğretim elemanı/üyesi başına düşen yayın sayıları, yükseköğretimde uluslararası rekabetçiliğin ölçülmesinde önemli bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de uluslararası atıf endekslerince taranan bilimsel dergilerde yayınlanan makale sayısı 2010 yılı itibarıyla 27.364 olup birçok gelişmiş ülkenin gerisindedir. 2010 yılı için İstanbul'daki üniversitelerin toplam yayın sayısı ise 4.685 olup öğretim üyesi başına yayın sayısı %53 ile Türkiye ortalamasının (%65) altında değer almaktadır (YÖK, 2010 Yılı Yayın İstatistikleri).

Türkiye'de yükseköğretime geçişte talep ve arz oranlarındaki farklılık nedeniyle yükseköğretim programlarına başvuru yapan adayların sadece bir kısmı yerleşebilmektedir. 2001-2012 yılları arasında ÖSYS ye başvuran aday sayısı 1,5 ile 1,9 milyon arasında sürekli artış göstermekte iken yükseköğretim programına yerleşen kişi sayısı da artarak 400.000 ile 800.000 arasında değişim göstermiştir. Bununla birlikte arzın talebi karşılama oranı istenen düzeyde değildir. 2012 yılı ÖSYS sonuçlarına göre yükseköğretim programlarına yerleşmek üzere tercih yapan adayların ancak %45,7'si bir yükseköğretim programına yerleşebilmiştir. Bu bağlamda yükseköğretim programlarına geçişte arz-talep dengesizlikleri söz konusu olmaktadır. Bu nedenle yükseköğretimde özellikle İstanbul başta olmak üzere Türkiye'de büyük bir fırsat sunan vakıf üniversitelerinin sayısının artması ve böylece arz kapasitesinin artırılması suretiyle yükseköğretime katılımın artırılması fırsat olarak karşımıza çıkabilir.

Yükseköğretime erişimin bir göstergesi olan net okullaşma oranı Türkiye'de 1997-2011 yılları arasında sürekli artmış ve 2011-2012 eğitim-öğretim döneminde %35 değerine ulaşmıştır (TÜİK, 2012). Buna rağmen gelişmiş ülkeler ortalaması olan %67'yi yakalayamamıştır (OECD, 2012). Türkiye'de yükseköğretimde brüt okullaşma oranı ise 2008 yılında %38,1 iken 2011 yılında %58,3'e yükselmiştir. Yükseköğretim öğrencilerinin yaklaşık %45'ini oluşturan açıköğretim öğrencilerinin yükseköğretim brüt okullaşma oranının %27,62'sini oluşturduğu da unutulmamalıdır (Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2011). Yükseköğretime erişimin bir diğer göstergesi ise yükseköğretim programlarına yeni kayıt oranlarıdır. 2010 yılı itibarıyla Türkiye'de yükseköğretim programlarına yeni kayıt oranı %40 olup OECD ortalaması olan %62'nin altında kalmaktadır. Yükseköğretime katılım göstergeleri bağlamında değerlendirildiğinde Türkiye'de yükseköğretime katılım istenen düzeyde değildir.

Yetişkin Eğitimi/Yaygın Eğitim

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 18. Maddesine göre Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır. Örgün eğitimin yanı sıra, bireylerin ihtiyaç duydukları alanlarda, ilgi ve istekleri doğrultusunda çağa uygun veya bir meslek kazandırmaya yönelik olarak bilgi ve beceri kazandırmak amacıyla resmi ve özel kurumlar vasıtasıyla belli programlar halinde yaygın eğitim hizmeti sunulmaktadır.

OECD ülkelerinde 25-64 yaş arası için yaygın eğitime katılım oranı %34'tür. Türkiye için bu oran %13 ile OECD ortalamalarının altında kalırken Finlandiya ve İsviçre için %50, İsveç için %69 olmuştur.

2010-2011 öğretim dönemi itibarıyla Türkiye'de 8.315.810 kişi yaygın eğitime devam etmiş, 8.260.967 kursiyer öğrenimini tamamlayarak belge almaya hak kazanmıştır. Türkiye'de yaygın eğitim kurumlarında derslik ve öğretmen sayısı ise sırasıyla 91.672 ve 105.769 olmaktadır. Kurumlarda derslik sayısı, resmi ve özel yaygın eğitim kurum ve kursiyer sayısı 2000 yılından bu yana sürekli artış göstermektedir. İstanbul'da 2010-2011 döneminde 2.432 kurumda, kurs görüp belge alan kursiyer sayısı 1.101.186 olup öğretmen sayısı 17.170 ve derslik sayısı 16.360 olmaktadır. Türkiye'deki yaygın eğitim kurumlarının %17,7'si İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'da yaygın eğitim kurumlarındaki devam eden kursiyer sayısı Türkiye'deki kursiyerlerin %13,4'ünü ve öğretmen sayısı %16,2'sini oluşturmaktadır.

Yetişkinlerin eğitim ve öğretime katılmamasının en büyük nedeni %28,2 ile sağlık durumu ve yaşın uygun olmaması iken %23,3 ile kişisel (işle ilgili olmayan) nedenler, %21,9 ile aile sorumlulukları yüzünden vakit kalmaması olduğu ortaya çıkmıştır (TÜİK, Yetişkin Eğitimi Araştırması, 2007). Yine aynı araştırma sonuçlarına göre işgücü durumuna göre eğitim faaliyetlerinde katılımda gönüllülük incelendiğinde işgücü durumu engelli ve emekli olanların sırasıyla %91,6 ve %92,9'unun hem eğitime katılmadığı hem de katılmak istemediği görülmektedir. Ev işleriyle meşgul olanların ise %78,4'ü eğitime katılmayıp katılmak istemeyenlerdir. İş arayanları ise %52,5'i eğitime katılmayıp katılmak istemeyenlerdir.

Eğitimin Finansmanı

Dünyada ve Türkiye'deki eğilimler doğrultusunda eğitim düzeyi arttıkça insanlar bilinçlenmekte işgücüne katılma oranı ve istihdam oranları artmakta iken işsizlik oranlarının azalmakta olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi ekonomik göstergeleri dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle eğitim sistemine yapılan özel sektör ve devlet yatırımları, devletin ayırdığı bütçe önem arz etmektedir. Bu bağlamda son yıllarda Bölgesel Teşvik Uygulamaları kapsamında 1. Bölgede yer alan İstanbul Bölgesi'nde desteklenen yatırım konuları arasında eğitimle ilgili olan öğrenci yurtları ve eğitim hizmetlerinin yer alması önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Eğitimin kalitesi eğitimin finansmanı ile doğrudan ilişkilidir. OECD 2012 yılı eğitim göstergelerine göre 2009 yılında Türkiye'de eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı %3,8 iken OECD ortalaması %6,2'dir. Eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı bakımından Türkiye, OECD ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Bu bağlamda OECD ülkelerine kıyasla Türkiye'nin eğitime ayırdığı kaynakların yetersiz kaldığı görülmektedir. Türkiye 2009 yılı itibarıyla toplam örgün öğretimde ve yükseköğretimde öğrenci başına tahsis edilen eğitim harcaması bakımından sondan ikinci sırada, temel ve ortaöğretimde ise sondan üçüncü sırada yer almaktadır (OECD, 2012).

OECD ülkelerinde 2009 yılı itibarıyla öğrenci başına ortalama ortaöğretim ve öncesi 7.900 ABD Doları, yükseköğretimde 9.341 ABD Doları ve toplam örgün öğretimde ortalama 9.252 ABD Doları harcama yapılmaktadır (OECD, 2012). Türkiye'de ise öğrenci başına ayrılan bütçe miktarı sırasıyla ortaöğretim ve öncesi 1.191 ABD Doları, yükseköğretim 3.370 ABD Doları, açıköğretim öğrencileri dahil edilmeden örgün öğretimde 1.412 ABD Doları[24] olmaktadır.

Türkiye'de 1997-2013 yılları arası eğitime ayrılan toplam bütçenin ve MEB bütçesinin GSYH içindeki paylarının genel olarak artış eğiliminde olduğu ve bunların sırasıyla %1,6 ve %1,3 artış gösterdiği ve 2013 yılı itibarıyla bu payların sırasıyla %4 ve %3 olduğu görülmektedir (MEB, Milli Eğitim İstatistikleri, 2012-2013). Türkiye'de 1997-2013 yılları arası toplam eğitim bütçesi ve MEB bütçesinin, merkezi yönetim bütçesi içindeki paylarının genel olarak artış eğiliminde olduğu ve birbirine paralel artış ve azalışlar gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde payların sırasıyla %4,4 ve %3,7 artış gösterdiği ve 2013 yılı itibarıyla sırasıyla %15,5 ve % 11,8 olduğu görülmektedir (MEB, Milli Eğitim İstatistikleri, 2012-2013).

2013 yılı itibarıyla eğitime yaklaşık 63 milyar TL bütçe tahsis edilmiş olup, yükseköğretim bütçesi toplam eğitim bütçesinin %24,3'ünü oluşturmaktadır. İstanbul'daki 9 devlet üniversitesinin bütçesinin toplam yükseköğretim bütçesi içindeki payı %12,6'dır.

Eğitim, İşgücüne Katılım ve İşsizlik

Türkiye'de 2010 yılı işgücüne katılım oranı %52,7 olup OECD ülkeleri ortalaması olan %73'ün gerisinde kalmaktadır (OECD, İşgücü İstatistikleri). Eğitim düzeyinin işgücüne katılım üzerinde etkisi olduğu ve eğitim düzeyinin artmasıyla işgücüne katılımın arttığı bilin-

[24] Veri yıllarının uyumlaştırılması için Merkez Bankası Aralık 2009 kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

mektedir. Türkiye'de eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım oranı da eğitim kademeleri itibarıyla artış göstermektedir. 2011-2012 yılı en az işgücüne katılma oranı %19,7 ile okuma yazma bilmeyenlerde görülürken eğitim düzeyine paralel artarak en fazla %79,1 ile yükseköğretim düzeyinde görülmektedir. İstanbul'da ise 2011 yılı okuma yazma bilmeyenlerde %7,5 olan işgücüne katılma oranı, eğitim kademeleri itibarıyla artarak ortaöğretim altında %44, ortaöğretimde %56,2 olup yükseköğretimde %79,3 ile en yüksek değerine ulaşmaktadır (TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2011).

Türkiye 2010 yılı işsizlik oranı bakımından OECD ülkeleri arasında 5.sırada yer almaktadır. Türkiye'de 15 yaş üstü nüfus içinde 2012 yılı işsizlik oranı %9,2 ve genç işsizlik oranı %17,5'dir (TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2012 ve TÜİK, İstatistiklerle Gençlik, 2012). İstanbul ise %11,3 işsizlik oranı ile Düzey 1 Bölgeleri arasında 2. sırada gelmektedir. Eğitim düzeyinin işsizliği azaltmadaki olumlu etkisi bilinmekte ve eğitim düzeyinin artmasıyla işsizlik oranları genel olarak azalmakta iken Türkiye'de 2012 yılı en yüksek işsizlik oranı ortaöğretim kademesinde %11,8 olup yükseköğretim düzeyindeki ise işsizlik oranının %10,1 olduğu göze çarpmaktadır. İstanbul'da ise 2011 yılı en yüksek işsizlik oranları %16,5 ile okuma yazma bilmeyen nüfusta gözlenirken, eğitim düzeyinin artmasıyla beraber azalmakta olup en düşük işsizlik oranları yükseköğretim düzeyinde ortaöğretime yakın değer alarak %10,7'de kalmaktadır (TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2011).

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Eğitimin erişilebilirliğinin ve kalitesinin artırılması

Eğitimin erişilebilirliği ve kalitesinin artırılması günümüzde hem yüksek katma değer üreten ekonomik yapının ihtiyaç duyduğu insan kaynağının yetiştirilmesi, hem de ekonomik gelişmeyle elde edilen gelirin toplumun geneline fırsat eşitliği sağlayarak dağılımının sağlanabilmesinin ön şartıdır. Eğitime erişimin en önemli göstergesi olan okullaşma oranları İstanbul'da oldukça düşüktür. Bu sebeple başta okul öncesi eğitim olmak üzere tüm eğitim kademelerinde erişimin artırılması gerekmektedir. Bu amaçla hem toplumda eğitim konusunda farkındalık yaratılması hem de okullarda eksik olan fiziki ve beşeri altyapı eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Özellikle okul terklerinin ve kademeler arası geçişte kayıpların azaltılması amacıyla öğrenci izleme sistemlerinin kurulması ve etkin takibin gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

Kişilerin yapabilirliklerini ve dolayısıyla özgürlüklerini artıran eğitime toplumun tüm kesimlerinin erişiminin sağlanmasının yanısıra verilen eğitimin kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Eğitim kalitesinin artırılmasında okul, sınıf sayısının artırılması, öğrencilerin ihtiyaçlarının ve dezavantajlı öğrencilerin durumlarının da göz önüne alınarak tasarımın gerçekleştirilmesi; yaratıcı, yenilikçi eğitimi destekleyen bilgi iletişim teknoloji altyapısı vb. fiziksel altyapı ihtiyacının karşılanması önem arz etmektedir.

Hedef 1. Mezun izleme sistemleri oluşturulması ve eğitim sistemine katkı sağlayacak geri bildirim mekanizmaları ile eğitim kalitesinin artırılması

Hedef 2. Okul öncesi eğitim öncelikli olmak üzere eğitimin önemi konusunda ailelerin bilinçlendirilmesi ve toplumsal farkındalık oluşturulması

Hedef 3. Eğitim hizmetlerinin verilmesine yönelik işgücü piyasası ihtiyaç analizinin yapılması

Hedef 4. Başta eğitmenler olmak üzere eğitim kurumlarında görev alan tüm personelin niteliklerinin artırılması

Hedef 5. Başta okul öncesi eğitim olmak üzere dezavantajlı bölgelerdeki eğitim kalitesinin artırılarak fırsat eşitliği sağlanması

Hedef 6. Başta yurtlar olmak üzere öğrencilere ilişkin konaklama imkanlarının kalite ve kapasitesinin artırılması

Hedef 7. Okul ve derslik sayısının artırılması ve donatı eksikliklerinin giderilmesi

Hedef 8. Yaratıcılığı ve yenilikçiliği destekleyen, uygulamaya olanak sağlayan eğitim ortamlarının geliştirilmesi ve teknolojik ekipman, donanım ve fiziksel düzenlemelerin yapılması

Hedef 9. Derslik ve bina tasarım standartlarının ve yer seçimlerinin öğrencilerin gelişim ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılması

Hedef 10. Okul öncesi eğitimi destekleyen fiziksel altyapının oluşturulması ve okul öncesi eğitimlerin anasınıfı yerine anaokulu bazında olmasının sağlanması

Hedef 11. Tüm eğitim kurumlarında bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısının geliştirilmesi

Hedef 12. Öğretim kurumlarının herkes için erişilebilirlik ve evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda düzenlemelerin yapılması

Hedef 13. Eğitim kademelerinde ve kademeler arası geçişlerde okul devamsızlık ve terklerinin önlenmesi amacıyla okul terk ve devamsızlık izleme sistemlerinin oluşturulması

Hedef 14. Eğitim yönetiminde kurumsal kapasitenin artırılması

Strateji 2. Eğitimde yöntem ve ders içeriklerinde iyileştirmeler yapılması

Eğitim sisteminde tüm kademelerde öğrencilerin düşünen, araştıran, yorumlayan, sorgulayan aynı zamanda yaratıcı bireyler olarak yetiştirilmesini sağlayacak yöntem ve ders içeriklerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrencinin dinleyici konumunda kalarak zamanla araştırma, sorgulama yetilerini kaybettiği bir yöntem yerine, öğretmenin daha çok yönlendirici olduğu ve öğrencinin uygulayarak aktif öğrenmesini sağlayan uygulamalı eğitim yöntemleri desteklenmelidir. Öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve bu yeteneklere göre kariyer yönlendirmesi de önemlidir. Özellikle okul öncesi eğitim ve ilköğretim kademeleri başta olmak üzere tüm eğitim kademelerinde öğrencilerin yeteneklerinin öğrenci ve aileleri tarafından farkına varmalarının sağlanması ve işbirliği ile geliştirilmesi; ortaöğretim kademesi itibariyle de kariyer konusunda yönlendirmelerin yapılması ve bu amaçla rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca eğitim içeriklerine yerel bilgilerin de eklenmesi kişinin yaşadığı yere dair farkındalık ve aidiyet geliştirilmesini de sağlayacaktır.

Yabancı dil becerilerin geliştirilmesi, küreselleşen dünyada dış dünyaya açılma sınırlılıklarını kaldırması bakımından büyük önem taşımaktadır. Yabancı dil eğitimine tüm eğitim kademelerinde önem verilmesi gerekmektedir.

Bilgi toplumuna dönüşümde, bilgi iletişim teknolojilerinin eğitim sürecinin ana araçlarından biri olması nedeniyle tüm eğitim kurumlarında tüm eğitim yöntem ve ders içeriklerine dahil edilmelidir. Böylece öğrencilerin sahip olduğu bilgi iletişim teknolojilerini kullanma yetkinlikleri artırılarak, hayat boyu öğrenme yaklaşımı ile kendilerini geliştirmeleri için uygun temeller atılmış olacaktır.

Hedef 1. Bireylerin yaratıcılık, yenilikçilik ve girişimciliğini ön plana çıkaracak yeni öğretim yöntemlerini destekleyecek biçimde eğitim yöntemlerinin geliştirilmesi

Hedef 2. Eğitim sisteminde sanat, kültür, telif hakkı ve birlikte yaşama bilincinin yerleştirilmesi ve sportif eğitimlerin nitelik ile niceliğinin artırılması

Hedef 3. Öğrenci yeteneklerinin tespit edilmesi ve geliştirilmesi

Hedef 4. Öğrencinin sadece dinleyici olmaktan çıkarılıp katılımcı olduğu bir eğitim modelinin benimsenmesi

Hedef 5. İlköğretimden başlamak suretiyle diğer eğitim kademelerinde yaygınlaştırılarak etkin rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin oluşturulması

Hedef 6. Eğitim içeriğinin yerel bilgileri de içeren kültürel özelliklerle zenginleştirilmesi

Hedef 7. Eğitim içeriğinin iş piyasasının ve toplumun ihtiyaçlarına yönelik hazırlanması için eğitim ve iş dünyası işbirliğinin sağlanması

Hedef 8. Eğitimde müze, tarihi alanlar, kütüphane gibi okul dışı eğitim ortamları sunulmasının sağlanması ve bunun için işbirlikleri yapılması

Hedef 9. Eğitimden iş hayatına geçişi kolaylaştırılması amacıyla işyeri temelli öğrenmenin teşvik edilmesi

Hedef 10. Yabancı dil eğitimine okul öncesi eğitim kademesinde başlanması ve tüm eğitim kademelerinde yabancı dil eğitiminin niteliğinin artırılması ve yaygınlaştırılması

Hedef 11. Ders içeriklerinin uygun eğitim yazılım ve bilgi iletişim teknolojileri ile desteklenmesi

Strateji 3. Mesleki eğitimin cazip ve iş piyasasının ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi

Ülkelerin kalkınmasında temel faktörlerden olan bilgi, beceri ve yetkinliklere sahip nitelikli işgücü oldukça önemlidir. Mesleki eğitim toplumsal hayatta her alanda ihtiyaç olan mesleklerde istihdam edilecek nitelikli işgücü yetiştirilmesi amacıyla gerekli bilgi ve becerilerin verildiği eğitim türüdür. Bu kapsamda mesleki eğitim, ekonominin hedefleri ve iş dünyasının talepleri doğrultusunda bireylere mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerileri kazandırmalıdır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki sürekli ve hızlı gelişmelerin etkisi bütün sektörlerde ve hayatın her alanında hissedilmekle birlikte değişimin en çok etkilediği alanların başında mesleki eğitim gelmektedir. Hızlı değişen teknolojik bilgi, üretim yöntemleri ve iş hayatındaki gelişmelere paralel değişen bir yapı gösteren meslekî eğitimin önemi tüm dünyada giderek artmaktadır. Dolayısıyla bu dinamik yapı; sürekli kendini yenileyen bir eğitim sistemini, teknolojik altyapı yatırımlarının güçlendirilmesini, dünyadaki gelişmelerin yakından takip edilmesini ve özel sektörle yakın bir işbirliğini gerektirmektedir.

Mesleki eğitim kurumlarından mezun olan gençler iş bulmakta zorlanmakta ve bu nedenle işsizlik oranları yüksek seyretmektedir. Bu durumun önemli nedenlerinden biri alınan mesleki eğitim ile işgücü piyasasının gerekleri arasındaki uyumsuzluktur. Bu bağlamda farklı meslek kollarının bulunduğu İstanbul'da mesleki eğitim programlarının işgücü piyasası ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde; meslek standartları, eğitim ve istihdam arasındaki dengenin dikkate alınarak; eğitim kurumları ve işgücü piyasası işbirliği ile geliştirilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Toplumda öğrenciler farklı yeteneklerine göre değil temel matematik, fen bilimleri vb. alanlardaki akademik becerilerine göre değerlendirilmekte, sosyal ve ekonomik değer ortaöğretim ve yükseköğretime yüklenmekte ve bu sebeple mesleki eğitim konusunda oluşan olumsuz algı sebebiyle öğrenciler meslekî eğitimi tercih etmemektedir. Ayrıca işgücü piyasası yeterince şeffaf olmadığından öğrenciler ve aileler mesleki eğitim mezunlarına sunulan imkanlar konusunda yeterli bilgiye sahip olamamaktadır. Bu nedenle toplumdaki bu olumsuz algının giderilmesi ve mesleki eğitimin tercih edilebilirliğinin artırılması için işgücü piyasasının şeffaflığının artırılması ve iş dünyası ile işbirliği yapılması gerekmektedir.

Hedef 1. Meslek okullarında eğitimcilerin niteliklerinin artırılması ve uzmanlaştırılması

Hedef 2. Mesleki eğitime yönelik toplumdaki olumsuz algının giderilmesi ve mesleki eğitimin tercih edilebilirliğinin artırılması için iş dünyasıyla koordinasyon sağlanması

Hedef 3. Mesleki eğitimde mesleki rehberlik ve kariyer gelişimi konularında hizmet kalitesinin artırılması ve yaygınlaştırılması

Hedef 4. Mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde geliştirilmesi

Hedef 5. Mesleki okulların teknik ve uygulama altyapısının güncel ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmesi

Strateji 4. Hayat boyu öğrenme kültürünün geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması

Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi'ne göre hayat boyu öğrenme sadece örgün eğitim kademelerinde eğitimi değil aynı zamanda erken çocukluk döneminde aile içi öğrenmeleri, okul öncesi öğrenmeleri, yaygın eğitimi, iş yaşamında kazanılan öğrenmeleri, hayatın herhangi bir döneminde kazanılan bilgi ve becerileri kapsamaktadır. Hayat boyu öğrenme bireylerin, toplumun ve ülkelerin üretkenliğini sağlamak için gerekli olmakta ve hayat boyu öğrenme süreci toplumun bir bilgi toplumu olarak gelişmesi, sürdürülebilir ekonomik kalkınması, daha fazla ve daha iyi iş imkanlarına ve sosyal bütünlüğe katkıda bulunması bakımından önemli olmaktadır. Bilim ve teknolojideki kapsayıcı ve hızlı gelişmeler sürekli değişim yaratmakta ve bu gelişim ve değişime uyum, sadece okul dönemlerinde öğrenilen bilgilerle mümkün olamamakta ve kişinin kendini sürekli yenilemesi ve geliştirmesi ancak hayat boyu öğrenme ile mümkün olabilmektedir.

İstanbul'da toplumun hayat boyu öğrenme bilincinin geliştirilmesi için öncelikle toplumsal farkındalık oluşturulması gerekmekte, örgün eğitim programlarının, kişilerin hem mesleki gelişimini ve hem de kişisel gelişimlerini sağlayacak olan hayat boyu öğrenmeyi destekleyen rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, bilgi iletişim teknolojileri ile desteklenmesi önem arz etmektedir. Örgün öğretim dışında kalan yetişkinler ve özellikle ortalama yaşam süresinin artmasıyla sayısı giderek artacak olan emekli ve yaşlı bireyler için hedef kitleye yönelik özelleştirilmiş rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, uzaktan öğrenme veya bilgi iletişim teknolojileri uygulamalarının yaygınlaştırılması suretiyle hayat boyu öğrenmenin desteklenmesi hedeflenmektedir. Toplumsal hayata katılımlarının önünde engeller bulunan dezavantajlı grupların hayat boyu öğrenme sürecine katılımlarına da özel bir önem verilmesi gerekmektedir.

Hedef 1. Hayat boyu öğrenmenin kişiye sağlayacağı kazanım ve fırsatlar konusunda toplumsal farkındalık yaratılması

Hedef 2. Örgün eğitim kurumları dışındaki alanlarda gerekli olanakların sağlanarak hayat boyu öğrenmenin elverişli hale getirilmesi (işyerleri, kütüphaneler, kamuya açık alanlar vb.)

Hedef 3. Hayat boyu öğrenmeyi destekleyecek rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kişilerin mesleki gelişimini ve ilgi alanlarında kişisel gelişimlerini sağlayacak hayat boyu öğrenmenin desteklenmesi

Hedef 4. Dezavantajlı bireylerin hayat boyu öğrenme sürecine katılımının artırılması

Hedef 5. Hayat boyu öğrenmenin uzaktan öğrenme ve bilgi iletişim teknolojileri yoluyla yaygınlaştırılması

Strateji 5. Yükseköğretime erişimin ve kalitesinin artırılması ve İstanbul'un öğrenci ve öğretim üyeleri için uluslararası çekim merkezi olması

1980'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. Bilgi ekonomilerinde bireylerin ekonomik gücü bilgi ve öğrenim düzeyleriyle, ulusların rekabet gücü ise beşeri sermayeleri ile ölçülür hale gelmiştir (YÖK, 2006). Yükseköğretimin istihdam ve gelire de katkısı olmaktadır. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kişilerin istihdam edilebilirlik düzeylerinin daha yüksek ve işsiz kalma ihtimallerinin ise daha düşük olduğu ve daha yüksek gelir elde ettikleri görülmektedir.

Dolayısıyla kalkınmanın önemli bir boyutu olan yükseköğretime erişilebilirliğin artırılması için dezavantajlı bireylerin desteklenmesi gerekmektedir. Yükseköğretimde sınav sisteminde talep ve arz farklılıklarının giderilmesi eğitime erişimi kolaylaştıracaktır. Yükseköğretime erişim engelini aşamamış öğrenciler, hem eğitim hem de istihdam dışında kalmakta olup hem bireysel hem de ulusal kalkınma bağlamında önemli kayıplara işaret etmektedir. Bu nedenle eğitimin işgücü piyasasının ihtiyacını karşılayacak hale getirilmesi ve yükseköğretime erişimin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Eğitimin kalitesinin artırılması için ise öğrencilerin başta araştırma, proje uygulama olmak üzere kapasite ve niteliklerinin ve bunun için gerekli araştırma, laboratuvar vb. gibi altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

Yükseköğretim, küreselleşen dünyada giderek ülkelere özgü olmaktan çıkarak küresel özellik kazanmakta olup başta genç nüfus yoğunluğunun fazla olduğu gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere olmak üzere öğrenci hareketlilikleri gerçekleşmektedir. Yükseköğretimde uluslararası öğrenci hareketliliği, sosyal ve ekonomik açıdan çeşitli avantajlar barındırma ve bu nedenle de gi-

derek artmaktadır. Sosyal açıdan ülkeler arasında karşılıklı anlayış ve işbirliğinin gelişmesi ve ortak bir bakış açısının yakalanmasını sağlarken, ekonomik açıdan ülkelerin öğrenci hareketliliği ile gelen seçkin yabancı öğrencilerin ileride ülkenin nitelikli işgücüne katılmasını sağlamaktadır.

2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı'nda da yükseköğretim kurumlarının çeşitlendirilmesi ve yükseköğretim sisteminin uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilmesi hedeflenmektedir. İstanbul üniversitelerindeki uluslararası öğrencilerin, Türkiye üniversitelerindeki uluslararası öğrencilerin %30,2'sini ve uluslararası öğretim üyelerinin %45,6'sını oluşturduğu düşünüldüğünde, İstanbul'un bu potansiyeli de göz önünde bulundurularak uluslararası öğrenci ve öğretim üyelerinin çekilmesinde Asya, Avrupa ve Ortadoğu'da bir çekim merkezi olması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda yükseköğretim kurumlarında erişilebilirliğin ve kalitenin artırılması, yükseköğretim kurumlarının uluslararası tanıtımlarının yapılması, yabancı dil eğitimine verilen önemin artırılması, uluslararası değişim programlarının geliştirilmesi ve uluslararası göstergelerde önemli yeri olan yayın sayılarının ve niteliğinin artırılması kaçınılmaz olmaktadır.

Hedef 1. Üniversitelerin uluslararası tanıtımının yapılarak kültürel ve bilimsel alanlarda uluslararası ilişkilerin ve işbirliklerinin geliştirilmesi

Hedef 2. Lisansüstü eğitimin yaygınlaştırılması ve daha erişilebilir hale getirilmesi

Hedef 3. Yükseköğretimde öğrencilerin iş imkanları ve kariyer gelişimi konularında bilgilendirilmesi

Hedef 4. Yükseköğretimde çeşitlendirilmiş yabancı dil eğitiminin yaygınlaştırılması ve yabancı dil eğitiminin kalitesinin artırılması

Hedef 5. Yükseköğretime erişimi artırmak için gelir düzeyi düşük bireylerin desteklenmesi yoluyla fırsat eşitliği yaratılması

Hedef 6. Yükseköğretim kurumlarında destek hizmetlerinin (kütüphanecilik, bilgi iletişim teknolojileri) altyapısının geliştirilmesi ve kalitesinin artırılması

Hedef 7. Yükseköğretimde uluslararası kalite güvencesi ve akreditasyonun sağlanması

Hedef 8. Yükseköğretim kurumlarının özel sektör ile işbirliği oluşturarak Ar-Ge ve teknoloji üretimine önem verilmesinin teşvik edilmesi

Hedef 9. Yükseköğretim mezunları için ulusal ve uluslararası takip sistemleri ve geri bildirim mekanizmaları ile mezunların üniversite ile olan bağlarının kurumsal hale getirilmesi

Hedef 10. Üniversitelerde araştırma ve yayın sayısının, etkisi ile uygulanabilirliğinin artırılması

Hedef 11. Üniversitelerin proje geliştirme ve uygulama kapasitelerin artırılması

Hedef 12. Yaz döneminde üniversitelerde uluslararası eğitim programları ile öğrenci, öğretim üyesi ve personel değişimlerinin teşvik edilmesi

Hedef 13. Disiplinlerarası eğitim programlarının geliştirilmesi

Hedef 14. Yükseköğretim kurumları arasında Ar-Ge, sosyal ve kültürel etkinlikler, önlisans, lisans ve lisansüstü öğretim, proje geliştirme gibi konularda işbirlikleri geliştirilmesi

Hedef 15. Yükseköğretim kurumlarında öğrenci kulüp ve topluluklarının sayısının ve etkinliğinin artırılması ile kültürel, sosyal ve sportif faaliyetlerinin desteklenmesi ve çeşitlendirilmesi

Hedef 16. İstanbul'un küresel hedefleri doğrultusunda ihtisaslaşmış ve disiplinlerarası eğitim programları ile enstitü ve araştırma merkezlerinin geliştirilmesi

SOSYAL BÜTÜNLEŞME

Toplumun adil paylaşan ve kapsayıcı olabilmesi için bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata ve kamu hizmetlerine eşit düzeyde erişimlerinin ve hayatlarını etkileyen karar verme süreçlerine katılımlarının sağlanarak, hayata başlama noktalarından bağımsız olarak potansiyellerini tam olarak hayata geçirebilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Kişilerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılmalarının engellenmesi olarak ifade edilen sosyal dışlanma ekonomik, mekânsal, kültürel ve politik olarak tezahür edebilir. Bu şekilde toplumun çoğunluğunun sahip olduğu siyasi, ekonomik ve sosyal haklara ve araçlara ulaşmalarının önünde engeller bulunan ve bu sebeple kendi kendilerine yeter olamayan; azınlıklar, engelliler, yaşlılar, çocuklar, yoksullar, kadınlar gibi dezavantajlı gruplar sosyal dışlanmayı en yoğun yaşayan gruplardır.

Türkiye'nin sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelesini hızlandıran uluslararası süreçler; Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri, Avrupa Birliği'nce benimsenen Lizbon Stratejisi ve AB Sosyal Dışlanmayla Mücadele Stratejisi olmuştur.

Ulusal ölçekli metinlere bakıldığında Kalkınma Bakanlığının 2013-2015 Orta Vadeli Program hedeflerinde de beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi ekseninde gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2012). Onuncu Kalkınma Planı *Nitelikli İnsan Güçlü Toplum* başlığı altında da sosyal koruma, çocuk ve gençlik, aile ve kadın alt başlıkları bu alanla ilgilidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Gelir Dağılımı ve Yoksulluk

Yoksulluk ortalama gelir düzeyi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımının eşitsizlik derecesiyle yakından ilişkilidir. Eşitsizlik göstergelerinden biri olan Gini katsayısının bire yaklaşması durumuna bakıldığında Türkiye'nin 2009-2011 yılları arasında katsayısı 0,415'den, 0,404'e inmiştir, Türkiye gelir eşitsizliğini azaltan ülkeler arasında olmakla birlikte 0,31 olan OECD katsayı ortalamasının üzerindedir. İstanbul'un durumuna bakıldığı zaman 2006'da 0,375 olan katsayı 2011 yılında 0,371 olmuştur (bkz. Tablo 68).

Yoksullukla ilgili mevcut duruma baktığımızda TÜİK'in yoksulluk çalışması sonuçlarına göre 2010 yılında 4 kişilik bir hanenin gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırı 318 TL'dir, gıda ve gıda dışı harcamalarından oluşan yoksulluk sınırı ise 896 TL'dir.

TÜİK'in yoksulluk sınırlarına göre Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) yaptığı araştırma sonuçlarına bakıldığında İstanbul'da hanelerin en az %14,6'sının 800 TL'nin altında bir geliri vardır; bu da 896 TL olan gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırının altında olan hane sayısı oranını göstermektedir. Bu oran içinde %2,7'sinin geliri 400 TL'den bile düşüktür (bkz. Tablo 69).

Mutlak yoksulluk[25] oranları dışında yoksulluğun bir diğer değerlendirme ölçütü olan göreli yoksulluk[26] oranlarına bakıldığında İstanbul'da medyan gelirin %50'si 2009-2011 yılları arasında 4922 TL'den 5741 TL'ye yükselmiştir. Medyan gelirdeki bu artışla beraber 2009 yılında medyan gelirin %50'sinin altında geliri olan, yoksulluk riski içinde olan kişi sayısı 1.199.000'den 300.000 kişi artarak 1.499.000 kişiye çıkmıştır (bkz. Tablo 70).

İstihdam genellikle yoksullukla mücadele stratejilerinin başında yer almakla birlikte çalışan yoksulluğuna bakıldığında kentlerde çalışanların %5,7'si yoksul olarak görünmektedir (TÜİK, 2009).

Tablo 68 Yıllara göre Gini Katsayısı Değişimi (2006-2011)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404
Kent	0,415	0,394	0,395	0,405	0,389	0,394
Kır	0,406	0,375	0,378	0,380	0,379	0,385
İstanbul	0,375	0,346	0,362	0,363	0,373	0,371

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012

Tablo 69 Hanelerin Gelir-Gider Durumuna Göre Oranları, %

Gelir-Gider	400 TL 'den az		401-600 TL		601-800 TL		801-1200 TL		1201-2500 TL		2500 TL'den fazla	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Türkiye	9	8,9	7,6	11,7	13,9	13,4	41,8	44	21,1	18,5	6,6	3,4
İstanbul	2,7	2,7	2,7	5,2	9,2	10,6	47,8	50,3	27,4	24,9	10,3	6,3
Ankara	4,5	5,1	4,2	5,8	9,4	9,9	47,9	50	23,4	23,8	10,6	5,5
İzmir	7,0	7,5	5,8	9,7	12,2	11,6	45,6	47,3	22,1	20,1	7,3	3,9

Kaynak: ASPB Aile Araştırması, 2011

Tablo 70 İstanbul Göreli Yoksul Tablosu

Yıl	Medyan Gelirin %50'sinin Altında Bulunan			Medyan Gelirin %60'nın Altında Bulunan		
	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (bin)	Yoksulluk Oranı	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (bin)	Yoksulluk Oranı
2009	4922	1199	9,5	5907	1875	14,9
2010	5161	1454	11,5	6193	2377	18,7
2011	5741	1499	11,7	6889	2318	18

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012

[25] Mutlak yoksulluk: Yalnızca yaşamları için gerekli olan asgari düzeyde barınma, gıda ve giyim masraflarını karşılayabilecekleri gelir düzeyinde bulunan insanların durumudur.

[26] Göreli yoksulluk: İçinde yaşanılan toplum tarafından makul olarak nitelendirilen yaşam standartlarının altında yaşayan insanların durumudur. Göreli yoksulluk tanımında bireylerin yoksulluğu toplumun ortalama gelirinin belirli bir yüzdesinin altında olup olmaması ile belirlenmektedir.

Harita 11 İstanbul İlçelerinde Yaşam Kalitesi

Kaynak: Murat Şeker, İstanbul Yaşam Kalitesi Araştırması, 2011 verilerinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Göstergelerle yoksulluğa bakıldığında eğitim durumu düşük, hanehalkı sayısı fazla olan, yevmiyeli çalışan, kente yeni göç etmiş kişilerde ve çocuklarda yoksulluk oranları ve derecesi oldukça yüksektir (TÜİK).

İstanbul'da yoksulluğun ilçelere dağılımını gösteren bir veri bulunmamaktadır. Bu sebeple yoksulluk ve dezavantajlılığın ilçelere göre dağılımının tespit edilmesinde Murat Şeker'in gerçekleştirdiği ekonomi, eğitim, sağlık, demografi, ulaşım, çevre ve sosyal yaşam göstergelerinden oluşan yaşam kalitesi endeksine bakılacaktır. Ekonomik gelirin dışında yaşam kalitesi endeksinde kullanılan nüfus yoğunluğu, hanehalkı büyüklüğü, eğitim ve sağlık kalitesinin düşüklüğü gibi göstergeler hem yoksulluğun göstergeleri hem de yoksulluğu derinleştiren, kuşaktan kuşağa aktarılmasına sebep olarak kronik hale getiren göstergelerdir. Esenler, Gaziosmanpaşa, Sultanbeyli yaşam kalitesi en düşük ilçeler arasında yer almaktadır. Yaşam kalitesi en yüksek olan ilçeler ise Kadıköy, Beşiktaş ve Şişli ilçeleridir. Bu veriler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) yardımları, engelli bakım ücreti dağılımı verileriyle de örtüşmektedir. Bu sebeple hizmet planlaması yapılırken yaşam kalitesi endeksine göre düşük değer alan ilçelere öncelik verilmesi önem arz etmektedir (bkz. Harita 11).

Göçle Gelenler

Artan kent yoksulluğu ile göç hızı arasında bir korelasyon olduğu düşünülmektedir. İstanbul'a göç, kent yoksulluğunu artırmış, kente göçle gelen kişiler daha önce gelenlerin oluşturduğu iletişim ağına dahil olarak sorunlarını çözme yoluna gitmişlerdir (İGEP, 2009). Kurulan hemşerilik ilişkileri doğrultusunda kente göçle gelenler belirli semt/mahallelerde yoğunlaşmışlardır. Hemşerilik ilişkileri, göçle gelenlerin, çoğunlukla enformel sektör yoluyla, istihdama katılım ve yerleşim açılarından kent yaşamını kolaylaştırmış, yoksulluk durumunu kendilerinden sonra göç edeceklere aktarmalarını sağlamıştır. Hızlı gecekondulaşma, gecekondu yapılacak arazilerin bulunamaması ve İstanbul'da kent toprağının aşırı değerlenmesi sonucu İstanbul'a göçle gelenler kentin çeperlerine doğru yayılarak yerleşmeye başlamışlardır. Kent merkezindeki çöküntü bölgeleri ve geri kalmış alanlar ise yoksulların yerleştiği alanlar olmuştur. İlk kez 1950'li yıllarda İstanbul'da ortaya çıkan gecekondu sahipliği kavramı, form değiştirerek yerini 1980'ler ile birlikte gecekondu kiracılığına bırakmaya başlamıştır. 1990'lara gelindiğinde ortaya çıkan gecekondu kirası maliyeti kente göçle gelenlerin yoksullaşmasına sebep olmuştur (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009), (bkz. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Katılımcı Planlanlama), (bkz. Dinamik Nüfus).

Engelliler

Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal veya sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi engelli olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal hayattan en çok dışlanan gruplardan biri olan engellilerin toplam nüfusa oranı TÜİK'in 2002'de yaptığı çalışmaya göre %12,3'tür. Dezavantajlı gruplar arasında çok büyük bir orana sahip olan engellilerle ilgili 2005 yılında çıkarılan 5378 sayılı Engelliler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnameler Hakkında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'undan bu yana sosyal rehabilitasyon hakkı, ağır engellilere evde bakım maaşı vb. önemli uygulamalar hayata geçirilmiştir ve erişilebilirlikle ilgili çalışmalar devam etmektedir.

TÜİK'in 2011 yılında yaptığı araştırmaya göre ruhsal duygusal engelliler ve süreğen engelliler dışında kişilerin beyanına göre Türkiye'de 4.882.841 kişi en az bir engelinin olduğunu belirtmiştir. TÜİK Nüfus ve Konut Araştırmasının sonucuna göre İstanbul'da 670.756 kişi derecesi belli olmamakla birlikte kendini engelli olarak görmektedir. ASPB'nin özveri veritabanında kayıtlı olan engelli sayısı ise 188.925[27]'tir. İstanbul'da en yüksek engelli grubu %5,4 oranında bulunan ortopedik engellilerdir. Diğer engel gruplarına göre daha özel ilgiye ihtiyaç duyan zihinsel engellilerin oranı ise %1,1 olarak görülmektedir (TÜİK, 2013).

Engellilere yönelik yapılan düzenlemelerden birisi de, bakıma muhtaç ve ekonomik geliri belirli seviyenin altında bulunan engelliye, bakım ücreti uygulamasıdır. Harita 2 İstanbul ilçelerine göre engelli sayıları ve engelli bakım parası alanların dağılımını göstermektedir. Bağcılar ve Küçükçekmece kayıtlı engelli sayısının en yüksek olduğu ilçeler olarak gözükmekte, bu ilçeler İstanbul'un en yoğun ilçeleri olmakla birlikte bu ilçelerde İBB'nin engelli merkezleri bulunmaktadır. Bakım ücreti uygulamasında engelliliğin yanı sıra ekonomik durum da göz önünde bulundurulduğu için hemen hemen eşit engelli sayısına sahip Gaziosmanpaşa'da (6.219 engelli) 2.197 kişi bakım ücreti alırken, Maltepe'de (6214 engelli) 742 kişi bakım ücreti almaktadır (bkz. Harita 12). Yaşam kalitesi endeksi bakımından Gaziosmanpaşa ilçesi sonuncu sırada yer alırken, Maltepe ilçesi orta derece yaşam kalitesine sahip ilçeler arasında yer almaktadır. Bir ilçede kayıtlı engelli sayısının belirleyicileri ilçedeki nüfus, devletin sağladığı haklardan faydalanma talebi, hizmet arzı, nüfus yapısı vb. gelmektedir.

[27] TÜİK'in anket sonuçlarıyla ASPB'nin veritabanında kayıtlı olan engelli sayıları arasında fark bulunmaktadır. Bunun temel sebeplerinden biri engelli veya ailesi engelliye sağlanan haklardan faydalanmak için herhangi bir başvuru yapmadığı takdirde engelli veritabanına kayıt gerçekleşmemektedir.

Harita 12 İlçeler Geneli Engelli Sayıları ve Engelli Bakım Parası Alanların Dağılımı

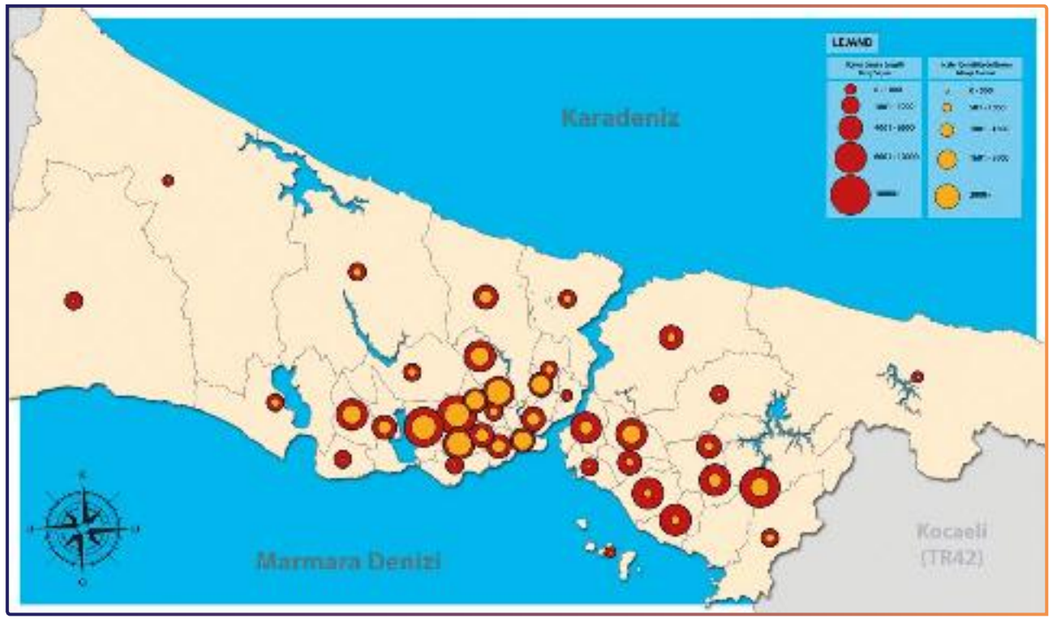

Kaynak: 2012 Yılı ASPB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Sosyal dışlanmanın en büyük göstergelerinden biri olan eğitim oranlarına bakıldığında TÜİK'in kayıtlı olan engelliler arasında yaptığı Özürlülerin Sorun ve Beklentisi Araştırması'na göre engellilerin %41,6'sı okuryazar değildir ve engelliler arasında lise ve lise üstü eğitim oranı %7,7'dir. Yine aynı çalışmaya göre kota[28] sistemine rağmen engellilerde çalışma oranı %14,3 gibi oldukça düşük bir seviyededir (TÜİK, 2011).

Engellilerin en önemli problemlerinden biri olan erişilebilirlikle ilgili düşüncelerine dair ASPB tarafından yaptırılan çalışmada da Ulusal Özürlüler Veri Tabanına kayıtlı olan engelli bireylerin % 66,9'u kaldırımların, yaya yollarının ve yaya geçitlerinin engelli bireyin kullanımına uygun olmadığını düşünmektedir. Yaşadıkları yerdeki fiziksel çevre düzenlemeleri ile ilgili olarak, kayıtlı olan engelli bireylerin %66,3'ü oturdukları binanın, %59,5'i dükkân, market, mağaza ve lokantaların, %58,4'ü kamu binalarının, %55,4'ü postane ve banka benzeri yerlerin engelli bireyin kullanımına uygun olmadığını belirtmiştir (TÜİK, 2011).

Engelliler açısından fiziki koşulların, eğitim ve istihdam şartlarıyla da ilgili olmakla beraber sosyal içermeyle ilgili olan bir diğer problem alanı da engellilerin sosyal hayat içerisinde dışlanmasıdır. İBB Engelliler Müdürlüğü'nün yaptığı bir çalışmaya göre engelli bireyler ve aileleri; uzak durmaya çalışma, garipseme ve uzun süreli bakışlar, bir farklılık bulma çabası, bakışlarını kaçırma, bir taleple karşılaşmaktan korkma, anlatılan hikâyelere inanmama, yalancılıkla suçlama, haksız talepte bulunmakla kınama gibi davranışların herhangi biriyle sıkça karşılaştıklarını belirtmişlerdir (İSEM, 2013).

[28] Çalışmak isteyen ve Sağlık Kurulu raporuyla yüzde kırk ve üzerinde işgücü kaybı olan engelliler için kamu ve özel işyerlerinde uygulanmak üzere istihdam kotası belirlenmiştir 4857 sayılı iş Yasasına tabi olarak göre 50 ve üzeri işçi çalıştıran özel iş yerleri yüzde üç, kamuya ait işyerleri yüzde dört oranında engelli istihdam etmekle yükümlüdür.

Çocuklar ve Gençler

Çocuklar

Kırılganlıkları en yüksek olan dezavantajlı gruplardan birini de çocuklar oluştururken yasalara göre 0-18 yaş arası olan kişiler çocuktur. Türkiye'nin %30'u çocuk, İstanbul'daki çocuk sayısı 3.859.066, oranı ise %27,9'dur. İstanbul'da 0-18 yaş arası eğitime kayıtlı öğrenci sayısı 2.997.547'dir (bkz. Her Yaş İçin Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim). Eğitim çocuklar için fırsat eşitliği sağlaması ve yoksulluğun sonraki nesillere aktarılmasını önleyerek, yoksulluğun kronik hale gelmesini engelleme noktasında önem arz etmektedir.

Çocukların dezavantajlılık durumunu gösteren yoksulluk oranlarına bakıldığında 2009 TÜİK Yoksulluk Araştırmasına göre kentlerde 15 yaşından küçük fertlerin %13,7'si yoksuldur (TÜİK). Türkiye'de Her Dört Çocuktan Biri Yoksul Çalışması'na göre İstanbul'un yoksul çocuk sayısı 736 bin ve çocuklar arasında yoksul çocukların oranı %24,5 görünmektedir. Çalışmada çocukların gıda yoksulluğu üzerinde önemle durulmuş ve çocukların gün aşırı hayvansal protein alamadığı ve ısınmayla ilgili problem yaşadığı belirtilmiştir (BETAM, 2013).

Çalışan çocuk oranlarına bakıldığı zaman İstanbul bölgesi için istatistik bulunmamakla birlikte Türkiye genelinde çalışan çocuk oranı %5,9 iken kentlerde çalışan çocuk oranı %3,9'dur. Çocuklar arasında çalışan kız çocuklarının oranı % 2, erkek çocuklarının oranı ise %5,9 dur. 15-17 yaş kentte çalışan erkek çocuk oranı %21,7'dir (TÜİK, 2013).

Gençler

Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından Türkiye Gençlik Politika Belgesi 2013 yılında yayınlanmıştır; 14-29 yaş arası nüfusun genç olarak tanımlandığı belgede 8 politika alanı belirlenmiştir; ilk üç alan eğitim ve yaşam boyu öğrenme; aile; istihdam, girişimcilik ve mesleki alanla ilgilidir. Genç İşsizliği Raporunda gençlerin belli başlı problemleri eğitimsizlik, yoksulluk, işsizlik, sosyal dışlanma, toplumsal karar alma süreçlerinde bulunamama vb. olduğu dile getirilmiş ve bu problemlerin sadece beceri ve motivasyon eksikliğiyle açıklanamayacak çok boyutlu problemler olduğu belirtilmiştir. Gençlerin ekonomik problemlerinde işsizlik dışında kuşaktan kuşağa geçen yoksulluk, çalışan genç yoksulluğu, kayıt dışı çalışma, ağır iş koşulları gibi sorun alanları bulunmaktadır. Gençlerin ekonomik problemlerinin yanı sıra ev içi ve dışı yaşam alanlarının kısıtlı olması, gençlerin okul dışı zamanlarını değerlendirebilecekleri, kendilerini geliştirebilecekleri, sosyalleşebilecekleri alanların çok kısıtlı olması, madde bağımlılığı ve suça sürüklenme yaşamın bu döneminde daha yoğun olması gibi sorunları bulunduğu belirtilmektedir.

İstanbul'un yaşam kalitesi düşük bölgelerinde sıklıkla karşılaşılan ve sosyoekonomik durumları, kılık kıyafetleri, davranış biçimleri üzerinden bir altkültür olarak ifade edilebilecek apaçi gençlikle ilgili çalışmaya göre görüşme yapılan gençlerin çoğunun uyuşturucu kullandığı, bir şekilde suça bulaştığı, okul başarısının gözle görülür bir şekilde düşük olduğu, görüşülen gençlerin tamamına yakınının en az bir kez sınıfta kalmış ve sınıf tekrarı yapmış olduğu, imalat sanayi ve hizmet sektörünün alt birimlerinde çalıştığı ifade edilmektedir.

Türkiye'de 15-19 yaş arası eğitime devam etmeyen ve çalışmayan genç oranı OECD ülkelerinin üzerindedir (bkz. Tablo 71). Ayrıca 2012/2013 öğrenim yılı için ortaöğretim net okullaşma oranın %71,4 olup (bkz.Her Yaş İçin Yüksek Standartta Eğitim) okula devam etmeyen %28,6 oranındaki gencin sosyal içerilmeleriyle ilgili çalışma yapılması gerekmektedir.

Tablo 71 15-19 Yaş Arası Eğitime Devam Etmeyen Gençlerin Oranı

	2008	2009
Türkiye	37,1	28,7
OECD	9,8	9,6

Kaynak: OECD Factbook 2011 akt. TÜİK İstatistiklerle Gençlik, 2012

Yaşlılar

Yaşlanma ideal olarak zamanın geçişine bağlı olarak, hastalık söz konusu olmaksızın ortaya çıkan anatomik yapı ve fizyolojik işlev değişiklikleriyle birlikte kişinin aktif çalışma dönemini tamamlayarak, sosyal güvence sisteminin katkısıyla ya da birikimleriyle yaşadığı dönemin adıdır. Türkiye şu an genç bir nüfusa sahip olmakla birlikte çok hızlı yaşlanan bir ülkedir. 65 yaş ve üzerindeki nüfusun İstanbul'un toplam nüfusu içindeki oranı 1985 yılında %3,8 iken, 2012 yılında %5,7'ye yükselmiştir (bkz. Dinamik Nüfus).

Değişen aile yapısı, toplumsal değerler, ekonomik şartlar doğrultusunda yaşlıların toplumsal hayatta yer alma şekilleri ve bakıma muhtaç durumdakilere bakacak kurumlar farklılaşmıştır. Ekonomik olarak alt gelir gruplarında yer alan bireyler yaşlanarak ekonomik olarak durağanlaştıkları bu dönemde yoksullaşabilmekte veya yoksullukları daha da derinleşebilmektedir.

Yaşlılar bakıma muhtaç olduklarında aileleri tarafından bakılmayı tercih etmelerine rağmen değişen yaşam koşulları sebebiyle veya bakımı yapacak yakın akrabanın şartlarının uygun olmaması durumunda profesyonel bakım hizmetine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konuda politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Her yaşlı aynı derece bakıma ihtiyaç duymamaktadır. Yaşlının alışveriş vb. günlük işlerinde desteğe yüksek oranda ihtiyaç duyacağı da hesaba katılarak farklı hizmet modelleri geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Kadınlar

Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının statüsünün toplumsal yaşamın her alanında güçlendirilmesi için gerekli tedbirler alınmasını öngören Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine (CEDAW) 1986 yılından beri taraftır. Anayasasının 10. maddesine "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" hükmü yer almaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü bu konuda politikalar üretmek, strateji geliştirmek, tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamakla görevlidir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013), cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmak, kadının toplumdaki statüsünü ve sosyoekonomik durumunu güçlendirmek konusunda tedbirler öngörmektedir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler Türkiye'de kadın erkek eşitliğinin toplumun her alanında sağlanması, kadının toplumsal hayattaki ekonomik ve sosyal statüsünün iyileştirilmesi, siyasal yaşama katılımının artırılması ve fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik istismara uğrayan kadınlara destek sağlayarak sorunların çözülmesi konusunda faaliyet göstermektedir.

TÜİK verilerine göre; Türkiye genelinde kentte yaşayan kadınlarda işgücüne katılma oranı %16,6 iken, bu oran kırsal alanda %32,9'dur (TÜİK, 2008). İstanbul'da kadın istihdamının ve kadının işgücüne katılma oranının Türkiye ortalamasının altında (%25,2) kaldığı görülmektedir. Bu noktada İstanbul ölçeğinde, tarımda istihdam edilen kadın oranının düşüklüğü de dikkate alınmalıdır. Bu oran 2009 yılında %1 olarak hesaplanmıştır (TÜİK HİA). İstanbul Kadın işsizlik oranı (%15,2) Türkiye ortalamasının (%11,3) üstünde yer almaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın milletvekili oranı %14,4, İstanbul milletvekilleri içinde kadın vekillerin oranı ise %22,4'tür. Kadınlara yönelik İstanbul verileri bulunmamakla birlikte bazı Türkiye göstergelerine genel olarak bakılırsa üst düzey kadın memur oranı %9,9'dur. Akademisyenler arasında kadın profesör sayısı 4.729 olup, 12.054 olan erkek profesörlerin sayısının yarısından bile azdır (TÜİK, 2013) (Detaylı bilgi için bkz. Dönüşen İşgücü Gelişen ve Artan İstihdam, Her Yaş için Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim).

Öte yandan, İstanbul'da yaşamın herhangi bir döneminde fiziksel ya da cinsel şiddete uğramış kadın oranının (%39,4) Türkiye ortalamasının (%41,9) az bir farkla altında kaldığı tespit edilmiştir (TÜİK, 2013).

Mevzuata göre nüfusu 100 bini geçen ilçelerde kadın sığınma evi açılma zorunluluğu bulunmaktadır. 39 ilçesi bulunan ve nüfusu 700 bini geçen ilçeleri bulunan İstanbul'da 14 kadın sığınma evi bulunmakta olup, kadın sığınma evi sayısının artırılması gerekmektedir.

Tablo 72 İstanbul Kadın Sığınma Evleri

Kurumlar	Kadın Sığınma Evi sayısı	Yararlanan Kadın Sayısı
ASPB	5 sığınma evi+ 2 kabul birimi	1121
Ataşehir Belediyesi	1	25
Eyüp Belediyesi	1	25
Kadıköy Belediyesi	1	30
Üsküdar Belediyesi	1	18
Pendik Belediyesi	1	21
Ümraniye Belediyesi	1	20
Küçükçekmece Belediyesi	1	32
Kartal Belediyesi	1	20
Mor Çatı	1	20
Toplam	**14 sığınma evi+ 2 kabul**	

Kaynak: ASPB, İBB ve İlçe Belediye verilerinden derlenmiştir.

Sosyal Hizmet Verileri

GSYH içinde sosyal koruma harcamaları 2012 yılı için bütçenin %12,9'udur. GSYH'de sosyal yardım harcamalarının oranı 2002-2012 yılları arasında %0,5'den %1,4'e çıkarak üç kat artmıştır.

Tablo 73 SYDV ve İBB Yardım Sayıları ve Tutarları, 2012

Türü	
SYDV Yapılan Yardım Çalışmaları	78.363.727 TL
Şartlı Nakit Transferleri Aktif Kullanıcı Sayısı	93.222
GSS Primi Ödenen Kişi Sayısı	587.611
Yardımlardan Faydalan Kişi Sayısı	321.724
İBB Yardım Sayısı	176.643
İBB Yardım Miktarı	64.792.120 TL

Kaynak: SYDV ve İBB Faaliyet Raporundan derlenmiştir.

ASPB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, İstanbul ili sosyal yardım ve proje destek verilerine göre 2003-2011 yılları arasında yapılan toplam yardım (periyodik yardımlar, sağlık yardımları, sosyal yardımlar, yatırım yardımları, eğitim yardımları, gıda yardımları) tutarı 462.402.198 TL'dir. 2012 tutarı ise 78.363.727 TL'dir. Yoksul ailelerde yapılan yardımların aile fertlerinin eğitimine ve sağlığına harcanabilmesi için kullanılan şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımı sisteminde de aktif faydalanıcı sayısı toplam 93.222'dir. Ayrıca Yeşilkart uygulaması sona erdirildikten sonra Genel Sağlık Sigortası kapsamında primini kendi ödeyemeyecek durumda olanların primi devlet tarafından ödenmektedir ve ödemesi yapılan kişi sayısı 587.611 kişidir. SYDTF kaynakları ile yapılan yardımlardan faydalanan kişi sayısı 321.724, fayda sahibi kişi sayısının toplam nüfusa oranı %2,3'dür (bkz. Tablo 73).

Harita 13 İstanbul Geneli SYDV Tarafından Yapılan Yardımlar ve Hane Sayıları (Ocak-Aralık 2012)

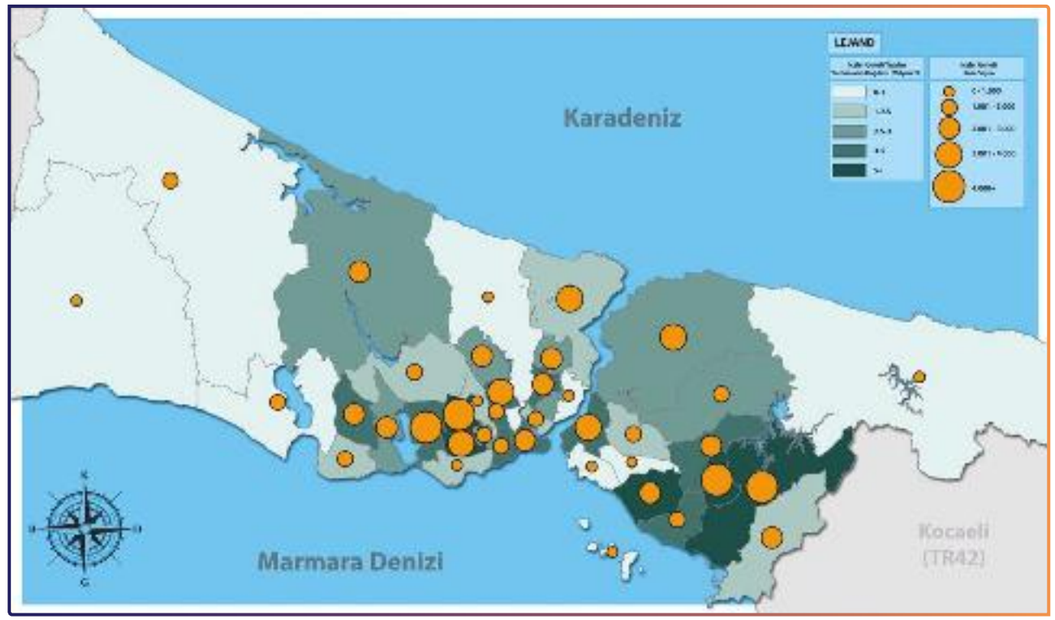

Kaynak: 2012 yılı ASPB verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

2012 Ocak-Aralık dönemini kapsayan sürede SYDV bazlı yardımların ilçelere yardım miktarı ve hane sayılarına göre dağılımına bakıldığında (bkz. Harita 13) Kadıköy, Beşiktaş ilçeleri en az yardım yapılan ilçeler arasında görülmektedir. Bu ilçeler aynı zamanda yaşam kalitesi en yüksek ilçelerdir (bkz. Harita 11). Yapılan yardım tutarının ve hane sayısının en fazla olduğu ilçeler Pendik, Bağcılar ve Sultanbeyli'dir, Sultanbeyli aynı zamanda yaşam kalitesi en düşük ilçelerden biridir.

İstanbul'da dezavantajlı gruplara hizmet veren kurumların listesi özel sektör ve STK'ların hizmet kapasiteleri tam olarak belirlenmemiş olmakla birlikte, ağırlıklı olarak ASPB ve İBB olmak üzere bakıldığında İstanbul'da sosyal hizmet sağlayan kurum kapasitesinin nüfusa oranla çok yetersiz olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 74). Bu noktada kamu, yerel yönetimler ve özel sektörün acilen kapasite artırımına gitmesi gerekmektedir.

Tablo 74 Dezavantajlı Gruplara Hizmet Veren Kurumların Dağılımı

Kuruluş Türü	Sayısı	Hizmet Verilen Kişi Sayısı
ASPB Çocuk Yuvaları	8	862
ASPB Sevgi Evleri	4	229
ASPB Erkek Yetiştirme Yurtları	2	167
ASPB Kız Yetiştirme yurtları	1	85
ASPB Çocuk Evleri	49	248
ASPB Çocuk ve Gençlik Merkezleri	6	152
ASPB Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri	1	27
ASPB Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri	6	123
ASPB Huzurevleri, Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	7	1177
İBB Darülaceze Müd.	4	848
ASPB Gözlemevi	1	10
ASPB Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	8	347
İBB Engelli Merkezleri	22	
Toplum Merkezleri	7	19007
ASPB ve İlçe Belediyeleri Kadın Konuk Evleri	12	404

Kaynak: ASPB İstanbul İl Müdürlüğü, İBB Faaliyet Raporu ve İstanbul İlçe Belediyeleri verilerinden derlenmiştir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Gelir adaletsizliği ve yoksullukla hak temelli mücadele edilmesi ve dezavantajlı grupların sosyal bütünleşmesinin sağlanması

Ekonomik sosyal dışlanma olarak da ifade edilebilecek yoksulluk diğer sosyal dışlanma biçimlerini de yatay kesen bir olgudur. Yoksulluk kişilerin, eğitim, sağlık, konut vb. hizmetlerden faydalanmasını engellemekte, yoksul bir hanenin ferdi olan engelli, yaşlı, çocuklar vb. grupların dezavantajlılığını daha da derinleştirmektedir. Yoksulluğun azaltılmasında, kişilerin yardım görme hakkına sahip, kamunun bu konuda görev ve sorumluluklarının olduğu bilinciyle hareket edilerek hak temelli bir yaklaşımla yardımların ulaştırılması önem arzetmektedir. Yoksullukla mücadele konusunda öncelikle sağlıklı müdahale planlarının yapılabilmesi için İstanbul'da mevcut durumun iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple öncelikle yoğun göç alan bölgeler olmak üzere yoksulluğun haritasının çıkarılması, hâlihazırda bu alanda hizmet veren kurumlar arasında hizmet tekrarlarının önlenmesi, sivil toplum kuruluşları ve yerel aktörlerin katılımıyla yoksullukla etkin bir şekilde mücadele edilmesini sağlayacak projeler geliştirilebilmesi ve hizmetlerin geniş kitlelere ulaştırılabilmesi için işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bireylerin yoksulluklarına sebep olan faktörlerin belirlenip, etkin sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerle sorunlar çözümlenmeye çalışılmalıdır.

Hedef 1. İstanbul'daki yoksulluğun öncelikle göç alan bölgeler olmak üzere araştırmasının yapılması ile yoksulluk ve dezavantajlılık haritalarının hazırlanması

Hedef 2. Dezavantajlı mahallelerde ve yoksulluk riski altındaki hanelerde yaşayan çocuklar ve gençler için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması

Hedef 3. Yoksullukla mücadele alanında çalışan kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonun artırılması

Hedef 4. Bireylerin yoksullukla mücadele kapasitelerini artırmak için bilgilendirme, bilinçlendirme, danışmanlık ve yönlendirme çalışmalarının yapılması

Hedef 5. Sosyal hizmet ve yardımlara erişimin ve hizmet kalitesinin artırılması, sosyal yardımların etkin hale getirilmesi

Hedef 6. Sosyal yardım ile istihdam bağlantısının artırılması (çalışabilir durumda bulunan muhtaç vatandaşların istihdam edilerek sürdürülebilir gelire kavuşturulması) ve kayıt dışı istihdamın azaltılması

Hedef 7. Düşük gelir grupları için konut projelerinin ve sosyal konutların yaygınlaştırılarak dezavantajlı durumdaki ailelerin konut sahibi olabilmelerinin ve hane içi yaşam koşullarının iyileştirilmesinin sağlanması

Hedef 8. Göçle gelenler, eski hükümlüler, etnik sebeple dışlananlar, şehit yakınları ve gaziler vb. dezavantajlı grupların ve sosyal bütünleşmesinin sağlanması

Hedef 9. Gelir adaletsizliği ve yoksullukla mücadele edilmesi için yaygın ve örgün eğitim kurumlarının verdiği hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması (Kütüphaneler, Halk Eğitim Merkezleri vb.)

Strateji 2. Engellilerin ekonomik ve sosyal hayatta desteklenerek hayata tam katılımlarının sağlanması

Engellilerin engelli olmayanlara göre okullaşma oranları, istihdam oranları düşük yoksulluk, sağlık sorunları, şiddete ve ayrımcılığa maruz kalma oranları yüksektir. Engelliler birçok kişinin rahatlıkla ulaştığı eğitim, istihdam, ulaşım vb. hizmetlere erişimde sorunlar yaşamakta ekonomik, sosyal hayata istenilen düzeyde katılamamaktadırlar. Engellilerin yaşadıkları bu problemlerin aşılabilmesi için öncelikle fiziksel çevrenin erişilebilirliğinin artırılması, eğitim, sağlık hizmetlerine ve istihdama erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Engelliye erken yaşlardan itibaren rehabilitasyon hizmeti verilmesi, engellilerin hayatta başarmak istedikleri hedeflerinin olabilmesi ve bu hedeflerini gerçekleştirmek için onlara özgüven ve motivasyon sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi, toplumsal olarak var olan ve kişinin kendine bakışını da etkileyen önyargılarla mücadele edilmesi önem arz etmektedir.

Hedef 1. Engellilerin kayıt altına alınarak engelli hizmetlerinin uygun bir şekilde geliştirilmesi için engelli veri tabanının oluşturulması

Hedef 2. Engellinin erken tespit edilmesi sağlanarak, erken ve bütüncül rehabilitasyon hizmetinin sağlanması

Hedef 3. Fiziksel çevrenin evrensel tasarım ilkesine uygun olarak iyileştirilmesi, engellilerin tüm kamusal alanlara ve hizmetlere erişilebilirliğinin sağlanması

Hedef 4. Engellilerin potansiyellerini sonuna kadar kullanabilmesi için kendilerine ve ailelerine bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme yapılması ve toplumun engellilik konusunda farkındalığının artırılması

Hedef 5. Engellilerin eğitim oranlarının artırılması

Hedef 6. Engellilerin kişisel ve fiziksel gelişimlerinin ve özgüvenlerinin artırılması için spora ve sanata teşvik edilmeleri

Hedef 7. Engelli istihdamının ve girişimciliğinin artırılması ve gereken engel grupları için korumalı işyerlerinin açılması

Hedef 8. Engellinin kaliteli bir bakım hizmeti alabilmesi için evde bakım sağlayıcıların (yakınları veya ücretli bakıcı) eğitilmesi ve kurum bakımı için kurumsal kapasitenin artırılmasının sağlanarak bakım ihtiyacının bölge içinde karşılanması

Hedef 9. Engelli bireylerin ihtiyaç duydukları eğitim, sağlık, sosyal yardım hizmetlerinin kendilerinin müracaatı beklenmeksizin ilgili kamu kurumları tarafından takip sistemi kurularak yararlandırılmasının sağlanması

Strateji 3. Çocuk ve gençlerin bilişsel, fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimleri desteklenerek iyi olma hallerinin artırılması

İstanbul mevcut yapısında oldukça genç bir nüfusu barındırmaktadır, nüfusun %30'u çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Çocuk ve gençlerin öncelikli olarak hayatlarının bu dönemi için geçerli olan risklerden korunmaları; şimdinin ve geleceğin mutlu, üretken, yaratıcı, 2023 vizyonunu geçekleştirebilecek bireyleri olarak var olabilmeleri için bütün yönleriyle desteklenmeleri gerekmektedir.

Bu sebeple öncelikle çocukların ve gençlerin yoksulluk, istismar, suça sürüklenme, madde ve zararlı alışkanlık bağımlılığı vb. fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek tehlikelerden korunmasının sağlanması gerekmektedir. Bu risklerin yüksek olduğu ergenlik dönemindeki gençler başta olmak üzere çocuklar ve aileleri etkin rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile desteklenmelidir. Ayrıca beslenmeden, eğitime; spordan kültürel ve sanatsal aktivitelere kadar bütün alanlarda yüksek standartta hizmet almalarının sağlanması, alanda hizmet veren sosyal hizmet sağlayıcılarının kurumsal kapasitesinin güçlendirilerek çocuğun nesnel şartlar ve öznel deneyimleri üzerinden iyi olma hallerinin artırılması gerekmektedir.

Hedef 1. Çocuk ve gençlere yönelik strateji oluşturmayı sağlayacak saha çalışmalarının artırılması ve gençlerin sorunlarının tespit edilmesi

Hedef 2. Çocuk ve gençlerin kolayca ulaşabilecekleri telefon destek hattı, sosyal hizmet merkezi gibi ara yüz mekanizmaların oluşturulması

Hedef 3. Çocukların ve gençlerin okullaşma oranlarının artırılması

Hedef 4. Çocuklar, gençler ve aileleri için etkin rehberlik ve danışmanlık sistemlerinin geliştirilmesi

Hedef 5. Çocuk ve gençlerde madde bağımlılığı ve suça sürüklenmenin önlenmesi

Hedef 6. Çocuk ve gençlik alanında çalışan kurumların kapasitelerinin artırılması

Hedef 7. Başta dezavantajlı bölgelerde yaşayan çocuklar ve gençler olmak üzere çocukların ve gençlerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, bu faaliyetlere erişebilecekleri alanların çoğaltılması ve katılımlarının artırılması

Hedef 8. Genç işsizliğinin azaltılmasına yönelik gençlerin meslek sahibi olmalarının sağlanması ve kayıt dışı istihdamının önlenmesi

Hedef 9. Çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocukların rehabilitasyonu ve korunması için bilgilendirmenin, bilinçlendirmenin ve kurumsal kapasite artırımının sağlanması

Hedef 10. Sokakta yaşayan ya da çalıştırılan çocukların rehabilite edilmesi ve eğitim hayatına dönmelerinin sağlanması

Hedef 11. Çocuk ve gençlere teknoloji okuryazarlığı kazandırılması ve zararlı internet kullanımı (istismar vb. mağduriyetler), internet, bilgisayar oyunlarına bağımlılık vb. konularda önleyici çalışmaların yapılması

Hedef 12. Korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocukların aile odaklı (koruyucu aile, evlat edinme, sosyoekonomik destek) hizmet modellerinden yararlandırılmasının sağlanması

Hedef 13. Çocuk hakları sözleşmesi doğrultusunda toplumdaki çocukların çocuk haklarından cinsiyet ayrımı yapılmadan yararlanmalarının sağlanması

Strateji 4. Yaşlıların ihtiyaç duyduğu hizmetlerin (sağlık, sosyal hizmet, rekreasyon, bakım vb.) onları toplumun dışına itmeyecek ve onların bilgi ve tecrübelerinden faydalanılmasını sağlayacak ve yaşam kalitelerini koruyacak bir yaklaşımla sunulması

Artan yaşam kalitesi, sağlık alanındaki gelişmeler sayesinde insan ömrünün uzaması ve doğurganlık hızının düşerek genç nüfusun azalmasıyla birlikte yakın gelecekte yaşlıların nüfusun önemli bir bölümünü oluşturacağı öngörülmekte ve hizmetlerin bu duruma göre düzenlenmesi gerekmektedir. Yaşlılığa günümüzde negatif anlamlar yüklenmiş olsa da yaşlılık insanın hayatı boyunca yaptığı çalışmaların, edindiği tecrübe ve bilginin birikimlerinden faydalandığı bir dönemdir. Yaşlıların bu dönemlerinde hayattan keyif alarak yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve tecrübelerinden toplumu faydalandırabilmeleri için rekreasyondan, istihdama farklı aktiviteler planlanmalıdır. Öte yandan hastalıklar ve yaşın ilerlemesiyle ortaya çıkan fonksiyon kayıpları sebebiyle alışveriş, temizlik vb. gündelik aktivitelerde destek sunulmasından, yatağa bağımlı bakım ihtiyacı içerisinde olanlara hizmet sunulmasına kadar çeşitli hizmet modelleri geliştirilmesi, sunulması ve bu konuda çalışan kurumların kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Yaşlıların toplumda dışlanmadan aktif bir birey olarak yaşamlarını devam ettirebilmelerinin sağlanması gerekmektedir.

Hedef 1. Kurumsal bakımla ilgili altyapı ve personel kapasitesinin artırılması, yaşlılara yönelik hizmetlerin aileleri yanında desteklenmesi vb. hizmet modellerinin geliştirilmesi

Hedef 2. Yaşlı yoksulluğunun azaltılması

Hedef 3. Yaşlıların bilgi ve tecrübelerinden faydalanılmasını sağlayacak istihdam ve gönüllülük olanaklarının oluşturulması

Hedef 4. Yaşlılıkla beraber azalan yeti yitimini dikkate alarak fiziksel çevrenin erişilebilir hale getirilmesi

Hedef 5. Yaşlıların spor, sanat, hobi ve gönüllülük faaliyetlerine yönlendirilerek aktif bir yaşlılık geçirmelerinin sağlanması

Hedef 6. Yaşlıların toplumsal hayattan dışlanmasına sebep olabilecek olumsuz algının oluşmasının engellenmesi

Hedef 7. Yaşlı bireylerin ihtiyaç duydukları rehabilitasyon, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin kendilerinin müracaatı beklenmeksizin ilgili kamu kurumları tarafından takip sistemi kurularak yararlandırılmasının sağlanması

Strateji 5. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadının güçlendirilmesi

Toplumsal cinsiyet, kadın veya erkek olmakla ilişkilendirilen sosyal, davranışsal ve kültürel özellikler, beklentiler ve normları ifade etmekte ve bu unsurların kadın ve erkeğin birbirleriyle olan ilişkisini nasıl belirlediğini ve bunun sonucunda bu iki cinsiyet arasında doğan güç farklarını belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği demokrasinin temel bir ilkesi, sosyal kalkınmanın da koşullarından biri olmakla birlikte toplumu güçlendirmenin ve adil paylaşımın temelinde de kadınların güçlendirilmesinin önemli bir unsur olduğu gerçeği bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle kadınların toplumsal konumlarına dayalı mevcut engellerin aşılması ve buna yönelik tüm önlemlerin alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

Kadınların siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılımını sağlayacak tüm haklardan erkeklerle eşit şekilde yararlanmaları gerektiği kabul edilmesine, bu anlayışın, uluslararası insan hakları belgelerinde, uluslararası sözleşmelerde, ülkelerin yasalarında yer almasına rağmen, kadınlar için hala, hayatın temel alanları olan eğitim, sağlık, çalışma hayatı, siyaset ve karar alma mekanizmalarına katılım açısından fırsat eşitliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Kız çocuklarının okullaşması, kadınların hizmetlere erişimi, istihdama ve yetki-karar alma süreçlerine eşit katılımı gibi alanlarda önemli sorunlar olmakla birlikte kadına yönelik şiddet konusu ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumsal yapı içindeki cinsiyetçi değer ve yargılar kadınların sosyal yaşam alanında, gündelik yaşam pratikleri içinde mevcut yasal haklardan yararlanmalarının önünde engeller oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumsal anlayış ve davranış biçimlerinin gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi gerekmektedir.

Hedef 1. Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili bilinçlendirme çalışmalarının yapılması

Hedef 2. Kadınların sağlık, eğitim, istihdam vb. hizmetlere erişimde karşılaştıkları engellerin kaldırılması

Hedef 3. Eğitimin her kademesinde kız çocukların okullaşma oranlarının artırılması, kadınların örgün ve yaygın eğitim vasıtasıyla eğitim düzeylerinin artırılması

Hedef 4. Kadınların başta yakınlarından olmak üzere toplum içerisinde maruz kaldıkları ekonomik, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddetin azaltılması

Hedef 5. Kadın istihdamı ve girişimciliğinin artırılması, ekonomik hayata katılımının kolaylaştırılması, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması

Hedef 6. Kadınlar için kadın sığınma evi, toplum merkezi, kreş vb. destek mekanizmaların oluşturulması ve kapasitelerinin artırılması

Hedef 7. Kadınların politik ve ekonomik karar alma mekanizmalarındaki sayılarının artırılması

Strateji 6. Aile kurumunun erkek ve kadının müşterek sorumluluğu altında korunmasının ve güçlendirilmesinin sağlanması

En küçük sosyal birim olan ailenin, kültürün yeni nesillere aktarıldığı toplumsallaşmanın öğrenildiği bir işlev görmesi, üyelerinin ihtiyaç duyduğu psikolojik ve manevi doyumun sosyal açıdan güvenlik içerisinde ve en üst düzeyde ve karşılıksız olarak sağlanması gibi işlevleri bulunmaktadır.

Aile biyolojik, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik işleve sahiptir. Aile birey ve toplumun üreme, korunma, barınma, sevgiyi paylaşma, ait olma, statü edinme, kendini gerçekleştirme, çocukların bakımı ve eğitimi, kültürün, kazanılan mal ve bilgilerin yeni nesillere aktarımı gibi pek çok görevi yerine getirmektedir. Ancak toplumsal hayatta yaşanan değişimler, beraberinde boşanmaların ve tek ebeveynli ailelerin sayısının artmasını getirmiş, bu nedenle ailenin daha önce yerine getirdiği işlevleri yerine getirebilmesi için farklı destek mekanizmalarına gereksinim duyulmaya başlanmıştır. Aile kurumunun korunması ve güçlenmesi için aile bireylerinin birbirleriyle ilişki kurma, sürdürme veya sona erdirme süreçlerinde ihtiyaç duydukları becerileri edinmelerini sağlayacak destek, danışmanlık ve gerektiğinde koruma hizmetlerinin sunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Ailelerin kurulma aşamasında ve sonrasında aile bireylerinin yaşantılarını geliştirip zenginleştirmelerine olanak sağlayacak, değişen rollerine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak, sahip oldukları kaynakları fark etmelerini sağlayacak, problemleri önlemelerine ve oluşmuş problemleri çözmelerine yardımcı olacak şekilde destek mekanizmalarının oluşturulmasına ihtiyaç doğmuştur (ASPB, 2013).

Hedef 1. Çiftlere evlilik öncesinde birbirleri ve diğer aile bireyleriyle ilişki kurma ve yönetme becerilerini güçlendirecek eğitimler sunulması ve katılımlarının teşvik edilmesi

Hedef 2. Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla aile bireylerine destek olacak eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması

Hedef 3. Evlilik içerisindeki uyuşmazlıkların çözümünde destek almak üzere çiftlere danışmanlık hizmeti sağlanması, nihai bir boşanma kararında ise sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve boşanmış aile çocuklarının taşıdıkları sosyal risklerin takibinin ve müdahalesinin yapılabilmesi için aile danışmanlık sisteminin yaygınlaştırılması ve izleme mekanizmalarını oluşturulması

Hedef 4. Dezavantajlı durumda ya da dezavantajlı ferdi bulunan ailelerde durumla başa çıkmalarının kolaylaştırılması için bütüncül aile destek planlarının yapılması ve uygulanması

Hedef 5. Aile içi ekonomik, duygusal, fiziksel şiddetin önlenmesi için bilgilendirme, bilinçlendirme, danışmanlık yapılması ve gerekli durumlarda sosyal korumanın sağlanması

DİNAMİK NÜFUS

DİNAMİK NÜFUS

Demografik yapı araştırmaları toplumun ihtiyaçlarını karşılama ve toplumu oluşturan bireylerin yaşam standartlarını daha iyi hale getirmeye yönelik politika ve planların oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu politikaların belirlenmesi ve yürütülmesi için; nüfusun günümüz ve gelecekteki sayısı, yaş, cinsiyet ve evlilik durumu, hanehalkı, gençler, yaşlanan nüfus, sağlık ve göç gibi demografik yapısına dair konularda bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu bir önceki yıla göre 903.115 kişi artarak 75.627.384 kişi olmuştur. Bu sayının %50,2'si (37.956.168) erkeklerden, %49,8'i (37.671.216) kadınlardan oluşmaktadır. İstanbul için oranlar değişmemekle birlikte erkek sayısı 6.956.908, kadın sayısı 6.897.832, toplam nüfus ise 13.854.740'tır.

Türkiye'nin 2012 yılında %1,2'ye düşen nüfus artış hızı gelişmiş ülkeler düzeyine yaklaşmıştır. İstanbul'da ise nüfus bir önceki yıla göre %1,7 artış göstermiş ve 13.854.740 kişi ile Türkiye nüfusunun %18,3'ünü barındırarak en büyük nüfusa sahip il olma özelliğini sürdürmektedir. İstanbul'u sırasıyla takip eden iller; %6,6 ile (4.965.542 kişi) Ankara, %5,3 ile (4.005.459 kişi) İzmir, %3,6 ile (2.688.171 kişi) Bursa ve %2,8 ile (2.125.635 kişi) Adana'dır.

TÜİK tarafından yapılan 2013-2075 Nüfus Projeksiyonları çalışmasına göre 2023 yılında Türkiye nüfusunun 2012 yılına göre %11 artışla 84.247.088 kişi olması beklenmektedir. Nüfusun 2050 yılına kadar yavaş bir artış göstererek en yüksek değerini 93.475.575 kişi ile bu yılda alması beklenmektedir. 2050 yılından itibaren düşeceği tahmin edilen nüfusun 2075 yılında 89.172.088 kişi olması beklenmektedir.

Aynı çalışmaya göre, Plan'ın hedef yılı olan 2023 yılında İstanbul nüfusunun 16,6 milyona yükselmesi beklenmektedir.

Nüfus Değişimi

Dünya Bankası 1 Temmuz 2012 tarihi itibarıyla dünya nüfusunun 7,1 milyar kişiye ulaştığını bildirmektedir. 2010 yılı itibarıyla Çin Halk Cumhuriyeti 1 milyar 341 milyon kişi ile dünyanın en büyük nüfusuna sahip ülkesi iken dünya nüfusunun %1,1'ini oluşturan Türkiye nüfusu 187 ülke arasında 18. sırada yer almaktadır (Dünya Bankası, 2011 ve BM, 2013).

İstanbul'un nüfusu ise 1965 yılından 2000 yılına kadar olan 35 yıllık sürede 7.724.912 kişi artmıştır. Bu her yıl ortalama 220.712 kişilik artış anlamına gelmektedir. 2000 ve 20012 yılları arasındaki 12 yıllık dönemde ise İstanbul'un nüfusu 3.836.005 kişi artmış ve bu artış da yıllık ortalama 319.667 kişiye denk gelmektedir. 2008-2012 yılları arasındaki 4 yıllık döneme baktığımızda ise İstanbul'un nüfusu 1.157.576 kişi artmıştır. Yılda ortalama 289.394 kişiye denk gelen bu artış oranı hala yüksek bir seviye olmasına rağmen 2012 yılı nüfus artış oranı bir önceki yıla göre düşüş eğilimindedir (bkz Şekil 34).

İstanbul'da nüfus artışı ilçeler bazında incelendiğinde 2011-2012 yılları arasında en fazla nüfus artışı kaydedilen ilk beş ilçe Başakşehir (%11,1), Esenyurt (% 10,7), Çekmeköy (%5,6), Beylikdüzü (%5,0) ilçeleridir. Fatih, Bahçelievler, Zeytinburnu, Beykoz, Güngören, Beşiktaş, Esenler, Şişli, Beyoğlu, Kadıköy ilçelerinde ise nüfusun azaldığı görülmektedir (bkz. Harita 14).

Şekil 34 Türkiye & İstanbul Nüfus Değişimi, ('000), (%)

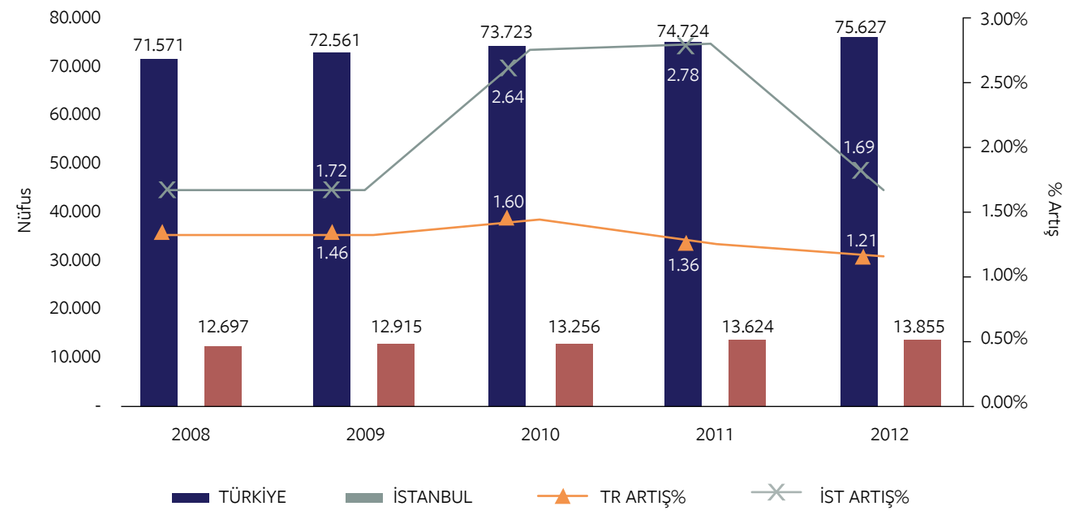

Kaynak: TÜİK, 2012

Nüfus Yoğunluğu

Birleşmiş Milletler 2011 nüfus rakamlarına göre dünyanın en kalabalık şehirleri arasında İstanbul 18. sırada yer almaktadır.

İstanbul toplam kara alanı olan 5.343 km^2 ve 2012 yılı nüfusu olan 13.854.740 kişi üzerinden değerlendirildiğinde nüfus yoğunluğunu 2.593 kişi/km^2 olarak tespit etmek mümkündür. İstanbul'u sırasıyla 453 kişi ile Kocaeli, 333 kişi ile İzmir, 264 kişi ile Gaziantep ve 258 kişi ile Bursa illeri takip etmektedir.

İstanbul ili ilçeleri nüfus büyüklüğüne ve yoğunluğuna göre sıralandığında, nüfusun tarihi İstanbul ve çevresine yakın olan yerlerde yoğunluğunu korumaya devam ettiği görülmektedir (bkz. Harita 14). Tarihi merkezden uzak kalan göreceli daha az şehirleşmiş alanlara sahip ilçelerde alan büyüklüğüne de bağlı olarak nüfus yoğunluğu azalmaktadır. Nüfus yoğunluğuna dair değerlendirmeler yapılırken ilçelerin şehirleşme oranları, alan büyüklüklerini de dikkate almak gerekmektedir. Mevcut gösterime göre İstanbul'un en kalabalık ilçesi Bağcılar iken nüfusun en yoğun olduğu ilçe Güngören ilçesidir. Nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu ilçeler ise Şile, Adalar ve Çatalca'dır (ADNKS, 2012).

Harita 14 Nüfus Yoğunluğu, Artışı ve Azalışı

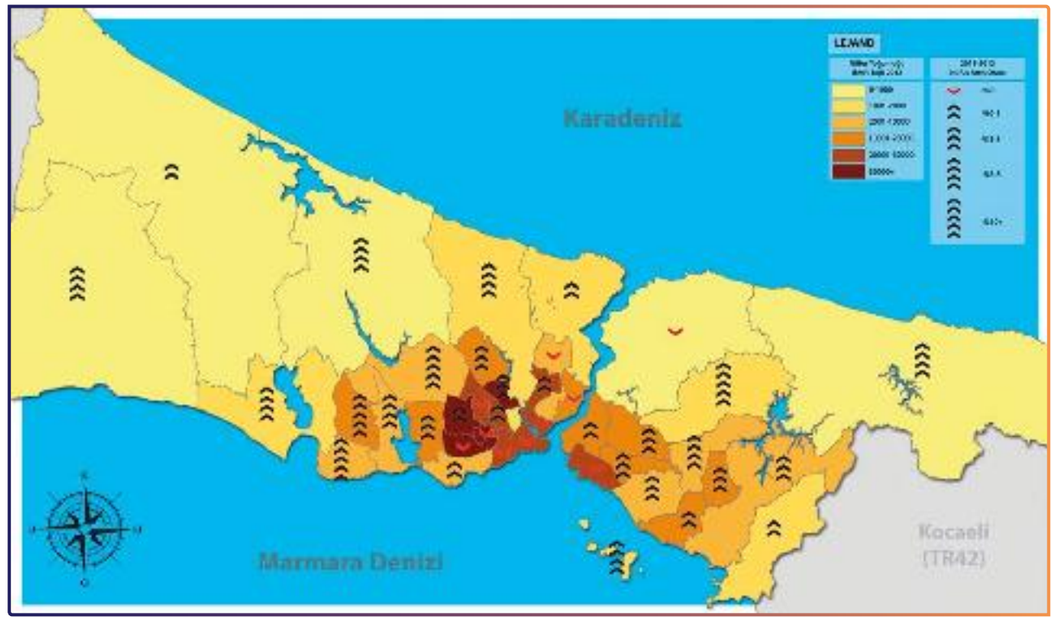

Kaynak: TÜİK 2012, ADNKS verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Doğal Nüfus Artışı

AB ülkelerinde doğal nüfus artışının yavaşlaması nüfusun daha az çocuk sahibi olma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yenilenme hızı kadın başına 2,1 çocuk (toplam doğurganlık hızı) olarak kabul edilmektedir. AB(27) ülkelerinde toplam doğurganlık hızı 1960'larda ortalama 2,5 iken, 1993'te 1,5'e düşmüş ve 1993'ten itibaren aynı düzeyde kalmıştır. 2006 yılında AB(27) ülkelerinin 17'sinde toplam doğurganlık hızı 1,5'in altına inmiştir (EUROSTAT, 2013).

Türkiye'de toplam doğurganlık hızı 2008 yılında yenilenme hızı sınırı olan 2,1 iken 2009 yılında yenilenme hızının altına, 2,08'e düşmüştür. 2011 yılında 2,02 olan doğurganlık hızı 2012 yılında ufak bir artışla tekrar 2,08 çocuk olmuştur. İstanbul'da toplam doğurganlık hızı ise 2009 ve 2010 yıllarında 1,75, 2011 yılında 1,70, 2012 yılında ise 1,77 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2013).

TÜİK'in en son 2012 yılında yayımladığı doğum istatistiklerine göre Türkiye genelinde 2011 yılında canlı doğan çocuk sayısı 1.237.172 iken bu sayı 2010 yılında 1.238.970, 2009 yılında 1.254.946'dır. Doğumların %51'i erkek, %49'u kızdır. Türkiye genelinde kaba doğum hızı, 2009 yılında ‰17,5, 2010 yılında ‰17,2, 2011 yılında ‰16,8, 2012 yılında ise ‰17,0'dir. 2011 yılında İBBS 1. Düzey'e göre kaba doğum hızının en yüksek olduğu bölge ‰27,6 ile Güneydoğu Anadolu, en düşük olduğu bölge ise ‰11,9 ile Batı Marmara Bölgesi'dir. 2009, 2010, 2011, 2012 yılları itibarıyla İstanbul'da kaba doğum hızı sırasıyla ‰16,4, ‰16,3, ‰15,9, ‰16,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2013).

Türkiye'de 2011 yılında doğum yapan annelerin ortalama yaşı 27,3'dür. En yüksek ortalama yaş 27,9 ile İstanbul'da, en düşük ortalama yaş 26,4 ile Orta Anadolu Bölgesi'nde görülmektedir (TÜİK, 2012).

Özetle Türkiye genelinde doğurganlık hızı nüfusun kendini yenileme hızının altına düşmüş bulunmakta ve bu duruma paralel olarak doğum sayıları ve kaba doğum hızı verileri düşmektedir. Diğer taraftan doğum yapan annelerin yaş ortalaması yükselmektedir. Bu durum İstanbul'da çok daha belirgindir.

Tablo 75 Ölüm İstatistikleri

	Ölüm Sayısı		Bebek Ölüm Sayısı		Kaba Ölüm Hızı		Bebek Ölüm Hızı	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Türkiye	375.367	374.855	14.511	14.845	5,1	5,0	11,7	11,6
İstanbul	53.109	54.558	1.686	1.930	4,0	4,0	8,0	8,6

Kaynak: TÜİK, 2012

Ölüm Hızı Açısından Dünya, Türkiye ve İstanbul

2012 yılında kaba ölüm hızı Türkiye'de ‰5,0, İstanbul'da ‰4,0 olarak gerçekleşmiştir (bkz. Tablo 75). TÜİK'in *Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği, 2010-2050* çalışmasına göre kaba ölüm hızının, 2010-2015 döneminde en yüksek Ukrayna'da (‰16,2), en düşük Birleşik Arap Emirlikleri'nde (‰1,4), dünyada ise ‰8,2 olması beklenmektedir. Bu tahminlere göre Türkiye ‰6,3 ile 186 ülke arasında 128. sırada yer alacaktır. Ülkemizde kaba ölüm hızının 2050'lerde ‰9,7'ye yükselmesi beklenmektedir (TÜİK, 2013).

2010-2015 döneminde Dünyada bebek ölüm hızının ‰41,8 olması beklenmektedir. Bu dönemde bebek ölüm hızının Afganistan'da (‰124,5) en yüksek, Singapur'da (‰1,9) en düşük olması beklenmektedir. Bebek ölüm hızı Türkiye genelinde 2012 yılında ‰11,6, İstanbul'da ‰8,36'dır. TÜİK verilerine göre Türkiye bebek ölüm hızı bakımından 186 ülke arasında 120. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2013).

Nüfusun Yaş Yapısı

Demografik göstergelerdeki mevcut eğilimler devam ettiği takdirde Türkiye nüfusu yaşlanmaya devam edecektir. 2012 yılında Türkiye genelinde yaşlı nüfus olarak tabir edilen 65 yaş ve üzerindeki nüfus 5,7 milyon kişi, yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı ise %7,5'tir. İstanbul'da ise 65 yaş üzeri nüfus 796.588 kişi ile toplam nüfusun %5,7'sini oluşturmaktadır. 2023 yılına gelindiğinde Türkiye genelinde bu nüfusun 8,6 milyon kişiye, oranının ise %10,2'ye yükselmesi beklenmektedir (TÜİK, 2013).

Nüfusun yaş yapısındaki değişimi, nüfusun genç/yaşlı olduğunu veya yaşlanma sürecinde olup olmadığını ortaya koyan göstergelerden biri de medyan/ortanca yaştır. Medyan yaş, nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe sıralandığında ortada kalan kişinin yaşını göstermektedir. Medyan yaş düştükçe nüfusun gençleştiği, yükseldikçe de yaşlandığı anlaşılır.

Nüfus Piramidi

TÜRKİYE 2012

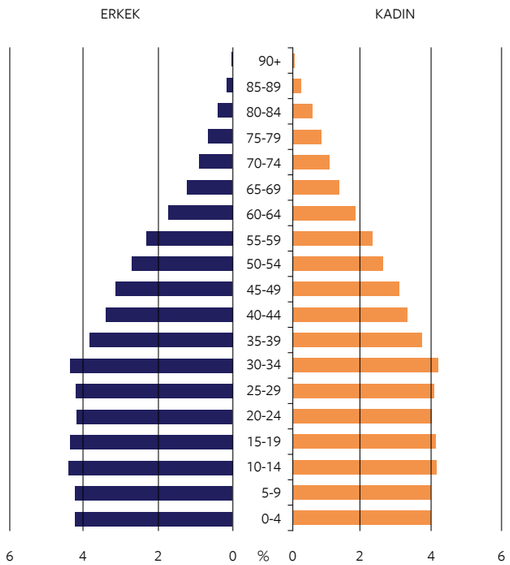

İSTANBUL 2012

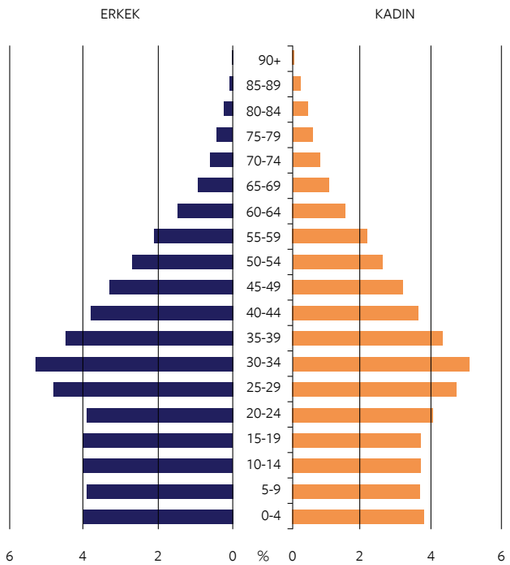

TÜRKİYE 2000

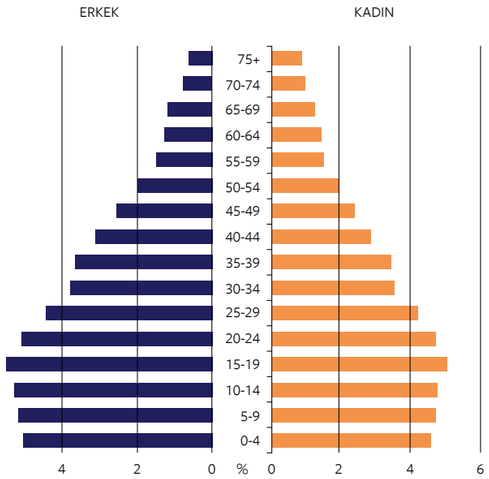

İSTANBUL 2000

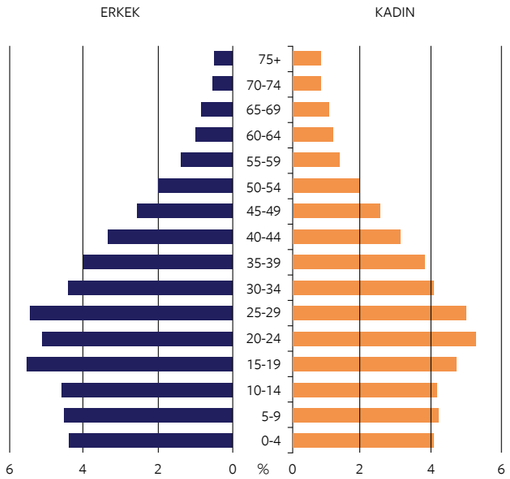

TÜRKİYE 1985

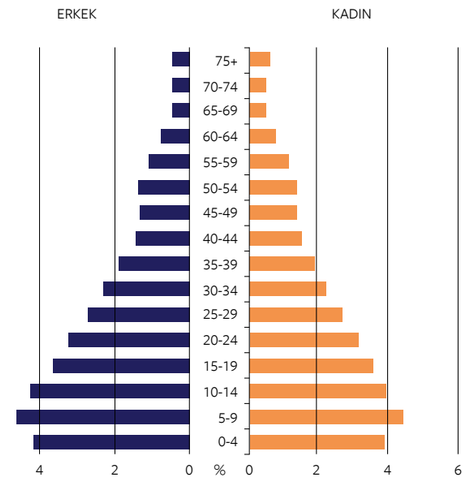

İSTANBUL 1985

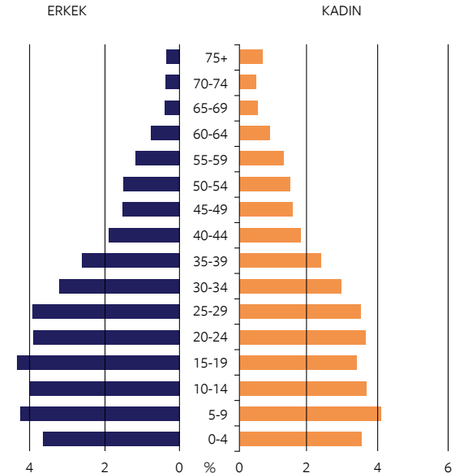

Buna göre, Türkiye'de 1970'lerden itibaren medyan yaşın arttığı, dolayısıyla da nüfusumuzun yaşlanmaya başladığı görülmektedir. 1970 yılında 18,95 olan medyan yaş, 2000'de 24,8'e ve 2009 yılında da 28,8'e 2012 yılında ise 30,1'e (erkek 29,5, kadın 30,6) yükselmiştir. İstanbul için 2012 ADNKS sonuçlarına göre ortanca yaş erkeklerde 30,4, kadınlarda 31,0, toplamda ise 30,7'dir (TÜİK, 2013).

TÜİK tarafından Türkiye geneli için yapılan tahminlere göre 2023'te medyan yaşın erkeklerde 33,3'e, kadınlarda 34,6'ya genelde ise 34'e çıkması beklenmektedir. Aynı tahminlere göre erkeklerde 2050'de 41,8 olacak olan medyan yaş 2075'te 46'ya ulaşacaktır. Kadınlarda 2050'de 44'e ve 2075'te 48,7'ye ulaşması beklenmektedir (TÜİK, 2013).

Nüfus piramitlerinden de anlaşılabileceği üzere 1985 yılında 0-29 yaş grubuna yaygın bir dağılım varken, sonraki yıllarda Türkiye ve İstanbul nüfus yaş piramitlerinin daralmaya başladığı görülmektedir. 0-29 yaş grubundakilerin İstanbul'un toplam nüfusu içindeki oranı 1985 yılında %62,2 iken, 2012 yılında %48,5'e düşmüştür. Bununla birlikte, 0-14 yaş grubundakileri kapsayan genç nüfusun payı da 1985 yılında %31,3 iken, 2012 yılında %23,2'ye düşmüştür. Ayrıca İstanbul'da 1985 yılında 0-4 yaş grubundaki nüfus toplam nüfusun %9,7'sini oluşturduğu görülürken, bu oranın 2012 yılında %7,9'a düştüğü gözlenmektedir. Bu durum ülke düzeyindeki düşüşe paralel olarak doğum oranlarının İstanbul'da da düştüğüne işaret etmektedir. Düşük doğum oranına bağlı olarak nüfus artış hızının azalması ise nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. 65 yaş ve üzerindeki nüfusun İstanbul'un toplam nüfusu içindeki oranı 1985 yılında %3,8 iken, 2012 yılında %5,7'ye yükselmiştir.

İstanbul'un demografik verileri birlikte değerlendirildiğinde ulaşılan en önemli bulgu İstanbul'un nüfusunun hızla yaşlanıyor olmasıdır. Toplam doğurganlık hızının yenilenme düzeyinin altına inmiş

olması bu savı desteklemektedir. Diğer taraftan ortalama hanehalkı büyüklüğünün azalıyor olması da dikkate alındığında yaşlı bakımı ve sağlık hizmetleri gibi sektörlerin öneminin artmaya devam edeceği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Yaşam Süresi Beklentileri

Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Geleceği-2010-2050 çalışmasına göre 2010-2015 döneminde dünyada doğuşta beklenen yaşam süresi[29] 69 yıldır. Doğuşta beklenen yaşam süresinin en yüksek Japonya'da (83,7 yıl) en düşük ise Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (48,9 yıl) olacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde doğuşta beklenen yaşam süresi 74,6 yıl olması beklenen Türkiye, 186 ülke arasında 75. sırada yer almaktadır[30] (TÜİK, 2012).

Söz konusu çalışmaya göre 2045-2050 döneminde dünyada doğuşta beklenen yaşam süresinin 76 yıl olması beklenmektedir. Bu dönemde, doğuşta beklenen yaşam süresinin en yüksek olacağı varsayılan ülkeler arasında Japonya (87,4 yıl), İsviçre ve Avustralya (86 yıl) gelmektedir. Doğuşta beklenen yaşam süresinin en düşük olacağı tahmin edilen ülkeler arasında ise Çad (63,2 yıl), Afganistan (62,8 yıl) ve Lesoto (58 yıl) yer almaktadır. Doğuşta beklenen yaşam süresi 78,5 yıl olarak tahmin edilen Türkiye'nin, 186 ülke arasında 99. sırada yer alması beklenmektedir (TÜİK, 2012).

Bağımlı Nüfus

Toplumdaki üretim faaliyetlerine katılmadıkları varsayılan 0-14 yaş grubu ile 65 ve daha yukarı yaşlardaki nüfus bağımlı nüfus olarak nitelendirilmektedir. Toplam yaş bağımlılık oranı aktif nüfus olan 15-64 yaş grubundaki her 100 kişinin bakmak zorunda olduğu çocuk ve yaşlı nüfusu göstermektedir.

Yaşam süresindeki artışa ve doğurganlık hızındaki azalışa bağlı olarak 2010 yılı itibarıyla AB nüfusu içinde 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam çalışma çağındaki nüfusa oranı %25,9 olmuştur. Pek çok AB İBBS Düzey 2 bölgelerinde yaşlı nüfusun payı %20'lerin üzerine çıkmıştır (EUROSTAT, 2013).

Nüfusun yaşlanmaya başlaması nedeniyle 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa olan oranı artış eğilimindedir. 1990 yılında bu oran Türkiye'de %10,5, İstanbul'da %7,6 seviyesinde iken 2012 yılında Türkiye'de %11,1'e, İstanbul'da %8,1'e çıkmıştır.

Öte yandan, genç nüfusun toplam nüfus içindeki payının azalmasına bağlı olarak, 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için 0-14 yaş grubundaki kişi sayısını gösteren genç bağımlılık oranı ise azalma eğilimindedir. Bu oran 1990 yılında Türkiye'de %38,8, İstanbul'da %34,3 iken, 2012 yılında Türkiye'de %36,9'a İstanbul'da %32,7'ye düşmüştür.

Türkiye ve İstanbul'da genç nüfusun azalması yaşlı nüfusun artması yönündeki eğilim İstanbul'un ilçeleri arasında dikkate değer farklılıklarla kendini ortaya koymaktadır. Yaşlı bağımlı nüfus oranı sırasıyla Kadıköy, Şile, Adalar, Beşiktaş, Bakırköy, Çatalca, Fatih, Şişli, Üsküdar ve Maltepe ilçelerinde en fazla iken; Çekmeköy, Arnavutköy, Esenler, Bağcılar, Sancaktepe, Sultangazi, Başakşehir, Esenyurt ve Sultanbeyli ilçelerinde en azdır. Demografik yapının doğal bir sonucu olarak yaşlı bağımlı nüfus oranının fazla olduğu ilçelerde çocuk bağımlı nüfus oranı az ve çocuk bağımlı nüfus oranının fazla olduğu ilçelerde de yaşlı bağımlı nüfus oranı azdır (bkz. Harita 15). Ülkemizde 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus 2011 yılında 50.346.979 iken 2012 yılında %1,5 artışla (741.223 kişi) 51.088.202 kişiye ulaşmıştır. İstanbul'da 2011 yılında 9.654.326 kişi olan çalışma çağındaki nüfus %1,9 (183.008 kişi) artışla 2012 yılında 9.837.334 kişi olmuştur (bkz. Şekil 35).

[29] Doğuşta beklenen yaşam süresi, yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır.

[30] 2012 yılı OECD Sağlık Verilerine göre Türkiye'de doğuşta beklenen yaşam süresi 74,3 yıldır.

Harita 15 Bağımlı Nüfus

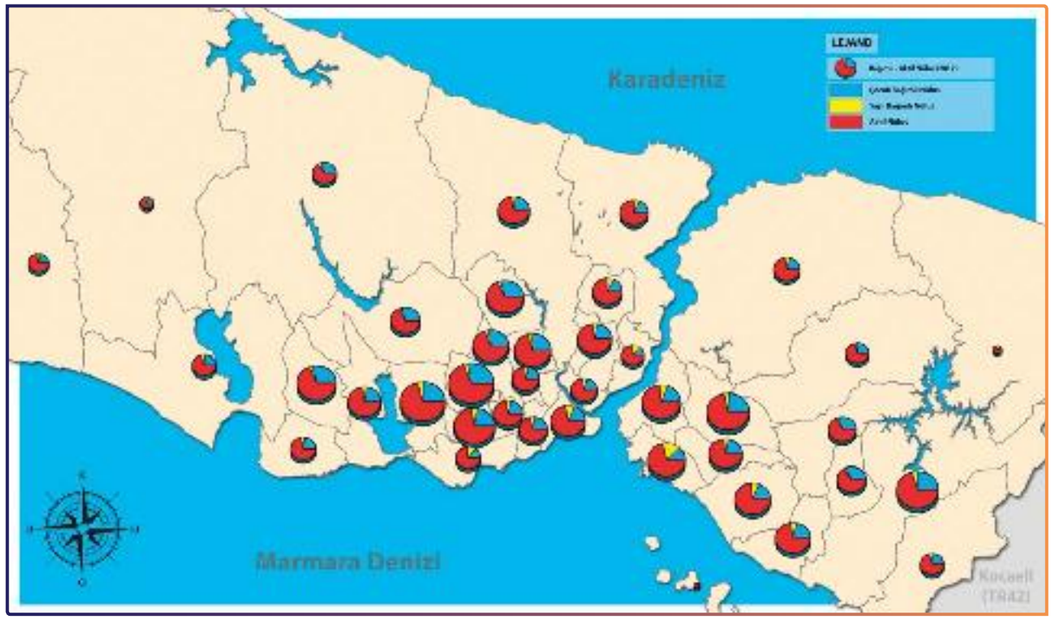

Kaynak: TÜİK 2012 ADNKS verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 35 Bağımlı Nüfus Dağılımı, Türkiye, İstanbul, 2009-2012

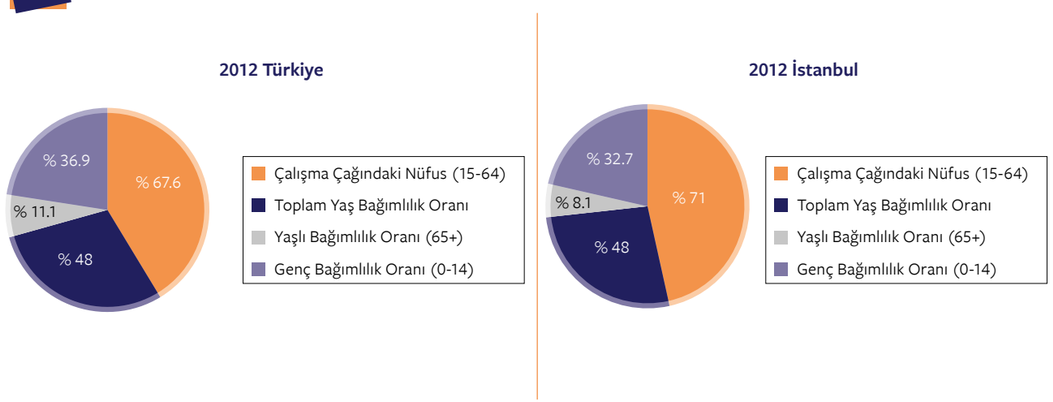

Kaynak: TÜİK, 2013

TÜİK'in yayınladığı projeksiyonlara göre 2023 yılında Türkiye genelinde toplam çalışma çağındaki nüfusun %14 artışla 58.401.742 kişi olması beklenmektedir. Göç ve diğer arızi nüfus artış nedenlerini hesaba katmadan aynı oranda artışı İstanbul için düşündüğümüzde ise 2023 yılında İstanbul'da çalışma çağındaki nüfus büyüklüğünün 11.245.599 kişi olması beklenmektedir.

Demografik Fırsat Penceresi

Nüfusun artış hızı azalıyorken, çalışma çağındaki nüfusun artması ve yüksek sayılara ulaşması *Demografik Fırsat Penceresi* veya *Demografik Armağan* olarak anılmaktadır. Nüfusun bu dinamik yapısından yararlanabilmek için politikaların ivedilikle belirlenmesi ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle söz konusu politikaların önceliği gençlerin eğitimi ve istihdam imkanlarının artırılması olmalıdır.

Göç

Demografik, ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimler nüfusun mekânsal dağılımlarını etkilemektedir. Bu etkileşimin genel bir sonucu olarak dünyada ve Türkiye'de göçler göreceli az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Bu değişimlere paralel olarak Türkiye içinde göçler 1950'lerde az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru ivme kazanmıştır. Sosyoekonomik etkenlerin yanı sıra büyük doğal afetler ve güvenlik kaygıları da nüfus hareketlerini artırmıştır.

Türkiye'de göçten en çok etkilenen il İstanbul olmuştur. Kırdan kente göçler il ve ilçe merkezleri nüfuslarının hızla artmasına neden olmuştur. 1965 yılında Türkiye'de il ve ilçe merkezleri nüfusunun toplam nüfus içindeki payı %34,4 iken, 2009 yılında %75,5'e, 2012 yılında ise %77,3'e ulaşmıştır. 2012 ADNKS verilerine göre İstanbul'da bu oran %99'dur.

İstanbul'un Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç

2011 ADNKS sonuçlarına göre Türkiye'de göç eden nüfusun %18,6'sı İstanbul'a göç etmekte iken, İstanbul'dan göç eden nüfusun toplam göç eden nüfus içindeki payı %15,6'dır. Buna göre, Türkiye'de göç eden yaklaşık her beş kişiden biri için İstanbul sunduğu imkânlarla cazip bir bölge olarak görülmektedir (bkz Tablo 76).

İstanbul ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından itibaren özellikle göçlerin etkisiyle önemli demografik değişimler geçirmiştir. 1950'li yıllara kadar İstanbul'un nüfus artış oranı Türkiye'nin nüfus artış oranının altında kalmış olmasına rağmen 1927-2012 döneminde ülke nüfusu 5,5 katına çıkarken, İstanbul'un nüfusu yaklaşık 20 katına çıkmıştır. Bu artışta doğal nüfus artış hızının yanı sıra göçler de etkili olmuştur.

1975-2000 dönemi Genel Nüfus Sayımı ile 2007-2011 yılları arasındaki ADNKS göç verileri karşılaştırıldığında, İstanbul'a göçlerle İstanbul'dan göçlerin birlikte arttığı ve yıllık net göçlerin 1990 yılından itibaren azalmaya başladığı ortaya çıkmaktadır. 1975-1980 ve 1980-1985 dönemlerinde İstanbul nüfusuna göç yoluyla yılda ortalama 60.000 kişi eklenirken, net göç 1985-1990 döneminde 130.000 kişiye yükselmiş, 1995-2000 döneminde 80.000 kişiye, 2008-2009 döneminde 39.481 kişiye düşmüştür. Fakat 2009-2010 döneminde 102.583 kişiye, 2010-2011 döneminde ise 121.782 kişiye çıkmıştır. Bu verilere dayanarak, İstanbul'a göçlerin tekrar artış eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür (bkz. Şekil 36).

Göç Akım Yönleri, Göç Edenlerin Nitelikleri ve Göç Etme Nedenleri

Türkiye'de iç göçler az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru seyretmekte olup, bu seyrin yönü Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinden batı bölgelerine doğrudur. Ekonomik ve sosyal olanaklarıyla gelişmiş bir metropol olan İstanbul nüfus hareketlerinin fazla olduğu bir bölge olduğundan, demografik değişimlerin anlaşılması için göç akım yönlerinin ve göç edenlerin niteliklerinin incelenmesi önem arz etmektedir. Batı Karadeniz Bölgesi hem 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı hem de 2009 ve 2011 ADNKS sonuçlarına göre İstanbul'un en çok göç aldığı ve verdiği İBBS Düzey 1 Bölgesidir (bkz. Harita 16).

Tablo 76 Göç Verileri Açısından İstanbul ve Türkiye Karşılaştırması

	2007-2008			2008-2009			2009-2010			2010-2011		
	İstanbul	Türkiye	Pay (%)	İstanbul	Türkiye	Pay (%)	İstanbul	Türkiye	Pay (%)	İstanbul	Türkiye	Pay (%)
Aldığı Göç	374.868	2.273.492	16,5	388.467	2.236.981	17,4	439.515	2.360.079	18,6	450.445	2.420.181	18,6
Verdiği Göç	348.193	2.273.492	15,3	348.986	2.236.981	15,6	336.932	2.360.079	14,3	328.663	2.420.181	13,6
Net Göç	26.675	-	-	39.481	-	-	-	-	-	121.782	-	-
Net Göç Hızı (%)	2,1	-	-	3,06	-	-	-	-	-	8,98	-	-

Kaynak: TÜİK, 2011

Nüfusa Kayıtlı Olunan İle Göre İstanbul Nüfusu

1950'lerden itibaren yoğun göç baskısına maruz kalan İstanbul'da başka bölgelerde doğanların payı oldukça yüksektir. 2012 yılı ADNKS verilerine göre İstanbul'da ikamet edenler içinde nüfusa kayıtlı olduğu il İstanbul olanların payı %15,8 iken nüfusun en büyük kısmını Batı Karadeniz Bölgesinde doğanlar oluşturmaktadır. Bunun temelinde, tarihsel süreçte İstanbul'un en büyük göçü Batı Karadeniz Bölgesinden almış olması yer almaktadır. Batı Karadeniz Bölgesini sırasıyla Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Orta Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Batı Marmara, Doğu Marmara, Akdeniz, Ege ve Batı Anadolu bölgeleri takip etmektedir.

Şekil 36 Dönemler İtibariyle İstanbul'un Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Göç Hızı

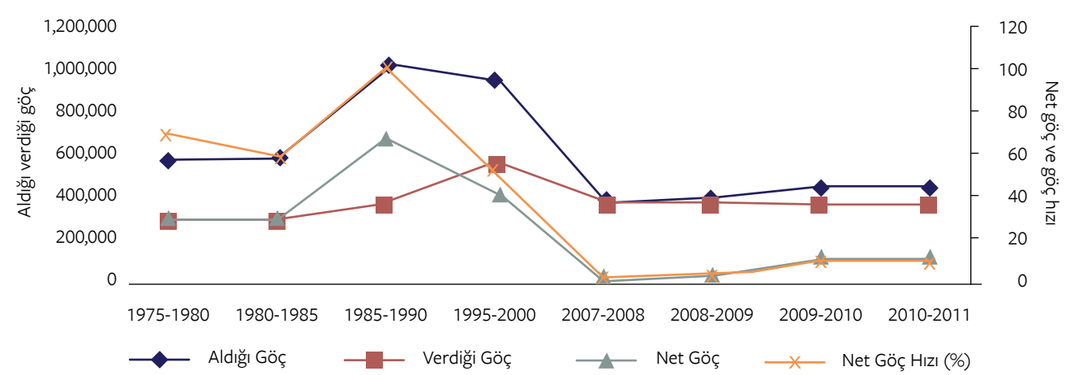

Kaynak: TÜİK ADNKS ve Genel Nüfus Sayımı verilerinden derlenmiştir.

Harita 16 İstanbul'un Aldığı ve Verdiği Göç

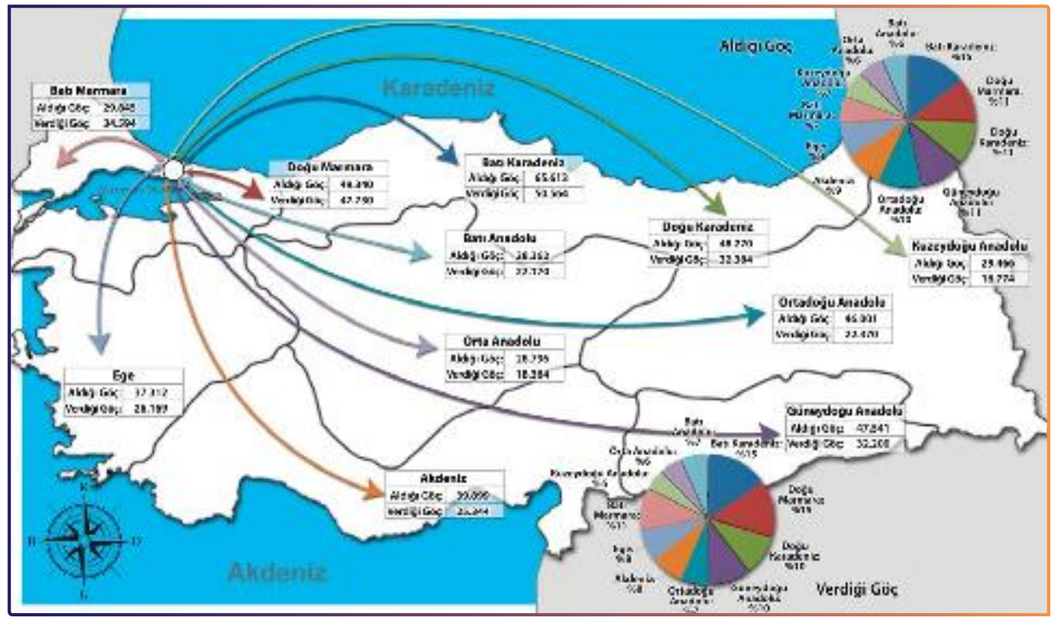

Kaynak: TÜİK 2012 ADNKS Verileri

2012 ADNKS verilerine göre nüfusa kayıtlı olunan iller itibarıyla İstanbul nüfusu incelendiğinde Sivas (728.956), Kastamonu (546.989) ve Giresun (485.488) illeri nüfusuna kayıtlı olanların ilk üç sırayı teşkil ettiği görülmektedir. Bu illeri sırasıyla Ordu, Tokat, Samsun, Trabzon, Malatya, Erzurum, Sinop, Erzincan, Rize, Kars, Ardahan, Siirt, Mardin, Bitlis ve Diyarbakır illeri takip etmektedir.

İkamet Eden Yabancı Sayısına Göre İlk 10 İlçe

2012 yılı ADNKS verilerine göre İstanbul'da ikamet eden fakat Türkiye'de herhangi bir yerin nüfusuna kayıtlı olmayanların sayısı 85.360'dır. İstanbul'da ikamet eden yabancılar olarak nitelendirebileceğimiz bu nüfus topluluğunun en çok ikamet ettiği ilçeler Fatih ve Şişli ilçeleri ile en az ikamet ettikleri ilçeler ise Sultanbeyli, Çatalca ve Şile ilçeleridir.

Yaş Gruplarına Göre İstanbul'a Göç Edenler

Göçlerin 0-14, 15-64 ve 65+ olmak üzere üç ana yaş grubuna göre dağılımı incelendiğinde, göçlerin büyük çoğunluğunun 15-64 yaş grubunda yoğunlaştığı, buna karşılık genç ve yaşlı nüfus göçünün oldukça az olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 37).

Şekil 37 Geniş Yaş Gruplarına Göre İstanbul'a Göç Eden Nüfus

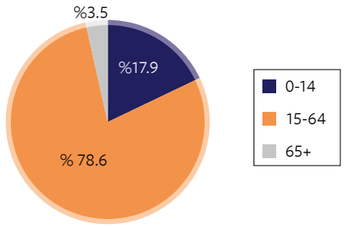

Kaynak: TÜİK Göç İstatistikleri, 2013

Şekil 38 Geniş Yaş Gruplarına Göre İstanbul'dan Göç Eden Nüfus

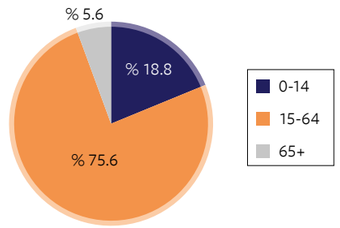

Kaynak: TÜİK Göç İstatistikleri, 2013

Bu durum İstanbul'un aldığı göç ile verdiği göçün genç nüfus, çalışma çağı nüfusu ve yaşlı nüfus itibarıyla dağılımında da ortaya çıkmaktadır. Aldığı göçün %78,6'sını 15-64 yaş grubundaki çalışma çağı nüfusu oluştururken, aynı yaş grubu verdiği göçün %75,6'sını oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubundakiler aldığı göç içinde %17,9, verdiği göç içinde ise %18,8 oranında paya sahiptir. 65 ve üzerindeki yaşlı nüfusun oranı ise verdiği göçler içinde daha fazla olup, bu durum emeklilik sonrası memlekete dönüşlerle açıklanabilmektedir (bkz. Şekil 37 ve Şekil 38).

TÜİK'in *Nüfus ve Konut Araştırması, 2011* verilerine göre bir yıl önce ikamet ettiği ilden farklı bir ile göç edenlerin oranı %3'tür (2.207.844 kişi). Bu nüfusun göç etme nedenleri ise sırasıyla; hanedeki fertlerden birine bağımlı göç (%41,5), eğitim (%22,6), iş arama/bulma (%12,2), tayin ve iş değişikliği (%13,4), evlilik/boşanma (%7,5) ve sağlık (%1)'tır (bkz. Tablo 77).

Nüfus Hareketlerine Neden Olan Faktörler

Tablo 77 Göç Etme Nedenine Göre Göç Eden Nüfus ve Oranı Karşılaştırması

Göç etme nedeni	Göç eden nüfus	Göç eden nüfus oranı (%)
Toplam	**2.207.844**	**100,0**
İş aramak/Bulmak	268.400	12,2
Tayin/İş değişikliği	295.906	13,4
Eğitim	498.137	22,6
Evlilik/Boşanma	166.284	7,5
Sağlık	22.649	1,0
Hanedeki fertlerden birine bağımlı göç	916.761	41,5
Diğer	39.115	1,8
Bilinmeyen	593	0,03

Kaynak: TÜİK, 2011
*İller arasındaki bir yıllık göç kapsanmıştır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Nüfusun dinamik yapısının korunması ve geliştirilmesi

İstanbul'un nüfus yapısının barındırdığı risklerin ve fırsatların değerlendirilmesi, Bölge halkının ihtiyaçlarını karşılama ve yaşam standartlarını daha iyi hale getirmeye yönelik politika ve planların oluşturulması gerekmektedir.

Genç nüfus oranının bağımlı nüfusa kıyasla yüksek olmasına bağlı olarak ortaya çıkan demografik fırsat penceresine rağmen İstanbul'un nüfusu hızla yaşlanmakta ve İstanbul'a göçler kontrolsüz bir şekilde devam etmektedir. Bu durumda nüfusun yaşlanma hızını yavaşlatmak ve demografik fırsat penceresinin ortaya koyduğu elverişli durumdan azami seviyede faydalanmak büyük önem taşımaktadır.

Diğer taraftan İstanbul'un demografik yapısına ilişkin en önemli olgusu olan göçe yönelik yapılan araştırmalar konu ile ilgili sağlıklı stratejilerin belirlenmesi için yeterli değildir. Demografik yapıya ilişkin araştırmalar ve strateji çalışmaları İstanbul'un göç kaynaklı nüfus artışının kontrol altında tutulması, göçle gelenlerin Bölgeye ekonomik ve sosyal entegrasyonunun sağlanması için yapılacak çalışmalara yön verecektir.

Hedef 1. Nüfus alanında uygulanacak politikalarla toplam doğurganlık hızının tedricen yükseltilmesi

Hedef 2. Nüfusun yapısına ve dağılımına göre sosyal donatıların ve sosyal hizmetlerin dağılımının belirlenmesi, sosyal hizmetlerin etkinliğinin sağlanması

Hedef 3. Genç nüfus oranının bağımlı nüfusa kıyasla yüksek olmasından kaynaklanan demografik fırsat penceresinden faydalanmak için gençlerin eğitim seviyelerinin ve istihdamının artırılması

Hedef 4. İstanbul Bölgesi'nin aldığı ve verdiği göçün özelliklerine ilişkin stratejik araştırmaların teşvik edilmesi

Hedef 5. Göç kaynaklı nüfus artışının kontrol altında tutulması, diğer bölgelerle işbirliği yapılarak tersine göçün teşvik edilmesi

Hedef 6. Göçle gelenlerin bölgeye ekonomik ve sosyal entegrasyonunun ve İstanbul'un çok kültürlü yapısına olumlu katkı yapmalarının sağlanması

SAĞLIKLI TOPLUM, KALİTELİ VE AKREDİTE SAĞLIK HİZMETLERİ

SAĞLIKLI TOPLUM, KALİTELİ VE AKREDİTE SAĞLIK HİZMETLERİ

Sağlık, herhangi bir hastalık ve güçsüzlük halinin olmaması bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan tam bir iyi olma durumudur. Toplum Sağlığı ise hastalıkları önlemeyi, sağlık hizmetlerini geliştirmeyi ve halk arasında ömrü uzatmayı hedefleyen kamu veya özel organize tedbirlerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yapılan tanıma göre sağlık hizmetleri ise sağlık uzmanları veya başkalarının yönlendirmeleri ile koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici hizmetlerin tümü olarak ifade edilmektedir.

Toplum Sağlığı

Toplum sağlığı göstergelerinin başında doğuşta sağlıklı yaşam beklentisi gelmektedir. 2010 yılında Türkiye'de toplam nüfus için doğuşta yaşam beklentisi 74,3 iken kadınlarda beklenen yaşam süresi 76,8, erkeklerde ise 71,8 sene olmuştur (OECD, Sağlık Verileri, 2012). Doğuşta yaşam beklentisi OECD ülkelerinde ortalama 79,8 iken Türkiye, doğuşta yaşam beklentisinin en düşük olduğu ülkeler arasındadır. Doğuşta yaşam beklentisi önemli bir gösterge olmasına rağmen hayat kalitesi anlamında bir bilgi vermemektedir. Bu nedenle 2001 yılından bu yana DSÖ tarafından doğuşta sağlıklı yaşam beklentisi adlı gösterge kullanılmaktadır. 2007 verilerine göre Türkiye'de sağlıklı yaşam beklentisi kadınlarda 67, erkeklerde ise 64 yıldır.

Birleşmiş Milletlere üye olan 194 ülke tarafından belirlenen Binyıl Kalkınma Hedeflerinin üçü insan sağlığını iyileştirmeye yöneliktir. Bu hedeflerden çocuk ölüm hızının düşürülmesi ve anne sağlığının iyileştirilmesi doğrudan anne, bebek ve çocuk sağlığı ile ilişkilidir. Türkiye'de hamilelik süresince kadınların %92'sinin en az bir kere, %74'ünün ise en az dört kere profesyonel sağlık hizmeti aldığı görülmektedir. Türkiye her iki veride de hedeflenen %100 oranının altındadır. Aile planlaması konusunda ise Türkiye'de kadınların %6'sının cinsel olarak aktif olduğu ve çocuk istemediği halde herhangi bir doğum kontrol yöntemi kullanmadığı görülmektedir (DSÖ, Dünya Sağlık İstatistikleri, 2012). Hamileliği sonlandırma sırasında kullanılan doğum türü de anne ve bebek sağlığı için önem arz etmektedir. Küresel olarak yararları ve zararları tartışılan sezaryen doğum oranları birçok orta ve yüksek gelirli ülkede anne ve bebek sağlığı açısından daha iyi sonuçlar elde edildiği gerekçesiyle artmaktadır. Bundan yaklaşık 20 yıl önce DSÖ, sezaryen ile doğumun anne ve bebek sağlığı için daha faydalı olduğu kesin olarak kanıtlanana kadar tüm doğumlar içerisinde payının %15'i geçmemesi gerektiğini belirtmiştir. Fakat gelişen teknoloji ve dünya genelindeki sağlık trendleri sebebiyle sezaryen doğum oranları birçok ülkede yükselmektedir. İstanbul'da ise sezaryen doğum oranları, 2002-2011 yılları arasında %33'ten %53'e yükselmiştir. OECD ülkelerinde ise tüm doğumların ortalama %26,1'inin sezaryen ile gerçekleştiği görülmektedir (OECD, Sağlık Verileri, 2012). Anne ve bebek sağlığını öncelikleri arasına alan strateji belgeleri ile Türkiye'de son yıllarda gebe, bebek, çocuk ve lohusa izleme programları önemli ölçüde geliştirilmiştir. Şekil 39'da görüldüğü üzere izlem sayısı açısından İstanbul, Türkiye ortalamalarının altındadır.

Şekil 39 Gebe ve Bebek Başına Yıllık Ortalama İzlem Sayısı

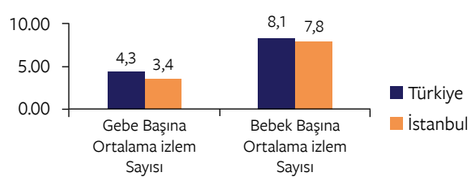

Kaynak: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (THSK), 2011

Sağlık araştırmaları ve sağlık problemlerine karşı alınan önlemler günümüz toplumlarının yaşayış biçimleri ile değişim göstermektedir. Beslenme alışkanlıklarındaki değişim, günlük hareketleri sınırlayan teknolojik gelişmeler gibi birçok nedenle obezite, günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli sağlık sorunları arasında yer almaktadır. Obezite genel olarak bedenin yağ kütlesinin yağsız kütleye oranının aşırı artması sonucu boy uzunluğuna göre vücut ağırlığının arzu edilen düzeyin üstüne çıkmasıdır (THSK). Türkiye'de ulusal beslenme sorunlarına yönelik etkin, yararlı ve tutarlı besin ve beslenme plan ve politikalarının hazırlanabilmesi için Sağlık Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı eşgüdümünde Ulusal Gıda ve Beslenme Eylem Planı (2003) ve Türkiye Obezite ile Mücadele Eylem Planı (2009) hazırlanmış olup konu ile ilgili güncel veriler elde etmek amacıyla Ulusal Beslenme ve Sağlık Araştırması yapılması öngörülmüştür. Bu araştırma sonuçlarının bir kısmı Şekil 40'ta yer almaktadır. Bu veriler ışığında Türkiye'de obezitenin Avrupa Bölgesi[31], orta-üst gelir grubu ülkeler[32] ve dünyaya kıyasla önemli bir sorun olduğu görülmektedir.

Şekil 40 20 Yaş Üstü Obez Bireylerin (Vücut Kitle İndeksi≥30) Uluslararası Karşılaştırması

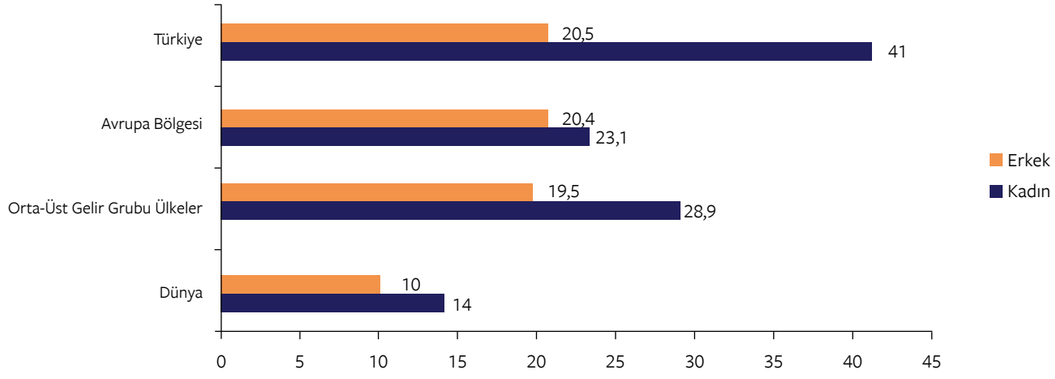

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011

İstanbul nüfusunun ise %10,8'inin obez olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca İstanbul'da 6-18 yaş arası bireylerin %24,6'sının hafif şişman sınıflamasına dahil olduğu belirlenmiştir (THSK, Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı, 2013-2017).

Toplum sağlığı bahsi geçen göstergeler dışında farklı sektörler bağlamında da ele alınması gereken geniş kapsamlı bir konu olup bu konuda kentsel düzenlemeler, gıda güvenliği, tarım faaliyetlerinin kalitesi gibi birçok etmenin bir araya getirildiği bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sağlık Hizmetleri

Türkiye'nin sağlık sistemi incelendiğinde, özellikle temel sağlık hizmetlerine erişim konusunda sorunlar yaşandığı görülmektedir. Binyıl Kalkınma Hedefleri ile küresel olarak temel sağlık hizmetlerine erişemeyen nüfusun %2,7'ye gerilemesi hedeflenirken günümüzde Türkiye nüfusunun %10'u temel sağlık hizmetlerine erişememektedir (DSÖ, Dünya Sağlık İstatistikleri, 2012).

İstanbul'da sağlık hizmet talebinin yüksek olması sebebiyle diğer bölgelere göre oldukça farklılaşan bir sağlık sistemi dikkat çek-

[31] Dünya Sağlık Örgütü tarafından sınıflandırılmış Avrupa Bölgesinde yer alan 53 ülkeyi ifade etmektedir.

[32] Dünya Sağlık Örgütü tarafından sınıflandırılmış 55 ülkeyi ifade etmektedir.

Harita 17 İlçelere Göre Hastanelerin Dağılımı

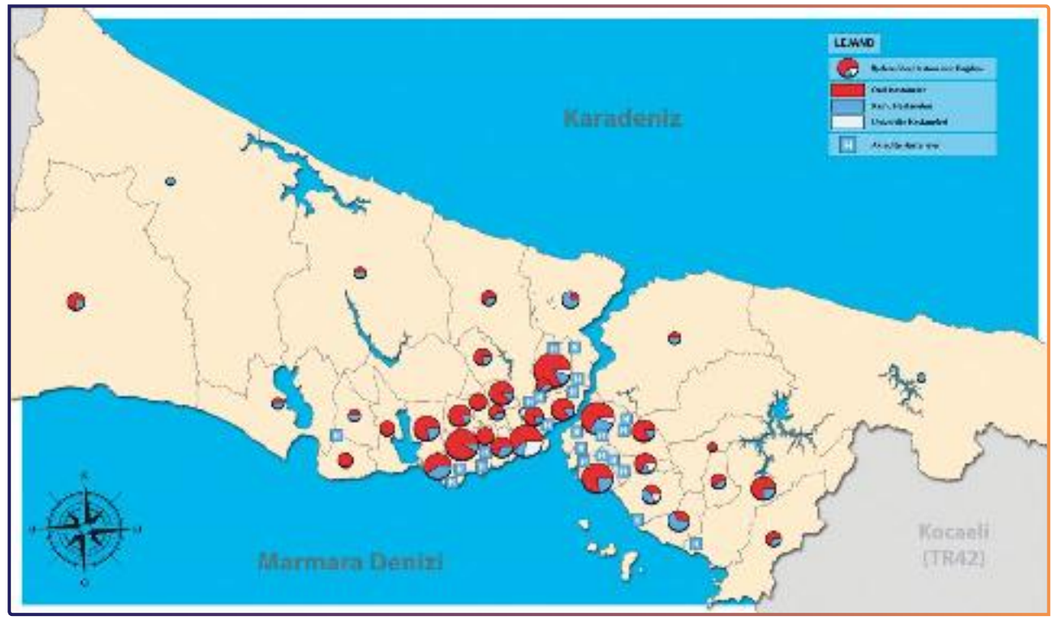

Kaynak: 2012 Yılı Sağlık Bakanlığı verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

mektedir. İstanbul'da 2004 yılında toplamda 192 hastane var iken 2012 yılında bu sayı 212'ye yükselmiştir. Bu 212 hastanenin 153 tanesi özel hastane olup bölgede 2004 yılından bu yana özel hastanelerin sayısı artmıştır. Uluslararası akreditasyon kuruluşları tarafından sağlığa özel standartlarla akredite edilen Türkiye'deki 37 hastanenin 23'ü İstanbul'dadır (Sağlık Bakanlığı, 2012). İstanbul'da tüm hastanelerin ilçelere göre dağılımı ve akredite hastanelerin noktasal gösterimi Harita 17'de yer almaktadır.

İstanbul hastanelerinde, 15.457 kamu, 4.106 üniversite, 11.382 özel ayrımı ile toplamda 30.945 yatak bulunmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2012). 10.000 kişiye düşen hastane yatak sayısı Avrupa Bölgesinde 61, orta-üst gelir grubu ülkelerde 39, dünyada ise 30 olarak belirlenmiştir (DSÖ, 2012). OECD ülkelerinde ise ortalama sayı 49'dur (OECD, Sağlık Verileri, 2012). Türkiye'de söz konusu sayı 2002 yılında ortalama 24,9 iken 2011 yılında 26'ya yükselmiştir. İstanbul'da ise 2002 yılında 10.000 kişiye ortalama 28,6 hastane yatağı düşerken 2011 yılında bu sayı 22,2'ye gerilemiştir (Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011). İstanbul ve Türkiye'nin performansı Avrupa, orta-üst gelir grubu ülkeler, OECD ülkeleri ve dünya ile kıyaslandığında oldukça düşüktür.

İstanbul hastanelerinde, 1.355 kamu, 342 üniversite, 2.860 özel ayrımı ile toplamda 4.557 yoğun bakım yatağı bulunmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2012). 10.000 kişiye düşen yoğun bakım yatağı sayısı Türkiye'de 2,8 iken, İstanbul'da 3,1 olarak belirlenmiş olup İstanbul'da yoğun bakım yatağı ihtiyacının büyük bir kısmının üniversite ve özel hastanelerden karşılandığı görülmektedir (Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011).

Şekil 41 Sağlık Hizmetlerinde İnsan Kaynağı

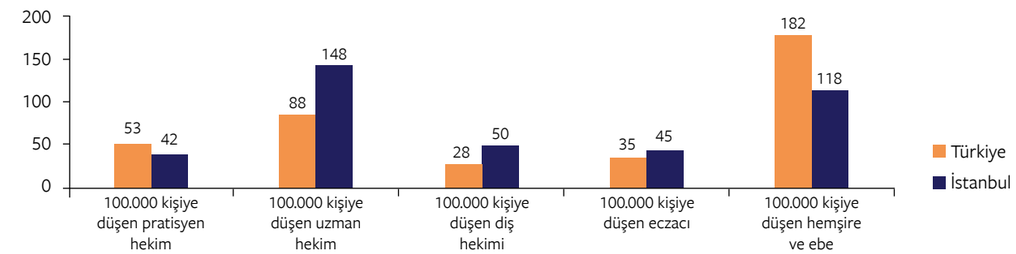

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011

İstanbul'da toplamda 25.574 hekim, 5.346 diş hekimi, 5.218 eczacı, 19.919 hemşire, 5.575 ebe bulunmaktadır (TÜİK, Sağlık İstatistikleri, 2011). Fakat 100.000 kişiye düşen uzman hekim, diş hekimi ve eczacı sayısı, Türkiye'ye kıyasla yüksek olmasına rağmen hala yeterli düzeyde değildir (bkz. Şekil 41).

Acil sağlık hizmetleri arzı incelendiğinde, İstanbul'da 183 acil yardım istasyonu, 267 ambulans bulunmakta, günde ortalama 947,9 vaka görülmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2012). Acil yardım istasyonu başına düşen nüfus Türkiye'de 43.698 iken İstanbul'da 76.541, acil yardım istasyonu başına düşen vaka sayısı Türkiye'de 1.568 iken İstanbul'da 1.917 olduğu görülmektedir. 112 acil yardım ambulansı başına düşen nüfus Türkiye'de 27.015, İstanbul'da 61.298, ambulans başına düşen vaka Türkiye'de 969, İstanbul'da ise 1.551 olmuştur (Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011). İstanbul'da vaka sayıları göz önünde bulundurulduğunda acil yardım istasyonu ve ambulans sayılarının yetersiz olduğu görülmektedir.

Sağlık hizmet kaynakları incelendiğinde ise yataklı tedavi kurumlarında 1.000.000 kişiye düşen MR cihazı sayısı, OECD ülkelerinde 12,5, Türkiye'de 10,5, İstanbul'da ise 12,8 olarak tespit edilmiştir. İstanbul, OECD ülkeleri ile kıyaslandığında bu göstergede eş değer bir performansa sahiptir. Bir diğer gösterge olan yataklı tedavi kurumlarında 1.000.000 kişiye düşen BT cihazı sayısı OECD ülkelerinde 22,6, Türkiye'de 14,6, İstanbul'da ise 16,7 olmuştur (OECD, Sağlık Verileri, 2012; Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı, 2011). Türkiye ve İstanbul bu göstergede OECD ortalamasının altında kalmıştır.

Türkiye'de yer alan akredite hastanelerin büyük çoğunluğunun İstanbul'da olduğu, İstanbul hastanelerinin uzmanlaşan hizmetleri ve kapasitesi doğrultusunda başta İstanbullular olmak üzere yerli ve yabancı hastalara da hizmet verdikleri düşünüldüğünde, kişi başına düşen yatak sayısı, hekim sayısı, BT cihazı sayısı gibi göstergelerin İstanbul'da sağlık hizmetlerinin performansını değerlendirmede tek başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Erişilebilir, etkili ve etkin sağlık hizmetleri sunulması, bu hizmetlerin İstanbul'un küresel hedeflerini destekleyici şekilde geliştirilmesi ve sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumun korunması

Yeni kalkınma politikaları ile sosyal kalkınmanın temelinde yer alan insan sağlığının önemine dikkat çekilmekte ve bu politikaların toplumun tüm bireyleri ruhsal, fiziksel ve sosyal anlamda iyi olma hali içerisinde olduğu takdirde tam anlamıyla başarılı olabileceği vurgulanmaktadır. Sağlık hizmetlerinin niteliğini toplumun tüm kesimlerinin bu hizmetlere erişebilmesi, sağlık uygulamalarının gelişen teknoloji ve değişen ihtiyaçlar ile uyumlu bir şekilde dinamik bir yapıya sahip olması ve sunulan hizmetin birey ve toplum üzerinde olumlu etkisinin kısa vadede gözükebilmesi belirlemektedir. Hizmet kalitesini artırmak için uluslararası standartlara sahip altyapı ve üstyapı çalışmalarının yapılması ve işgücü ihtiyacının karşılanması, sonrasında ise bu hizmetlerin tüm kentte dağılımının iyileştirilmesi, başta koruyucu ve önleyici hizmetler olmak üzere tüm hizmetlerin yaygınlaştırılması ve bireyin kendi sağlığı üzerindeki farkındalığının artırılarak sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumun korunması gerekmektedir.

İstanbul'un kozmopolit yapısı ve kendine has dinamikleri sebebiyle afet ve acil durumlarda müdahale yeteneğinin artırılması önem teşkil etmektedir. Afetler olmadan gerekli önlemlerin alınmasının, afet sırasındaki etkin müdahaleden daha mühim olduğu ve İstanbul gibi bir megakent için acil sağlık hizmetlerinin etkinliğinin önemi göz önünde bulundurulduğunda afet ve acil durumlara karşı hazırlık, korunma, müdahale, iyileştirme, risk ve zarar azaltma kapasitesini inşa etmek, sürdürmek ve geliştirmek için gereken tüm çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar dahilinde sunulacak hizmetlerin başında ise sağlık hizmetleri gelmektedir.

Bölgenin, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi, lojistik, turizm ve eğitim alanında bir çekim merkezi olması gibi küresel hedefleri dikkate alındığında sağlık kurumlarının ve insan kaynağının uluslararası standartlarda hizmet vermesi gerekmektedir. Bu bağlamda bulaşıcı hastalıklar, salgınlar ve risk faktörlerine karşı kentin hazırlıklı olması önem arz etmektedir.

Hedef 1. Toplumun hizmetlere erişememe nedenleri, hastalıkların yaygınlığı, sağlığı etkileyen sosyal faktörlerin tespiti, hizmet sunum kalitesi sorunlarının kaynak tespiti gibi konularda araştırma ve analizlerin yapılması

Hedef 2. Evrensel tasarım ilkelerine uygun sağlık altyapısının geliştirilmesi ve sağlık ekipmanları ile cihazlarının kalitesinin artırılması

Hedef 3. İnsan kaynağı yetkinliği ve motivasyonunun iyileştirilmesi ve sağlık personeli sayısının artırılması

Hedef 4. Sağlık hizmeti sunan kurumların performans kriterleri belirlenerek hizmetlerde standardizasyonun sağlanması ve sağlık uygulamalarının birbiri ile entegre hale getirilmesi

Hedef 5. Hizmet kalitesi iyileştirilerek uluslararası standartlara ulaşılması amacıyla akredite sağlık kurumu sayısının artırılması

Hedef 6. Başta dezavantajlı bölgeler olmak üzere sağlık hizmetlerinin kent içindeki dağılımının iyileştirilmesi, sağlık ulaşım araçlarının çeşitlendirilmesi ve etkin hale getirilmesi gibi yollarla sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması

Hedef 7. Herkesin sosyal güvenlik kapsamında kaliteli sağlık hizmetlerine erişiminin sağlanması

Hedef 8. Koruyucu ve önleyici sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması

Hedef 9. Bulaşıcı hastalıklar, salgınlar ve risk faktörlerine karşı kentin direncini artırıcı düzenlemelerin yapılması

Hedef 10. Anne, bebek ve çocuk sağlığının korunması ve geliştirilmesi

Hedef 11. İş sağlığı ve güvenliğinin iyileştirilmesi yoluyla çalışanların sağlığının korunması

Hedef 12. Alternatif bakım modelleri geliştirilerek, altyapı eksiklikleri giderilerek ve işgücü ihtiyacı karşılanarak bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin iyileştirilmesi

Hedef 13. Acil durumların ve afetlerin toplum üzerindeki olumsuz etkisini azaltıcı tedbirlerin alınması ve acil müdahale yeteneğinin artırılması

Hedef 14. Bireylerin kendi sağlığı üzerindeki sorumluluğunu artırmaya yönelik farkındalık ve bilgilendirme çalışmaları yapılması

Hedef 15. Sağlıklı beslenme alışkanlıklarının geliştirilmesi ve fiziksel aktivite düzeyinin artırılması

Hedef 16. Hasta yakınları için rehberlik hizmeti sağlanması

Hedef 17. Sağlık alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi

Hedef 18. Sağlık alanında farklı disiplinler arası eşgüdümün sağlanması ve yurtdışı ile iletişim ağlarının güçlendirilmesi

GÜVENLİ KENT

İnsanların özgürce ve emniyet içinde yaşaması için gerekli olan güvenlik şehrin yaşam kalitesi göstergelerinden biridir. Şehirlerde suçun neden işlendiğine dair çeşitli teoriler bulunmaktadır. Suç temel olarak anomi kavramı, çatışma teorisi ve ekolojik yaklaşımlar üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Kentlileşmeyle birlikte nüfus üzerinde toplumsal denetimin azalması, aile kavramının doğasında ve görevinde değişmelerin olmasıyla birlikte başta gençler olmak üzere bireylerde suç sayılabilecek davranışlarda artışla karşılaşılmaktadır.

Türkiye'de Suç Oranının Sosyoekonomik Belirleyicileri Çalışmasında işsizlik oranının, kişi başına göç oranının, kişi başına gelirin, gelişmişlik endeksinin, şehirleşme oranının, demografik unsurların ve illerin büyüklüğünün suç oranını pozitif olarak etkilediği görülmüştür. Kişi başına güvenlik elemanı sayısının ise, suç oranını belirlemede etkili olmadığı görülmüştür.

İstanbul'un yoğun nüfuslu ve kozmopolit olması, yoğun göç almış ve almaya devam ediyor olmakla birlikte sosyal entegrasyona yönelik uzun vadeli çalışmaların ve sosyal hizmetlerin suç önleme ve eski hükümlülerin takibi noktasında yetersiz kalması, bazı bölgelerde mobilitenin fazla olması sebebiyle yoğun suç oranlarının olması, konunun uzmanları tarafından İstanbul'un güvenlik açısından dezavantajları olarak belirtilmiştir (İSTKA, 2013).

İstanbul kent genelinde narkotik suçlar hariç genel asayiş istatistiklerine göre son yıllarda işlenen suç sayısında artış yaşandığı görülmektedir. 2007 ve 2008 yıllarında suç sayısı azalmasına rağmen 2009 yılında başlayan artış eğilimi, 2011 yılına kadar devam etmiştir. Bu artışın İstanbul nüfus artışından yüksek olduğu görülmekte, bu göstergelere göre İstanbul'da işlenen suç sayısındaki yükselişin, 2009 yılında yaşanan ekonomik krizle ilgisi olduğu düşünülmektedir (İFM, 2013). 2011 yılında suç artış oranı %8 seviyesine düşmüş olmakla birlikte, nüfus artış oranından daha yüksek bir seviyede olması suç oranlarında artış yaşandığını göstermektedir (bkz. Tablo 78).

Suç sayısının ilçeler dağılımına bakıldığında 2011 yılında en yüksek suç sayısı Kadıköy'de görülmekte bunu Fatih ve Bağcılar ilçeleri takip etmektedir. Bin kişi başına düşen suç sayılarına göre sıralama yapıldığında Beyoğlu (37,7) ve Fatih (30,9) ilk iki sıradaki ilçelerdir. Beyoğlu'nun turizm ve eğlence merkezi olmasının yanı sıra gün içerisindeki insan hareketliliğine göre nüfusunun düşük olmasının bin kişiye düşen suç oranında ilk sırada yer alan ilçe olmasının sebepleri arasında söylenebilir. Bu ilçelerin aynı zamanda İstanbul'un yüksek yaşam kalitesine sahip ilçeleri arasında bulunması dikkat çeken bir diğer noktadır. En az suç işlenen ilçeler ise sırasıyla Silivri (‰5,5), Çatalca (‰8,1) ve Esenyurt'tur (‰11,2), (bkz. Harita 18).

İstanbul'un güvenlikle ilgili durumuna ceza infaz kurumuna giren kişi sayısı üzerinden bakıldığında en fazla dolandırıcılık (3.870), ardından hırsızlık (1.417) ve uyuşturucu imal ve ticareti (1.209) suçları gelmektedir (bkz. Şekil 42).

İl Emniyet Müdürlüğü'nün suç haritalama sistemi verilerine göre kent genelinde işlenen suçlar türlerine göre incelendiğinde, 2009 ve 2011 yılları arasında en çok işlenen suçların sırasıyla %44 ile mal varlığına karşı işlenen suçlar, %22 ile kişilere karşı işlenen suçlar ve %10 ile ev hırsızlığı suçları olduğu ifade edilmektedir. Genel olarak asayiş suçlarındaki artışla birlikte belli suçlarda düşüş de yaşanmaktadır. Cinayet, oto hırsızlığı, kent sakinleriyle birlikte turistlerin de en çok mağdur olduğu yankesicilik, kapkaç suçlarında 2010-2011 yılları arasında düşüş yaşanmıştır (İFM, 2013).

Ayrıca İstanbul Yaşam Kalitesi Endeksi Çalışması kapsamında yapılan ankete göre kişilerin maruz kaldıkları ilk üç suç %13,75 ile evde hırsızlık, ikinci sırada işyeri hırsızlığı (%9,4) ve üçüncü sırada ise

Tablo 78 İstanbul Genel Asayiş İstatistikleri

	2007	2008	2009	2010	2011
Suç Sayısı	132.285	126.351	159.277	225.042	243.067
Suç Artış Oranı (%)	-28,1	-4,5	26,1	41,3	8
Nüfus (Kişi)	12.573.836	12.697.164	12.915.158	13.255.685	13.624.240
Nüfus Artış Oranı (%)		1	1,7	2,6	2,8
Bin Kişiye Düşen Suç Sayısı	10,52	9,95	12,33	16,98	17,84

Kaynak: İFM Projesi Alansal Varlık Araştırması, 2013

Harita 18 İstanbul Genelinde Bin Kişiye Düşen Suç Sayısı

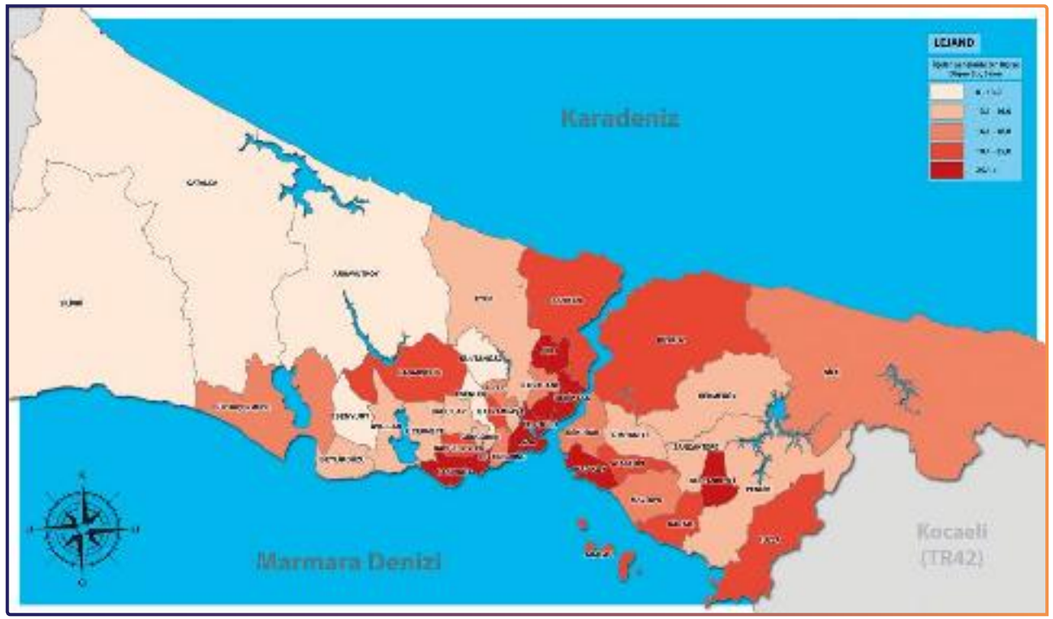

Kaynak: İBB, İFM Alansal Varlık Araştırması

Şekil 42 İstanbul Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlülerin Suç Türlerine Göre Dağılımı (2010)

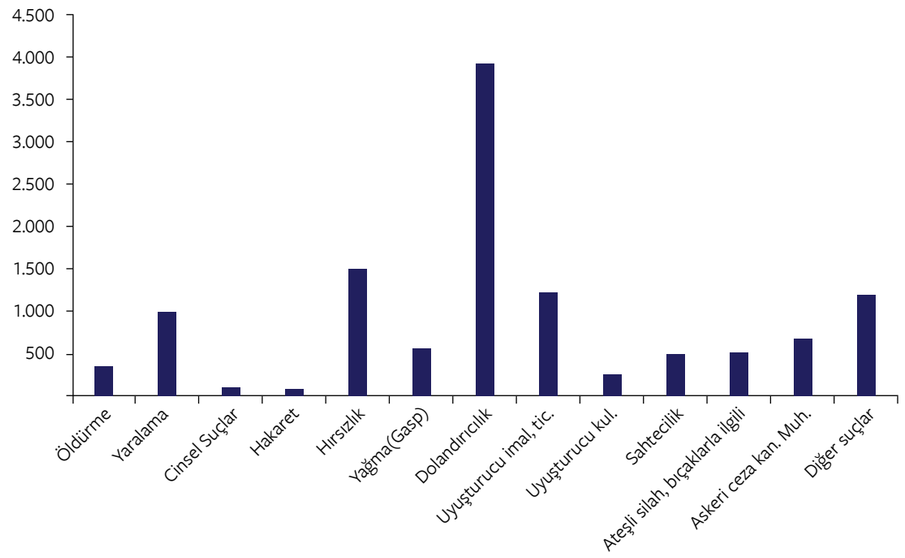

Kaynak: TÜİK, 2010

kapkaç, yankesicilik gasp (%8,3) gelmektedir (Şeker, 2011).

Güvenlik konusunda çocukların durumuna bakıldığında 2011 senesinde İstanbul'da güvenlik birimlerine 15.431 çocuk getirilmiştir. Bu çocukların 8.388'i suça sürüklendiği 4.208'i de mağdur olduğu için güvenlik birimine getirilmiştir. Suça sürüklenen çocukların büyük bölümüne hırsızlık (2.280 kişi) ve yaralama (2.234 kişi) suçları isnat edilmiştir, bu suçların ardından isnat edilen üçüncü suç ise uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak ve satın almaktır (TÜİK, 2012).

Güvenlik Algısı

Suçun yanı sıra güvenlikle ilgili bir diğer önemli parametre olan güvenlik algısı da son yıllarda kent güvenliğiyle ilgili üzerinde önemle durulan konulardan biri haline gelmiştir. Kişilerin güvenlik parametresi üzerinden verecekleri kararlarda aslında şehirde işlenen suç oranlarından ziyade güvenlik algısı daha çok önem taşımaktadır.

Şekil 43 İstanbul'da Suç Konusunda Endişe Oranları

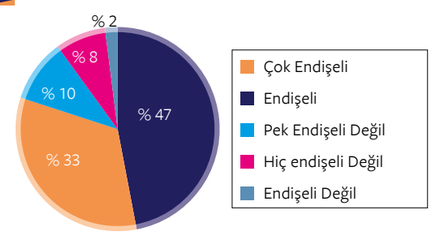

Kaynak: USAK, İstanbul Kent Güvenliği, 2012

İstanbulluların suç konusundaki endişelerinin düzeyine bakıldığında oranların yüksek oluşuyla karşılaşılmakta, İstanbul'da %33'lük kesimin suç konusunda çok endişeli, %47'lik kesimin ise endişeli olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 43). Bunun yanında kişilere suçun İstanbul'da bir sorun olup olmadığı sorulduğunda ankete katılanların %65,1'i, çok ciddi bir sorun olduğunu, %31,8'i ise ciddi sorun olduğunu belirterek toplamda %96,9 oranında İstanbul'da suçun ciddi bir sorun olduğuna dair bir algı bulunduğu ortaya çıkmaktadır (USAK, 2012).

İstanbul'da kayıtlı suç oranlarına göre yaşanan bu korku diğer metropollerle kıyaslandığında yıllık asayiş olaylarının toplamında İstanbul (148.165), Avrupa'nın en önemli metropolleri olan Londra (1.015.120), Berlin (262.176) ve Paris (200.177)'in gerisinde kalmaktadır (USAK, 2012).

Öte yandan suç mağduriyeti oranlarına bakıldığında İstanbul'da her 100 kişiden 18'i herhangi bir suçtan dolayı mağdur olmuştur; bu sayı Londra'da her 100 kişiden 32'si, Amsterdam'da her 100 kişiden 27'si, New York'ta ise her 100 kişiden 23'ü şeklindedir. Bir diğer dikkat çeken anket sonucu da suç korkusunu ölçme amaçlı bakılan kapkaç, fiziksel saldırıdan korkan kişi oranlarında İstanbul %74 oranıyla, %47 olan Sao Paulo ve %38 olan Londra oranlarından çok daha yüksek bir suç korkusu oranına sahip olmasıdır (USAK, 2012). İstanbul bu şehirlerden çok daha düşük bir suç oranına sahip olmasına rağmen suç korkusunun daha yüksek çıkma sebepleri arasında İstanbulluların birbirine olan güveninin az olması ve medyanın İstanbul'da güvenlik algısının oluşumunda olumsuz etkiye sahip olması gösterilebilir (bkz. İstanbul'a Aidiyet ve Kentlilik Bilinci).

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul'da kent güvenliğinin ve güvenlik algısının iyileştirilmesi

İnsanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik bireylerin mutlu, huzurlu, emniyet içinde bir arada yaşayabilmelerinin öncelikli şartlarından biridir. İstanbul diğer dünya metropolleri ya da Türkiye'deki şehirlerle karşılaştırıldığında daha güvenli, suç oranları daha düşük bir şehir olmakla birlikte suç oranlarında artış yaşandığı da gözardı edilmemesi gereken bir husustur. Bu sebeple asayiş suçları ve içerisinde en yüksek paya sahip olan hırsızlık suçu başta olmak üzere suç oranlarının kurumlararası işbirliği ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının da artırılarak düşürülmesi gerekmektedir. Kişilerin konut seçiminden, çalışacakları, seyahat edecekleri, yatırım yapacakları yere kadar birçok tercihinde önemli yer tutan güvenlik algısı üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konudur. İstanbul'da birçok şehirden daha az suç işlenmesine karşın daha yoğun bir suç korkusu yaşanmaktadır. Bu sebeple İstanbul'la ilgili ulusal ve uluslararası güvenlik algısının iyileştirilmesi konusunda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Suçla beraber düşünülmesi gereken bir diğer konu da rehabilitasyon olup hem suç mağdurlarının hem de suça karışanların rehabilitasyonu üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Bunun hem suç oranlarının, hem de suç korkusunun azaltılmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Hedef 1. İstanbul'da suç oranlarının düşürülmesi ve suçun önlenmesi

Hedef 2. İstanbul'la ilgili güvenlik algısının uluslararası ve yerel düzeyde iyileştirilmesi

Hedef 3. Suça maruz kalanlara, maruz kaldıkları suç türü, yaşları, cinsiyetleri vb. özelliklerine göre sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve sunulmasının sağlanması

Hedef 4. Eski hükümlülerin topluma kazandırılarak tekrar suça karışmalarının önlenmesi

Hedef 5. Kent güvenliğiyle ilgili kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi

Hedef 6. Güvenlik hizmetlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı ve yaygınlaştırılması

Hedef 7. Suça maruz kalma riski yüksek grupların (çocuklar, yaşlılar, engelliler, turistler) güvenliklerinin artırılması için tedbirlerin alınması

Hedef 8. Yasal hak ve özgürlükler ile suç ve ceza mevzuatı konusunda bilgilendirme yapılarak özgür ve güvenli bir toplum oluşturulması

GÜÇLÜ KURUMSAL KAPASİTE, İYİ YÖNETİŞİM

GÜÇLÜ KURUMSAL KAPASİTE, İYİ YÖNETİŞİM

Kıtalararası konumu ile İstanbul, Türkiye'nin en kalabalık ve başta ekonomik olmak üzere birçok açıdan en önemli kentidir. Bu niteliğiyle, hem merkezi kamu kurumları hem de yerel yönetimler; teşkilatlanma, personel sayısı, kurumsal kapasite ve bütçe büyüklükleriyle İstanbul'da politika geliştirmede ve kamu hizmeti sunumunda önemli roller üstlenmektedirler. Bu kurumlar; İstanbul Valiliği, İstanbul İl Özel İdaresi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) başta olmak üzere, 39 İlçe Kaymakamlığı ve Belediyesi, merkezi kamu kurumlarının genel, bölge ve il müdürlükleri ile daire başkanlıkları ve temsilcilikleridir. Tablo 79, 80 ve 81'de İstanbul'da bulunan genel müdürlükler, bölge ve il müdürlükleri yer alırken Tablo 82'de, daire başkanlıkları ve temsilcilikler sunulmaktadır. Bunlara ek olarak İstanbul'da 783 mahalle ve 151 köy bulunmaktadır.

Tablo 79 İstanbul'da Bulunan Genel Müdürlükler

Genel Müdürlükler	
Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü	Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü
Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma İşletmeleri Genel Müdürlüğü	Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü
Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş. Genel Müdürlüğü	Gayrimenkul A.Ş. Genel Müdürlüğü
Ayedaş (Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım A.Ş.) Genel Müdürlüğü	

Kaynak: T.C. İstanbul Valiliği, İnternet Sitesi, Erişim Temmuz 2013

Tablo 80 İstanbul'da Bulunan Bölge Müdürlükleri

Bölge Müdürlükleri	
Anadolu Yakası PTT Başmüdürlüğü	İstanbul Yakası PTT Başmüdürlüğü
Atatürk Hava Limanı Başmüdürlüğü	İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü
İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü	Karayolları 1. Bölge Müdürlüğü
Ekonomi Bakanlığı Marmara Bölge Müdürlüğü	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bölge Müdürlüğü
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu İstanbul Bölge Müdürlüğü	DLH Marmaray Bölge Müdürlüğü
Sahil Güvenlik Marmara ve Boğazlar Bölge Komutanlığı	Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü
Türkiye İstatistik Kurumu İstanbul Bölge Müdürlüğü	Orman ve Su İşleri 1.Bölge Müdürlüğü
Devlet Demir Yolları 1. Bölge Müdürlüğü	Tapu ve Kadastro Bölge Müdürlüğü
DSİ 14. Bölge Müdürlüğü	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu İstanbul Bölge Müdürlüğü
İller Bankası 1. Bölge Müdürlüğü	TRT İstanbul Bölge Müdürlüğü
İstanbul Meteoroloji Bölge Müdürlüğü	Orman Bölge Müdürlüğü

Kaynak: T.C. İstanbul Valiliği, İnternet Sitesi, Erişim Temmuz 2013

Tablo 81 İstanbul'da Bulunan İl Müdürlükleri

İl Müdürlükleri	
İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü	Küçükçekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi Md.
Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü	Türkiye İş Kurumu İstanbul İl Müdürlüğü
Basın Yayın Enformasyon İl Müdürlüğü	İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı
İl Acil Durum Müdahale Müdürlüğü	SGK İstanbul İl Müdürlüğü
İl Emniyet Müdürlüğü	Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü
İl Jandarma Komutanlığı	EÜAŞ Ambarlı İşletme Müdürlüğü
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	İstanbul Liman Başkanlığı
İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Orman ve Su İşleri İstanbul Şube Müdürlüğü
İl Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü	MKE İstanbul Pazarlama Şube Müdürlüğü
İl Sağlık Müdürlüğü	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
Halk Sağlığı Müdürlüğü	TEİAŞ 1. İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürlüğü
İstanbul Defterdarlığı	TEİAŞ 4. İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürlüğü
İstanbul İl Ticaret Müdürlüğü	Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
İstanbul Müftülüğü	

Kaynak: T.C. İstanbul Valiliği, İnternet Sitesi, Erişim Temmuz 2013

Tablo 82 İstanbul'da Bulunan Daire Başkanlıkları ve Temsilcilikler

Daire Başkanlıkları ve Temsilcilikler	
TBMM Genel Sekreter Yardımcılığı (Milli Saraylar)	Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı
Dış İşleri Bakanlığı İstanbul Temsilciliği	Rekabet Kurumu Bölge Temsilciliği
RTÜK Bölge Temsilciliği	

Kaynak: T.C. İstanbul Valiliği, İnternet Sitesi, Erişim Temmuz 2013

İl Özel İdaresi

İstanbul'da bulunan yerel yönetim örgütlerinden İstanbul İl Özel İdaresinin 2013 yılı bütçesi 460.000.000 TL'dir. İstanbul İl Özel İdaresi'nin 2013 yılı yatırım programının sektörler itibarıyla dağılımı Tablo 83'de gösterilmektedir.

Tablo 83 İstanbul İl Özel İdaresinin 2013 Yılı Yatırım Programı Dağılımı

Sektörler	Tutar (TL)
Eğitim Hizmetleri	108.018.192,00
Sağlık Hizmetleri	93.900.000,00
Spor Hizmetleri	48.450.000,00
Sosyal Hizmetler	32.650.000,00
Emniyet Hizmetleri	13.000.000,00
Kültür Hizmetleri	11.450.000,00
Tarım Hizmetleri	8.700.002,00
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Hizmetleri	200.000,00
TOPLAM	**316.368.194,00**

Kaynak: İstanbul İl Özel İdaresi 2013 Yılı Yatırım Programı

İl Özel İdaresi bünyesinde 721 kişi çalışmakta olup bunların 302'si genel idari hizmetler sınıfında, 286'sı ise teknik hizmetler sınıfında hizmet vermektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

İstanbul'un bir diğer önemli yerel yönetim örgütü olan İBB Genel Sekreterliği bünyesinde 22 daire başkanlığı, 85 müdürlük bulunmaktadır. Tablo 84'de İBB daire başkanlıkları ve bağlı şirketler gösterilmektedir.

İBB'nin 2013 yılı bütçesi 8 milyar TL'dir. Bu bütçeden projelere ayrılan toplam tutar 5 milyar 118 milyon 127 bin TL olarak öngörülürken yatırım projelerine 3 milyar 230 milyon 577 bin TL (% 63), hizmet projelerine ise 1 milyar 887 milyon 550 bin TL (%37) ayrılması planlanmıştır. Tablo 85, 2013 yılı yatırım projelerinin ana hizmet alanlarına göre genel harcama ve sayısal dağılımını göstermektedir.

İBB'nin finansal kapasitesini oluşturan önemli unsurlardan biri de iştirakleridir. İBB bünyesinde faaliyet gösteren 24 şirketin 2012 yılı gerçekleşen toplam geliri 7,4 milyar TL iken toplam gideri 6,7 milyar, gerçekleşen yatırım tutarı ise 359 milyon TL olmuştur (İBB Faaliyet Raporu, 2012). Şirketler arasında en çok gelirin 4,3 milyar TL ile İGDAŞ'a ait olduğu; bu şirketin toplam giderinin 3,9 milyar, gerçekleştirdiği yatırım tutarının ise 244 milyon TL olduğu görülmektedir. İBB şirketlerinin 2012 yılı itibarı ile gelir-gider ve yatırımları EK 4.'de sunulmaktadır.

Tablo 84 İBB Daire Başkanlıkları ve İBB'ye Bağlı Şirketler

İBB Daire Başkanlıkları		İBB' ye Bağlı Şirketler	
Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı	İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı	AĞAÇ ve PEYZAJ A.Ş.	İSPARK A.Ş.
Bilgi İşlem Daire Başkanlığı	İtfaiye Daire Başkanlığı	BELBİM A.Ş.	İSTANBUL ENERJİ A.Ş.
Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı	Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı	BELTUR A.Ş.	İSTAÇ A.Ş.
Deprem Risk Yönetim ve Kentsel İyileştirme Daire Başkanlığı	Mali Hizmetler Daire Başkanlığı	BİMTAŞ	İSTON A.Ş.
Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı	Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı	HALK EKMEK A.Ş.	KİPTAŞ A.Ş.
Emlak Yönetimi Daire Başkanlığı	Satınalma Daire Başkanlığı	HAMİDİYE A.Ş.	İSTANBUL OTOBÜS A.Ş.
Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı	Ulaşım Daire Başkanlığı	İDO A.Ş.	KÜLTÜR A.Ş.
Fen İşleri Daire Başkanlığı	Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı	İGDAŞ A.Ş.	SAĞLIK A.Ş.
İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı	Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Daire Başkanlığı	İDTM A.Ş.	SPOR A.Ş.
Zabıta Daire Başkanlığı	Raylı Sistem Daire Başkanlığı	İMAR A.Ş.	ŞİŞLİ KÜLTÜR A.Ş.
Yazı İşleri ve Kararlar Daire Başkanlığı	Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığı	İSBAK A.Ş.	ULAŞIM A.Ş.
		İSFALT A.Ş.	UGETAM A.Ş.
		ISTIME MEDYA A.Ş.	ISTTELKOM A.Ş.
		ŞEHİR HATLARI A.Ş.	

Kaynak: İBB, İnternet Sitesi, 17.07.2013

Tablo 85 2013 Yılı Yatırım Projelerinin Ana Hizmet Alanlarına Göre Dağılımı

Ana Hizmet Alanı	Sayısı (adet)	Harcama tutarı*	Yüzde (%)	Harcama tutarı**	Yüzde (%)
Ulaşım Hizmetleri Yönetimi	182	24.389.554	81,4	1.668.801	51,7
Genel Yönetim	44	1.414.666	4,7	621.334	19,2
Çevre Yönetimi	72	2.352.368	7,8	557.105	17,2
İmar Yönetimi	24	261.166	0,9	54.091	1,7
Afet Yönetimi	8	68.420	0,3	49.680	1,5
Sosyal Destek Hizm. Yönetimi	49	703.694	2,4	163.647	5,1
Kültür Hizmetleri Yönetimi	88	711.070	2,3	100.220	3,1
Sağlık Hizmetleri Yönetimi	4	24.730	0,1	7.003	0,2
Kent ve Toplum Düzeni Yön.	12	41.870	0,1	8.696	0,3
TOPLAM	**483**	**29.967.538**	**100**	**3.230.577**	**100**

* Projelerin toplam yatırım bedellerini ifade etmektedir.
** Projelerin 2013 yılı içerisindeki öngörülen yatırım tutarını ifade etmektedir.
Kaynak: İBB, Performans Esaslı Yatırım ve Hizmet Programı, 2013

İlçe Belediyeleri

İstanbul'da 39 adet ilçe belediyesi bulunmaktadır. Bu belediyelerde 8.381'i memur (%49,0), 7.016'sı işçi (%41,2) ve 1.526'sı sözleşmeli personel (%9,8) olmak üzere toplam 16.923 kişi çalışırken en çok personeli olan belediye Fatih (1.022), en az personeli olan belediye ise Şile (99) olmuştur. Memur oranının en yüksek olduğu belediye %69,9 ile Avcılar iken, işçi oranının en yüksek olduğu ilçe ise %73,7 ile Büyükçekmece'dir. İlçe belediyelerinin personel yapısı ile ilgili eğitim, cinsiyet, yaş gibi bilgiler bu kurumların faaliyet raporlarından takip edilmektedir. Faaliyet raporlarında tüm belediyeler tarafından uyulan bir standart bulunmadığı için bazı belediyelerin personel yapısı ile ilgili detaylı bilgilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bu bilgileri içeren raporlar (29 adet) incelendiğinde personelin %24,4'ünün kadınlardan, %75,6'sının ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Kadın çalışan oranının en yüksek olduğu belediye %42,4 ile Kadıköy olurken, erkek çalışan oranının en yüksek olduğu belediye %97,2 ile Sultanbeyli olmuştur. Personelin eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde (34 belediye), ilköğretim mezunlarının oranının %30,9, ortaöğretim mezunlarının %30,8, yükseköğretim mezunlarının ise %38,2 olduğu görülmektedir.

Oda ve Birlikler

İstanbul'da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'a bağlı üç oda ve bir borsa bulunmaktadır (İstanbul Ticaret Odası, İstanbul Sanayi Odası, İMEAK Deniz Ticaret Odası ve İstanbul Ticaret Borsası). İhracatçı birliklerinin üst kuruluşu olan Türkiye İhracatçılar Meclisi'ne bağlı üç birlik (İstanbul İhracatçı Birlikleri, İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri ve İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon

İhracatçı Birlikleri) ve bu üç birliğe bağlı toplam 17 ihracatçı birlik faaliyet göstermektedir. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne bağlı ise 2 oda bulunmaktadır. Ayrıca TÜRKONFED, TÜSİAD, MÜSİAD, TUSKON, ASKON ve TÜGİAD dahil olmak üzere ülkemizin en büyük ve bilinen işadamı örgütlerinin merkezleri de İstanbul'dadır.

Dernek ve Vakıflar

Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları arasında gerek sayı gerekse yapılan çalışmalar açısından önemli bir yere sahip olan kuruluşların başında dernekler gelmektedir. Ülkemizdeki faal dernek sayısı 96.629 iken bu derneklerin 19.292'si İstanbul'da bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2013). İstanbul'daki dernek sayısı kentin nüfusu ile karşılaştırıldığında 1.000 kişiye 1,37 dernek düştüğü; Türkiye nüfusunun %18,3'ü İstanbul'da yaşarken, toplam faal derneklerin %20'sinin İstanbul'da bulunduğu görülmektedir. Dernekler ile ilgili bir başka önemli gösterge de kamu yararına faaliyet gösteren derneklerin sayısıdır. Türkiye'de kamu yararına çalışan 402 derneğin 136'sı Ankara, 131'i ise İstanbul'da faaliyet göstermektedir. EK 5'te İstanbul'da kamu yararına çalışan derneklerin listesi sunulmaktadır. Sahip olduğu insan kaynağı ve ekonomik kapasitesi ile karşılaştırıldığında İstanbul'da faaliyet gösteren dernek sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Ülkemizdeki yaygın sivil toplum kuruluşlarından biri de vakıflardır. Sayıları dernekler kadar fazla olmasa da sahip oldukları tarihi kökler, gelir kaynakları ve gayrimenkuller vakıfları ülkemiz sivil toplum hayatının hem kültürel hem de iktisadi olarak önemli bir parçası haline getirmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü verilerine göre 27.02.2013 tarihi itibarı ile Türkiye'de toplam 5.132 adet vakıf bulunmaktadır. Tablo 86, bu vakıfların türlerine göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 86 Türkiye'de Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı

Vakıf Türü	Adet	%
Mülhak Vakıf[33]	277	5,40
Cemaat Vakıf	165	3,22
Esnaf Vakfı	1	0,01
Yeni Vakıf[34]	4.689	91,37
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları	973	18,96
Çevre Koruma Vakıfları	38	0,74
Diğer Yeni Vakıflar (Çok Amaçlı Vakıflar)	3.678	71,67
TOPLAM	**5.132**	**100**

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2013 verilerinden derlenmiştir.

İstanbul'da faaliyet gösteren vakıfların dağılımına bakıldığında ise 2012 yılı itibarı ile İstanbul'da toplam 1.418 yeni vakıf, 37 adet mülhak vakıf, 126 adet ise cemaat vakfı bulunduğu görülmektedir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012).

İstanbul vakıfları sahip oldukları insan kaynağı kapasitesi açısından değerlendirildiğinde çalışmaların daha çok gönüllülük esasına göre yürütüldüğü gözlemlenmektedir. 2012 yılı itibarıyla yeni ve cemaat vakıflarında toplam 3.251 gönüllü, 1.558 ücretli personel çalışmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012). Tüm sivil toplum kuruluşlarında olduğu gibi vakıflarda da profesyonel çalışan sayısının artırılması ve profesyonel yönetim anlayışının benimsenmesi bu kurumların daha verimli çalışmalarına ve Bölge'nin sahip olduğu kurumsal kapasitenin güçlenmesine katkıda bulunacaktır.

İstanbul vakıflarının finansal kapasitelerini belirlemede kullanılabilecek önemli verilerden biri vakıfların gelirleri ve bu gelirlerin kaynaklarının neler olduğudur. Tablo 87, 2009-2011 yılları arasında İstanbul vakıflarının gelirlerindeki değişimi gelir kaynakları ile birlikte sunmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere vakıfların en önemli gelir kaynağı üye ödentileri, finansal gelirler ve diğer bağış ve yardımlardan oluşmaktadır. 2011 yılında vakıfların bu üç kaynaktan elde ettikleri gelir toplam gelirlerinin %92,7'sini oluşturmaktadır.

Vakıfların finansal kapasitelerini gösteren bir başka önemli gösterge de sahip oldukları varlıkların toplam değeridir. Bu değer bize aynı zamanda vakıfların finansal büyüklükleri hakkında fikir vermektedir. Tablo 88, 2009-2011 yılları arasında İstanbul'daki yeni, mülhak ve cemaat vakıflarının varlıklar toplamlarındaki değişimi göstermektedir.

Tablo 87 Tablo 9. Vakıf Gelirleri ve Gelirlerin Kaynaklara Göre Dağılımı, (Milyon TL)

	YIL	Yurtdışından Alınan Yardımlar	Kamu Kuruluşlarından Alınan Yardımlar	Diğer Bağış ve Yardımlar	Üye Ödentileri	İktisadi İşletme Gelirleri	Finansal Gelirler	Diğer Gelirler	TOPLAM
Yeni Vakıflar	2009	18,7	77,6	498,3	1.122,4	51,9	919,8	5,9	2.694,7
	2010	24,1	74,3	555,6	1.290,5	49,2	1.333,9	3,1	3.330,7
	2011	37,5	73,0	767,4	1.404,1	53,0	799,0	2,0	3.135,9
Mülhak Vakıfları	2009	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,4	0,9	1,5
	2010	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,4	0,6	1,3
	2011	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,3	0,6	1,1
Cemaat Vakıfları	2009	3,2	0,0	20,0	0,3	47,8	5,7	2,3	79,3
	2010	1,6	0,1	19,8	1,1	51,4	5,5	1,3	80,8
	2011	3,8	0,1	26,3	1,2	57,6	8,8	9,4	107,0
TOPLAM	**2009**	**21,9**	**77,7**	**518,6**	**1.122,7**	**99,7**	**925,9**	**9,1**	**2.775,6**
	2010	**25,7**	**74,4**	**575,5**	**1.291,8**	**100,7**	**1.339,8**	**5,0**	**3.412,8**
	2011	**41,3**	**73,1**	**793,7**	**1.405,5**	**110,6**	**808,1**	**11,9**	**3.244,1**

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012 verilerinden derlenmiştir.

[33] 5737 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre, mülga 743 Sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin yürürlük tarihinden önce kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere şart edilmiş vakıflara mülhak vakıflar denilmektedir.

[34] Cumhuriyetin kurulmasından sonra, şahısların isteği üzerine, bağımsız mahkemeler tarafından kurulup, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kuruluş senedine uygunluk yönünden denetlenen vakıflardır.

Tablo 88 **İstanbul Vakıfları Varlıklar Toplamı, (Milyon TL)**

	2009	2010	2011
Yeni Vakıflar	14.199,40	16.621,85	19.254,42
Mülhak Vakıfları	15,65	13,51	21,45
Cemaat vakıfları	833,75	1.055,48	842,57
Toplam	15.048,80	17.690,84	20.118,44

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012 verilerinden derlenmiştir.

Vakıfların toplam varlıklarında sahip oldukları gayrimenkuller önemli bir yer teşkil etmektedir. İstanbul'da faaliyet gösteren vakıfların gayrimenkul kayıtları incelendiğinde 1.581 vakıf içerisinde 632 vakfın toplam 4.282 gayrimenkule sahip olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 89).

Tablo 89 **İstanbul Vakıfları Gayrimenkulleri**

	Yeni Vakıflar	Mülhak Vakıfları	Cemaat Vakıfları	TOPLAM
Gayrimenkul Sahibi Vakıf Sayısı	530	20	82	**632**
Vakıfların Sahip Olduğu Gayrimenkul Sayısı	3.335	97	850	**4.282**

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2012 verilerinden derlenmiştir.

Kökleri yüzyıllar öncesine dayanan vakıflar tarih boyunca yalnızca toplum içerisindeki yoksul kesimleri desteklemekle kalmamış aynı zamanda günümüzde devlet tarafından sağlanan kamusal hizmetleri de yerine getirmişlerdir. Yukarıdaki veriler ışığında günümüzde vakıfların kamusal hizmetleri yerine getirmekten ziyade üyelerinin gönüllük esasına göre çalıştıkları, üye aidatları ve bağışlar ile topladıkları fonları toplumumuzda farklı alanlarda ihtiyaç sahibi olan gruplara yönlendiren ve bu şekilde sosyal yardımlaşma kültürünü artıran kurumlar olarak faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Ülkemizde son dönemde vakıflar alanında yaşanan gelişmelerden biri de sayıları hızla artan vakıf üniversiteleridir. 2013 yılı Nisan ayı itibarı ile Türkiye'deki vakıf üniversitesi sayısı 66 iken bunların 42'si İstanbul'da bulunmaktadır. ÖSYM 2012 verilerine göre, Türkiye'deki vakıf üniversitelerine kayıtlı öğrenci sayısı 237.310 iken İstanbul için bu rakam 163.422'dir (bkz. Her Yaş İçin Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim).

İyi Yönetişim

Kurumsal yapılanmaların üç boyutu olan devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının toplumsal hayatta kendine özgü rolleri bulunmaktadır. Devlet, kamu otoritesi olmaktan kaynaklanan yetkilerini kullanarak karar almakta ve uygulamaktayken; özel sektör, özellikle kar amacı güden faaliyetleri kapsamında girişim, yatırım, gelişim kararları almakta ve uygulamaktadır. Sivil toplum kuruluşları ise kuruluş amaçları çerçevesinde politik, sosyal, kültürel, ekonomi, hukuk ve çevre alanlarında görüş oluşturma, lobi çalışmaları ve diğer faaliyetlerde bulunmaktadır.

Geleneksel yönetim modelinin yerini almaya başlayan ve katılımcılığa ve ortaklıklara dayalı çok aktörlü bir model olarak kabul gören iyi yönetişimin dayandığı temel esaslar; katılımcılık, hesap verebilirlik, şeffaflık, etkinlik ve etkililik, sorumluluk, gelecek vizyonu ve hukukun rolüdür. Bu yaklaşım; ilgili grupların her birinin karar süreçlerine katılımını ve katkılarını sağlamayı öngörmektedir. Karar alma sürecine katılımcıların her birinin görüşlerinin yansıtılmasıyla, hiçbir aktörün tek başına karar verici ve belirleyici olmadığı, tam tersine ortak kararların mümkün olan en geniş katılımla oluşturulduğu bir sistem ortaya çıkmaktadır. Böylece, katılımcı süreçlerle alınan kararların daha geniş tabanlı ve uygulanabilir olması ile sahiplenirliğinin de sağlanması amaçlanmaktadır.

Yönetişimin ölçümlenmesi ile ilgili üzerinde uzlaşılan bir veri seti olmasa da Dünya Bankası tarafından hazırlanan altı yönetişim göstergesi genel kabul görmektedir. Tablo 90, 2009-2011 yılları arasında bu göstergelerin Türkiye'de gösterdiği değişimi ve Türkiye'nin yönetişimde dünya genelindeki durumunu ortaya koymaktadır.

Tablo 90 **Dünya Bankası Dünya Yönetişim Göstergeleri**

Yönetişim Göstergesi	Yıl	Yüzdelik Dilim (0-100)	Yönetişim Puanı (-2.5 --- +2.5)
İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik	2011	43.7	-0.17
	2010	43.1	-0.15
	2009	43.6	-0.14
Siyasi İstikrar ve Şiddetsizlik	2011	17.9	-0.93
	2010	16.5	-0.97
	2009	15.2	-1.06
Hükümetin Etkinliği	2011	65.4	+0.41
	2010	65.6	+0.35
	2009	64.6	+0.34
Düzenleme Kalitesi	2011	65.4	+0.42
	2010	60.8	+0.33
	2009	61.2	+0.32
Hukukun Üstünlüğü	2011	57.7	+0.08
	2010	58.3	+0.11
	2009	57.8	+0.09
Yolsuzluğun Kontrolü	2011	61.1	+0.10
	2010	58.9	+0.04
	2009	60.8	+0.09

Kaynak: Dünya Bankası İnternet Sitesi, Erişim Temmuz 2013

İyi yönetişimin dayandığı temel esaslardan biri olan özgürlüğün dünya genelindeki durumunu ortaya koyan ve Freedom House tarafından yayımlanan Dünya Özgürlük Rehberi 2013 (Freedom in the World 2013)'e göre Türkiye'nin politik haklar alanındaki puanı[35] 3, sivil özgürlükler alanındaki puanı ise 4'tür. Özgürlük alanında performanslarına dayanarak dünya ülkelerini üç gruba ayıran bu çalışmada, Türkiye 3,5 özgürlük puanı ile orta grup ülkeler arasında yer almaktadır.

İyi yönetişimin bir başka önemli esası olan şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili olarak ise Transparency International tarafından hazırlanan ve ülkelerdeki kamu kesiminin yolsuzluk algılamasını belirlemeye çalışan Yolsuzluk Algılaması Endeksi (Corruption Perception Index) 2012 verilerine göre Türkiye 49 puanla[36] 176 ülke arasında 54. sırada yer almaktadır. Bu endekse göre Danimarka, Finlandiya ve Yeni Zelanda 90 puanla birinciliği paylaşırken, Afganistan, Kuzey Kore ve Somali 8 puanla son sırada yer almaktadırlar.

Yerel ölçekte, kentteki tüm kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve ortak çalışma kültürünün geliştirilmesi ve karar alma süreçlerinde kapsayıcılık ve katılımcılığın sağlanması, iyi yönetişimin hayata geçirilebilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda başta merkezi ve yerel yönetim kurum ve kuruluşları olmak üzere muhtarlıklar, siyasi parti temsilcilikleri, üniversiteler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar, noterler, barolar ve diğer STK temsilcilerinin bir araya gelerek, kentin sorunlarını tartıştıkları; sorunların çözümü için önerilerinde bulundukları; kenti ekonomik, sosyal ve kültürel yönden zenginleştirecek ve güçlendirecek çalışmalar yaptıkları yerler olan kent konseylerine önemli görevler düşmektedir. Kent konseyleri 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 26313 sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği ile "kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık,

[35] 1=en özgür, 7=en az özgür

[36] 0=son derece bozuk, 100=oldukça temiz

sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetişim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmek" amacı ile kurulmuşlardır. Bu amaca ulaşmada kent konseylerinin her açıdan güçlendirilmesi İstanbul'da kurumsal kapasitenin artırılması ve iyi yönetişim ilkelerinin hayata geçirilmesine olumlu katkılar sağlayacaktır.

Bölge'de katılımcılığı esas alan çalışmalardan biri de İBB bünyesinde kurulmuş olan Gençlik Meclisi ile Çocuk Meclisi'dir. Gençlerin yönetime etkin katılımı amacıyla ulusal ve uluslararası çeşitli organizasyonlar ve faaliyetler gerçekleştiren Gençlik Meclisi, İstanbul'un tüm ilçe ve beldelerini temsilen 301 üye ve 16 komisyondan oluşmaktadır (İBB Faaliyet Raporu, 2012). Çocukların problemlerini ve taleplerini ifade etmeleri ve çözüm yolları bulmalarında aktif rol oynamaları amacıyla 2005 yılında kurulan Çocuk Meclisi 301 üye ve 21 komisyondan oluşmaktadır (İBB Faaliyet Raporu, 2012).

Sonuç olarak; güçlü personel ve finans kaynaklarına sahip, kurumsal kapasiteleri ülke ortalamasının üzerinde olan İstanbul'da bulunan kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının daha etkin ve verimli çalışabilmeleri için geliştirilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunların başında; idari birimler arasındaki yetki ve sorumluluk karmaşasının giderilebilmesi; bu bağlamda, kurumların görev ve yetki alanlarının netleştirilmesi ve yetki çakışmalarının ortadan kaldırılması gelmektedir. Ayrıca, merkezi yönetim birimleri ile yerel yönetim birimlerinin işbirliğinin geliştirilmesi, diğer taraftan, kamu kurumları, özel sektör, STK ve üniversiteler arasında sınırlı olan işbirliğinin artırılması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Üniversiteler, yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarında kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi

Bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi amacı ile hazırlanan plan, program ve stratejilerin uygulanabilmesi, belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi ve sunulan hizmetlerde kalite ve verimliliğin artırılabilmesi Bölge'nin sahip olduğu kurumsal kapasite ile doğru orantılıdır. Kurumsal kapasitenin İstanbul'da faaliyet gösteren üniversite, yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarının tümünü kapsayan ve bu kurumların sahip oldukları insan kaynağı, bilgi ve iletişim teknolojileri, planlama, proje üretme ve yürütme, işbirliği, finansal ve fiziksel kapasitelerinin bir bütünü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda İstanbul'un kurumsal kapasitesinin artırılması, gerçekleşen ekonomik büyüme ile birlikte edinilen kazanımların toplumun geneline yayılarak Bölge'nin kalkınmasında ve refah düzeyinin artmasında hayati rol oynamaktadır. Bu bağlamda bölgesel kalkınma politikalarının hayata geçirilmesi ve Bölge'de sunulan kamu hizmetlerinde kalite ve verimliliğin artırılması için öncelikle kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duyulan kapasitenin sağlanması önem taşımaktadır. Bununla birlikte toplum hayatında önemli bir yere sahip olan STK'ların her açıdan güçlendirilmeleri, bireylerin bu kurumların faaliyetlerine aktif katılımlarının sağlanması ve STK'larda profesyonel yönetişim anlayışının hayata geçirilmesi İstanbul'un kurumsal kapasitesinin artırılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu kapsamda; Bölge'deki kurum ve kuruluşlarda çok ortaklı ve çok sektörlü bir çalışma kültürü çerçevesinde kurumsal yapı ve işleyişin etkinleştirilmesi, planlama ve uygulama süreçleri başta olmak üzere kurumsal kapasitenin geliştirilmesi temel amaçtır.

Hedef 1. Bölge'nin kurumsal kapasitesini belirlemeyi sağlayacak nitelikli bilgi içeren envanter hazırlanması, özellikle yerel yönetim ve kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen raporlarda standardizasyonun sağlanması

Hedef 2. Bölge'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayısının ve çeşitliliğinin artırılması, toplumun tüm kesimlerinde bu kuruluşlara üyeliğin ve aktif katılımın özendirilmesi ve desteklenmesi

Hedef 3. Sivil toplum kuruluşlarında profesyonel çalışan sayısının artırılması, etkin yapılanma ve profesyonel yönetimin desteklenerek daha verimli çalışmalarının sağlanması

Hedef 4. İnsan kaynağı politikalarının kurumlar arası tecrübe ve bilgi paylaşımını sağlayacak şekilde düzenlenmesi

Hedef 5. Kamu personelinin niteliklerinin geliştirilmesi, iş yapma becerilerinin artırılması ve kamu hizmetlerinde verimliliğin yükseltilmesi

Hedef 6. Gençler, kadınlar, engelliler ve dezavantajlı grupların yönetime katılımlarının teşvik edilmesi

Hedef 7. Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının stratejik planlama, proje üretme ve yürütme kapasitelerinin artırılması

Hedef 8. Yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının fiziksel altyapı ve donatılarının hizmet kalitesini artıracak şekilde iyileştirilmesi

Hedef 9. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması ve çalışanların bilişim teknolojilerini kullanma becerilerinin geliştirilmesi

Hedef 10. Bölge'deki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının sahip oldukları görev, yetki ve sorumluluklar ile uyumlu finansman kaynaklarına sahip olmalarının sağlanması, finansmana erişim olanaklarının artırılması

Hedef 11. Kurumlar arası, kurum-birey arası ve uluslararası işbirliği ve iletişim olanaklarını artıracak çalışmalara öncelik verilmesi

Hedef 12. Kamu hizmetlerinin sunulmasında kalitenin artırılması, uluslararası akreditasyon standartlarının benimsenmesi

Strateji 2. Birey, toplum, kurum ve kuruluşlar arasındaki çok yönlü ilişkilerin uluslararası iyi yönetişim ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi

Kamu hizmetlerinin sunulmasında yerel yönetim ile kamu kurum ve kuruluşlarının halkı yönetmesini esas alan geleneksel ikili ilişkilerin yerini birey, toplum ve bölgedeki her türlü kurum ve kuruluş arasındaki çok yönlü ilişkileri ve etkileşimi içeren uluslararası ilke ve standartlara dayalı iyi yönetişim anlayışı almıştır. İyi yönetişim demokrasi, eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik, sistematik katılımcılık, işbirliği, bilgi ve tecrübe paylaşımı ve etkileşim ilkelerine dayanır. Bu ilkelerin hayata geçirilmesi ekonomik büyümenin İstanbul'un geneline yayılması ve sosyal, kültürel, çevresel ve mekânsal tüm alanları da içeren bir bölgesel kalkınmaya dönüşmesi için vazgeçilmez unsurlardan biridir. Bunlarla birlikte son yıllarda hızla önem kazanan akıllı şehirlerin yönetişimi de akıllı yönetişim sistemlerinin önemini artırmaktadır. Bu kapsamda; İstanbul'daki tüm kurum ve kuruluşlarda iyi yönetişim ilkelerinin benimsendiği ve uygulandığı kurumsal yapıların oluşturulması, toplumda katılımcılık konusunda farkındalık ve duyarlılık oluşturulması ve katılımcılığın yalnızca gönüllülüğe bağlı olmaktan çıkarılıp sistematik hale getirilmesi, yerel aktörler arasında etkileşim, ortak çalışma ve uzlaşma kültürünü artıracak işbirliği inisiyatiflerinin oluşturulması ve toplumun güçlendirilerek Bölge'de iyi yönetişimin uygulanması temel amaçtır.

Hedef 1. Akıllı şehri oluşturan çevre, ulaşım, ekonomi, yaşam ve insan bileşenlerinin tümünü içeren ve koordine eden, şehri bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirecek akıllı yönetişim sisteminin oluşturulması

Hedef 2. Akıllı yönetişimin gelişimine katkıda bulunacak internet, sosyal medya, e-belediye, kent bilgi sistemi, coğrafi bilgi sistemi vb. araçlar ile bilgi ve iletişim sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması, standardizasyonunun ve entegrasyonunun sağlanması

Hedef 3. Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve özel sektörde şeffaflık, eşitlik, bilgi paylaşımı, demokrasi, sürdürülebilirlik ana ilkelerini benimsemiş, katılımcılığın sistematik bir şekilde sağlandığı kurumsal yapıların oluşturulması

Hedef 4. Halkın yerel yönetime katılımını ve temsiliyeti teşvik edecek ve kolaylaştıracak demokratik, şeffaf ve hesap verilebilir yerel yönetim yapısının oluşturulması

Hedef 5. Katılımcılık süreçleri ve yöntemleri konusunda farkındalık ve duyarlılık yaratılması, katılımcılığın sosyal, siyasal ve kurumsal kültürün bir parçası haline dönüştürülmesi

Hedef 6. Kentsel kararlarda yerel aktörlerin katılımını artırmak ve etkili hale getirmek için kent konseylerinin güçlendirilmesi ve bu konseylerin yönetiminde sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetim, kamu kurum ve kuruluşlarının daha etkili ve aktif olmalarının sağlanması

Hedef 7. Yönetişim çalışmalarını gerçekleştirmek üzere birbirleri ile bağlantılı ve koordinasyon içerisinde çalışan, ortak çalışma ve işbirliğini destekleyici tematik çalışma grupları ve platformlar oluşturulması ve bu platformların görünürlüğünün artırılması

Hedef 8. Gönüllüğün yerelden genele özendirilmesi, eğitim programlarına yansıtılması ve toplumsal kültürün bir öğesi haline dönüştürülmesi

Hedef 9. İyi yönetişimi sağlayabilmek için yenilik kültürünün kamu tarafından da benimsenmesi, kamu hizmetlerinin sunulmasında yenilikçi yaklaşımların uygulanması

Hedef 10. Özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında oluşan tecrübe ve bilgi birikiminin paylaşılması, bu paylaşımı sağlayacak kurum içi ve kurumlar arası iletişim ve bilgi paylaşım sistemlerinin geliştirilmesi

Hedef 11. Bölge'de başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere tüm yönetişim paydaşlarını içerecek, bütüncül bakış açısına sahip üst ölçekli İyi Yönetişim Strateji Planı ve Eylem Belgesi'nin oluşturulması

İSTANBUL'A AİDİYET VE KENTLİLİK BİLİNCİ

İSTANBUL'A AİDİYET VE KENTLİLİK BİLİNCİ

İnsanları toplumsal değerlere ortak etmenin yolu, onlara kentsel dokunun bir parçası olduklarını ve bireysel eylemlerinin toplumsal etkileri olduğunu gösterebilmekten geçmektedir. Bunun, toplumun diğer fertlerinin de bu yönde hissettiği ve davrandığına yönelik güven duygusuyla da pekiştirilmesi gerekir.

Kişinin şehirdeki günlük aktiviteleri, şehri benimseme sürecinin parçalarıdır. Aidiyet hissi, bir mekânda gündelik pratikler vasıtasıyla bağ ve duygu birikimi gerçekleşmesi ile oluşur. Dolayısıyla aidiyet ve bağlanma; gündelik yaşamın birikmiş bilgisi, hafıza ve kişisel deneyimler üzerine oturmaktadır. Bu nedenle aidiyetin bu gündelik deneyimlerin artışı ve etkilerinin birikimiyle birlikte değişen bir his olduğu görülmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Sosyal Doku Projeleri çerçevesinde 2004 yılında «İstanbullu Olma Bilinci» adı altında yaptırılan bir kamuoyu araştırması bu anlamda önemli bulgulara yer veren bir kaynaktır. Bu araştırmaya göre katılımcıların yalnızca % 33,90'ı İstanbullu olduğunu belirtirken, diğer bölümü ise kendilerini geldikleri yöre ile tanımlamıştır. % 44'ünün kendini İstanbullu hissettiğini belirttiği katılımcıların % 45'i henüz İstanbullu hissetmediği, % 11'iyse kendisini İstanbullu hissetmek istemediği cevabını vermiştir. Aynı zamanda bu katılımcıların yalnızca % 24'ü çocuklarının kendisini İstanbullu olarak tanımlamasını istemektedir. Bu bağlamda "İstanbullu" kavramının halen tam ve herkesin uzlaşabileceği bir tarifinin yapılmadığı, İstanbul'da doğup büyüyen insanlar ile sonradan İstanbullu olan insanlar arasında İstanbul vatandaşlığı üzerine bir dizi mücadele olduğu tespiti anlam kazanmaktadır.

İstanbul'da bugün gerek farklı kimlikler arası ilişkiler, gerekse sosyal-mekânsal yaşam çerçevesinde toplumsal ayrışma riskinin giderek yükseldiği ileri sürülmektedir (Çarkoğlu ve Keyman, 2009). Ayrıca bugün bir metropolitan alan olarak İstanbul'un sosyal tabakalaşma açısından ayrıştığı ve bunun kentsel farklılaşmalarla mekândaki ayrışmayı da beraberinde getirdiği; üst ve alt sınıfların, farklı yollardan da olsa merkezden çevreye doğru uzaklaşmasıyla bu sürecin toplumu bir arada tutan dengelerin ve normların krize girmesine neden olduğu da bu yöndeki bir diğer tespittir. Prof. Yılmaz Esmer ve ekibinin hazırladığı Türkiye Değerler Atlası 2012'ye göre "genel olarak insanlara güvenilir" diyenlerin oranının İstanbul'da %16 gibi düşük bir seviyede oluşu bu şekilde açıklanabilir.

ADNKS verilerine göre İstanbul'da yaşayanlar arasındaki en büyük grubu oluşturmakla beraber nüfusun yalnızca %16,4'ü İstanbul doğumludur. Onu sırasıyla Sivas, Kastamonu, Ordu ve Giresun doğumlular takip etmektedir. İstanbullu Olma Bilinci Araştırmasında katılımcıların % 78,4'ü İstanbul'a ekonomik sebeplerle geldiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcıların % 3,7'si çocuğunun eğitimi, %6,4'ü kendi eğitimi, % 6,5'i evlilik, % 4,7'si zorunlu göç gibi nedenlerle İstanbul'a gelmiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısı konuşmasının-şivesinin değiştiğini, %74'ü ise ekonomik durumunun değiştiğini belirtmiştir.

Adı geçen çalışmaya göre katılımcıların üçte ikisi İstanbul dendiğinde kalabalık, stres, ulaşım, pislik, yoksulluk, rezillik, eziyet, başa çıkılmaz bir köy ve başa çıkılmaz bir kent gibi cevaplarla olumsuz görüşlere sahiptir. Ayrıca grubun % 4,5'lik bir kısmı "İstanbul" kelimesinin kendilerine hiçbir şey hatırlatmadığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu İstanbul'da kendini yorgun ve stresli hissettiğini, % 17,5'iyse İstanbul'un hiçbir şeyini sevmediğini belirtmişlerdir. Bu cevaplar, yaklaşık bu orandaki İstanbulluların toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştiremediğini göstermektedir. Katılımcıların %48'i İstanbul'u kimsenin vazgeçemeyeceği bir şehir olarak tanımlarken, % 52'si zorunlu olarak yaşanılan bir şehir olarak görmektedir. Katılımcılara göre İstanbullu olmanın en önemli özelliği kültürlü, kibar ve görgülü olmaktır (İstanbul beyefendisi, hanımefendisi vs). Ayrıca katılımcıların %67,4'ü mahalle veya semtlerini güzelleştirme derneği kurulsa bu derneğe üye olabileceklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların yaklaşık %53'ü memleketine gittiğinde İstanbul'u özlediğini, üçte biri ise memleketine geri dönmek istediğini belirtmiştir, %19 ise kararsızdır. Katılımcıların %13'ünün memleketine ait bir vakıf veya derneğe üyeliği vardır. Bunun yanında katılımcıların en çok akrabalar, arkadaş grubu, iş arkadaşları ve mahalle grubu, kendi dünya görüşünden olan kişilerle görüştükleri; hemşeriler ve köylülerin ise en çok görüşülenler sıralamasında arkalarda yer aldığı görülmüştür.

Katılımcıların %11,5'i Boğaz'a, %17'si Adalar'a hiç gitmemiş, %28'i İstanbul'un tarihi ve turistik yerlerini gezmediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %40'ı hafta sonlarını dinlenmek, televizyon izlemek, ailesiyle ilgilenmek, temizlik yapmak suretiyle evde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Yine aynı grubun %37'si Atatürk Kültür Merkezi, Cemal Reşit Rey veya Lütfi Kırdar gibi salonlara herhangi bir program için gitmediğini belirtmiştir.

"İstanbul'u ev olarak düşündüğünüzde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" sorusuna katılımcıların %48,5'i kendini İstanbul'un sahibi gibi görmekte iken, %26,1'i kiracı olarak, %17,3'ü misafir olarak, %7,7'si yabancı olarak görmektedir.

Katılımcıların yarıdan fazlası, şehir içinde uygunsuz davranışta bulunanlar ile şehrin ortak mallarına zarar verenleri uyardığını belirtmektedir. Bunu tamamlayıcı şekilde katılımcıların %92'si taksiye, otobüse, minibüse binerken veya bir şeyler satın alırken günaydın, hayırlı sabahlar, iyi günler, iyi akşamlar, nasılsınız, teşekkür ederim, gibi deyimleri kullandığını, yine %92'si toplu taşıma araçlarına binerken sıraya dikkat ettiğini, %89'u toplu taşıma araçlarında yaşlılara, hamile kadınlara veya engellilere yer verdiğini, %94'ü trafik kurallarına her zaman veya genelde uyduğunu belirtmektedir. Katılımcılar genellikle, İstanbul'un merkezi, yerleşmiş ve tarihi arka plana sahip yerlerine yerleşmek istemektedir.

Çalışmada İstanbul'a göç eden kişilerin İstanbul'a yabancı gelmekte ve yabancı kalmakta, kendi kimliklerini korumakta olduğu; hemşerilik bilinci için ortak bir hareket bilinci oluşmadığı ve dolayısıyla gelenlerin kendilerini geçici gördüğü ve aidiyet bilinci gelişmediği tespit edilmiştir. Nitekim İBB de 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu'nun GZFT Analizi'nde "yerel cemaat (topluluk) bilincinin İstanbulluluk bilincinden önde gelmesi" ve "İstanbulluluk bilincinin eksikliği nedeniyle kentin problemlerine duyarlılığın yeterli düzeyde olmaması"nın bir zayıf yön olduğu tespitine yer vermiştir. İstanbul'da 2011 genel seçimlerine katılım oranı %86,5 ile Türkiye geneli olan %83,2'nin üzerindeyken 2009 yerel seçimlerine katılımda %81,6 ile Türkiye ortalaması olan %84,2'nin altında kalması bu bağlamda okunabilir. Sözkonusu yerel seçimlerde katılım oranı en yüksek olan ilçeler sırasıyla Çatalca, Şile, Arnavutköy, Silivri ve Çekmeköy iken; en düşük katılım ise Bahçelievler, Beyoğlu, Güngören, Şişli ve Fatih ilçeleridir.

İstanbullu Olma Bilinci Çalışmasının bir başka bulgusu ise eskiden mahallelerin sağladığı İstanbullu olma bilinci de günümüzde mahallelerin bu etkinliğinin ortadan kalkmasıyla zayıflamasıdır.

Tüm bu veriler birlikte değerlendirildiğinde İstanbul'da yaşayan halkta, "İstanbullu Olma Bilinci"nin yeterince yerleşemediği ve katılımcıların çoğunluğunun İstanbul'a aidiyet hissetmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul'a dair kapsayıcı, çok kültürlü ve diyaloğu destekleyen bir aidiyet geliştirilmesi, İstanbulluluk bilincinin sağlanması

Günümüzde megakentler, şehirlerin çeşitli sosyal ve kültürel grupları barındırma özelliğinin ötesine geçerek ait oldukları ülkelerin ve hatta daha geniş coğrafyaların ekonomik, politik ve kültürel merkezleri olma konumundadır. Ülkemizin ve bölgemizin başat şehri olan İstanbul bu tanıma tarihsel olarak uyduğu gibi hâlihazırda da aynı niteliği devam ettirmekte; finans, turizm, ulaşım ve lojistik ve benzeri alanlarda koyduğu hedeflerle bu özelliğini daha da ileriye taşıyacağı öngörülmektedir.

Sadece etnik veya dinsel değil; mutfak, giyim, eğlence ve daha pek çok alanda da farklılıklar sergileyen kimliklerin bir araya geldiği megakentlerde aidiyet; kişinin sosyal bağlamda kendini emniyette hissedebilmesini, ayrımcılığa uğramadan statü sahibi olabileceğine ve başarı sonucunda takdir göreceğine inanmasını ve nihayetinde kendini gerçekleştirebilmesini sağlayan bir hissiyattır. Dolayısıyla bireylerin sosyal sağlığıyla doğrudan ilişki halindeki bu olgu; yaratıcı ve yenilikçi bireylerin potansiyellerini ortaya koyabilmelerinin güvencesi olarak ekonomik; sivil toplumda gönüllülüğü, yerele ait kararlarda katılımcılığı arttıracağı için yönetişimsel anlamlarda da birçok olumlu etkiye sahiptir.

Kentsel aidiyet bilincini oluşturan başlıca faktör sosyalleşme ve diyalog olmakla beraber; temel hak ve hürriyetlere, yerel ve evrensel görgü kurallarına, sözkonusu kentin tarihi, kültürel ve çevresel değerlerine dair bilinçlenmeyle de güçlendiği görülmektedir. Özellikle küreselleşmenin daha da hız kazandığı günümüzde, 2012 ADNKS kayıtlarına göre 85 bin yabancının yaşadığı, "Turizm Stratejisi 2023"e göre Plan hedef yılında 63 milyon turist bekleyen İstanbul'da tüm bu kültürel birikimin sınırlarının da genişlemesi gerekmektedir.

Hedef 1. İstanbul'a aidiyet ve şehirlilerin birbirlerine duydukları güvenin tespit edilmesi amacıyla, İstanbul için aidiyet ve güven araştırmasının yapılması

Hedef 2. İstanbul'a özgü kent kültürü, İstanbul'un ekolojik çeşitliliği, kültürel mirası konularında eğitim müfredatının hazırlanarak eğitimin tüm kademelerinde yaygınlaştırılması

Hedef 3. Şehrin tarihi ve kültürel değerleri ile İstanbulluların hak ve sorumlulukları, şehir nezaketi konularında bilgilendirme yapılması, farkındalık oluşturulması ve İstanbulluların birbirine hoşgörülü ve saygı kuralları çerçevesinde davranmasının sağlanması

Hedef 4. Toplumsal diyalog ve kentsel kararlarda katılımcılığı güçlendirerek İstanbul'a aidiyet ve sahiplenmenin sağlanması

Hedef 5. Şehrin çeperinde ve dezavantajlı bölgelerde yaşayanların İstanbul'a özgü mekânları ziyaret etmelerinin sağlanması

Hedef 6. Başta şehrin çeperlerinde ve dezavantajlı bölgelerinde olmak üzere halkın bir araya gelmesini sağlayacak kültürel, sanatsal ve sosyal aktivitelerin düzenlenmesi

Hedef 7. İstanbullu olma hakkının şehirde yaşayan herkese ait olduğu bilinci tüm İstanbullulara yaygınlaştırarak, İstanbulluluğa dair kapsayıcı bir söylemin geliştirilmesi

KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

Dünya nüfusunun giderek daha büyük bir kısmı kentlerde yaşamakta, kentler ülkelerin rekabetinde de ağırlık kazanmaya başlamaktadır. Kentlerin öneminin artarak devam ettiği günümüzde kentsel mekânın kullanım biçimi ve kentlilerin yaşadıkları mekân ile etkileşiminin niteliği kentsel yaşam kalitesini de belirlemekte; kent temelli ekonomik üretim süreçlerinin organizasyonunu ve rekabet düzeyini de etkilemektedir. Mekânlar kentlilerin sahip oldukları bütün özgürlükleri en iyi şekilde yaşamalarını ve bütün yaratıcılıklarını ortaya koymalarını sağlayabilmelidir. Kentsel alanlar aynı zamanda kentlilerin özgürlük ve yaratıcılıklarını kendi bireysel gelişimleri ve toplumsal refahın üretimi için en iyi şekilde kullanabilmelerini mümkün kılacak nitelikte ve kalitede olmalıdır. Bir başka açıdan bütün bireylerin en yerel ölçekten başlayarak en genele kadar bütün sosyal süreçlere katılımını sağlayabilen kentsel mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda kentsel mekânlar toplumun bütün kesimleri arasındaki etkileşim ve bütünleşmeyi sağlayarak bireysel ve farklı toplumsal ölçeklerde keyifli ve mutlu hayatlar yaşayabilmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Nitelikli bir kentleşme süreci kentsel mekânların kentlilerin bütün ihtiyaçlarını ve kentsel ekonominin gereksinimlerini en kolay şekilde karşılamak üzere sürekli olarak düzenlenmesi ve geliştirilmesini gerektirmektedir. Kentsel mekânın kullanım biçimi kentsel yaşam kalitesinin ve kentsel ekonominin sürdürülebilirliğini de belirlemektedir. Bu ise mekânın kullanımı ve geliştirilmesi sürecinde bir taraftan geçmişin tarihi ve kültürel miras ve zenginliğini, özgün değerlerini diğer taraftan da doğal kaynaklar ve doğal mirasın korunarak sonraki nesillere aktarılmasını zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilirlik ayrıca geçmişin biriktirdiği çarpık kentleşme yapısının yeniden ele alınarak mekânların dönüşümünü, kentsel mekânların ve mekân kullanımlarının kentteki yaşam kalitesini ve sürekliğini sekteye uğratacak bütün afet ve risklere hazır hale getirilmesini gerektirmektedir.

Nitelikli kentsel mekânların yaratılması için kentsel gelişim sürecinin bütün boyutlarıyla iyi bir şekilde planlanması ve bu alandaki *uluslararası, ulusal ve yerel ölçekteki plan ve stratejilerin* tam olarak hayata geçirilebilmesi gereklidir. Bu anlamda özellikle mekânsal planlar daha önem kazanmaktadır. Avrupa Birliği tarafından "AB'de Sürdürülebilir ve Dengeli Gelişmeye Doğru" başlığı ile ortaya konulan Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi (ESDP) ekonomik ve sosyal uyum, ekonomik kaynakların ve kültürel mirasın korunması ve yönetimi, Avrupa'da daha dengeli bir rekabetçiliğin benimsenmesi gibi temel hedefler belirlemiştir. ESDP ayrıca çok merkezli mekânsal gelişme ve yeni bir kent-kır ilişkisi, bilgi ve altyapıya erişimde eşitlik, doğal ve kültürel mirasın iyi yönetimi gibi üç temel politika ilkesi ortaya koymuştur. Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakerelerini sürdüren ülkemizin özellikle AB'nin Bölgesel Politikalarına uyumu çerçevesinde sürdürülebilir kentleşmeye ilişkin politika ve stratejilerini de benimseyerek hayata geçirmesi önem kazanmaktadır. Ülkemizde 10. Kalkınma Planı (2014-2018), Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013-2023), Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023) gibi ulusal ölçekli planlarda bu konuya ilişkin olarak mekânsal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma arasındaki uyumun güçlendirilmesi; kentlilerin yaşanabilirlik düzeyinin, mekân ve yaşam kalitesinin yükseltilecek bir kentsel gelişim sürecinin yaşanması; daha dengeli bir yerleşim düzenlemesi gibi politikaların altı çizilmektedir.

İstanbul'da hızlı *göç ve nüfus artışı* nitelikli bir kentleşme sürecinin yaşanması ve yerel kalkınmayı engellemektedir. Bu süreçte nitelikli bir altyapı zamanında hayata geçirilememekte; kentsel yaşam kalitesini belirleyen kentsel donatılar ihmal edilmekte; konut ve diğer bina stoğu, afetlere hazırlık, kalite, evrensel tasarım, özgünlük, estetik ve mimari kaygılar yeterince gözetilmeksizin geliştirilmektedir. Öte yandan kentsel yaşamın sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesi ve kentlilerin yaşam kalitelerinin korunarak artırılması için hayati öneme sahip doğal kaynakların, su havzaları ve ormanlık alanların yanı sıra kent içinde kalan yeşil alanlar ve parklar da yapılaşma baskısı altında kalmaktadır. Çevre ve doğal mirasın yanı sıra kentin özgünlüğünün merkezinde yer alan tarihi ve kültürel miras da yoğun ve niteliksiz yapılaşma sürecinden olumsuz etkilenmekte ve aşınmaktadır.

Günümüzde kentlerin hızlı gelişmesi ve genişlemesi ile birlikte, *doğal ve kentsel riskler* karşısında ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplar giderek artmaktadır. Büyük kentlerde *afet* sonrası oluşan sorunlar ve kaynak kaybını önlemek amacıyla tüm dünyada afet sonrasında müdahale yerine afet öncesinde risk azaltma çalışmaları hız kazanmıştır. İstanbul, plansız gelişmesi ve jeolojik yapısına bağlı olarak başta deprem olmak üzere sel, taşkın, yangın, kimyasal madde kazaları vb. afet risklerini barındırmasının yanı sıra 13,6 milyonluk nüfusu, yoğun konut ve sanayi alanlarıyla olası bir afet anında büyük kayıplara uğrayacaktır. Bu bağlamda, İstanbul'da afet risklerinin en aza indirilmesi amacıyla afet öncesi, anında ve sonrasında yapılması gereken faaliyetleri içeren bütüncül bir afet yönetiminin olması önem arz etmektedir.

Dinamik yapısı içerisinde kentler bir yandan kendiliğinden yenilenip dönüşürken, bir yandan da afetlerden zarar görme riski altında olan bölgeler, köhnemiş alanlar, güncel ihtiyaçları sağlayamayan konut stoku, kente yük getiren fonksiyon alanları gibi nedenlerle ve farklı niteliklerdeki alanlara müdahaleler ile dönüştürülmektedir. Bu alanlardaki *kentsel dönüşüm* yüksek kalitede ve standartta fiziksel çevrelerin oluşturulmasının yanı sıra, İstanbul'da dengeli gelişme modelinin kurulması, kentteki donatı ihtiyaçlarının giderilmesi, sosyal bütünleşmenin sağlanması, istihdam yaratması ve ekonomik katalizör işlevi görmesi gibi pek çok fırsatı da beraberinde getirmektedir.

Tarihî kentsel alanlar, tarihin birbiri ardına gelen dönemlerinde aynı alanda yaşamış kültürler ve nesiller tarafından şekillendirilmiş olan çok katmanlı ortak kültür mirasımızı barındırmakta, farklı medeniyetlerin tarihine şahitlik etmekte ve ortak kültürel değerlerimizi oluşturan unsurları içermektedir. İstanbul'u İstanbul yapan, en temel özgün değerleri de bu *kültürel mira*sındadır. İstanbul'un ortak kentsel kimliğinin temellerini oluşturan kentsel miras, İstanbul'un yaşanabilirliğini artırmada ve bir cazibe merkezi olmasında temel bir kaynak oluşturmakta; değişen küresel çevrede ekonomik kalkınma ile sosyal uyumu pekiştirmektedir. İstanbul'un biricik silueti, üstün evrensel değeri tescillenmiş Tarihi Yarımada, Beyoğlu'nun çağdaş yaşamla bütünleşen tarihi dokusu ve kentin diğer tarihi unsurları İstanbul'u dünyada eşsiz yapan değerlerdir. İstanbul'un dinamik doğası, zaman zaman belleğini oluşturan unsurlar üzerinde derin etki yaratmaktadır. Kentsel mirasın parçalanmasına ve bozulmasına sebep olabilecek şekilde hızlı ve kontrolsüzce ortaya çıkan gelişmeler dünyanın her yerinde olduğu gibi İstanbul'da da kentsel alanları dönüştürmektedir. Yaşayanlarının sahip çıktığı ve ait hissettiği, dünyanın ilham aldığı ve yerli, yabancı herkesin keyifle yaşadığı bir kentte, İstanbul'un belleğini oluşturan unsurların anlamını yitirmeksizin varlığını sürdürmesi önem taşımaktadır.

Kentsel alanlar kentlilerin temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacını karşılayan konut alanları ile kentlilerin ekonomik üretim süreçlerine katıldıkları, istihdamın ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştiği, kamusal hizmetlerin sunulduğu ticaret ve sanayi alanları gibi temel bazı fonksiyonları üstlenmektedir. Ulaşım, iletişim, enerji, su ve kanalizasyon gibi *altyapı* hizmetleri ise mekânların üstendikleri kentsel fonksiyonların etkin bir şekilde yerine getirilmesini, mekânlar arasındaki etkileşimi ve bütünlüğü sağlamaktadır. İstanbul'da artan göç ve nüfus ile birlikte bir taraftan yerleşimler ve ekonomik faaliyetler daha geniş bir alana boşluklar bırakarak plansız ve dengesiz bir şekilde yayılmakta, diğer yandan kent içindeki mevcut yerleşmeler daha yoğun yapılaşmaya ve nüfus yoğunluğuna maruz kalmaktadır. Bu süreç kentin bazı bölgelerindeki altyapı hizmetleri üzerinde baskıyı artırarak hizmet kalitesini düşürmekte, diğer bazı bölgelerde ise altyapının atıl kalması ve verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak bir yandan kentsel mekân ve yapılaşma altyapı hizmetlerinden daha hızlı ve kontrolsüz bir şekilde büyümekte, diğer yandan geliştirmesi zaman alan ve oldukça maliyetli altyapı ise etkin bir şekilde kullanılamamaktadır.

Kentsel altyapının en temel unsurlarından olan *ulaşım* insanların kentte ve diğer bölgelerdeki mallara, hizmetlere ve sunulan her türlü olanaklara erişimini sağlayan; mekân ve diğer insanlarla et-

kileşimini kolaylaştırarak ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımını mümkün kılmaktadır. Bu anlamda ulaşım insani gelişim ve toplumsal refah için gerekli olanaklara erişilebilirliğin fiziksel boyutunu oluşturmaktır. Ulaşım altyapısı ve hizmetlerinin kapasitesi, konforu, kalitesi, güvenirliği ve fiyatı bir kentteki erişilebilirliği, dolayısıyla hayat kalitesini de etkilemektedir. Bir diğer açından ulaşım insanların, malların ve hizmetlerin hareketliliğini sağlayarak ekonomik kalkınmayı mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda ulaşım sistemlerinin etkinliği ekonomik üretim süreçlerinin maliyetini, verimliliğini ve rekabet düzeyini de belirlemektedir. İstanbul'da hızlı ve plansız bir kentleşme kent içi ulaşım olanaklarının ve erişilebilirliğinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Kentin ulaşım altyapısı artan ulaşım talebini karşılayabilecek, kaliteli erişilebilirlik olanakları sunacak bir şekilde geliştirilememiştir. Ulaşım talebi büyük oranda karayolu ağırlıklı ulaşım altyapısı ve bunu kullanan toplu taşıma sistemi ile karşılanabilmektedir. İstanbul'da erişilebilirlikte yaşanan mevcut sıkıntıların giderilmesine ve mega kent olmanın getirmekte olduğu sorumlulukların üstlenilmesine yönelik İstanbul'un kentiçi ve şehirler arası erişilebilirliğini artıracak ve kentin sürdürülebilir gelişimini sağlayacak konforlu bir ulaşım sisteminin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Kentler barındırdıkları yüksek nüfusla doğal kaynakların başlıca tüketicisi, kirlilik ve atıkların da esas üreticisi olmuşlardır. Bunun sonucu olarak günümüzde kentlerin oluşturduğu yerel çevre sorunları küresel ısınma ve asit yağmurları gibi küresel çevre sorunlarına neden olmuştur. İstanbul'da da aşırı ve niteliksiz büyüme sonucunda tüketimin ve kentleşmenin baskısıyla doğal kaynaklara olan talebin ciddi oranlarda artması ve bu doğal alıcı ortamlara yapılan atık deşarjları kentin çevre sorunlarını önemli bir boyuta taşımıştır. Diğer yandan başta İstanbul Boğazı ve Haliç olmak üzere kuzey ormanları, korular, verimli havzalar ve kentin içinden denize girilebilen plajlar gibi İstanbul'u özgün kılan doğal zenginlikleri tahrip edilmiştir. Hâlbuki kentin yaşanabilirliğinin artırılmasında kaliteli bir çevreyle beraber doğal güzelliklerinin varlığı ve yaşayanların bu alanlardan azami şekilde faydalanması önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar son dönemde yapılan çalışmalarla İstanbul'un çevre kalitesi önemli derecede artırılsa da İstanbul'da "kirlilik kontrolü" yaklaşımından "kirlilik önleme" yaklaşımına tam olarak geçilememiştir. Bu çerçevede, dünyanın sayılı mega kentlerinden biri olan İstanbul'da da insanlara bir yandan keyifle yaşam imkanları sunarken, gelecek nesillere de yaşanabilir bir kent bırakmak, ancak üretim ve tüketim eğilimlerinin değiştirilerek doğal kaynakların ve oluşan atıkların akılcı bir şekilde yönetilmesiyle mümkündür. Çevresel sürdürülebilirliği hedefleyen yönetim odaklı bu amaç doğrultusunda; ekosistemlerin, kaynakların, insan sağlığının, hava, su ve toprak kalitesinin, hayvan ve bitki yaşamlarının korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, sera gazı salınımın artmasıyla oluşan iklim değişikliği günümüzde en büyük küresel çevresel sorunlarından biri haline gelmiştir ve yüksek nüfusları barındıran büyük kentler sera gazı salınımının artmasında önemli rol oynamaktadırlar. İstanbul'da iklim değişikliğiyle mücadele çerçevesinde doğru arazi kullanımı, orman ve tarım alanlarının artırılması ve sürdürülebilir atık yönetimi ile doğal kaynakların korunmasının yanı sıra sera gazı emisyonlarının azaltılması önem arz etmektedir. Özellikle sanayi, konut ve ulaşım sektörlerinde, enerji verimliliği uygulamalarının ve temiz enerji kullanımın artırılmasıyla sürdürülebilir kalkınmayı sekteye uğratmadan sera gazı emisyon artış oranının azaltılması gerekmektedir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme ve yüksek yaşam kalitesine fiziksel ortamın sağlanması bütüncül ve çok yönlü bir yaklaşımı gerektirmektedir. Rekabetçilik, çevrenin korunması, sosyal bütünleşmenin gözetilmesi, kentteki hareketlerin yönetimi ve yönlendirilmesi, yerel ekonomik kalkınma, yönetişim gibi farklı alanları içeren disiplinlerarası yaklaşımla yapılacak planlama ve fiziksel düzenlemeler İstanbul'u hem küresel anlamda hem de İstanbullar için yaşanmaktan mutluluk duyulan bir kent yapacaktır.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME, KATILIMCI PLANLAMA

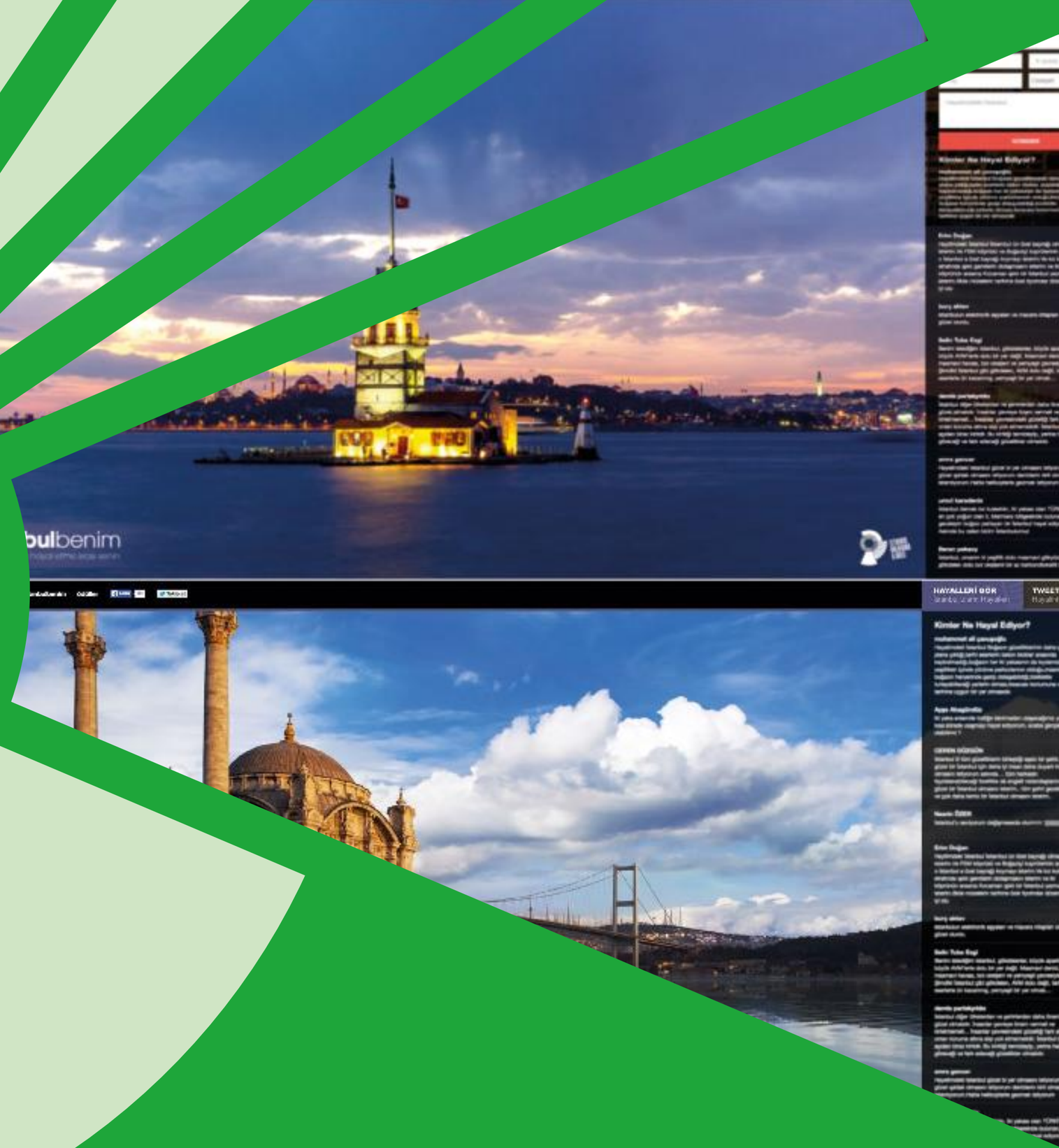

Kentsel Gelişim

İstanbul, Çatalca ve Kocaeli Yarımadaları üzerinde yayılış göstermekte olup, bu yarımadaları, bir su yolu olan İstanbul Boğazı birbirinden ayırmaktadır. 5.461 km² toplam alana sahip İstanbul Bölgesi'nin 5.343 km²'sini kara alanı ve 118 km²'sini göl, baraj ve bent alanları oluşturmaktadır. Avrupa Yakası toplam alanı 3.562,71 km² ve Anadolu Yakası toplam alanı 1.898,12 km²'dir (İBB, 2010). İstanbul'un üzerinde geliştiği coğrafya, makroformun temel belirleyici etkenlerinden biridir. Bu coğrafyanın özellikleri incelendiğinde, İstanbul'un Marmara Denizi boyunca, doğu-batı doğrultusunda uzanan bir eksende geliştiği görülmektedir. Anadolu ve Avrupa Yakalarında kuzeyde büyük oranda orman alanlarının, su havzaları ve ekolojik öneme sahip alanların olması ve engebeli bir topografyanın varlığı, Karadeniz'in etkisinde kalan platolar ile güneyde Marmara sahilleri arasında ısı ve iklim farklılıklarının bulunması sonucu yerleşim alanları Boğaz ve Marmara kıyısı boyunca genellikle güneye yönelerek gelişmiştir (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011). Marmara Denizi'nin İstanbul'un alt bölgeleri ve Marmara Bölgesi yerleşim alanları arasında deniz ulaşımına ve arazinin ise karayolu ulaşımına imkan vermesi, İstanbul'un güney kıyılarında yerleşimin gelişmesinde önemli etkenlerdir. Harita 19'da İstanbul'un 2012 yılına kadar yedi tarihsel dönemdeki mekânsal gelişimi görülmektedir.

Harita 19 İstanbul'un Kentsel Gelişimi

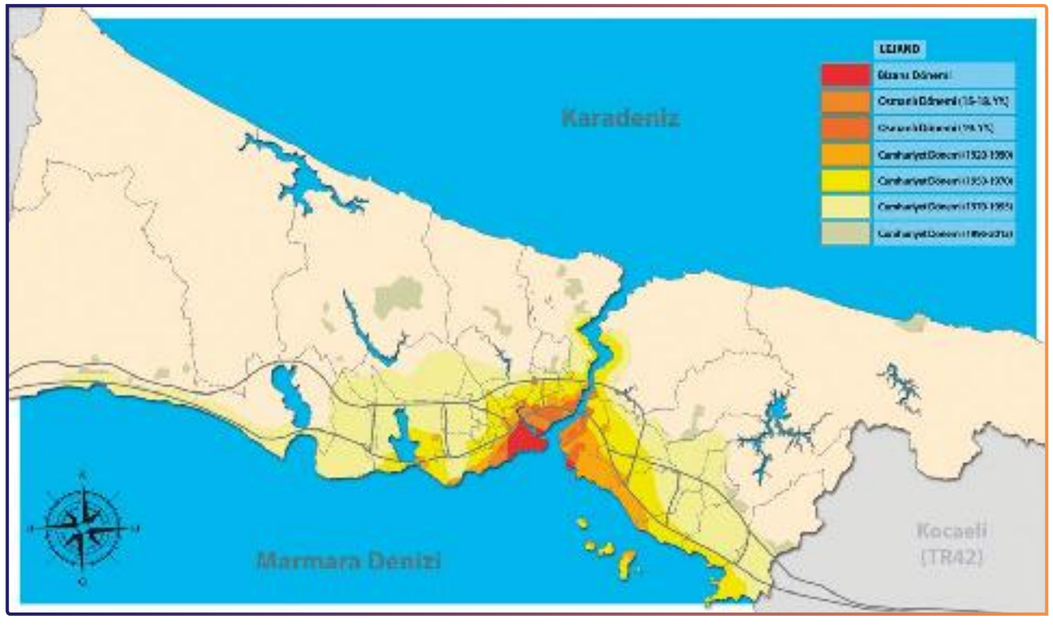

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu (2009) güncellenerek hazırlanmıştır.

Tablo 91 İstanbul'da Yıllara Göre Yerleşim Alanı Büyüklüğü ve Toplam Alana Oranı

Yıl	Yerleşim Alanı (Ha)	Yerleşim/Toplam Alan (%)
1955	7132	1
1965	11392	2
1975	17156	3
1987	38466	7
1997	73707	14
2007	105028	19

Kaynak: Taşdemir, İ. Batuk F., Boğaz Geçişlerinin İstanbul üzerinde oluşturduğu sosyoekonomik değişimlerin CBS ortamında incelenmesi, 2009

İstanbul özellikle 1950'li yıllardan sonra önemli kentsel yayılma süreçleri yaşamıştır. Ulusal sanayileşme politikaları doğrultusunda, kırsal alandan göç hızlanmış ve nüfus İstanbul'da yoğunlaşmış olup, sanayi alanlarının çevresinde konut alanları kendiliğinden gelişmiştir. Plansız gelişen bu alanlar hem altyapı sorunları olan, yaşam kalitesi düşük, fonksiyonların dengesiz dağıldığı bir kentsel gelişmeye yol açarken, hem de bu yoğunlaşma bölgesel dengesizliği derinleştirmiştir. 1990'lı yıllarda özellikle inşaat sektörünün yeniden yapılanması, ticaret ve hizmet fonksiyonlarının yoğunlaşması, küresel sermayenin 2000'ler itibarıyla İstanbul'u bir yatırım alanı olarak tercih etmesi ile birlikte kentsel yayılma süreçleri yeniden hızlanmış ve doğal eşiklere dayanmıştır. Tablo 91'de 1955-2007 yılları arasında yerleşim alanlarının, toplam alanın %20'sine ulaştığı görülmektedir. 2007-2011 yılları arasında nüfus %2,03 oranında artmış, 2011 yılında net göç hızı %8,98, kentleşme oranı ise %98,96 olmuştur (TÜİK, 2012).

İstanbul Makroformunu 1950 sonrası süreçte etkileyen ana etmenler Tablo 92'de dönemler halinde açıklanmaktadır.

İstanbul'da mekânsal gelişmenin sürdürülebilir bir gelişme dinamiği olmadığı görülmektedir. Mekânsal gelişme ile ilgili sorunlar beş temel başlık altında toplanabilir:

- Tek merkezli büyüme; tanımlı alt-bölgelerin olmaması
- Yoğunluğun ve fonksiyonların dağılımı; sınırlı bir alanda nüfus ve ekonomik faaliyetlerin yoğunlaşması; sistem içindeki tıkanıklık ve her geçen gün artarak merkeze gelen baskılar
- Bağlantıların zayıflığı; kentsel fonksiyonlar arasındaki ilişkinin zayıflığı
- Gelişme eksenleri; kentin doğal ve kültürel sit alanları, su havzaları ve orman alanları gibi bölge için hayati önem taşıyan alanlar ile afet riski taşıyan alanlardan oluşan kentsel eşik alanlarına doğru gelişmesinin getirdiği riskler (bkz. Korunan İstanbul Belleği ve Kültürel Miras; bkz. Kaliteli ve Sürdürülebilir Çevre)
- Mevcut sağlıksız yapı; sürdürülebilir gelişme alanlarının kısıtlılığı; mevcut yerleşimlerdeki düşük yaşam kalitesi (bkz. Mekânsal Kalite, Özgün Tasarım; bkz. Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm)

Tablo 92 İstanbul Makroformunu Etkileyen Faktörler, 1950-2013

1950-1980 DÖNEMİ • Hızlı Kentleşme • Sanayi Kenti Oluşumu • Gecekondu Gelişimi • Boğaziçi Köprüsünün inşa edilmesi	1980-1990 DÖNEMİ • Organize Sanayi Bölgeleri'nin oluşması • Sanayinin desantralizasyonu • Fatih Sultan Mehmet Köprüsünün inşa edilmesi	1990-2000 DÖNEMİ • Ana ulaşım ve çevre yolları boyunca merkez dışına yayılma	2000 SONRASI DÖNEM • Kentin doğal ve ekolojik yaşam destek sistemlerinin tehdit altında kalması • Kentsel dönüşüm projelerinin geliştirilmesi
Sanayinin ana ulaşım aksları boyunca gelişerek; kentin makroform yapısını, gerek yerleşik alanın uzandığı sınırlar açısından gerekse iç düzen açısından önemli ölçüde değiştirmesi Sanayi alanlarının Anadolu Yakası'nda E5 boyunca gelişerek Gebze'ye kadar uzanırken, Avrupa Yakası'nda ise; özellikle Zeytinburnu ve kuzeyinden hareketle TEM'e doğru bir gelişme göstermesi ve göller arasında kalan bölgede de Atatürk Havaalanı kuzeyine doğru gelişimini sürdürmesi Sanayi gelişmelerine uyumlu bir şekilde, kentin Merkezi İş Alanı'nın da Eminönü ve Şişli bölgesi üzerinden TEM'e doğru uzayarak Maslak bölgesine doğru ilerleyen eksensel bir gelişme gerçekleştirmesi 1970'lerde İstanbul'da aşırı nüfus yığılmasının etkisiyle temel altyapı eksikliğinin oluşması ile Boğaziçi Köprüsü'nün inşa edilmesi ve çevre yollarının oluşması ile hızlı kentsel büyüme sonucu bu yeni ulaşım ağının kentiçi ulaşımın omurgası haline gelmesi	Kentin sınırlarının, batıda Tekirdağ İli ve doğuda Hereke İlçe sınırlarına dayanması Sanayilerin Organize Sanayi Bölgeleri'nde toplanmaya çalışılması. Avrupa Yakası'nda İkitelli ve Hadımköy ile Anadolu Yakası'nda Dudullu, Tuzla ve Gebze'nin önemli desantralizasyon merkezleri olarak ön plana çıkması Ana ulaşım aksları boyunca gelişmiş sanayi alanlarının, yerlerini ticaret ve hizmet alanlarına bırakmaya başlaması ve kentin Merkezi İş Alanı'nın gelişimini yönlendirmesi	Hızlı nüfus artışı ve bundan etkilenen yeni yerleşim eğilimlerinin oluşması. Karayolu ve yeni ulaşım ağlarının yönledirmesiyle yerleşim alanlarının dışa doğru yayılması ve saçaklanması Küresel merkezde büyük iş merkezleri ve plazaların yapılması Merkezin Mecidiyeköy-Büyükdere-Ayazağa aksına kayması Anayollar boyunca büyük kapalı alışveriş komplekslerinin oluşmaya başlaması Toplu taşımaya yönelik raylı sistem projelerinin inşa edilmeye başlanması	Gelişimin, yayılma ve saçaklanma şeklinde devam etmesi ve yer yer su havzalarına, yer yer de orman alanlarına doğru yönelerek kentin yaşam destek sistemlerini tehdit eden bir yapılaşma eğilimi Büyük kapalı alışveriş komplekslerinin sayısının artması Sabiha Gökçen Havalimanı'nın açılması Toplu taşımaya yönelik raylı sistem projelerinin yaygın biçimde inşası 1999 Marmara Depremi sonrası ve kentsel dönüşüm tartışmaları ve kentsel dönüşüm projelerinin hayata geçirilmeye başlanması 3. havaalanı yapımına başlanması 3. köprü yapımına başlanması Haydarpaşa ve Karaköy Limanlarının taşınması veya yeniden işlevlendirilmesi için projelerin geliştirilmesi

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu (2009) ve 2010 – 2013 İstanbul Bölge Planı Raporu eklerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Fonksiyon Alanları

Sürdürülebilir kentleşme hedefleri doğrultusunda özellikle arazi kullanım planlaması önemli bir yere sahiptir. Çalışma, okul, alışveriş gibi günlük ihtiyaçlara erişimde seyahati en aza indirmek yönünde, konut, istihdam ve hizmetleri kapsayan kentsel fonksiyonların oluşturduğu kentsel yapıda dengeli arazi kullanımı ve yoğunluklara ulaşılmalıdır. Oysa İstanbul'da iş alanları Avrupa Yakasında yoğunlaşmış olup, kentin trafik yükü özellikle bu yakada toplanmaktadır. Avrupa ve Anadolu Yakaları arasındaki fark yıllar itibariyle azalma eğilimi içerisinde olsa dahi halen daha rasyonel bir işyeri-konut ilişkisinin kurulabileceği seviyelerde değildir. Fonksiyon alanlarının dağılımının yanı sıra, sağlıklı işlemesi ve bu alanların ilişkisinin gücü de kentsel gelişme için önem taşımaktadır (bkz. Harita 20).

Harita 20 İstanbul'da Nüfus, Hizmetler ve Sanayi Yoğunluğunun Dağılımı

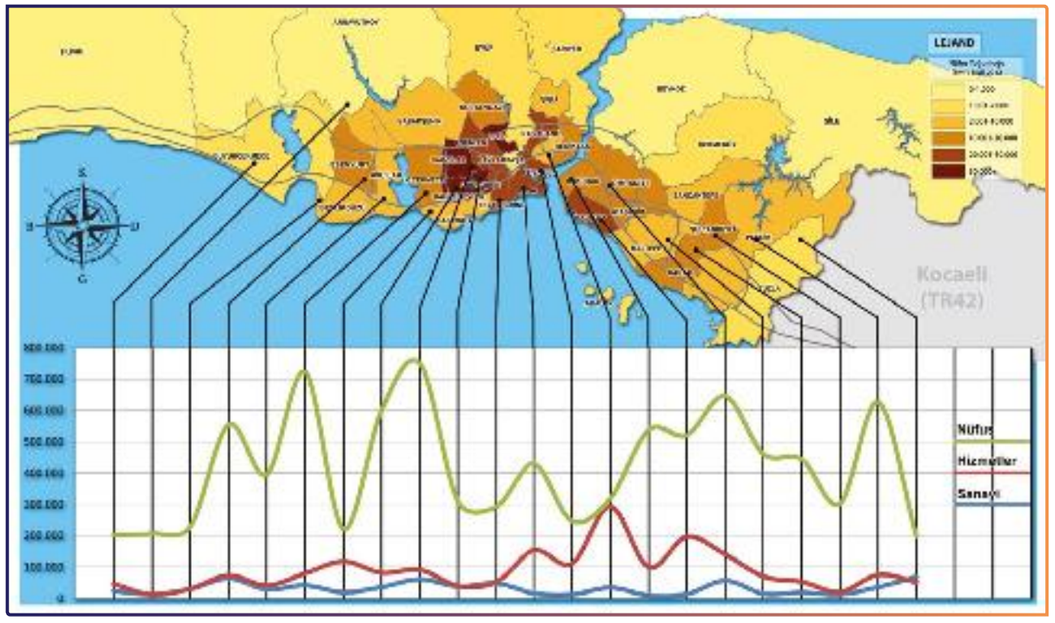

Kaynak: TÜİK ve SGK 2012 yılı verilerinden derlenmiştir.

Hizmet Alanları

Kentsel gelişimde görülen düzensiz yığılma ve yapılaşma, hizmet ve ofis alanları açısından da benzerlik göstermektedir. Finans, ticaret ve hizmet sektörleri; Osmanlı döneminde Eminönü-Fatih Bölgesinde daha sonra Beyoğlu-Galata doğrultusunda gelişmiş, özellikle 1950'lerden sonra Şişli-Beşiktaş Bölgelerine kayarak kentin kuzeyine doğru gelişme eğilimine girmiştir. 1980'li yıllar sonrasında *Merkezi İş Alanı* (*MİA*) Barbaros Bulvarı, Zincirlikuyu-Mecidiyeköy semtlerini de içine alarak Büyükdere Caddesi boyunca ve Maslak semtine ulaşarak Büyükdere-Levent Maslak Aksı'nı kapsayacak şekilde genişlemiştir. Çevre yolu ekseninde ise Basın-Ekspres hattı ile Kavacık-Kozyatağı boyunca ofis birimleri ve yönetim merkezleri gelişim kaydetmiştir. Tablo 93'de ofis alanlarının İstanbul'da dağılımı görülmektedir.

İstanbul genelindeki 3,4 milyon m² ofis stoğunun %41'i halen MİA'da yer almaktadır (bkz. Tablo 93). Bunun nedenleri arasında nitelikli ofis ve konut alanlarının yanı sıra bu altyapıları destekleyen ulaşım bağlantıları ve diğer kentsel hizmetlerin MİA'da gelişmiş olması yer almaktadır (İBB, 2013).

Tablo 93 İstanbul Bölgesinde Ofis Alanlarının Dağılımı, 2011

GRUPLAR	BÖLGELER	OFİS STOKU (M²)	
MİA	LEVENT	531.270	1.569.211
	ETİLER	68.271	
	BEŞİKTAŞ-BALMUMCU	121.742	
	MASLAK	419.355	
	ZİNCİRLİKUYU-GAYRETTEPE-ESENTEPE	145.553	
	TAKSİM-NİŞANTAŞI-BEYOĞLU	120.574	
	ŞİŞLİ-FULYA-OTİM-OKMEYDANI	162.446	
MİA DIŞI AVRUPA	HAVAALANI-GÜNEŞLİ-MERTER-ŞİRİNEVLER-TOPKAPI-YENİBOSNA-YEŞİLKÖY-ATIŞALANI	652.094	652.094
MİA DIŞI ASYA	KOZYATAĞI-ATAŞEHİR-KÜÇÜKYALI-BOSTANCI-ACIBADEM	332.604	1.192.528
	ALTUNİZADE-ÇAMLICA	176.422	
	ÜMRANİYE	446.017	
	KAVACIK	237.485	
TOPLAM			**3.413.833**

Kaynak: GYODER, 2023 Vizyonunda Gayrimenkul Sektörü, 2012

MİA'da finans, ticaret ve iş merkezlerinin yoğunlaşması, nitelikli ofis ve konut alanlarının varlığı ve bunların yanında alışveriş, yeme-içme, sinema ve tiyatro gibi sosyal imkanların yer alması da günümüz sosyal hayatının önemli bir parçası haline gelen ve tüm kentte sayısı giderek artan alışveriş merkezi (AVM) yatırımlarının bu bölgede yığılmasına neden olmuştur. Ofis, konut alanları ve AVM'lerde görülen bu yığılma, MİA'ya olan hareketliliği artırırken gün içinde nüfus yoğunluğu ve trafik sıkışıklığı gibi sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca bu yoğunlaşmanın Maslak'a kadar varan kuzey yönünde gelişme eğilimi, kentin kuzeyindeki doğal eşik alanlarına baskı yapmaktadır (İBB, 2013). Harita 21'de İstanbul'da ticaret ve hizmet alanları ile AVM'lerin dağılımı görülmektedir. İstanbul'da üç farklı nitelikte merkez tanımlanmaktadır (bkz. Harita 22).

- MİA - 1. Derece Merkez: Tarihi Yarımada, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş, Kadıköy birinci derecede Merkezi İş Alanlarıdır.
- Alt Merkez- 2. ve 3. Derece Merkez: MİA'dan sonra iş hizmetleri kapsamında ikinci derece potansiyele sahip merkezler olarak Bakırköy, Kağıthane, Avcılar, Üsküdar, Ümraniye, K. Çekmece, Maltepe, Kartal ve Pendik ilçeleri tanımlanmaktadır. Bu ilçeler; MİA ile güçlü bağlantıları olan ve kendi hinterlandına hizmet eden birimlerdir.
- Yerel Merkezler çevrelerinde oturan iskan nüfusuna hizmet veren merkezlerdir. Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Bağcılar, Tuzla bu merkezler arasında sayılabilir (İBB, 2009).

Harita 21 İstanbul'da Ticaret ve AVM Alanlarının Dağılımı

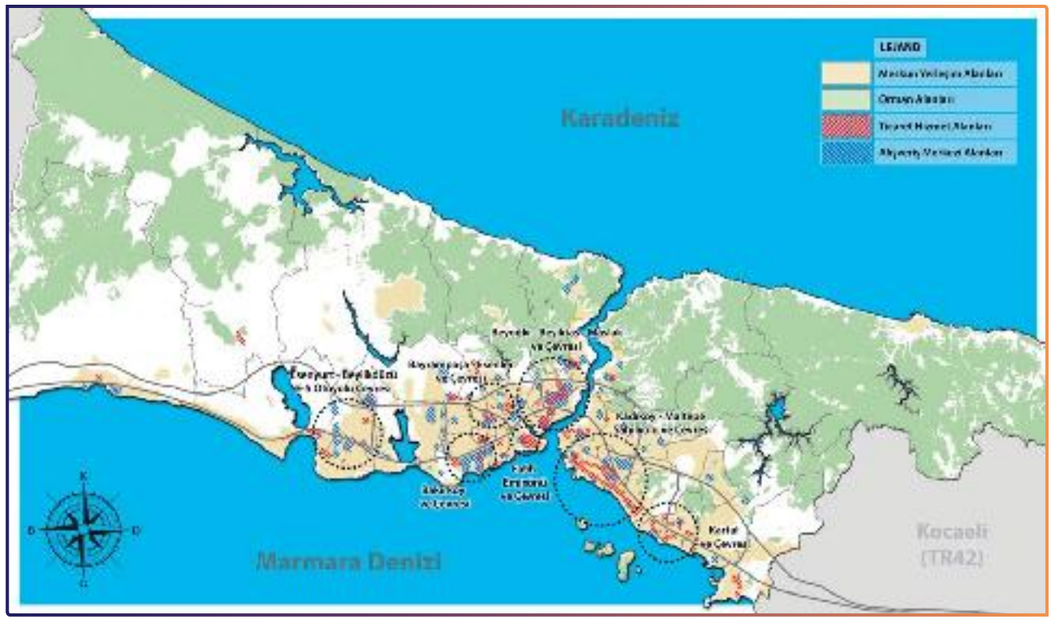

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu (2009) verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Harita 22 İstanbul'da Merkezi İş Alanı ve Merkezler

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu (2009) verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Sanayi Alanları

İstanbul'da faaliyet gösteren imalat sanayinin %77,3'ü Avrupa, %22,7'si ise Anadolu Yakası'nda yer almakta olup, toplam 4.300 ha kapalı sanayi alanı bulunmaktadır (İSO, 2012). İstanbul'da sanayi alanlarının, ulaşım maliyetleri ve pazar-hammadde erişimi kolaylığı açısından büyük ölçüde ulaşım akslarına paralel olarak D-100 (E-5) ve TEM karayolları çevresinde gelişmiş olduğu görülmektedir. Gaziosmanpaşa, Esenler, Bayrampaşa, Güngören, Bağcılar ilçeleri sanayide işgücünün en çok yoğunlaştığı bölgeler olup, bu sanayi alanlarının çevresinde gelişen konut alanları öncelikli kentsel dönüşüm bölgeleri olarak değerlendirilmektedir. İstanbul'da sanayi firmalarının en fazla yoğunlaştığı ilçelerin başında Esenyurt (510 ha) gelirken, onu sırası ile Büyükçekmece (460 ha), Güngören (390 ha) ve Tuzla (340 ha) ilçeleri takip etmektedir (İSO, 2012). Harita 23'de İstanbul'da sanayinin yoğunlaştığı alanlar görülmektedir.

İstanbul'da bulunan 8 OSB'nin toplam alan büyüklüğü 2.129 ha olup, bu OSB'lerin Avrupa Yakası'nda (İkitelli-Beylikdüzü) 860 ha (%41), Anadolu Yakası'nda ise (Ümraniye-Tuzla) 1341 ha'lık (%59)

Harita 23 İstanbul'da Sanayi Alanları ve OSB'ler

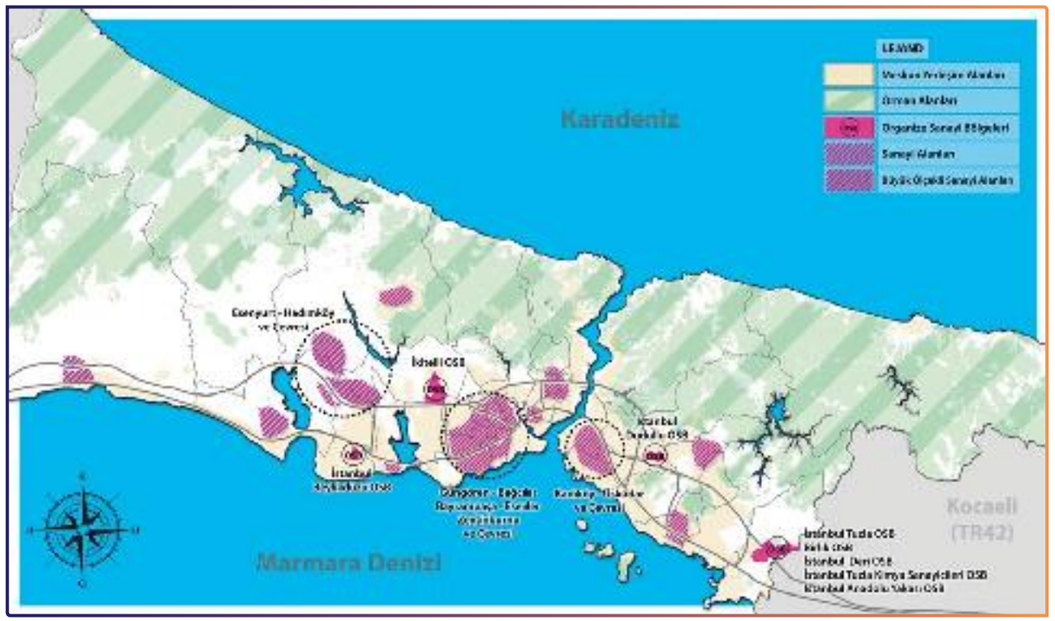

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu (2009) ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2013 yılı verileri derlenerek hazırlanmıştır.

bir alan kapladığı görülmektedir. Buna karşılık OSB'lerde istihdam edilen toplam 229.865 sanayi çalışanında; Avrupa Yakası'ndaki istihdam oranları Anadolu Yakası'nın yaklaşık 4,5 katıdır (bkz. Tablo 42). 1.731 adet organize sanayi parselinin neredeyse %100'ü tahsis edilmiştir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013).

Konut Alanları

İstanbul'da konut alanlarının gelişimi, coğrafi ve tarihsel özellikler, doğal eşikler ve özellikle sanayi ve ticaret alanlarının yer seçimine paralel olarak gelişim göstermiştir. İstanbul'daki konut alanlarının temel karakteristiklerinden biri, sürekli yoğun bir nüfus baskısı altında olmasıdır. Günümüze kadar arazi kullanım kararlarının ve konut üretim politikalarının bütüncül bir planlama dahilinde gerçekleştirilmediği, sanayi alanlarının çevresinde gelişen yasa dışı yapılaşma alanları ile konut ihtiyacının karşılandığı görülmektedir. Günümüze gelindiğinde ise bu alanlar büyük ölçüde kentsel dönüşüme konu edilmektedir.

Çıkarılan imar afları ile birlikte[37] kaçak konutların yasallaşma süreci ve bu konut alanlarında yoğunluk artışı söz konusu olmuştur. 1980 ile 2000 yılları arasında daha çok Bağcılar, Bahçelievler, Esenler,

[37] 1948 yılında ilk gecekondu affı yasası kabul edilmiştir. Bu yasa sonrası 13 imar affı yasası (1948 – 1985) daha kabul edilecektir.

Harita 24 İstanbul'da Konut Alanları, Kapalı Konut Alanları ve Rezidans Alanlarının Dağılımı

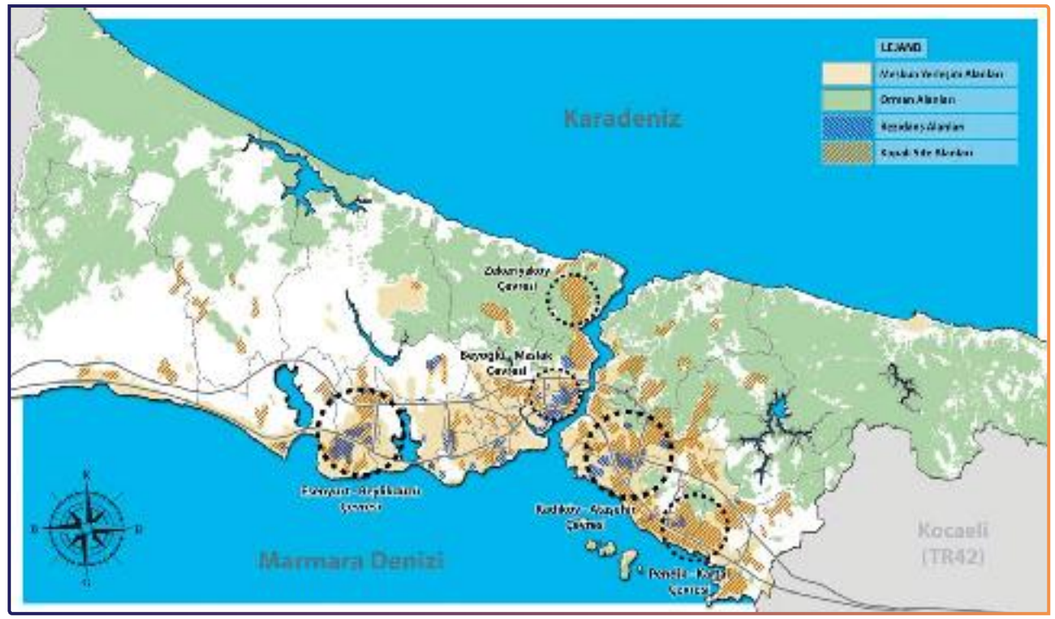

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu (2009) verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Güngören, Maltepe, Pendik, Zeytinburnu ve Büyükçekmece ilçeleri olmak üzere merkezi çevreleyen bölgede konut alanları yoğunlaşmıştır. Özellikle 1990'lı yılların sonrasında üst gelir grubuna yönelik konut üretimi ivmelenerek artmış, 2. Boğaz Köprüsü'nün de yapımı ile birlikte kentin kuzeyinde bulunan orman, tarım alanları ve su havzalarını baskı altına almıştır. Gaziosmanpaşa, Eyüp, Sarıyer, Beykoz ilçeleri bu baskının yoğun olarak yaşandığı ilçelerdir. 1999 depremi sonrasında kentin kuzeyinde lüks, kapalı sitelerin yapımı hızlanmıştır. Bu süreçte kapalı yerleşimler olarak gelişen Avrupa Yakasında Göktürk-Kemerburgaz, Zekeriyaköy-Demirciköy, Bahçeşehir, Beylikdüzü, Başakşehir, Büyükçekmece, Anadolu Yakasında ise Ataşehir, Beykoz, Çekmeköy-Dudullu ve Ömerli'de E-5 ve TEM bağlantıları ile ilişki içerisinde yeni konut bölgeleri olarak gelişim göstermişlerdir. 2000'li yıllardan sonra Anadolu Yakasında Ömerli Baraj gölünün güney doğusunda gelişen ve Avrupa Yakasında Arnavutköy ve civarı ile Çatalca çevresindeki yerleşimler İstanbul'un yaşam kaynaklarının çevresinde gelişme göstermiştir. Harita 24'de İstanbul'da konut alanlarının ve bunun içerisindeki kapalı konut alanları ile rezidansların dağılımı görülmektedir.

İstanbul'da toplam konut sayısı 3.391.752 olup, konutların %65'i Avrupa Yakası'nda, %35'i ise Anadolu Yakası'nda yer almaktadır (TÜİK, 2000)[38]. Bu alanların %68'ini düzenli gelişmiş alanlar, %32'sini ise düzensiz gelişmiş alanlar oluşturmaktadır (İBB, 2009).

[38] 2005 sonrasında İstanbul'da konut alanlarının inşaatı hız kazanmış olmakla birlikte güncel bir bina sayımı bulunmamaktadır.

Tablo 94 İstanbul'da Konut Alanları ile İlgili Genel Değerler

Toplam konut sayısı	3.391.752 adet konut
Konut başına düşen ortalama nüfus	3,85 kişi/konut
Kişi başına düşen ort. konut inşaat alanı	35,7 m²/kişi
Konut başına düşen ortalama oda sayısı	3,44 oda/konut
Oda başına düşen ortalama kişi	0,8 kişi/oda

Kaynak: TÜİK, Bina Sayımı, 2000

Bu tarihsel olarak nitelikli ve planlı konut alanlarının İstanbul'da oluşturulamadığını ve bu durumun da büyük ölçüde ulaşım ve kentsel altyapı maliyetlerini artırdığını ortaya koymaktadır. İstanbul'da hanehalklarının %82,1'i 2001 yılı öncesinde yapılmış binalarda yaşamaktadır (TÜİK, 2011). Tablo 94'de İstanbul'da konut alanları ile ilgili genel değerler görülmektedir.

İstanbul'da en fazla konut yoğunluğu Bağcılar, Bahçelievler, Kadıköy, Pendik, Ümraniye ve Küçükçekmece ilçelerindedir. Kent içinde bulunan ve nüfusu çok yoğun olan Fatih, Kadıköy, Bakırköy gibi ilçelerde konut alanları yerlerini işyerlerine bırakmaktadır. Kent merkezi dışında bulunan Büyükçekmece, Silivri, Şile, Çekmeköy gibi ilçeler konut yoğunluğu az olan, ancak hızlı gelişen ilçelerdendir (İBB, 2009).

Üst Ölçek Projelerin Kentsel Makroforma Etkileri

İstanbul'da merkezi ve yerel yönetim tarafından planlanan önemli ulaşım ve yatırım kararları bulunmaktadır. Bu projeler İstanbul'da yaşam kalitesini artırma, sosyo-ekonomik gelişmeye katkı sağlama imkanı sunarken, aynı zamanda kentsel makroformu etkileme potansiyelleri bulunmaktadır. Proje ve inşa süreçleri devam eden bu yatırımlar; İstanbul 3. Boğaz Köprüsü, İstanbul 3. Havalimanı, Avrasya Tüneli - Lastik Tekerlekli Tüp Geçiş Projesi, İstanbul Finans Merkezi, Kanal İstanbul olarak sıralanabilir. Süreçleri devam eden bu yatırımlara ek olarak İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda da belirtilen Marmaray, Karaköy-Salı Pazarı Limanı (Galataport), Haydarpaşa Limanı gibi kentsel ölçekte makroformu etkileyebilecek üst ölçekli projeler de bulunmaktadır (bkz. Harita 25).

Kentsel makroformun gelişimini etkilemesi kaçınılmaz olan bu projeler ağırlıklı olarak etki alanı uluslararası ölçekte olacak ulaşım projeleridir. İstanbul Bölgesi bu proje sonuçlarından faydalansa dahi projelerin temel çıkış noktası İstanbul'un jeopolitik konumudur. Türkiye'nin ve İstanbul'un küresel ölçekte rekabet etme şansını artırması amacıyla; insan transferinin kolaylaştırılması ile turizm gelirlerinin ve finansal aktivitelerin artırılması, havaalanı sayısı ve kapasitesinin geliştirilmesi, karayolu ağının genişletilmesi ile Avrasya-Uzakdoğu ve Avrupa arasında ürün sevkiyatının hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak, bazı üst ölçekli projelerin öngörülemeyen bir kentsel gelişmenin temellerini oluşturma potansiyeli bulunmaktadır.

Örneğin Marmaray'ın kent içi ulaşımın ana unsurlarından biri haline gelmesi, toplu taşımada hız, konfor ve kaliteyi artırması beklenmektedir. Bununla birlikte transfer merkezlerinde oluşması muhtemel insan yoğunluklarına karşı önlemlerin alınması gereklidir. Galataport ve Haydarpaşa Port kurvaziyer turizm kapasitesini geliştirecektir. Buna karşılık projede kamusal kullanımın olmaması, şehir merkezine gelecek yeni yoğunluk gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Avrupa Tüneli-Lastik Tekerlekli Tüp Geçiş Projesi

Harita 25 İstanbul'da Büyük Ölçekli Projeler

hem kent içi ulaşımda hem de transit geçişlerde hızlı ve güvenli bir alternatif sunacak, ancak bir yandan da Yenikapı'da olan Avrupa Yakası bağlantısı Tarihi Yarımada'ya önemli bir araç yükü getirecektir. Kanal İstanbul güvenliğin sağlanması, Boğaz'ın rekreasyon ve kent içi ulaşım amaçlı kullanımı ve bu doğrultuda İstanbul'da deniz ile ilişkinin güçlendirilmesi için önemli bir fırsat sunmakla birlikte, kuzeydeki ekolojik sisteme müdahale edilmesi ve kentsel eşiklere baskı yapacak muhtemel yerleşimler önemli tehditler olarak görülmektedir. Olimpiyat ve benzeri büyük ölçekli etkinliklerin altyapının hızla geliştirilmesi, uluslararası tanıtım, turizmin gelişmesi, spor altyapısının artırılması, İstanbul'un destinasyon ve marka değerinin artması gibi önemli kazanımları olsa da, bu etkinliklerin ardından tesislerin atıl kalmasını önleyecek ve bu süreçte kentin yaşam kalitesini düşürmeyecek şekilde planlamanın yapılması gerekmektedir. Sayısı artırılabilecek makro ve büyük ölçekli projelerden İstanbulluların kazanımının artırılması için, söz konusu tehditler bertaraf edilerek ve projelerin sahiplenilmesi sağlanarak hayata geçirilmeleri gerekmektedir.

Planlama

İstanbul ölçeğindeki metropoliten alanların karşı karşıya olduğu; başta deprem olmak üzere doğal afet ve yerleşme riskleri, nüfus yoğunluğu ve artışı, göç, ulaşım, altyapı ve benzeri sorunlara karşı çözüm üretmeyi hedefleyen planlama anlayışının katılımcı, çok aktörlü ve bilimsel müzakerelere açık, dinamik, sürekli ve yerel dinamiklerle gerçekleştirilen bir süreci içermesi gerekmektedir. Bu nedenle planlamanın, yalnızca mekânsal düzenleme aracı değil, sosyal, ekonomik, kültürel gelişmeyi sağlayan, doğal ve kültürel değerlerin korunmasını amaçlayan, ortaklıklar kurulmasına imkan tanıyarak ortak geleceğin tanımlanmasında ve yaşama geçirilmesinde birleştirici, bütünleştirici, sinerjik, dinamik ve sürekliliği olan bir süreç olarak ele alınması gerekmektedir. Onuncu Kalkınma Planında da mekânsal planlama ve uygulamanın yerinde gerçekleştirilmesi ve ortak karar alma süreçlerini güçlendiren bir yapıya dönüştürülmesi hedeflenmiştir.

Öte yandan planlama mevzuat ve uygulamalarının bütüncül olmayan karışık yapısı kaynakların verimli ve yerinde kullanılmasını, kentlerin sürdürülebilir yaşam alanı olma niteliğine kavuşturulması sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut planlama sisteminde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) gibi sayısı neredeyse 50'yi bulan kurumun İstanbul'da farklı ölçeklerde ve konularda planlama yetkisi bulunmaktadır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Sürdürülebilir bir kentsel gelişmenin ve akıllı büyümenin sağlanması, kentsel fonksiyonların dağılımında mekânın etkin kullanılması

Sürdürülebilir kalkınma; kaynak kullanımında kuşaklar arası hakkaniyetin sağlanarak sosyal, ekonomik ve çevresel alanlarda dengeli gelişmeyi öngörmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının mekân boyutunda, mekânsal eşitlik ve yaşam kalitesi öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda akılcı kaynak yönetimine dayalı mekânsal gelişmenin ve akıllı büyümenin sağlanması önemlidir.

İstanbul'un dağınık ve yayılarak gelişimi ile kent merkezinden, dolayısıyla mevcut altyapıdan uzak noktalarda, mekânda atlayarak oluşturulan yeni yerleşimler hem ekonomik maliyetleri artırmakta, hem de dağınık kentsel mekân kendi içinde artan ulaşım ve iletişim sorunları yaratmaktadır. Kentin çeperlere, orman alanları ve su havzalarına yayılması, kentin doğal taşıma kapasitesini zorlamakta, kent içi sosyal ilişkileri de olumsuz etkilemektedir. Ayrıca tek merkezli gelişen İstanbul'da, Anadolu ve Avrupa Yakaları arasında fonksiyonların dengesiz gelişimi de kentte yaşamanın maliyetlerini artırmakta ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Bu doğrultuda akıllı büyüme için çok merkezli gelişimin, kentsel açık alanların artırılmasının, kentte yürünebilir, bisiklet dostu alanlar yaratılmasının ve karma kullanımın sağlanması önem kazanmakta olup, fonksiyonların dengeli dağılımı ve birbiriyle ilişkisinin kurulması kentin sağlıklı şekilde işlemesi ve gelişmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. İstanbul için planlanan mekânsal gelişme yönünü etkileyecek büyük ölçekli projeler de kentsel gelişmede ihtiyaç duyulan dengenin sağlanmasında bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme ile maliyetlerin azaldığı, kaynakların verimli kullanıldığı ve yayılmanın önlendiği bir kent makroformunun oluşturulması amaçlanmaktadır. Kentsel eşikleri ve kentin taşıma kapasitesini dikkate alarak; bir yandan tarihi koruma alanları ve su, orman, toprak, havza gibi canlı hayatın devamlılığının bağlı olduğu doğal kaynaklar üzerindeki baskının kaldırıldığı; bir yandan da afet risklerine duyarlı bir kentsel gelişme hedeflenmektedir. Toplumsal çeşitliliği dikkate alan, çok merkezli mekânsal gelişmeyi hedefleyen, fonksiyonların erişilebilirliğini garantileyen, kimlikli, yaşanabilir kentsel gelişmeyi sağlamak esastır.

Hedef 1. Kentsel eşiklerin (sit alanları, koruma alanları, afet riski taşıyan alanlar vb.) mekânsal gelişmede dikkate alınarak bu alanlarda gelişmenin kontrol altına alınması ile kentleşmenin doğal ve kültürel varlıklar üzerindeki baskısının azaltılması

Hedef 2. Kentin büyüme eğilimlerinin İstanbul'un taşıma kapasitesi (nüfus, kaynaklar, ekolojik, büyüme sınırları, vb.) doğrultusunda yönlendirilmesi

Hedef 3. Kentsel fonksiyonların mekânsal dağılımında ve yer seçiminde merkezi alanlardaki baskının azaltılması

Hedef 4. Çok merkezli ve başta Avrupa ve Anadolu yakası arasında olmak üzere, Bölge içinde dengeli bir gelişme modelinin geliştirilmesi, sistemin yürünebilir alt merkezlerle desteklenmesi

Hedef 5. Yeni yaşam alanlarının gelişiminde ve mevcut kentsel alanlarda farklı arazi kullanımlarını içeren karma kullanımın ve farklı yaş gruplarının, farklı sosyo-ekonomik grupların birlikte yaşadığı karma kullanıcı profilinin teşvik edilmesi

Hedef 6. Kentsel sistemde fonksiyon alanları arasındaki bağlantının güçlendirilmesi ve kalitesinin artırılması

Hedef 7. Makro projelerin ve büyük ölçekli kentsel projelerin dengeli bir kentsel büyümeyi destekleyecek ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltacak şekilde, plan ölçekleri arasındaki uyum ve etkileri gözetilerek geliştirilmesi

Hedef 8. Başta makro projeler olmak üzere, projelerin tarihi dokuya, toplumsal yapıya, kent kimliğine uyumu ile çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi ve risk analizinin yapılması, potansiyel olumsuz etkilerinin önlenmesi

Strateji 2. Katılımcılığı esas alan, işbirliğine dayalı, kapsayıcı ve bütüncül bir planlamanın yaygınlaştırılması

Sürdürülebilir ve toplumun her kesimi için yaşanabilir kentler yaratılmasında etkin ve çoğulcu katılımın sağlanması en temel koşuldur. Katılım, toplumsal farkındalığı artırarak kentsel sahiplenmeyi destekleyeceği gibi, yürütülmekte olan veya yürütülecek olan plan ve projelerin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliğini de garanti altına alacaktır. Başta hedef alanın sakinleri olmak üzere ilgili tüm kentsel aktörlere söz vermek, planların gerçekçi ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlayacaktır.

Bunun yanı sıra çok sayıda kurumun farklı alan ve ölçeklerde planlama yetkisi bulunmaktadır. Planlama çalışmalarında, planlama yetkisi olan ve planları uygulayıcı kurumların işbirliği; farklı ölçek ve hedeflere sahip planların uyumunu sağlayacak, planların uygulanabilirliğini ve kurumsal sahiplenmeyi artıracaktır. Planlarda parçacıl kararlar yerine farklı karar alanlarının ve farklı ölçeklerin uyumunun sağlandığı bütüncül, farklı disiplinleri ve kesimleri içeren kapsayıcı bir yaklaşımın sağlanması da amaçlanmaktadır.

Hedef 1. Farklı planlar ve plan ölçekleri arasında uyumun, bütüncül yaklaşımın ve plan yetkisi olan kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması

Hedef 2. Kentsel kararlar alınırken katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışının benimsenmesi ve iletişimi sağlayacak mekanizmaların kurulması

Hedef 3. Planlama çalışmalarında, projelendirme ve uygulamada etkin katılımın ve şeffaflığın sağlanması, bunu sağlayacak insiyatiflerin geliştirilmesi ve STK'ların güçlendirilmesi, plan kararlarının kamuoyu ile daha etkin biçimde paylaşılması

Hedef 4. Planların yönetişiminde, yerel değerlerin ve ihtiyaçların merkezi planlama kararlarında dikkate alınmasının sağlanması

Hedef 5. Başta büyük ölçekli projeler ve tarihi dokuya yapılacak müdahaleler olmak üzere, kentsel projelerin yerel planlar ile bütüncül şekilde oluşturulması

Hedef 6. Planların ilkeleri çerçevesinde uygulanmasının sağlanması, parçacıl revizyonların önüne geçilmesi

MEKÂNSAL KALİTE, ÖZGÜN TASARIM

Kentsel Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesi, DSÖ tarafından; hedefleri, beklentileri, standartları, ilgileri ile bağlantılı olarak, kişilerin yaşadıkları kültür ve değer yargılarının bütünü içinde durumlarını algılama biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yaşam kalitesi kişilerin yaşamlarında doyumu, mutluluğu ve kişinin kendini iyi hissetmesi ve genel olarak kişilerin yaşamlarında fiziksel, psikolojik ve sosyal işlevlerinden ne ölçüde memnun olduğu ile ilgilidir. Kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu kentler ise bireylerin yalnızca barınmasından öte; sakinlerinin toplumsal, ekonomik, kültürel ihtiyaçlarını da karşılamakta ve yönetime katılım imkanı sunmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesi mekânsal, sosyal ve ekonomik çevre kalitesine yönelik bileşenlerden oluşmaktadır. Ekonomik çevre kalitesi, yaşam maliyeti ve alım gücü gibi özellikler ile tanımlanırken; sosyal çevre kalitesi yaşam biçimi, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, örgütlülük ve gönüllülük esasına dayalı toplumsal faaliyetler, güvenlik, bir yerde topluma ait olma duygusu, kimlik ve yerellik gibi özellikler ile tanımlanabilir. Fiziksel çevre kalitesi ise açık ve yeşil alan varlığı, erişilebilirlik, altyapı ve belediye hizmetleri, iletişim, sosyo-kültürel aktiviteler, doğal ve tarihi değerlerin korunması, konut ve yaşam çevresinin planlı olması, yüksek tasarım kalitesi, rekreasyon alanlarının varlığı gibi özellikler ile tanımlanmaktadır. Kentsel alanda sunulan bu hizmetlerin, hizmet verdiği nüfus ile orantılı şekilde planlanması önem taşımaktadır. Nitekim yaşam kalitesi yüksek olan mekânlarda yaşayanlar, mutlu, üretken, kendine ve topluma faydalı, yaşamdan tat almayı bilen bireylerdir. Bununla birlikte yaşam kalitesinin kent genelinde adil bir standartta yaygınlaşması da toplumsal bütünleşme açısından önem taşımaktadır. İstanbul'da yaşam kalitesinde ilçeler arasında önemli farklılıklar olduğu tespit edilmektedir (bkz. Harita 11; Sosyal Bütünleşme).

Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda Avrupa'daki yerleşimlerde yaşayan kentlilerin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve mekânsal boyutları içeren haklar tanımlanmıştır. Bu kapsamda; hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan, kirletilmemiş *sağlıklı bir çevre*; mahremiyet ve dokunulmazlığının garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, *yeterli konut stokunun* sağlanması; beden ve ruh *sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin* ve koşulların sağlanması; yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği *spor ve dinlence olanaklarının* sağlanması; tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekânların yaratıldığı *kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre*; yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin birbiriyle ilişki içerisinde olması ile *işlevlerin uyumunun sağlanması* gibi kentlilerin hakkıdır.

İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması kapsamında İstanbulluların spor, sinema, tiyatro, yeşil alanlar gibi kentsel imkanları içeren sosyal yaşamlarına dair kentsel memnuniyet düzeyleri (10 puan üzerinden değerlendirme) sorulmuş olup, sosyal yaşamdan memnun olanların yoğunlaştığı ilk üç ilçe Kadıköy (7,89), Şişli (7,67) ve Beşiktaş (7,14) iken, Sancaktepe (2,43), Sultanbeyli (3,14) ve Gaziosmanpaşa (3,67) memnuniyetin en düşük olduğu ilçeler olarak tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmada, yaşam kalitesinin temel göstergelerinden olan İstanbulluların mutluluk düzeyleri sorulduğunda ise, hayatından mutlu olanların yoğunlaştığı ilk üç ilçe Adalar (8,14), Zeytinburnu (8,07) ve Beyoğlu (7,90) iken, Arnavutköy (5,33), Gaziosmanpaşa (5,51) ve Bayrampaşa'da mutluluk düzeyinin en düşük olduğu ve ortalamanın 6,58 düzeyinde olduğu görülmektedir. Harita 26 İstanbulluların en çok yaşamak istediği ilçeleri göstermektedir. Buna göre İstanbullular en çok Adalar (%9,64), Beşiktaş (%8,67) ve Kadıköy'de (%7,63) yaşamak istemekte ve en az Esenyurt (%0,08), Sultangazi (%0,32) ve Gaziosmanpaşa'yı (%0,40) tercih etmektedir (Şeker, 2011). Bu dağılım ilçelerdeki yaşam kalitesi ile paralellik göstermektedir.

Harita 26 İstanbulluların En Çok Yaşamak İstediği İlçeler

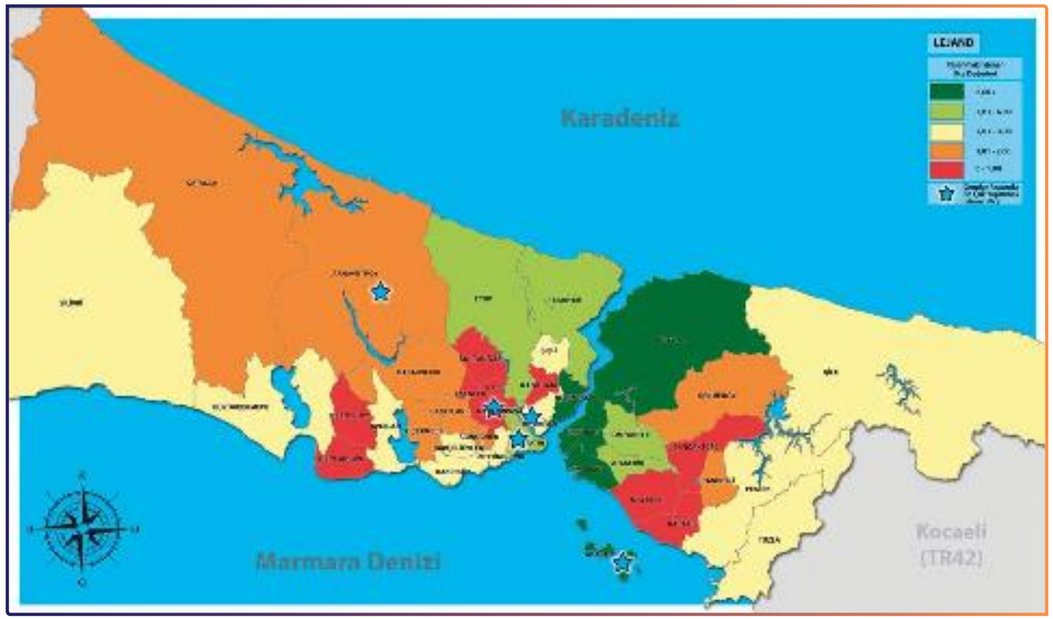

Kaynak: Şeker, M., İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması (2011) verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Donatı Alanları

Sunulan kentsel hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesi, nüfus için yeterli olması ve erişilebilirliği kentsel yaşam kalitesinin belirlenmesinde önemlidir. İstanbul'daki donatı alanları başta İstanbullulara olmak üzere, çok sayıdaki ulusal ve uluslararası ziyaretçisi ile birlikte nüfusunun çok üzerindeki kişiye kentsel hizmet sunmaktadır. İstanbul'da konut alanlarındaki yüksek yoğunluklara karşın; kişi başına düşen kentsel donatı standartları olması gerekenin altındadır. Kişi başına düşen donatı alanı günlük ziyaretçi sayısı ile birlikte dikkate alındığında, bu alanların yetersizliği daha da açık görülecektir. İstanbul'da yaşam kalitesi açısından; eğitim, sağlık tesisi, kentsel idari birimler, kültürel tesis, sosyal tesis, dini tesis, öğrenci yurtları gibi temel donatılarda önemli eksiklikler ve bunların kişi başına düşen oranlarının ilçelere göre dağılımlarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, sağlıksız alanların oluşmasına neden olmaktadır. Tablo 95'te İstanbul Bölgesi'nde kentsel donatı alanları, Avrupa ve Anadolu Yakaları için İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelik kapsamında donatı standartlarına göre değerlendirilmiştir.

Tablo 95 İstanbul Bölgesi Avrupa ve Anadolu Yakalarında Donatı Alanları

Kentsel Donatı	Yönetmelik m²/ kişi	İstanbul m²/ kişi	Avrupa m²/ kişi	Anadolu m²/ kişi
Sağlık	4,00	0,71	0,29	1,43
İlköğretim	4,50	0,50	0,40	0,60
Ortaöğretim	3,00	0,35	0,30	0,40
İdari Tesis	5,00	0,45	0,42	0,49
Sosyal Tesis	1,50	0,10	0,08	0,12
Kültürel Tesis	2,50	0,13	0,17	0,05
Dini Tesis	0,50	0,31	0,28	0,32
Aktif Yeşil Alan	10,00	3,40	-	-
Teknik Altyapı	4,00	1,35	-	-

Kaynak: 1/25000 Ölçekli İstanbul Nazım İmar Planı – Plan Raporu, 2007

Sağlık Tesisleri

İBB'nin 2003 yılı itibarıyla yaptığı analitik etütlere göre İstanbul'da özellikle ilçe düzeyindeki sağlık tesislerinin alansal olarak oldukça düşük seviyelerde olduğu tespit edilmiştir. İlçe ölçeğinde kişi başına 0,11 m² alan düşerken, bölgesel ölçekteki sağlık kuruluşları dahil edildiğinde kişi başına düşen alan 0,71 m²'ye çıkmaktadır. İstanbul'da yapılan İmar Planlarında ise kişi başına ayrılan sağlık tesisi alanlarının 0,84 m² olduğu tespit edilmiş olup, bu alan İmar Mevzuatında belirtilen 4 m²/kişi olan standardın çok altındadır.

İdari Tesisler

İdari Tesis Alanları içerisinde Bakanlıkların taşra teşkilatlarını oluşturan birimlerin payı %40'tır. Bu birimleri, %22'lik oranla Emniyet Kuruluşları ve %11'lik oranla da İBB Birimleri izlemektedir. Kuruluşların %17'si bölgesel nitelikteki idari kuruluşlardır. Kentsel idare birimlerinin Avrupa ve Anadolu yakasındaki dağılımları incelendiğinde, bütün idari kuruluş türlerinin Avrupa Yakasında, özellikle Beyoğlu ve Fatih ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İstanbul genelinde kişi başına 0.45 m² idari tesis alanı düşmektedir.

Sosyal ve Kültürel Tesisler

Sosyal tesislerin İstanbul genelindeki dağılımları incelendiğinde, en fazla miktarda sosyal tesis alanının Kadıköy'de yer aldığı görülmektedir. İstanbul genelinde kişi başına 0,10 m² sosyal tesis bulunmaktadır. Kültürel tesisler ise daha çok Beyoğlu, Kadıköy, Bakırköy gibi merkezi ilçelerde toplanmıştır. Kültürel tesislerin %91'i bölge düzeyinde, % 9'u ise ilçe düzeyinde hizmet vermektedirler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kişi başına düşen kültürel tesis alanı 0,13 m²'dir.

Eğitim Tesisleri

İstanbul'da öğrenci başına düşen okul alanı 7,6 m² ve öğrenci başına düşen açık alan 5,7 m²'dir (İBB, 2003). Kişi başına düşen okul alanının en fazla olduğu ilçeler; Adalar, Eminönü ve Beşiktaş'tır. Bu değerin en az olduğu ilçe ise Esenler'dir. Öğrenci başına düşen okul alanının en fazla olduğu ilçeler; Adalar, Tuzla ve Zeytinburnu'dur. En az olduğu ilçeler ise Esenler, Fatih ve Bayrampaşa'dır. Öğrenci başına düşen açık alanın en fazla olduğu ilçeler; Adalar, Tuzla, Sarıyer ve Zeytinburnu'dur. En az olduğu ilçeler ise Eminönü, Fatih ve Bayrampaşa'dır.

Kentsel Açık Alanlar

Kentsel açık alanlar; parklar, oyun alanları, kıyı rekreasyon alanları, kent ormanları gibi yeşil alanlar ile yaya caddeler ve meydanlar gibi üzerinde yapılaşma olmayan ortak açık alanlardan oluşmaktadır. Kentsel açık alanların hava koridoru oluşturması, İstanbullulara temiz hava sunması, gürültü bariyeri oluşturması gibi etkilerle çevre kalitesini artırmasının yanı sıra, spor ve açık havada vakit geçirme imkânı sunması, kentte sakin, stressiz alanlar yaratılması gibi toplum sağlığına da doğrudan katkısı bulunmaktadır. Bunun ötesinde iletişim ve buluşma noktaları olarak bu alanlar toplumsal bütünleşme için de önemlidir. Kentsel açık alanlar mekânın kalitesini yükseltirken, çevresindeki alanların da değerini artırmaktadır. Bu bağlamda kentlerin sağlıklı ve sürdürebilir gelişimi ile kentsel yaşam kalitesi açısından büyük önem taşıyan bu alanların bir sistem olarak ele alınması ve kesintisizliğinin sağlanması gereklidir. Meydanlar ve yaya yollarının araç ile bölünmeyecek, yaya olarak erişilebilecek ve esnek kullanım imkânı sunacak şekilde tasarlanması ve etkinliklerle desteklenmesi, kentsel yaşamı ve kentin imajını zenginleştirecektir. Harita 27'de belli başlı yaya caddeleri ile meydanlar gösterilmektedir.

İstanbul'da kentsel yeşil alanların hızlı kentleşme nedeniyle yerleşim alanları ile ilişkisinin kopması kent bütününde mekânsal kaliteyi düşürmekte ve bu alanların dengeli-verimli kullanımını giderek olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşam kalitesi ve toplum sağlığı için önem taşıyan bu alanların kişi başına düşen kentsel yeşil alan ortalamasının ilgili Yönetmeliğe göre 10 m² olması gerekirken, İstanbul ortalaması 1,65 m² ile bu ortalamanın altında kalmaktadır. İstanbul'da kişi başına 10 m² yeşil alan miktarının sağlanabilmesi için toplam yeşil alan miktarının 10.652,78 ha olması ve bu büyüklüğün sağlanabilmesi için mevcut kentsel yeşil alanlara 8.898,57 ha büyüklüğünde kentsel yeşil alan ilave edilmesi gerekmektedir. Kişi başına düşen yeşil alan miktarları ilçelere göre değerlendirildiğinde, bu değerin en yüksek olduğu ilçe Eminönü[39] iken, kişi başına düşen yeşil alan büyüklüğünün en az olduğu ilçeler ise 0,07 ha ile Sultanbeyli ve 0,1 ha ile Esenler ilçeleridir. Bununla birlikte sırasıyla Bahçelievler, Güngören, Bağcılar, Tuzla, Gaziosmanpaşa, Küçükçekmece, Kâğıthane ve Ümraniye İlçeleri'nde de kişi başına düşen kentsel yeşil alan miktarları 1 m²'den azdır. Harita 27'de kentsel yeşil alanlar gösterilmektedir.

Kesintisiz bir kentsel açık alan sisteminin oluşturulmasında, Anadolu ve Avrupa Yakalarında Marmara Denizi boyunca kıyı alanları önemli bir potansiyel taşımaktadır. Kıyı şeridi boyunca, zaman zaman kesintilere uğramakla birlikte rekreasyon amaçlı kullanılabilecek, yaya ve bisiklet ulaşımının sürekliliğinin sağlandığı dolgu alanları yer almaktadır. Bu aks kimi bölgelerde meydanlarla entegrasyon içerisindedir. Benzer bir sistem Haliç'in Tarihi Yarımada kesiminde, kısmen Kağıthane Deresi boyunca ve yer yer kesintiye uğrasa da Boğaziçi kıyı şeridinde Boğaziçi kıyı kesiminde de oluşturulmuştur. Boğaz sırtlarına doğru yükseldikçe mevcut olan koru alanları bu yeşil ve açık alan sistemini zenginleştirmektedir (bkz. Harita 27).

[39] Bu değerlendirme Eminönü ilçesi, Fatih ilçesine dahil edilmeden önce yapılmıştır.

Harita 27 İstanbul'da Kentsel Açık Alanlar

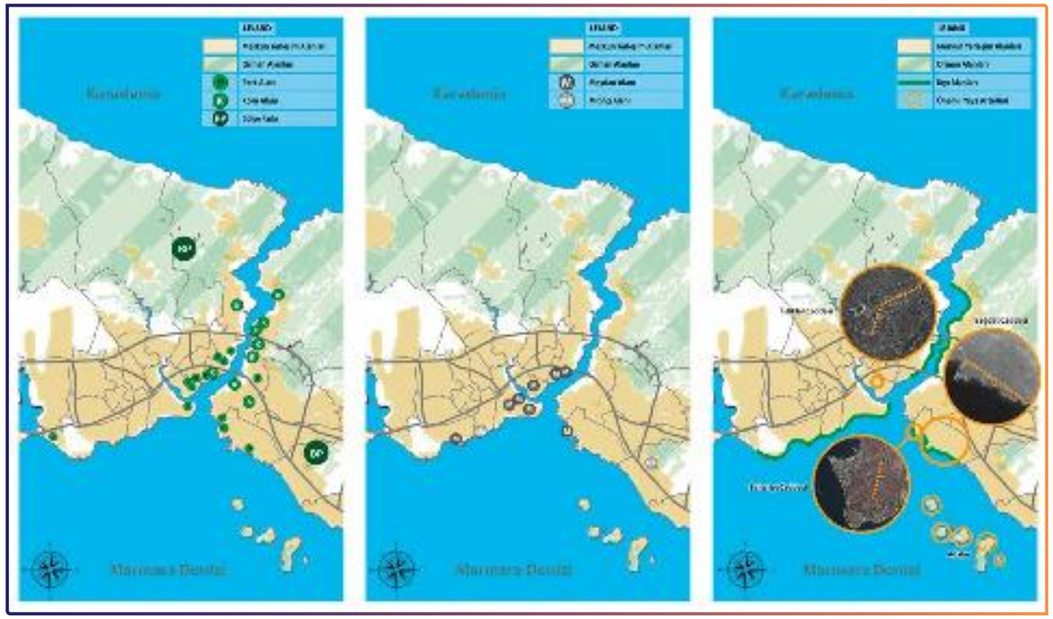

Harita 28 İstanbul Bölgesinde Üst Ölçekli Kentsel Tasarım Projeleri ve Yarışmalar

Kentsel Tasarım

Kentsel yaşam standardının yükseltilmesinde ve keyifle yaşanan bir kentin yaratılmasında mekânın estetik boyutu, kalitesi ve özgün tasarımlar öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda da kentsel tasarım ile mimari öğeler, iklim, morfolojik yapı, kentsel karakter, yaşam biçimi gibi çok sayıda yerele özgü özelliğin dikkate alınarak yeni tasarımlar ve yenilikçi yaklaşımların sunulduğu ortamların oluşturulması mümkündür. Planlama daha alt ölçeklerdeki ilişkilerin düzenlenmesinde ve mekânsal kalite ile özgünlüğün sağlanmasında ölçek itibarıyla yeterli değildir, bu doğrultuda kentsel tasarım uygulamalarının İstanbul'da artırılması gerekmektedir. Öte yandan projelerin üretiminde yarışmalar kentsel tasarım faaliyetinin sadece sonuçlar açısından bir yapılı çevre üretimi için değil, süreçte de pek çok kazanım elde edilmesi açısından alternatif bir araçtır. Türkiye'de nadir kullanılan bu yöntemle kentsel tasarım ve mimarlık profesyonellerinin katılımı, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve katılımının sağlanması, tartışma zemini oluşturulması ve çözüm yollarında alternatif zenginliğin geliştirilmesi, yeni ve özgün uluslararası fikirlerin kente çekilmesi sağlanabilir. Harita 28'de İstanbul'daki başlıca kentsel tasarım projeleri ile yarışma alanları gösterilmektedir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Kentsel fonksiyon alanlarının kalitesinin, adil dağılımının ve kentliye sunulan seçeneklerin artırılması

Kentsel yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, İstanbul'un sakinleri için daha keyifli ve mutlulukla yaşadığı bir yaşam alanı olması ve kentsel aidiyetin geliştirilmesinin yanı sıra bölgeye çekilen yatırımların ve nitelikli uluslararası işgücünün artırılması, İstanbul'un uluslararası bir Finans Merkezi, Eğitim Merkezi, Sağlık Merkezi olmak gibi küresel hedeflerinin hayata geçirilmesi için; kentsel hizmetlerin ve olanakların dağılımının İstanbul genelinde adil ve kalitesinin yüksek olması önem taşımaktadır. İstanbul'da hizmet ettiği nüfusa kıyasla donatı alanları oldukça azdır. Kentsel yaşam kalitesinin belirleyicisi olan kentsel açık alanlar, eğitim, sağlık tesisi, kentsel idari birimler, kültürel, sosyal ve dini tesisler, öğrenci yurtları gibi temel donatılarda önemli eksiklikler ve dağılımında dengesizlikler bulunmaktadır. Bu da kente aidiyeti azaltan, sakinlerinde toplumsal eşitsizlik algısına ve mekânsal kutuplaşmaya neden olan bir durumdur. Bu kentsel imkanların sunumunda erişebilirlik, eşitlik, kalite ve sürdürülebilirlik temel ilkeler olarak ele alınmalı; İstanbulluların eğitsel, sanatsal, üretimle ilişkili süreçlere etkin biçimde katılabilme olanaklarına sahip olabilmesi sağlanmalıdır.

Hedef 1. Yerelin sosyal dokusuna uygun yapılaşmanın sağlanması, farklı yaşam biçimlerine uygun konut seçeneklerinin ve tasarımının geliştirilmesi

Hedef 2. Açık ve yeşil alanların bütüncül bir yaklaşımla korunması, geliştirilmesi, kullanımının artırılması

Hedef 3. Açık ve yeşil alanların erişilebilirliğinin ve bir sistem olarak değerlendirilerek yaya yollarının kesintisizliğinin sağlanması

Hedef 4. Kıyıların korunması, kamunun kullanımına açılması, erişilebilirliğinin ve kentsel etkinlik alanı olarak kullanımının artırılması

Hedef 5. Kentsel donatı alanlarının çeşitliliğinin, niceliğinin artırılması ve kalitesinin iyileştirilmesi

Hedef 6. Elektrik, su, kanalizasyon, aydınlatma gibi teknik altyapının geliştirilmesi ve sürdürülebilir yönetiminin desteklenmesi

Hedef 7. Bölgede alt ve üst yapı donatılarının dengeli dağılımının ve toplumun tüm kesimlerinin kentsel hizmetlere erişiminin sağlanması

Hedef 8. Açık ve kapalı bütün kentsel mekânlarda herkes için erişilebilirlik doğrultusunda engelsiz kentin yaratılması

Strateji 2. Kentsel kimlikle uyumlu yüksek kalitede tasarımın, mekânsal özgünlük ve çeşitliliğin sağlanması

Bir kenti diğerlerinden farklı kılan ve kente değer katan, kent kimliğini oluşturan kente özgü unsurlardır. İstanbul'u İstanbul yapan özgün değerleri gerek Tarihi Yarımada, İstanbul silueti, Adalar gibi kültürel miras öğeleri, gerek Belgrad Ormanları, İstanbul Boğazı gibi doğal değerleri, gerek de yerel bir park, meydan, anıt eser ya da sanat eseri gibi yerel toplumun ortak hafızasında yer etmiş nirengilerden oluşmaktadır. Kentin bu özgün değerleri insanların yalnızca günlük işlevsel ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda psikolojik, entelektüel gereksinmelerini karşılayan estetik nitelikler de taşımaktadır.

Öte yandan İstanbul, dünyadaki diğer megakentlerle pek çok alanda yarışmakta, hem Türkiye vatandaşları hem de uluslararası toplum için ilgi ve ilham kaynağı olmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda yeni alanların gelişiminde, yeni geliştirilecek projelerde ve dönüşen alanlarda, temel kentsel imkanların ve mekânsal ihtiyaçların sunumundan öte, kaliteli ve özgün mekânların sunumu önem kazanmıştır. Bu bağlamda, kentsel mekânın planlanması ve tasarımında, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini gözeten, sosyal ve kültürel mekânları geliştiren, çevre ve mekân kalitesini iyileştirerek, kentsel mekânın yaşanabilirliğini artıran; tek tipleşmeye yol açan yapılaşma ve mekân düzenleme pratiklerinden kaçınan, kentsel kimliği güçlendiren bir yaklaşımın esas alınması amaçlanmaktadır.

Hedef 1. İstanbul'un yerele özgü kültürel değerlerinin, kentsel hafızayı oluşturan ögelerin belirlenmesi ve özgünlük haritalarının hazırlanması

Hedef 2. Kentsel tasarım standartlarını yükseltecek, kentsel imaja katkı sağlayacak, kentin özgün unsurlarını içeren bütüncül tasarım rehberlerinin hazırlanması; başta kamusal alanlar, kentsel donatı alanlarının tasarımı ve teknik altyapının kullanımında bu rehberlerin uygulanmasıyla bütünlük ve uyumun sağlanması

Hedef 3. Kentsel planlama ve tasarımda kentin özgün unsurlarının çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi ve kent kimliğinin özgün unsurları korunarak geliştirilmesi

Hedef 4. Çok kültürlü ve çeşitlilik sunan, özgün kentsel tasarım ve mimari örneklerin desteklenmesi ve tek tipleşmenin önüne geçilmesi

Hedef 5. Kamusal açık alanlarda ve donatı alanlarında farklı kullanımları mümkün kılan insan odaklı esnek tasarımın ve yüksek tasarım niteliğinin sağlanması

Hedef 6. Açık alanlarda sanatla ilişkinin kurulması, sanatsal ve kültürel etkinliklerin tüm şehirde yaygınlaşmasını sağlayacak altyapıların geliştirilmesi

Hedef 7. Yeni geliştirilen projelerin ve bölgeye çekilecek yatırımların İstanbul kimliğine ve özgün değerlerine uyumunun sağlanması

Hedef 8. Özgünlük ve tasarım kalitesini artıracak, yaratıcı fikirleri İstanbul'a çekecek yarışmaların düzenlenmesi

Hedef 9. Kentsel tasarımla ilgili meslek gruplarının, becerilerinin artırılması ve yaratıcılıklarının desteklenmesi

BÜTÜNCÜL VE KAPSAYICI KENTSEL DÖNÜŞÜM

BÜTÜNCÜL VE KAPSAYICI KENTSEL DÖNÜŞÜM

İstanbul'un mevcut gelişme dinamikleri kentsel eşiklere baskı yapmakta, birinci sınıf tarım toprakları, orman alanları ve su havzaları ile birlikte kıyı alanları ile sınırlanan İstanbul'da ekolojik dengeyi tehdit edici bir büyüme ve genişlemeye neden olmaktadır. Bu yayılma yerine kentsel dönüşüm projelerinin uygulanması ve mevcut yapılı alanın etkin kullanımı büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra kentsel dönüşüm, mekânsal gelişmede bir denge sağlanması, kentsel hizmetlerin ve açık alanların artırılarak yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, afet risklerinin azaltılması ve mekânsal kalitenin artırılması için önemli bir fırsattır.

2000'li yılların sonrasında, Marmara Depreminin de etkisiyle, İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin birçok kentinde kentsel dönüşüm kavramı çokça tartışılmış, bu bağlamda yasal mevzuat çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İstanbul'da kentsel dönüşüm olarak adlandırılabilecek çeşitli projeler *775 sayılı Gecekondu Kanunu* çerçevesinde TOKİ, İlçe Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi ve özel sektör ortaklığında gerçekleştirilmiştir. 16.06.2005 tarihinde yasalaşan, *5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılması Hakkında Kanun*, Tarlabaşı, Sulukule, Ayvansaray gibi tarihi kent merkezlerinde kentsel yenileme süreçlerinin önünü açmış, kentsel dönüşümü gerçekleştirmede en önemli yasal araçlardan biri olarak yürürlüğe girmiştir. Yine 03.07.2005 tarih ve *5393 sayılı Belediye Kanununun* 73. maddesinde yapılan değişiklikle, büyükşehir belediyeleri, konut, sanayi, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanlarında rekreasyon ve sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilme yetkisine kavuşmuştur. Kentsel dönüşüme yönelik çeşitli yasa tasarıları dönem dönem TBMM'nin gündemine gelse de bu konu ile ilgili yasal mevzuat 16.05.2012 tarihinde onaylanan *6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Uygulama Yönetmeliği* ile tamamlanmıştır. Bu Kanun ile büyük ölçüde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın organizasyonunda *riskli yapı*, *riskli alan* olarak tanımlanan bölgelerde kentsel dönüşüm faaliyetleri yoğunlaşmış, *rezerv yapı alanı* olarak belirlenen bölgelerde yeni kentsel gelişim ve konut sahalarının açılması tasarlanmıştır. Tüm bu yasal mevzuatın yanı sıra *3194 sayılı İmar Kanunu* çerçevesinde yapılan nazım ve uygulama imar planlarında parsellerin toplulaştırılması ve buna paralel olarak imar hakkı/transferi getirilmesi suretiyle, plan kararları ile de kentsel dönüşümün gerçekleşmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda kentsel dönüşüm çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınmış; şehirlerde afet riski taşıyan, altyapı darboğazı yaşayan, eski değerini ve işlevini kaybeden, mekân kalitesi düşük bölgelerin sosyal, ekonomik, çevresel ve estetik boyutlar dikkate alınarak yenilenmesi, bu yolla kentsel refahın, yapı ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Neredeyse tamamının kentsel dönüşüme konu olması nedeniyle İstanbul bu anlamda en büyük yapı stoğunun yoğunlaştığı bölge olarak öne çıkmaktadır.

Konut Alanlarında Dönüşüm

İstanbul'da tarihsel olarak kentsel gelişim, büyük ölçüde sanayi alanlarının yer seçimi ve bu alanların çevresinde büyüyen ve önemli bir kısmı yasadışı konut alanlarından oluşmaktadır. Özellikle 1950-60'lı yılların sonrasında sanayi alanlarının çevresinde gelişen konut alanları bugün itibarıyla kentsel dönüşüm projelerinin konusu haline gelmiştir. Bununla birlikte Kadıköy, Şişli, Beşiktaş gibi geleneksel kent merkezindeki konut stokunun eskimesi nedeniyle, bu alanlar da yenilenmesi ve sağlıklaştırılması gereken alanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Eskiyen tarihi kent merkezine dair kentsel yenileme projeleri de düşünüldüğünde toplam 1,6 milyon binanın bulunduğu İstanbul'un hemen tamamı kentsel dönüşümün konusu dâhilindedir.

İstanbul'da *deprem odaklı kentsel dönüşüm* kapsamında 323,2 ha, *stratejik odaklı kentsel dönüşüm* kapsamında 901,5 ha *tarihi alanlarda kentsel dönüşüm* kapsamında 231,4 ha olmak üzere toplan 1.456 ha'lık alanda proje ve uygulama çalışmaları başlatılmıştır (İBB, 2013). 6306 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren özellikle ilçe belediyelerinin talepleri doğrultusunda riskli alanlar ilan edilmeye başlanmıştır. Bu alanların bir kısmında kentsel dönüşüme yönelik çalışmalar başlamış iken, bir kısmı halen projelendirme aşamasındadır. Harita 29, İstanbul'da kentsel dönüşüme konu olan alanları göstermektedir.

Harita 29 İstanbul'da Bazı Kentsel Dönüşüm Alanları

Sanayi Alanlarında Dönüşüm

İstanbul'da sanayi alanlarına yönelik dönüşüm büyük ölçüde nazım imar planlarında alınan kararlara göre şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, ilçe bazında sanayi alanlarının konut, ticaret ve hizmet alanlarına dönüşümüne yönelik fonksiyonel kararlar getirilirken, bunun hangi süreçler ve politikalar dahilinde gerçekleştirileceğine dair bütüncül kararlar geliştirilmemiştir. 1995 yılında onanan İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı ile İstanbul bütününde yeni sanayi alanları belirlenmiştir. Tuzla, Maltepe, Kartal, Bakırköy, Bahçelievler, Bayrampaşa, Zeytinburnu ve Bakırköy gibi alanlar sanayi sektöründen hizmet sektörüne dönüşüm alanları olarak belirlenmiştir. 2009 yılında onanan 1/100.000 ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planında ise; meskun alanlarda, su havzaları içinde kalmış ve çevre sağlığını olumsuz yönde etkileyen, düzensiz yapılaşmış ve kent dışına çıkma eğiliminde olan sanayi alanlarının öncelikle kapasitesi henüz dolmamış OSB'lere yönlendirilmesi, OSB'lerin kapasitesi doyuma ulaştığı noktada ise Çerkezköy ve Gebze gibi kente sanayi

konusunda tampon olabilecek bölgelere desantralize edilmesi hedeflenmektedir. Özellikle Bağcılar, Bayrampaşa, Esenler, Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Kartal, Pendik ilçelerinde yoğunlaşan sanayi alanlarının desantralize edilerek ticaret ve hizmet merkezlerine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Yine İstanbul Çevre Düzeni Planında 2000 yılında %32 olan aktivite oranının %35'e çıkması; 2000 yılı itibarıyla, %32'si sanayi, %60'ı hizmet ve %8'i de tarım olarak görülen istihdam yapısının %70 hizmet, %25 sanayi ve %5 tarım olarak değişmesi hedefi ortaya konmuştur (İBB, 2009).

Mevcut uygulamalara bakıldığında ise Bayrampaşa ilçesinde yaşanan kentsel dönüşüm projesi örneğinde olduğu gibi sanayi alanları parçacıl olarak dönüşüme uğrayarak, hizmet ve konut alanlarına dönüşse de; İstanbul ölçeğinde bir sanayi master planı ve Türkiye ölçeğinde bir sanayi dönüşüm ve desantralizasyon eylem planı olmadığından, sanayi alanlarının yer değişimi yine kent içinde kalmaktadır. Aynı şekilde Zeytinburnu ilçesi Demirciler ve Nakliyeciler Sanayi Siteleri, Kartal Sanayi Bölgesi, Beylikdüzü-Hadımköy Bölgelerinde yer alan sanayi alanlarının dönüşümü bu kapsamda değerlendirilebilir. Cendere ise sanayicilerin kurduğu bir dernek ile dönüşümün başat aktörü oldukları bir süreçtir. Burada çoğunlukla büyük ölçekli sanayi tesislerinin yer alması süreci hızlandırmış olup, planlı şekilde hizmet ve konut alanına dönüşümü hedeflenmiştir.

Sanayi dönüşümünün ulusal düzeyde işbirlikleri, fizibilite çalışmaları, eylem planı ve uygun teşvikler ile desteklenmesi, uzun vadede İstanbul'un küresel hedefleri doğrultusunda dönüşümü için önem taşımaktadır.

Liman ve Tersane Alanlarında Dönüşüm

Tüm dünyada İkinci Dünya Savaşı sonrasında yük gemicilik endüstrisinin değişen yapısı itibarıyla liman ve dokların terk edilişi hızlanmıştır. Şehrin özellikle demiryolları ile entegre bir şekilde başlangıç noktası olarak tasarlanan bu eski liman alanları şehrin dışına taşınmıştır. Zamanla işlevini yitiren bu alanlar kent merkezinde birer çöküntü alanına dönüşmeye başlamış olup, bu alanların rekreasyon amaçlı kullanımı ve turizm, kurvaziyer yolcu taşımacılığı, hizmet sektörü gibi fonksiyonlar ile yeniden işlevlendirilmesi gündeme gelmiştir. Galataport ve Haydarpaşaport İstanbul'da zamanla kent merkezinde kalmış olan liman alanlarının dönüşümüne yönelik iki önemli proje olarak 2000'li yılların başından itibaren ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Galataport kurvaziyer liman olarak işlevlendirilirken; 1,2 km'lik kıyı bandında turizm, ticaret, konaklama fonksiyonları öngörülmektedir. Haydarpaşa Garı ve Yük Limanını içeren bölgede de turizm, ofis, konaklama, ticaret ve hizmet alanları ile birlikte uluslararası yolcu taşımacılığına göre yeni kullanımlar planlanmıştır. Çevrelerindeki konut alanlarının dönüşümünü de tetikleyecek bu iki proje doğrultusunda İstanbul kent merkezinde (Karaköy-Galata-Beşiktaş ve Kadıköy-Üsküdar hattı) önemli kentsel dönüşüm süreçleri yaşanacaktır. Haliç'te yer alan tarihi tersanelerin yeniden işlevlendirilmesi de kent için önemli bir kazanım olacaktır. Söz konusu dönüşümün hayata geçirilmesi, Kasımpaşa, Hasköy ve Sütlüce bölgelerinde yer alan konut alanlarında kentsel dönüşüm süreçlerini hızlandıracaktır.

Tarihi Alanlarda Dönüşüm

Yerel yönetimler tarafından yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, doğal afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılması amacıyla 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun çerçevesinde 2000'li yıllardan itibaren özellikle Tarihi Yarımada ve Beyoğlu bölgelerinde, *yenileme alanları* belirlenerek restorasyon ve yenileme çalışmalarına başlanılmıştır. Yenileme alanları Fatih ilçesinde; Ayvansaray, Sulukule ve Fener-Balat bölgelerinde, Beyoğlu ilçesinde ise Tarlabaşı bölgesinde yoğunlaşmıştır.

Yenileme çalışmaları fiziksel dokunun restorasyon, mimari tasarım yöntemleriyle yeniden ele alınarak İstanbul'un kentsel kimliğinin bir parçası olan kültürel mirasın en yoğun olarak ayakta olduğu bölgelerde devam etmektedir. Kapsamlı bir kentsel dönüşüm organizasyonu olarak gözlemleyebileceğimiz bu projelerde koruma yöntemleri, mevcut kullanıcılarla iletişim ve katılım, kentsel tasarım faaliyetleri ve paydaşlarla ortaklık gibi konularda önemli deneyimler kazanılmıştır.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul'da kentsel dönüşümün bütüncül bir planlama ile bölgesel ihtiyaçlar ve yaşam biçimini dikkate alarak, bölge içi gelişmişlik dengesini sağlayacak şekilde gerçekleştirilmesi

Kentsel dönüşüm ile çok boyutlu yoksunluk yaşayan mahallelerdeki insanlara yardım etmek, çöküntüyü tersine çevirmek, sürdürülebilir yerleşimler ve topluluklar yaratmak amaçlanmaktadır. Farklı nedenlerle yapılan bu müdahale çok boyutlu bir süreç olup; konut, istihdam, kalkınma, finans gibi çok sayıda politika ve aktör ile ilişkilidir. Bu sebeple dönüşümün parçacıl olarak ele alınması, kent bütününden kopuk, kendi içerisinde çözümünü üreten bir süreç olarak geliştirilmesi, kentsel dönüşümün nihai hedefine ulaşılmasını sekteye uğratacaktır. Oysa ki dönüşüm yalnızca bu alanın sakinleri için değil tüm kent için yaşam kalitesinin artırılması, yeni kamusal alanların kazanımı, yeşil alanların oluşturulması, afet riskinin azaltılması, yeni iş alanlarının yaratılması gibi önemli fırsatlar sunmaktadır. Bunun yanı sıra parçacıl yaklaşımlar bu alana özel sosyo-ekonomik sorunların kentin diğer bölgelerinde kendini yeniden üretmesine neden olması riskini taşımaktadır. Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulamalarının bütüncül planlama kararları ile uyumlu bir şekilde yürütülmesi kentsel kazanımları artıracaktır.

Kentsel dönüşüme konu olan alanların sakinlerinin sahip oldukları toplumsal ilişkileri, çalışma koşulları ve sosyal yaşantıları da bu müdahaleden etkilenmektedir. Dolayısıyla kentsel dönüşüm projelerinin, alanda yaşayanların sosyal yaşamlarına duyarlı, istihdam politikalarını içeren ve öncelikle onların yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi önemlidir. Bununla birlikte mekânsal kalitenin yükseltilmesinin bir aracı olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının, özgün kentsel tasarım ve mimari örneklerin ortaya konulduğu, İstanbul'un kimliğine katkı sunacak alternatif projelerin yerel halkın da katılımcılığı ile üretildiği bir süreci örgütlemesi gerekmektedir.

Hedef 1. Ekonomik, sosyal ve fiziksel kentsel risk alanları tanımlanarak İstanbul Bölgesi Risk Haritası'nın hazırlanması ve bu alanların dönüşümü için uygun araçların geliştirilmesi

Hedef 2. Bütüncül bir İstanbul kentsel dönüşüm planının hazırlanması ve başta afetlerden zarar görme riski yüksek alanlar olmak üzere önceliklendirmenin yapılması

Hedef 3. Kentsel dönüşüm alanlarının mahalle kavramını koruyan, iş-konut dengesini kuran kentsel yaşamda ihtiyaç duyulan tüm fonksiyonların yer aldığı, karma fonksiyonlu tasarım yaklaşımıyla geliştirilmesi

Hedef 4. Kentsel dönüşüm alanlarında İstanbul kimliği, özgün değerler ve yaşam biçimine uygun mekân tasarımlarının geliştirilmesi

Hedef 5. Kentsel dönüşüm alanlarının kentin bütünüyle entegre, erişilebilir şekilde ve sosyal donatılar ile birlikte geliştirilmesi

Hedef 6. Kentsel dönüşüm alanlarında mimari karakterin çeşitliliği ve özgün mimari tasarımın sağlanması

Hedef 7. Kentsel dönüşüm alanlarında akıllı ve yeşil bina tasarımının teşvik edilmesi

Hedef 8. Dönüşüme uğrayan alanlarda farklı sosyo-ekonomik grupları ve farklı yaşam biçimlerini kapsayıcı alanların yaratılması

Hedef 9. Tarihi alanlarda yapılacak yenileme projelerinde kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi kent dokusunun, kentsel hafızanın korunması ve alanın özgün özelliklerine uyumun sağlanması

Hedef 10. Başta risk alanlarında yaşayanlar olmak üzere, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve ilgili aktörlerin sürece katılımının sağlanması, katılımı sağlayacak örgütlenmenin ve yönetişim modellerinin geliştirilmesi

Hedef 11. Kentsel dönüşümün finansmanında alternatif modellerin geliştirilmesi, kamusal alanların yatırımcılar tarafından oluşturulmasının sağlanması

Strateji 2. Sanayinin kente getirdiği yükü azaltacak, sanayinin gelişimine imkân verecek mekânsal dönüşümün sağlanması

Ülkenin üretim merkezi konumunda olan İstanbul'da kentin hızlı bir şekilde, yayılarak gelişme göstermesi nedeniyle sanayi alanları giderek kent merkezinde kalmıştır. Bu alanlarda sanayi kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, aynı zamanda sanayinin kendi gelişim imkanı da kısıtlanmaktadır. Sanayi sektöründe değişen üretim biçimleri, kümelenme eğilimleri ve ulaşım olanaklarının gelişimi ile kent merkezinin yeniden işlevlendirilme ihtiyacı bu alanların kentin dışında organize edilmesini gerektirmiştir. Buna ek olarak kirletici olan, tarım alanları, su havzaları ve orman alanları gibi yer seçimi itibarıyla ekolojik dengeyi bozan sanayi alanları da bulunmaktadır. Bu alanların öncelikli dönüşümünün sağlanması İstanbul'da çevre kalitesinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Kent merkezlerinde arazi değerlerinin çok yüksek olması, dönüşüm için itici güç olmakta, hem de sanayinin terk ettiği alanların yeniden kullanılmasına yönelik stratejilerin üretilmesini zaruri kılmakta ve bu durum uygulamayı da kolaylaştırmaktadır. Kentin söz konusu bu parçalarında hızlı bir dönüşüm yaşanmakta ve kentsel mekânda fonksiyon değişmektedir. Sanayi alanlarına dair bu dönüşüm, bu alanların çevresinde yer alan konut alanları ve kentsel planlar ile bir bütün halinde düşünülmelidir. Sanayi alanlarının dönüşümü yalnız mekânsal ve ekonomik değil, aynı zamanda sosyal kalkınma ile ilişkili bir konudur. Dönüşümün getirdiği istihdam açığının hizmetler sektöründeki yatırımlar ile ileri teknolojiye dayalı, çevreye duyarlı, yenilikçi ve katma değeri yüksek üretime yönlendirilmesi gerekmektedir (bkz. Sanayide Dönüşüm). Bir yandan da bu alanlarda istihdam yaratacak fonksiyonların yer alması önem arz etmektedir. Bu dönüşüm diğer bölgelerde yaratılması muhtemel istihdam ve gelişme ile yalnız İstanbul değil, tüm Türkiye'yi ilgilendiren bir konudur. Bu doğrultuda bir eylem planının, başta sanayi sektörü temsilcileri olmak üzere, Türkiye ölçeğinde ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği ile hazırlanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Hedef 1. Sanayi alanlarının envanter çalışmasının, ekonomik ve kentsel yük analizlerinin yapılması ve İstanbul'da sanayinin dönüşümü ve desantralizasyonuna yönelik bir strateji belgesi ve eylem planının hazırlanması

Hedef 2. Şehir içerisinde temiz üretim yapan, ileri teknoloji kullanan, yüksek katma değer üreten, zanaata dayalı geleneksel üretim yapan sanayi alt sektörlerin faaliyetlerine öncelik verilmesi

Hedef 3. Su havzalarında bulunan, aşırı su tüketen, afet riski taşıyan, kirletici sanayi sektörlerinin çevresel etkilerini bertaraf edecek önlemler alınarak kentsel alan dışına desantralize edilmesi

Hedef 4. Şehir içinde sıkışmış, tarihi mekânlar ve konut alanları içerisinde kalarak gelişmesi sınırlanmış, emek yoğun üretim yapan, kente yük getiren sanayi alt sektörlerinin kümelenerek gelişebileceği alanlara taşınması ve boşaltılan alanların planlı bir şekilde dönüştürülmesinin sağlanması

KORUNAN İSTANBUL BELLEĞİ VE KÜLTÜREL MİRAS

KORUNAN İSTANBUL BELLEĞİ VE KÜLTÜREL MİRAS

Bellek yaşanılanlar, öğrenilenler ve bunların geçmişle ilişkisinin bilinçli olarak saklanması olarak tanımlanabilir. Tarihin farklı dönemlerinin bıraktığı somut ve somut olmayan izleri saklayan kentler için de kentsel bellekten söz etmek mümkündür. Kent kimliğini de kentsel bellek şekillendirmekte olup, kentsel kimlik; bir yerleşmenin fiziksel, sosyal ve kültürel yönden farklı nitelikler taşıyan öğelerinin, kentlilerin yaşam biçimleri ve gündelik yaşantılarıyla etkileşim içinde, tarihi bir süreçten referans alan veya yeni stratejilere göre yeniden şekillenebilen bir kavram olarak ele alınabilir. Ancak yoğun kentleşme, artan nüfus, çoğunlukla kent merkezinde kalan miras alanlarının diğer fonksiyonların ve büyük ölçekli projelerin baskısı altında kalması, uygun olmayan kullanımlar, köhneme gibi çok sayıda nedenle kentsel bellek yitirilmektedir. Bu da kentin kimliğini oluşturan tarihsel ve sosyal bağların kopması riskini beraberinde getirmektedir.

Dinamik kentsel gelişme ve sosyal değişimler yalnız fiziksel çevreyi değil, aynı zamanda kültürün ve kimliğin parçası somut olmayan değerleri de etkilemektedir. Ülkemizin de taraf olduğu UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne göre; *somut olmayan kültürel miras* toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelmektedir. Sözleşmenin amacı somut olmayan kültürel mirası korumak ve yaşayabilirliğini garanti altına almaktır. Ayrıca Onuncu Kalkınma Planında kültürel zenginliğin ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması amaçlanmış, bu bağlamda kültür değerleri, geleneksel sanat, tarihimizin önemli şahsiyetleri gibi somut olmayan miras öğelerinin de somut kültürel miras ile birlikte korunması ve geliştirilmesi hedeflenmiştir. İstanbul'un sahip olduğu somut ve somut olmayan kültürel miras, kimliğin bir parçası olarak korunmalı ve geliştirilmelidir.

İstanbul'un Tarihi

İstanbul ve yakın çevresinde yerleşmiş ilk insan topluluklarına ait izlerin son dönem yapılan arkeolojik kazılarla beraber 8.500 yıl öncesine kadar uzandığı tespit edilmiştir. İstanbul Boğazı demiryolu tüp geçiş tünel projesi olan Marmaray Projesi kapsamında Yenikapı'da 2004–2011 yılları arasında 28.000 m²'lik alanda arkeolojik kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Dönemi ile başlayan stratigrafi, Geç, Orta ve Erken Bizans, Demir Çağı ve İlk Neolitik Çağ şeklinde devam etmektedir (İBB, 2011).

Yapılan araştırmalarda hem Anadolu, hem de Avrupa yakasında ilk göçebe topluluklara ait yerleşim alanlarına rastlanmıştır. Yarımburgaz Mağaraları, Büyükçekmece, Çatalca, Dudullu, Ümraniye, Pendik, Davutpaşa, Kilyos, Fikirtepe ve Ambarlı bu yerleşim alanlarından bazılarıdır. M.Ö. 3000'li yıllarda İstanbul ve çevresinde yoğun bir iskan olmuş ve küçük kent beylikleri kurulmuştur. Araştırmalar bugünkü Sultanahmet Meydanı ve çevresinin bu yıllarda önemli bir yerleşim merkezi olduğunu göstermektedir. İstanbul M.S. 4. yüzyılda İmparator Constantin tarafından yeniden inşa edilip, başkent yapılmış; o günden sonra da yaklaşık 16 asır boyunca Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde başkentlik sıfatını sürdürmüştür (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

İstanbul, tarihinde çok sayıda kültüre ev sahipliği yapmış olup bu kültürlerin bıraktığı üst üste gelen somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleri İstanbul'un belleğini ve zengin kimliğini oluşturmaktadır.

İstanbul Sit Alanları

İstanbul'un kent belleğini oluşturan fiziksel ve kültürel bileşenlerin yoğun bir şekilde sit alanlarında yoğunlaştığı söylenebilir. İstanbul'da doğal, kentsel, tarihi ve arkeolojik 204 adet sit alanı tescil edilmiş olup; toplamı 55.943 ha olan sit alanları İstanbul toplam yüzölçümünün %10,2'sini kaplamaktadır. Sit alanlarının %48,5'i 1.

Harita 30 İstanbul Sit Alanları ve Dünya Miras Alanları

Derece Doğal Sit Alanı olmak üzere, %70,6'sını Doğal Sit Alanları oluşturmaktadır. Bunu %19,4'ü Doğal ve Tarihi Karma Sit Alanı olmak üzere, %24,3 ile Karma Sit Alanları oluşturmaktadır. İstanbul'da sit alanlarının dağılımı Harita 30'da görülmektedir. Bu sit alanları içerisinde kentsel belleğin yoğunlaştığı başlıca alanlar; Tarihi Yarımada, Haliç ve Boğaziçi bölgelerinde yer almaktadır. Ayrıca İstanbul kent hayatının önemli bir parçası haline gelmiş olan Sedef Adası, Büyükada, Heybeliada, Burgazada ve Kınalıada'dan oluşan Adalar Bölgesi farklılaşan mimari eser yoğunluğu ve doğal güzellikleriyle ayrı bir öneme sahiptir.

Tarihi Yarımada Arkeolojik-Tarihi-Kentsel Sit Alanı, Eyüp Kentsel Sit Alanı, Beyoğlu Kentsel Sit Alanı, Boğaziçi Öngörünüm-Gerigörünüm-Etkilenme Bölgesi, Beşiktaş Köyiçi Kentsel Sit Alanı, Üsküdar Rumi Mehmet Paşa Camii ve Ayazma Camii Çevresi Kentsel Sit Alanı, Üsküdar Harem Salacak ve Şemsipaşa Doğal Sit Alanı, Kadıköy Rasimpaşa Kentsel Sit Alanı ve İstanbul Kuzey Kesimi Karadeniz Kuşağı Doğal Sit Alanı kentin kültürel ve fiziksel yönden geçmişten gelen kimliğinin ön plana çıktığı sit alanlarıdır (bkz. Harita 30). Bu alanların, sürdürülebilir koruma ve tasarım faaliyetleri ile kentsel kimliğe verdikleri katkı güçlendirilebilir.

Dünya Miras Alanı –Tarihi Yarımada

İstanbul koruma alanları içerisinde Tarihi Yarımada, kentsel, ulusal ve uluslararası ölçekte özellikle ön plana çıkmaktadır. Topkapı Sarayı, Ayasofya, Sultanahmet Külliyesi ve Hipodromu içine alan Arkeolojik Park, Süleymaniye ve Zeyrek semtleri ve Karasurları taşıdıkları üstün evrensel değerleri nedeniyle UNESCO tarafından insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmiş ve İstanbul'un Tarihi Alanları tanımıyla 06.12.1985 tarihinde Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilmişlerdir. Tarihi Yarımada'da, 1995 yılında 1. Derece Arkeolojik; Kentsel ve Arkeolojik; Kentsel ve Tarihi Sit Alanı bölgeleri tanımlanmış ve bölgenin tümü koruma altına alınmıştır (bkz. Harita 30).

İstanbul Tarihi Kent Silueti

İstanbul'da Tarihi Yarımada M.Ö. 3000'li yıllardan bu yana kentsel gelişmenin başlangıç noktasıdır. Üç imparatorluk döneminde (Doğu Roma-Bizans-Osmanlı) idari faaliyetler ve dini amaçlar için kullanılacak ihtişamlı yapıların inşası için Tarihi Yarımada ve özellikle kente hakim olan tepelerin seçildiği görülmektedir. Topkapı Saray Bölgesinden Haliç ve Marmara Denizi boyunca kentin farklı yakalarından net bir şekilde hissedilebilen bir siluet oluşmuştur. İstanbul'un tarihi bir kent olduğunu vurgulayan bu silueti oluşturan yapılar genel olarak, Tarihi Yarımadanın Sarayburnu tarafından Edirne Kapı Bölgesine kadar başta Ayasofya Müzesi, Topkapı Sarayı, Sultanahmet Camii, Süleymaniye Camii, Yavuz Sultan Selim Camii, Fatih Camii, Edirnekapı Mihrimah Sultan Cami olarak sıralanabilir. Son dönemde tarihi kent merkezine yakın bölgelerde geliştirilen yeni gayrimenkul projeleriyle beraber kamuoyu gündeminde siluet tartışmaları yeniden başlamış ve siluetin korunması amacıyla Tarihi Yarımada'yı merkez alarak yakın çevredeki yeni yapılacak inşaat projelerini yükseklik yönünden kısıtlayıcı nitelikte bir siluet kararı alınmıştır.[40]

Tarihi Alanlarda Kentsel Projeler

Kentsel proje ve uygulamalarda tarihi alanlar ve kültürel miras üzerindeki etkilerine özellikle hassasiyet gösterilmeli ve bu etkileri ortadan kaldıracak tüm önlemler alınmalıdır. Çağdaş yaşamın gerekleri ve kentsel gelişme doğal olmakla birlikte, kültürel mirasın özgünlüğü ile korunması esastır. İstanbul'da tarihi alanlarda etkisi olacak bazı büyük ölçekli yatırım kararları arasında; Marmaray, Avrasya Tüneli – Lastik tekerlekli Tüp Geçişi Projesi, Karaköy-Salı Pazarı Limanı, Haydarpaşa Limanı Projeleri gibi projeler bulunmaktadır (bkz. Harita 25; Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Katılımcı Planlama). Bununla birlikte 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılması Hakkında Kanun ile tarihi alanlarda yeniden işlevlendirme ve koruma çalışmaları hayata geçirilmektedir (bkz. Harita 29; Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm).

[40] Tarihi Kent Merkezi Görünümünü (Siluetini) Etkileyen Alanlarda Olumsuz Yapılaşma Koşullarının Engellenmesine Yönelik 1/5.000 Ölçekli NİP Plan Notu İlavesi Teklifi İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 13.01.2012 tarih ve 173 sayılı kararı kabul edilmiştir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. İstanbul belleğini oluşturan öğelerin, somut ve somut olmayan kültürel mirasın tarihi kentsel peyzaj yaklaşımıyla korunması

Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımı ile kültürel mirasın daha geniş bir bağlamda; kültürel sosyal ve çevresel değerleri de içerecek şekilde korunması amaçlanmaktadır. Tarihi alanın korunması; topografyasını ve doğal özelliklerini; çevresindeki tarihî ve çağdaş yapılaşmaları; yeraltı ve yerüstü altyapısını; açık alanları ve bahçeleri; arazi kullanımını ve alanın organizasyonunu; algılar ve görsel ilişkiler ile kentsel yapının diğer tüm unsurlarını içermektedir. Bunun yanında, sosyal ve kültürel uygulamalar ve değerleri, ekonomik süreçler ile çeşitliliği ve kimliğe ilişkin mirasın somut olmayan boyutlarını da içerir (UNESCO, 2011). Bu doğrultuda, İstanbul'un belleğini oluşturan somut ve somut olmayan öğelerin sürdürülebilir kalkınma çerçevesi içerisinde korunması, yönetimi ve geliştirilmesi için kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım esastır.

Yalnızca sit alanları, koruma alanları, anıt eserler gibi yasal tanımlarla değil; belleği oluşturan temel değerlerin ve anlamlarının belirlenerek, bunların özgün kimlikleri ile korunması en başta aidiyet açısından önem taşımaktadır. İstanbul'daki ekonomik politikalar ve mekânsal kararların tarihi alanlar üzerinde yarattığı baskıların azaltılarak, kültürel mirasın varlık değeri gözetilerek sonraki nesillere bırakılması suretiyle kentsel belleğin korunması amaçlanmaktadır. Merkezi ve yerel kamu kurumları ile birlikte süreçte yer alan tüm aktörler; STK'lar, meslek örgütleri, özel sektör, taşınmaz sahipleri, kullanıcılar ve medyanın değer esaslı bakış ve tutumları, koruma uygulamalarının hayata geçirilmesi için önemlidir.

Tarihi alanların ve kültürel mirasın korunması İstanbul belleğinin ve ortak kimlik öğelerinin korunmasıyla aidiyeti artıracak, bu alanların yüksek evrensel değeri ile yaşam kalitesini yükseltecek, turistler için ilgiyle izlenen ve sakinleri için keyifle yaşanan mekânların oluşturulmasında katkı sağlayacaktır.

Hedef 1. İstanbul belleğini oluşturan temel değerlerin ve anlamının belirlenmesi, nasıl yaşatılacağına dair planlama çalışmalarının yapılması ve verinin güncelliğinin sağlanması

Hedef 2. İstanbul belleğini oluşturan kentsel mirasın, tarihi alanların ve kültürel öğelerin tarihsel ve özgün kimlikleri ile korunması

Hedef 3. Kentsel gelişim planlarının miras değerlerini öncelikle dikkate alacak şekilde hazırlanması, koruma planlarının diğer planlama süreçleriyle bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi

Hedef 4. İstanbul'un siluetinin korunması, kent siluetini olumsuz etkileyen yapılaşmanın önüne geçilmesi

Hedef 5. Kültürel mirasın korunmasında yenilikçi yöntem ve uygulamaların, bilgi ve iletişim teknolojilerinin başta araştırma, analiz ve katılımı artırmak üzere etkin kullanımının teşvik edilmesi

Hedef 6. Korumanın bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi ve iyi uygulama örneklerinin ortaya konması için başta yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri olmak üzere kurumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi

Hedef 7. Toplum, karar vericiler ve profesyonellerde farkındalığın ve korumaya dair kurumlarda teknik kapasitenin artırılması

Strateji 2. Tarihi alanların ve kentsel mirasın yaşayan alanlar olarak korunması ve İstanbullular tarafından sahiplenilmesinin sağlanması

İstanbul'un tek merkezli büyümesi ile yeni kent merkezi, tarihi merkezin uzantısı olarak gelişmiş, bu nedenle de tarihi merkez fonksiyonel önemini sürdürmüştür. Tarihi alanlar günümüzde de kentin merkezinde ve en dinamik bölgesinde yer almaktadır. Bu alanlarda kendiliğinden ya da müdahale ile çok sayıda mekânsal ve sosyal dönüşüm gerçekleşmiş, bu alanların sakinleri de kullanımı da tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstermiştir. Bu alanlarda kimi bölgeler korunurken, kimi yapılar ve doku zarar görmüştür. Tarihi alanlardaki sosyal ilişkiler ve kültürel yaşam günümüzde büyük ölçüde değişime uğramış olsa da; kentin insanlarla birlikte yaşadığı ve yaşamla birlikte geliştiği unutulmamalıdır. Bu bağlamda bu alanları sakinleri ve canlılığı ile birlikte korumak önem taşımaktadır. Bunun için de tarihi alanlarda üretken ve sürdürülebilir kullanımın desteklenmesi, sosyal ve fonksiyonel çeşitliliğin artırılarak, bu alanlarda yaşam kalitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. İstanbul'un sosyal ve ekonomik gelişme hedefleri ile entegre şekilde, bugünün ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarıyla geçmişten gelen miras arasındaki dengeli ve sürdürülebilir ilişkinin kurulması gerekmektedir. Ortak geçmişin bir parçası ve İstanbul kimliğinin kaynağı olan kültürel mirasın korunması için bu değerlerin İstanbullular tarafından sahiplenilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda başta bölge sakinleri olmak üzere alandaki projelere ve kararlara İstanbulluların dahil edilmesi gereklidir. Tarihi alanlara dair bilginin İstanbullular için kolay erişilebilir olması da bu sahiplenmeyi artıracaktır.

Hedef 1. Tarihi dokuda; yenileme projelerinin ve arazi kullanım kararlarının kentsel mirasa etkilerinin değerlendirilmesi ve olumsuz etkilerin önlenmesi

Hedef 2. Koruma planlaması ve uygulamalarında başta bölgede yaşayanlar olmak üzere katılımın ve sahiplenmenin sağlanması

Hedef 3. Tarihi alanların, kentin sosyoekonomik yaşamına entegre edilmesi, sosyal dışlanmayı önleyecek tedbirlerle, kentsel mirasın değerine uygun yeni fonksiyonlar ile yaşatılması

Hedef 4. Tarihi kentsel doku ve kültürel miras ile yakın çevresindeki çağdaş uygulamalar arasında uyumun ve etkileşimin sağlanması

Hedef 5. Korumaya yönelik uygulamalarda finansmana ve bilgiye erişimin kolaylaştırılması, mülk sahiplerini destekleyici ve korumayı kolaylaştırıcı araçların geliştirilmesi

Hedef 6. Tarihi alanlar ve kentsel mirasın, bu alanlara yük getirmeyecek şekilde, İstanbullular tarafından tanınmasının, algılanmasının ve ziyaret edilmesinin sağlanması

Hedef 7. Tarihi alanlar ve kültürel mirasa erişilebilirliğin ve miras ile ilgili bilgiye erişimin artırılması

Hedef 8. Kültürel mirasa ait bilgiye erişimi sağlamak üzere ortak altyapıların oluşturulması

ETKİN AFET YÖNETİMİ

Fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamı durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen ve yerel imkânlar ile baş edilemeyen her türlü doğal, teknolojik veya insan kaynaklı tüm olaylara afet denilmektedir. Afet risklerinin geçmişte kalkınma ve planlama çalışmalarıyla birlikte ele alınmaması başta büyük kentler olmak üzere büyük yıkımlara neden olmuştur. Bu sebeple afetler kalkınma politikalarında öncelikli olmuş ve afet öncesi risk azaltmaya yönelik politikaları da kapsayan bütüncül afet yönetimi önem kazanmıştır.

Afet yönetimi; gerek zarar azaltma ve hazırlıklı olma gerekse de olaya müdahale ve iyileştirme aşamalarında yapılacak çalışmaların toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde planlanması, desteklenmesi, koordine edilmesi için tüm imkân ve kaynakların ortak amaçlar doğrultusunda yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır. Afete hazırlıklı olma, risk azaltma, müdahale ve iyileştirme faaliyetlerinde eşgüdümünün sağlanması, afet esnasında ve sonrasında ihtiyaç duyulacak toplanma alanları, sağlık ihtiyaçları, yaşam alanlarının belirlenmesi, temel ihtiyaçlara erişilebilirliğin sağlanması, beşeri ve finansal kaynakların etkin kullanımının gerçekleştirilmesi ve mekân planlamasının tümü bu kapsamın içerisine girmektedir. Afet yönetimi, birçok konuda ve birçok yönetim kademesinde işbirliği ve koordinasyon gerektirmekte olup afetler esnasında ve sonrasında yalnızca kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon değil, aynı zamanda kurum içerisinde de etkin bir koordinasyona ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizin kalbi niteliğinde olan ve başta deprem olmak üzere birçok doğal afet riskini barındıran İstanbul'da, olası bir afette kayıpların en aza indirilmesi amacıyla etkin bir afet yönetimine ihtiyaç vardır. İstanbul'da afet hazırlıklarını yürütmekle görevli tüm kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü(AFAD) tarafından sağlanmaktadır.

1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planında önlem alınmaz ise afete dönüşebilecek doğal olaylar *jeolojik, hidrolojik – hidro-jeolojik ve sismo–tektonik/depremsellik* kökenli tehlikeler olmak üzere üç grup altında toplanmıştır.

Jeolojik kökenli tehlike alanları içinde, başta heyelanlar ve kaya düşmeleri olmak üzere, her türdeki kütle hareketleri alanları, şişme - kabarma potansiyeli yüksek olan alanlar ile erime - çözünme sonucunda karbonatlı kayaçlarda yer altı boşluklarının (karst) bulunma olasılığı yüksek olan alanlar bulunmaktadır. Özellikle, Büyükçekmece, Beylikdüzü, Avcılar, Taşoluk, Karacaköy, Ambarlı ve Gürpınar çevresinde, zemin hareketlerine neden olan aktif ve potansiyel heyelan alanları bulunmaktadır.

Hidrolojik – Hidrojeolojik kökenli tehlike alanları içinde, dere yatakları, taşkın ve sellenme alanları, göller ve denizlerin etki alanı içindeki İSKİ tarafından belirlenmiş olan koruma alanları, kıyı şeritleri ile yeraltı suyu düzeyinin yüzeye ulaştığı bataklık alanları yer almaktadır. Kuzeyde Avrupa Yakası'nda Kağıthane Deresi, Cendere Vadisi, Alibeyköy Deresi, güneyde Anadolu Yakası'nda ise Kurbağalı Dere çevresindeki alanlar bu kapsamda yer almaktadır.

Marmara Denizi ve dolayında varlığı bilinen aktif fayların doğuracağı depremlerin taşıdığı tehlikeler İstanbul için önemli risk faktörlerinden biridir. İstanbul 1996 yılında Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından birinci derece deprem bölgesi kapsamına alınmıştır. 1999 Gölcük Depremi sonrasında, İstanbul'da yapı stoğu sorgulanmaya başlanmış ve kentsel dönüşüm-yenileme faaliyetleri ön plana çıkmıştır. Özellikle Fatih, Bağcılar, Bayrampaşa ve Zeytinburnu bölgelerinde yoğunlaşan çarpık yapılaşma ve sanayileşmenin önüne geçilmesi hedeflenmiş, bununla birlikte sağlıksız dokular tespit edilip, kentsel dönüşüm projeleri ile sağlıklılaştırılmaya çalışılmış olup bu çalışmalar halen devam etmektedir (Bkz. Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm). Bunun yanı sıra İstanbul'da kısa, orta ve uzun vadede alınması gereken tedbir, karar ve uygulamaları belirlemek amacıyla İstanbul Deprem Master Planı (2003) hazırlanmıştır.

Harita 31 İstanbul Bölgesinde Riskli Alanlar

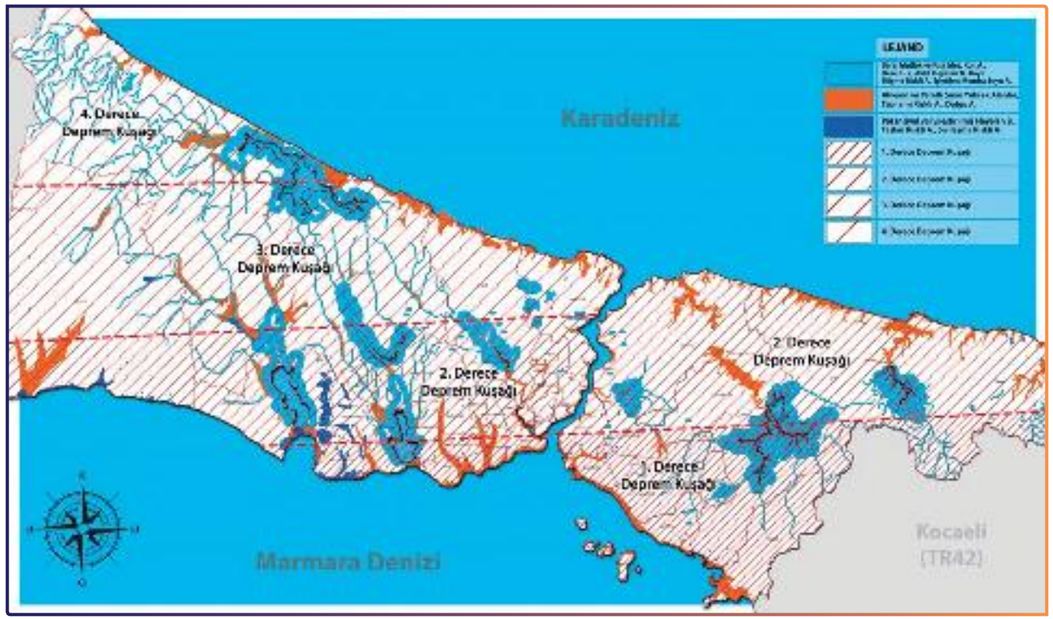

Kaynak: Başbakanlık AFAD verileri kullanılmıştır.

2002 yılında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ile İBB'nin ortak yürüttüğü ve 4 farklı senaryo depremi esas alınarak *hazırlanan İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dâhil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışmasında* depremden kaynaklanan can kayıplarının doğrudan nedenlerinin; bina göçmeleri, yangınlar, tsunami, kaya düşmesi, toprak kayması, vb. olduğu belirtilmiştir. İstanbul'daki binaların niteliği dikkate alındığında, olası bir depremde bina göçmelerinin can kaybının en önemli nedeni olması beklenmektedir. Bu nedenle araştırmada dört deprem senaryosu oluşturulmuş olup, iki model için mahalle bazında meydana gelecek hasar miktarları analiz edilmiş, bina hasarı ile can kaybı arasındaki ilişki irdelenmiştir. Meydana gelme olasılığı en yüksek senaryoda depremin moment büyüklüğünün 7,5 (Mw) olacağı tahmin edilmektedir. Can kaybının İstanbul nüfusunun %0,8'i olacağı, Fatih'te 6.000'den fazla insanın yaşamını kaybedeceği ve Adalar'ın %8,4 ile en yüksek can kaybı oranına sahip olacağı tahmin edilmiştir. Çalışmada 7,5 veya 7,7 büyüklüğünde bir depremde muhtemel kayıp ve hasar durumu (750.000 bina, 3.040.000 hane ve 9.000.000 nüfus üzerinden yapılan analizlere göre) tahmin edilmiştir. Buna göre 50.000 ila 60.000 ağır hasarlı bina, 500.000 ila 600.000 civarında evsiz aile, 70.000 ila 90.000 civarında ölü, 120.000 ila 130.000 ağır, 400.000 hafif yaralı olacağı öngörülmüştür. Ayrıca çalışmalar kapsamında 2007 yılında Avrupa Yakası Güneyi, 2009 yılında da Anadolu Yakası Mikrobölgeleme projeleri gerçekleştirilmiş ve haritaları hazırlanmıştır.

Mevcut konut alanlarının yapısal özelliklerinin analizleri sonucunda tespit edilen düzensiz alanların yapılaşma yoğunluklarının sağlıksız düzeylerde olması, jeolojik açıdan sakıncalı alanlarda bulunmaları ve doğal sistemlere zarar vermeleri üç ana sorun alanı olarak ön plana çıkmıştır. Bu alanların sıhhileştirilmesi ve sıhhileştirme aşamalarının afet riskinin en yüksek olduğu alanlardan başlayarak yürütülmesi gerekmektedir. Bu alanlar Avrupa Yakasında; Gaziosmanpaşa, Küçükçekmece, Bağcılar, Asya yakasında; Ümraniye, Sultanbeyli ilçeleridir (İBB, 2009).

İstanbul'un deprem ve zemin açısından öncelikli risk taşıyan birçok ilçesi (Zeytinburnu, Küçükçekmece, Gaziosmanpaşa, İkitelli ve çevresi), ulaşım akslarının üzerinde, sanayi üretimi açısından önemli bir merkez konumundadır. Dolayısıyla olası bir afetin, bu sanayi alanları ve çevresinde plansız gelişmiş yapı/yaşam kalitesi düşük konut alanlarında getireceği sosyal ve iktisadi yıkımın yanı sıra; bu alanlarda var olan yanıcı-patlayıcı işlevler ve tehlikeli kimyasallar, afet sonrası yaşanabilecek olası sorunları işaret etmektedir.

Bir kısım büyük ölçekli sanayi birimleri halen dere yataklarında, heyelan riski taşıyan arazilerde çarpık ve düzensiz bir yapılaşma göstermektedir. Bunun yanısıra küçük ölçekli, kent içine sıkışmış binaların alt katlarında faaliyet gösteren üretim birimleri, patlayıcı ve yanıcı madde kullanımları dolayısıyla tehlike arz etmektedirler. Bu konudaki üst ölçek plan kararlarının, uygulamada imar planlarına yansıtılması ve tüm plan ölçeklerinde afetlere duyarlı bir yaklaşım gerekmektedir.

İstanbul doğal afetlerin yanı sıra yangın, salgın hastalık, endüstriyel kazalar, taşımacılık kazaları, terör olayları gibi insan kaynaklı afet risklerini de barındırmaktadır. Bu tür risklerin alt ölçeklerde yerel özellikler dikkate alınarak afet yönetimi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Yaşam ve mekân kalitesi yüksek, güvenli İstanbul yaratmak üzere; afet yönetim sisteminin etkinleştirilmesi

Afetler, kentlerde can kaybı başta olmak üzere büyük ölçekli ekonomik, sosyal ve fiziki yıkıma neden olduğundan kalkınma politikalarında önemli bir yer tutmaktadır. Afet yönetimi, afet öncesi, afet ve sonrasında yapılması gerekenleri bütüncül bir yaklaşımla ele alarak afetlerin önlenmesi, risklerin azaltılması ve olası kayıpların en aza indirilmesini amaçlamaktadır. Günümüzde afet sonrası müdahale politikaları yerini bütüncül afet yönetimi politikalarına bırakmıştır. Barındırdığı yüksek nüfusla beraber deprem, sel, yangın ve büyük kazalar gibi afet riski altında bulunan İstanbul'da da bu doğrultuda çalışmalara hız verilmesi olası afetlerde kayıpları azaltacaktır. Plansız ve niteliksiz büyüyen İstanbul'da sosyal risklerle beraber afet risklerini de barındıran çöküntü alanlarında yaşam ve mekân kalitesinin yükseltilmesi kayıpların azaltılmasında etkili olacaktır. Ayrıca tarihi alanların ve kültürel miras değerlerinin afet yönetimi kapsamında değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Afet risklerinin azaltılması için risk faktörlerini/alanlarını doğru tanımlamak, bütüncül risk haritaları oluşturmak ve planlama çalışmalarıyla ilişkilendirmek gerekmektedir. Farklı afet türlerine göre yerel özellikler göz önünde bulundurarak afet ve acil durum eylem planlarının oluşturulması sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra afet yönetimi konusunda ilgili kurumların kapasitelerinin geliştirilmesi, eşgüdümün sağlanması ve kurumlar arası hızlı, etkin, güvenli bir bilgi iletişim ve koordinasyon sistemi kurulması önem arz etmektedir. Afetler sonucu can kayıplarının azaltılması amacıyla gönüllülüğün esas alındığı yerel örgütlenmelerle çalışmaların yaygınlaştırılması ve genel olarak kamuoyunun afetler konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Hedef 1. Kurum ve kuruluşlar ile toplumun afet konusunda bilgilendirilmesi, toplumsal farkındalığın artırılması ve toplumun afetlere hazırlıklı olmasının sağlanması

Hedef 2. Afet yönetimi faaliyetlerine yönelik sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi ve başta gönüllü örgütlenmeler olmak üzere yerel kapasitenin oluşturulması

Hedef 3. İstanbul'a özel afet ve acil durum eylem planı oluşturularak afet öncesinde, sırasında ve sonrasında; hazırlıklı olma, risk azaltma, müdahale ve iyileştirme faaliyetlerinde sorumlulukların tanımlanması ve eşgüdümünün sağlanması

Hedef 4. Afet öncesi ve sonrasında çalışmalar için gerekli mekânsal düzenleme, donanım, beşeri ve finansal kaynakların belirlenmesi ve etkin kullanımının sağlanması

Hedef 5. Ekonomik, sosyal ve fiziksel boyutları içeren bütüncül risk araştırmalarının yapılarak bütüncül risk haritasının hazırlanması ve bu doğrultuda risk azaltma çalışmalarının gerçekleştirilmesi

Hedef 6. Planlama çalışmalarında afet tehlike ve risklerinin esas alınması ve bu doğrultuda afet risklerini azaltıcı düzenlemelerin yapılması

Hedef 7. Planlama, karar alma ve uygulama yetkisi olan kurumlarda afet yönetimine yönelik kapasitenin artırılması ve buna yönelik denetimlerin etkin hale getirilmesi

Hedef 8. Afet riski altında bulunan tarihi yapıların envanterinin oluşturulması ve bu doğrultuda gerekli önlemlerin alınması

Hedef 9. Afet riski altında bulunan kamusal binaların ve kritik altyapıların mevcut durumuna göre güçlendirilmesi veya yeniden yapılması

Hedef 10. Başta öncelikli kamu yapıları (okul, hastane, yurt vb.) olmak üzere kamuda ve işletmelerde afet eylem planlarının yapılması ve bu yapılarda yaşayanların, çalışanların bilgilendirilmesi

SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIM VE ERİŞİLEBİLİRLİK

İstanbul'un Ulaşım ve Erişilebilirliğine İlişkin Temel Faktörler

İstanbul'da ulaşım ve erişilebilirliği etkileyen temel faktörlerin başında önemli uluslararası ulaşım güzergâhları üzerindeki stratejik coğrafi konum ve coğrafi özellikler yer almaktadır. İstanbul Boğazı, Haliç, Büyükçekmece ve Küçükçekmece gölleri tarafından bölünen; kuzeyde yer alan önemli su havzaları ve ormanlık alanlar ve güneyde yer alan Marmara Denizi tarafından sınırlandırılan yerleşimler doğu-batı yönünde ve Marmara Denizi kıyılarına paralel geniş bir alana dağınık bir şekilde yayılarak gelişmiştir. Bu durum boğaz köprülerini içeren doğu-batı çevreyolu güzergâhları ve bağlantı yollarını İstanbul'un temel ulaşım aksları haline getirmiş olup; engebeli topografik yapısı ise başta raylı sistemler olmak üzere toplu taşımaya ilişkin ulaşım altyapısın geliştirilmesi ve entegre edilmesinde büyük dezavantajlar yaratmaktadır.

Türkiye nüfusunun önemli bir kısmının yanı sıra ekonomik ve ticari faaliyetlerin de İstanbul ve Marmara Bölgesi'nde bulunan yakın çevresindeki illerde yoğunlaşması gerek şehiriçi gerekse şehirlerarası ulaşım talebini artırmakta karayolu ağırlıklı olarak gelişmiş ulaşım altyapısı üzerinde büyük baskılar yaratmaktadır. Gelişen ulaşım ve erişilebilirlik olanakları, İstanbul'un çevresindeki yerleşimleri plansız ve kontrolsüz bir şekilde bütünleştirerek İstanbul mega kenti veya metropolünün alt bölgeleri veya yerleşimleri haline getirmeye başlamıştır. Bu ise Marmara Bölgesi ölçeğindeki İstanbul'a erişimi İstanbul içi erişim ile iç içe geçirmektedir. Hızlı tren ağının yaygınlaşması ve artan havayolu trafiği bu yoğun ilişkiyi daha geniş bir alana yaymakta; İstanbul'a yapılan günübirlik yolculuklar daha geniş bir hinterlanda yayılmaktadır. Hızla artan nüfus ve ekonomik büyüme yerleşim alanlarının yanı sıra şehrin ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel fonksiyonlarının çeşitlenerek plansız bir şekilde daha büyük bir alana yayılmasına neden olmuştur. İstanbul'un birçok farklı fonksiyonu barındıran arazi kullanım yapısı ulaşım açısından çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Ekonomik faaliyetlerin daha çok Avrupa Yakası'nda belirli merkezlerde yoğunlaşması dağınık bir şekilde geniş bir mekâna yayılan yerleşim alanlarından zirve saatlerde bu merkezlere giden belli başlı ulaşım aksları üzerinde büyük sıkıntılar yaratmaktadır. İstanbul'da ulaşıma ilişkin planlama, uygulama, yönetim ve denetim süreçlerinde yaşanan otorite boşlukları ve dağınıklığı, merkezi ve yerel ölçekte ilgili kurumların çalışmaları arasında gerekli uyum ve eşgüdüm eksikliği, kurumsal kapasite ve mali kaynaklarının yetersizliği yaşanan ulaşım sıkıntılarını etkileyen en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Dengesiz ve kontrolsüz bir şekilde gelişen arazi kullanım yapısı ve kentsel fonksiyonlar ulaşım ihtiyaçlarının çeşitlenerek hızla artmasına neden olmuştur. Buna karşın İstanbul'un ulaşım sistemi 1950'lerden itibaren karayolu ağırlıklı olarak gelişmiştir. Bununla birlikte 1990'lardan itibaren raylı sistemler ve deniz ulaşımı olanaklarının geliştirilmesi için önemli yatırımlar yapılmaya başlanmıştır.

İstanbul ulaşımının temel unsuru haline gelmiş olan karayolu üzerinde meydana gelen trafiğin çok büyük bir bölümünü özel araçlar oluşturmaktadır. 2002-2012 yılları arasında İstanbul'daki gerek trafiğe kayıtlı toplam araç sayısı gerekse otomobil sayısı önemli bir artış kaydetmiş ve son iki yılda bu artış hız kazanmıştır. İstanbul'da 2002 yılında 1.206.144 olan toplam araç sayısı 2012 yılında 3.065.465'e ulaşmıştır. Aynı dönemde otomobil sayısı ise 938.614'ten 2.009.777'ye yükselmiştir. İstanbul'da trafiğe kayıtlı toplam araç ve otomobil sayıları Türkiye toplamı içinde sırasıyla %18 ve %23 orana sahiptir (bkz. Tablo 96). TÜİK verilerine göre 2012 yılında İstanbul'da her gün ortalama 662 tanesi otomobil olmak üzere 932 yeni araç trafiğe çıkmıştır. İstanbul'da bin kişiye düşen otomobil sayısı 2007-2012 arasında inişli çıkışlı bir seyir izleyerek 136'dan 145'e yükselmiştir. Bu oran batı kentlerinde ise 350–400 civarındadır. Kişi başına düşen gelirdeki artış otomobil sahipliliğindeki artışta önemli bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda İstanbul Ulaşım Ana Planı'nda 2023 yılı otomobil sayısının 4.335.882 ve 1.000 kişi başına düşen özel otomobil sayısının 252 olacağı öngörülmektedir.

Tablo 96 İstanbul Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri

Otomobil Sayısı / Sahipliği	İstanbul	Türkiye	İstanbul/Türkiye
Trafiğe Kayıtlı Araç Sayısı	3.065.465	17.033.413	%18
Trafiğe Kayıtlı Otomobil Sayısı	2.009.777	8.648.875	%23
Trafiğe Yeni Kaydedilen Araç Sayısı	340.185	1.069.292	%32
Trafiğe Yeni Kaydedilen Otomobil Sayısı	241.617	565.791	%43
Otomobil Sahipliği (1/1000 kişi)	145	114	%127

Kaynak: TÜİK Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri, 2012

Kentsel Hareketlilik ve Ulaşım Talebi

Kentlilerin kentin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına katılımına; dolayısıyla kentin gelişmişlik düzeyi ve hayat kalitesine ilişkin de önemli bir gösterge olarak görülebilecek kişi başına günlük ortalama yolculuk veya hareketlilik oranı İstanbul'da 1,74'tür. Yaya yolculuklar dışarda tutularak sadece motorlu araçlarla yapılan yolculuklarda bu oran 0,88'dir. Batı Avrupa ülkelerindeki kentlerde araçlı yolculuklarda 2,50 - 3,00 arasında olan bu oran ülkemizde de 1950'lerden itibaren yaşanan hızlı bir kentleşme süreci sonucunda artmaktadır. İstanbul'da kişi başına yapılan günlük yolculuk sayısının düşük olmasının çeşitli nedenleri arasında özellikle ailede çalışan kişilerin azlığı, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımın zayıflığı, ulaşım harcamalarının hane gelirine oranının önemli yer tutmasının yanı sıra ulaşım ve trafikte yaşanan zorluklar ön planda yer almaktadır. Ulaşım masrafının yüksek olması pek çok kentliyi seyahat etmekten alıkoyarken daha iyi maddi duruma sahip olanlar ise yetersiz ve konforsuz toplu taşımada hizmetleri veya trafik sıkışıklığı nedeniyle yolculuklarını sınırlı düzeyde tutmaktadırlar. TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları İstatistiklerine göre İstanbul'da ulaşım giderlerinin toplam hanehalkı tüketim harcamaları içindeki oranı 2005 yılında %11,9 iken 2011 yılında %14,1'e çıkmıştır.

Kişi başına hareketlilik oranı ve toplam nüfus dikkate alınarak 2011 yılında İstanbul'da günde 24 milyon yolculuk yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu yolculukların %48 gibi önemli bir kısmı yaya olarak yapılmaktadır. Geri kalan motorlu araçlar ile yapılan yolculuklar içinde toplu taşıma yaklaşık %70 paya sahiptir. Gerçekleştirilen yolculukların 2006 itibariyle amaçlarına göre dağılımına bakıldığında İstanbul genelinde yapılan günlük yolculukların %32,3'ünün evden işe, % 21,4'ünün evden okula, % 37,2'sinin evden diğer yerlere yapıldığı ve geri kalan %9,1'lik kısmının ise ev uçlu olmayan yolculuklar olduğu görülmektedir. İstanbul'da yaya dâhil yapılan yolculuklarda ortalama yolculuk süresi 1987 yılında 38 dakikayken, 1996 yılında 34,3 dakikaya, 2006 yılında ise 32,2 dakikaya gerilemiştir. Yolculuk amaçlarına göre ortalama yolculuk sürelerine bakıldığında ise evden okula ve evden diğer yerlere yapılan yolculuk sürelerinde düzenli bir azalma görülürken, evden işe ve ev uçlu olmayan yolculuk sürelerinde ise 1996 yılı sonrasında bir artış görülmektedir. Sadece motorlu araçlarla yapılan yolculuklar dikkate alındığında ise yolculuk süresi dikkate değer biçimde artış göstermekte ve 2006 yılı itibarıyla ortalama olarak 48,9 dakika olarak gerçekleşmiştir. İstanbul Ulaşım Ana Planı'na göre aynı zamanda nüfus yoğunluğunun da en yoğun olduğu ilçeler olan Gaziosmanpaşa, Ümraniye,

Tablo 97 Yolculuk Talebinin Ulaşım Türlerine Göre Dağılımı, 2006-2023

	Mevcut Durum				2023 Hiçbir Şey Yapılmaması Durumu			
	Yaya	Otomobil	Servis	Toplu Taşıma	Yaya	Otomobil	Servis	Toplu Taşıma
Tüm Yolculuklar	%48,11	%17,32	%10,06	%24,52	%26,04	%31,75	%6,93	%35,29
Motorlu Yolculuklar		%33,37	%19,38	%47,25		%42,92	%9,37	%47,71

Kaynak: Ulaşım Ana Planı (2011) verilerinden derlenmiştir.

Kadıköy, Küçükçekmece, Bağcılar ve Üsküdar en yoğun yolculuk üretimi ve çekiminin olduğu ilçeler olarak öne çıkmaktadır.

İstanbul Ulaşım Ana Planı (2011) bu doğrultuda hazırlanarak 2011 yılında onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Plan kapsamında 2006 yılında 90.000 haneye gidilerek yapılan hane halkı araştırmasında İstanbul'daki ulaşım talebinin mevcut özellikleri ortaya konmuş ve çeşitli faktörler dikkate alınarak 2023 ulaşım talebine ilişkin tahminler geliştirilmiştir. Bu kapsamda 2006 yılında 12.009.007 olan İstanbul nüfusunun 1,43 kat artarak 2023 yılında 17.217.056'ya kişi başına GSYH'nın ise 4,21 kat artarak 4.955 dolardan 20.884 dolara çıkacağı öngörülmüştür. Buna göre 2006 yılında 1,74 olan kişi başına yolculuk sayısının 1,67 kat artarak 2,03'e ulaşacağı; 2006 yılında günde toplam 20.924.133 yolculuk yapılırken, 2023 yılında günde toplam 35.027.482 yolculuk yapılacağı tahmin edilmektedir. Hiçbir şey yapılmaması durumunda 2023 yılına kadar yaya ulaşımının payında çok önemli oranlarda düşüşler yaşanacağı; daha fazla ağırlık kazanan motorlu araçlar ile yapılan yolculuklar arasında ise otomobilin payının önemli miktarda artarken servislerin payının aynı miktarda azalacağı öngörülmektedir. Toplu ulaşımın payının ise aynı oranlarda kalacağı tahmin edilmektedir (bkz. Tablo 97). Sürdürülebilir bir ulaşım sistemi geliştirilmesi için kent genelindeki ulaşım talebinin belirlenmesi, gelecekteki ulaşım talebine ilişkin sağlıklı tahminlerin yapılması, bu talebin karşılanması için gerekli altyapının geliştirilmesi ve talebin etkin bir şekilde yönetilmesi çok önemlidir. Plan 2023 ulaşım talebinin karşılanması için üç alternatif senaryo geliştirmiştir. Karayolu başta olmak üzere farklı ulaşım altyapılarındaki gelişimi dikkate alan senaryolara göre yolculukların ulaşım türlerine dağılımı da değişmektedir. Plan ise raylı sistemler ve karayolu sistemlerinin ağırlıklı olarak dağıtıldığı karma gelişim senaryosunu 2023 plan ağı olarak tercih etmiştir.

İstanbul'un Diğer Bölgelere Erişimi

İstanbul Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan suyolları ile Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan karayollarının kesişim noktasında çok önemli bir stratejik konumda bulunmaktadır (bkz. Harita 32). Diğer taraftan liman ve havalimanlarının toplam yolcu ve yük trafiği içindeki ağırlığıyla Türkiye'nin dışa açılan kapısı olmaya devam etmektedir.

TAV verilerine göre 2012 yılı sonu itibariyle 114 uluslararası ve 10 yerli havayolu şirketine hizmet veren Atatürk Havalimanı'ndan yurt dışında 92 ülkede 235 noktaya, yurt içinde ise 36

Harita 32 İstanbul'un Diğer Bölgeler İle Ulaşım Bağlantıları

Kaynak: İstanbul Ulaşım Ana Planı, 2011

noktaya doğrudan uçuş yapılmaktadır. Atatürk Havalimanı'nda 2002 yılında 11.357.661 olan toplam yolcu trafiği 2012 yılında 45.091.962'ye ulaşmıştır. Buna göre 2012 yılında günlük ortalama olarak 123.539 yolcuya hizmet verilmiştir. 2002-2012 arasında toplam yolcu trafiği yılda ortalama %15 büyümüştür. Atatürk Havalimanı Türkiye toplam yolcu trafiği içerisindeki %34 civarındaki payını 2002-2012 dönemi içerisindeki iniş çıkışlara rağmen korumuştur (bkz. Şekil 44). İstanbul Sabiha Gökçen Uçuş İstatistiklerine göre 2012 yılı sonu itibariyle yerli ve yabancı 47 havayolu şirketine hizmet veren Sabiha Gökçen Havalimanı'ndan yurt dışında 90 noktaya, yurt içinde ise 33 noktaya doğrudan uçuş yapılmaktadır. Sabiha Gökçen Havalimanı yolcu trafiği açısından sadece Türkiye'nin değil Avrupa'nın en hızlı büyüyen havalimanları arasında yer almaktadır. 2006-2012 arasındaki dönemde Sabiha Gökçen Havalimanı toplam yolcu trafiği yıllık ortalama %33 gibi yüksek bir büyüme trendi yakalayarak 2.843.475'ten 14.486.052'ye ulaşmıştır. Buna göre 2012 yılında günde ortalama 40.235 yolcuya hizmet vermiştir. Havalimanlarının bu ağırlığında İstanbul nüfusunun ve ekonomik faaliyetlerin Avrupa ve Anadolu yakaları arasındaki dağılımı da önemli bir rol oynamaktadır. Sabiha Gökçen Havalimanı'nın mevcut haliyle ve sonrasında yapılacak yatırımlar ile özellikle Anadolu Yakası ve İstanbul'un bu bölgeye yakın çevresinde yer alan illerin talebini karşılaması beklenmektedir. Bununla birlikte, Atatürk Havalimanı ise mevcut kapasi-

Şekil 44 Atatürk Havalimanı Yolcu Sayısı, 2002-2012

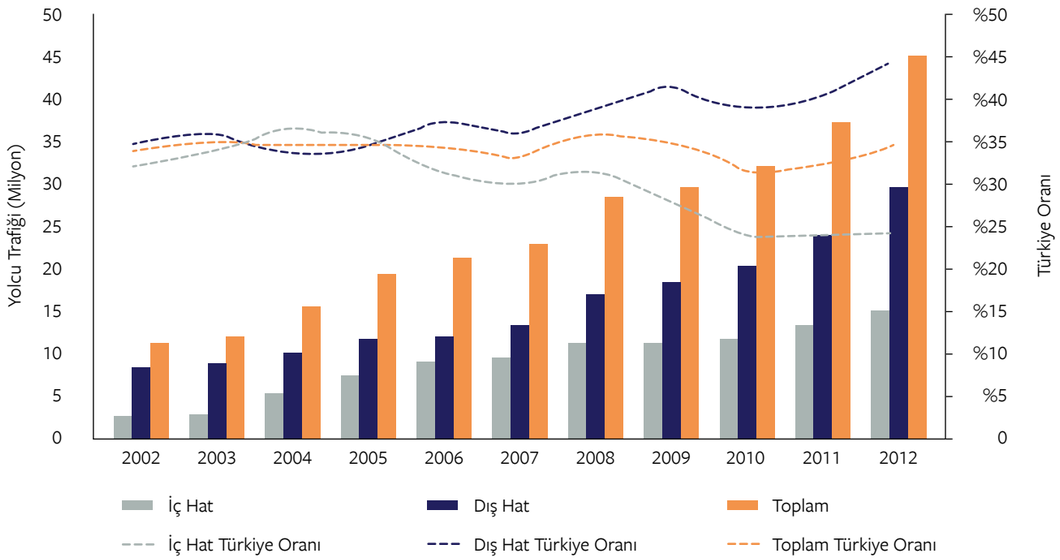

Kaynak: DHMİ Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır.

tesini zorlamaktadır. Bu nedenle gerek Avrupa Yakası'nın talebi gerekse İstanbul ve Türkiye'nin bölgede ve küresel ölçekte artan ağırlığına uygun olarak Avrupa Yakası'nda uygun bir konumda yeni bir havalimanı ihtiyacı doğmuştur.

Artan hava ulaşımı talebini karşılamak üzere Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü tarafından Yap-İşlet-Devret modeli ile İstanbul'a Yeni Havalimanı projesinin ihalesi 2013 yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. İstanbul Yeni Havalimanı İstanbul'un Avrupa yakasında Yeniköy ve Akpınar yerleşimleri arasında Karadeniz sahil şeridinde yer alan yaklaşık 76,5 milyon m² büyüklüğündeki araziye yapılacaktır. Dört etapta gerçekleştirilecek projenin ile etabında toplam 70-90 milyon yolcu/yıl kapasiteye sahip; 680.391 m² büyüklüğünde ana terminal binası ve 169.968 m² büyüklüğünde uydu terminal binası olmak üzere iki adet terminal binası; birbirinden tam bağımsız 3 adet pist, 8 adet paralel taksi yolu ve yaklaşık 4 milyon m²'lik apron yapılması öngörülmektedir. Bütün etapların tamamlanmasıyla toplam 1.471.096 m² kapalı alanlı yıllık yolcu kapasitesi 150 milyon yıl olan 165 adet yolcu köprülü, aralarında ulaşım raylı sistem bağlantısı ile sağlanacak olan 4 ayrı terminal binası; 3 adet teknik blok ve hava kontrol kulesi; 8 adet ramp kontrol kulesi; her türlü uçak tipinin operasyonuna uygun 6 bağımsız pist; 16 adet paralel taksi yolu; 500 uçak park kapasiteli 6,5 milyon m² büyüklüğünde apron; VIP, kargo ve genel havacılık terminali; devlet konuk evi; yaklaşık 70.000 araç kapasiteli açık ve kapalı otoparklar; havacılık tıp merkezi, otel, itfaiye, garaj, ibadethaneler, kongre merkezi, kuvvet santralleri, arıtma ve çöp toplama tesisleri hizmete geçecektir. 3. Çevre Yolu'na bağlantısı olan havalimanının şehiriçi raylı sistem bağlantılarının geliştirilmesi-

Harita 33 İstanbul'un Uçuş Bağlantıları

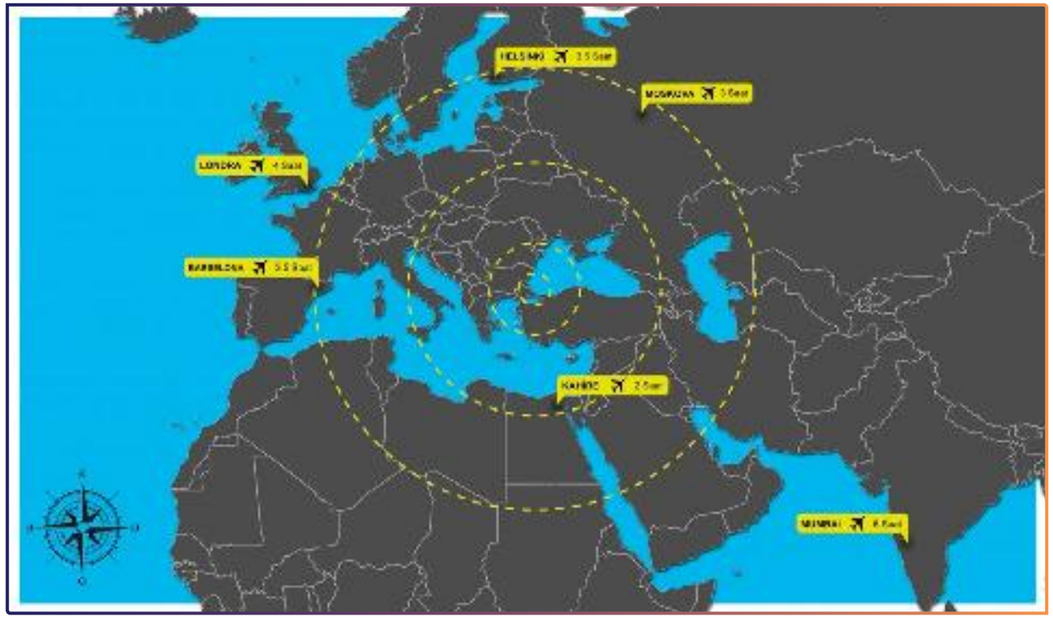

Kaynak: DHMİ verileri kullanılmıştır.

ne ilişkin çalışmalar ise devam etmektedir.

Karayolu ulaşımı İstanbul'un şehirlerarası ve şehiriçi ulaşımında en ağırlıklı paya sahip ulaşım türüdür. Karayolları 1. Bölge Müdürlüğü'nün İstanbul il sınırları içerisindeki sorumluluk alanında toplam 862 km yol ağı bulunmaktadır. Bu ağ içerisinde otoyol uzunluğu 303 km'dir. Devlet yolu uzunluğu ise 375 km olup; bunun 331 km'si asfalt betonu, 44 km'si ise sathi kaplamadır. İl yolu uzunluğu ise 184 km olup, bunun 139 km'si asfalt beton, 45 km'si ise sathi kaplamadır. 2010 yılı itibariyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi sorumluluk alanındaki toplam karayolu uzunluğu 29.702 km'dir (İstanbul Metropoliten Alanı Kentsel Ulaşım Ana Planı, 2011). Toplam ana yol uzunluğu ise 2012 yılı sonu itibariyle 3.420 km'ye ulaşmıştır.[41]

Her iki boğaz köprüsü ve bağlantı yolları İstanbul'da trafik sıkışıklığının en çok yaşandığı noktalardır. 1973 yılında hizmete giren Boğaziçi Köprüsü'ndeki trafik hızla artmış ve köprü 1990'lı yılların başından itibaren kapasitesini zorlamaya başlamıştır. 1988 yılında hizmete giren Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'ndeki trafik hacmi ise daha hızlı bir şekilde artmış ve 2000'li yılların ortasına gelmeden Boğaziçi Köprüsü'ndeki trafik hacmini geçmiştir (bkz. Şekil 45). Köprülerdeki trafik hacmi sadece ekonomik büyümenin yavaşladığı veya

[41] http://ulasim.ibb.gov.tr/anaarter.aspx Erişim: 05.02.2013

Harita 34 İstanbul'un Karayolu Ağı

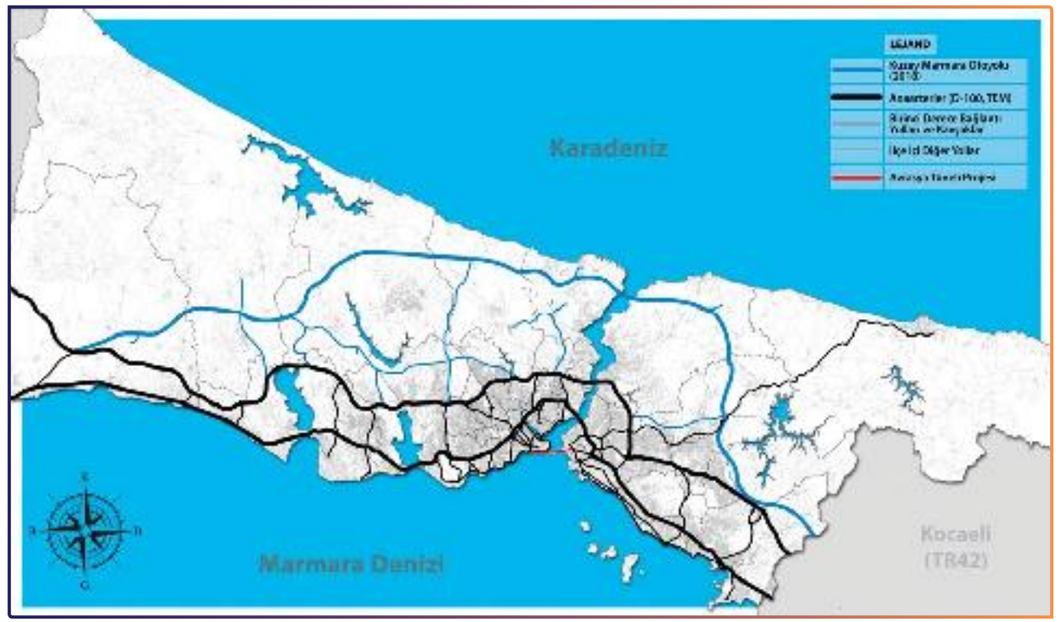

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi verileri kullanılmıştır.

ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde azalmış veya önemli bir artış göstermemiştir. 2012 yılında Boğaziçi Köprüsü'nden 187.644, Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nden ise 228.710 olmak üzere köprülerden günde ortalama 444.943 araç geçiş sağlamıştır.

Köprülerde sabah saatlerinde Anadolu Yakası'ndan Avrupa Yakası'na doğru, akşam saatlerinde ise Anadolu Yakası'na doğru trafik hacmi yoğunluğu artmaktadır. Bu yoğunluk, iş ve ticaret alanlarının büyük oranda Avrupa Yakası'nda yer alması nedeniyle Anadolu Yakası'nda oturanların zirve saatlerinde Avrupa Yakası'na amaçlı gidiş gelişlerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte yaka geçişleri Avrupa ve Anadolu yakalarının kendi içinde yapılan yolculuklara göre düşük kalmaktadır. Yaka geçişlerinin yanı sıra TEM otoyolu ve D100 karayolu gibi köprülere ulaşan ana güzergâhlarda ve merkezi alanlardaki ana arterlerde trafik yoğunluğu yaşanmaktadır (bkz. Harita 35).

İstanbul'un iki yakası arasına artan ulaşım talebini karşılamak üzere Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından İstanbul Boğazı Karayolu Tünel Geçişi (Avrasya Tüneli) Projesi hazırlanarak 2008 yılında ihale edilmiş ve 2011 yılında temeli atılarak çalışmaları başlatılmıştır. Anadolu Yakasında İstanbul-Ankara Devlet Yolu (E-5 Karayolu) ile Avrupa Yakasında Tarihi Yarımadadaki Kenedy Caddesi'ni (Sahilyolu) birleştirecek olan tünel sadece otomobil ve minibüsler gibi hafif araçların kullanabileceği

Şekil 45 Boğaz Köprülerinden Geçen Günlük Ortalama Araç Sayıları, 1973-2011

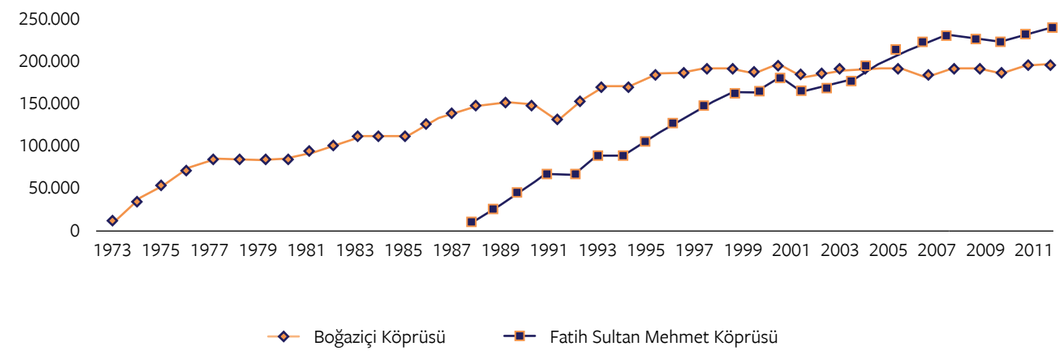

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır.

Harita 35 İstanbul'da Ana Güzergahlardaki Trafik Yoğunluğu

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alansal Varlık Araştırması verileri kullanılmıştır.

şekilde, 5,4 km uzunlukta, tek tünelden çift kat, 2 gidiş - 2 geliş olarak tasarlanmıştır. Toplam uzunluğu 14,6 km olan projenin yapım süresi 4 yıl 7 ay, işletme süresi ise 26 yıldır. İstanbul üzerinden gerçekleştirilen transit trafiğin ve iki yaka arasındaki ağır vasıta trafiğinin şehiriçi ulaşıma etkisini azaltmak üzere Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından geliştirilen Kuzey Marmara Otoyol Projesi ise İstanbul İli Silivri İlçesi Kınalı Mevkiinde bulunan 0-3 (TEM) Otoyolu Kınalı-1 Köprülü Kavşağından başlamakta; İstanbul, Kocaeli ve Sakarya İl merkezlerinin kuzeyinden geçtikten sonra; Akyazı-Hendek İlçe sınırı kesimindeki 0-4 (TEM) Otoyolunda sona ermektedir. 7 Kesim halinde hazırlanan Otoyol Projesinin ana gövdesi yaklaşık 259 km ve bağlantı yolları toplamı 171 km. olmak üzere toplam 430 km'dir. Otoyol Projesinin 3. Kesimi olan «İstanbul 3. Çevreyolu (3.Boğaz Geçişi dahil) Projesi» Mahmutbey-Paşaköy arası 95 km olup, 2012 yılında ihalesi yapılmıştır. 3. Kesimin yapım çalışmalarına başlanmış olup, 2015 yılı içerisinde hizmete girmesi planlanmaktadır. Kuzey Marmara Otoyolu'nun diğer etaplarının ihale edilmesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. İstanbul'dan İzmir'e seyahat süresini 3,5 saate indirmesi öngörülen, 377 km Otoyol ve 44 km Bağlantı Yolu olmak üzere toplam 421 km uzunluğundaki Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu Projesine ilişkin sözleşme 2010 yılında imzalanmıştır. Yap-İşlet-Devret modeli ile ihale edilen ve inşaat çalışmaları devam eden proje kapsamında yaklaşık uzunluğu 3 km olan İzmit Körfez Geçişi Köprüsü de inşa edilecektir. İstanbul'dan diğer şehirlere ulaşım olanaklarını geliştirecek bir diğer proje olan 86 km uzunluğundaki Yalova-İzmit Otoyolu'nun hazırlık çalışmaları ise devam etmektedir.

1994 yılında hizmete açılan ve günlük ortalama yolcu giriş-çıkış sayısı 90.000 olan İstanbul Otogarı'nda günlük satılan bilet sayısı 53.000 civarındadır. Harem Otogarı'nda ise günlük satılan bilet sayısı 20.000 civarındadır. Mevcut durum itibariyle değerlendirildiğinde, Esenler Otogarı işletim sistemi açısından tam kapasite kullanılamamaktadır. Harem Otogarı ise hizmet ettiği alan ölçeği düşünüldüğünde oldukça küçüktür ve gelişme imkânı bulunmayan bir alanda yer almaktadır. Kent ölçeğinde, özellikle Anadolu Yakası'nda yeni bir otogar alanı ihtiyacı bulunmaktadır. Diğer yandan, Marmaray ve Hızlı Tren projelerinin tamamlanmasıyla şehirler arası bazı güzergahlardaki karayolu yolcularının önemli bir kısmının bu sistemleri tercih etmeye başlaması beklenmektedir. Otogarların gelişiminde bu unsurun dikkate alınması gerekmektedir.

İstanbul genelinde Avrupa ve Anadolu yakalarına hizmet veren iki farklı demiryolu sistemi ve iki adet gar bulunmaktadır. Bunlar Haydarpaşa-Gebze (42 km) ve Sirkeci-Halkalı (30km) Banliyö Hatları ile Haydarpaşa ve Sirkeci garlarıdır. Haydarpaşa Garı yalnızca İstanbul Metropoliten Alanında değil, ülke ölçeğinde hizmet vermektedir. Sirkeci Garı, Avrupa Yakası'nda hem yurtiçi hem de yurtdışı tren ulaşımının son durak noktasıdır. Sahip olduğu mevcut sistem düşünüldüğünde oldukça önemli bir altyapı olanağına sahip olan banliyö hatlarının genel olarak mevcut kapasitelerinin, standartlarının ve işletme sistemlerinin yeniden düzenlenerek iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, Marmaray Projesi kapsamında, mevcut banliyö hatlarının rehabilite edilerek yüzeysel yüksek kapasiteli metro hattına dönüştürülmesi, 3 hatta çıkarılması ve iki yaka arasındaki Banliyö hatlarının İstanbul Boğazı altında yapılacak tünel ile birleştirilmesine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir. Proje kapsamında Kazlışeşme-Ayrılıkçeşme arasındaki bölümün 2013 yılında, mevcut banliyö hatlarının rehabilitasyonunu içeren geri kalan bölümünün ise 2015 yılı içerisinde hizmete girmesi planlanmaktadır. Bu süreç sonucunda Yenikapı İstasyonu'nun şehirlerarası ve şehiriçi raylı sistemler için olduğu kadar deniz otobüsleri ve diğer ulaşım türlerine aktarmanın yapılacağı şehrin en önemli ulaşım ve aktarma merkezi olması öngörülmektedir. Marmaray'ın ayrıca Atatürk ve Sabiha Gökçen Havalimanları ile entegrasyonun sağlanması öngörülmektedir. Rehabilitasyon çalışmaları nedeniyle İstanbul'dan diğer şehirlere demiryolu ile yapılan yolculuklar için satılan bilet sayısı 2008 yılında 2.143.522 olup 2012 yılında 1.781'e düşmüştür.

Marmaray'ın devamında inşaatı devam eden Ankara-İstanbul Yüksek Hızlı Demiryolu Projesi İstanbul'dan Ankara'ya yolculuk süresini yaklaşık 3,5 saate indirecek ve Türkiye genelinde geliştirilen hızlı tren ağına entegrasyon ile İstanbul'dan bu ağ üzerindeki diğer şehirlere de daha kolay erişim sağlayacaktır. Ankara-İstanbul etabı 2009 yılında hizmete açılan projenin Eskişehir-İstanbul etabının ise 2013 yılı içerisinde hizmete girmesi planlanmaktadır. Ankara–İstanbul arasında mevcut 576 km'lik düşük standartlı demiryolunun 160 km kısaltılarak 416 km'ye düşürülmesi, proje standartlarının yükseltilerek hızın 260 km/saate çıkartılması ve yolculuk süresinin 7,5 saatten 2,5 saate indirilmesi amacıyla 1975 yılında yatırım programına alınan Sincan-Çayırhan-İstanbul Sürat Demiryolu Projesi'nin ise tekrar projelendirilmesine ilişkin çalışmalar Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından başlatılmıştır. Bu kapsamda Marmaray Projesine ek olarak 3. Boğaz Köprüsü üzerinde de raylı sistem geçişi öngörülmüş olup, hızlı trenlerin Anadolu Yakası'nda şehir içine girmeden 3. Çevre Yolu'na yakın bir güzergahı takip ederek Avrupa Yakası'nda yine Halkalı İstasyonu'na ulaşması öngörülmektedir. Halkalı'dan başlayarak Tekirdağ-Kırklareli ve Edirne arasında 230 km. uzunluğunda yüksek standartta yeni demiryolu yapımının ise AB fonları ile yakın zamanda gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş. (TDİ) tarafından işletilen Salıpazarı-Karaköy Limanı turizm amaçlı yolcu ve kruvaziyer gemilerine hizmet vermektedir. TDİ verilerine göre 2002 yılında toplam 151.519 yolcuya hizmet veren liman 2012 yılında ise toplam 582.190 yolcuya hizmet vermiştir (bkz. Şekil 46). Artan kruvaziyer yolcu talebini karşılamak üzere limanın özelleştirilerek kapasitesinin artırılmasına ilişkin ihale 2013 yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Kabotaj sınırları çerçevesinde, İstanbul ile Karadeniz, Marmara ve Ege kıyıları arasında deniz yolu ile düzenli olarak ulaşım bağlantısı bulunmaktadır. Deniz yolu ile yapılan şehirlerarası yolcu taşımacılığında ayrıca İstanbul Deniz Otobüsleri (İDO) tarafından Marmara Denizi'nde çeşitli güzergâhlarda yapılan deniz taşımacılığı da önemli bir rol oynamaktadır (bkz. Harita 36).

Şekil 46 **Salıpazarı-Karaköy Limanı Gelen-Giden Toplam Yolcu Sayısı, 2002-2012**

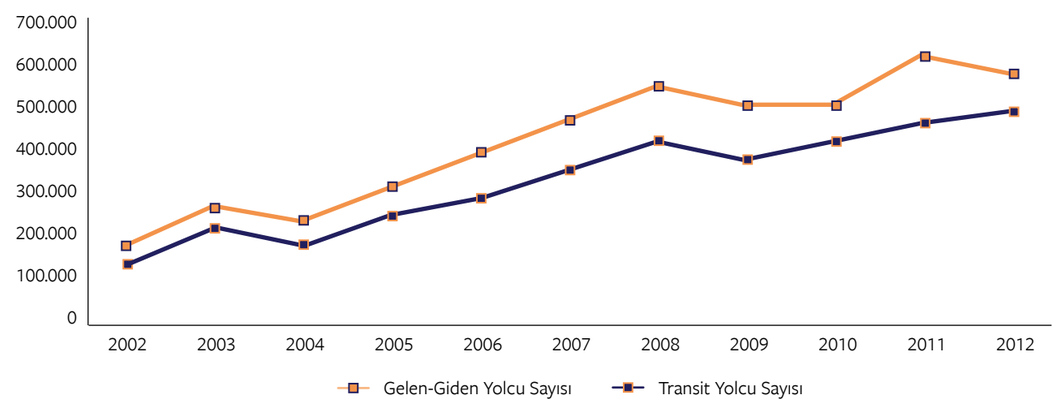

Kaynak: Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş. verileri kullanılmıştır.

Harita 36 İstanbul Deniz Otobüsleri Dış Hatları

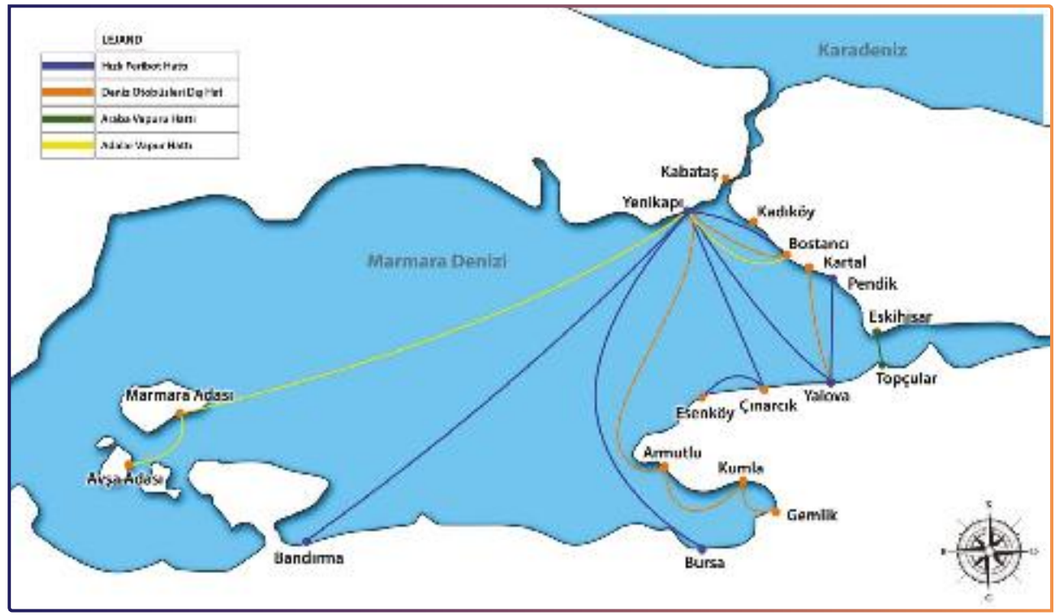

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi verileri kullanılmıştır.

Öte yandan İstanbul'da lüks yatların bağlanmasına yönelik marinacılık hizmeti verilen Avrupa Yakası'nda Ataköy Yat Limanı, Anadolu Yakası'nda ise Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanları bulunmaktadır. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 2011 yılı verilerine göre Ataköy'deki marinanın kapasitesi 700 teknedir. Kalamış ve Fenerbahçe Yat Limanı'nda ise 1.069 tekneye hizmet verilebilmektedir. İstanbul'da deniz ulaşımı potansiyelini daha iyi kullanmak üzere İBB iştiraklerinden İSPARK tarafından Boğaz'ın farklı noktalarına teknepark yatırımları yapılmakta. Kentlilere teknelerini güvenle karaya bağlama hizmetinin verilmesi amaçlanan tekneparklarda balıkçılar için de bölümler ayrılmıştır. İlk olarak 2012 yılında İstinye ve Tarabya'da 388 tekne kapasiteli 2 adet tekneparkın açılışı yapılmış ve hizmete alınmıştır (İBB İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Alansal Varlık Araştırması, 2012). Benzer şekilde Haliç'te yer alan tersanelerin Yap-İşlet-Devret modeli ile yat limanına dönüştürülmesine ilişkin çalışmalar ise devam etmektedir.

Kentiçi Erişim Olanakları

İstanbul'da kentiçi yolcu taşımacılığına bakıldığında günlük taşınan toplam yolcu sayısı içerisinde karayolu %87,3 gibi yüksek bir orana sahiptir. Tek havuzda ve tek merkezde toplanan bir otobüs sisteminin hakim olduğu gelişmiş birçok Batı metropollerinin aksine İstanbul'da karayolu toplu taşımasında kamu ve özel sektör işletmeciliğinin faaliyet gösterdiği çok başlı ve çok çeşitli bir yapı söz konusudur.

Tablo 98 Ulaşım Türlerine Göre Günlük Taşınan Yolcu Sayıları

İşletme	Filo	%	Yolcu/gün	%
İETT Metrobüs	334	0,02	715.000	5,28
İETT Otobüs	2.279	0,12	1.324.837	9,79
ÖHO	2.107	0,11	1.475.274	10,9
İstanbul Otobüs A.Ş.	240	0,01	106.797	0,79
Otomobil	2.009.777	96,79	3.182.534	23,52
Dolmuş Taksi	572	0,03	110.000	0,81
Minibüs	6.361	0,34	1.850.000	13,67
Taksi	17.395	0,92	1.100.000	8,13
Servis oto	30.159	1,6	1.950.000	14,41
TOPLAM			**11.814.442**	**87,3**
Özel				72,23
Kamu				15,07

Kaynak: İETT Genel Müdürlüğü http://www.iett.gov.tr/metin.php?no=38 Erişim: 13 Aralık 2012 ve TUİK Motorlu Araçlar verilerinden derlenmiştir.

Şekil 47 Ulaşım Türlerine Göre Günlük Taşınan Yolcu Sayıları

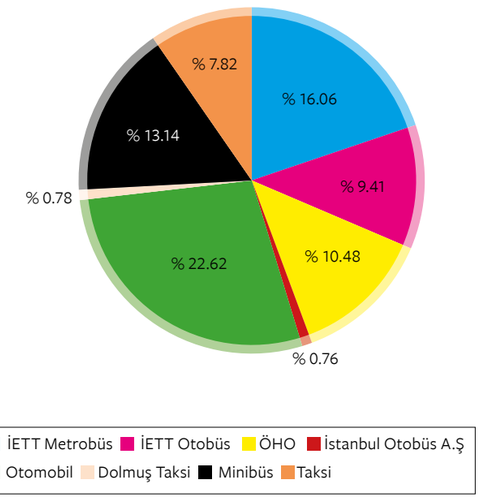

Kaynak: İETT Genel Müdürlüğü http://www.iett.gov.tr/metin.php?no=38 Erişim: 13 Aralık 2012 ve TUİK Motorlu Araçlar verilerinden derlenmiştir.

İETT verilerine göre otomobil ile günde ortalama 3,2 milyon yolcu taşındığı tahmin edilmektedir. Şehrin ana ulaşım aksı E-5 üzerinde yer alan ve İETT tarafından işletilen 52 km uzunluğundaki metrobüs ile günde ortalama 750.000 yolcu taşınmaktadır. İstanbul Ulaşım Ana Planı (2011) toplam uzunluğu 117,8 km'yi bulan metrobüs hatları önermiştir. İETT, 334'ü metro sisteminde olmak üzere toplam 2.613 otobüs ile 1.324.837 yolcuya, İstanbul Otobüs A.Ş. 240 otobüs ile 106.797 yolcuya, özel halk otobüsleri 2.107 otobüs ile 1.475.274 yolcuya hizmet vermektedir. 572 dolmuş 110.000 yolcu, 6.361 minibüs 1.850.000 yolcu, 17.395 taksi 1.100.000 yolcu ve 30.159 servis 1.950.000 yolcu taşımaktadır (bkz. Tablo 98 ve Tablo 99). Otobüs sistemleri dışındaki diğer türlerde güzergah, trafiğe olumsuz etki, kapasite düşüklüğü ve verimsizlik gibi sorunlar öne çıkmaktadır.

2012 sonu itibariyle mevcut banliyö hatları ile birlikte İstanbul'da yaklaşık 170 km'yi bulan raylı sistemlerin günde ortalama taşıdığı yolcu sayısının 1,2 milyonu aştığı tahmin edilmektedir. Raylı sistemler arasında taşınan yolcu sayısı açısından güzergah ve hat uzunluğuna paralel olarak Kabataş-Bağcılar Tramvay Hattı (320.000 yolcu/gün) ile Şişhane-Hacıosman Metro Hattı (230.000 yolcu/gün) ve Aksaray-Havalimanı Hafif Metro Hattı (220.000 yolcu/gün) öne çıkmaktadır (bkz. Tablo 99). 2012 yılında hizmete açılan Kadıköy-Kartal Metro Hattı'nda taşınan yolcu sayısı ise henüz beklenen düzeyde değildir. Ekim 2013 tarihinde Marmaray Projesinin Kazlıçeşme-Söğütlüçeşme etabının hizmete girmesiyle mevcut raylı sistemler arasında entegrasyonun tam olarak sağlanarak söz konusu raylı sistemlerin kapasitelerinin daha etkin bir şekilde kullanılması hedeflenmektedir. Yaklaşık 76 km uzunluğundaki Marmaray ile 50 km uzunluğundaki diğer raylı sistemlere ilişkin inşaat çalışmaları devam etmekte olup önemli bir kısmının 2013 yılı sonuna doğru hizmete açılması öngörülmektedir. Yaklaşık 107 km'lik birçok raylı sistem projesi ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile Ulaştırma,

Harita 37 İstanbul'un Mevcut ve Planlanan Raylı Sistem Ağı

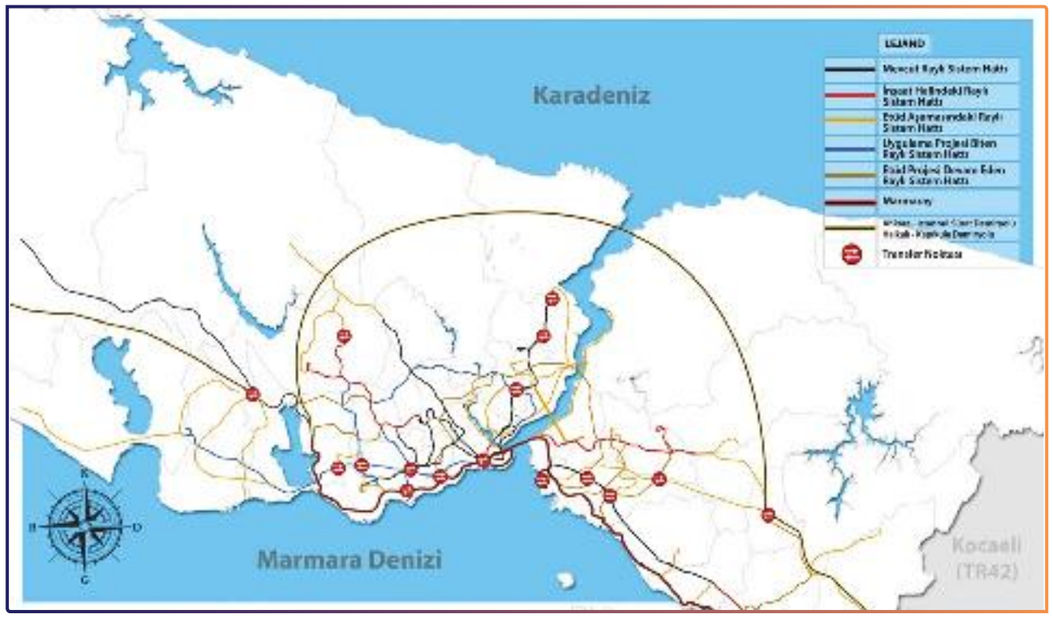

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı verileri kullanılmıştır.

Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde ihale aşamasına getirilmiş olup bunlardan bir kısmının 2013 yılı içerisinde ihale edilmesi planlanmaktadır. Toplam uzunluğu 237 km'yi bulan raylı sistem projelerinin projelendirilmesine ilişkin çalışmalar ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülmektedir. İstanbul Ulaşım Ana Planı (2011) 2023 yılı için 37 hattan oluşan 615 km uzunluğunda raylı sistem ağı öngörmektedir (bkz. Harita 37).

İstanbul'da deniz yolu ile taşınan yolcu sayısı 341.854 olup toplam taşınan yolcu sayısının içerisinde oldukça düşük kalmaktadır. Deniz taşımacılığında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bir kuruluşu olan Şehir Hatları A.Ş.'nin yanı sıra İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından özelleştirilen İstanbul Deniz Otobüsleri A.Ş. ve TURYOL ve DENTUR gibi farklı özel sektör kuruluşların işletmeciliğindeki deniz motorları faaliyet göstermektedir. Taşınan yolcu sayısı açısından Şehir Hatları A.Ş. ilk sırada gelirken bütün işletmelere ait toplam 481 deniz taşıtı hizmet vermektedir (bkz. Tablo 99 ve Şekil 48). Şehir Hatları A.Ş. filosunda bulunan toplam 34 gemi ile İstanbul içi, Boğaz hatları ve Adalar hatlarında yolcu taşımacılığı yapmaktadır. Şehir Hatları A.Ş.'ye İstanbul'un Avrupa Yakası'nda 15, Asya Yakası'nda 15 ve Adalar'da 4 olmak üzere toplam 34 iskele bulunmaktadır. İstanbul Deniz Otobüsleri A.Ş. İstanbul içerisinde ve İstanbul ile Marmara Denizi'ndeki çeşitli noktalar arasında yolcu ve araba taşımacılığı yapmaktadır. İDO'ya ait Avrupa Yakası'nda 9, Anadolu Yakası'nda ise 12 terminal; Marmara Denizi'nde ise 14 terminal ol-

Tablo 99 Mevcut Raylı Sistem Hatları, 2012

	Hat Adı	İşletme	Tür	Uzunluk (km)	İstasyon adedi	Yolcu/ Gün
1	Şişhane-Taksim - 4.Levent –AOS – Darrüşşafaka – Hacıosman Metro Hattı	Ulaşım A.Ş.	Metro	16,5	13	230.000
2	Aksaray – Havaalanı Hafif Metro Hattı	Ulaşım A.Ş.	Hafif Metro	19,6	18	220.000
3	Kabatas- Zeytinburnu - Bağcılar Tramvay Hattı	Ulaşım A.Ş.	Tramvay	18,5	31	320.000
4	İstiklal Caddesi Nostaljik Tramvay Hattı	IETT	Nostaljik Tramvay	1,6	5	5.000
5	Tünel	IETT	Füniküler	0,6	2	14.000
6	Taksim - Maçka Teleferik	Ulaşım A.Ş.	Teleferik	0,3	2	1.000
7	Kadıköy - Moda Nostaljik Tramvay Hattı	Ulaşım A.Ş.	Nostaljik Tramvay	2,6	10	1.800
8	Taksim – Kabataş Füniküler Hattı	Ulaşım A.Ş.	Füniküler	0,64	2	30.000
9	Eyüp - Piyer Loti Teleferik	Ulaşım A.Ş.	Teleferik	0,42	2	4.000
10	Sirkeci - Halkalı Banliyö Hattı	TCDD	Banliyö	30	25	75.000
11	Haydarpaşa - Gebze Banliyö Hattı*	TCDD	Banliyö	42	22	90.000
12	Topkapı- Edirnekapı – Habipler Tramvay Hattı	Ulaşım A.Ş.	LRT (Tramvay)	15,3	22	95.000
13	Kadıköy-Kartal Metro Hattı	Ulaşım A.Ş.	Metro	22,7	16	120.000
	Toplam			**170,76**		**1.205.800**

*Marmaray projesi kapsamında bu hattın 29 Nisan 2012'de Pendik-Gebze arası kapatılmış olup yenileme çalışmaları devam etmektedir.
Kaynak: Ulaşım AŞ, TCDD, İETT verilerinden derlenmiştir. Yolcu sayılarında İstanbul Ulaşım A.Ş. verileri kullanılmıştır.
http://www.istanbul-ulasim.com.tr/raylı-sistemler/planlanan-hatlar.aspx Erişim: 27 Aralık 2012

mak üzere toplam 35 terminal bulunmaktadır. Toplam 51 gemiye sahip İDO filosu içerisinde 9 hızlı feribot, 24 deniz otobüsü ve 18 araba vapuru bulunmaktadır.

İstanbul'da ayrıca kent geneline hızlı, güvenilir ve konforlu bir deniz ulaşımı hizmeti vermek üzere toplamda 27 iskelede deniz taksiciliği hizmeti verilmektedir. Özel sektör tarafından işletilen 16 adet deniz taksi, günde ortalama 350 kişi tarafından kullanılmaktadır (İBB İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Alansal Varlık Araştırması, 2012).

Şekil 48 İstanbul'da Denizyolu Taşımacılığı

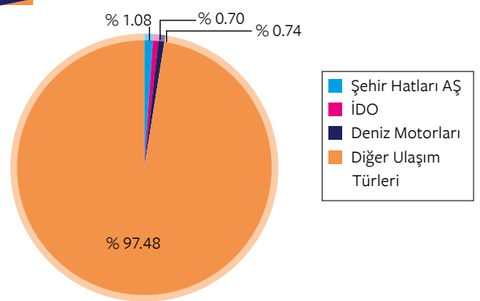

Kaynak: İETT Genel Müdürlüğü http://www.iett.gov.tr/metin.php?no=38 Erişim: 13 Aralık 2012

Tablo 100 İstanbul'da Denizyolu Taşımacılığı

İşletme	Filo	%	Yolcu/gün	%
Şehir Hatları AŞ	34	0,002	146.798	1,08
İDO	53	0,003	94.806	0,7
Deniz Motorları	393	0,02	100.250	0,74
TOPLAM	**481**	**0,025**	**341.854**	**2,53**
Özel	447	0,023	195.056	1,44
Kamu	34	0,002	146.798	1,08

Kaynak: İETT Genel Müdürlüğü http://www.iett.gov.tr/metin.php?no=38 Erişim: 13 Aralık 2012

Yaya ve Bisiklet Ulaşımı

Ulaşım Ana Planı Hanehalkı Araştırma Raporuna göre İstanbul'da yolculukların %48 gibi önemli bir kısmı yaya olarak yapılmaktadır. Bununla birlikte yapılan tahminlere göre hiçbir şey yapılmaması durumunda 2023 yılına kadar yaya ulaşım payının %26'ya gerileyeceği ve buna karşın özellikle artan otomobil sahipliliği ile birlikte otomobilin payının önemli oranda artacağı öngörülmektedir. Tüm yolculuklar içerisinde bisiklet ulaşımının oranı ise sadece %0,05'te kalmaktadır. Bisiklet ve yaya ulaşımı kısa mesafeli yolculuklarda öne çıkmaktadır. Bisiklet ve yaya ulaşımına ilişkin sorunların başında motorlu araçlar ve otomobilin önceliklendirilmesi ile yetersiz yaya ve bisiklet yolları gelmektedir. Birçok yerde kaldırımlar araç geçişini kolaylaştırmak için daraltılmış olup bazı kaldırımlar ise çoğu zaman park yapan araçlarla işgal edilmektedir. İstanbul genelinde çok az sayıda yayalaştırılmış yol ve bisiklet yolu bulunmaktadır. İstanbul'da ulaşım araç ve sistemlerinin yanı sıra açık alanlarda, bina ve tesislerde herkes için erişilebilirliği ve farklı ihtiyaçları göz önünde tutan evrensel tasarım ilkeleri yeterince dikkate alınmamış olup bu doğrultuda gerekli standartlar belirlenerek hayata geçirilememiştir. Başta engelliler olmak üzere yaşlılar, hamile ve bebekliler, çocuklar, geçici bedensel rahatsızlığı olanlar gibi hareket kısıtlılığı olan insanların bu alanlarda ve toplumsal hayat içinde fazla görünür olmamalarında diğer nedenlerin yanı sıra yaya ulaşım altyapısındaki bu sıkıntılar önemli bir rol oynamaktadır. 2011 yılında TÜİK tarafından yapılan Nüfus ve Konut Araştırmasının sonuçlarına göre İstanbul'da 670.756 kişi derecesi belli olmamakla birlikte kendini engelli olarak görmekte olup İstanbul'da en yüksek özür grubu %5,4 ile ortopedik engellilerdir. Yine TÜİK tarafından 2010 yılında yapılan Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasına göre engellilerin % 17,7'si fiziksel çevre ve ulaşım imkânları konusunda düzenlemelerin yapılması yönünde kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri olduğunu belirtmektedir. Yaya ve bisikletli ulaşımındaki sorunlardan birisi de bunların motorlu araçlar ile ilişkisi ve özellikle bu ulaşımın güvenliğidir. Ulaşım Ana Planı'nda yer alan İstanbul Emniyet Müdürlüğü 2006 verilerine göre İstanbul'daki yıllık kaza oluşum türleri içerisinde "yayaya çarpma" %18,6 paya sahip olup bir yılda bu tür 15.933 kaza yaşanmıştır. Diğer yandan kazalarda yaralananlar arasında yayaların oranı %17; ölenler arasındaki oran ise %46'dır.

Harita 38 İstanbul'da Planlanan Bisiklet Yolları

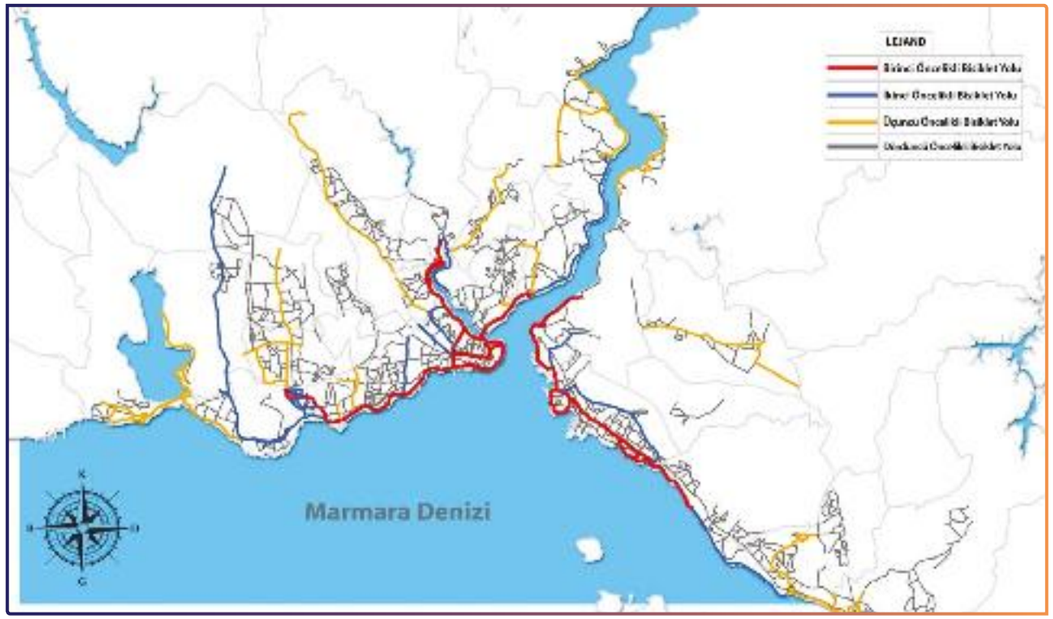

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi verileri kullanılmıştır.

Ulaşıma İlişkin Plan ve Stratejiler

Ulaşıma ve erişilebilirliğe ilişkin olarak Ulaştırma Ana Planı Stratejisi (2005), Ulaştırma Altyapı İhtiyaçları Analizi (TINA – 2008), Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010), 10. Ulaştırma Şurası Sonuç Raporu (2009), 11. Ulaştırma Şurası Sonuç Bildirgesi, Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi (2010), Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi (2011), Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması, Turizm Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması ve Balıkçılık Kıyı Yapıları Durum ve İhtiyaç Analizi, 10. Kalkınma Planı (2013) ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2013) gibi ulusal ve 2010-2013 İstanbul Bölge Planı (2010), 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı (2009) ve İstanbul Ulaşım Ana Planı (2011) gibi yerel ölçekli planlar öne çıkmaktadır. Ulusal ve yerel ölçekli planlarda ulaşım ve mekânsal planlar arasındaki uyum ve bütüncül planlama anlayışının geliştirilmesi, raylı sistemler ve deniz ulaşımına ağırlık verilmesi, toplu taşımanın önceliklendirilmesi, ulaşım sistemlerinin entegrasyonu ve intermodal taşımacılığın geliştirilmesi, yaya bisiklet ulaşımının özendirilmesi, herkes için erişilebilirliğin sağlanması, ulaşımın çevresel etkilerinin azaltılması gibi politikaların özellikle altı çizilmiştir.

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Toplu ulaşım altyapı ve hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması

Ulaşım sistemleri değişen ve gelişen ekonominin ihtiyaçlarını, kent genelinde artan refah neticesinde dönüşen ulaşım ihtiyaçları ve tercihlerini dikkate alarak geliştirilmelidir. Ulaşım aynı zamanda bütüncül bir şekilde ele alınması gereken sürdürülebilir kentsel gelişim ve kalkınmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu nedenle ulaşım sistemleri iklim değişikliği ve çevre üzerindeki muhtemel etkileri en aşağı düzeye çekerek ve toplumun bütün kesimleri ve kentin bütün bölgelerinin şehrin sunduğu imkânlara erişimini sağlayarak geliştirilmelidir. Bu anlamda otomobil gibi bireysel ulaşım sistemlerinin aksine toplu ulaşım sistemleri kişi başına çevreye olan etkileri en düşük düzeyde tutmaktadır. Toplu taşıma ayrıca toplumun bütün kesimlerine ulaşım ve erişilebilirlik imkânı sunarak herkesin potansiyelinin ekonomik kalkınma için kullanılmasına ve sosyal adaletin sağlanmasına hizmet etmektedir.

İstanbul'da yetersiz olan toplu ulaşım altyapısının raylı sistemlere ağırlık verilerek ve başta hareket kısıtlılığı olan insanlar olmak üzere herkese eşit erişilebilirlik olanakları sunacak şekilde tasarlanması amaçlanmaktadır. Bu açıdan toplu taşımanın kapasitesi, kalitesi, konfor ve güvenliğinin artırılması önem kazanmaktadır. Bunun için farklı toplu taşıma türlerinin sunduğu çeşitlilik ve imkânlardan en iyi şekilde yararlanırken, bunlar arasında kolay geçiş ve entegrasyonun sağlanması da gerekmektedir. Tam entegrasyon ile toplu taşıma sistemlerinin bütüncül bir ulaşım sisteminin uyumlu parçaları olarak hareket etmesi hedeflenmektedir. Bu şekilde toplu taşımada yolcu açısından konfor ve zaman kazanımının sağlanması, işletmecilik açısından da maliyetlerin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Aynı şekilde karayolunu kullanan toplu taşımanın özel araç trafiğinin olumsuz etkilerinden arındırılarak trafikte önceliklendirilmesi ile toplu taşımanın seyahat süreleri kısaltılacak ve tercih edilebilirliği artırılacaktır. Kısalan seyahat süreleri sayesinde sefer sayılarının artırılması ve toplu taşıma filolarının daha etkin kullanılması sağlanacaktır. Altyapı ve hizmetlerin iyileştirilmesinin yanı sıra toplumun genelinde toplu taşıma imajının iyileştirilerek tercih edilmesinin sağlanması ve uygun toplu taşıma kültürünün geliştirilmesi de toplu taşımanın genel olarak teşvik edilmesi için gerekli görülmektedir.

Hedef 1. Kente ilişkin uzun vadeli, bütüncül bir toplu taşıma stratejisinin hazırlanması, toplu taşıma altyapı ve hizmetlerinin bu strateji doğrultusunda gelişiminin sağlanması

Hedef 2. Metro ağırlıklı raylı sistem ağının genişletilmesi ve raylı sistemlerin toplu taşıma içerisindeki ağırlığının artırılması

Hedef 3. İskele kapasitesinin artırılması, iskelelerin hinterlandına ve diğer toplu taşıma sistemlerine erişilebilirliğinin ve sefer sayısının artırılarak deniz ulaşımı olanaklarının etkin kullanılması

Hedef 4. Aktarma merkezlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, toplu ulaşım türleri arasında fiziksel, bilet, tarife vb. entegrasyonun artırılması

Hedef 5. Toplu ulaşımda hizmet kalitesi, konfor ve güvenliğin artırılması

Hedef 6. Raylı sistemlerin yanı sıra başta otobüsler olmak üzere toplu ulaşım kapasitesinin artırılması

Hedef 7. Toplu ulaşım yollarının yaygınlaştırılması, metrobüs vb. yöntemlerle trafikte toplu ulaşımın önceliklendirilmesi

Hedef 8. Herkes için erişilebilirliği sağlayacak şekilde toplu ulaşım sistem ve araçlarına erişilebilirliğin ve bunlar içindeki erişilebilirliğin iyileştirilmesi

Hedef 9. Otobüs, minibüs, dolmuş vb. karayolu toplu taşıma sistemlerinin başta güzergah, durak ve işletme boyutları olmak üzere yeniden yapılandırılarak bütünleştirilmesi ve işletme verimliliğinin artırılması

Hedef 10. Toplu ulaşım maliyetlerinin azaltılması ve ücretlerin toplu taşımayı teşvik edecek şekilde düzenlenmesi

Hedef 11. Toplu ulaşımın özendirilmesine ve toplu taşıma kültürünün geliştirilmesine ilişkin eğitim ve farkındalık faaliyetlerin yaygınlaştırılması

Strateji 2. Yaya ve bisiklet ulaşımının iyileştirilmesi ve teşvik edilmesi

Ulaşımın çevreye, mekâna, insana, dolayısıyla sürdürülebilirliğe ilişkin olumsuz etkilerinin çok büyük bir kısmı motorlu araçlar ve buna ilişkin altyapının geliştirilmesi ve işletilmesinden kaynaklanmaktadır. Motorlu araçlar kentlerin geniş bir alana yayılmasını sağlamış ve insan hareketliliğini mümkün kılmıştır. Bununla birlikte kısa mesafeli yolculuklarda yaya ulaşımı ve bisiklet ulaşımı hem çevre hem de insan sağlığı için uygun bir ulaşım türü olmaya devam etmektedir. İstanbul'daki yolculukların yarıya yakını da yaya olarak gerçekleşmektedir. Buna rağmen yaya ulaşımı çoğu zaman bir ulaşım türü olarak ihmal edilmekte; kapıdan kapıya konforlu erişim olanağı sağlayan otomobil sadece toplu taşımaya değil mesafe gözetmeksizin yaya ulaşımına da bir alternatif haline gelmektedir. Ulaşım Ana Planı kapsamında yapılan tahminlere göre hiçbir şey yapılmaması durumunda 2023 yılına kadar yaya ulaşımı payının %48'den %26'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle sürdürülebilir bir ulaşım sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak yaya ulaşımına ilişkin sorunların giderilerek ulaşım içindeki payının korunması ve teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Yaya ulaşımın kalitesinin artırmak ve tercih edilebilirliğini sağlamak için yayalara ayrılan alanlarının genişletilmesi ve çoğaltılması ile standartlarının artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda yaya ulaşımı bütünlüğünün ve sürekliğinin sağlanması çok önemlidir. Bu nedenle özellikle araç trafiğinin bunu sekteye uğratmasını engelleyecek; yaya ulaşımının sağlık, güvenlik ve kalitesine olumsuz etkilerini en düşük düzeye çekecek şekilde kentsel mekânların akıllı ve dengeli kullanımı amaçlanmaktadır. Ayrıca toplu ulaşım sistemlerinin, kentin bütün açık alanlarının, bina ve tesislerinin başta hareket kısıtlılar olmak üzere farklı fiziksel ihtiyaçları gözeten evrensel tasarım ilkelerine uygun şekilde gelişimi sağlanarak yaya erişiminde yaşanan sıkıntıların giderilmesi de gerekmektedir.

Yaya ulaşımı gibi çevre dostu ve insan sağlığına olumlu etkileri olan bisiklet ulaşımı da önemli bir potansiyele sahiptir. Bisiklet ulaşımına uygun altyapının yetersizliği ve standartlarının düşüklüğü, yaya ve araç trafiği ile uyumun ve toplu taşıma ile entegrasyonun sağlanamamış olması, gelişmiş birçok Batı kentinde olduğu gibi bisikleti bir ulaşım aracı olarak benimseyen bir kültürün henüz yaygınlaştırılamamış olması gibi sorunların giderilerek bisiklet ulaşımı potansiyelinin daha etkin bir biçimde kullanılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda uygun altyapı, sistem ve anlayışın geliştirilmesi ve bisiklet ulaşımının teşvik edilmesi hedeflenmektedir.

Hedef 1. Bisiklet yolları ve kaldırımlar başta olmak üzere yaya ve bisiklet erişimine ilişkin altyapının geliştirilmesi

Hedef 2. Herkes için erişilebilirliği sağlayacak şekilde yaya ve bisiklet ulaşımına ilişkin tasarım ve standartların geliştirilmesi ve altyapıya ilişkin ihalelerde etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması

Hedef 3. Başta merkezi ve nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bölgeler olmak üzere kent genelinde meydan ve yayalaştırma çalışmalarının yaygınlaştırılması, yayalara özel alanların çoğaltılması ve genişletilmesi

Hedef 4. Araç trafiğinin yaya ve bisiklet ulaşımı üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi, yaya ve bisiklet ulaşımının konfor ve güvenliğinin sağlanması

Hedef 5. İstanbul ölçeğinde kent bisiklet kiralama sisteminin geliştirilmesi

Hedef 6. Bisikletin toplu taşıma sistemleri ve yaya alanları ile entegrasyonunun sağlanması ve bisiklet park sisteminin geliştirilmesi

Hedef 7. Yaya ve bisiklet ulaşımının kamuoyu ve ilgili kurumlar nezdinde teşvik edilmesi ve farkındalığın artırılması

Strateji 3. İstanbul'a erişim olanaklarının iyileştirilmesi

İstanbul gelişen ekonomisi, hizmet kalitesi ve çeşitliliğinin yanı sıra turizm ve yatırım olanakları nedeniyle hem ülke içinde hem de uluslararası ölçekte giderek daha önemli bir çekim merkezi haline gelmektedir. Gelişen ekonomiye paralel olarak artan refahla birlikte İstanbul'da yaşayanlar da ekonomik, sosyal ve kültürel olarak diğer şehir ve bölgelere seyahatlerini artırmaktadır. İstanbul'un hem ülke hem de küresel ölçekte üstlenmekte olduğu roller diğer bölge ve şehirler ile etkileşimini yoğunlaştırmakta, insanların olduğu kadar üretilen ve tüketilen ürünlerin de giriş ve çıkışını artırmaktadır. Netice itibariyle, yükselen profilini destekleyecek ve talebi karşılayacak şekilde İstanbul'un ülke içindeki ve dışındaki diğer şehir ve bölgelere erişim olanaklarının artırılması, çeşitlendirilmesi ve kalitesinin geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte kentiçi ulaşım ve erişilebilirlikte olduğu gibi İstanbul'un şehirlerarası erişiminde de kentin sürdürülebilir gelişimi çerçevesinde ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi gereklidir.

Çok uzun mesafelerde alternatifi olmayan hava ulaşımı talebindeki artışı karşılamak üzere bir taraftan Avrupa Yakası'nda uluslararası havacılık alanında önemli rol üstlenecek bir havalimanını geliştirilmesi diğer taraftan da geçiş sürecinde artmakta olan talebe yönelik Atatürk Havalimanı'nda mümkün olan kapasite artışını sağlayacak düzenlemelerin yapılması amaçlanmaktadır. Sabiha Gökçen Havalimanı'nın ise kapasitesinin artırılarak sadece Anadolu Yakası'nın değil gelişen hızlı tren ve otoyol bağlantıları ile çevre illeri kapsayan çok daha geniş bir hinterlanda hizmet etmesi öngörülmektedir. İstanbul'un diğer şehir ve bölgeler ile olan erişiminde raylı sistemlerin ve özellikle hızlı trenlerin daha ağırlıklı bir paya sahip olması hedeflenmektedir. 2023 yılına kadar geliştirilmesi öngörülen hızlı tren ağının Marmara Bölgesi'nin yanı sıra İç Anadolu ve Batı Anadolu'daki birçok kente erişimde önemli bir alternatif olarak ortaya çıkması beklenmektedir. Benzer bir potansiyel Marmara Denizi çevresindeki yerleşimlere deniz ulaşımında bulunmaktadır. Özel sektörün yapacağı yatırımlar ile daha hızlı, konforlu, kapasitesi yüksek ve uygun fiyatlarda verilecek deniz ulaşımı hizmetleriyle bu potansiyelin daha etkin bir şekilde kullanılması amaçlanmaktadır. Deniz ulaşımı ayrıca yat ve kruvaziyer turizmi için büyük imkanlar sunmakta olup bunun için uygun limanların geliştirilmesi amaçlanmaktadır. İstanbul'un hızlı bir şekilde ülkenin diğer bölgelerine erişimini sağlayacak otoyol ve diğer karayolu bağlantılarının kentin mekânsal gelişimi ve çevresel boyutlarını dikkate alarak hayata geçirilmesi hedeflenmektedir.

Hedef 1. Hızlı tren başta olmak üzere şehirlerarası raylı sistem hatlarının geliştirilmesi ve şehirlerarası ulaşımda raylı sistem ağırlığının artırılması

Hedef 2. Mevcut havalimanlarının kapasitelerinin artırılması ve yeni bir havalimanının hayata geçirilmesi

Hedef 3. Havalimanlarının, garların ve otogarların şehiriçi raylı sistemler ve diğer toplu taşıma sistemleri ile entegrasyonun sağlanması

Hedef 4. Marmara denizi etrafındaki yerleşimlere erişimde deniz ulaşımının daha etkin bir şekilde kullanımının sağlanması

Hedef 5. Cep otogarlarının ve Anadolu Yakası'nda yeni bir otogarın geliştirilmesi

Hedef 6. Kente yük getirmeyecek alanlarda, hazırlanmakta olan Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Planı'na uygun bir şekilde yat ve kruvaziyer limanları, tekne parklar ve ilgili hizmetlerin geliştirilmesi

Hedef 7. Kentin mekânsal gelişim ve ulaşım planlarıyla uyumlu olarak diğer şehirlere karayolu ve otoyol bağlantılarının geliştirilmesi

Strateji 4. Ulaşım talebinin etkin yönetimi ve mevcut ulaşım altyapısının verimli kullanılması

Ulaşım Ana Planı (2011) İstanbul'da nüfus artışı ve kişi başına hareketliliğin yükselmesi ile birlikte 2006'da yaklaşık 21 milyon olan günlük yolculuk sayısının 2023 yılında 35 milyon olacağını tahmin etmektedir. Ulaşım talebinin gelişimi kentin mekânsal gelişimi ve kentsel mekânlarının kullanım biçimleri ile de çok yakından ilişkilidir. Kentin daha geniş bir alana yayılması daha geniş bir ulaşım ağı gerektirmekte; ekonomik faaliyetlerin kent geneline dengesiz dağılımı ve şehrin belli bazı noktalarında yoğunlaşması ise iş imkanlarını konut alanlarından uzaklaştırarak günlük seyahatleri uzatmaktadır. Bu durum benzer şekilde kentin birçok noktasında yerel donatı ve hizmetlerin yetersizliği nedeniyle evden okul ve diğer noktalara yapılan yolculular için de geçerlidir. Kapasitesi ve kalitesi düşük toplu taşıma hizmetleri ise seyahatleri motorlu araçlara ve özellikle otomobil kullanımına bağımlı kılmaktadır. Hızlı kentleşmeyi mümkün kılan karayolu ulaşımını, dolayısıyla otomobili ön planda tutan bu gelişme modeli sonucunda artan trafik sorunları ise herkes için erişilebilirliği sınırlamakta ve ulaşımın çevresel etkilerini artırarak sürdürülebilirliğini azaltmaktadır.

Ulaşım ve yolculuklar kentsel hayatın temel gereği olmakla birlikte aslen yerine getirdiği işlev kentin sunduğu imkanlara insanların erişimini sağlamaktır. Bu anlamda insanların ve iş imkanları ile diğer ihtiyaç duydukları hizmetlerin birbirine daha yakın konumlandırılması ve kent içinde dengeli dağılımı, ulaşım talebindeki artışı sınırlı tutarken asıl önemli olan erişilebilirliği artırmayı sağlayacaktır. Erişilebilirliği hedefleyen bu anlayış kentteki nüfus artışı ve kentsel alanın genişlemesini de kontrol altında tutmayı gerektirmektedir. Bu ise uzun vadeli stratejik bir bakış açısıyla kentin mekânsal ve ulaşım planları arasındaki uyumun sağlanmasına bağlıdır. Talep yönetimi dinamik bir şekilde yolculukların ulaşım türlerine dağılımı ve yönlendirilmesini, gün içerisinde dengeli dağılımını, başta karayolu olmak üzere mevcut ulaşım altyapısının en üst düzeyde ve verimli kullanımını da kapsamaktadır. Sonuç olarak araç odaklı altyapı ve trafik planlaması ve yönetimi ile sınırlı kalmayıp daha geniş anlamda insanı, herkes için erişilebilirliği ve sürdürülebilirliği merkeze alarak stratejik ve dinamik bir ulaşım talep yönetimi anlayışının hayata geçirilmesi öngörülmektedir.

Hedef 1. İstanbul'un nüfus artışının kontrol altında tutulması, mekânsal gelişim ve ulaşıma ilişkin plan ve stratejiler arasındaki uyumun güçlendirilmesi, bunların uygulanabilirliğinin ve bağlayıcılığının artırılması

Hedef 2. Ulaşıma ilişkin kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin artırılması, ulaşım sorunlarına ortak yaklaşımların geliştirilmesi; ulaşıma ilişkin planlama, altyapı, denetim vb. yetkilerin tek bir kurumda toplanarak ulaşım talebinin etkin yönetiminin sağlanması

Hedef 3. Özel araç kullanımın sınırlandırılması amacıyla merkezi alanlara özel araç girişini azaltacak şekilde otopark politikaları ve ücretlendirmelerinin geliştirilmesi, park et devam et ve trafik sıkışıklığı ücretlendirmesi gibi uygulamaların hayata geçirilmesi

Hedef 4. Ulaşım talebini azaltacak ve gün içerisinde daha dengeli dağılımını sağlayacak evden çalışma olanaklarının artırılması, kademeli saat, esnek çalışma saatleri gibi uygulamaların hayata geçirilmesi

Hedef 5. Ulaşım talebinin azaltılması ve etkin bir şekilde karşılanabilmesi için nüfus, ekonomik faaliyetler ve istihdamın kent genelinde dengeli dağılımının sağlanması; ev, iş ve alışveriş olanaklarının bir arada bulunduğu karma arazi kullanımının yaygınlaştırılması

Hedef 6. Merkezi alanlardaki nüfus yoğunluğunu artıran ve ulaşım talebinin dengesiz dağılımına neden olan yeni yapılaşmaların trafik ve erişilebilirlik analizlerinin yapılması, projelerin analizler doğrultusunda revizyonlarının yapılmasının sağlanması

Hedef 7. Taksilerin ulaşımda boş dolaşımını azaltacak uygulamaların hayata geçirilmesi

Hedef 8. Kentin mekânsal gelişim ve ulaşım planlarıyla uyumlu olarak karayolu ağının geliştirilmesi ve yol geometrisinin iyileştirilmesi

Hedef 9. Trafik yönetimi ve denetiminin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesi; trafik güvenliğinin sağlanması

Hedef 10. Ulaşım altyapısının planlanması ve geliştirilmesi, sürücü ve yolcu bilgilendirme, yolculukların planlanması, filo takibi ve yönetimi, trafiğin yönlendirilmesi ve denetimi, yolcu ve araç ücretlendirme, ödemeler gibi alanlarda Akıllı Ulaşım Sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve bunun için bütün kurumlara açık ortak bir veri bankasının oluşturulması

Hedef 11. Ulaşım ile ilgili kurumlarda ve işletmelerde personelin eğitilerek kurumsal kapasitenin geliştirilmesi; ulaşıma ilişkin planlama ve proje geliştirme sürecinde katılımcılığın ve şeffaflığın artırılması

SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ETKİN LOJİSTİK ALTYAPISI

SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ETKİN LOJİSTİK ALTYAPISI

Kentiçi Lojistik Faaliyetler

Türkiye nüfusunun yanı sıra ticari ve endüstriyel faaliyetlerin de önemli bir kısmının İstanbul ve yakın çevresinde toplanmış olması, şehiriçi mal dağıtımı ile birlikte şehirlerarası ve uluslararası taşımacılık faaliyetlerini de kapsayan lojistik sektörünü İstanbul'da çok önemli bir konuma taşımıştır. Yapılan rekabet analizleri ve diğer çalışmalarda lojistik sektörü İstanbul'un bölgesel merkez olma potansiyeline katkıda bulunacak temel alanlardan birisi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte lojistik odaklar şehir içerisinde plansız ve dağınık olarak gelişmiştir. Yetersiz demiryolu ve liman altyapısı nedeniyle, Türkiye genelinde olduğu gibi İstanbul'da da lojistik faaliyetler büyük oranda karayolu altyapısını kullanmaktadır. Bu durum karayolu altyapısı üzerinde büyük baskılar yaratarak bir yandan lojistik sektörünün verimlilik ve rekabet düzeyini düşürmekte, diğer taraftan yolcu ulaşımını büyük oranda etkilemektedir. İstanbul'un Boğaz tarafından ikiye bölünmüş yapısı nedeniyle, gerek İstanbul üzerinden yapılan transit taşımacılık, gerekse iki yaka arasındaki karayolu taşımacılığı büyük oranda mevcut köprülerden sadece birini sınırlı saatlerde kullanabilmektedir.

Harita 39 İstanbul'da Mevcut Lojistik Odaklar

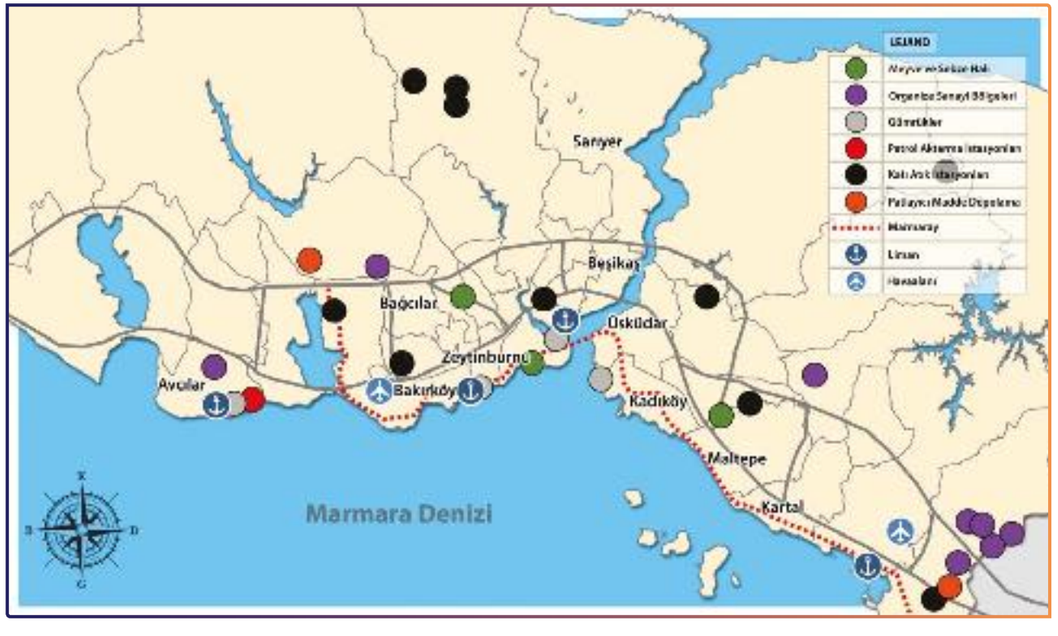

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı, 2009 verileri kullanılmıştır.

İstanbul'da Dudullu, İkitelli, Tuzla Deri, Tuzla Organize, Tuzla Mermerciler, Tuzla Boya Vernik, Tuzla Kimya ve Beylikdüzü olmak üzere 8 adet *Organize Sanayi Bölgesi* (*OSB*) bulunmakta olup, kapladıkları toplam alan 2.088,9 ha'dır. İstanbul genelinde *küçük sanayi siteleri* ise 113 farklı bölgeye dağılmış olup, 35.000'in üzerinde iş yerine ev sahipliği yapmaktadır. *Nakliyat firmaları* ise Kadıköy ve Şişli ilçelerinde yoğunlaşmış olmakta birlikte, Ambarlı Limanı, TEM, D-100 ve Atatürk Havalimanı'na yakın bir konumdaki Küçükçekmece ilçesi de son yıllarda ön plana çıkmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi *Sebze ve Meyve Halleri* ise Bayrampaşa'da merkez ve Kadıköy'de bağlı birim olmak üzere konumlanmıştır. E–5 ve TEM karayollarının tam ortasında ulaşım açısından son derece avantajlı merkezi bir konuma sahip olan, 670 dönüm arazi üzerine kurulu Bayrampaşa Sebze ve Meyve Hali barındırdığı 571 işletme sayısı ile Avrupa'nın en büyük halidir. İstanbul genelinde 16 Gümrük Müdürlüğüne bağlı olarak 312 adet gümrüklü *antrepo* faaliyet göstermektedir. Bunlara ek olarak sanayi ve ticari kuruluşlarının tamamına yakınının kendi depoları mevcut olup; 70-80 firma antrepo kullanmakta, diğer firmalar ise garaj sistemi ile çalışmaktadır. Diğer taraftan, antrepolarda ortalama kapasite kullanımı %20 gibi düşük bir seviyededir. Avrupa yakasında Büyükçekmece'de ve Anadolu yakasında Tuzla'da olmak üzere iki adet *parlayıcı ve patlayıcı madde depolama alanı* mevcuttur (İstanbul 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 2009) (bkz. Harita 39). İstanbul 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı kapsamında kente yük getiren söz konusu lojistik odakların Avrupa ve Anadolu yakasında belli alanlarda toplanarak liman ve demiryolu bağlantılarının sağlanması öngörülmüştür(bkz. Harita 40).

Harita 40 İstanbul İçin Önerilen Lojistik Bölgeler ve Marmara Denizi Lojistik Bağlantıları

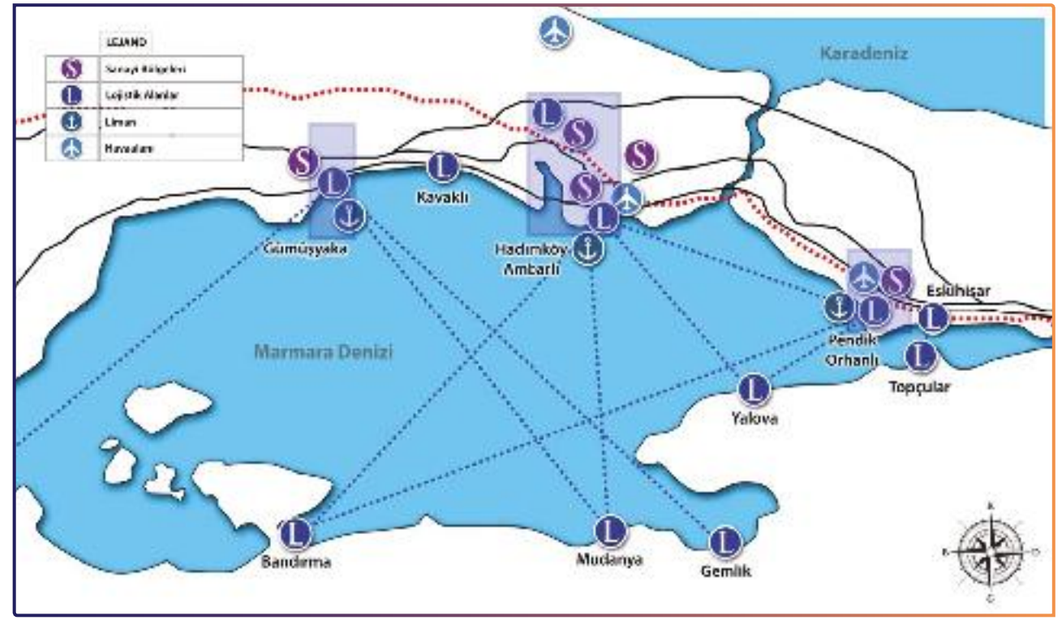

Kaynak: 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı, 2009 verileri kullanılmıştır.

Havalimanları

Atatürk Havalimanı'ndaki bagaj, kargo ve posta dâhil toplam yük trafiği 2002-2012 arasında yılda ortalama %10 büyüme kaydetmiştir. Bu dönemde toplam yük trafiği 480.022 tondan 1.231.504 tona ulaşmıştır. 2002-2012 arasında iç hatlardaki yük trafiği yıllık ortalama %9 artarak 79.400 tondan 185.105 tona, dış hatlardaki yük trafiği ise yıllık ortalama %10 artarak 400.622 tondan 1.046.398 tona ulaşmıştır (bkz. Şekil 49).

Atatürk Havalimanı'nın 2012 yılı yük trafiğinin dağılımına bakıldığında ise kargo ve bagaj trafiğinin ağırlığı görülmektedir. Toplam kargo, posta ve bagaj trafiğinin hepsinde dış hatlar büyük ağırlığa sahip olup özellikle kargo trafiğinde diğerlerine göre bu ağırlık çok daha fazladır (bkz. Tablo 101).

Şekil 49 Atatürk Havalimanı Yük Trafiği, (Bagaj+Kargo+Posta), (Ton), 2002-2012

Kaynak: DHMİ Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır.

Tablo 101 Atatürk Havalimanı 2012 Yılı Toplam Yük Trafiği, (Bagaj+Kargo+Posta), (ton)

	Kargo	Posta	Bagaj	Toplam
İç hat	37.338.263	2.705.416	145.061.551	185.105.230
Dış Hat	506.168.599	14.962.035	525.267.660	1.046.398.294
Toplam	**543.506.862**	**17.667.451**	**670.329.211**	**1.231.503.524**

Kaynak: İstanbul 2020 Olimpiyatları Adaylık Dosyası (DHMİ Genel Müdürlüğü verileri)

Tablo 102 Sabiha Gökçen Havalimanı Toplam Yük Trafiği, (Kargo+Bagaj+Posta), (Ton), 2006-2012

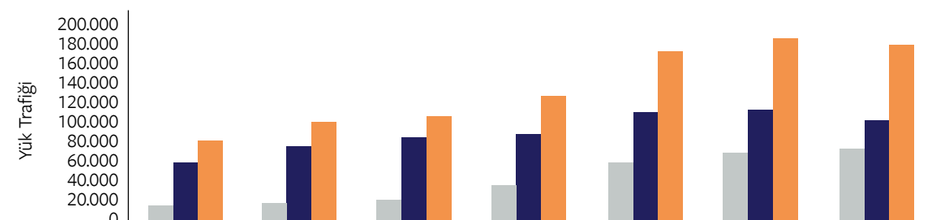

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İç Hat	18,587	21,295	23,364	38,051	61,508	70,665	73,428
Dış Hat	62,623	77,127	84,131	87,648	110,016	113,348	103,323
Toplam	81,210	98,422	107,495	125,699	171,524	184,013	176,751

Kaynak: DHMİ Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır.

Sabiha Gökçen Havalimanı'ndaki toplam yük trafiği 2006-2012 arasındaki dönemde yılda ortalama %15 artarak, 81.210 tondan 176.751 tona ulaşmıştır. Bununla birlikte bu artış oranı yolcu ve uçak trafiğindeki artışa göre oldukça düşük kalmıştır. Bu dönemde iç hatlardaki yük trafiği yılda ortalama %28 artarak 18.587 tondan 73.428 tona, dış hatlardaki yük trafiği ise yılda ortalama sadece %9 artarak 62.223 tondan 103.322 tona çıkmıştır. Bu dönemde iç hatlardaki yük trafiği sürekli artarken, 2011 yılına kadar sürekli artış sergileyen dış hatlardaki yük trafiği 2012 yılında önceki yıla göre %9 gerilemiştir (bkz. Tablo 102).

Sabiha Gökçen Havalimanı'nın 2012 yılı yük trafiğinin dağılımına bakıldığında bagaj trafiğinin ağırlığı görülmektedir. Atatürk Havalimanı gibi Sabiha Gökçen Havalimanı'nda da kargo trafiği içinde dış hatların büyük ağırlığı vardır. Bagaj trafiğinde ise iç ve dış hatların yakın paylara sahip olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 103).

Tablo 103 Sabiha Gökçen Havalimanı 2012 Yılı Toplam Yük Trafiği, (Bagaj+Kargo+Posta), (Kg))

	Kargo	Posta	Bagaj	Toplam
İç hat	3.205.150	0	70.857.260	74.062.410
Dış Hat	24.857.260	0	78.465.410	103.322.670
Toplam	**28.062.410**	**0**	**148.688.130**	**176.750.540**

Kaynak: DHMİ Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır

Limanlar ve Boğaz Geçişleri

Ambarlı Limanı'ndan yüklenen yük miktarı 2004 yılında 6.142.496 tondan 2012 yılında 14.752.942 tona, boşaltılan yük miktarı 2004 yılında 12.295.448 tondan 2012 yılında 28.414.105 tona, elleçlenen toplam yük miktarı ise 2004 yılında 18.579.525 tondan 2012 yılında 43.167.047 tona yükselmiştir. Buna göre bu alanda Türkiye ihracatı içerisinde Ambarlı Limanı'nın payı 2004 yılında %8'den 2012'de %13'e, ithalatında ise %10'dan %14'e yükselmiştir. Ambarlı Limanı'nda 2004 yılında yüklenen konteyner miktarı 544.288 TEU[42] 'dan 1.496.650 TEU'ya boşaltılan konteyner miktarı 631.836 TEU'dan 1.527.311 TEU'ya, toplam elleçlenen konteyner miktarı ise 1.180.262 TEU'dan 3.023.960 TEU'ya çıkmıştır. Konteyner ile gerçekleştirilen toplam Türkiye ihracatı içinde Ambarlı Limanı'nın payı yaklaşık %36'dan %33'e ve ithalatı içinde ise yaklaşık %36'dan %35'e gerilemiştir.

Haydarpaşa Limanı'nın da bağlı olduğu İstanbul Limanı'nda ise 2004 yılında yüklenen yük miktarı 1.690.650 tondan 2012 yılında 634.0361 tona, boşaltılan yük miktarı ise 3.969.400 tondan 3.354.887 tona, elleçlenen toplam yük miktarı ise 7.766.198 tondan 3.989.248 tona gerilemiştir. İstanbul Limanı'ndan yüklenen konteyner miktarı 2004 yılında 148.586 TEU'dan 2012 yılında 77.283 TEU'ya, boşaltılan konteyner miktarı 157.582 TEU'dan 81.419 TEU'ya, toplam elleçlenen konteyner miktarı ise 449.611 TEU'dan 158.702 TEU'ya gerilemiştir. Ambarlı liman alanı genişlemeye uygun olmayan bir konumda bulunmaktadır. Limana ilişkin bir diğer önemli sorun limanın mevcut demiryolu ağına entegre edilmemiş olması nedeniyle hinterlandı ile bağlantısının karayolu ile sağlanmasıdır. Bu bağlamda, liman bölgesinin genişleyen kentin yerleşim bölgeleri arasında kalması nedeniyle mevcut karayolu bağlantılarında yaşanan yoğunluk hem limana erişimi hem de kent içi ulaşımı etkilemektedir. Haydarpaşa liman alanının yerleşimin ve nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu kent merkezinde kalması ve genişlemesine imkân tanıyacak bir konumda bulunmaması nedeniyle, limanın uzun vadede tasfiye edilerek liman alanının dönüşümü planlanmaktadır. Bu nedenlerle yeni yatırımların yapılmadığı ve geleceğine ilişkin belirsizliklerin sürdüğü Haydarpaşa Limanı'nda taşınan yük miktarında son yıllarda önemli oranda azalmalar yaşanmıştır.

İstanbul Boğazı'ndan geçen tanker ve toplam gemi sayıları 2006-2007 yıllarına kadar bir artış trendi sergilemiş bu tarihten sonra ise küresel ekonomik krizin de etkisiyle gerilemeye başlamıştır. Bununla birlikte 1997-2007 arasındaki dönemde tanker trafiği sürekli artarak iki katına çıkmıştır. 2012 yılında ise İstanbul Boğazı'ndan toplam 48.329 gemi geçiş yapmış olup, bunun 9.207'sini tankerler oluşturmaktadır (bkz. Şekil 50). Buna göre İstanbul Boğazı'ndan günde ortalama 132 gemi geçmekte olup bunun 25'ini tankerler oluşturmaktadır.

[42] "Twenty-foot Equivalent Unit" kelimelerinin kısaltması TEU 20 feet'lik koyteyneri ifade etmektedir ve 34 metreküplük bir hacme sahiptir.

Şekil 50 İstanbul Boğazı Gemi Geçiş İstatistikleri

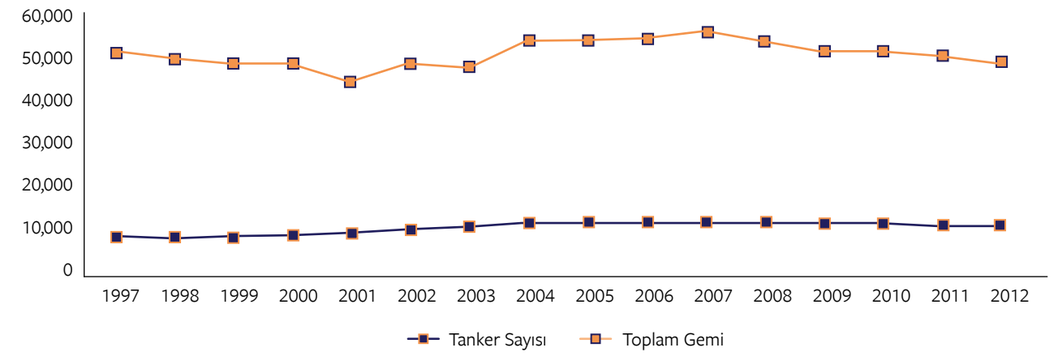

Kaynak: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır.

Karayolları ve Boğaz Geçişleri

İstanbul'un şehiriçi lojistik faaliyetlerinde olduğu kadar diğer şehir ve bölgelere yükün taşımasında karayolları önemli bir paya sahiptir. İki yaka arasındaki geçişlerde lojistik faaliyetlerde de kullanılan ağır vasıtalar sadece günün belli saatlerinde Fatih Sultan Mehmet Köprüsünü (FSM) kullanabilmektedir. FSM Köprüsü ayrıca İstanbul üzerinden gerçekleştirilen yurtiçi ve uluslararası karayolu transit trafiğini de üstlenmektedir. Bu çerçevede, FSM Köprüsü'nün de üzerinde bulunduğu İstanbul 2. Çevre Yolu (TEM) araç trafiğinin önemli bir kısmını ağır taşıt trafiği oluşturmaktadır. Bu güzergâhtaki toplam taşıt trafiği özellikle FSM köprüsü üzerinde yoğunlaşırken, bu toplam içerisindeki ağır taşıt trafiği FSM Köprüsü'nün yanı sıra Metris-Hasdal kesitinde de yoğunlaşmaktadır (bkz. Tablo 104 ve Şekil 51).

Bu çerçevede, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından planlanan yaklaşık 259 km uzunluğundaki Kuzey Marmara Otoyolu Projesi Avrupa yakasında Hadımköy ve Anadolu yakasında ise Orhanlı bölgesinde kurulması planlanan lojistik merkezlere bağlantılar öngörmektedir. Otoyol Projesinin 3. Kesimi olan "İstanbul 3. Çevreyolu (3. Boğaz Geçişi dahil) Projesi" Mahmutbey-Paşaköy arası 95 km. olup, 2012 yılında ihalesi yapılmıştır. Uzunluğu 171 km olan bağlantı yolları ile birlikte toplam uzunluğu 430 km'yi bulan ve 7 kesim halinde hazırlanan Kuzey Marmara Otoyolu Projesinin ile özellikle mevcut boğaz köprülerini kullanan günde ortalama 50.000 civarında ağır vasıta transit trafiğine hizmet etmesi öngörülmektedir. Planlanan Kuzey Marmara Otoyolu Projesinin mevcut karayolu altyapısını kullanan lojistik faaliyetlerin halihazırda karşı karşıya bulunduğu sıkıntıların giderilmesine katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Tablo 104 İstanbul 2. Çevre Yolu Taşıt Trafiği, 2012

KESİM - ADI	Uzunluk Km	Hafif Taşıt Taşıt/Gün	Ağır Taşıt Taşıt/Gün	Toplam Y.O.G.T. Taşıt/Gün
Mahmutbey Batı-Mahmutbey Doğu	2,7	124.582	33.060	157.642
Mahmutbey Doğu-Metris	3,5	95.318	67.212	162.530
Metris-Hasdal	8,6	108.155	86.423	194.579
Hasdal-Levent *	5,4	174.473	14.163	188.635
Levent-FSM Köprüsü	2,7	141.585	46.274	187.859
FSM Köprüsü-Kavacık	2,1	149.153	48.159	197.312
Kavacık-Şile Ayrımı	7,4	128.163	47.312	175.475
Şile Ayrımı-Çamlıca	3,9	109.719	65.116	174.835

*Tahmini Değer

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

Şekil 51 TEM Otoyolu Kesitlere Göre Ortalama Günlük Trafik Hacmi, 2011

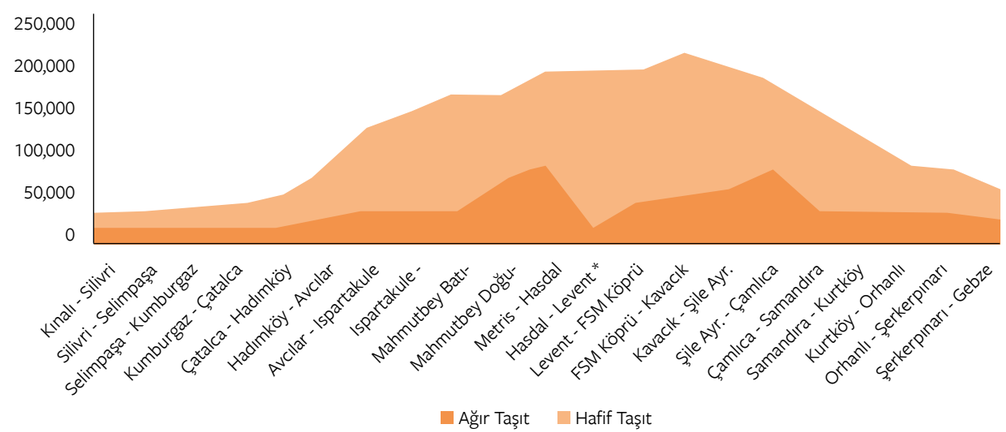

*Tahmini Değer

**Trafik dağılımı Karayolları GM tarafından net tespit edilememiş olup, belirli kabuller doğrultusunda tahmin edilmiştir.

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır.

Demiryolları

İstanbul'daki lojistik faaliyetlerde demiryolu sektörünün ağırlığı karayolu ve limanlar ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Demiryolu ile taşınan yüklerin TCDD Genel Müdürlüğü'nün bölge müdürlüklerine göre dağılımına bakıldığında İstanbul'un da içinde yer aldığı 1. Bölge'de diğer bölgelere oranla taşınan yük miktarı yüksek değildir. Ankara merkezli 2. Bölge'de demiryolu ağındaki yük taşıma yoğunluğu diğer bölgelere oranla daha yüksektir. 1. Bölge'de ise taşınan net ton/km yük miktarı 2008 yılında, 4,90 milyardan 2012 yılında 2,16 milyara düşmüştür. 1. Bölge içindeki hat kesimlerine bakıldığında ise yoğunlaşmanın Halkalı-Pehlivanköy ve Arifiye-Eskişehir arasında yaşandığı görülmektedir (bkz. Tablo 105).

Demiryolu sektöründe gerek İstanbul gerekse Türkiye ölçeğinde önemli gelişmelerden biri Marmaray Boğaz Geçişi'dir. Boğaz geçiyle birlikte Halkalı-Gebze arasında toplam uzunluğu 77 km olan Marmaray'da, mevcut banliyö güzergahındaki iki olan hat sayısının üçe çıkarılması ve hatların 100 km/saat proje hızına ulaşacak şekilde geometrik standardın iyileştirilmesi hedeflenmektedir. İki hat banliyö trenleri, üçüncü hat ise şehirlerarası yük ve yolcu trenleri için kullanılacaktır. Sadece İstanbul'un iki yakasını değil, Avrupa ve Asya gibi iki büyük kıtayı da birbirine bağlayacak dünyadaki en önemli demiryolu projelerinden olan Marmaray'ın devreye girmesiyle Çin'den Avrupa'ya demiryolu ulaşımında önemli koridorlardan biri haline gelecektir. Marmaray hattında yük trenlerinin yanı

Tablo 105 TCDD 1. Bölge Müdürlüğü Hat Kesimlerine Göre Taşınan Yük Miktarı, (Net Ton Km), 2012

1. BÖLGE (İSTANBUL)		Hat Uzunluğu	Yük	İş Treni	Toplam (1000)
Hat Kodu	Hat Kesimi				
01	Haydarpaşa-Gebze	44,2	2.314	25	2.339
02	Gebze-Arifiye	87,5	25.528	66	25.594
03	Arifiye-Adapazarı	9,6	8	-	8
04	Arifiye-Eskişehir	167,9	172.449	383	172.832
11	Sirkeci-Halkalı	28,3	1.681	24	1.705
12	Halkalı-Pehlivanköy	207,7	174.382	5.171	179.553
13	Pehlivanköy-Hudut (Yunanistan)	30,2	338	230	568
14	Mandıra-Kırklareli	46,1	-	-	-
15	Pehlivanköy-Hudut (Bulgaristan)	68,2	68.626	2.168	70.794
92	Tekirdağ-Muratlı	31,0	409	94	504
	TOPLAM	**720,7**	**445.736**	**8.160**	**453.896**
	TÜRKİYE TOPLAMI	**8.494**	**9.066.958**	**35.136**	**9.102.094**

Kaynak: TCDD İstatistik Yıllığı 2008-2012

sıra kamyonların ve ağır vasıtaların Ro-La trenleri ile taşınması, gerek uluslararası karayolu transit trafiğinin gerekse bölgesel trafiğin azaltılmasına büyük katkılarda bulunacaktır. Bununla birlikte daha çok yolcu odaklı yüzeysel bir metro sistemi olarak tasarlanmış olan Marmaray'ın lojistik taşımacılığı için sadece geceleri kısıtlı saatlerde kullanılacak olması önemli sıkıntılardan bir tanesidir. Bunun yanı sıra Marmaray Projesi kapsamında Haydarpaşa-Gebze ve Sirkeci-Halkalı güzergahlarındaki raylı sistemlerin yeniden inşası, söz konusu güzergahta raylı sistemlerle taşınan yükler açısından kısa vadeli sorunlar yaratacaktır. Bu açıdan inşaatı tamamlanan Tekirdağ-Muratlı demiryolu hattı ile beraber limanda vagon Ro-Ro gemilerinin yanaşacağı iskele ve rampa inşaatı ile Tekirdağ-Derince ve Tekirdağ-Bandırma arasında düzenlenecek feribot seferleri bölgede kombine taşımacılığın geliştirilmesine yönelik uzun vadeli avantajlar da yaratacaktır (bkz. Harita 40).

STRATEJİLER & HEDEFLER

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Lojistik altyapısı ve hizmetlerinin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi ve etkinliğinin artırılması

Kentin lojistik altyapısı, hem kentte üretilen ürünlerin ülke içindeki ve dışındaki pazarlara sunulması hem de diğer bölgelerde üretilen ürünlerin kentteki ekonomik üretim süreçleri ve kentlilerin kullanımına sunulması için çok önemlidir. Bu anlamda İstanbul'un lojistik altyapısı ve hizmetlerinin kalitesi ve etkinliği kent ekonomisinin verimliliği ve rekabet düzeyini etkilemekte, buna bağlı olarak kentin refah düzeyini, kentlilere sunulan ürünlerin çeşitlilik, kalite ve fiyatlarını belirleyerek yaşam kalitesini etkilemektedir. İstanbul'un lojistik altyapısı ülkenin ithalat ve ihracatı için de önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Buna ek olarak İstanbul'un önemli ulaşım güzergahları üzerinde bulunan stratejik konumu nedeniyle yurt içi ve uluslararası transit trafiği açısından da önemi giderek artmaktadır. Bu bağlamda, lojistik altyapısı ve hizmetlerinin gerek kentsel ekonominin gelişimi ve rekabetçiliği gerekse İstanbul'un ülke, bölge ve küresel ekonomi için üstlenmekte olduğu roller dikkate alınarak geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte bir yandan da lojistik faaliyetlerin özellikle kent içi ulaşıma ve çevreye olumsuz etkilerinin giderilmesi, lojistik altyapı ve hizmetlerinin bütüncül ve sürdürülebilir bir ulaşım sisteminin uyumlu bir parçası olarak planlanması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Lojistik altyapısının kentin ekonomik gelişimini desteklerken mekânsal gelişim plan ve stratejileriyle de uyumlu bir şekilde geliştirilmesi gereklidir. Bu anlamda kentiçi lojistiği de dikkate alacak şekilde kentin uzun vadeli lojistik planlamasının stratejik olarak yapılması, dağınık bir halde bulunan lojistik faaliyetlerin kentin Avrupa ve Anadolu Yakası'nda uygun konumlarda toplanarak karayolunun yanı sıra özellikle demiryolu ve liman bağlantılarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu şekilde belli alanlara toplanan lojistik faaliyetlerin bir taraftan daha etkin bir şekilde organize edilmesi, uygun hizmetlerin daha kolay bir şekilde sunularak kalite, verimlilik ve rekabet düzeyinin artırılması, bir taraftan da kent içi ulaşıma ve çevreye etkilerinin kontrol atlında tutulması hedeflenmektedir. Liman ve havalimanlarının yük ve kargo açısından kapasitelerinin artırılması ve kentin yakın çevresindeki limanlara başta demiryolu olmak üzere erişim olanaklarının artırılması kentin artan lojistik ihtiyaçlarının karşılanması için önem arz etmektedir.

Hedef 1. Bölgenin mekânsal gelişimi ile uyumlu olarak uzun vadeli stratejik lojistik planlamasının yapılması ve lojistik altyapısının planlı gelişiminin sağlanması

Hedef 2. Bölgede dağınık halde bulunan lojistik faaliyetlerin uygun alanlarda toplanarak demiryolu, liman, havalimanı bağlantılarının sağlanması ve destekleyici hizmetlerin geliştirilmesi

Hedef 3. Gelişmeye müsait limanların kapasitelerinin geliştirilmesi, demiryolu ve karayolu bağlantılarının güçlendirilmesi

Hedef 4. İstanbul veya çevresinde uygun bir konumda yeni bir limanın hayata geçirilmesine ilişkin çalışmaların yürütülmesi ve İstanbul'un çevresindeki diğer limanlara erişim bağlantılarının güçlendirilmesi

Hedef 5. Mevcut havalimanlarının kargo kapasitesinin artırılması, yeni havalimanı ile birlikte İstanbul'un uluslararası bir aktarma ve bakım onarım merkezi haline getirilmesi

Hedef 6. Lojistik sistemleri arasında geçişin kolaylaştırılması, kombine taşımacılık altyapı ve hizmetlerinin geliştirilmesi

Hedef 7. Lojistik faaliyetlerin ve İstanbul üzerinden gerçekleşen transit yük trafiğinin kent içi ulaşıma olan olumsuz etkilerinin azaltılmasına ilişkin düzenlemeler yapılması

Hedef 8. Lojistik altyapısının geliştirilmesinde kamu-özel sektör işbirliğinin etkin bir şekilde kullanılması

Hedef 9. İstanbul Boğazı üzerindeki gemi trafiğinin güvenliğinin artırılması ve etkin yönetimi

KALİTELİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

KALİTELİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

Çevresel sürdürülebilirlik; doğal kaynakların akılcı bir şekilde yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere yakışır bir doğal çevre bırakmak olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte, çevre ile kurulan ilişkide, çevrenin mümkün olduğunca saf haliyle korunması esastır. Bu bağlamda, doğal kaynakların kullanım düzeyinin söz konusu kaynakların kendini yenileme hızını aşmaması gerekmektedir. Temel önceliklerinden biri insanla doğanın varlıklarını birlikte en iyi şekilde sürdürebilmeleri olduğundan; doğanın, türlerin ve ekosistemlerin, daha açık ifadeyle biyoçeşitliliğin, insan sağlığının, hava, su ve toprak kalitesinin, hayvan ve bitki yaşamlarının korunması çevresel sürdürülebilirliğin kapsamı dâhilindedir. Bu çerçevede, enerji verimliliğinin sağlanması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, çevresel kaynakların aşırı ve kontrolsüz tüketiminin önüne geçilerek doğaya karşı bilinçli ve sorumlu davranılması çevresel sürdürülebilirlik için temel teşkil etmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutları uluslararası politika belgelerinde üzerinde önemle durulan konular arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedeflerinden biri olan çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması hedefi ile sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin ülke politika ve programlarına dâhil edilmesi ve çevresel kaynakların yok oluşunun tersine çevrilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı'nda Avrupa kentlerinin çevresel değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Benzer şekilde ulusal politika belgelerinde de çevre öncelikli konular arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının vurgulandığı Onuncu Kalkınma Planı'nda doğal kaynakların kullanılmasında nesiller arası hakkaniyet ve sürdürülebilirliğin esas alınması temel ilkeler arasında yer almıştır. Ayrıca AB çalışmaları kapsamında 21 Aralık 2009'da açılan Çevre Faslı ile hava kalitesi, su, atık yönetimi, doğa koruma, endüstriyel kirliliğin kontrolü ve risk yönetimi, kimyasallar ve gürültü konularında mevzuat uyumu ve uygulanması çalışmaları devam etmektedir.

1950'lerden bu yana hızlı bir şekilde sanayileşen ve yarattığı istihdam nedeniyle hızla göç alan İstanbul'da planlama ve altyapı faaliyetleri aynı hızla hayata geçirilememiş, kaçak yapılaşan konut ve sanayi tesislerinden dolayı, çok yönlü ve ciddi boyutlara varan çevre kirliliği sorunlarıyla karşılaşılmıştır. Hızlı göçün yarattığı yoğun nüfus, kentsel yaşam alanları üzerine baskı yapmakta ve buna bağlı; su kullanımı ve atık su oluşumu, hava kirletici kaynaklarının ve yoğunluğunun artması, katı atık çeşitliliği ve katı atık oluşum miktarlarının artması, doğal kaynak ve arazi kullanımı üzerine olumsuz etkiler yaparak alıcı ortam olarak nitelendirdiğimiz hava, su ve toprak kalitesinin durumunu etkilemiştir. 2012 Türkiye Çevre Sorunları Raporuna göre İstanbul'da 2009-2010 döneminde öncelikli sorunun su kirliliği, ikinci öncelikli sorunun atıklar, üçüncü öncelikli sorunun hava kirliliği ve son olarak da toprak kirliliği olduğu belirtilmiştir.

Doğal Kaynaklar

İstanbul'da bulunan kaynaklar havzalar, denizler, ormanlar, mera ve çayırlar, tarım alanları madenler ve taş ocakları olarak gruplandırılabilir.

Havzalar ve Su Kaynakları

İstanbul'da bulunan su kaynakları yer altı ve yüzey suları (dereler, göller-göletler) olmak üzere ikiye ayrılabilir. Yüzey sularının bulunduğu alanlar Anadolu Yakası'nda Ömerli, Elmalı ve Darlık Barajları; Avrupa Yakası'nda ise Alibeyköy, Terkos, Sazlıdere ve Büyükçekmece Barajlarıdır. Terkos Gölü, Küçükçekmece Gölü ve Büyükçekmece Gölü Çatalca Yarımadası üzerinde yer alan doğal göllerdir. Bu havzaları besleyen akarsu kaynaklarına ait kalite grupları ve kullanım durumlarını gösteren analizler sonucu, Yüzeysel Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliğine göre kalite sınıfı belirlenen akarsu kaynaklarının çok kirli veya kirli olduğu görülmektedir. Plansız kentleşmeden dolayı; amacı içme ve kullanma suyu sağlamak olan bu doğal ortamlar yer yer yoğun konut ve sanayi yapılaşması altında kalmış ve önemli ölçüde tahrip edilmiştir (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

Harita 41 İstanbul'da Havzalar ve İçme Suyu Kaynakları

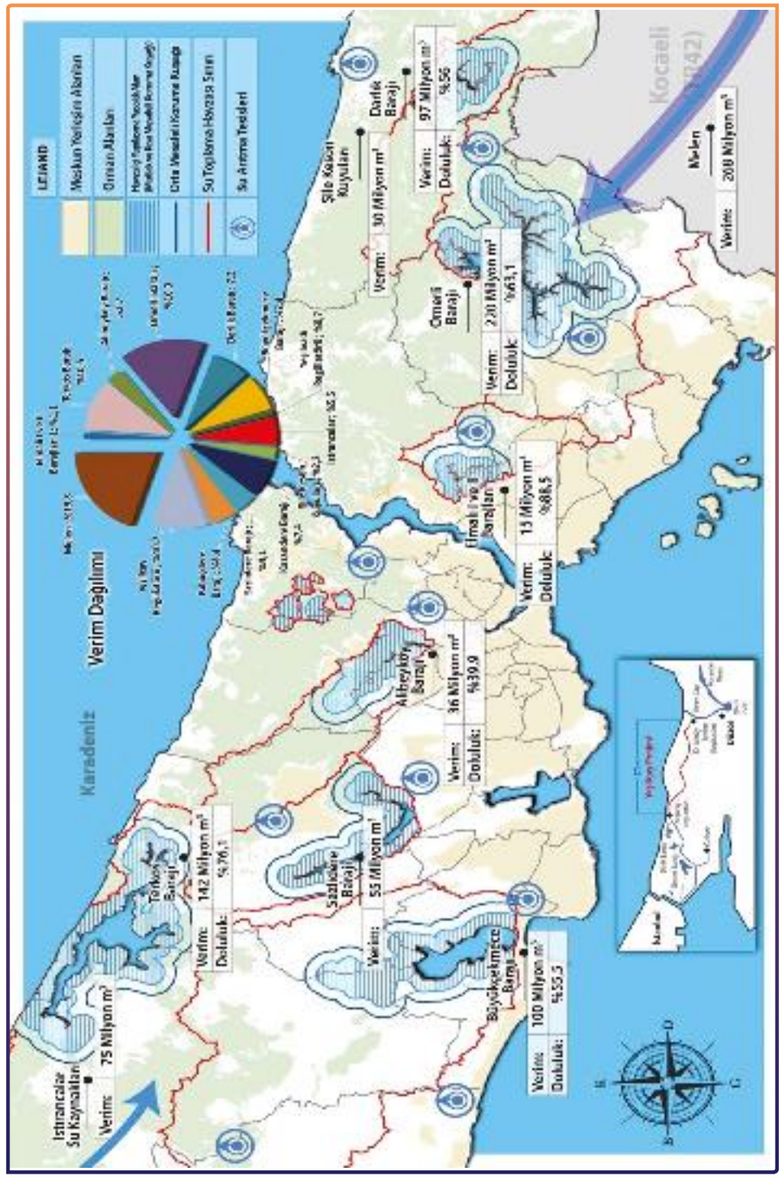

Kaynak: İSKİ, 2012 verileri kullanılmıştır.

Şekil 52 Yıllara Göre Şehre Verilen Su Miktarı, ('000 m³/yıl)

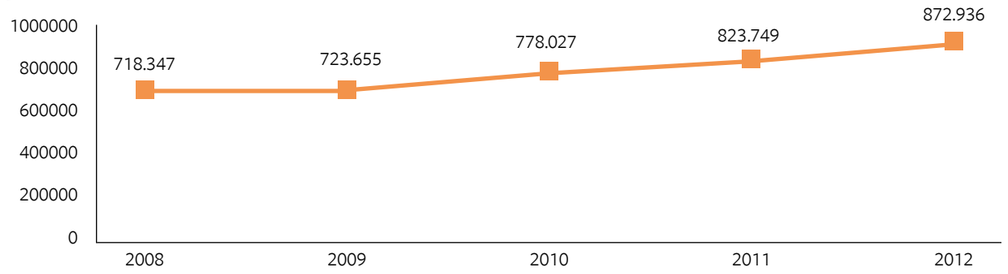

Kaynak: İSKİ, 2012

1950'lerden sonra sanayi tarafından yeraltı su rezervlerinin aşırı kullanılması sonucu da birçok bölgede yer altı su seviyesi 7 metreden 150-200 metreye kadar inmiştir. İstanbul'da halen çok sayıda denetim dışı açılmış kuyu bulunmaktadır. İçme suyu temininde kullanılan yer üstü sularının azalması ve kirlenmesi gibi risklerde devreye sokulması açısından stratejik öneme sahip olan hem de havzaların beslenmesinde rol oynayan sınırlı miktarlardaki yer altı su rezervleri tükenme riskiyle karşı karşıyadır.

İstanbul'da su kaynaklarıyla ilgili olarak barajları işletmek, barajlardan arıtma tesislerine gelen ham suyu şebekeye vermek ve suyun dağıtımını sağlama faaliyetlerini İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) yürütmektedir. İSKİ'nin 2012 yılında hizmet verdiği nüfus 13,9 milyon olarak belirtilmiş olup 5,365 milyon abonesi vardır. Abone sayısı son 5 yılda 815 bin artmıştır. İstanbul'da mevcut içme suyu ihtiyacı 14 farklı kaynaktan karşılanmakta olup bu kaynakların

Şekil 53 İstanbul'un Aldığı Yağışlar ve Barajlara Yağmurlardan Gelen Su Miktarı, 2000-2012

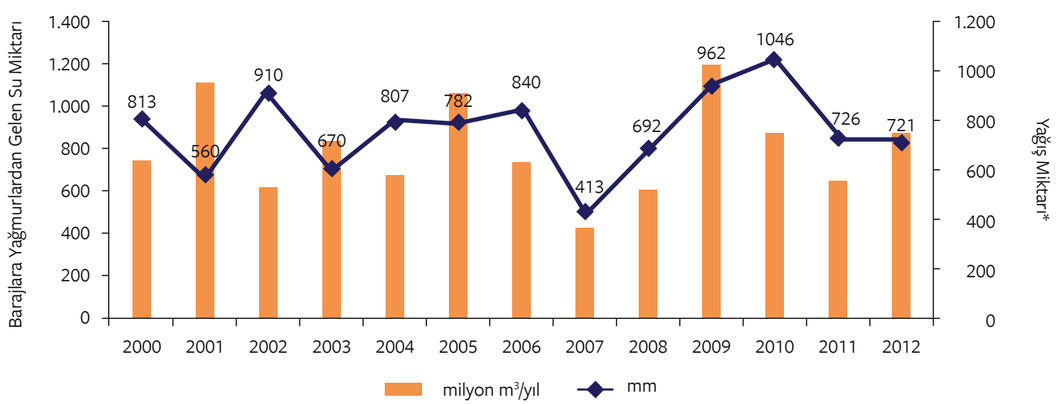

*Yağış Miktarları aynı yıl içerisinde 1 Ekim-30 Eylül tarihleri arasında ölçülmektedir.
Kaynak: İSKİ, 2012

9'u baraj, 4'ü akarsu ve 1'i de kuyu suyudur. Mevcut su kaynaklarının kapasitesi 1.353 milyon m³'dür ve bunun 268 m³'ü Melen'den, 75 m³'ü de Istrancalardan gelmektedir (bkz. Harita 41). 2012 yılında kente 873 milyon m³ su verilmiş olup mevcut kapasitenin yaklaşık %60'lık kısmı kullanılmıştır. Bununla birlikte mevcut 16 adet içme suyu arıtma tesisinin kapasitesi oldukça yüksektir ve toplam kapasiteleri 4.395 milyon m³'tür. İstanbul'da yıllara göre su tüketim oranları incelendiğinde son 5 yıllık dönemde tüketimin 155 milyon m³ arttığı görülmektedir (bkz. Şekil 52).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2010 verilerine göre, Türkiye'de dağıtılan su miktarının 2.580 milyon m³ olduğu belirtilmiştir ve buna göre Türkiye'de dağıtılan su miktarının %32'sine yakını İstanbul'da kullanılmaktadır.

İstanbul'da yıllara göre yağış miktarları incelendiğinde yağış rejimlerinde istikrarsızlık görülmektedir. Özellikle 2008-2010 yılları arasında sıra dışı bir artış görülmüştür. Bununla beraber 2011 ve 2012 yıllarında ise son 50 yıllık 733,9 mm'lik yağış miktarı ortalamasına yakın yağışlar görülmüştür. Yağış miktarının aşırı arttığı 2009 yılına göre son 3 yıllık dönemde barajların doluluk oranlarında azalma yaşanmıştır. Ancak 2012 yılında 2011 yılına göre 231 milyon m³'lük artışla yağmurlardan barajlara 880 milyon m³ su gelmiştir ve barajların doluluk oranları artmıştır (bkz. Şekil 53).

Son yıllarda yağış oranları ve barajlara gelen su miktarı son 50 yıllık ortalamaya yakın olsa da İstanbul'da su tüketiminin artması ve havzaların kent baskısı altında olması, kullanılabilir su oranlarında ciddi azalmaya yol açmıştır. Melen Projesiyle birlikte her yıl 268 milyon m³ su İstanbul'a taşınarak olası bir su sıkıntısının önüne geçilmiştir ve devam etmekte olan Melen Projesinin 2. Aşama isale hattının da yapılmasıyla ileride de hızla artan talep karşılanabilecektir. Melen Projesiyle su temini konusundaki sorunlar aşılsa da kayıp-kaçak oranları önemli bir sorun olup kaçak kullanım ve içme suyu şebekesindeki kayıplardan dolayı şehre verilen suyun yaklaşık olarak %75'i faturalandırılabilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar doğrultusunda 2011 yılında İSTKA tarafından İSKİ'ye içme suyu şebekesindeki su kayıp ve kaçaklarını izleme ve kontrol sistemi geliştirilmesi amacıyla doğrudan faaliyet desteği sağlanmıştır.

Denizler ve Kıyılar

647 kilometre uzunluğunda denize kıyısı olan İstanbul, güneyde Marmara Denizi, kuzeyde ise Karadeniz ile çevrelenmiştir. İstanbul'da Marmara Denizi kıyılarının Karadeniz kıyılarına göre dalga, akıntı ve kıyı zemini koşulları açısından yapılanmasının daha elverişli olması nedeniyle kent yıllar içerisinde Marmara Denizine paralel olarak gelişmiştir. Ayrıca Marmara Denizi kıyılarına paralel yapılan D-100 (E5) ve TEM Otoyolu bağlantıları nedeniyle Marmara Denizi kıyıları yoğun konut alanlarının, çalışma alanlarının ve sanayi bölgelerinin baskısı altında kalmıştır. Bunun sonucunda Marmara Denizi kıyılarının doğal morfolojik yapısı tahrip edilmiş ve aşırı kirlenmeye maruz kalmıştır. Karadeniz kıyılarının ise sık ormanlarla kaplı olması, dalga ve akıntı koşullarının uygun olmaması nedeniyle Karadeniz kıyılarındaki yapılaşma baskısı göreceli olarak daha az kalmıştır. Ancak son dönemde kentleşmenin kuzeye yönlenmesi de Karadeniz kıyılarını potansiyel baskı altında bırakmaktadır.

2960 sayılı Boğaziçi Kanunu (1983) ile İstanbul Boğazı kıyıları koruma altına alınmasına rağmen özellikle 1980'li yıllardan itibaren yoğun yapılaşmadan etkilenmiş ve bu yapılaşma tarihi ve doğal dokuya zarar vermiştir. İstanbul için hem tarihi hem de konumu bakımından büyük öneme sahip olan Haliç de, 1950'lerden itibaren sanayinin yoğunlaşmasıyla hızla kirlenmiştir. Ancak 1995'ten sonra uygulanmaya başlanan Haliç Çevre Koruma Projesiyle Haliç'e deşarj edilen atık suların girişi önlenmiş ve dipte birikmiş olan çamur taranarak toplanmıştır. Haliç'in temizlenmesi ve zaman içinde kıyılarında yaşanan dönüşüm Haliç'in İstanbul için önemli bir kültür merkezi olmasını sağlamıştır. Bunun yanında 2012 yılında biten Haliç Can Suyu Projesiyle tünel ve terfi merkezleriyle Sarıyer'den

alınan deniz suyu Kâğıthane Deresi'ne pompalanmaya başlanmış ve Haliç'teki çözünmüş oksijen miktarının artması sağlanmıştır. Oksijen miktarının artmasının Haliç'teki biyolojik çeşitliliği sonraki yıllarda önemli derecede artıracağı öngörülmektedir (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

Yoğun yapılaşma ve kent baskısının etkisiyle kıyı kaynaklı kirliliğin yanı sıra İstanbul'da, yoğun deniz trafiği ve liman faaliyetleri özellikle Marmara Denizi'nde ve İstanbul Boğazı sularında kirlilik oluşumuna neden olmaktadır. Ayrıca Marmara Denizi'nin ve Karadeniz'in iç deniz olmasından dolayı suyun yenilenmesi uzun yıllar almakta ve bu durum ekolojik hayata zarar vermektedir. Bu sorunlara yönelik olarak deniz taşımacılığı aşamasında, gemi ve liman operasyonlarının çevresel etkilerinin asgari düzeye indirilmesi amacıyla, liman tesislerinin idari ve teknik açıdan yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından "Yeşil Liman" projesi yürütülmektedir.

İstanbul'da kent merkezinde rekreasyon alanlarının yeterli seviyede olmaması, görsel zenginliğe ve kaliteli tesislere sahip olan kent merkezindeki kıyı alanlarının İstanbullular için önemli rekreasyon alanları olmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra Karadeniz kıyıları boyunca devam eden ormanlık alanlar ve Şile, Kilyos, Karaburun Bölgelerinde bulunan plajlar turizm ve rekreasyon faaliyetleri açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. İstanbul'da, Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından tespit edilen ve izlemesi yapılan Karadeniz kıyılarında 37 adet, Marmara Denizi kıyılarında 27 adet, İstanbul Boğazı'nda 5 adet ve Adalar Bölgesi'nde 11 adet plaj bulunmaktadır. Bu plajlarda, yüzme suyu kalitesine yönelik yürütülen çalışmalar kapsamında düzenli olarak *Toplam Koliform, Fekal Koliform, Fekal Streptekok* değerleri ölçülmektedir. 2012 yılında ölçülen değerlerin ortalamasına bakıldığında plajlarda halk sağlığı açısından belirlenen kılavuz ve zorunlu değerler aşılmamıştır. İstanbul'da 2012 yılında Sahilköy, Şile, Ağva, Karaburun, Florya, Büyükçekmece, Boğaz ve çevresinde yüzme suyu kalitesinin diğer bölgelere göre daha iyi olduğu görülmektedir (bkz. Harita 42). Atık su arıtma tesislerinin sayısının artması ve bu tesislerden çıkan suların derin deniz deşarjlarıyla bertaraf edilmesi bu alanlardaki bakteriyolojik kirliliğin azalmasını ve İstanbulluların sağlıklı bir şekilde bu alanlardan faydalanmasını sağlamıştır. Ancak özellikle Marmara Denizi ile Boğaz kıyılarında, deniz araçlarından ve kıyı alanlarından atılan organik atıklar, ambalaj atıkları vb., görüntü ve koku problemine neden olmaktadır. Karadeniz kıyılarında ise bu sorun fazla görülmemekle beraber Şile'de bulunan Ayazma Plajı, Ağlayankaya Plajı ve Şile Resort Hotel Plajı mavi bayraklı plajlardır. Bununla beraber 647 kilometre gibi uzun bir kıyı şeridine sahip olmasına rağmen, ülkemizde bulunan 383 mavi bayraklı plajdan sadece 3'ü İstanbul'da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemizde bulunan 21 mavi bayraklı marinadan 2'si de İstanbul'da bulunmaktadır. Bunlardan biri Avrupa Yakasında Ataköy'de, diğeri de Anadolu Yakasında Fenerbahçe-Kalamış'ta bulunmaktadır.

Harita 42 İstanbul'da Bulunan Plajlar ve Kirlilik Oranları

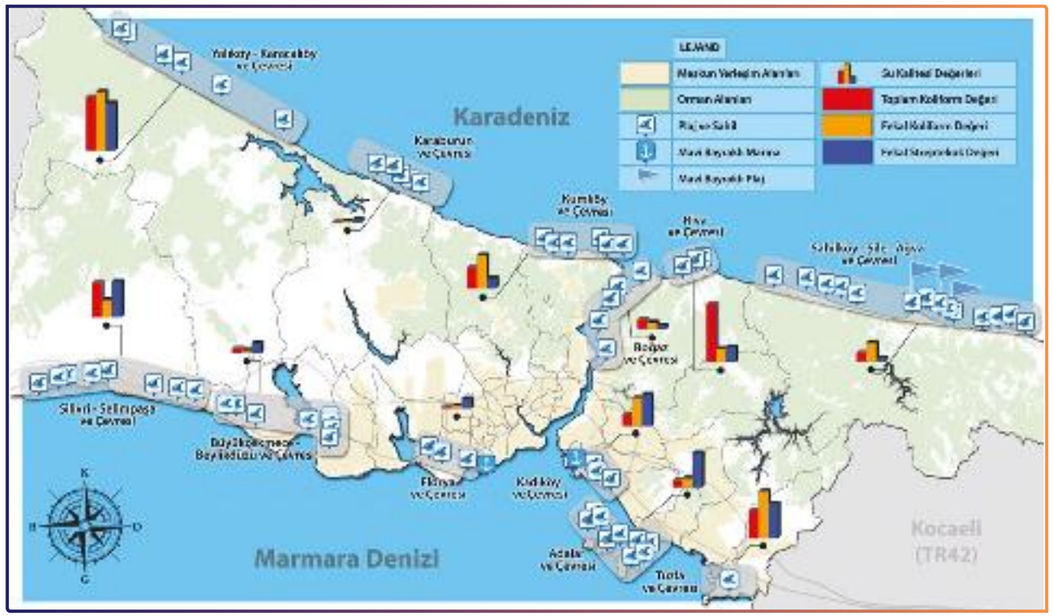

Kaynak: Halk Sağlığı Müdürlüğü Yüzme Alanları Analizi, 2012 verileri kullanılmıştır.

Orman Alanları

Harita 43 İstanbul'da Bulunan Orman ve Maden Alanları

Kaynak: Orman ve Su İşleri Bakanlığı 1. Bölge Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve Maden Tetkik Arama (MTA) verileri kullanılmıştır.

İstanbul'un %44,3'ünü oluşturan orman alanları İstanbul'daki en büyük doğal alanlardır (bkz. Harita 43). İstanbul orman alanlarının %58,4'ü Avrupa Yakasında, %41,6'sı Anadolu Yakasında bulunmaktadır. Ayrıca Anadolu Yakasında 491,9 hektar alanı kaplayan 7 adet kent ormanı, Avrupa Yakasında da 82,1 hektar alanı kaplayan 7 adet kent ormanı bulunmaktadır (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011). İstanbul sınırları içindeki orman alanları, 6831 sayılı Orman Kanununa (1956) tabi alanlardır ve 2009 yılında onanan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planında "Mutlak Korunacak Alanlar" kapsamındadır.

Türkiye'de bulunan toplam 21,6 milyon hektar orman alanının yaklaşık %3'ü İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'da toplam 238.710 ha toplam orman alanının %93,6'sı normal orman alanı[43], %6,4'ü bozuk orman alanıdır[44]. Ayrıca Türkiye'de toplam alanın %27'si ormanlık alanken, İstanbul'da toplam alanın %45'i ormanlık alandır. İstanbul'da orman alanları Karadeniz kıyılarına yakın olması ve kentin Marmara Denizi kıyılarına paralel olarak büyümesinden dolayı yerleşim merkezlerinin dışında kalmış ve büyük ölçüde korunmuştur. Ancak 2000'li yıllardan sonra bu alanlar hızlı kentleşmenin ve yapılaşmanın baskısı altında kalmış ve 6 bin hektara yakın orman alanı yok olmuştur (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

İstanbul'daki orman alanlarının işletme fonksiyonlarına bakıldığında toplam orman alanının %44'üne yakını baltalık orman olup koruma altına alınmıştır. Toplam orman alanının %22'sinin milli park, plantasyon, iklim koruma, doğayı koruma, toprak koruma ve su koruma gibi ekolojik fonksiyonları barındıran orman alanları; %28'inin rekreasyon, sağlığı koruma, peyzaj koruma, bilimsel araştırmalar, kent ormanı ve ulusal savunma alanları gibi sosyal fonksiyonları kapsayan orman alanları; %6'sının da üretim, tohum bahçesi gibi ekonomik amaçla işletilen orman alanları olduğu görülmektedir (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

Tarım, Mera ve Çayır

İstanbul'un arazi varlığı ve dağılımına göre tarım alanları 142.015 ha olup İstanbul arazisinin yaklaşık %25'ini kaplamaktadır. İstanbul Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğünün 2008 yılı verilerine göre de tarım arazilerinin %60'ı mutlak tarım arazisiyken %40'ı kuru marjinal tarım arazisidir[45]. İstanbul'da bulunan kuru ve sulu tarım arazilerinin %90'ına yakını Çatalca, Silivri ve Büyükçekmece Bölgelerinde bulunurken, geriye kalan kısmı Tuzla, Pendik ve Şile'de bulunmaktadır. İstanbul'da bulunan tarım alanlarının çoğunluğunun kuru olmasından dolayı başlıca buğday ve ayçiçeği yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Son yıllarda tarımsal faaliyetlerin doğal hayatı tahrip etmesi ve ekolojik yaşamı etkilemesi nedeniyle ekolojik tarım konsepti ön plana çıkmıştır. Ancak İstanbul'da toplam tarım arazilerinin sadece %0,65'ine denk gelen 935 ha alanda (Beykoz, Silivri, Büyükçekmece) ekolojik tarım yapılmaktadır (İBB, 2009).

İstanbul'da hayvancılığın yaygın olmamasından dolayı bu sektörün en önemli göstergesi olan çayır ve mera alanları 7.936 ha olup toplam alanın sadece %1,5'ini kaplamaktadır. Hâlbuki küresel iklim değişikliği ile mücadelede büyük oranlarda karbon tuttuğu bilinen meralar önemli alanlardır. Bu alanların %81,35'i Avrupa Yakası'nda, %18,65'i Anadolu Yakası'nda bulunmaktadır. İlçelere göre dağılım incelendiğinde ise, mera ve çayır alanlarının yoğun olarak %33,26 oranıyla Çatalca'da ve %24,33 oranıyla Silivri'de bulunduğu görülmektedir (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

[43] Normal orman, ağaçların tepe çatılarının %11-100 oranlarda alanı örttüğü ormanlardır.
[44] Bozuk orman, ağaçların tepe çatılarının %10'dan az oranda alanı örttüğü ormanlardır.
[45] Kuru Marjinal tarım arazilerinde; toprak koruma projesine uyulması, çevre arazilerdeki tarımsal kullanım bütünlüğünü bozmaması kaydıyla Valilik tarafından tarım dışı amaçla kullanım izni verilebilmektedir.

Maden ve Taş Ocakları

İstanbul'da bulunan madenler başlıca endüstriyel hammadde kaynakları, metalik madenler ve taşocağı rezervleri olarak ayrılabilir. Şile Bölgesinde endüstriyel hammadde kaynaklarından seramik kili ve silis kumu rezervleri, seramik ve döküm sanayinin hammadde açısından Türkiye'nin kalbi durumunda olup çok büyük öneme sahip kaynaklardır. Bununla beraber Şile Bölgesinde linyit kömür yatakları da bulunmaktadır. Silivri ve Çatalca Bölgeleri ise önemli miktarlarda taş ocağı ve az miktarda da olsa doğalgaz rezervlerine sahip olmasıyla İstanbul içinde önemli bir yer tutmaktadır (bkz. Harita 43).

Şile Bölgesinde 193 milyon ton seramik kili ve silis kumu görünür rezerv vardır ve buna ek olarak 100 milyon tonun üstünde de rezerv olduğu tahmin edilmektedir. Bu bölgede bulunan rezervler Türkiye'deki rezervlerin yarısına denk gelmektedir. Ayrıca Kilyos–Kanlıbostan sırtı Kısırkaya, Demirciköy, Uskumru ve Ağlamışkaya seramik kili sahalarında da 22 milyon ton rezerv vardır. Ancak bu sahalardaki rezervlerin büyük bir kısmı yerleşim alanları altında kalmıştır (İBB,2009).

İstanbul'da 77 ocakta (kum-çakıl ve kırmataş) üretim yapılmaktadır ve bunların 65 tanesi Avrupa Yakasında özellikle Çatalca ve Cebeci Bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bu ocaklardan üretilen agrega, dolgu malzemesi veya beton oluşturmak amacıyla diğer malzemelerle birlikte belirli ölçülerde kullanılan önemli bir malzemedir ve inşaat sektörünün hızlı bir şekilde geliştiği İstanbul'da hayati bir öneme sahiptir. Avrupa Yakası'nda ruhsatlı sahalarda belirlenen kırmataş rezervleri 1.025 milyar ton, Anadolu Yakası'ndaki rezerv ise 195 milyon ton olmak üzere İstanbul genelinde toplamda 1.220 milyar ton kırmataş rezervi bulunmaktadır. Üretim değerlerinin sabit kalması halinde Avrupa Yakası'ndaki rezervlerin 20 yıl, Anadolu Yakası'ndaki rezervlerin ise 16 yıl içinde biteceği düşünülmektedir. Ayrıca bu rezervler, koruma havzasının sınırında ve kent baskısı altındadır. Taş rezervlerinin tükenmesi halinde, İstanbul'un büyük tonajlı kırmataş ihtiyacının kent dışı kaynaklardan deniz yolu, demir yolu ve karayolu taşımacılığı ile sağlanacaktır ve bu da kente ekonomi ve ulaşım açısından yük getirecektir (İBB, 2009).

İstanbul'da maden sahalarının %91,7'si orman alanlarında kalmaktadır. İstanbul'da maden sahalarının ve taş ocaklarının orman alanları içinde kalması ve madencilik faaliyetlerinin çevreye olumsuz etkileri, bu alanları tahrip etmektedir. Maden faaliyetlerin tamamlanmasından sonra işletme sahaları genelde ağaçlandırılmadan terk edilmekte olup geride tahrip edilmiş orman alanları ve derin çukurlar kalmaktadır. Ayrıca taş ocaklarında önlem alınmadan gerçekleştirilen patlamalar toz oluşturarak önemli oranda hava kirliliğine neden olmaktadır. Maden sahaları ve taşocaklarını işleten firmalardan Doğaya Yeniden Kazandırma Planı istenmekte, bu doğrultuda açılan derin çukurlar hafriyat döküm alanı olarak kullanılmakta ve bu sahalar doldurulduktan sonra ağaçlandırılması beklenmektedir. Ancak 2010 yılına kadar konuyla ilgili firmalara herhangi bir yaptırım uygulanmaması nedeniyle İstanbul'un özellikle kuzey bölgeleri ağır tahribata uğramıştır (İBB,2009).

Atık Oluşumu

Sanayi ve yaşamsal faaliyetler ile hammadde tüketimi, üretim ve tüketim faaliyetleri sonucu birçok çeşitlilikte atık oluşumu meydana gelmektedir. Atıklar başlıca katı, su ve havaya verilen emisyonlar olmak üzere üçe ayrılabilir.

Katı Atık

Katı atıklar başlıca evsel atıklar (belediye atıkları), hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları, ambalaj atıkları, tehlikeli atıklar, atık yağlar, atık piller ve akümülatörler olarak gruplandırılabilir. İstanbul genelinde tüm ilçelerde günde ortalama 15.441 ton atık toplanmakla beraber İstanbul'da yaşayanların tamamına bu hizmet verilmektedir. Nüfusun geneline bakıldığında İstanbul'da günde kişi başına ortalama 1,1 kg atık üretilmektedir ve yaz aylarında bu rakam 1,2 kg'a çıkmaktadır (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011).

İstanbul'da Şile Kömürcüoda'da ve Eyüp Odayeri'nde olmak üzere iki adet düzenli depolama sahası vardır. Odayeri Düzenli Depolama Sahasında günlük 10.003 ton, Kömürcüoda da ise 5.438 ton atık depolanmaktadır. Bu alanların 2030 yılına kadar İstanbul'un ihtiyacını karşılayacağı düşünülmektedir. Düzenli depolama alanlarının ömrünün uzatılması için evsel atıkların kaynağında ayrıştırılması ve geri dönüştürülebilir atıkların değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca İstanbul'da bulunan 7 adet katı atık transfer istasyonundan Halkalı ve Baruthane istasyonları günlük planlanan kapasitenin üstünde çalışmaktadır. İstanbul'da nüfus artışıyla beraber depolanan evsel atık miktarında son 5 yıllık dönemde %10,7 artış görülmüştür (bkz. Tablo 106).

İstanbul'da evsel atıkların yanı sıra hafriyat toprağı, inşaat yıkıntı atığı, atık pil, bitkisel atık yağlar, tıbbi atık, elektronik atık, ambalaj atığı, gemilerden alınan ve deniz yüzeyinden toplanan atıklar da toplanıp bertaraf edilmekte veya geri dönüştürülmektedir. İstanbul'da son 5 yılda toplanan katı atık oranlarına bakıldığında hafriyat toprağında %212,3, ambalaj atıklarında da %334,6 gibi çok yüksek oranlarda artış olduğu görülmektedir. Hafriyat toprağının toplanmasında artan inşaat faaliyetleri etkili olup, kentsel dönüşüm çalışmalarıyla inşaat atıklarında da yüksek oranlarda artış olması beklenmektedir. Deniz yüzeyinden ve kıyı ile plajlardan toplanan atık miktarları ise yıllar içinde farklılık gösterse de 2008 yılına kıyasla azalmıştır. İstanbul'da sağlık kuruluşlarının sayısının artması da tıbbı atık miktarlarında her yıl artışa neden olmaktadır ve son 5 yıl içerisinde %50,1 artış görülmüştür. Bunun yanı sıra tehlikeli atıklar sınıfına giren ve ayrı toplanması gereken atık pil miktarında da 2008 yılına göre %71,7 artış görülmüştür.

Tablo 106 İstanbul'da Yıllara Göre Toplanan Katı Atık Miktarları, 2008-2012

Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	5 Yıllık Artış (%)
Evsel Atık (Bin Ton)	5.089	5.404	5.230	5.297	5.636	10,8
Hafriyat Toprağı (Bin Ton)	16.796	16.257	24.100	47.709	52.455	212,3
İnşaat Yıkıntı Atığı (Ton)	4.439	4.258	5.361	5.680	5.152	16,1
Atık Pil (Ton)	159	245	251	288	273	71,7
Tıbbi Atık (Ton)	13.267	15.500	17.316	18.802	19.920	50,2
Ambalaj Atığı (Ton)	28.606	50.473	91.090	122.814	124.318	334,6
Elektronik Atık (Ünite)	-	12.341	3.716	4.910	3.767	-69,4
Deniz Yüzeyinden Toplanan Atıklar (m^3)	5.911	5.720	5.843	3.327	4.276	-27,6
Gemilerden Alınan Atık (m^3)	134.445	119.535	117.057	117.141	137.784	2,48
Kıyı ve Plajlardan Toplanan(m^3)	27.082	42.632	41.116	52.511	23.300	-13,6

Kaynak: İBB, 2012

Son yıllarda geri dönüşüm çalışmaları artmış olup Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği çerçevesinde 2012 yılında 26 ilçede ambalaj atıklarını kaynağında ayrıştırarak toplama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2012 yılında 124.318 ton ambalaj atığı toplanarak geri dönüşüm sistemine kazandırılmış olsa da yılda ortalama 5,6 milyon ton evsel atık toplandığı düşünüldüğünde ambalaj atıklarının kaynağında toplama ve geri dönüşüm çalışmalarının yaygınlaştırılması gerektiği görülmektedir. İstanbul'da inşaat sektörünün hızla gelişmesi ve önümüzdeki dönemde artması beklenen kentsel dönüşüm uygulamalarıyla inşaat yıkıntılarının da yeniden değerlendirilmesi önemli bir konudur. 2010 yılında İstanbul'da 73 bin ton inşaat yıkıntı atığı geri dönüştürülürken, 2011 yılında 116 bin ton inşaat yıkıntı atığı geri dönüştürülmüştür. Bunların yanında İstanbul'da atık piller, tıbbi atıklar, organik atıkların kompostlaştırılması, düzenli depolama alanlarından elektrik üretilmesi ve gemilerden alınan petrol türevi deniz atıkların geri dönüştürülmesi konularında uygulamalar gerçekleştirilmektedir (İBB Faaliyet Raporu, 2012).

Atık Su

İstanbul'da 2012 yılında 9'u ön arıtma, 27'si biyolojik ve 5'ü ileri biyolojik olmak üzere 41 arıtma tesisinde ortalama 1.119 milyar m^3 su arıtılmıştır ve bu tüketilen suyun yaklaşık olarak 1320 katına denk gelmektedir. Drenaj ve sızıntı sularının atık su kanallarına girmesi ve kullanılan yer altı suları, atık su debisinin şehre verilen su miktarından fazla olmasına neden olmaktadır. İstanbul'da atık suların park bahçe sulama vb. işlerde geri kullanılabilmesi için ileri biyolojik arıtılan su miktarı toplam arıtılan suyun sadece %20'sidir.

Şekil 54 İstanbul'da Yıllara Göre Arıtılan Atık Su Miktarı ('000 m^3/gün), 2002-2012

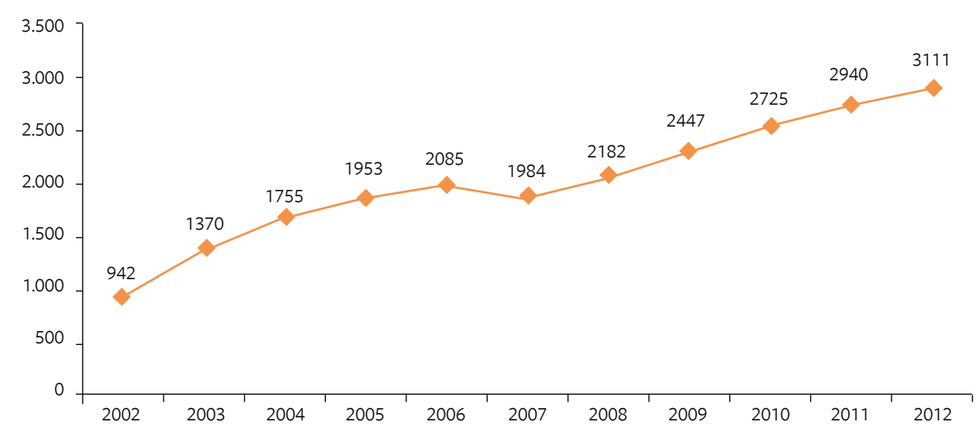

Kaynak: İSKİ, 2012

Şekil 55 Anadolu Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Sektörlere Göre Dağılımı (adet)

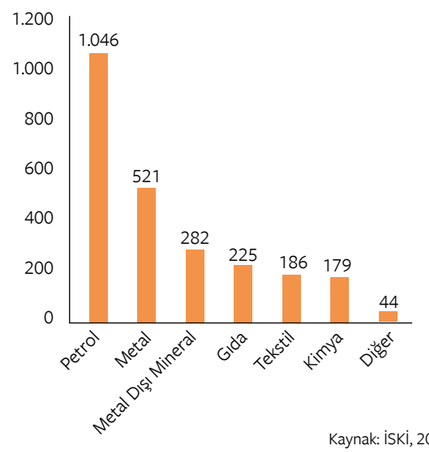

Kaynak: İSKİ, 2012

Şekil 56 Anadolu Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Debilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (m³/gün)

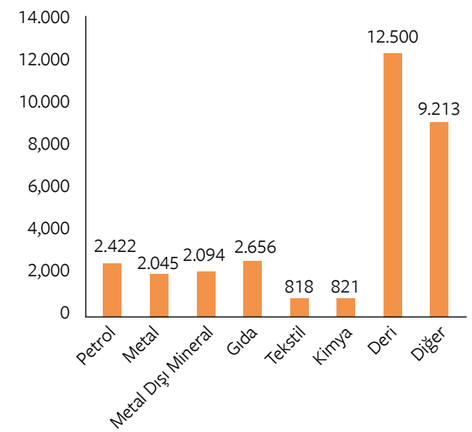

Kaynak: İSKİ, 2012

Şekil 57 Avrupa Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Sektörlere Göre Dağılımı (adet)

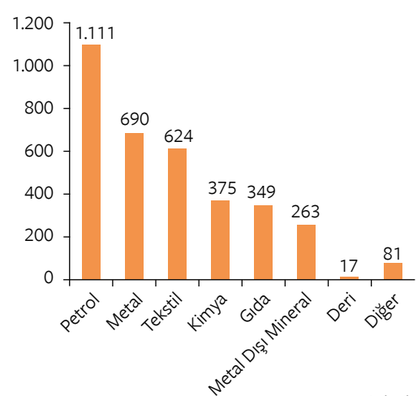

Kaynak: İSKİ, 2012

Şekil 58 Avrupa Yakası'nda Endüstriyel Atık Suyu Olan Tesislerin Debilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (m³/gün)

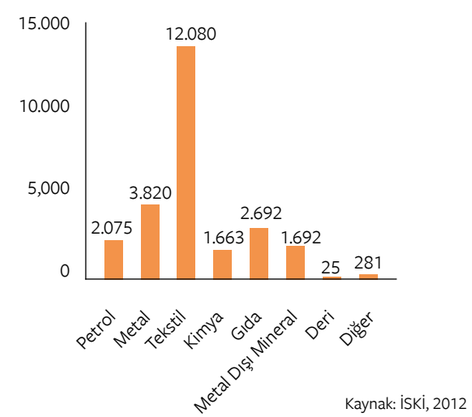

Kaynak: İSKİ, 2012

%80'lik kısmı ise ön arıtılmaya tabi tutularak denize ve derelere verilmektedir. Arıtma işlemleri sırasında tüketilen 179.962.241 KWh/yıl elektrik ve 30.446.627 m³/yıl doğalgaza karşın üretilen biyogaz miktarı 7.840.816 m³/yıl olup 68.527 KWh/yıl elektrik üretilmiştir.

İstanbul'da 2007 ve 2008 yıllarında atık su kanal ağı ciddi oranlarda artırılmış ve 2002'de günde 942.000 m³ olan atık su arıtma miktarı, 2012 yılında günde 3.111.000 m³ olmuştur. Yenikapı, Baltalimanı, Kadıköy, Paşabahçe, Ataköy, Ambarlı, Küçüksu ve Küçükçekmece arıtma tesisleri İstanbul'un büyük arıtma tesisleridir ancak sadece Ataköy ve Ambarlı tesisinde ileri biyolojik arıtma yapılabilmektedir. Suyun geri kullanılması ve mevcut su sistemine destek olması amacıyla önemli olan biyolojik ve ileri biyolojik arıtma tesislerinde İstanbul'da üretilen atık su miktarının %27,5'i arıtılmaktadır. İstanbul'da ileri biyolojik arıtma tesislerinin sayısının artırılmasının yanı sıra atık su arıtma işletmelerinin maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı öncelikle atık su miktarı azaltılmalıdır.

Anadolu Yakası'nda endüstriyel atık suyu olan firmaların sektörlere göre dağılımı incelendiğinde petrole bağlı sanayi (akaryakıt istasyonu, araç yıkama, oto tamirhane vb.) ve metal sanayi tesis sayısının diğer sektörlere göre çok fazla olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 55). Buna karşın sektörlerin debileri incelendiğinde Tuzla Deri OSB'nin oluşturduğu deri sektörünün 12.500 m³/gün ile petrol ve metal sanayi tesislerinin debilerinin yaklaşık 5 katı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra diğer olarak adlandırılan Tuzla Kimya Sanayicileri OSB, Anadolu Yakası OSB, Tuzla Birlik OSB ve Tuzla OSB'nin atık su debileri de 9.213 m³/gün olarak ikinci sırada yer almaktadır (bkz. Şekil 56).

Avrupa Yakası'nda ise endüstriyel atık suyu olan firmaların sektörlere göre dağılımı incelendiğinde yine petrole dayalı sanayi ve metal sanayi tesislerinin sayıca önde geldiği görülmektedir (bkz. Şekil 57). Bunun yanı sıra Anadolu Yakası'ndan farklı olarak çok sayıda tekstil sanayi tesisi de bulunmaktadır. Sektörlerin debileri incelendiğinde de tekstil sektörünün 12.080 m³/gün ile birinci sırada yer aldığı ve diğer bütün sektörlerin toplamına eşit olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 58).

Hava Kirliliği

İstanbul'da başlıca hava kirliliği kaynakları; öncelik sırasına göre, sanayi kuruluşları, deniz, kara ve hava ulaşım araçları, evsel ısıtma ve oluşan yangınlar, kazalar, patlamalardır. Hava kirlenmesine etki eden doğal faktörler meteorolojik ve topografik faktörlerken, yapay faktörler ise; nüfus artışı, plansız kentleşme, kullanılan yakıtlar, uygun olmayan yakma sistemleri, ısı yalıtımına önem verilmeyişi, sanayide çevreye uyum göstermeyen teknoloji kullanımı ve sanayi alanlarının yanlış yer seçimidir. Kentte hava kirliliğine neden olan etmenlerin yanı sıra kent içi yeşil alanların az olması ve kente yakın olan orman alanlarının yıllar içinde azalması hava kalitesini olumsuz şekilde etkilemektedir.

2012 yılı içerisinde, İstanbul genelinde kükürtdioksit (SO_2) ortalaması 5 µg/m³ olarak gerçekleşmiş ve AB direktiflerinde belirtilen yıllık ortalama 20 µg/m³ sınır değer dikkate alındığında bu değerin altında kalındığı görülmektedir. Son yıllarda kömür kalitesinin artırılması ve doğalgazın yaygınlaştırılması SO_2 miktarının düşmesinde oldukça etkili olmuştur. Ancak partikül madde (PM_{10}) açısından bakıldığında AB standartlarında belirtilen günlük 50 µg/m³ sınır değerin yıl bazında 35 defadan fazla aşılmaması zorunluluğu sağlanamamıştır. İstanbul'da 2008-2011 yılları arasında PM_{10} değeri azalma gösterse de 2012 yılında 4 µg/m³ artışla ortalama 53 µg/m³ ölçülmüştür. İstanbul'da araç yoğunluğu, taş ocakları, maden işletmeleri, çimento sanayi ve inşaat faaliyetleri partikül madde oluşumunda önemli rol oynamaktadır (İBB, 2012).

Karbonmonoksit (CO) değerleri incelendiğinde de kömür kullanımının azalması sonucu ciddi oranlarda düşüş olduğu görülmektedir ve 2010 yılında 641 µg/m³ ile AB standartlarında belirtilen sınır değerlerin altında kalınmış ve hiçbir istasyonda herhangi bir

Harita 44 İstanbul'da Bulunan Hava Kalitesi İzleme İstasyonları ve 2012 Ölçüm Değerleri

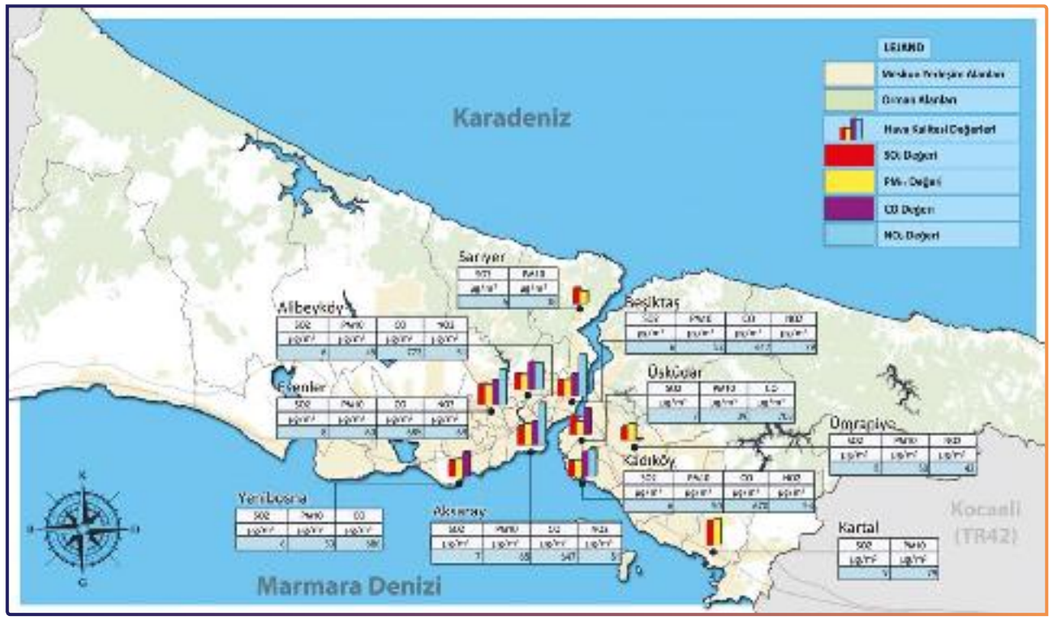

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Hava Kalitesi İzleme İstasyonları Web Sitesi, 2012 verileri kullanılmıştır.

aşım meydana gelmemiştir. Önemli hava kirleticilerinden bir diğeri olan azotdioksit (NO_2) konsantrasyonlarında da İstanbul'da Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliğinde belirtilen yıllık ulusal sınır değerlerin altında kalınmış, ancak AB sınır değeri olan yıllık 40 µg/m^3 aşılmıştır (Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2011). İstanbul Avrupa Yakası Aksaray, Alibeyköy, Beşiktaş, Sarıyer, Yenibosna ve Esenler'de, Anadolu Yakasında Kartal, Üsküdar, Ümraniye, Kadıköy olmak üzere toplam 10 bölgede hava kalitesi ölçümleri yapılmaktadır. Ölçüm noktaları incelendiğinde NO_2 değerleri açısından Aksaray ve Beşiktaş'ta, PM_{10} açısından Kartal'da ve CO değerleri açısından da Alibeyköy'de diğer istasyonlara göre daha çok kirlilik tespit edildiği görülmektedir. SO_2 değerlerine bakıldığında ise istasyonlarda birbirine yakın değerler ölçüldüğü görülmektedir (bkz. Harita 44).

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Sürdürülebilir havza ve su kaynakları yönetiminin sağlanması

Havzalar içme ve kullanma sularının temin edildiği yerler olduğu için kaliteli ve sürdürülebilir bir çevrenin en önemli bileşenlerinden biridir. Ancak son yıllarda yağış rejimlerinin değişmesi ve havzaların kent baskısı altında kalması su kaynaklarının veriminin ve kalitesinin düşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla hem artan su talebinin karşılanması hem de gelecek nesillere sağlıklı ve yeterli su bırakılabilmesi için kaynakların korunup, geliştirilmesi ve akılcı bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Özellikle su tüketimi günden güne hızla artan ve kendi kaynaklarının yetersiz olmaya başlamasıyla çevre bölgelerden su temini sağlayan İstanbul'da havza yönetimi konusu ayrıca önem arz etmektedir.

İstanbul'da havzalarda olan tahribatı engellemek, havzaların kaynaklarının verimliliğini ve kalitesini artırmak, kent baskısının önüne geçerek havzalardaki doğal hayatı korumak amacıyla bütüncül ve sürdürülebilir havza yönetiminin sağlanması hedeflenmektedir. Bu kapsamda İstanbul'da bulunan havzaların kalitelerini düşüren etmenlerin farklı olmasını ve su temininin yanı sıra bulunduğu bölgelere göre hidrolojik işlevlerinin değişiklik göstermesini dikkate alarak, havzalar özelinde yönetim ve koruma planları geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca su kaynaklarının daha az tüketilmesi amacıyla suyun verimli ve etkin kullanılmasına yönelik uygulamalar geliştirilmelidir.

Hedef 1. İstanbul'da bulunan havza alanlarına yönelik güncel envanter ve özel yönetim planları oluşturulması

Hedef 2. Havza koruma alanlarında yapılaşmanın engellenmesi ve denetimlerin artırılması

Hedef 3. Havzalarda ağaçlandırma, organik ve modern tarım uygulamaları vb. faaliyetler artırılarak su tutma oranlarının artırılması

Hedef 4. Havzalarda denetimlerin artırılarak kirlilik kontrolü sağlanması ve su kalitesinin iyileştirilmesi

Hedef 5. Yer altı su seviyesinin çok fazla düştüğü havza alanlarında rehabilitasyon planlarının hazırlanması ve yer altı sularının beslenmesi

Hedef 6. Taşkın kontrolü sağlanması amacıyla kent içi geçirimli kaldırım, yapay göletler, sızdırma alanları vb. oluşturulması ve yer altı su seviyesinin korunması

Hedef 7. İstanbul'un su ayak izi raporunun oluşturulması ve yoğun su kullanan sektörlerin tespit edilmesi ve tespit edilen sektörlerde su tüketimini azaltmaya yönelik çalışmaların yapılması

Hedef 8. İçme suyu şebekelerinin yenilenmesi ve kayıp kaçak oranlarının düşürülmesi

Hedef 9. Suyun etkin ve verimli kullanılmasına yönelik farkındalık yaratılması ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi

Hedef 10. Büyük siteler, işletmeler, hastaneler, oteller vb. büyük kurumlarda çevre dostu teknolojilerle suyun verimli kullanılmasının sağlanması

Hedef 11. Kent içinde yağmur suyunun depolanması ve yeniden kullanımının sağlanması

Strateji 2. Orman ve tarım alanlarının korunması ve geliştirilmesi

Ormanlar ve tarım alanları ekolojik, ekonomik ve sosyal birçok fonksiyonu içermesiyle kentler için önem arz eden ve kentlerin çevre kalitesini doğrudan etkileyen alanlardır. Bu alanlar havzaların, doğal hayatın, biyoçeşitliliğin ve hava kalitesinin korunmasında önemli paya sahiptir. Ayrıca ormanlar karbon tutma özelliği ile iklim değişikliğiyle mücadelede günümüzde önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra ormanlar rekreasyon alanı olarak değerlendirebilmekte ve bulunduğu çevreye ekonomik değer katmaktadır. Tarım alanları ise artan gıda talebinin karşılanması ve gıda güvenliğinin sağlanmasında kentler için önemi artan alanlar olmuştur. İstanbul'un yarısına yakınını oluşturan orman ve tarım alanları, özellikle son 30 yıllık dönem içinde konut ve sanayi alanlarının bu alanlara doğru yönelmesiyle yoğun kent baskısı altında kalmış ve bu alanlar üzerinde düzensiz yapılaşmalar oluşarak miktarlarının önemli oranlarda azalmasına yol açmıştır.

Orman ve tarım alanlarının korunması ve kentleşme baskısının azaltılması amacıyla bu alanlarda yaşayan orman köylüsünün ve çiftçinin bilinçlendirilmesi ve organik pazar, eko-turizm vb. faaliyetlerle kalkınması önem arz etmektedir. Aynı şekilde merkezi alanlarda yaşayanların orman ve tarım alanlarıyla ilişkilerinin artırılması gerekmektedir. Bu alanların rekreasyon kullanımlarının artırılmasının yanı sıra ekonomik katılımın da sağlanması bu alanların korunmasını ve geliştirilmesini sağlayacaktır.

Hedef 1. Orman ve tarım alanlarında denetimlerin artırılarak kaçak yapılaşmanın engellenmesi ve bu alanların korunarak üzerlerindeki kentsel baskının azaltılması

Hedef 2. Yenilikçi tarım uygulamalarına dair bilincin artırılması ve katma değeri artıracak organik tarım uygulamalarının desteklenmesi

Hedef 3. Tarım alanlarında üretilen ürünlerin doğrudan satışını sağlayacak araçların desteklenmesi ve organik pazarların açılması

Hedef 4. Orman alanlarında eko-turizmi artıracak faaliyetlerin yaygınlaştırılması

Hedef 5. Orman ve tarım alanlarının kalitesinin korunması için atık bırakılmasının önüne geçilmesi ve denetimlerin artırılması

Hedef 6. Madencilik faaliyetleri sonucunda meydana gelen arazi bozulmalarının giderilmesi için rehabilite çalışmalarının etkinliğinin ve bu konuda denetimlerin artırılması

Hedef 7. Eğitimlerin artırılması ve farkındalık oluşturulmasıyla orman yangınlarının önüne geçilmesi, yangın sırasında müdahale kapasitesinin artırılması ve yangınlardan sonra tahrip olan alanların rehabilitasyon çalışmalarıyla ağaçlandırılması

Hedef 8. Orman içi biyoçeşitliliğin, flora, fauna ve endemik bitki türlerinin korunması ve geliştirilmesi

Hedef 9. Kent ormanlarının sayısının ve alanlarının artırılması

Strateji 3. Deniz ve kıyı alanlarının korunması ve kalitenin artırılması

Denizler ekonomik, ekolojik ve sosyal birçok fonksiyonu içermekte ve kentlere değer katmaktadır. Denizlerdeki kirliliğin önemli bir oranının karadan ve insan eliyle gerçekleştirilmesi nedeniyle özellikle denize kıyısı olan mega kentlerde deniz kirliliği çevre kalitesini gösteren önemli bir göstergedir. Denizler kendini yenileyebilen doğal alıcı ortamlar olması ve barındırdığı biyoçeşitlilikle önemli oranda oksijen üretmesi nedeniyle çevre kalitesinin artırılmasında önemli bir role sahiptir. Bunun yanı sıra denizler lojistik, ulaşım, balıkçılık, spor, turizm vb. faaliyetlerle kentlere ekonomik ve sosyal değer de katmaktadır. Ayrıca deniz kıyı alanları kentlere zenginlik katan diğer önemli rekreasyon alanlarıdır. İstanbul toplam 647 km uzunluğundaki Marmara ve Karadeniz kıyı şeridi, Adalar, Boğaz ve Haliç gibi dünyada eşi olmayan değerleriyle özgün bir kenttir. Ancak yıllar içinde denizlerin aşırı kirlenmesi ve kıyı alanlarının da tahrip olması sonucunda İstanbulluların denizle ilişkisi azalmış ve bu alanlar hem sosyal hem de ekonomik açıdan değerlendirilememiştir.

İstanbul için çok büyük öneme sahip olan denizin ve kıyı alanlarının korunması ve kalitesinin artırılması amacıyla öncelikle karadan

ve insan eliyle gerçekleşen kirlilik önleme çalışmaları bütüncül bir şekilde yaygınlaştırılarak artırılmalı ve kamuoyu bu konuda bilinçlendirilmelidir. Ayrıca planlama çalışmalarının deniz ve kıyı alanlarını koruyacak doğrultuda yapılması ve yaşayanların bu alanlara erişebilirliğinin artırılması sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra denizden kaynaklı kirliliğin engellemesi için de deniz trafiği ve liman faaliyetlerinin etkin bir şekilde denetlenmesi önem arz etmektedir.

Hedef 1. Kıyı alanlarında yoğun yapılaşma ve ekosistemi etkileyecek deniz doldurma faaliyetlerinin önüne geçilmesi, rekreasyon alanlarının artırılması ve planlama ile kentsel dönüşüm çalışmalarının bu doğrultuda yapılması

Hedef 2. Başta kıyıda bulunan rekreasyon alanlarından, balıkçı barınaklarından, deniz ulaşım araçlarından, iskelelerden ve marinalardan olmak üzere kıyı atıklarının ve denize atılan katı atıkların azaltılması amacıyla kamuoyunun bilinçlendirilmesi

Hedef 3. Arıtılmamış atık suların denize deşarjının engellenmesi ve bu konuda denetimlerin etkinleştirilmesi

Hedef 4. Kıyı ve deniz temizliği çalışmalarının artırılması

Hedef 5. Mavi bayraklı marina ve plajların sayısının artırılması

Hedef 6. Balıkçılık faaliyetlerinde denetleyici kurumların kapasitesinin artırılarak denetimlerin etkinleştirilmesi ve tüketicilerin kural dışı avlanmalar yoluyla elde edilen su ürünlerini tüketmeme konusunda bilinçlendirilmesi

Hedef 7. Başta uluslararası taşımacılık yapan gemiler olmak üzere gemilerden ve diğer deniz araçlarından yapılan yasadışı deşarjların engellenmesi ve bu konuda denetimlerin etkinleştirilmesi

Hedef 8. Deniz kazalarında çevreye verilecek zararları en aza indirmek amacıyla Ulusal ve Bölgesel Acil Müdahele Planlarının uygulanması, kazalara müdahale kapasitesinin artırılması ve kurumlar arası eşgüdümün sağlanması

Hedef 9. Liman tesislerinin idari ve teknik açıdan yeniden yapılandırılarak gemi ve liman operasyonlarının çevresel etkilerinin azaltılması

Strateji 4. Hava kalitesinin kontrolü ve iyileştirilmesi

Hava, doğadaki canlı hayatın temel unsuru olduğundan hava kalitesi bütün canlıların sağlığını ve bu canlıların etkileşimde olduğu doğal çevrenin de kalitesini doğrudan etkilemektedir. Hava kirliliği dolaylı ve doğrudan yollarla toprak ve su kirliliğine neden olarak ekolojik dengeye zarar vermektedir. Günümüzde havayı kirleten emisyonlar insan kaynaklı olduğu için kentler hava kirliliğinin oluşmasında en büyük paya sahiptir ve hava kirliliğinin kontrolü, su ve toprak kirliliğinin kontrolüne göre çok daha zordur. Barındırdığı yüksek nüfusla yıllarca plansız büyüyen İstanbul'da da hava kirliliği önemli bir sorun teşkil etmiş ve yaşam kalitesini oldukça düşürmüştür. Son yıllarda yapılan çalışmalar ve kömür kullanımının azaltılması sonucu İstanbul'da hava kalitesi her ne kadar artsa da istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

İstanbul'da kaliteli çevrenin sağlanması ve yaşanabilirliğin artırılması için hava kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda öncelikle hava kalitesinin kapsamlı bir şekilde izlenmesi ve kirletici emisyon kaynaklarının takip edilerek hava kalitesinin artırılmasına yönelik uygulamalar yapılmalıdır. Bununla birlikte havadaki oksijen dengesinin korunması için kent içi yeşil alanların korunarak artırılması önem arz etmektedir.

Hedef 1. İstanbul'da hava kalitesini etkileyen parametrelerin belirlenmesi ve bu doğrultuda kapsamlı bir emisyon envanteri oluşturulması

Hedef 2. Ulusal Temiz Hava Eylem Planı dikkate alınarak İstanbul'a özel Temiz Hava Eylem Planı oluşturulması

Hedef 3. Havada bulunan oksijen ve karbondioksit dengesini sağlamak amacıyla özellikle kent merkezinde kalan yeşil alanların korunması ve bu alanların artırılması

Hedef 4. Ulaşım sistemlerinden kaynaklı emisyonların azaltılması için başta deniz ve raylı ulaşım ağı geliştirilerek toplu taşımaya ağırlık verilmesi ve özel araç kullanımının sınırlandırılması

Hedef 5. Ulaşım araçlarından kaynaklı emisyonların azaltılması için çevre dostu yakıtlar ve motor sistemlerinin kullanılmasının teşvik edilmesi

Hedef 6. Mantolama, merkezi sistem vb. yöntemlerle konutlarda ve endüstriyel tesislerde ısınma amaçlı yakıt tüketiminin azaltılması, çevre dostu yakıt ve yakıt sistemlerinin kullanımının teşvik edilmesi

Hedef 7. Hava kalitesinin korunması amacıyla rüzgâr ve hava akımını etkileyecek alanların belirlenmesi ve bu alanlara uygun planlama yapılarak yüksek binalar ile sanayi alanlarının doğru konumlandırılması

Hedef 8. Hava kalitesi ölçüm istasyonlarının sayısının artırılması

Hedef 9. Sanayi kaynaklı hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla sanayi alanlarında denetimlerin etkinleştirilmesi

Hedef 10. Hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntılardan kaynaklı toz oluşumu kontrolünün sağlanması amacıyla denetimlerin artırılması ve firmaların bilinçlendirilmesi

Strateji 5. Katı atık ve atık suların azaltılması ve sürdürülebilir yönetimi

Hızla artan nüfus ve değişen yaşam biçimleri atık hacimlerinde önemli miktarlarda artışa neden olarak atıkların kontrol ve yönetimini zorlaştırmaktadır. Günümüzde entegre atık yönetim sistemleriyle kentsel alanlarda üretilen atıkların insan sağlığı ve çevre için bir tehdit oluşturmaktan çıkarılarak ekonomi için girdiye dönüştürülmesi öncelikli çevre politikası olmaya başlamıştır. İstanbul barındırdığı yüksek nüfusa rağmen atık suların arıtılması ve katı atıkların bertarafında belediye nüfusunun %100'üne yakın verilen hizmetle Türkiye'de öncü bir kenttir. Ancak dünyadaki diğer megakentlerle rekabette olan İstanbul'da atıkların bertarafı konusunda önemli gelişmeler olmasına rağmen atık miktarının azaltılmasını ve geri kazanımını kapsayan entegre bir atık yönetim sisteminin istenilen seviyede olmadığı görülmektedir.

İstanbul'da çöpten enerji üretilmesi, atık suların ve katı atıkların yeniden kullanılması konusunda çalışmalar yürütülse de altyapı ve hizmetlerin yeterli olmaması nedeniyle bu konu hakkında çalışmaların yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra İstanbulluların bilinçlendirilerek sürdürülebilir üretim ve tüketim alışkanlıklarıyla atık oluşumunun azaltılması ve üretilen atıkların mümkün olduğunca geri dönüştürülerek yeniden kullanımı sürdürülebilir çevre yönetimi oluşumunun yanı sıra ekonomik kazanç da sağlayacaktır.

Hedef 1. Sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarının oluşturulması amacıyla kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve evsel katı atık ile atık su üretiminin azaltılması

Hedef 2. Evsel katı atıkların kaynağında ayrıştırılması ve toplanması amacıyla kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve bu konuda sunulan hizmetlerin geliştirilmesi

Hedef 3. Bölgesel atık getirme ve toplama merkezlerinin kurulması; kâğıt ve ambalaj atığı, atık pil, elektronik atıklar, bitkisel atık yağ, vb. toplayıcıların ve hurdacıların sisteme entegrasyonun sağlanması

Hedef 4. Katı atık geri kazanım ve dönüşüm tesisi sayısının artırılması ve elde edilen malzemelerin üretimde kullanılmasının teşvik edilmesi

Hedef 5. Tehlikeli atıkların toplanması, taşınması, geri kazanımı ve bertarafı konusunda izleme ve denetimlerin etkinleştirilmesi

Hedef 6. Kentsel dönüşüm uygulamaları ve artan inşaat faaliyetleri sonucu ortaya çıkan hafriyat atıklarının geri kazanımını ve depolanmasını kapsayan sürdürülebilir atık yönetimi yapılması, uygulayıcı ve denetleyici kurumların kapasitesinin artırılması

Hedef 7. İleri biyolojik atık su arıtma tesis sayısının ve kapasitesinin artırılmasıyla yeniden kullanılan arıtılmış atık su miktarında artış sağlanması

Hedef 8. Büyük konut alanlarına özel atık su arıtma tesislerinin yapılması ve konutlarda gri su geri kazanım uygulamalarının gerçekleştirilmesi

Hedef 9. Sanayi bölgelerine özel endüstriyel atık su arıtma tesislerinin sayısının ve kapasitesinin artırılması, arıtılan suyun endüstriyel süreçlerde yeniden kullanımının sağlanması

Hedef 10. Endüstriyel atık suların deşarj noktalarında denetimlerin artırılması ve etkinleştirilmesi

Strateji 6. Endüstriyel faaliyetlerde kaynak kullanımı ile atık oluşumunun azaltılması ve sürdürülebilir atık yönetiminin sağlanması

Kentlerin gelişmesinde ve kalkınmasında önemli rol oynayan sanayi sektörü çevre kalitesinin belirlenmesinde de etkili bir role sahiptir. Aynı zamanda ürettiği atık ve oluşturduğu kirlilik nedeniyle yaşayanların sağlığını olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Özellikle kent içinde kalan sanayi kuruluşları hava, su ve toprak kirliliğine neden olmakla birlikte yaşayanların sağlığına doğrudan etki edebilmektedir. Türkiye'de bulunan sanayi kuruluşlarının %40'ına yakınını bünyesinde bulunduran İstanbul'da da sanayi kuruluşları zamanla kent içinde kalmış hava, deniz, yüzey ve yer altı sularının aşırı kirlenmesine yol açarak çevre kalitesinin düşmesinde önemli rol oynamışlardır.

Endüstriyel faaliyetlerde kaynak kullanımının ve atık oluşumunun azaltılarak sürdürülebilir atık yönetimini sağlanmasıyla sanayi kuruluşlarının çevresel performansını artırmak İstanbul'da kirlilik oluşumunu azaltacak ve doğal kaynakların korunmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda endüstriyel faaliyetlerde teknolojik gelişme ve küresel eğilimler göz önünde bulundurularak İstanbul'da temiz üretim, endüstriyel simbiyoz, eko-inovasyon vb. uygulamaların yaygınlaştırılması ve kapasite oluşturulması gerekmektedir.

Hedef 1. Şehir içinde kalan sanayi kuruluşlarının çevresel performanslarını artırmak ve kaynakların verimli kullanılması amacıyla temiz üretim konusunda farkındalık yaratılması, ilgili tüm kurum ve kuruluşlarda kapasitenin artırılması, pilot uygulamalarla temiz üretim uygulamalarının desteklenmesi

Hedef 2. Benzer karakteristikte atık üreten sanayi sektörlerinin kümelenmesi teşvik edilerek, ortak atık su, tehlikeli ve katı atık yönetiminin sağlanması

Hedef 3. İstanbul'da endüstriyel faaliyetler sonucu oluşan atıkların kapsamlı bir envanterinin yapılması ve bu doğrultuda atık borsasının işlevsel hale getirilmesi, firmaların kullandığı yan ürünler, hammaddeler göz önünde bulundurularak Marmara Bölgesi'ni kapsayan endüstriyel simbiyoz ağlarının oluşturulması

Hedef 4. Endüstriyel tesislerde üretilen ürünlere yönelik yaşam döngüsü analizi çalışmalarının teşvik edilmesi

Hedef 5. Su havzalarında bulunan, aşırı su tüketen ve kirletici sanayi sektörlerinin çevresel etkilerini bertaraf edecek önlemler alınarak kentsel alan dışına desantralize edilmesi

Hedef 6. Tehlikeli atıkların kontrolsüz bertarafını önlemek amacıyla bölgesel tehlikeli atık transfer tesislerinin sayısının ve kapasitesinin artırılması

Hedef 7. Endüstriyel atık suların kontrolsüz bir şekilde deşarjını önlemek amacıyla bölgesel endüstriyel atık su arıtma tesislerinin sayısının artırılması

Hedef 8. Sanayi bölgelerinde ve tesislerde denetimlerin artırılması ve denetleyici kurumlar arası eşgüdümün sağlanarak denetimlerin etkinleştirilmesi

ÇEVRE DOSTU ENERJİ

Dünyada var olan enerji kaynakları genel olarak; *fosil, yenilenebilir ve yeni kaynaklar* olarak gruplandırılmaktadır. Fosil kaynaklar; kömür, petrol ve doğalgaz, yenilenebilir kaynaklar; su, güneş, rüzgâr, jeotermal ve biyokütle olarak bilinmektedir. 20. yüzyılda keşfedilen nükleer enerji, yakıt hücreleri ve hidrojen enerjisi gibi kaynaklar ise, yeni kaynaklar olarak sınıflandırılmaktadır. Farklı bir sınıflandırma yöntemi ise *birincil* ve *ikincil* şeklindedir. Fosil kaynaklar, jeotermal, rüzgâr, güneş ve biyokütle gibi diğer enerji kaynaklarından elde edilemeyen kaynaklara birincil; elektrik enerjisi gibi diğer kaynaklardan elde edilebilenlere ise ikincil denmektedir.

Günümüzde artan nüfus ve değişen yaşam tarzlarına paralel olarak dünyanın enerji ihtiyacı da günden güne artmaktadır. Ancak artan enerji ihtiyacına karşın en önemli enerji kaynağı olan fosil kaynaklar hızla tükenmektedir. Kaynakların tükenmesi, endüstrileşmeyle birlikte kentleşmenin hızla artması özellikle kalkınmakta olan ülkelerde enerji arzını önemli bir konuma taşımış ve bu konuda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Son dönemde ülkemizde de nüfusun artmasının yanı sıra GSYH'nin de artmasına paralel olarak enerji ihtiyacı ve tüketimi artmıştır. Ayrıca enerji talebinin ülkemiz kaynaklarından karşılanabilme oranı giderek azalmış ve enerjide dışa bağımlılık %73 düzeyine ulaşmıştır (DEKTMK, 2010).

Enerji güvenliği ve arzının yanı sıra enerji üretim ve tüketim süreçlerinde ortaya çıkan sera gazı emisyonları küresel ısınmanın en önemli nedenlerinden biri olmuştur. AB'de, fosil kaynaklarının kullanımından dolayı başta karbondioksit (CO_2) olmak üzere, sera gazlarının azaltılması dikkate alınan en önemli hususlardan biri olup, enerji politikaları bu çerçevede oluşturulmaktadır. 2020 yılına kadar AB'de tüketilen enerjinin %20'sinin yenilebilir enerji kaynakları vasıtasıyla temini hedeflenmektedir. Türkiye yenilenebilir enerji kaynakları bakımından oldukça zengin bir ülke olmasına rağmen, hidroelektrik enerji santralleri dışında etkili bir üretime sahip değildir. Onuncu Kalkınma Planında da yenilenebilir enerji kaynaklarının hem birincil arzı hem de elektrik üretimi amacıyla değerlendirilmesinin sürdürülebilir kalkınmanın temini açısından önem taşıdığı belirtilmiş ve dışa bağımlılığın azalmasında yerli enerji üretimindeki payın artırılması amaçlanmıştır.

Enerji güvenliği ve enerji üretiminin çevresel boyutları, yeni kaynaklar yaratmanın yanı sıra enerji verimliliğini de ön plana çıkarmıştır. Aynı zamanda enerji verimliliğinin sağlanması ile çevreyle dost yeni enerji kaynaklarının yaratılması birbirleriyle paralel yürütülmesi gereken politikalardır. Enerji verimliliği, binalarda yaşam standardı ve hizmet kalitesinin, endüstriyel işletmelerde ise üretim kalitesi ve miktarının düşüşüne yol açmadan, birim hizmet veya ürün miktarı başına enerji tüketiminin azaltılmasıdır. Ülkemizde son yıllarda konuyla ilgili çalışmalar yürütülse de gelişmiş ülkelere göre ülkemiz enerji yoğun ekonomilerden biridir ve enerji verimliliğinin sağlanması konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Ayrıca 2012 yılında yayınlanan Enerji Verimliliği Strateji Belgesi (2012-2023) de enerji verimliliği konusunda stratejik bir yol haritası sunmaktadır.

İstanbul barındırdığı yüksek nüfusla Türkiye'de enerji tüketiminde önemli bir paya sahiptir. Bu açıdan enerji güvenliği ve sera gazı emisyonlarının düşürülmesi konularında yürütülecek temiz enerji üretimi ve enerji verimliliği uygulamalarının İstanbul'da yürütülmesi önem arz etmektedir. İstanbul enerji tüketiminde önemli bir paya sahip olmasına rağmen yeterli düzeyde enerji kaynağına sahip değildir. Silivri'de Marmara Denizi'nde bulunan ve Silivri Doğalgaz Depolama Tesisine aktarılan az miktarda doğalgaz rezervi, Şile'de linyit kömürü rezervi ve kuzey bölgelerinde rüzgâr enerjisi potansiyeli vardır. Ayrıca İstanbul'da 31'i termik, 4'ü rüzgâr enerji santrali (RES) ve 4'ü çöp gaz santrali olmak üzere 39 adet elektrik santrali bulunmaktadır (EPDK, 2012). Bu santrallerden en önemlisi Elektrik Üretimi Anonim Şirketi'ne ait Avcılar-Ambarlı'daki termik santraldir ve EÜAŞ'a ait termik santrallerde üretilen elektrik enerjisinin yaklaşık % 21'i Ambarlı santraline aittir. Kentte kullanılan elektriğin yaklaşık % 90'ının kaynağının fosil yakıtlar olması İstanbul'un dış ticaretini olumsuz yönde etkilemektedir.

İstanbul'da Enerji Tüketimi

İstanbul'da elektriğin tüketiciye ulaştırılması Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ)'ye ait dağıtım şirketleri olan Avrupa Yakası'nda Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş. (BEDAŞ), Anadolu Yakası'nda ise Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım A.Ş. (AYEDAŞ) tarafından yapılmaktadır. AYEDAŞ 2012 yılında 2.464.549 aboneye hizmet vermiş olup 10.063.008 MWh enerji temin etmiştir. BEDAŞ ise 2012 yılında 4.326.314 aboneye hizmet vermiş olup 21.414.850 MWh enerji temin etmiştir. İstanbul'da son 10 yılda abone ve elektrik tüketimi artışına bakıldığında abone sayısının 1.773.243, elektrik tüketiminin de %59'lık bir oranla 12.897.950 MWh arttığı görülmektedir (bkz. Şekil 59).

Türkiye'de tüketilen elektriğin %17,5'ine yakını İstanbul'da tüketilmekte olup 2011 yılında 32.672.285 MWh elektrik tüketilmiştir. Elektriğin % 31,5'i mesken, %31,3'ü ticarethane, %27'si sanayi işletmeleri, %3'ü resmi dairelerde ve %1'i de şehir aydınlatmasında tüketilmiştir (bkz. Şekil 60). Bununla birlikte İstanbul'da kişi başına düşen toplam elektrik tüketimi 2,4 MWh, kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi 0,65 MWh ve kişi başına düşen mesken elektrik tüketimi 0,75 MWh olarak gerçekleşmiştir. İstanbul'da kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi Türkiye ortalamasının altında, mesken elektrik tüketimi ise ortalamanın üstünde kalmıştır (bkz.Tablo 107).

İstanbul genelinde 2011 yılında 4.808.173 gaz abonesi ve 4.498.678 gaz kullanıcısı bulunmakta olup doğalgaz altyapısının gelişimine paralel olarak bu rakamlar son 10 yıllık dönemde önemli oranlarda artmıştır (İGDAŞ, 2011). 2001-2011 yılları arasında abone sayısında %186; gaz kullanıcısında ise %195 artış görülmüştür. Doğalgaz tüketimi de benzer şekilde 2001-2011 yılları arasında %175 artmıştır (İBB, 2012). 2001 yılında 1.950 milyon m^3 olan tüketim, 2011 yılında 5.372 milyon m^3'e yükselmiştir. Bu gelişmelere rağmen dikkat çeken bir unsur, 2001 yılında 1.281 m^3 olan kullanıcı başına düşen gaz tüketiminin, 2011 yılında %6 azalarak 1.196 m^3 olarak gerçekleşmesidir (bkz. Şekil 61).

Şekil 59 İstanbul'da Yıllara Göre Abone Sayısı ve Elektrik Tüketim Miktarı ('000)

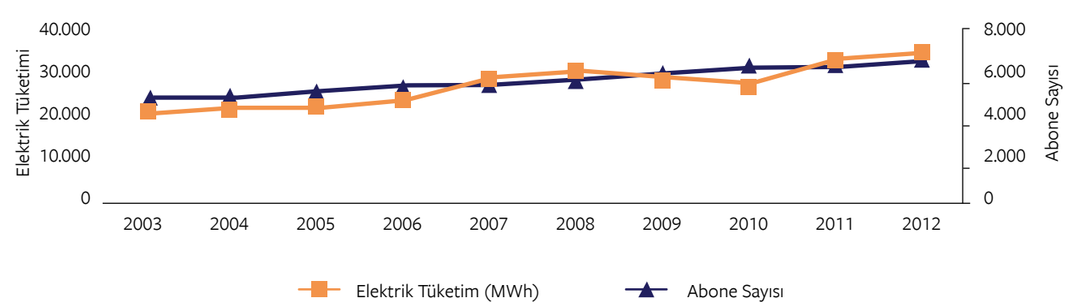

Kaynak: AYEDAŞ ve BEDAŞ, 2012

Şekil 60 İstanbul'da ve Türkiye'de Kullanım Yerlerine Göre Elektrik Tüketimi

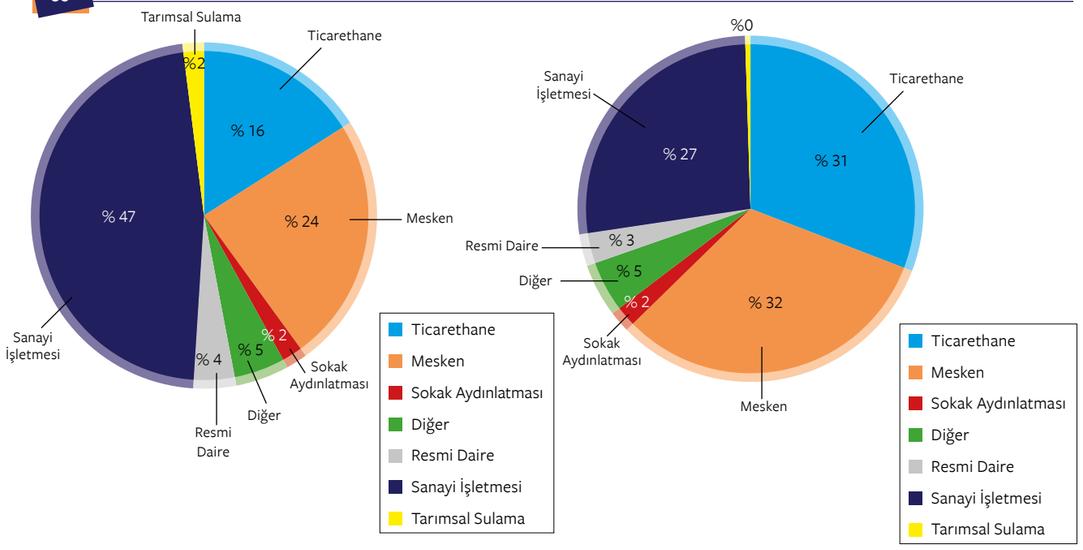

Kaynak: TÜİK, 2012

Kaynak: TÜİK, 2012

Tablo 107 İstanbul'da ve Türkiye'de Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi

	İstanbul (KWh)	Türkiye (KWh)
Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (KWh)	2.398	2.490
Kişi Başına Sanayi Elektrik Tüketimi (KWh)	658	1.177
Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi (KWh)	756	592

Kaynak: TÜİK, 2012

Şekil 61 İstanbul'da Doğalgaz Kullanıcı Sayısı ve Tüketim Bilgileri

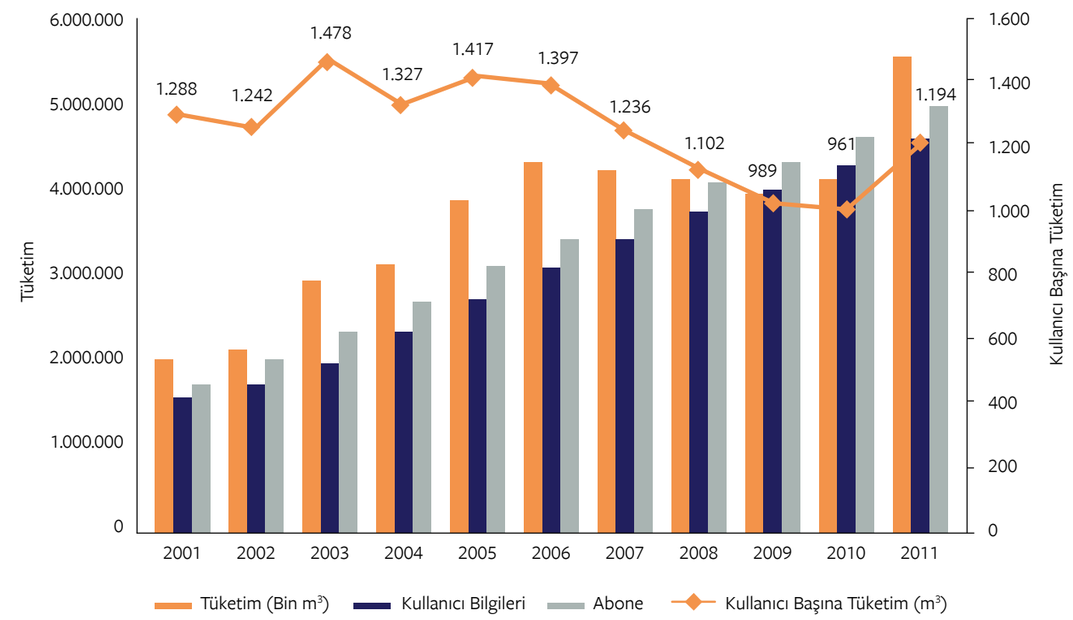

Kaynak: İGDAŞ, 2012

İstanbul'da Temiz Enerji Üretimi ve Kullanımı

İstanbul'da rüzgâr enerjisi önemli bir yer tutarken, güneşlenme süresi az olduğundan güneş enerjisinden yeteri kadar faydalanılamamaktadır. İstanbul'da önemli ve değerlendirilebilir nitelikte su gücü ve jeotermal saha da bulunmamaktadır.

Rüzgâr enerjisinin ekonomik olarak değerlendirilmesi için 7 m/s veya üzerinde rüzgâr hızı olması gerekmektedir. İstanbul'da il geneline bakıldığında 50 m yükseklikteki rüzgâr hızının 7 m/s civarında olduğu görülmekte ve bu açıdan değerlendirildiğinde İstanbul ekonomik olarak rüzgâr enerjisinden faydalanabilecek bir konumda bulunmaktadır.

İstanbul'da 50 m yükseklikteki rüzgâr hızı ve rüzgâr enerjisi santrali kurulabilecek alanlar değerlendirildiğinde toplamda 855 m²'lik alanda 4.177 MW toplam kurulu güç kapasitesi olduğu belirtilmektedir. Bu kapasite İstanbul'da bulunan elektrik üretim santrallerinin kurulu gücünün yaklaşık 1,5 katına denk gelmektedir. İstanbul'da bu kadar toplam kurulu güç potansiyeli olmasına rağmen İstanbul'da işletmede olan rüzgâr enerji santrallerinin kurulu güç toplamı sadece 90 MW'dır. İstanbul işletmede olan rüzgâr enerji santrallerinin kurulu güç bakımından illere göre dağılımı sıralamasında 7. sırada gelmektedir (YEGM, 2013).

Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliği (TÜREB) tarafından yayınlanan *Türkiye Rüzgâr Enerji İstatistik Raporuna* göre İstanbul'da 47,5 MW'lık rüzgâr enerjisi santrali inşa halinde olup 382 MW'lık rüzgâr enerjisi santrali kurulumu için de birçok firma EPDK'dan lisans almıştır. İstanbul'da, lisans alan ve inşa halinde olan rüzgâr enerjisi santralleri tam kapasiteyle çalışmaya başlasa bile belirlenen potansiyelin sadece %12'lik kısmı kullanılacaktır.

İstanbul Türkiye'nin kuzey bölgesinde yer almasından dolayı yıl içerisindeki toplam güneş radyasyonu 1400-1450 KWh/m^2-yıl ortalamalarında olmaktadır. Türkiye genelinde en az güneşlenme süresine sahip illerden biri olan İstanbul'da güneş enerjisinden elektrik üretim verimi çok düşük kalmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde İstanbul'da büyük çaplı projeler yerine sokak lambalarının, trafik lambalarının vb. ekipmanların güneş enerjisiyle çalışması gibi küçük uygulamalar yapılmaktadır.

İBB tarafından 2012 yılında yayınlanan İstanbul Çevre Yatırımları dokümanında İstanbul'da 65 trafik izleme kamerası, 25 trafik izleme dedektörü, 430 trafik uyarıcı sarı flaşörün güneş enerjisiyle çalıştığı belirtilmiştir. Trafik kameraları ve sinyalizasyonda kullanılan güneş enerjisi ile yıllık elektrik tüketimi 12 milyon 427 KW/h'den 1 milyon 651 bin KW/h'ye inmiş yılda da 2 milyon TL'ye yakın tasarruf edilmiştir.

Ayrıca katı atık depolama sahalarında oluşan metan içerikli çöp gazı sağlıklı bir şekilde toplanarak elektrik üretimi sağlanmaktadır. İstanbul'da Odayeri tesisinde 19,6 MW Kömürcüoda tesisinde de 8,4 MW olmak üzere toplamda 28 MW kurulu güce sahip 2 tesis bulunmaktadır. Son 5 yılda çöp gazından üretilen elektrik enerjisi miktarı önemli oranda artmış olup 2012 yılında 183.440 MWh enerji üretilmiştir (bkz. Şekil 62).

Enerji Verimliliği

Türkiye Avrupa Birliğine yeni üye olan ülkelerin dışındaki tüm üyelerin hepsinden daha yüksek enerji yoğunluğu değerine sahiptir. Bununla birlikte Türkiye'nin enerji yoğunluğunun düşürülmesi için önemli bir potansiyel vardır. Türkiye nüfusunun %18,3'ünü barındıran ve enerji tüketiminin yüksek olduğu İstanbul da bu potansiyele sahiptir.

İstanbul'da da ülkemizde yürütülen ulusal politikalara paralel olarak birçok alanda enerji verimliliği çalışmaları yürütülmektedir. Başlıca konutlar, motorlu taşıtlarda olmak üzere çeşitli mikro projelerle enerji yoğunluğu azaltılmaya çalışılmaktadır. İstanbul'da enerjiyi verimli kullanan ve yenilenebilir enerji kaynaklarından da yararlanan 60 adet sertifikalı yeşil bina vardır (ÇEDBİK, 2012). Mevcut binalarda da enerjinin verimli kullanılması amacıyla İGDAŞ tarafından evlere ve işyerlerine danışmanlık hizmeti, İstanbul Enerji A.Ş. tarafından da binalarda enerji etüdü hizmeti verilmektedir. Ulaşımda ise enerji verimliliği çalışmaları kapsamında toplu ulaşım ağı genişletilmekte ve raylı sistemlere öncelik verilmektedir. Bunun yanı sıra İETT bünyesinde elektrikli otobüslerin hizmet verme çalışmaları başlamış olup önümüzdeki dönemde sayılarının artırılması sağlanacaktır. Ayrıca 2012 yılında hidrojenle çalışan otomobillerin ve deniz araçlarının yaygınlaştırılması çalışmaları kapsamında Haliç'te kara ile denize aynı anda hizmet verebilen hidrojen yakıt dolum istasyonu kurulmuştur.

Enerji verimliliğinde yapılması gereken önemli bir diğer çalışma da elektrik iletiminde kayıp kaçak oranlarının azaltılması ve akıllı şebeke sistemlerinin kurulmasıdır. İstanbul'da 2012 yılında elektrik dağıtımında Avrupa Yakasında %10,6, Anadolu Yakasında ise %6,9 oranında kayıp-kaçak gerçekleştiği dikkate alındığında akıllı şebeke uygulamalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Elektrik şebekeleri ile bilgisayar ve ağ teknolojisinin entegre edilmesiyle oluşturulan Akıllı Şebeke uygulamaları ile yenilenebilir enerji kaynaklarının daha fazla entegrasyonu, kayıpların azaltılması ve talep yönetiminin daha iyi yapılması sağlanabilmektedir. Bu kapsamda 2012 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen "Enerji Verimliliğini Arttırmak ve Karbon Emisyonunu Azaltmak Amacıyla Akıllı Şebeke Altyapısına Uygun Bir Akıllı Evin Geliştirilmesi" projesi Çevre ve Enerji Dostu İstanbul Mali Destek Programı kapsamında Ajansımız tarafından desteklenmiştir.

Şekil 62 İstanbul'da Çöp Gazından Üretilen Elektrik Enerjisi Miktarı (MWh)

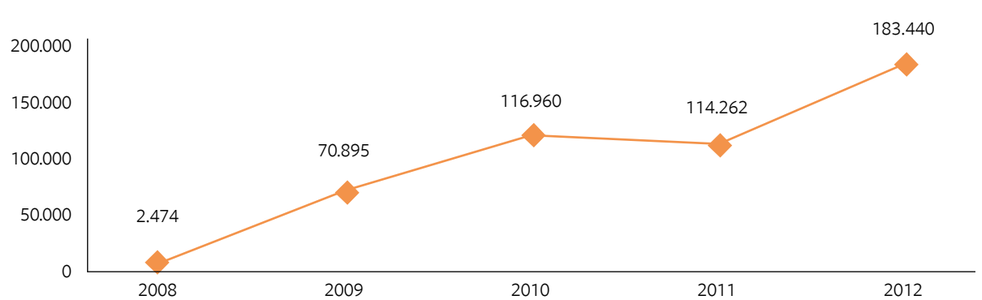

Kaynak: İBB, 2012

Şekil 63 Türkiye'nin Enerji Yoğunluğu Trendinin Bazı AB Ülkeleri ile Karşılaştırılması

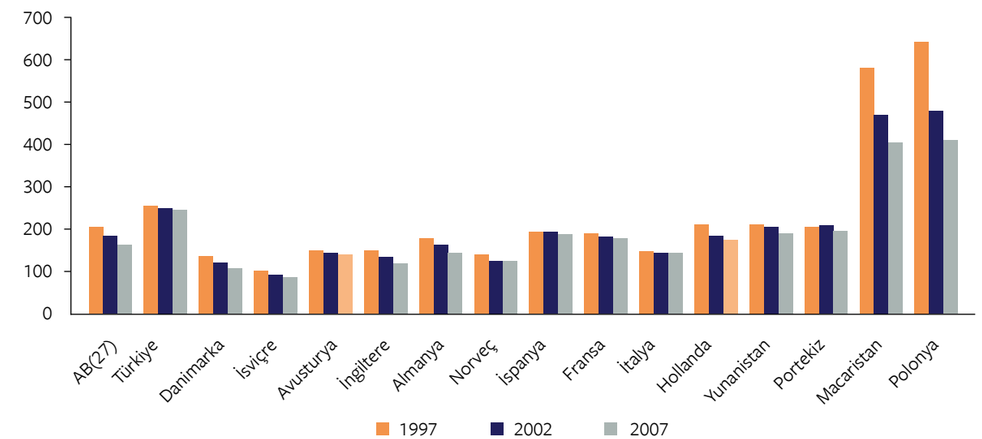

Kaynak: DEKTMK, 2012

STRATEJİLER & HEDEFLER

Strateji 1. Enerji verimliliğinin sağlanması ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması

İstanbul'da nüfusun artması, ekonomide büyüme; sanayi, ticaret, turizm, ulaşım, lojistik vb. sektörlerin gelişmesi enerji tüketimine yönelik talebi artırmıştır. Diğer yandan İstanbul'da bina stoğunun eski olması, enerjiyi verimli kullanmayan elektronik gereçlerin, ısınma ve motor sistemlerinin yoğun olarak kullanılması ve kayıp-kaçak oranlarının yüksek olması nedeniyle talepten fazla enerji tüketilmektedir. Enerji tüketiminin hem yoğun hem verimsiz olduğu İstanbul'da temiz enerji kaynak kullanımının da yaygın olmaması doğaya verilen karbon salınımını da artırmaktadır. Enerji tüketimi, çevreye verdiği zararlar yanı sıra enerji arzında dışa bağımlı olan ülkemizin makroekonomik dengelerini de tehdit etmektedir.

İklim değişikliğiyle mücadeleye katkıda bulunmak, ülkemizin enerji güvenliğinin artırmak ve enerji tüketim maliyetlerini düşürmek amacıyla İstanbul'da enerji verimliliği ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikle sera gazı emisyon envanteri oluşturulması ve İstanbul'da mevcut durumun tespit edilmesi önem arz etmektedir. Enerji verimliliği ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması çalışmaları da bu mevcut duruma göre yapılmalıdır. Aynı zamanda başta ulaşım, konut ve sanayi olmak üzere enerji yoğunluğunun azaltılması ve bu alanlarda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Hedef 1. Başta Avrupa Yakasının kuzey bölgeleri olmak üzere rüzgâr enerjisi santrallerinin yaygınlaştırılması ve kapasitesinin artırılması

Hedef 2. İstanbul'a özel sera gazı emisyon envanteri oluşturulması ve sera gazı salınım oranlarını azaltmak amacıyla enerji verimliliğinin sağlanması ve temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik programların hazırlanması

Hedef 3. Enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması amacıyla farkındalık oluşturulması, kamuoyunun bilinçlendirilmesi

Hedef 4. Enerji verimliliği ve temiz enerji uygulamalarına yönelik bilinç oluşturma ve firmalarda Ar-Ge çalışmalarını desteklemek amacıyla İstanbul'un iki yakasında enerji verimliliği ve temiz enerji merkezinin kurulması

Hedef 5. Sanayide yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve üretimde verimliliğin artırılmasına yönelik çalışmaların, araştırmaların ve danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesi

Hedef 6. Yeşil binalar konusunda kurumsal kapasitenin artırılması ve uygulamaların yaygınlaştırılması

Hedef 7. Mantolama, merkezi sistem vb. uygulamalar ve verimli enerji tüketen teknolojilerin kullanımıyla mevcut yapılaşmalarda enerji muhafazasının yaygınlaştırılması

Hedef 8. Kentsel aydınlatma, trafik lambaları, reklam panoları vb. kamusal uygulamalarda verimli enerji tüketen teknolojilerin ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması

Hedef 9. Yoğun kentleşmeden dolayı kent merkezlerinde ısının artmasını engelleyecek kentsel tasarımların yaygınlaştırılması

Hedef 10. Ulaşımda enerji verimliliğini artıracak ulaşım planlamasının ve düzenlemelerin yapılması

Hedef 11. Verimli enerji ve temiz enerji kaynakları kullanan motor ve yakıt sistemlerinin kullanılmasının desteklenmesi

Hedef 12. Enerji verimliliğini artıracak akıllı şebeke uygulamalarının yaygınlaştırılması

Hedef 13. Başta toplu ulaşım araçları olmak üzere elektrikli araç kullanımı yaygınlaştırılarak farkındalık ve altyapı hizmetlerinin oluşturulması

MEKÂNSAL ETKİLEŞİM ve GELİŞİM ŞEMALARI

Harita 45 2014-2023 Marmara Bölgesi Mekânsal Etkileşim Şeması

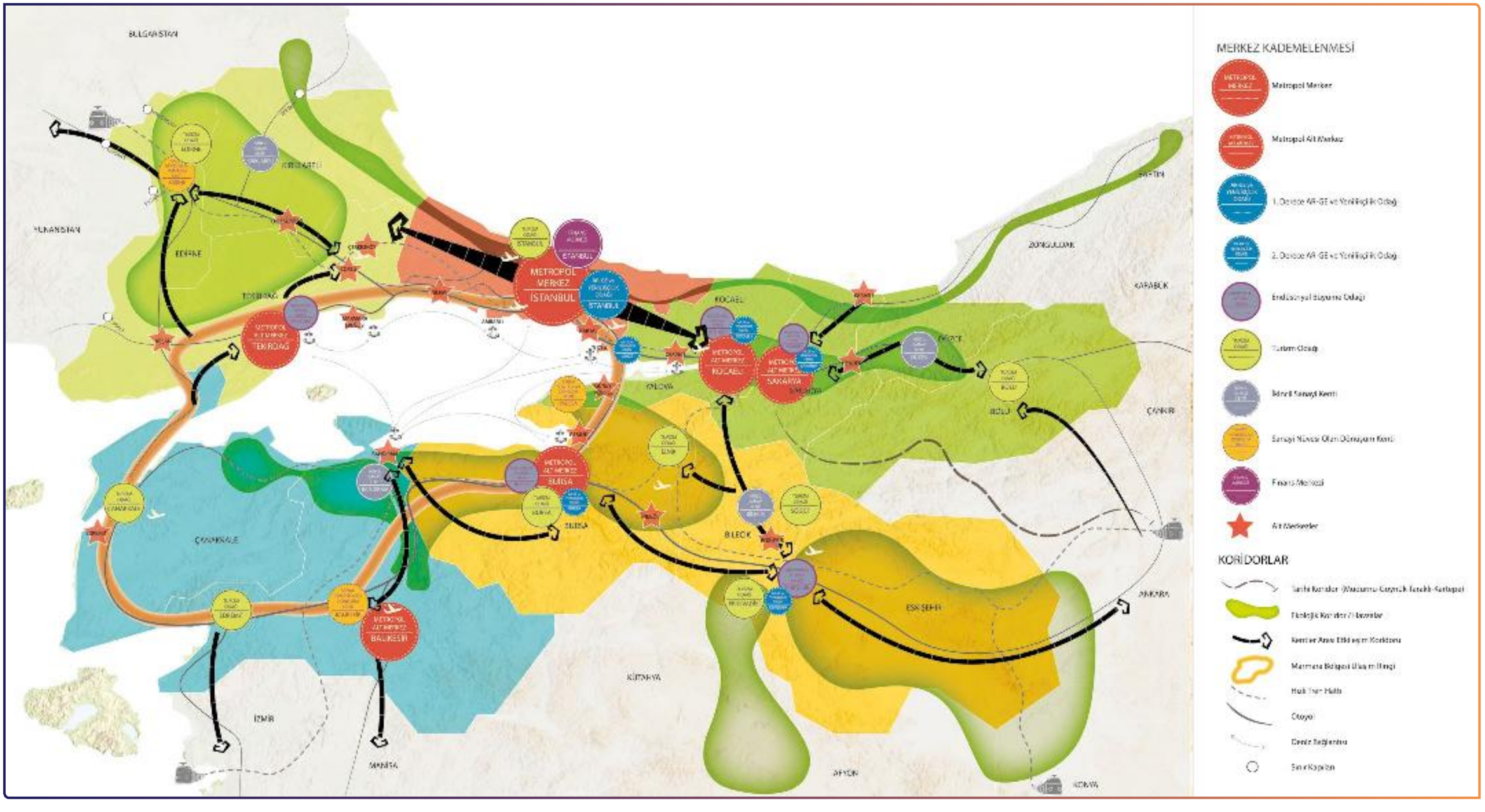

Harita 46 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Mekânsal Gelişme Şeması

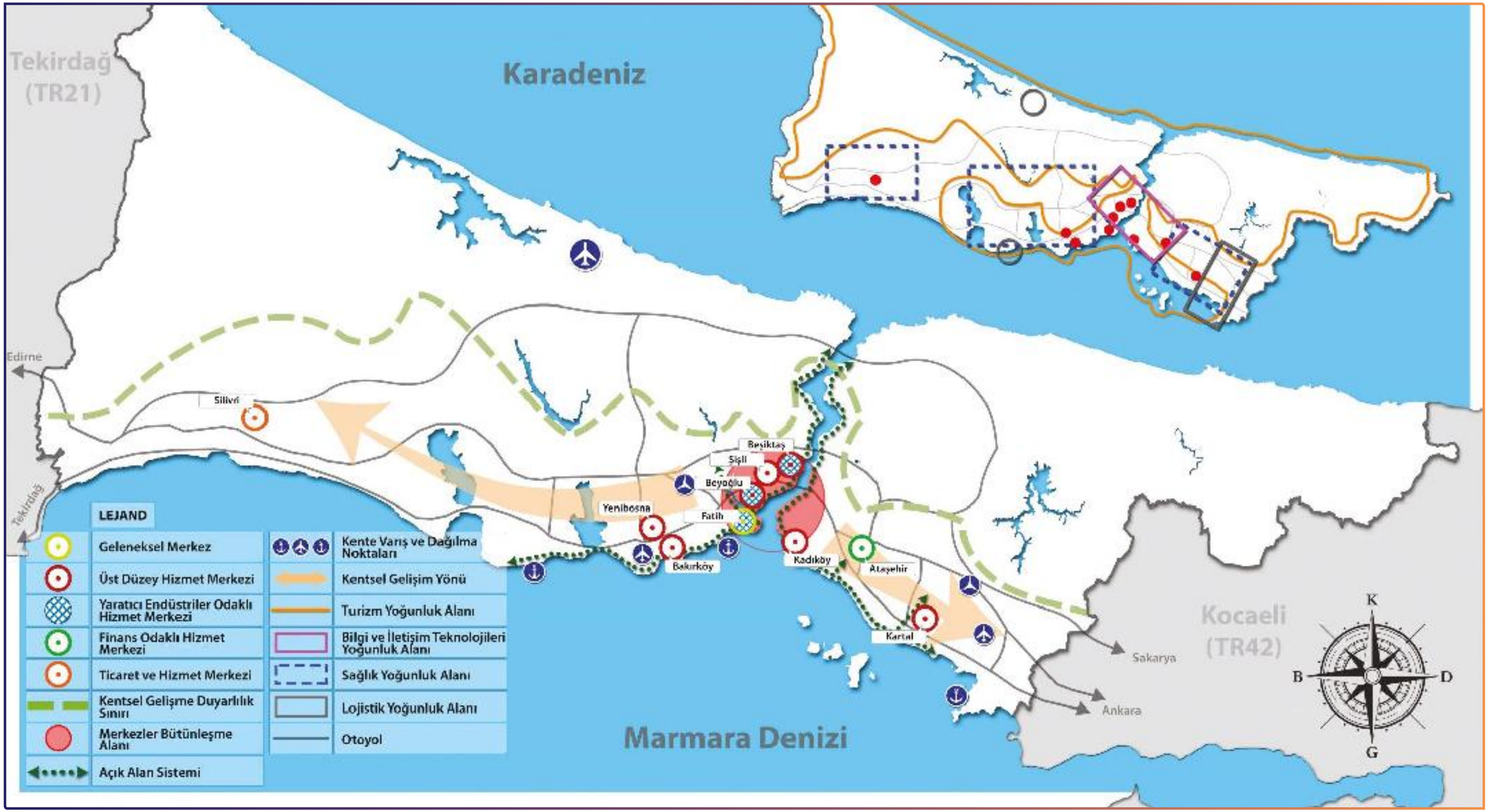

FİNANSMAN

FİNANSMAN

Bölge planları 3194 Sayılı İmar Kanunu bağlamında hazırlanmakta olup, kanunda bölge planlarının sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanması öngörülmektedir. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı da Kalkınma Bakanlığı'nın 15/11/2012 tarihli ve 6277 sayılı yazısına istinaden İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanmıştır. İmar Kanununda bölge planları, çevre düzeni planları, nazım imar planları gibi yerel planların dikkate alması gereken, en üst ölçekli yerel plan olarak belirlenmiştir. Bölge planlarının ulusal düzeyde üretilen plan, politika ve stratejiler ile yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirleyen, kamu kurumlarının hazırlayacakları stratejik planları yönlendiren, ekonomik ve sosyal kalkınma için vizyon, amaç ve hedefleri ortaya koyan ve Ajansların tüm faaliyetlerinde temel aldığı planlardır. Bu özelliğiyle 2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın finansmanı Ajans'ın kaynaklarından çok daha geniş şekilde tanımlanabilir. Bölge Planı'nın uygulanmasına yönelik proje ve faaliyetlerin başlıca finansman kaynaklarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Kalkınma Ajansı kaynakları,
- Kamu yatırım ve destekleri (bkz. Tablo 108),
- Özel sektör yatırımları,
- KOSGEB destekleri (kredi faiz desteği, tematik proje desteği, işbirliği/güçbirliği desteği, Ar-Ge, inovasyon ve endüstriyel uygulama desteği, girişimcilik desteği),
- Yatırım teşvikleri,
- Yerel yönetimlerin kaynakları,
- Kamu-özel işbirliğiyle yürütülen projeler,
- Başta Avrupa Birliği olmak üzere diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlardan sağlanacak fonlar (AB ile mevzuat uyumunun desteklenmesi için yatırımlar, AB ile ekonomik ve sosyal uyum fonları, Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası fonları, Uluslararası Finans Kurumu fonları, Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı),
- Çeşitli banka ve kuruluşların sağladığı destek ve krediler.

Bölge Planı'nın gelişme eksenleri, stratejik amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılabilecek en önemli araçlardan biri kamu yatırımlarıdır. İstanbul için ayrılan 2013 yılı kamu yatırımı bütçeleri Tablo 108'de gösterilmiştir. 2010 yılından sonra İstanbul için ayrılan bütçede ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. Bu nedenle İstanbul'un Bölge Planı ile ortaya koyduğu hedeflere ulaşması için yerel dinamiklerini harekete geçirmeye ve Bölge'nin sahip olduğu finansman kaynaklarını stratejik amaçları doğrultusunda daha etkin kullanma ihtiyacı vardır.

Tablo 108 **Yıllar ve Sektörler İtibarıyla Kamu Yatırımları Bütçeleri**

	2010	2011	2012	2013
TARIM	2.905	11.756	23.105	13.912
MADENCİLİK	55.556	47.293	21.964	55.447
İMALAT	13.616	16.125	29.000	21.212
ENERJİ	426.517	307.061	136.415	92.527
ULAŞTIRMA - HABERLEŞME	2.564.022	1.603.582	1.672.526	1.216.290
TURİZM	250	2.585	650	4.628
KONUT	2.652	1.101	1.599	920
EĞİTİM	252.683	268.308	293.329	386.186
SAĞLIK	187.605	218.800	51.500	103.002
DİĞER KAMU HİZMETLERİ	573.968	343.409	329.155	352.086
TOPLAM	**4.079.774**	**2.820.020**	**2.559.243**	**2.246.210**

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Bölge Planı'na finansman sağlayacak en önemli kaynaklardan olan yerel yönetim örgütlerinden İstanbul İl Özel İdaresi'nin 2013 yılı bütçesi 460.000.000TL'dir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin konsolide olmayan 2013 yılı bütçesi ise 8 milyar TL'dir. İştiraklerinin 9,4 milyar TL olan bütçeleri ile birlikte değerlendirildiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesinin 2013 yılı konsolide bütçesi 17,4 milyar TL'ye ulaşmaktadır. İstanbul İl Özel İdaresinin 2013 yılı yatırım programının sektörler itibarıyla dağılımı ve Büyükşehir Belediyesi'nin yatırımlarının ana hizmet alanlarına göre genel harcama ve sayısal dağılımı "Güçlü Kurumsal Kapasite, İyi Yönetişim" başlığı altında gösterilmiştir.

Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği'nin 25. maddesine göre İstanbul Kalkınma Ajansı'nın sağlayacağı kaynağı oluşturan gelirler ise şunlardır:

a) Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir Ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay.

b) Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar.

c) Faaliyet gelirleri.

ç) Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardımlar kalemleri hariç tutulmak üzere %1 ve belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere %0,5 oranında cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

d) Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin %1'i oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.

e) Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.

f) Bir önceki yıldan devreden gelirler.

PERFORMANS GÖSTERGELERİ

PERFORMANS GÖSTERGELERİ

KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ GELİŞME EKSENİ PERFORMANS GÖSTERGELERİ	
İstanbul'un yarattığı gayrisafi katma değer	(ABD Doları)
İstanbul'da kişi başına düşen gayrisafi katma değer	(ABD Doları)
İstanbul'un Türkiye gayrisafi katma değeri içindeki yüzdesi	(%)
İstanbul gayrisafi katma değerin tarım, sanayi ve hizmetlere dağılımı	(%)
İstanbul'da ve Türkiye'de GSYH'nın tarım, sanayi ve hizmetlere dağılımı	(%)
İstanbul ihracatının Türkiye ihracatı içindeki yüzdesi	(%)
İstanbul ithalatının Türkiye ithalatı içindeki yüzdesi	(%)
İstanbul'da ihracatın ithalatı karşılama oranı	(%)
İstanbul'da kişi başına düşen ihracat tutarı	(ABD Doları)
İstanbul'da kişi başına düşen ithalat tutarı	(ABD Doları)
İstanbul'da faaliyet gösteren firma sayısı	(%)
İstanbul'da ihracat yapan firma sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
İstanbul'da ithalat yapan firma sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
OECD sınıflamasına göre İstanbul imalat sanayi ihracatı ve ithalatının teknoloji seviyesi	(sıra)
İstanbul dış ticaretinin gümrüklere dağılımı	(pay)
İstanbul'da faaliyet gösteren uluslararası sermayeli şirket sayısı ve Türkiye içindeki yüzdesi	(adet ve %)
İstanbul'da bölge merkezi bulunan çokuluslu şirket sayısı	(adet)
İstanbul Sanayi Odası "Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" ve "Birinci 100 Büyük Sanayi Kuruluşu" sıralamasına giren İstanbullu şirket sayısı	(adet)
İstanbul Ticaret Odası'na (İTO) yeni kayıt yaptıran firma kuruluşunda katılım gösteren yabancı yatırımcı sayısı	(adet)
İTO'ya yeni kayıt yaptıran firmalarda yabancı sermayenin değeri	(ABD Doları ve TL)
Yatırım teşvik belgelerinin illere dağılımında İstanbul'un payı	(%)
Yatırım teşvik belgeleri ile yaratılan istihdamın ve yapılan sabit sermaye yatırımlarının illere dağılımında İstanbul'un payı	(%)
İstanbul'a yapılan kamu yatırımlarının değeri ve Türkiye içindeki yüzdesi	(TL ve %)
İstanbul'a yapılan kamu yatırımlarının sektörlere dağılımı	(%)
İstanbul'da yabancı çalışan sayısı	(kişi)
Türkiye'de verilen yabancı çalışma izinlerinin illere dağılımında İstanbul'un payı	(%)
İstanbul'da genel merkezi bulunan banka sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
İstanbul'da faaliyet gösteren yabancı banka temsilcilikleri ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Banka şubesi sayısı ve Türkiye içindeki payı	(adet ve %)
Şube başına nüfus	(kişi)
İstanbul'da toplam mevduat değeri ve Türkiye içindeki payı	(TL ve %)
İstanbul'da verilen toplam nakdi kredilerin değeri ve Türkiye içindeki payı	(TL ve %)
İstanbul'un Küresel Finans Merkezleri Endeksi'ndeki sıralaması	sıra
İstanbul'u ziyaret eden yabancı turist sayısı ve Türkiye içindeki payı	(kişi ve %)
İş kayıtlarına göre İstanbul'da girişim sayıları	(adet)

İTO'ya kayıtlı faal firma sayısı	(adet)
İstanbul'da Türkiye ticaret siciline kayıtlı firma sayısı	(adet)
İstanbul İli Ticaret Sicil Müdürlüğü'ne kayıtlı firma sayısı	(adet)
Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı çalışan sayısı ve Türkiye içindeki payı	(kişi ve %)
Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı işyeri sayısı ve Türkiye içindeki payı	(adet ve %)
İstanbul'da yerel birim sayısı ve Türkiye içindeki payı	(adet ve %)
İstanbul'da çalışanların sayısı ve Türkiye içindeki payı	(kişi ve %)
İstanbul'da yaratılan ciro değeri Türkiye içindeki payı	(TL ve %)
İstanbul'da maaş ve ücretlerin toplam değeri ve Türkiye içindeki payı	(TL ve %)
İstanbul'da kapasite kullanım oranı	(%)
Çalışma çağındaki nüfus	(cinsiyet) (kişi) (%)
İstanbul'da işgücü	(cinsiyet) (kişi) (%)
İstihdam edilenlerin sayısı	(cinsiyet) (kişi) (%)
İşsiz Sayısı	(cinsiyet) (kişi) (%)
İşgücüne katılma oranı	(cinsiyet) (%)
İşgücüne dahil olmayan nüfus	(kişi) (%)
Sektörler itibarıyla çalışan sayıları	(kişi) (%)
Ücretli veya yevmiyeli çalışanlar	(kişi) (%)
İşveren veya kendi hesabına çalışanlar	(kişi) (%)
Ücretsiz aile işçisi	(kişi) (%)
Okuma yazma bilmeyen işgücü, istihdam edilen, işsiz	(kişi) (%)
Lise altı eğitimli işgücü, istihdam edilen, işsiz,	(kişi) (%)
Lise ve dengi meslek okul eğitimli işgücü, istihdam edilen, işsiz	(kişi) (%)
Yükseköğretim işgücü, istihdam edilen, işsiz	(kişi) (%)
Yaş gruplarına göre kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	(kişi) (%)
Yaş gruplarına göre işgücü	(kişi) (%)
Yaş gruplarına göre istihdam edilenler	(kişi) (%)
Yaş gruplarına göre işsiz	(kişi) (%)
Yaş gruplarına göre işgücüne dahil olmayan nüfus	(kişi) (%)
Kayıt dışı istihdam	(cinsiyet) (kişi) (%)
Yıllık ortalama brüt kazanç	TL
İş kazaları	(adet) (sektör) (%)
Ar-Ge harcama tutarı	TL
Ar-Ge harcama tutarı/GSYH	(%)
TGB'lerdeki toplam Ar-Ge firma sayısı	(adet)
TGB'lerdeki yabancı/yabancı ortaklı firma sayısı	(adet)
TGB'lerdeki akademisyenlerin kurduğu/ortak olduğu firma sayısı	(adet)
TGB'lerde tamamlanan proje sayısı	(adet)
TGB'lerde devam eden proje sayısı	(adet)

TGB'lerdeki Ar-Ge personeli sayısı	(kişi)
TGB'lerde üretilen patent sayısı	(kişi)
TGB'lerden gerçekleşen toplam ihracat	(ABD Doları ve TL)
Marka başvuru sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Marka tescil sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Patent başvuru sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Patent tescil sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Faydalı model başvuru sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Faydalı model tescil sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Endüstriyel tasarım başvuru sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Endüstriyel tasarım tescil sayısı ve Türkiye içindeki oranı	(adet ve %)
Yüksek Lisans öğrenci sayısı	(kişi)
Doktora öğrenci sayısı	(kişi)
Ar-Ge birimi bulunan firma sayısı	(adet)
Ar-Ge birimlerinde çalışan personel sayısının toplam personel sayısına oranı	(%)
Kalite Kontrol Birimi bulunan firma sayısı	(adet)
Ar-Ge merkezi sayısı	(adet)
Ar-Ge merkezlerinde gerçekleşen Ar-Ge harcama tutarı	(TL)
Ar-Ge merkezlerinde çalışan araştırmacı sayısı	(adet)
Ar-Ge merkezlerinde çalışan teknisyen sayısı	(adet)
Ar-Ge merkezlerinde üretilen patent sayısı	(adet)
Ar-Ge merkezlerinde yürütülen proje sayısı	(adet)
İstanbul'da düzenlenen uluslararası kongre sayısı	(adet)
İstanbul'da düzenlenen uluslararası festival sayısı	(adet)
İstanbul'u ziyaret eden yabancı turist sayısı	(kişi)
İstanbul'un turizm gelirleri	ABD Doları
İstanbul'a gelen uluslararası sermaye miktarı	ABD Doları
İstanbul'daki uluslararası sermayeli şirket sayısı	(adet)
İstanbul'da çalışma izni olan yabancıların sayısı	(adet)
ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM PERFORMANS GÖSTERGELERİ	
Nüfus büyüklüğü	(kişi)
Genç bağımlı nüfus	(kişi) (%)
Yaşlı bağımlı nüfus	(kişi) (%)
Medyan yaş	(yaş)
Aktif nüfus	(kişi) (%)
Nüfus yoğunluğu	(kişi/km²)
Nüfus artış hızı	(%)
Toplam doğurganlık hızı	(‰)
Kaba Doğum Hızı	(‰)
Doğum yapan annelerin ortalama yaşı	(yaş)
Ölüm hızı	(‰)
Kaba ölüm hızı	(‰)

Bebek ölüm hızı	(‰)
Ölüm sayısı	(kişi)
Bebek ölüm sayısı	(kişi)
Doğuşta beklenen yaşam süresi	(yıl)
Göç edenler	(kişi) (bölge) (yaş)
Net göç hızı	(‰)
Nüfusa kayıtlı olunan ile göre ikamet eden nüfus	(kişi)
Yabancı ikamet edenler	(kişi)
1.000.000 kişiye düşen MR cihaz sayısı	(adet)
1.000.000 kişiye düşen BT cihaz sayısı	(adet)
100.000 kişiye düşen pratisyen hekim sayısı	(kişi)
100.000 kişiye düşen toplam hekim sayısı	(kişi)
100.000 kişiye düşen toplam hemşire ve ebe sayısı	(kişi)
100.000 kişiye düşen toplam diş hekimi sayısı	(kişi)
100.000 kişiye düşen toplam eczacı sayısı	(kişi)
Beş yaş altı ölüm hızı	(yüz bin canlı doğumda) (kişi)
Anne ölüm oranı	(yüz bin canlı doğumda) (kişi)
Sezaryen oranı	(tüm doğumlar içinde) (%)
112 Acil Yardım Ambulansı başına düşen nüfus	(kişi)
112 Acil Yardım Ambulansı başına düşen vaka sayısı	(adet)
Acil Yardım İstasyonu başına düşen vaka sayısı	(adet)
Acil Yardım İstasyonu başına düşen nüfus	(kişi)
Hastane sayısı	(adet)
Hastane yatağı sayısı	(adet)
Akredite hastane sayısı	(adet)
100.000 kişiye düşen hastane yatağı sayısı	(adet)
10.000 kişiye düşen yoğun bakım yatağı sayısı	(adet)
Obez nüfus oranı	(19 yaş ve üstü),(%)
15 yaş ve üzeri nüfusta yetersiz fiziksel aktivite yapanların oranı	(yaşa standardize), (%)
DMFT-12 indeksi	(12 yaşında ortalama çürük, kayıp ve dolgulu diş sayısı)
DaBT 3 aşılama oranı	(%)
İlk 6 ay sadece anne sütü ile beslenen bebek oranı	(%)
Gini katsayısı	(%)
İstanbul haneler gelir-gider durumu	TL
İstanbul mutlak yoksulluk oranı	(%)
İstanbul'da göreli yoksulluk	(%)
Kayıtlı engelli	(kişi)
İstanbul'un erişilebilirlikle ilgili memnuniyet düzeyi	(%)
Çocuk yoksulluğu	(%)
Çocuk çalışanlar	(%)
Genç işsizliği	(%)
Engelli istihdamı	(%)
Genel Sağlık Sigortası kapsamında primi devlet tarafından ödenen kişi (G-0) sayısı	(kişi)
Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları fayda sahibi çocuk sayısı	(kişi)
G-0'lı kişi sayısının toplam nüfusa oranı	(%)
SYDT Fonu kaynakları ile yapılan yardımlardan faydalanan kişi sayısı	(kişi), (%)

SYDT Fonu kaynakları ile yapılan yardımlardan faydalananlarının toplam nüfusa oranı	(%)
Evde bakım aylığı alan kişi sayısı	(kişi)
2022 Yaşlılık Maaşı alan kişi sayısı	(kişi)
2022 Engelli Maaşı alan kişi sayısı	(kişi)
Şiddet görmüş kadınlar	(%)
Yaşlı bakımı yatak kapasitesi	(%)
Kadın sığınma evi sayısı/ kapasitesi	(kapasite)(adet)
Toplum merkezi sayısı	(adet)
Suç	(vaka sayısı) (%)
Suç korkusu	(%)
Kendini İstanbullu görenler	(%)
İstanbullular'ın birbirlerine güveni	(%)
İstanbul'da yaş grupları itibariyle en az lise eğitimi almış nüfusun oranı	(%)
İstanbul yükseköğretim almış nüfusun oranı	(%)
İstanbul nüfusunun yaş grupları ve cinsiyete göre okuryazarlık durumu	(%)
İstanbul için yaş gruplarına göre nüfusun eğitim düzeyi	(kişi)(%)
İstanbul'da eğitim kademeleri itibarıyla nüfusun eğitim düzeyi	(kişi)(%)
İstanbul'da eğitim kademeleri itibarıyla cinsiyetlere göre nüfusun eğitim düzeyi	(kişi)(%)
Okuma yazma bilmeyenlerin İstanbul ilçelerine dağılımı	(kişi)
Okuma yazma bilmeyenlerin oranlarının İstanbul İlçelerine dağılımı	(%)
İstanbul'da eğitim kademeleri itibarıyla net ve brüt okullaşma oranları	(%)
Mesleki ve teknik ortaöğretimde okuyan öğrenci sayısının genel ortaöğretim öğrenci sayısına oranı	(%)
Yükseköğretimde net okullaşma oranları	(%)
İstanbul' da özel öğretim kurumları öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranı	(%)
Yaş gruplarına göre yükseköğretim almış nüfusun dağılımı	(kişi)
İlk ve ortaöğretimde sürekli devamsız öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranı	(%)
Yükseköğretime devam eden gençlerin ortalama üniversite eğitimini tamamlaması beklenenlerin yüzdesi	(%)
Mesleki ve teknik örgün eğitimde sürekli devamsız öğrenci sayısının toplam öğrenci sayısına oranı	(%)
Yükseköğretim programlarına yeni kayıt oranları	(%)
İlk ve ortaöğretimde okulu terk eden/ilişiği kesilen öğrencilerin toplam öğrencilere oranı	(%)
İstanbul'da yükseköğretimde öğrenci sayıları ve öğretim elemanı sayıları	(kişi)
İstanbul'un uluslararası yarışma ve sınavlarda başarı oranı	(%)
İstanbul' da sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılan öğrenci sayısı	(kişi)
İstanbul' da kütüphaneden yararlanan öğrenci sayısının, toplam öğrenci sayısına oranı	(%)
Merkezi bütçeden İstanbul'daki öğrenci başına düşen harcama miktarı	(TL)
İstanbul' da okullardaki rehber öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	(kişi)
Dezavantajlı bireylerin hayat boyu öğrenme sürecine katılımlarını artırmak için yapılan faaliyet sayısı	(adet)
İstanbul' da hayat boyu öğrenmeyi desteklemek için açılan kurs sayısı	(adet)
İstanbul'da devlet ve vakıf üniversiteleri sayısı ve Türkiye oranı	(adet)(%)
İstanbul'da örgün öğretimde özel öğretimin payı	(%)
İstanbul'da özel öğretime devam eden öğrencilerin Türkiye'deki payı	(%)
İstanbul'da (ilköğretim, ortaöğretimde ve mesleki ve teknik eğitimde) derslik ve öğretmen başına öğrenci sayısı	(kişi)
İstanbul'da mesleki ve teknik eğitim net ve brüt okullaşma oranları	(%)
İstanbul'da eğitim kademelerinde yeni kayıt ve mezun öğrenci sayıları	(kişi)(%)
İlköğretim derslik ve öğretmen başına öğrenci sayılarının İstanbul ilçelerine dağılımı	(kişi)
İstanbul yükseköğretimde öğrenci, öğretim görevlisi ve öğretim elemanları sayısı ve Türkiye oranları	(kişi)(%)
İstanbul üniversitelerindeki uluslararası öğrenci sayısı ve Türkiye oranı	(kişi)(%)
Ortaöğretim derslik ve öğretmen başına öğrenci sayılarının İstanbul ilçelerine dağılımı	(kişi)

İstanbul Üniversitelerinde uluslararası öğretim üyesi sayısı ve Türkiye oranı	(kişi)(%)
İstanbul üniversitelerinin toplam yayın sayısı ve öğretim üyesi başına yayın sayısı	(adet)
Kurum türlerine göre yaygın eğitim kurumları sayısı ve kurumlarda başlayan, devam eden, bitiren öğrenci, öğretmen ve derslik sayısı	(kişi)
OECD PISA 2009 Araştırması puan seviyelerine göre öğrencilerin dağılımı	(kişi)
KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE	
İstanbul genelinde kişi başına düşen sağlık donatı alanı	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen ilköğretim alanı	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen idari tesis alanı	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen sosyal tesis alanı	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen kültürel tesis alanı	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen dini tesis alanı	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen aktif yeşil alan	(m^2/ kişi)
İstanbul genelinde kişi başına düşen teknik altyapı alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen sağlık donatı alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen ilköğretim alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen idari tesis alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen sosyal tesis alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen kültürel tesis alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen dini tesis alanı	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen aktif yeşil alan	(m^2/ kişi)
İlçelere göre kişi başına düşen teknik altyapı alanı	(m^2/ kişi)
Kullanma amacına göre tamamen veya kısmen biten yeni ve ilave bina sayısı	(adet)
Kullanma amacına göre tamamen veya kısmen biten yeni ve ilave yapı yüzölçümü	(m^2)
Kullanma amacına göre yapılacak yeni ve ilave bina sayısı	(adet)
Kullanma amacına göre yapılacak yeni ve ilave yapı yüzölçümü	(m^2)
Kullanma amacına göre yapılacak yeni ve ilave yapılarda daire sayısı	(adet)
Fonksiyona göre yeni yerleşim alanı yüzölçümü	(hektar)
İstanbul genelinde hizmet sektörünün istihdam içindeki oranı	(%)
İstanbul genelinde ofis stokunun kapladığı alanın toplam alan içerisindeki payı	(%)
İstanbul genelinde sanayi sektörünün istihdam içindeki oranı	(%)
İstanbul genelinde sanayinin kapladığı alanın toplam alan içerisindeki payı	(%)
İlçelere göre hizmet sektörünün istihdam içindeki oranı	(%)
İlçelere göre ofis stokunun kapladığı alanın toplam alan içerisindeki payı	(%)
İlçelere göre sanayi sektörünün istihdam içindeki oranı	(%)
İlçelere göre sanayinin kapladığı alanın toplam alan içerisindeki payı	(%)
İstanbul genelinde tamamen veya kısmen biten konut sayısı	(adet)
İstanbul genelinde konut başına düşen ortalama nüfus	(kişi/konut)
İstanbul genelinde kişi başına düşen ortalama konut inşaat alanı	(m^2/kişi)
İstanbul genelinde konut başına düşen ortalama oda sayısı	(oda/konut)
İstanbul genelinde oda başına düşen ortalama kişi	(kişi/oda)
İstanbul genelinde 2001 sonrası inşa edilen binada yaşayan hanehalkının oranı	(%)
Yolcu taşımacılığında farklı ulaşım türlerinin oranları	(%)
Raylı sistem bağlantısı olan liman ve iskele sayısı	(adet)
Raylı sistem bağlantısı olan havalimanı sayısı	(adet)
Yolcu memnuniyeti anketlerinde toplu taşıma hizmetlerine ilişkin memnuniyet düzeyi	(%)
Toplam İETT ve halk otobüsleri içerisinde doğal gaz kullanan otobüs oranı	(%)

Toplam boğaz geçişlerinde raylı sistem ve deniz ulaşımı oranları	(%)
Toplu taşıma ile yapılan yolculukların toplam yolculuklar içindeki oranı	(%)
Raylı sistem uzunluğu	(km)
Raylı sistem ile yapılan yolculukların toplu taşıma ile yapılan yolculuklar içindeki oranı	(%)
Raylı sistemlerin günlük toplam yolcu kapasitesi	(kişi/gün)
Raylı sistemlerin bir saatte taşıyabileceği yolcu kapasitesi	(kişi/saat)
Bisiklet yolu uzunluğu	(km)
Yaya ve bisikletli yolculukların toplam yolculuklar içindeki oranı	(%)
Bir milyon nüfus başına trafik kazası, yaralı ve ölü sayıları	(kişi)
Kamu bisiklet sistemindeki bisiklet sayısı	(adet)
Zirve saatlerde yapılan yolculukların toplam yolculuklar içindeki oranı	(%)
İstanbul limanlarından yapılan yıllık toplam Ro-Ro araç taşıma sayısı	(adet)
İstanbul limanlarında yıllık toplam elleçlenen konteyner miktarı	(TEU)
İstanbul limanlarında yıllık toplam elleçlenen yük miktarı	(ton)
Demiryolu bağlantısı olan liman sayısı	(adet)
İstanbul hava alanlarından yapılan yıllık kargo taşıma miktarı	(ton)
Hayata geçirilen lojistik köy veya merkez sayısı	(adet)
Kişi başına su tüketimi	(m^3/kişi)
Havzaların verimi	(m^3)
İl sınırları dışından getirilen su kaynaklarının toplam su kaynakları içindeki payı	(%)
Yer altı su seviyesi	(m)
İçme suyu şebekesinde kayıp-kaçak oranlarını	(%)
Mavi bayraklı plaj sayısı	(adet)
Deniz ve kıyı alanlarından toplanan atık miktarı	(m^3)
Toplam orman alanı	(hektar)
Kent ormanlarının toplam alanı	(hektar)
Ağaçlandırılan alan miktarı	(hektar)
Toplam tarım alanı	(hektar)
Ekolojik tarım yapılan alan	(hektar)
Taş ocakları rezervi	(milyon ton)
Kişi başına düşen katı atık oranı	(kg/kişi)
Düzenli depolama ve kompost tesisi sayısı	(adet)
Toplanan katı atık miktarları (evsel, hafriyat, tehlikeli, ambalaj vb.)	(ton)
Geri dönüşüm/ kazanım tesis sayısı	(adet)
Geri dönüştürülen atık miktarı	(ton)
İleri biyolojik arıtma tesisi sayısı ve kapasiteleri	(adet-m^3/yıl)
Arıtılan atık su miktarı	(m^3/yıl)
Endüstriyel atık su tesis sayısı	(adet)
Hava kalitesi izleme istasyon sayısı	(adet)
Havadaki PM_{10}, SO_2, NO_2 ve CO konsantrasyonu	(µg/m^3)
İstanbul'da kullanım yerlerine göre elektrik tüketimi	(%)
Kişi başına toplam, sanayi, mesken elektrik tüketimi	(KWh)
Kullanıcı başına doğalgaz tüketimi	(m^3)
Rüzgâr enerjisinden üretilen elektrik miktarı	(MWh)
Çöp gazından üretilen elektrik miktarı	(MWh)
Yeşil bina sayısı	(adet)
İETT bünyesinde bulunan elektrikli araç sayısı	(adet)
Elektrik iletiminde kayıp-kaçak oranı	(%)

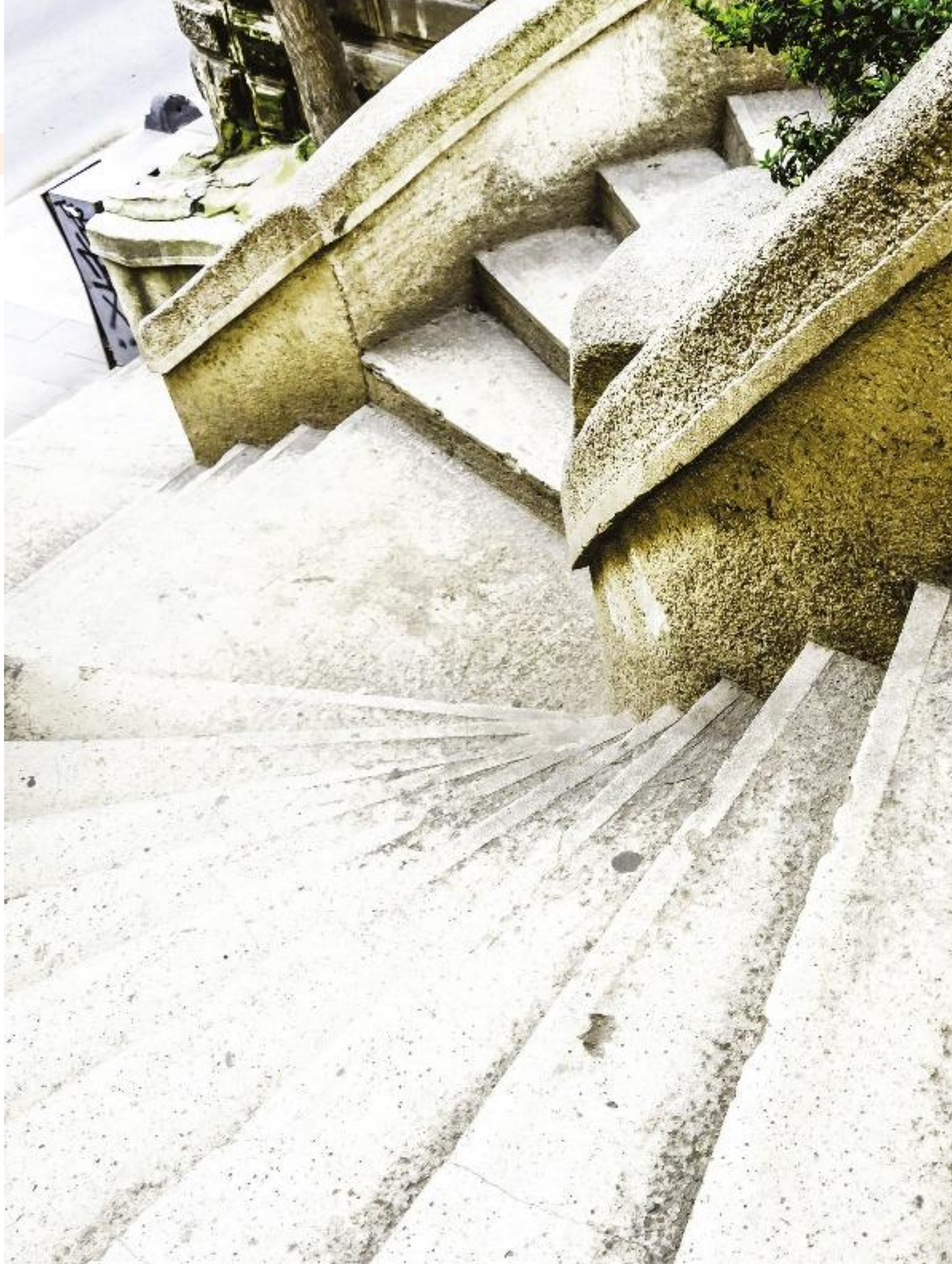

KOORDİNASYON

KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

Kalkınma Ajansları 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun doğrultusunda; bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak, bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ile görevlidir. Bunun yanı sıra Kalkınma Ajansları bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak, bu kapsamdaki projelere destek sağlamak, bölgedeki kuruluşlarının bölgeye ilişkin faaliyetlerini izlemek ve aralarındaki işbirliğini geliştirmek ile de görevlendirilmiştir.

Bu doğrultuda 2014-2023 İstanbul Bölge Planı tüm ilgili kesimlerin katılımı ile hazırlanmıştır. Planda yer alan gelişme eksenleri, öncelik, hedef ve stratejiler, Bölge'nin sosyoekonomik kalkınmasında rol oynayan bütün kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının bölgesel kalkınma amaçlı uygulamalarına ilişkin yönlendirici bir kaynak niteliğindedir.

Bölge Planı'nın uygulanması ve başarısı için Kalkınma Ajansı kendi faaliyetlerini, mali ve teknik destek programlarını Bölge Planı doğrultusunda yürütmenin yanı sıra Bölge Planı ile ortaya koyulan gelişme eksenleri, strateji, hedef ve tedbirlerle ilgili olarak bölgede faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapacaktır. Bölge Planı'nın başarısını etkileyecek temel unsur; ortak akıl üretmek amacıyla Plan'ın hazırlık sürecinde katılım ve katkıları sağlanan Bölge'nin ekonomik ve sosyal gelişimine ilişkin bütün ulusal ve yerel paydaşların Plan'ın uygulama sürecine de etkin katılım ve katkılarının sağlanmasıdır. Bu çerçevede Ajans, Bölge Planı hazırlıklarına ilişkin olarak şeffaf ve katılımcı bir şekilde yürüttüğü ortak akıl üretme sürecini, Plan'ın uygulama sürecinde de devam ettirecektir. Ajans, bir yandan Plan'ın bütün paydaşlar tarafından anlaşılması ve içselleştirilmesi için aktif bir şekilde tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yürütürken, diğer yandan Plan'ın uygulanışına ilişkin olarak paydaşların öneri ve tavsiyeleri alınacak, uygulamada paydaşlar tarafından yaşanan sıkıntılar gözlemlenecek, Planın değerlendirilmesi ve sonraki dönemlere ilişkin hazırlanacak Planlar için bilgi, veri ve görüşler toplanacaktır.

Bölge Planı üst ölçekli strateji ve hedefleri içermektedir. Bunların hayata geçirilebilmesi için öncelikli alanlarda alt strateji belgeleri ile kaynakların ve sorumlulukların tanımlandığı eylem planlarının hazırlanması gereklidir. Ayrıca İstanbul'da politika ve strateji belgelerinin üretilmesinde temel olacak, planın izlenmesi ve etki değerlendirmesinin yapılmasına imkan tanıyacak verilerin toplanması, güncel tutulması ve halihazırda bilgi eksikliği hissedilen alanlarda araştırmaların yapılması gerekmektedir. Tablo 109'da 2014-2023 İstanbul Bölge Planı kapsamında belirlenen İstanbul'da ihtiyaç duyulan araştırma alanları ve Tablo 110'da plan ve strateji geliştirilmesi gerekli alanlar gösterilmektedir.

Tablo 109 2014-2023 İstanbul Bölge Planı Araştırma ve Envanter Çalışması Hedefleri

ARAŞTIRMA VE ENVANTER ÇALIŞMALARI
KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ
Girişimcilik ekosisteminin ihtiyaç duyduğu kaynakların envanterinin çıkarılması
İstanbul'un (öncelikli sektörleri başta olmak üzere) bütün sektörlerinin işgücü talebinin ve arzının nicelik ve niteliksel olarak belirlenmesi
İstanbul'un sanayi ve hizmet kümeleri üzerine saha çalışması yapılması
İlgili sektörlerin işbirliği ile mesleki yeterliliklerin belirlenmesi
Eğitim hizmetlerinin verilmesine yönelik işgücü piyasası ihtiyaç analizinin yapılması
İstanbul'da uzun vadede küresel rekabet potansiyeli taşıyan yeni sektörlerin belirlenebilmesine yönelik olarak detaylı sektörel analizlerin yapılması
İstanbul'un yenilik kapasitesinin ve potansiyelinin tespit edilmesi
Sanayi alanlarının envanter çalışmasının, ekonomik ve kentsel yük analizlerinin yapılması
İstanbul'un tanıtımına yönelik hedef kitlenin analiz edilmesi ve İstanbul'a ilişkin mevcut algının belirlenmesi
ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM
İstanbul'daki yoksulluğun öncelikle göç alan bölgeler olmak üzere araştırmasının yapılması ve yoksulluk ile dezavantajlılık haritalarının hazırlanması
Gençlerin sorunlarının tespit edilmesi
İstanbul Bölgesinin aldığı ve verdiği göçün özelliklerine ilişkin araştırmalar yapılması
Toplumun hizmetlere erişememe nedenleri, hastalıkların yaygınlığı, sağlığı etkileyen sosyal faktörlerin tespiti, hizmet sunum kalitesi sorunlarının kaynak tespiti gibi konularda araştırma ve analizlerin yapılması
Bölge'nin kurumsal kapasitesini belirlemeyi sağlayacak nitelikli bilgi içeren envanter hazırlanması
İstanbul için aidiyet ve şehirlilerin birbirlerine duydukları güven araştırmasının yapılması
KEYİFLE YAŞANAN, ÖZGÜN KENTSEL MEKÂNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE
Projelerin (başta makro projeler olmak üzere) tarihi dokuya, toplumsal yapıya, kent kimliğine uyumu ile çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerinin değerlendirilmesi ve risk analizinin yapılması
Ekonomik, sosyal ve fiziksel boyutları içeren bütüncül risk araştırmalarının yapılarak bütüncül risk haritasının hazırlanması
Afet riski altında bulunan tarihi yapıların envanterinin oluşturulması
Kentsel dönüşümün finansmanında alternatif modellerin geliştirilmesi
İstanbul'un yerele özgü kültürel değerlerinin, kentsel hafızayı oluşturan ögelerin anlamları ile belirlenmesi ve özgünlük haritalarının hazırlanması
İstanbul'da bulunan havza alanlarına yönelik güncel envanter oluşturulması
İstanbul'un su ayak izi raporunun oluşturulması ve yoğun su kullanan sektörlerin tespit edilmesi
İstanbul'da hava kalitesini etkileyen parametrelerin belirlenmesi ve kapsamlı bir emisyon envanteri oluşturulması
İstanbul'da endüstriyel faaliyetler sonucu oluşan atıkların envanterinin yapılması
İstanbul'a özel sera gazı emisyon envanteri oluşturulması

Tablo 110

2014-2023 İstanbul Bölge Planı'nın Plan, Fizibilite ve Strateji Çalışması Hedefleri

PLAN, FİZİBİLİTE VE STRATEJİ
2023 Türkiye İhracat Stratejisi'yle uyumlu olarak İstanbul'un dış ticaret strateji belgesinin oluşturulması
İstanbul'da (rekabetçi sektörler için) rekabet strateji belgesi oluşturulması
İstanbul'un rekabetçi kümelerinin yol haritalarının oluşturulması
İstanbul'un yenilik stratejisinin hazırlanması
İstanbul istihdam stratejisinin hazırlanması
İstanbul için bütüncül bir kentsel imaj ve tanıtım stratejisinin geliştirilmesi
İyi yönetişim strateji planı ve eylem belgesinin oluşturulması
İstanbul'da sanayinin dönüşümü ve desantralizasyonuna yönelik bir strateji belgesi ve eylem planının hazırlanması
AB Katılım Sürecinin ve Olası Katılımın İstanbul Bölgesi'ne etkilerinin incelenmesi
İstanbul'un aldığı uluslararası göçün ve etkilerinin incelenmesi
İstanbul Bölge Planı strateji ve hedeflerinin İstanbul Bölgesi'ne etkilerinin araştırılması
Kente ilişkin uzun vadeli, bütüncül bir toplu taşıma stratejisinin hazırlanması
Bölgenin mekânsal gelişimi ile uyumlu olarak uzun vadeli stratejik lojistik planlamasının yapılması
Ulusal Temiz Hava Eylem Planı dikkate alınarak İstanbul'a özel temiz hava eylem planı oluşturulması
Bütüncül bir İstanbul kentsel dönüşüm planının hazırlanması
Kentsel tasarım standartlarını yükseltecek, kentsel imaja katkı sağlayacak, kentin özgün unsurlarını içeren bütüncül tasarım rehberlerinin hazırlanması
İstanbul belleğini oluşturan temel değerlerin ve anlamının belirlenmesi, nasıl yaşatılacağına dair planlama çalışmalarının yapılması
İstanbul'da bulunan havza alanlarına yönelik özel yönetim planlarının oluşturulması

Ajansın Yıllık Çalışma Programı kapsamındaki tüm faaliyetler ve mali destekleri Bölge Planı ile ilişkili olarak hazırlanmakta ve hayata geçirilmektedir. Bu çerçevede Ajans, altı aylık ve yıllık olmak üzere yılda iki kere faaliyet raporu hazırlamakta ve bunu kamuoyuna açıklamaktadır. Ayrıca Ajans tarafından desteklenen program ve projelerin izleme ve değerlendirilmesi için altyapı oluşturulmuştur. İzleme faaliyetleri sürecinde, Ajans'ın desteklediği proje ve faaliyetlerin mali ve fiziki gerçekleşmeleri, performansları tespit edilmekte ve gerekli tedbirler alınmaktadır. İzleme faaliyetleri ulusal düzeyde Kalkınma Bakanlığı, bölge düzeyinde ise Ajans tarafından sistemli bir şekilde yürütülmektedir. Ajans tarafından yapılan çalışmalar, uygulanan programlar ve bütçe bilgileri Kalkınma Kurulu toplantılarında paylaşılmakta ve böylece Yönetim Kurulu dışındaki Bölgedeki kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da uygulama, izleme ve değerlendirme sürecine dahil edilmektedir. Yürütülen programların Bölge Planı'nın hayata geçirilmesindeki etkisi değerlendirilmektedir.

Plan'ın uygulanmasında, İstanbul ile ilgili tüm gelişmeler, paydaşlar tarafından gerçekleştirilen planlama, programlama, projelendirme ve proje uygulama faaliyetleri, bunların Plan kapsamında ortaya konulan hedefler ile uygunluğu, ilgili performans göstergelerine ulaşılmasına sağladığı katkı takip edilecektir. Yıllık olarak hazırlanan İl Yatırım Programları da Yönetim Kurulu tarafından Bölge Planı ile uyumu açısından değerlendirilmektedir. Ajans faaliyetlerinin sonuçlarının yanı sıra İstanbul'daki faaliyetlerin ve yatırımların izlenmesi ile Bölge Planı'nın etki değerlendirmesi yapılacaktır.

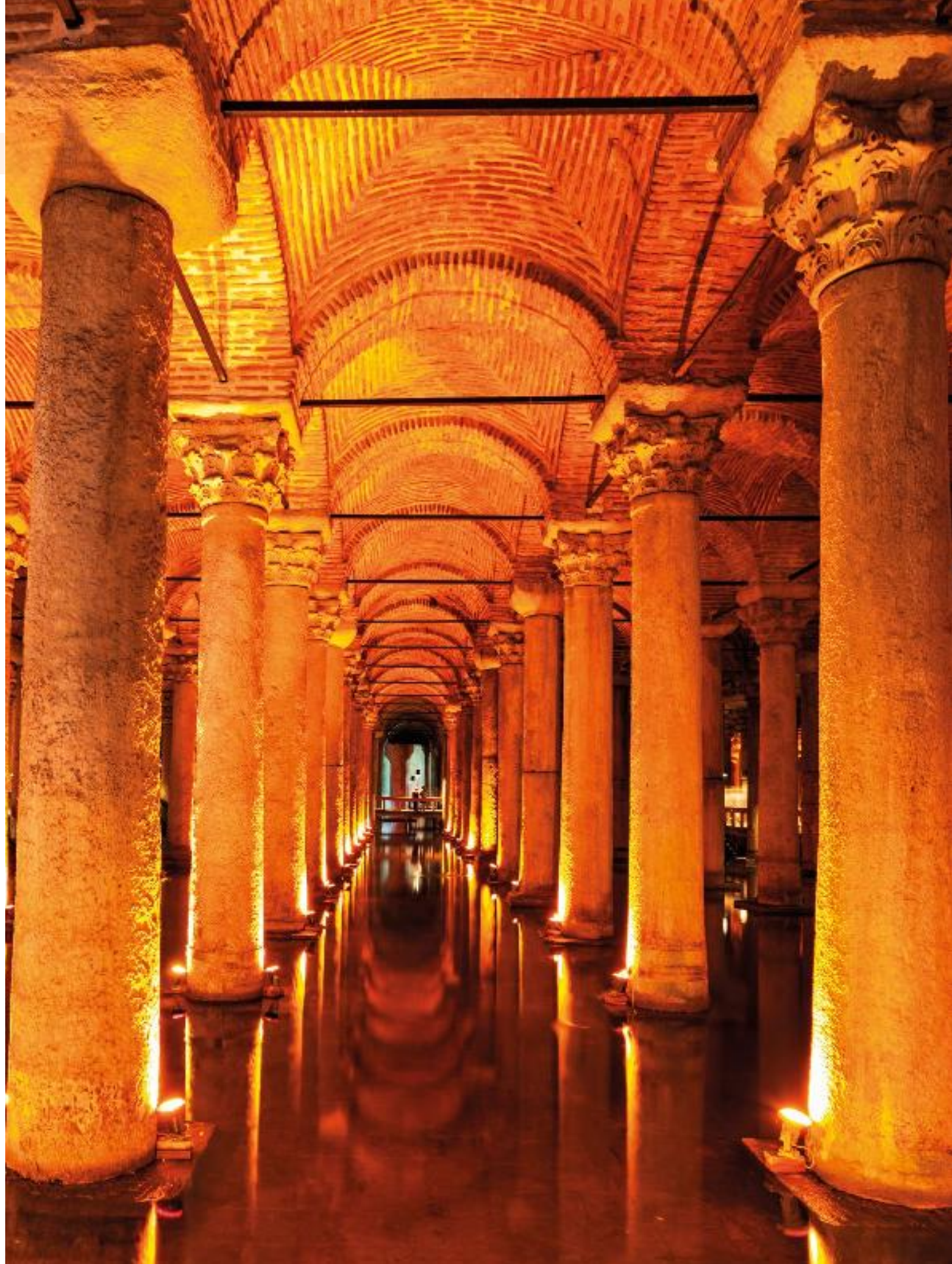

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

A. T. Kearney (2012). *Küresel Şehirler Endeksi*.

AB (2011). *AB Yenilik Birliği Skor Tahtası Raporu*.

Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2008). *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, İstanbul.

Akman, K. (2009). *İstanbul'da Kentsel Farklılaşmalar ve Mekânsal Yansımaları.*

Altuğ, S., Filiztekin A., Pamuk, Ş. (2008). *Sources of Long-Term Economic Growth for Turkey*, 1880-2005, European Review of Economic History, 12, s. 393-430, European Historical Economics Society, UK.

ASPB (2012). *Aile Araştırması 2011*.

ASPB, *Aile Eğitim Programı*, http://www.ailetoplum.gov.tr/tr/html/23191/Aile-Egitim-Programi-AEP. Erişim: 27.06.2013.

ASPB (2013). İstanbul İli Sosyal Yardım ve Proje Destekleri (2003-2012), Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

Avrupa Komisyonu (2010). *Avrupa 2020 Stratejisi*.

AYEDAŞ (2013). *2012 Yıllık Faaliyet Raporu*.

BDDK (2013). *BDDK 2012 Yılı Faaliyet Raporu*.

BDDK, *Finansal Türkiye Haritası*, http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx. Erişim: 18.04.2013.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009). *Kentleşme Şurası 2009, Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu 7*.

BEDAŞ (2013). *2012 Yıllık Faaliyet Raporu*.

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2013). *Ar-Ge Merkezleri Verileri.*

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2013). *OSB Bilgi Sitesi*.

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2013). *Bilim ve Teknoloji Genel Müdürlüğü Ar-Ge Merkezleri Hakkında Bilgi Notu*.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2013). *Teknoloji Bölgeleri Performans Endeksi.*

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2013). *Üniversitelerarası Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi.*

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2013). *Teknoloji Geliştirme Bölgeleri 2013 Yayını.*

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, *2011-2014 Türkiye Sanayi Strateji Belgesi.*

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK), *Ulusal Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016*.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) (2013). *Dünya Yabancı Sermaye Raporu*.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) (2010), *Yaratıcı Ekonomi 2010 Raporu*.

Böğürcü, M. (2012). *Bölgesel ve Ulusal Ölçekte Temiz (Sürdürülebilir) Üretim İçin Sektörel Önceliklerin Belirlenmesi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü Yüksek Lisans Tezi.

Bulu, M., Karataş, A. ve Kaya, H. (2009). *İstanbul'un İşlevsel Alanı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:X I, Sayı:I, s. 309-326.

Candaş, A. (2010). *Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bakış*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.

Chiesura, A. (2004). *The Role of Urban Parks For The Sustainable City*, Landcape and Urban Planning, 68, s. 129-138.

Citigroup & Economist Intelligence Unit (2012). *Küresel Kentlerin Rekabetçilik Karşılaştırması.*

City Private Bank (2011). *The Knight Frank Global Cities Survey.*

Cömertler, N. ve Kar, M. (2007). *Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi,* http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/930/11593.pdf. Erişim: 10.04.2013.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, *2011 Yılı Çalışma Hayatı İstatistikleri*.

Çarkoğlu, A. ve Keyman, E. F. (2009). *İstanbul ve Birlikte Yaşamak.*

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2009). *Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Kentleşme Şurası 2009, Komisyon Raporları.*

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2012). *Türkiye Çevre Sorunları.*

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023*.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, *Hava Kalitesi İzleme İstasyonları Web Sitesi*, http://www.havaizleme.gov.tr/Default.ltr.aspx. Erişim: 10.06.2013.

De Certeau, M. (1980). *L'invention du Quotidien*, Vol. 1, Arts de Faire.

DEKTMK (2010). *Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Enerji Raporu*.

DHMİ (2012). *Genel Müdürlük Verileri*.

Diriöz, S. Ç. (2012). *DPT Uzmanlık Tezi Aktif İşgücü Piyasalarının Rolü*, http://ekutup.dpt.gov.tr/2012.asp. Erişim: 01.06.2013.

Doğan, E. (2012). *Zanaatkârlığın Günümüzde Yeniden Yorumlanması*, http://www.calismailiskilerdergisi.org/?menu=pages&p=details_of_article&id=39. Erişim: 01.06.2013.

Dülger, İ. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de Yaşlılığın Değişen Görünümü, Değişen Politikaları ve Gelişen Aktif Yaşlanma Kavramı, Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirisi.*

Dünya Bankası, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp. Erişim: 17.07.2013

Dünya Bankası (2008). *Türkiye'nin Gelecek Nesillerine Yatırım Yapmak: Okuldan İşe Geçiş ve Türkiye'nin Kalkınması Raporu.*

Dünya Ekonomik Forumu (2013). *Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2010-2013*.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (2013). *Global Yenilik Endeksi*.

Dünya Sağlık Örgütü (2011). *Dünya Engellilik Raporu*.

Economist Inteligence Unit (2012). *The Green City Index.*

Ekonomi Bakanlığı (2013). *Ekonomik Görünüm Bülteni.*

Ekonomi Bakanlığı, *2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı*.

Ekonomi Bakanlığı, *Dış Ticaret İstatistikleri.*

Ekonomi Bakanlığı, *Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni*.

Ekonomi Bakanlığı, *Yatırım Teşvik İstatistikleri.*

Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi (EDAM) & Deloitte, (2009). *Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi.*

Ercan, H. (2011). *Türkiye'de Mesleki Görünüm*, İLO, http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/turkiyedemeslekigorunum.pdf. Erişim: 01.06.2013.

ERG (2010). *Bilgi Notu – PISA 2009 Sonuçlarına İlişkin Değerlendirme*, http://erg.sabanciuniv.edu/. Erişim: 03.01.2013.

ERG (2012). *Eğitimde Haklar*, www.egitimdehaklar.org.

Ergun, C. (2011). *Kentsel Dönüşüm Sürecine Dönüşüm Alanlarından Bakmak: İstanbul Maltepe: (Başıbüyük ve Gülsuyu Mahalleleri) Örneği*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Ernst&Young (2012). *Growing Actually: European Attractiveness Survey, 2012.*

Erten, H. (2009). *Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Sektörel*

Sosyal Hesaplar Matrisi Üretme Yöntemi ve İstihdam Üzerine Bir Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Uygulaması, www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/12917/tez-herten.pdf. Erişim: 01.06.2013.

EUROSTAT (2011). *Science Technology and Innovation Verileri.*

EUROSTAT, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/htec_esms.htm. Erişim: 01.06.2013.

Freedom House (2013). *Freedom in the World 2013.*

Geray, C. (1998). *Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler*, Türk İdare Dergisi, Sayı 421, 1998.

Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) ve Eylem Planı, 2013-2015. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121225-28-1.pdf. Erişim: 01.06.2013.

Gür, B S.ve Kurt, T. (2011). *Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları*, Aile ve Toplum Dergisi, http://www.ailetoplum.gov.tr/upload/athgm.gov.tr/mce/eskisite/files/Turkiye_de_Ailelerin_Egitim_Ihtiyaclari.pdf. Erişim: 01.06.2013.

ISG (2012). *Sabiha Gökçen Havalimanı Uçuş İstatistikleri.*

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.

İBB, http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Pages/YonetimSemasi.aspx. Erişim: 17.07.2013.

İBB, (2003). *İstanbul İçin Deprem Master Planı*, Planlama ve İmar Dairesi Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü.

İBB (2004). *İstanbullu Olma Bilinci.*

İBB (2006). *İstanbul Ulaşım Ana Planı Hanehalkı Araştırması Raporu.*

İBB (2006). *İstanbul Sanayi Sektörleri Analiz Raporu.*

İBB (2008). *İstanbul Hizmet Sektörü Araştırma ve Değerlendirmeleri, Rekabetçilik Düzeyleri Analiz Raporu.*

İBB (2009). *1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu*, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.

İBB (2011). *İstanbul Metropoliten Alanı Kentsel Ulaşım Ana Planı.*

İBB (2012). *Faaliyet Raporu.*

İBB (2012). *İstanbul Deniz Otobüsleri A.Ş. Verileri.*

İBB (2012). *İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Alansal Varlık Araştırması.*

İBB (2012). *Yaşayan Şehir İstanbul-İstanbul'da Çevre Yatırımları.*

İBB (2012). İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi Kapsamında Alansal Varlık Araştırması, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Avrupa Birliği Ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Müdürlüğü.

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, http://derbis.dernekler.gov.tr/SSL/istatistik/kamuyarari.aspx. Erişim: 01.07.2013.

İETT Genel Müdürlüğü, http://www.iett.gov.tr/metin.php?no=38İ. Erişim: 13.12.2012.

İGDAŞ (2013). *2012 Faaliyet Raporu.*

İGEP (2009). *İç Göç Entegrasyon Projesi.*

İLO (2013). Global Employement Trends For Youth, http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/youth/2013/lang--en/index.htm. Erişim: 01.06.2013.

İLO (2013). *Global Employment Trends,* http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/lang--en/index.htm. Erişim: 01.06.2013.

İSKİ (2013). *2012 Faaliyet Raporu.*

İstanbul Defterdarlığı ve Muhasebat Genel Müdürlüğü, http://www.ist-def.gov.tr/. Erişim: 01.06.2013.

İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü, *Yüzme Alanları Analizi, 2012,* http://bbskbs.istanbulsaglik.gov.tr/denizsuyuanaliz/. Erişim: 20.06.2013.

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2010), *2010-2014 Stratejik Plan*, İstanbul.

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, *2011-2012 İstatistiki Verileri.*

İstanbul İl Özel İdaresi İnternet Sitesi, http://www.ioi.gov.tr/index.php?yol=0_3_277. Erişim: 17.07.2013.

İstanbul Kalkınma Ajansı (2013). *İstanbul'un Tanıtımı Çalıştayı Etkinlik Raporu.*

İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2013). *İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü İstatistikleri,* Erişim: Temmuz 2013.

İstanbul Sanayi Odası (2011). *Birinci 100 Büyük Sanayi Kuruluşu.*

İstanbul Sanayi Odası (2011). *Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu.*

İstanbul Ulaşım A.Ş, http://www.istanbul-ulasim.com.tr/raylı-sistemler/planlanan-hatlar.aspx. Erişim: 27.12.2012.

İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı, http://mevzuat.dpt.gov.tr/ypk/2009/31.htm. Erişim: Ekim 2009.

İstanbul Üniversitesi (2012). *Küresel Rekabet Endeksi: 26 Bölge, 81 İl.*

İstanbul Üniversitesi (2012). *İstanbul Rekabet Endeksi: 39 İlçe.*

İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, *Çevre Durum Raporu,* 2010-2011.

İstanbul Valiliği İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurumu (2012). *İstanbul İstihdam Raporu.*

İstanbul Valiliği, http://www.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=118. Erişim: 01.07.2013.

İSTKA (2013). *Kent Güvenliği Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu.*

İTO Bilgi Bankası.

İTO (2012). *2011 Yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması,* İTO Yayınları, İstanbul.

İTO (2012). İstanbul'da Yabancı Sermaye Göstergeleri, 2012 Yıllık.

Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) - İBB, *Türkiye Cumhuriyeti İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışması Son Rapor,* Cilt V, Eylül 2002.

Kahraman, T. (2006). *İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri,* Planlama Dergisi, no:2006/2, (93-101).

Kalkınma Bakanlığı (2012). *2013 Yılı Programı*, http://www.dpt.gov.tr/Kalkinma.portal. 01.06.2013.

Kalkınma Bakanlığı (2003). *İllerin SosyoEkonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.*

Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).*

Kalkınma Bakanlığı, *2013-2015 Katılım Öncesi Ekonomik Program.*

Kalkınma Bakanlığı, *2013-2015 Orta Vadeli Program.*

Kalkınma Bakanlığı, Kamu Yatırımları, http://www2.dpt.gov.tr/kamuyat/index.html. Erişim: 01.04.2013.

Kapar, R. *Aktif İşgücü Piyasası Politikaları*, http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatmecmua/article/viewFile/7243/6757. Erişim: 01.04.2013.

Karasu, M. A. (2008). *Türkiye'de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi*, http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2008-57-04/AUHF-2008-57-04-karasu.pdf. Erişim: 01.04.2013.

Karayolları Genel Müdürlüğü, *Karayolları Genel Müdürlüğü Verileri*, 2012.

Kayan, V. (2012). *Türkiye'deki Boyutları Açısından Yaşlı Yoksulluğu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

KEİG (2012). İstihdamda Kadının Durumu Araştırması, http://www.keig.org/arastirmalar.aspx?id=2. Erişim: 01.04.2013.

KOSGEB (2013), *Faaliyet Raporu, 2012*.

Küreselleşme ve Dünya Kentleri Araştırma Ağı (GaWC) (2012). *GaWC'ye Göre Dünya*. Erişim: 01.04.2013.

Legatum Enstitüsü (2012). *Refah Endeksi*, http://www.prosperity.com/. Erişim: 01.04.2013.

Master Card (2010). *Küresel Destinasyonlar Şehir Endeksi*.

McKinsey Global Institute (2011). *Urban World: Mapping The Economic Power of Cities*, http://www.mckinsey.com/insights/urbanization/urban_world. Erişim: 01.04.2013.

MEB Mevzuat, *Milli Eğitim Temel Kanunu*.

MEB (2009). *Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi*.

MEB (2010). *Milli Eğitim İstatistikleri - Örgün Eğitim 2011-2012*.

MEB (2012). *Milli Eğitim İstatistikleri - Örgün Eğitim 2012-2013*.

MEB, *2013-2017 Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji ve Eylem Planı* (*Taslak*).

MEB, *Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim* (*2001-2002*).

MEB-UNICEF (2011). *İlköğretime Zamanında Kaydolmama: Nedenleri ve Önlenmesi İçin Öneriler*, Ankara.

MÜSİAD (2012). *Küresel Kriz ve İstihdam*, MÜSİAD Araştırma Raporları, İstanbul.

Mütevellioğlu, N. ve Aksoy, B. (2010). *İşsizlikle Mücadelede İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının İşlevi*, Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt: 1, No: 1.

Numbeo (2013). *Emlak Fiyatlarının Gelire Oranı Endeksi*.

Numbeo (2013). *Güvenlik Endeksi*.

Numbeo (2013). *Hayat Kalitesi Endeksi*.

Numbeo (2013). *Kirlilik Endeksi*.

Numbeo (2013). *Sağlık Endeksi*.

Numbeo (2013). *Trafikteki Seyahat Süresi*.

Numbeo (2013). *Tüketim Gücü Endeksi*.

OECD (2008). *İstanbul Metropolitan Alan Çalışması*.

OECD (2012). *Better Skils Better Jobs Better Lives: A Strategic Approach to Skills Policies*, OECD Publishing. http://skills.oecd.org/documents/OECDSkillsStrategyFINALENG.pdf.

OECD (2012). *Main Science and Technology Indicators 2012 Verileri*.

OECD (2012). *Skills Strategy*, http://www.oecd.org/edu/oecdskillsstrategy.htm.

OECD (2012). *Education at a Glance 2012*.

OECD (2013). *Employment Outlook*, http://www.oecd.org/els/emp/oecdemploymentoutlook.htm. Erişim: 01.04.2013.

OECD, *İşgücü İstatistikleri; İstihdam ve İşgücü Piyasası İstatistikleri Veri Tabanı*.

OECD, *OECD-DTÖ TİVA İstatistik Veritabanı ve Ülke Notları*, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_OECD_WTO#. Erişim: Temmuz 2013.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 1. Bölge Müdürlüğü, *Korunan Alanlar*, http://bolge1.ormansu.gov.tr/1bolge/AnaSayfa/korunanalanlar.aspx?sflang=tr. Erişim: Haziran 2013.

Öncü, A. (2000). İstanbullular ve Ötekiler: Küreselcilik Çağında Orta Sınıf Olmanın Kültürel Kozmolojisi, Keyder, Ç. (ed.) İstanbul Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları.

ÖSYM, *2011-2012 Yükseköğretim İstatistikleri*.

Özdemir, Ç. vd. (2006). *Türkiye Üniversiteleri Öğretim Elemanı Araştırması*.

PricewaterhouseCoopers (2009). *UK Economic Outlook*, http://www.ukmediacentre.pwc.com/imagelibrary/downloadMedia.ashx?MediaDetailsID=1562. Erişim: 01.04.2013.

Saygılı, Ş., Cihan, C. ve Yavan, Z. A. (2005). *Eğitim ve Sürdürülebilir Büyüme*, Koç Üniversitesi, İstanbul.

Semerci, P. U. vd., (2012). *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: "Çocuğun İyi Olma Hali"ni Anlamak: İstanbul Örneği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

SGK, *2009-2012 Yılları Türkiye, İstanbul ve İstanbul'un İlçelerinde Kayıtlı Çalışan Sayıları ve İşyeri Sayıları*.

Şeker, M. (2011). *İstanbul Yaşam Kalitesi Araştırması*, İTO, İstanbul.

Şen, B. (2006). *Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri; İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması*, Planlama Dergisi, no:2006/2, (65-76).

T.C. Başbakanlık, Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı (2013). İstanbul'da Bölge Merkezi Bulunan Çokuluslu Şirketler Verisi.

Taşdemir, İ. ve Batuk F. (2009). *Boğaz Geçişlerinin İstanbul Üzerinde Oluşturduğu Sosyoekonomik Değişimlerin CBS Ortamında İncelenmesi*.

TAV (2012). *Atatürk Havalimanı Uçuş İstatistikleri*.

TCCD, *TCDD Genel Müdürlüğü İstatistik Yıllıkları*.

The Economist Intelligence Unit (EIU) (2009). *Dünyanın En Yenilikçi Ülkelerinin Sıralaması Çalışması*.

The Z/Yen Group (2013). *The Global Financial Centres Index – GFCI*.

TİM, *2012 Yılı İhracat Verileri*.

TOBB Sanayi Veritabanı, http://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/sanayi-kapasite-raporu-istatistikleri.aspx. Erişim: Temmuz 2013.

Transparency International (2012). *Yolsuzluk Algılaması Endeksi*.

TÜİK, *TÜİK Bölgesel İstatistikleri*.

TÜİK, *TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı*, Erişim: 2013.

TÜİK, *TÜİK Ulusal Hesaplar*, Erişim: 2013.

TÜİK (2011). *Seçilmiş Göstergelerle İstanbul*.

TÜİK (2011). *Engellilerin Sorun ve Beklentileri Araştırması*.

TÜİK (2012). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*.

TÜİK (2012). *Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri*.

TÜİK (2012). *Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü İstatistikleri*.

TÜİK (2012). *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2011*.

TÜİK (2012). *Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2011*.

TÜİK (2013). *Çocuk İşgücü Anketi*.

TÜİK (2013). *İstatistiklerle Çocuk 2012*.

TÜİK (2013). *İstatistiklerle Gençlik, 2012*.

TÜİK (2013). *İstatistiklerle Kadın, 2012*.

TÜİK (2013). *Yoksulluk Çalışması, 2009*.

TÜİK, *2009 ve 2010 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri*.

TÜİK, *2010 Yılı İş İstatistikleri*.

TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi* (*ADNKS*), *2011*.

TÜİK, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2012*.

TÜİK, *Bilim, Teknoloji ve Yenilik 2011 Yılı* Verileri.

TÜİK, *İşgücü İstatistikleri,* 2013.

TÜİK, *Yetişkin Eğitim Faaliyetleri Araştırması, 2007*.

TÜREB (2013). *Türkiye Rüzgâr Enerjisi İstatistik Raporu*.

Türk Patent Enstitüsü, *2012 Verileri*.

Türk Vatandaşlığı Kanunu, (5901 Sayılı), Resmi Gazete: 12.06.2009, Sayı: 27256.

Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş. *2012 Verileri*.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) (2010). *İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010.*

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD) (2012). *Dünya Rekabet Yıllığı.*

UNDP (2011). İnsani Gelişmişlik Raporu.

UNDP (2013). *Human Development Report: The Rise of the South.*

USAK (2012). *İstanbul Kent Güvenliği: Dünya Ticaret ve Finans Merkezine Doğru,* Ankara.

WEF (2012). *Gender Gap Report*, http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap. Erişim: 01.04.2013.

Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri, İstanbul Apaçi Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir İnceleme,* Açılım Kitap, İstanbul.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, (2012)/3305 Sayılı Karar Ekleri: Ek 2-B.

YEGM, (2013), *İl Bazlı Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası,* http://www.eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx. Erişim: 5 Haziran 2013.

YEGM, (2013), *İl Bazlı Rüzgâr Enerjisi Potansiyeli Atlası,* http://www.eie.gov.tr/YEKrepa/ISTANBUL-REPA.pdf. Erişim: 5 Haziran 2013.

Yeldan, E. vd. (2012). *Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?*, TÜRKONFED,Cilt:1,Makro/Bölgesel/Sektörel Analiz, İstanbul.

Yentürk, N. ve Başlevent, C. (2007). *Genç İşsizliği Raporu,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi.

Yılmaz, M. ve Karadeniz, O. (2012). *Öğrenci Adaylarının Tercih Ettikleri Programlara Kayıt Yaptırmama Nedenleri Ve Yeniden Yapılandırma: Pamukkale Üniversitesi Araştırması,* Pamukkale Üniversitesi, http://tez2.yok.gov.tr/. Erişim: Nisan 2013.

YÖK, *2010 Yılı Yayın İstatistikleri*.

YÖK, *2013 Yılı Yayın İstatistikleri*.

YÖK İnternet Sitesi, http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz. Erişim: Nisan 2013.

YTÜ Teknopark İnternet Sitesi, http://www.yildizteknopark.com.tr/faz1, Erişim: 16.07.2013.

Yükseköğretim ve Bilim Dergisi (2011). *1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler.*

EKLER

EK 1. Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi			10. KALKINMA PLANI (2014-2018) NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM																
			Eğitim	Sağlık	Adalet	Güvenlik	Temel Hak ve Özgürlükler	Sivil Tolun Kuruluşları	Aile ve Kadın	Çocuk ve Gençlik	Sosyal Korumu	Kültür ve Sanat	İstihdam ve Çalışma Hayatı	Sosyal Güvenlik	Spor	Nüfus Dinamikleri	Kamuda Stratejik Yönetim	Kamuda İnsan Kaynakları	Kamu Hizmetlerinde e-devlet Uygulamaları
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI	KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ	Küresel Ekonomide Stratejik Aktör																	
		Küresel Değer Zincirinde Rekabetçi Konum	X	X								X							
		Sanayide Dönüşüm											X						
		Artan Ar-Ge ve Yenilik	X																
		Nitelikli Girişimcilik	X							X									
		Dönüşen İşgücü, Gelişen ve Artan İstihdam	X						X	X	X		X						
		Kentsel İmaj ve Etkin Tanıtım										X							
	ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM	Her Yaş İçin Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim	X						X	X	X		X		X			X	
		Sosyal Bütünleşme	X						X	X	X		X			X			
		Dinamik Nüfus	X						X	X						X			
		Sağlıklı Toplum, Kaliteli ve Akredite Sağlık Hizmetleri		X					X	X									
		Güvenli Kent			X	X													
		Güçlü Kurumsal Kapasite, İyi Yönetişim					X	X									X	X	X
		İstanbul'a Aidiyet ve Kentlilik Bilinci										X							

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi			10. KALKINMA PLANI (2014-2018) NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ TOPLUM																
			Eğitim	Sağlık	Adalet	Güvenlik	Temel Hak ve Özgürlükler	Sivil Tolun Kuruluşları	Aile ve Kadın	Çocuk ve Gençlik	Sosyal Korumu	Kültür ve Sanat	İstihdam ve Çalışma Hayatı	Sosyal Güvenlik	Spor	Nüfus Dinamikleri	Kamuda Stratejik Yönetim	Kamuda İnsan Kaynakları	Kamu Hizmetlerinde e-devlet Uygulamaları
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI	KEYİFLE YAŞANAN, SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ÖZGÜN MEKÂNLAR	Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Katılımcı Planlama					X								X				
		Mekânsal Kalite, Özgün Tasarım										X			X				
		Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm										X							
		Korunan İstanbul Belleği ve Kültürel Miras										X							
		Etkin Afet Yönetimi																	
		Sürdürülebilir Ulaşım ve Erişilebilirlik																	
		Sürdürülebilir ve Etkin Lojistik Altyapısı																	
		Kaliteli ve Sürdürülebilir Çevre																	
		Çevre Dostu Enerji Yönetimi																	

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi			10. KALKINMA PLANI (2014-2018)																					
			YENİLİKÇİ ÜRETİM, İSTİKRARLI YÜKSEK BÜYÜME																					
			Büyüme ve İstihdam	Yurtiçi Tasarruflar	Ödemeler Dengesi	Enflasyon ve Para Politikası	Mali Piyasalar	Maliye Politikası	Sosyal Güvenlik Finansmanı	Kamu İşletmeciliği	Kamu Yatırımları	Özel Kesim Yatırımları	Bilim, Teknoloji ve Yenilik	İmalat Sanayiinde Dönüşüm	Girişimcilik ve Kobiler	Fikri Mülkiyet Hakları	Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Tarım ve Gıda	Enerji	Madencilik	Lojistik ve Ulaştırma	Ticaret Hizmetleri	Turizm	İnş., Mühl.-Mim., Tek. Müş. ve Müteahhitlik Hizmetleri
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI	KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ	Küresel Ekonomide Stratejik Aktör	X		X		X					X		X	X									
		Küresel Değer Zincirinde Rekabetçi Konum	X		X		X					X		X	X		X				X		X	X
		Sanayide Dönüşüm	X											X										
		Artan Ar-Ge ve Yenilik	X		X		X						X	X	X	X								
		Nitelikli Girişimcilik											X		X									
		Dönüşen İşgücü, Gelişen ve Artan İstihdam	X																					
		Kentsel İmaj ve Etkin Tanıtım																					X	
	ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM	Her Yaş İçin Yüksek Standartlarda ve Yaratıcı Eğitim	X										X		X		X							
		Sosyal Bütünleşme																						
		Dinamik Nüfus	X																					
		Sağlıklı Toplum, Kaliteli ve Akredite Sağlık Hizmetleri																					X	
		Güvenli Kent																						
		Güçlü Kurumsal Kapasite, İyi Yönetişim	X					X																
		İstanbul'a Aidiyet ve Kentlilik Bilinci																						

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi		10. KALKINMA PLANI (2014-2018)																					
		YENİLİKÇİ ÜRETİM, İSTİKRARLI YÜKSEK BÜYÜME																					
		Büyüme ve İstihdam	Yurtiçi Tasarruflar	Ödemeler Dengesi	Enflasyon ve Para Politikası	Mali Piyasalar	Maliye Politikası	Sosyal Güvenlik Finansmanı	Kamu İşletmeciliği	Kamu Yatırımları	Özel Kesim Yatırımları	Bilim, Teknoloji ve Yenilik	İmalat Sanayiinde Dönüşüm	Girişimcilik ve Kobiler	Fikri Mülkiyet Hakları	Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Tarım ve Gıda	Enerji	Madencilik	Lojistik ve Ulaştırma	Ticaret Hizmetleri	Turizm	İnş., Mühl.-Mim., Tek. Müş. ve Müteahhitlik Hizmetleri
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI	KEYİFLE YAŞANAN, SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ÖZGÜN MEKÂNLAR	Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Katılımcı Planlama															X						
		Mekânsal Kalite, Özgün Tasarım																					
		Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm											X										
		Korunan İstanbul Belleği ve Kültürel Miras																					
		Etkin Afet Yönetimi																					
		Sürdürülebilir Ulaşım ve Erişilebilirlik	X							X										X			
		Sürdürülebilir ve Etkin Lojistik Altyapısı	X							X										X			
		Kaliteli ve Sürdürülebilir Çevre	X							X							X						
		Çevre Dostu Enerji Yönetimi	X							X								X					

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi			10. KALKINMA PLANI (2014-2018)								
			YAŞANABİLİR MEKANLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE								
			Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik	Mekânsal Gelişme ve Planlama	Kentsel Dönüşüm ve Konut	Kentsel Altyapı	Mahalli İdareler	Kırsal Kalkınma	Çevrenin Korunması	Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi	Afet Yönetimi
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI	KÜRESEL EKONOMİDE SÖZ SAHİBİ, YÜKSEK KATMA DEĞER ÜRETEN, YENİLİKÇİ VE YARATICI EKONOMİ	Küresel Ekonomide Stratejik Aktör	X								
		Küresel Değer Zincirinde Rekabetçi Konum	X								
		Sanayide Dönüşüm	X								
		Artan Ar-Ge ve Yenilik	X								
		Nitelikli Girişimcilik	X								
		Dönüşen İşgücü, Gelişen ve Artan İstihdam	X								
		Kentsel İmaj ve Etkin Tanıtım	X								
	ADİL PAYLAŞAN, KAPSAYICI VE ÖĞRENEN TOPLUM	Her Yaş İçin Yüksek Standartlar-da ve Yaratıcı Eğitim	X								
		Sosyal Bütünleşme	X	X							
		Dinamik Nüfus									
		Sağlıklı Toplum, Kaliteli ve Akredite Sağlık Hizmetleri	X								
		Güvenli Kent									
		Güçlü Kurumsal Kapasite, İyi Yönetişim	X				X				
		İstanbul'a Aidiyet ve Kentlilik Bilinci									

Onuncu Kalkınma Planı & 2014-2023 İstanbul Bölge Planı İlişkisi			10. KALKINMA PLANI (2014-2018)								
			YAŞANABİLİR MEKANLAR, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE								
			Bölgesel Gelişme ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik	Mekânsal Gelişme ve Planlama	Kentsel Dönüşüm ve Konut	Kentsel Altyapı	Mahalli İdareler	Kırsal Kalkınma	Çevrenin Korunması	Toprak ve Su Kaynakları Yönetimi	Afet Yönetimi
2014-2023 İSTANBUL BÖLGE PLANI	KEYİFLE YAŞANAN, SÜRDÜRÜLEBİLİR VE ÖZGÜN MEKÂNLAR	Sürdürülebilir Kentsel Gelişme, Katılımcı Planlama	X	X	X	X	X			X	
		Mekânsal Kalite, Özgün Tasarım	X	X	X						
		Bütüncül ve Kapsayıcı Kentsel Dönüşüm		X	X					X	
		Korunan İstanbul Belleği ve Kültürel Miras									
		Etkin Afet Yönetimi									X
		Sürdürülebilir Ulaşım ve Erişilebilirlik	X	X	X	X			X		
		Sürdürülebilir ve Etkin Lojistik Altyapısı	X	X		X			X		
		Kaliteli ve Sürdürülebilir Çevre				X			X	X	
		Çevre Dostu Enerji Yönetimi				X			X		

2014-2023 İstanbul Bölge Planı ulusal plan ve stratejilerle uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır. İstanbul Bölge Planı'nın vizyonu, gelişme eksenleri, öncelik alanları, strateji ve hedeflerinin belirlenmesinde dikkate alınan ulusal plan ve stratejilerin başında Onuncu Kalkınma Planı gelmektedir. Onuncu Kalkınma Planı'nda ortaya konan "temel amaçlar"a ulaşmak amacıyla 4 "ana başlık" altında "amaçlar ve hedefler" ile "politikalar" sıralanmıştır. 2014-2023 İstanbul Bölge Planı "vizyonu"nu hayata geçirmek üzere ise 3 "gelişme ekseni" altında "öncelik alanları", "stratejiler", "hedefler" ve "tedbirler" sıralanmıştır. Bu çerçevede, Onuncu Kalkınma Planı ana başlıkları İstanbul Bölge Planı gelişme eksenlerine, Onuncu Kalkınma Planı amaç ve hedeflerine ilişkin alt başlıkları ise İstanbul Bölge Planı öncelik alanlarına tekabül etmektedir. Benzer şekilde Onuncu Kalkınma politikaları ise İstanbul Bölge Planı stratejilerine tekabül etmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı'nın 4 ana başlığı aşağıda yer almaktadır:

1. Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum
2. Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme
3. Yaşanabilir Mekanlar, Sürdürülebilir Çevre
4. Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği

Onuncu Kalkınma Planı'nın ilk üç ana başlığı içerik olarak İstanbul Kalkınma Planı'nın gelişme eksenleri ile büyük oranda paralellik göstermektedir. 4. ana başlığa ise İstanbul Bölge Planı'nda bire bir denk gelen bir gelişme ekseni bulunmamakta; bu konuya başta ekonomiye ilişkin gelişme ekseni altındakiler olmak üzere ilgili stratejilerde yer verilmektedir. İlk sırada yer alan "toplum"a yönelik ana başlıkta İstanbul Bölge Planı'ndan farklı olarak "toplum"un yanı sıra toplumu oluşturan bireyler olarak "insan"a da yer verilmiş ve niteliklerinin geliştirilmesi hedeflendiği vurgulanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nda "toplum"un "güçlü" olması vurgusu yapılırken İstanbul Bölge Planı'nın 2. sırada yer alan "toplum"a yönelik gelişme ekseninde ise bunu karşılayacak ve bazı boyutlarını öne çıkaracak şekilde "adil paylaşım", "kapsayıcılık" ve "öğrenme" vurguları yapılmıştır. Onuncu Kalkınma Planı'nın ekonomiye yönelik 2. başlığında ise "yenilikçi üretim" ve "istikrarlı büyüme" boyutları üzerinde durulurken, İstanbul Bölge Planı'nda "yenilikçilik"e ek olarak "yüksek katma değer üretme" ve "yaratıcılık" vurguları da yapılmış; daha çok ülke geneli için ön planda olan "istikrarlı büyüme" yerine İstanbul'un küresel kent olma iddiası ve ekonomik yapısının buna uygun değişimine işaret eden "küresel ekonomide söz sahibi olmak" vurgusuna yer verilmiştir. Her iki planda da 3. sırada yer verilen "mekan"a ilişkin ana başlık/gelişme ekseninde "sürdürülebilirlik" ve "yaşam kalitesi" gibi konulara dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte Onuncu Kalkınma Planı'nda "çevre" ifadesi de ana başlık içerisinde yer bulurken; İstanbul Bölge Planı bunu "mekan"ın bir alt unsuru olarak ele almış; diğer yandan dönüşüm sürecinde kentin kendine has değerlerinin korunması ve yenilerinin katılması amacıyla "özgünlük" vurgusuna yer vermiştir.

Onuncu Kalkınma Planı ana başlıkları ve İstanbul Bölge Planı gelişme eksenleri altında yer alan amaç, hedef ve politikalar ile öncelik alanı, strateji, hedef ve tedbirler karşılaştırıldığında ise daha çok merkezi hükümet düzeyinde ele alınması gereken makro politikalar, mevzuat ve diğer düzenlemeler ile İstanbul'un yerele özgün boyutları dışında yine benzer şekilde paralellikler mevcuttur. Bu anlamda İstanbul Bölge Planı büyük oranda ulusal öncelikleri karşılamakta ve yerele yansıtmaktadır. Kapsam açısından karşılaştırıldığında ise Onuncu Kalkınma Planı altında ekonomiye yönelik olan "yenilikçi üretim, istikrarlı yüksek büyüme" alt başlığının en çok sayıda alt başlıkla detaylandırıldığı; İstanbul Bölge Planı'nda ise "keyifle yaşanan, sürdürülebilir ve özgün mekânlar" gelişme ekseninin en çok sayıda öncelik alanına sahip olduğu görülmektedir. Onuncu Kalkınma Planı alt başlıkları ile karşılaştırıldığında İstanbul Bölge Planı'nın ya çok benzer isimli öncelik alanları ve içeriği ile bunları karşıladığı veya bunlara ilişkin olarak farklı öncelik alanları altında stratejiler bulunduğu görülmektedir. Örneğin "istihdam ve çalışma hayatı" alt başlığı Onuncu Kalkınma Planı'nda topluma ilişkin başlık altındayken, İstanbul Bölge Planı'nda ekonomiye ilişkin gelişme ekseninde bulunmaktadır. Onuncu Kalkınma Planı'nın bütün alt başlıkları İstanbul Bölge Planı'nın en az bir öncelik alanı ile kesişmekte olup; o öncelik alanı altında farklı derecelerde de olsa Onuncu Kalkınma Planı'nın politikalarını karşılayan stratejiler bulunmaktadır.

Onuncu Kalkınma Planı'nın "nitelikli insan, güçlü toplum" ana başlığı altında İstanbul Bölge Planı öncelik alanlarını en fazla yatay kesen alt başlıklar "eğitim", "aile" ve "kadın, çocuk ve gençlik" ile "kültür ve sanat"tır. Bu ana başlık İstanbul Bölge Planı'nın üç gelişme ekseni ile de ilişkili olmakla birlikte genel daha çok "adil paylaşan, kapsayıcı ve öğrenen toplum" gelişme ekseni ile örtüşmektedir. Bu ana başlık Bölge Planı'nın ekonomiye ilişkin gelişme ekseni altında ise en çok "dönüşen işgücü, gelişen ve artan istihdam" öncelik alanı ile kesişmektedir. Mekana ilişkin gelişme ekseni altındaki öncelik alanları ile daha az oranda örtüşmekle birlikte en çok örtüştüğü öncelik alanları "sürdürülebilir kentsel gelişme, katılımcı planlama" ve "mekânsal kalite, özgün tasarım"dır.

Onuncu Kalkınma Planı'nın "yenilikçi üretim ve istikrarlı büyüme" ana başlığı altında İstanbul Bölge Planı öncelik alanları ile en fazla yatay kesişen alt başlıklar "büyüme ve istihdam" ile "imalat sanayii ve dönüşüm"dür. Bu alt başlıklar genel olarak İstanbul Bölge Planı'nın ekonomi ekseni ile kesişirken; toplum ekseni altında da "her yaş için yüksek standartlarda ve yaratıcı eğitim"; mekan ekseni altında ise ulaşım, lojistik, çevre ve enerji gibi altyapıya ilişkin öncelik alanları ile kesişmektedir. Bununla birlikte, Onuncu Kalkınma Planı'nın "yurtiçi tasarruflar", "enflasyon ve para politikası", "sosyal güvenlik finansmanı", "kamu işletmeciliği", "madencilik" gibi çoğu merkezi hükümet düzeyinde ele alınan makro politikalarına ilişkin alt başlıkları İstanbul Bölge Planı'nda karşılayan stratejiler bulunmamaktadır. "maliye politikası", "tarım ve gıda" gibi alt başlıklar ile ilişki ise zayıftır. "Bilgi ve iletişim teknolojileri", "lojistik ve ulaştırma", "ticaret hizmetleri", turizm inşaat, mühendislik-mimarlık, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetleri" ise öncelik alanı olarak olmasa bile stratejiler arasında ele alınmıştır.

Gerek Onuncu Kalkınma Planı'nın geneli içerisinde gerekse "yaşanabilir mekanlar ve sürdürülebilir çevre" başlığı altında yer alan alt başlıklardan İstanbul Bölge Planı öncelik alanlarını en fazla yatay kesen alt başlık "bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik"tir. Bölgesel gelişmenin çok boyutluluğunu da gösteren bu başlık altında sıralanan politikalar, İstanbul Bölge Planı'nın "dinamik nüfus", "güvenli kent", "İstanbul'a aidiyet" ve "kentlilik bilinci", "bütüncül ve kapsayıcı kentsel dönüşüm", "korunan İstanbul belleği ve kentsel miras", "etkin afet yönetimi", "kaliteli ve sürdürülebilir çevre", "çevre dostu enerji yönetimi" gibi bir kısmı sadece İstanbul'a has unsurları içeren öncelik alanları dışındaki bütün öncelik alanları bunların stratejileri ile kesişmektedir. Bu başlık altında İstanbul Bölge Planı öncelik alanı ve stratejileri ile en zayıf ilişkisi bulunan alt başlık ise "kırsal kalkınma"dır.

EK 2. İstanbul'da Sanayi ve Hizmet Kümeleri

Küme tespitinde genelgeçer bir yöntem bulunmamakla birlikte, kümelenme çalışmalarında sık karşılaşılan bir parametre uzmanlaşma (ihtisaslaşma) katsayısıdır. Türkiye'de yapılmış sektörel bazda küme tespit çalışmalarında uzmanlaşma katsayısının da değişkenlerinden biri olduğu *3 Yıldız* yöntemi sıkça kullanılmaktadır. Avrupa Küme Gözlemevi (European Cluster Observatory) tarafından geliştirilen bu yöntem, istihdam verileri kullanılarak hesaplanan *büyüklük*, *başatlık* ve *uzmanlaşma* parametrelerinden oluşmaktadır. Bu parametreler aşağıda kısaca tanımlanmıştır.

Büyüklük, sektörün bölgedeki istihdamının, ülke genelinde aynı sektördeki toplam istihdama oranıdır. *Başatlık,* sektörün bölgedeki istihdamının bölgenin toplam istihdamına oranıdır. *Uzmanlaşma* ise bölgenin bir sektörde Türkiye ortalamasından daha fazla istihdam yaratıp yaratmadığı; diğer bir deyişle, o sektörün bölgedeki başatlığının, Türkiye genelindeki başatlığına oranıdır. Analiz sadece istihdam verisi kullanarak hesaplanan parametrelere bağlı kalmamak adına *firma sayısı* kullanılarak tekrarlanmıştır.

Çalışmada İstanbul için kullanılan eşik değerler büyüklük için %6; başatlık için %1; uzmanlaşma için 1,2 olmuştur. Eşik değer olarak %6 yaklaşık 225 bin sigortalı çalışana ve 27 bin işyeri sayısına; %1 ise yaklaşık 37 bin sigortalı çalışana ve 4,5 bin işyerine tekabül etmektedir. Halihazırda bir çekim merkezi olarak İstanbul, birçok firmanın genel merkezine ev sahipliği yapmakta ve Türkiye'de çalışanların büyük bir kısmını istihdam etmektedir. İstanbul'da hem istihdam hem de işyeri sayısı bakımından Türkiye'ye kıyasla birçok sektörde firma yoğunluğu ve uzmanlaşma gözlemlenmektedir. Bunların arasında firma yoğunluğu ve uzmanlaşmanın daha yoğun olduğu sektörleri belirleyebilmek adına bu parametreler için eşik değer 1,2 olarak belirlenmiştir. Değerlendirme kriterleri şu şekildedir:

· Eğer İstanbul'un *i* sektöründeki istihdamı, Türkiye genelinde aynı sektördeki istihdamın %6'sından büyük ise, *i* sektörü İstanbul'un *büyük* sektörlerinden kabul edilir ve 1 yıldız ile derecelendirilir.

· Eğer İstanbul'un *i* sektöründeki istihdamı, Bölge genelindeki istihdamın %1'inden büyük ise, *i* sektörü İstanbul'un *başat* sektörlerinden kabul edilir ve 1 yıldız ile derecelendirilir.

· Eğer *i* sektörünün İstanbul'daki başatlığı, aynı sektörün Türkiye'deki başatlığından büyük ise İstanbul *i* sektöründe *uzmanlaşmış* kabul edilir ve 1 yıldız ile derecelendirilir. Değerlendirme kriterlerinin özeti Tablo 111'de görülmektedir.

Tablo 111 Değerlendirme Kriterleri

	İstihdama Göre	Firma Sayısına Göre	
Büyüklük	$\frac{e_i}{E_i} \geq 0{,}06 \longrightarrow *$	Büyüklük	$\frac{f_i}{F_i} \geq 0{,}06 \longrightarrow *$
Başatlık	$\frac{e_i}{e} \geq 0{,}01 \longrightarrow *$	Başatlık	$\frac{f_i}{f} \geq 0{,}01 \longrightarrow *$
Uzmanlaşma	$\left(\frac{e_i}{e}\right) / \left(\frac{E_i}{E}\right) \geq 1{,}20 \longrightarrow *$	Firma yoğunluğu	$\left(\frac{f_i}{f}\right) / \left(\frac{F_i}{F}\right) \geq 1{,}20 \longrightarrow *$

Tablo 112 İstanbul'da Sigortalı Çalışan Sayısına Göre 3 Yıldız Alan Faaliyetler, 2012

NACE Rev.2 Faaliyet Kodu	Uzmanlaşma Katsayısı
64 Finansal hizmet faaliyetleri	2,01
32 Diğer imalatlar	2,00
73 Reklamcılık	2,00
14 Giyim eşyalarının imalatı	1,96
62 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	1,91
70 İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri	1,87
18 Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1,75
46 Toptan ticaret	1,70
79 Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizm.	1,70
15 Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1,64
69 Hukuki ve muhasebe faaliyetleri	1,32
52 Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler	1,30
22 Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	1,21
56 Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	1,21

Kaynak: SGK verisi kullanılarak hesaplanmıştır.

Tabloda, e_i *i* sektörünün bölgedeki istihdamını; E_i *i* sektörünün Türkiye genelindeki istihdamı; e bölgedeki toplam istihdamı ve E Türkiye'deki toplam istihdamı ifade etmektedir. Benzer şekilde, f_i bölgede *i* sektöründe faaliyet gösteren firma sayısını; F_i Türkiye genelinde *i* sektöründe faaliyet gösteren firma sayısını; f Bölgedeki toplam firma sayısını ve F Türkiye'deki toplam firma sayısını ifade etmektedir.

2012 yılı sigortalı çalışan ve işyeri sayıları SGK'dan temin edilmiş; 4'lü kırılımdaki NACE Rev.2 kodları bazında alt faaliyetlere ayrılmış olan veri toplulaştırılarak, analiz 2'li kırılımdaki faaliyetler için gerçekleştirilmiştir[46]. Buna göre, İstanbul'da 3 yıldız ile derecelendirilen ve uzmanlaşma katsayısına göre sıralanan faaliyetler Tablo 112'de görülmektedir.

Tablodan görüleceği üzere 3 yıldız alan faaliyetlerin 9'u hizmet, 5'i ise sanayi sektörüdür. Analiz firma sayısına göre tekrarlandığında, Tablo 112'deki sektörlere ek olarak *68 gayrimenkul*, *28 makine ve teçhizat* ile *13 tekstil ürünleri imalatı* da firma yoğunluğu bakımından 3 yıldız ile derecelendirilmiştir. Firma yoğunluğuna göre 3 yıldız alan faaliyetlerin 6'sı hizmet ve 7'si sanayi sektörüdür.

Küme tespiti ana faaliyet grupları üzerinden yürütüldüğü için kümeyi oluşturan fakat farklı sektörler altında sınıflandırılmış alt faaliyet grupları gözden kaçabilmektedir. Örneğin, 85 NACE kodlu eğitim, 3 yıldız ile derecelendirilen bir sektör olarak çıkmamasına rağmen, eğitim altında sınıflandırılan *yükseköğretim*in İstanbul'da kümelen-

[46] NACE 95-99 arası faaliyetler kümelenme potansiyeli görülmediği için analize dahil edilmiştir.

Tablo 113 İstanbul'da Sigortalı Çalışan Sayısına Göre 3 Yıldız Alan Diğer Faaliyetler, 2012

NACE Rev.2, 2'li Faaliyet Kodu	4'lü Faaliyet Kodu	Uzmanlaşma Katsayısı
59 Sinema filmi, video ve TV programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama	5911 Sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri	3,09
49 Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	4932 Kara taşımacılığı ile yapılan diğer yolcu taşımacılığı	1,99
85 Eğitim	8542 Yükseköğretim 8520 İlköğretim	1,90 1,24
28 Makine ve teçhizat	2826-2827 Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı	1,59 1,55
43 Özel inşaat faaliyetleri	4339 Binanın tamamlanması ve bitirilmesi	1,58
47 Perakende ticaret	4719 Belirli bir mala tahsis edilmemiş mağazalardaki perakende ticaret	1,20
13 Tekstil ürünleri imalatı	1324 Dokuma	1,20

Kaynak: SGK verisi kullanılarak hesaplanmıştır

me potansiyeli olduğu bilinmektedir. 2'li kırılımdaki faaliyet sınıflandırmasından kaynaklanan bu bilgi kaybını giderebilmek adına, analiz 4'lü kırılımdaki verilerle tekrarlanmış ve 2 kodlu faaliyetlere ek olarak Tablo 113'deki sektörlerin de 3 yıldız aldığı görülmüştür:

Tablo 114 uzmanlaşma katsayısı yüksek değer almasına rağmen, İstanbul'da büyük istihdam yaratamaması nedeniyle 3 yıldız alamayan faaliyetleri göstermektedir. Bu durum genellikle uzmanlaşma katsayısı oldukça yüksek olan bir sektör bölgede başat sayılmadığında görülmektedir. Başat olmamasına rağmen İstanbul'da varlık gösteren bu sektörlerin emek yoğun olmayan ve/veya yeni kümelenmekte olan sektörler arasından çıkması muhtemeldir.

Tablo 114 İstanbul'da Varlık Gösteren Diğer Sektörler, 2012

NACE Rev.2 Faaliyet Kodu	Uzmanlaşma Katsayısı
59 Sinema filmi, video ve televizyon programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri	2,85
78 İstihdam faaliyetleri	2,2
21 Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	2,07
60 Programcılık ve yayıncılık faaliyetleri	2,06
58 Yayıncılık faaliyetleri	2,03
50 Suyolu taşımacılığı	1,94
51 Havayolu taşımacılığı	1,89
53 Posta ve Kurye Faaliyetleri	1,74
65 Sigorta, reasürans ve emeklilik fonları (zorunlu sosyal güvenlik hariç)	1,73
90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	1,68
68 Gayrimenkul faaliyetleri	1,66
66 Finansal hizmetler ve sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler	1,58
77 Kiralama ve leasing	1,35
61 Telekomünikasyon	1,27
91 Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer	1,26
17 Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	1,24
74 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	1,23

Kaynak: SGK verisi kullanılarak hesaplanmıştır

Tablo 114'deki sektörlere ek olarak 26 bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı ve 27 elektrikli teçhizat imalatı da firma yoğunluğu bakımından varlık gösteren fakat 3 yıldız ile derecelendirilmeyen sektörlerdir.

Uzmanlaşma ve firma yoğunluğuna göre sektörel yığınlaşmaların olduğu faaliyetler potansiyel küme gruplarına ayrılmış; rekabetçilik düzeyi ve katma değer seviyesi ile ilgili fikir vermesi açısından EUROSTAT'ın hizmet sektörlerini bilgi yoğunluklarına ve imalat

Tablo 115 Tablo 5. İstanbul'da Potansiyel Hizmet Kümelerinin Bilgi Yoğunlukları

Küme Grubu	Teknoloji/ Bilgi Seviyesi	Sektör	Teknoloji/Bilgi Seviyesi
Yaratıcı Endüstriler	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti	18 Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	Orta-düşük teknoloji
		58 Yayıncılık faaliyetleri	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		59 Sinema filmi, video ve TV programları yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		60 Programcılık ve yayıncılık faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		61 Telekomünikasyon	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		73 Reklamcılık	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		74 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
Finansal Hizmetler	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti	64 Finansal hizmet faaliyetleri	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		65 Sigorta, reasürans ve emeklilik fonları	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		66 Finansal hizmetler ve sigorta faaliyetleri için yardımcı faaliyetler	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Yüksek teknoloji/ Bilgi yoğun	61 Telekomünikasyon	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		62 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		26 Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	Yüksek teknoloji
Lojistik	Orta-bilgi yoğun hizmetler	49 Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	Düşük bilgi-yoğun hizmet
		50 Suyolu taşımacılığı	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		51 Havayolu taşımacılığı	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		52 Taşımacılık için depolama ve destekleyici faaliyetler	Düşük bilgi-yoğun hizmet
		53 Posta ve Kurye Faaliyetleri	Düşük bilgi-yoğun hizmet
Üst Düzey Hizmetler	Bilgi-yoğun hizmetler	62 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		69 Hukuki ve muhasebe faaliyetleri	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		70 İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		73 Reklamcılık	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		77 Kiralama ve leasing	Düşük bilgi-yoğun hizmet
		78 İstihdam faaliyetleri	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
Eğitim	Bilgi-yoğun hizmetler	85 Eğitim	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
Turizm	Orta-bilgi yoğun hizmetler	56 Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	Düşük bilgi-yoğun hizmet
		79 Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri	Düşük bilgi-yoğun hizmet
		90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
		91 Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
Gayrimenkul ve İnşaat		68 Gayrimenkul faaliyetleri	Düşük bilgi-yoğun hizmet
		43 Özel inşaat faaliyetleri	-

Tablo 116 İstanbul'da Potansiyel İmalat Sanayi Kümelerinin Teknoloji Yoğunlukları

Küme Grubu	Teknoloji/ Bilgi Seviyesi	Sektör	Teknoloji/Bilgi Seviyesi
Tekstil-Hazırgiyim ve Deri	Düşük teknolojili imalat/ Bilgi yoğun hizmet	13 Tekstil ürünleri imalatı	Düşük teknoloji
		14 Giyim eşyalarının imalatı	Düşük teknoloji
		15 Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	Düşük teknoloji
		74 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faal.	Bilgi-yoğun hizmet faaliyeti
Diğer İmalat Kümeleri	Düşük teknoloji-Yüksek teknoloji	17 Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	Düşük teknoloji
		18 Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	Düşük teknoloji/Orta-düşük
		21 Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ait malzemelerin imalatı	Yüksek teknoloji
		22 Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	Orta-düşük teknoloji
		26 Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	Yüksek teknoloji
		27 Elektrikli teçhizat imalatı	Orta-yüksek teknoloji
		28 B.y.s. makine ve teçhizat imalatı	Orta-yüksek teknoloji
		32 Diğer imalatlar	Düşük teknoloji

sektörlerini teknoloji yoğunluklarına göre sınıflandırdığı çalışmasına başvurularak incelenmiştir. Söz konusu çalışmada NACE faaliyet kodları kullanılarak imalat sektörleri teknoloji yoğunluklarına göre 4 gruba; hizmet sektörleri bilgi odaklılıklarına göre 2 gruba ayrılmaktadır.

3 Yıldız Analizi sektörel yığınlaşmaları tespit etmekte faydalı bir yöntem olsa da, sınırlı kaldığı noktalar vardır. Bir sektörün diğer sektörler üzerindeki çarpan etkisini ve kümeyi oluşturan alt sektörlerin birbirine ne derece bağlı olduğunu yansıtamamaktadır. Analizde potansiyel kümeye dahil edilmeyen veya gözden kaçırılmış sektörler ve 2'li kırılımdaki veriler incelendiği için kümenin parçası olmadığı halde kümeye dahil edilmiş alt sektörler olabilir. Sektörler arasında varsayılan girdi-çıktı ilişkileri gerçekte güçlü olmayabilir. Çalışmanın bir sonraki aşamasında sahaya araştırması yapılarak ve uzman görüşlerine başvurularak bu grupların esas şeklini alması beklenmektedir.

EK 3. İstanbul'da Faaliyet Gösteren Ar-Ge Merkezleri

Sıra No	İşletme Adı	Sektörü
1	KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	Bankacılık
2	PROVUS BİLİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
3	OBASE BİLGİSAYAR VE DANIŞMANLIK HİZMETLERİ TİCARET A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
4	PROLİNE BİLİŞİM SİSTEMLERİ VE TİCARET A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
5	ERICSSON TELEKOMUNIKASYON A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
6	AVEA İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
7	HUAWEİ TELEKOMÜNİKASYON DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
8	TRİODOR ARAŞTIRMA GELİŞTİRME YAZILIM VE BİLİŞİM TİC. LTD. ŞTİ.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
9	KOÇSİSTEM BİLGİ VE İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
10	AIRTIES KABLOSUZ İLETİŞİM SAN. VE DIŞ TİCARET A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
11	DIGITURK-DİGİTAL PLATFORM İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
12	ALCATEL LUCENT TELETAŞ TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
13	NORTEL NETWORKS NETAŞ TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
14	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.	Cam ve Seramik
15	BSH EV ALETLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Dayanıklı Tüketim Malları
16	ARÇELİK KURUTMA MAKİNASI VE ELEKTRİK MOTORLARI AR-GE BÖLÜMÜ	Dayanıklı Tüketim Malları
17	ARÇELİK A.Ş. AR-GE DİREKTÖRLÜĞÜ	Dayanıklı Tüketim Malları
18	ARÇELİK ÇAMAŞIR MAKİNESİ	Dayanıklı Tüketim Malları
19	VİKO	Elektrik-Elektronik
20	MAKEL ELEKTRİK MALZEMELERİ SAN. VE TİC. A.Ş.	Elektrik-Elektronik
21	İNFORM ELEKTRONİK SANAYİ VE DIŞ TİCARET A.Ş.	Elektrik-Elektronik
22	ARÇELİK A.Ş.	Elektrik-Elektronik
23	ENEL ENERJİ ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Enerji
24	ÜNİLEVER SAN. VE TİC. TURK A.Ş.	Ev ve Kişisel Bakım
25	ELVAN GIDA A.Ş.	Gıda Sanayi
26	THY TEKNİK A.Ş.	Havacılık
27	MUSTAFA NEVZAT İLAÇ SANAYİ A.Ş.	İlaç
28	ABDİ İBRAHİM İLAÇ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	İlaç
29	KAYALAR KİMYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Kimya
30	ORGANİK KİMYA A.Ş.	Kimya
31	GOLDAŞ KUYUMCULUK İTHALAT İHRACAT A.Ş.	Kuyumculuk
32	EKOL LOJİSTİK	Lojistik
33	KALE KİLİT VE KALIP SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	Metal Sanayi
34	AKIM METAL SANAYİ VE TİCARETA.Ş.	Metal Sanayi
35	SAMET KALIP VE MADENİ EŞYA SAN.VE TİC.A.Ş.	Mobilya
36	HEGZAGON MÜHENDİSLİK VE TASARIM A.Ş.	Otomotiv
37	MERCEDES-BENZ TÜRK A.Ş.	Otomotiv
38	HEMA ENDÜSTRİ A.Ş.	Otomotiv
39	DELPHI OUTOMOTIVE SYSTEMS LTD. ŞTİ.	Otomotiv Yan Sanayi
40	BİS	Yazılım

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Nisan 2013 Ar-Ge Merkezleri verilerinden derlenmiştir.

EK 4. İBB Şirketlerinin 2012 Yılı Gelir-Gider ve Yatırımları

	Gelirler		Giderler		Gerçekleşen
İŞTİRAK	Bütçelenen	Gerçekleşen	Bütçelenen	Gerçekleşen	Yatırımlar
AĞAÇ A.Ş.	195.981.944	238.503.972	180.346.209	210.056.108	2.810.911
BELBİM A.Ş.	93.542.758	86.772.664	87.812.375	67.905.590	3.044.138
BELTUR A.Ş.	83.480.447	66.361.955	82.970.447	66.080.808	2.976.000
BİMTAŞ A.Ş.	56.679.396	24.103.253	56.150.911	41.536.699	4.137.165
BOĞAZİÇİ YÖN. A.Ş.	6.591.318	7.762.982	5.588.476	6.518.707	0
HAMİDİYE A.Ş.	59.396.203	66.639.350	57.450.645	66.260.574	1.121.850
İGDAŞ	4.108.255.798	4.305.927.601	3.958.522.816	3.904.432.618	244.214.687
İSBAK A.Ş.	86.730.000	84.304.141	84.696.593	81.797.793	1.065.417
İSFALT A.Ş.	157.735.949	66.853.410	146.529.343	64.590.684	10.623.789
İSPARK A.Ş.	125.756.939	113.177.992	123.565.178	111.343.733	15.542.719
İSTAÇ A.Ş.	277.920.065	359.831.238	274.788.043	295.331.825	3.218.906
İ.ENERJİ A.Ş.	130.38.607	122.816.052	122.701.085	114.308.758	0
İHE A.Ş.	137.880.166	156.129.697	122.868.688	134.215.253	1.506.548
İ.İMAR A.Ş.	19.047.825	4.247.210	3.651.693	1.708.620	0
İ.OTOBÜS A.Ş.	343.194.540	149.279.511	319.505.110	130.420.097	7.289.362
İ.ŞEHİR HATLARI A.Ş.	84.576.854	75.801.692	112.142.919	103.861.242	164.845
İ.ULAŞIM A.Ş.	436.846.012	405.844.766	428.330.565	388.190.228	37.603.815
İSTON A.Ş.	339.845.854	275.532.996	312.196.933	247.702.405	11.627.102
KİPTAŞ	418.041.915	464.512.492	398.932.671	365.526.091	2.256.489
KÜLTÜR A.Ş.	114.230.758	116.962.318	99.583.297	112.976.294	1.226.703
SAĞLIK A.Ş.	148.108.656	129.83.978	144.847.700	126.456.161	4.794.866
SPOR A.Ş.	76.241.482	63.552.471	95.747.857	80.740.327	3.725.508
UGETAM A.Ş.	18.060.000	10.484.245	17.977.658	10.061.240	461.163
İSTIME A.Ş.	7.624.000	4.281.161	7.599.994	4.881.985	0
TOPLAM	7.526.607.486	7.399.667.147	7.244.507.206	6.736.903.840	359.411.983

Kaynak: İBB Faaliyet Raporu, 2012

EK 5. İstanbul'da Kamu Yararına Çalışan Dernekler

1	AIDS SAVAŞIM DERNEĞİ
2	AKSEKİ EĞİTİM HAYRATI YAPANLAR VE YAŞATANLAR DERNEĞİ
3	AMYOTROFİK LETERAL SKLEROZ MOTOR NÖRON HASTALIĞI DERNEĞİ (ALS-MNH DER)
4	ARAMA KURTARMA DERNEĞİ
5	BALIKLI RUM HASTANESİNDEKİ YOKSUL HASTA VE İHTİYARLARA YARDIM DERNEĞİ
6	BALTALİMANI ORTOPEDİ VE TRAVMATOLOJİ DERNEĞİ
7	BATI TRAKYA TÜRKLERİ DAYANIŞMA DERNEĞİ
8	BAYRAMPAŞA SAĞLIK HİZMETLERİ YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
9	BEDENSEL ENGELLİLERLE DAYANIŞMA DERNEĞİ
10	BEŞİKTAŞ JİMNASTİK KULÜBÜ
11	BOĞAZİÇİ SOROPTİMİST KULÜBÜ (İŞ VE MESLEK KADINLARI) DERNEĞİ
12	BOSNA SANCAK KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
13	CERRAHPAŞA HALK SAĞLIĞINI KORUMA DERNEĞİ
14	CERRAHPAŞA KADIN DOĞUM DERNEĞİ
15	CÜZZAMLA SAVAŞ DERNEĞİ
16	ÇAĞDAŞ YAŞAMI DESTEKLEME DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
17	ÇEVRE KURULUŞLARI DAYANIŞMA DERNEĞİ
18	ÇOCUK AKIL SAĞLIĞI VE REHBERLİĞİ DERNEĞİ
19	ÇOCUK BÖBREĞİ SAĞLIĞI DERNEĞİ
20	ÇOCUK SAĞLIĞI DERNEĞİ
21	DARÜLACEZEYE YARDIM DERNEĞİ
22	DARÜŞŞAFAKA CEMİYETİ
23	DENİZ FENERİ YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
24	DENİZ TEMİZ DERNEĞİ
25	DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ
26	DOĞU TÜRKİSTAN GÖÇMENLER DERNEĞİ
27	EMİN ONGAN ÜSKÜDAR MUSİKİ DERNEĞİ
28	ERAM ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLARA YARDIM DERNEĞİ
29	FATİHİN ESKİ ESERLERİNİ İHYA VE KORUMA DERNEĞİ
30	FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ
31	GALATASARAY SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ
32	GÖÇMENLERE YARDIM DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
33	GÖRME ÖZÜRLÜLER DERNEĞİ
34	HAYDARPAŞA NUMUNELİLER DERNEĞİ
35	HUZUREVLERİ KURMA VE YAŞATMA DERNEĞİ
36	IRAK TÜRKLERİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ (GENEL MERKEZ)
37	İHTİYARLARA MAHSUS CEMİYETİ HAYRİYE DERNEĞİ DÜŞKÜNLER EVİ
38	İLİM YAYMA CEMİYETİ
39	İLKYARDIM HASTANELERİ YAŞATMA VE KORUMA DERNEĞİ
40	İSTANBUL ESNAF HASTANESİ KORUMA VE YARDIM DERNEĞİ
41	İSTANBUL FETİH CEMİYETİ DERNEĞİ
42	İSTANBUL FİLARMONİ DERNEĞİ
43	İSTANBUL HASTA ÇOCUKLARI KORUMA DERNEĞİ
44	İSTANBUL MİLLETLERARASI LİONS KULÜBÜ DERNEĞİ
45	İSTANBUL ŞEHİR KÜTÜPHANESİ KURMA VE YAŞATMA DERNEĞİ

46	İSTANBUL TOPKAPI SARAYI SEVENLER DERNEĞİ
47	İSTANBUL ULUSLARARASI KARDEŞLİK VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
48	İSTANBUL VEREM SAVAŞ DERNEĞİ
49	İSTANBUL YELKEN KULÜBÜ SPOR DERNEĞİ
50	KADIN HAKLARI KORUMA DERNEĞİ
51	KAHRAMANMARAŞ OKUTMA VE YARDIM DERNEĞİ
52	KAMU YARARINA ÇALIŞAN ÇOCUK ZEKASINI KORUMA VE GELİŞTİRME DERNEĞİ
53	KAMU YARARINA ÇALIŞAN TÜRKİYE POLİS EMEKLİLERİ SOSYAL YARDIM DERNEĞİ
54	KAMU YARARINA ÇALIŞIR TCDD EMEKLİLERİ SOSYAL YARDIM DERNEĞİ
55	KAMU YARARINA ÇALIŞIR TÜRKİYE EMEKLİ ÖĞRETMENLER DERNEĞİ
56	KANLICA YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
57	KARİKATÜRCÜLER DERNEĞİ
58	KİMSE YOK MU DAYANIŞMA VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
59	KONYA YÜKSEK ÖĞRENİM YAPTIRMA DERNEĞİ
60	KÖRLERİ EĞİTİM VE KALKINDIRMA DERNEĞİ
61	KÖY ÖĞRETMENLERİ İLE HABERLEŞME VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
62	KULEDİBİ SAĞLIK EĞİTİM VE ÇEVRE KALKINDIRMA VE KORUMA DERNEĞİ
63	LEVENT SOROPTİMİST KULÜBÜ (İŞ VE MESLEK KADINLARI) DERNEĞİ
64	MALTEPE CAMİİ İNŞAA VE YAŞATMA DERNEĞİ
65	MARMARA SOROPTİMİST KULÜBÜ (İŞ VE MESLEK KADINLARI) DERNEĞİ
66	MODA SOROPTİMİST KULÜBÜ (İŞ VE MESLEK KADINLARI) DERNEĞİ
67	MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
68	ÖNDER İMAM HATİP LİSESİ MEZUNLARI VE MENSUPLARI DERNEĞİ
69	RESİM VE HEYKEL MÜZELERİ DERNEĞİ
70	SULTANAHMET CAMİİ KORUMA VE İHYA DERNEĞİ
71	SÜREYYA AĞAOĞLU ÇOCUK DOSTLARI DERNEĞİ
72	ŞİŞLİ SAĞLIK SOSYAL YARDIM VE EĞİTİM DERNEĞİ
73	ŞİŞLİ SOROPTİMİST KULÜBÜ (İŞ VE MESLEK KADINLARI) DERNEĞİ
74	TOPKAPI FUKARAPERVER CEMİYETİ
75	TÜKETİCİYİ KORUMA DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
76	TÜRK AMERİKAN İŞADAMLARI DERNEĞİ
77	TÜRK BALIKADAMLAR SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ
78	TÜRK BİLİM TARİHİ KURUMU DERNEĞİ
79	TÜRK CAN KURTARMA CEMİYETİ DERNEĞİ
80	TÜRK COĞRAFYA KURUMU DERNEĞİ
81	TÜRK DİABET CEMİYETİ DERNEĞİ
82	TÜRK FİZİK DERNEĞİ
83	TÜRK KANSER DERNEĞİ
84	TÜRK KARDİYOLOJİ DERNEĞİ
85	TÜRK MATEMATİK DERNEĞİ
86	TÜRK MİKROBİYOLOJİ CEMİYETİ DERNEĞİ
87	TÜRK PEDİATRİ KURUMU DERNEĞİ
88	TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ
89	TÜRK TIP DERNEĞİ
90	TÜRK ÜNİVERSİTELİ KADINLAR DERNEĞİ
91	TÜRKİSTANLILAR KÜLTÜR VE SOSYAL YARDIM DERNEĞİ
92	TÜRKİYE BEYAZAY DERNEĞİ
93	TÜRKİYE ÇEVRE KORUMA VE YEŞİLLENDİRME KURUMU DERNEĞİ
94	TÜRKİYE EĞİTİM VE KÜLTÜR DERNEĞİ
95	TÜRKİYE FİZİKSEL TIP VE REHABİLİTASYON DERNEĞİ

96	TÜRKİYE GAZETECİLER CEMİYETİ
97	TÜRKİYE GİYİM SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
98	TÜRKİYE GÖRME ENGELLİLER DERNEĞİ
99	TÜRKİYE HALK SAĞLIĞI DERNEĞİ
100	TÜRKİYE HAYVANLARI KORUMA DERNEĞİ
101	TÜRKİYE HEMOFİLİ DERNEĞİ
102	TÜRKİYE İLAHİYAT TEDRİSATINA YARDIM EDEN DERNEKLER FEDERASYONU
103	TÜRKİYE İŞ ADAMLARI VE SANAYİCİLER KONFEDERASYONU
104	TÜRKİYE İŞİTME ENGELLİLER DERNEĞİ
105	TÜRKİYE İŞİTME ENGELLİLER MİLLİ FEDERASYONU

EK 6. Tematik Toplantılar Katılımcı Listesi

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
İstanbul Benim Vizyon Toplantısı 29.04.2013	Dr. Abdurrahman ARIMAN	ÇEDBİK
	Prof. Dr. Ahmet Emre BİLGİLİ	İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü
	Prof. Dr. Ahmet Haluk DURSUN	Topkapı Saray Müzesi Müdürlüğü
	Doç. Dr. Asu AKSOY	Bilgi Üniversitesi, Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi
	Avi ALKAŞ	Jones Lang LaSalle
	Aysim TÜRKMEN	
	Aziz TORUN	GYODER
	Azize TAN	İKSV
	Başak ÖZKUL	
	Prof. Dr. Cemal KAFADAR	Harvard University
	Dr. Cemil ARIKAN	Teknopark İstanbul
	Çağatay ÖZKUL	BİO İstanbul
	Çiler YILDIZ	İstanbul Modern Sanat Müzesi
	Engür RUTKAY	Girişimcilik Organizasyonu
	Faruk ECZACIBAŞI	Türkiye Bilişim Vakfı
	Faruk GÖKSU	Kentsel Strateji ve Proje Geliştirme Danışmanlık
	Faruk MALHAN	Koleksiyon Mobilya
	Ferda KERTMELİOĞLU	Mobilera CEO
	Prof. Dr. Günay KOCASOY	Boğaziçi Üniversitesi
	Günnur ÖZALP	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
	Güven BORÇA	MARKAM
	Öğr. Gör. Haldun HÜREL	MSGÜ
	Prof. Hüseyin KAPTAN	Atelye70
	Prof. Dr. İclal DİNÇER	Yıldız Teknik Üniversitesi
	Levent ÇALIKOĞLU	İstanbul Modern Sanat Müzesi
	Dr. Muammer YILDIZ	İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü
	Dr. Murat Berberoğlu	GYODER
	Murat YETKİN	Hürriyet Daily News
	Nil AYNALI	Emre Arolat Mimarlık
	Nurdan ŞAHİN	Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı
	Prof. Dr. Orhan ALANKUŞ	Okan Üniversitesi
	Özlem GÖKÇE	GYODER
	Prof. Dr. Pınar MENGÜÇ	Özyeğin Üniversitesi
	Saadet GÜLÜMSER YILDIRIM	İstanbul Kadın Müzesi
	Serdar SARIGÜL	TEMA

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
İstanbul Benim Vizyon Toplantısı 29.04.2013	Sibel BÜLAY	Sürdürülebilir Ulaşım Derneği
	Suay AKSOY	CAMOC - Museums of Cities
	Prof. Dr. Ümit MERİÇ	
Girişimcilik Ekosistemi 08.05.2013	Bedriye HÜLYA	BFIT - KSSD
	Büke ÇUHADAR	Endeavor Türkiye
	Yrd. Doç. Dr. Ahmet Murat FİŞ	Özyeğin Üniversitesi
	Engür RUTKAY	Entrepreneurs Organization
	Serhat GÖRGÜN	Inveon
	Melih EFEOĞLU	Keiretsu Forum İstanbul
	Ozan SÖNMEZ	Özyeğin Üniversitesi
	Yıldırım KIRGÖZ	TEPAV
	Hüseyin DOĞAN	Birleşmiş Markalar Derneği (BMD)
	Efsun GEDİK	TOBB Kadın Girişimciler Kurulu
	Sezai HAZIR	Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği
	Ayşegül EKMEKÇİ	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
	Hüseyin KILIÇ	KOSGEB
	Gülsüm ÇIRACI	İstanbul Melek Yatırımcı Merkezi
	Berrak KUTSOY	Pegasus
	Ceyda KEÇELİ	Pegasus Airlines
	İhsan KARATAYLI	TTGV
	Necdet ÖZTÜRK	Dünya Engelliler Vakfı
	Özgür SOLAKOĞLU	GYİAD
	Başak SARAL	Uluslararası Girişimcilik Merkezi
	Cem ARSLAN	Uluslararası Girişimcilik Merkezi
	Serdar APAYDIN	İstanbul Bilgi Üniversitesi
	Gülcan ERGÜN	TOBB GGK
Ar-Ge ve Yenilik 09.05.2013	Işık ÖZMEN	TÜBİTAK
	Samir DELİORMANLI	Koç Holding A.Ş.
	Hakan ÖZCAN	Destek Patent
	Prof. Dr. Şirin TEKİNAY	Kadir Has Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi
	Zeynep BİRSEL	Sabancı Üniversitesi
	İffet MEYDANLI	Arçelik A.Ş. Araştırma ve Geliştirme Merkezi
	Mehmet Nurşah SÖZER	Türk Patent Enstitüsü
	Nilay PAPİLA	Özyeğin Üniversitesi
	Fatih AKŞENER	Türk Telekom Ar-Ge Direktörlüğü
	Murat AKMAN	Boğaziçi Üniversitesi Teknoloji Transferi Ofisi
	Fatih İLKUS	Boğaziçi Üniversitesi Teknopark
	Doç. Dr. Hande Sinem ERGUN	Marmara Üniversitesi

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
Ar-Ge ve Yenilik 09.05.2013	Dr. Ömer İLERİ	AVEA
	Yrd. Doç. Dr. Seniha DAL	Marmara Üniversitesi İngilizce İşletme Bölümü
	Başak CANDEMİR	British Consulate-General İstanbul
	Önder YILMAZ	İstanbul Şehir Üniversitesi
	Hasan KÖMÜRCÜ	İstanbul Üniversitesi Teknokenti
	Ebru OCAK	Sabancı Üniversitesi
	Yrd. Doç. Dr. Kaan KEÇECİ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
	Mustafa CELEP	KOSGEB
	Prof. Dr. Cemil ARIKAN	Teknopark İstanbul
	Dr. Mahmut KARAMAN	Yıldız Teknik Üniversitesi Teknopark
	Gökhan EZGİN	TİM
	Dr. Ahmet FEYZİOĞLU	Marmara Üniversitesi İnovasyon ve Teknoloji Transfer Ofisi
	Ziya Hakan ZİNG	KOSGEB
	Prof. Dr. Özlem ER	İTÜ
	Hüseyin ÇAMUR	KOSGEB
	Prof. Dr. Özgen Ümit ÇOLAK	Yıldız Teknik Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi
	Prof. Dr. Cengizhan ÖZTÜRK	Boğaziçi Üniversitesi Life Sci
	Gökhan ÇELEBİ	Teknopark İstanbul
	Prof. Dr. Orhan ALANKUŞ	Okan Üniversitesi
	İhsan KARATAYLI	TTGV
Sürdürülebilir Kaynak ve Atık Yönetimi 10.05.2013	Belgin KARAŞAHİN	İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
	Osman SEZEN	İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
	Ömer SİVİŞ	İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
	Dr. Ceyhan KAHYA	İstanbul Teknik Üniversitesi
	Doç. Dr. Nİlgün CILIZ	Boğaziçi Üniversitesi
	Aynur ACAR	Marmara Belediyeler Birliği
	Fulya Reyhan DUMAN	Şile Belediye Başkanlığı
	Günay KOCASOY	Boğaziçi Üniversitesi
	Hamiyet YURTSEVER	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
	Nevin AĞAOĞLU	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
	Esra YAZICI	TEMA Vakfı
	Gökşen ŞAHİN	TEMA Vakfı
	Hüseyin ÇAMUR	KOSGEB
	Ali DURKAYA	İSKİ
	Yunis TURAL	İSKİ
	Seniye EŞKİN UZUN	İSTAÇ A.Ş.
	Aslı FIRAT	Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği
	Erbil BÜYÜKBAY	İSO
	Ceren TAN	İTÜ Mimarlık Fakültesi

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
Sürdürülebilir Kaynak ve Atık Yönetimi 10.05.2013	İkram ÇELİK	Orman Bölge Müd.
	Türker EROĞLU	İBB Atık Yönetim Müdürlüğü
	Seda ÖZDEMİR	İBB Çevre Koruma Mühendisliği
	Gülcan BEKAROĞLU	İBB Avrupa Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü
	Orhan SEVİMOĞLU	İBB
	Yusuf TÜBEK	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Zahide AYDIN	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Aslı MASUM	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Müzeyyen TAHMAZ	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Murat ALTUN	KOSGEB
	Övgü ERGÜNER YILMAZ	KOSGEB İkitelli Hizmet Merkezi Müdürlüğü
	Dr. Tümer AKAKIN	Hazır Beton Birliği
	Ebru TARHAN	İstanbul İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
	Özgür ÜNLÜ	İstanbul İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
	Zeynep ÇALIM	Boğaziçi KOSGEB
Ulaşım ve Erişilebilirlik 13.05.2013	Özgen GÜZEL	İBB Anadolu Yakası Yol Bakım Müdürlüğü
	Mahmut Esad ERGİN	Ulaştırma Uygulama Araştırma (UYGAR)
	Saliha Nihayet SELÇUK	Ulaştırma Bak. 1. Bölge Müd.
	Prof.Dr. Orhan ALANKUŞ	Okan Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü
	Lokman YENGİN	İDO
	Emre ŞEN	Trafik Denetleme Şube Müdürlüğü
	Arif TEZEL	TCDD 1. Bölge Müdürlüğü Emlak ve İnşaat Servisi
	Berna ÇALIŞKAN	Ulaşım Daire Başkanlığı Ulaşım Planlama Müdürlüğü
	Derya YAZMAN	Arkitera Mimarlık Merkezi
	Doç. Dr. Serkan TAPKIN	Bahçeşehir Üniversitesi Ulaştırma Uygulama ve Araştırma Merkezi
	Reha BALİ	İstanbul Taşımacılar Birliği Derneği
	Hasan Yalçın ÇAMCI	İBB
	Gülizar GÜL	İSBAK
	Rahime GÜNAY	İSBAK
	Serdar ÖNCEL	EMBARQ Sürdürülebilir Ulaşım Derneği
	Mesut YILMAZ	İBB Raylı Sistem Daire Başkanlığı
	Mübin SALT	İstanbul Liman Başkanlığı
	Necdet ÖZTÜRK	Dünya Engelliler Vakfı
	Mevlüde ÖRSKIRAN	Karayolları 1. Bölge Müdürlüğü
	Berk ALBAYRAK	Sabiha Gökçen Havalimanı
	Prof. Dr. Güngör EVREN	Okan Üniversitesi Uluslararası Lojistik Bölümü
	Arzu TEKİR	EMBARQ Sürdürülebilir Ulaşım Derneği
	Şükrü UÇAR	DHMİ Atatürk Havalimanı Baş Müdürlüğü

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
Ulaşım ve Erişilebilirlik 13.05.2013	Fahmettin YAZAR	DHMİ Atatürk Havalimanı Baş Müdürlüğü
	Çare Olgun ÇALIŞKAN	İstanbul Şehir Plancıları Odası TMMOB
	Gültekin GÜLLÜ	İBB Engelliler Müdürlüğü
	Sibel GÜRSOY	UITP İstanbul Ulaşım A.Ş.
	Evren MÜFTÜLER	İSPARK Etüt ve Planlama Müdürlüğü
	Murat SUYABATMAZ	Bisikletliler Derneği
	İsmail DURMAN	İETT Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı
Toplum Sağlığı ve Sağlık Hizmetleri 14.05.2013	Dr. Arif GÜNDÜZ	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Ceren YOLAÇAN	Türkiye Obezite Araştırma Derneği
	Cüneyt KAYHAN	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Dr. Figen YILMAZ	İBB Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
	Gözdem DELİPINAR	Alvi Medica-Medical Technologies
	Gülten ÖZCAN	İBB Sağlık ve Hıfzıssıhha Müdürlüğü
	Uz. Dr. Hatice İKİŞIK	Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Hümeyra YAVUZ ALBAYRAK	İBB Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
	Hüseyin ÖZYURT	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Uz. Dr. İbrahim TOPÇU	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Prof. Dr. İnci OKTAY	Yeditepe Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi
	Uz. Dr. Mehmet Taşkın EGİCİ	İstanbul Beyoğlu Bölgesi Kamu Hastaneler Birliği
	Nezaket AKTAŞ	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Acil Sağlık Hizmetleri Şube Müdürlüğü
	Dr. Ramazan ÖZYURT	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Acil Sağlık Hizmetleri Şube Müdürlüğü
	Dr. Sema YILDIZ	Türkiye Obezite Araştırma Derneği
	Dr. Soner SABIRLI	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Songül GÖÇER	İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Acil Sağlık Hizmetleri Şube Müdürlüğü
	Yeşim SİNANOĞULLARI	Akredite Hastaneler Derneği
	Dr. Perihan ALKAN	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü
	Dr. Ali Osman SOLUK	Sağlık A.Ş.
İstanbul'da İstihdam 15.05.2013	Mustafa ŞİŞMAN	HAK-İŞ Sendikası
	Yılmaz KORKMAZ	Şile Belediyesi
	Reha HATİPOĞLU	Man Power
	Muharrem KOCAOĞLU	İTO
	Mehmet Edip BEKİ	İBB İSMEK
	Saniye THOMAS	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı İstanbul İl Müdürlüğü
	Ahmet Kerim NALBANT	İstanbul İl Özel İdaresi
	Emrullah ATEŞ	İdeal Kariyer Sürekli Eğitim Merkezi
	Nevra AKDEMİR TÖREN	KEİG
	Özge İZDEŞ	KEİG - İstanbul Üniversitesi

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
İstanbul'da İstihdam 15.05.2013	Kadir UYSAL	Uluslararası Çalışma Örgütü
	Cenk TAŞDEMİR	İBB
	Ali KAZGAN	İstanbul Valiliği
	Nuray ÖZBAY	KAGİDER
	Aysen ÇAĞLI	TEPAV
	Sevda TEKİN	İBB Engelliler Müdürlüğü
	İpek ESEN	İBB Engelliler Müdürlüğü
	Yunus KARACALI	İBB Engelliler Müdürlüğü
	Dr. Şeyma İPEK KÖSTEKLİ	İSO
	Hakan ÇOBAN	İSO
	Ebru ÖKSÜZ	İSTESOB
	Ömer DEMİR	İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (İSTESOB)
	Buğra POLAT	Yenibiriş İnsan Kaynakları Hizmetleri Danışmanlık ve Yayıncılık A.Ş.
	Özcan CAYMAZ	Bağcılar Belediyesi
	Dr. Mehmet GÜLTEKİN	Milli Eğitim Müdürlüğü
	Abdurrahman SUBAŞ	Milli Eğitim Müdürlüğü
	Muammer COŞKUN	İŞKUR
	Neslihan FİLİZ	İBB Gençlik ve Spor Müdürlüğü
Sosyal İçerme 17.05.2013	Ayşenur ACAR	Bahçeşehir Üniversitesi
	Cebrail ÖNKOL	İstanbul Valiliği İstanbul Çocukları Vakfı
	Cemal ATMACA	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
	İsrafil AYDIN	İBB
	Hüsamettin SOYDAN	Türkiye Ortopedik Özürlüler Federasyonu
	Ömer Miraç YAMAN	Yalova Üniversitesi
	Yusuf Ahmet KULCA	Umut Çocukları Derneği
	Yrd. Doç. Dr. Narin BAĞDATLI VURAL	Maltepe Üniversitesi
	Bünyamin BAVLI	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Bürge AKBULUT	Humanist Grup
	Muzaffer YILMAZ	Yansıtıcı Öğrenme
	Behçet ELBİSTANLIOĞLU	İBB Gençlik ve Spor Müdürlüğü
	Mağdule DEMİRCİOĞLU	Altınokta Körler Vakfı
	Seçil ARIKAN	Altınokta Körler Vakfı
	Ayşe MERİÇ	Darülaceze Vakfı
	Sinan KIZILKAYA	İBB Engelliler Müdürlüğü
	Sevcan HALLAÇ	İBB Engelliler Müdürlüğü
	Kübra YÜCEL YÖNLÜ	İBB Engelliler Müdürlüğü
	Erhan KOÇAK	Beyazay Derneği
	Suat ULUSOY	İBB Engelliler Müdürlüğü

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
Sosyal İçerme 17.05.2	Halis KURALAY	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
	Nesim TANĞLAY	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
	Arzu GÜR	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
	Fatma MEHAN	İBB Sosyal Hizmetler Müdürlüğü
	Ayhan KEP	İBB Gençlik ve Spor Müdürlüğü
	Neslihan FİLİZ	İBB Gençlik ve Spor Müdürlüğü
	Yrd. Doç. Dr. Lütfi SUNAR	İstanbul Üniversitesi
	Dr. Seda BİLAN	İstanbul Üniversitesi
	Şaban ÖZ	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
Ekonomik Yapı 20.05.2013	Yrd. Doç.Dr. Serra SARIOĞLU	SERPAM
	Burçay ENGÜZEL	TİM
	Dr. Orhan ERDEM	Borsa İstanbul
	Burçin DEĞİRMENCİOĞLU	İSO
	Haşmet ATAHAN	Beşiktaş 25. Noteri
	Doç. Dr. Murat ŞEKER	İstanbul Üniversitesi
	Çisel İLERİ	İktisadi Kalkınma Vakfı
	Fırat POLAT	Ekonomistler Platformu
	Prof. Dr. Halit KANAK	TÜMSİAD
	Mustafa Kemal İŞLER	İBB
	Fazıl ALKAN	İTKİB
	Prof. Dr. Ahmet KÖSE	İstanbul Üniversitesi SERPAM
	Kasım ZOTO	TUROB
	Leyla ULUKAN	SPK
	Köksal TANIŞ	İŞKUR
	Hande GÖKSOY	Araştırmacı İlaç Firmaları Derneği (AİFD)
	Hasan ÇAMCI	İBB
	Kerim NALBANT	İstanbul İl Özel İdaresi
	EyüP KARATAŞ	İBB
	Timuçin KURT	İBB
	Ömer DEMİR	İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği
	Günnur ÖZALP	TÜRSAB
	Ulaş YILDIZ	KOSGEB İkitelli
	Prof. Dr. Kerem ALKİN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
	Avi ALKAŞ	Jones Lang La Falle
Kent Güvenliği 21.05.2013	Sinan KARAMAHMUT	GESİDER
	Haydar YALIN	İl Jandarma Müdürlüğü
	Yusuf ARSLAN	İl Emniyet Müdürlüğü
	Betül ÇOLAK	Üsküdar Üniversitesi

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
Kent Güvenliği 21.05.2013	Nilay ÖZGER	Pronet Güvenlik
	Feramuz ERDİN	Pronet Güvenlik
	Cebrail GÜNDOĞAN	EGM - Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğü
	Yard. Doç. Dr. Mine ÖZAŞÇILAR	Bahçeşehir Üniversitesi
	Nurgül YILMAZ	Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü
	Serhan ATAY	Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü
	Dr. Bahadır ŞAHİN	Asayiş Şube Müdürlüğü
İstanbul'da Yatırım Ortamı 23.05.2013	Saniye THOMAS	İstanbul Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
	Hasan ÇAMCI	İBB
	Kerim NALBANT	İstanbul İl Özel İdaresi
	Ulaş YILDIZ	KOSGEB İkitelli Hizöet Merkezi Müdürlüğü
	Mustafa OĞUZ	DEİK
	Mustafa RUMELİ	T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
	Mahmut Muhiddin KESKİN	T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
	İsmail ERŞAHİN	T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
	Betül KENCEBAY	TÜYİD
	Hande GÖKSOY	Araştırmacı İlaç Firmaları Derneği (AİFD)
	Dr. İlkay Çapraz	İTO Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Şubesi
	Atiye Gamze ŞAHBAZ	TÜRKONFED
	Dr. Betül ÇELİKKALELİ	TÜRKONFED
	Nesrin BAŞPINAR	İstanbul İl Özel İdaresi Dış İlişkiler ve Proje Birimi
	Osman ÇİVELEK	İSO
	Hikmet BALTACI	İSO
	Çisel İLERİ	İktisadi Kalkınma Vakfı
İstanbul'da Eğitim 24.05.2013	Mehmet Edip BEKİ	İBB İSMEK
	Bünyamin BAVLI	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Muzaffer YILMAZ	Yansıtıcı Öğrenme
	Ayhan KEP	İBB Gençlik ve Spor Müdürlüğü
	Erol DEMİR	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Mehmet Nurettin ARAS	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Hamit İVGİN	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Gülşah GÜRKAN	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
	Nedat İLHAN	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Metin AKÇAY	İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Aydem Çağlayan PEDÜK	Başakşehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
	Dr. Cemil BAĞLAMA	T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı YURTKUR İstanbul Bölge Müdürlüğü
	Yusuf UZANTI	İbrahim Koçaslan Ortaokulu
	Neslihan VAROL	İstanbul Modern Sanat Müzesi

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
İstanbul'da Eğitim 24.05.2013	Hakan HABİP	Bilim Kahramanları
	Doç. Dr. Fatoş GÖKŞEN	Koç Üniversitesi
	Zeynep TAN	İl Milli Eğitim Müdürlüğü
	Kamil KASACI	Kariyerist
	Fatma DENİZ	Bağcılar Belediyesi
	Hatice ULUDÜZ	Dijital Kütüphane
	Sibel ÇATAR	Üsküdar İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
	Aytuğ ŞAŞMAZ	Eğitim Reformu Girişimi
	Selim ÖZDEMİR	Eyüp İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
	Vahap FIRAT	Türkiye İş Kurumu
	Tolga YILDIRIM	Türkiye İş Kurumu
	Prof. Dr. Ali BAYKAL	Bahçeşehir Üniversitesi
	Nazım ÇEVİK	Doğa Koleji
	Yrd. Doç. Dr. Elif BAYRAKTAR TELLAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
	Şükrü EROL	YURTKUR
Sanayinin Dönüşümü 27.05.2013	Hüseyin ÇAMUR	KOSGEB
	Saniye THOMAS	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı İstanbul İl Müdürlüğü
	Ahmet Kerim NALBANT	İstanbul İl Özel İdaresi
	Ebru ÖKSÜZ	İSTESOB
	Burçin DEĞİRMENCİOĞLU	İSO
	Mustafa OĞUZ	DEİK
	Mahmut Muhiddin KESKİN	T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
	Emel ÖZTEP	BİMTAŞ Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.
	Kadriye Keysun ÇETİNKAYA	BİMTAŞ Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.
	Gülşen ÖNÜÇ	BİMTAŞ Boğaziçi İnşaat Müşavirlik A.Ş.
	Ali Kamil ÖZMEN	Yatırım Ajansı
	İbrahim Uğur IŞIK	İstanbul İkitelli Organize Sanayi
	Prof. Dr. Emine Nur GÜNAY	BÜ İnovasyon ve Rekabet Odaklı Kalkınma Çalışmaları Merkezi
	Cafer SEZGİN	İSKİ Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı
	Adil NALBANT	TEMSAD
	Ertuğ GÜNEY	Trakya Kalkınma Ajansı
	Mehmet ÇAKIR	İBB Ulaşım Daire Başkanlığı Ulaşım Planlama Müdürlüğü
	Kadir GÜNAY	KİPLAS
	Özalp ERKEY	Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği
	Ali Fuat BAŞMAN	NEOFORM
	Cihan SARI	NEOFORM
	Aysen KÖMÜRCÜ	Çevre İzin ve Lisans Şube Müdürlüğü
	Adem ŞANLISOY	İSKİ Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
	Ramazan SARITEMUR	İSKİ Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
Sanayinin Dönüşümü 27.05.2013	Nazife YAŞAR	İSKİ Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
	Avni ÇEBİ	Mimar ve Mühendisler Grubu
	Vural SAĞIR	TEMSAD
	Mircan ACAR	İSKİ
	İlkay BİLGİÇ	DEİK
	Havva DELİİSMAİL	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Ayşe GÖKBAYRAK	İBB Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü
Özgün Kent Kimliği 29.05.2013	Nilgün KIVIRCIK	GİSP + GAP İnşaat
	Hatice KÖSE	Başakşehir Belediyesi
	Nilüfer DÖNMEZ	Galata Perform + VDST
	Leyla ŞİMŞEK	İl Kültür Turizm Bakanlığı İl Kültür Turizm Müdürlüğü
	Yrd. Doç. Ebru SEÇKİN	Yıldız Teknik Üniversitesi
	Dr. Bora YERLİYURT	Yıldız Teknik Üniversitesi
	Emine BALKAYA	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Oğuzhan ÇİFTÇİ	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Prof. Dr. İclal DİNÇER	Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
	Sevin KARA	İBB Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü
	Özlem TURAN	İBB Anadolu Yakası Park ve Bahçeler Müdürlüğü
	Şükrü ŞİMŞEK	Milli Eğitim Müdürlüğü
	Yeşim BÖREK	İstanbul Sit Alanları Başkanlığı
	Harun EKİNOĞLU	İBB Kentsel Tasarım Müdürlüğü
	Kamile ÇELİK	İBB Şehir Planlama Müdürlüğü
	Sema REYHAN	İBB Şehir Planlama Müdürlüğü
	Ruşen BAKIR	Küçükçekmece Belediyesi
	Özlem EVKURAN	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Duygu KOCA	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Göknil TANYERİ	İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
	Sevil Yeşim DİZDAROĞLU	ÇEKÜL
	Arzu ÇETİN	İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü
	Özlem ÇAKIR	Ümraniye Belediyesi
	Dr. Tülin ÖZGAN	İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü
	Ekmel ERTAN	Amber Platform
	Ece KURAY	Amber Platform
	Gürkan AKGÜN	Beylikdüzü Belediyesi
İstanbul'un Tanıtımı 30.05.2013	Prof. Dr. Ahmet Emre BİLGİLİ	İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
	Hasan Yalçın ÇAMCI	İBB
	Ahmet Kerim NALBANT	İstanbul İl Özel İdaresi
	Eyüp KARATAŞ	İBB Avrupa Birliği ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Müdürlüğü

ÇALIŞTAY	AD SOYAD	KURUM
İstanbul'un Tanıtımı 30.05.2013	Timuçin KURT	İBB
	Mustafa OĞUZ	DEİK
	Mahmut Muhiddin KESKİN	T.C. Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
	Leyla ŞİMŞEK	İstanbul İl Kültür Turizm Müdürlüğü
	Coşkun SARIYILDIZ	İstanbul Valiliği
	Hakan ARSLAN	Öykü Ajans
	Günter SOYDANBAY	I Mean It Creative
	Şeyda UZUN	I Mean It Creative
	Bianca ARMANLI	İstanbul Ticaret Odası
	Çiler YILDIZ	İstanbul Modern Sanat Müzesi
	Yaylagül CERAN	Kültür Sanat A.Ş.
	Elif AKSOY	Türk Hava Yolları
	Berrin UZAN	BIO İstanbul Proje Geliştirme ve Yatırım A.Ş.
	Füsun TAVUS	İstanbul Shopping Fest
	Ufuk ÇARŞIBAŞI	İletişim Danışmanları Şirketleri Derneği
	Nevra GÜRSOY	İBB Şehir Planlama Müdürlüğü
	Bilal Cihangir	Wizard İstanbul
	Tülin ERSÖZ	İBB
	Dr. Özen DALLI	TUGEV
	İsmail TAŞDEMİR	TUROB
	Nihan BEKAR	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
	Ahmet TOKAÇ	Başaranlar Yatırım Holding A.Ş.
	Dr. Senay OĞUZTİMUR	Yıldız Teknik Üniversitesi
	Canan ERDOĞAN	istanbul.com
	Köyüm ÖZYÜKSEL	TÜRSAB
	Ayşegül MOLU	Reklamcılar Derneği
	Prof. Dr. Ferhan GEZİCİ KORTEN	İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
	Mehmet AYAR	İBB Kaynak Geliştirme
	Mürşat ÖZKAYA	İSO

TASARIM
Arteastworks Reklam Ajansı - www.arteastworks.com

BASKI

Bu yayının tüm hakları saklıdır; tamamı ya da bir bölümü yayımcının yazılı izni olmaksızın, aynen ya da işlenerek yeniden basılamaz, fotokopi dahil elektronik veya mekanik herhangi bir yolla çoğaltılamaz, kaydedilemez, yayılamaz, herhangi bir ortamda yayınlanamaz, iletilemez veya diğer kullanımlara konu edilemez.

Copyright © İstanbul Kalkınma Ajansı

Mayıs, 2015